Din ziua dintâi, națiunea întreagă, cu acel instinct sigur care în momentele istorice luminează conștiința popoarelor a înțeles că nu putea România sta mertă și nepăsătoare, în mijlocul luptelor ce aveau să schimbe fața Europei, și a ales fără sovăire, calea cea adevărată, care trebuie s-o ducă la realizarea idealului național și la întregirea neamului.

Partidul conservator în imensa lui majoritate, a fost în aceste împrejurări, ca în totdeauna în strânsă legătură sufletească cu dorințele, cu voința, cu aspirațiunile poporului. Din ziua dintâi, la Consiliul de Coroană, prin reprezentanții săi, a opinat clar și energic, în contra acelora care credeau că România ar fi avut ori o datorie ori un interes de a merge cu Puterile Centrale. [...]

Putem afirma că pentru imensa majoritate a partidului două lucruri erau sigure:

1) Că trebuie să intrăm în acțiune;

2) Că acțiunea noastră trebuie să fie alături cu Puterile Triplei Înțelegeri.

Asupra momentului, asupra chestiunilor relative la preparațiunea diplomatică și militară, au fost păreri opuse. Cu unul am luptat pe față contra celor nerăbdători, am susținut cu energie pe d. Al. Marghiloman în tot cursul parlamentului de așteptare pe care o credem că numai la primăvară era să înceteze. [...]

Când șeful a fost pus în minoritate în Comitetul Consultativ, compus din toți foștii miniștri cari au avut onoarea de a guverna țara în numele partidului conservator când majoritatea reprezentanților partidului în Parlament o acuza 26 față de 16 - a desaprobă atitudinea sa, când la Comitetul executiv din 20 aprilie, abia cu o majoritate de 5 voturi (32 contra 27) a obținut o motiune de încredere; când nici după acest rezultat, cu toate stăruințele noastre (ale mele în particular) n-a încetat desbinarea în partid, când m-am văzut nevoit să-i declar d-lui Marghiloman, că nu mai credeam că un șef contestat, combătut, să aibă puterea d-a reprezenta partidul în aceste momente grave, și că eu unul nu-l mai putem susține înainte. [...]

Damian Hurezeanu
Gheorghe Sbârnă

PARTIDE ȘI CURENTE POLITICE ÎN ROMÂNIA 1821-1918

Programe și orientări doctrinare

150 DE SURSE ORIGINALE

EDITURA EFICIENT
București 2000

DAMIAN HUREZEANU GHEORGHE SBÂRNĂ

PARTIDE ȘI CURENTE POLITICE ÎN ROMÂNIA

1821-1918

PROGRAME ȘI ORIENTĂRI DOCTRINARE

150 de surse originale

Editura şi autorii mulţumesc agenţilor economici care au susţinut financiar această lucrare:

COCPCIA - COMPANIE DE ORGANIZARE, CONSULTANŢĂ, PRODUCŢIE, COMERŢ, INVESTIŢII ŞI AFACERI - Bucureşti

S.C. PANIMORA PROD. S.R.L. - Beclean pe Someş

GASTAR S.R.L. - Bucureşti

DAMIAN HUREZEANU GHEORGHE SBÂRNĂ

PARTIDE ȘI CURENTE POLITICE ÎN ROMÂNIA 1821-1918

PROGRAME ȘI ORIENTĂRI DOCTRINARE

150 de surse originale

Editura
EFICIENT
București 2000

Consilier editorial: dr. Vasile Golban
Tehnoredactare: Anca Vasile
Coperta: Daniel Ţuţunel

ISBN 973-9366-33-3

Copyright © 2000 - **Editura EFICIENT**

B-dul Magheru 32-36, Sc. C, Ap. 37, Sector 1, Bucureşti, Cod 70164,
Tel. 650.56.03; 231.44.28; 659.68.43; Fax: 650.56.03

Director: dr. Ionel Socobeanu

Printed in Romania

grupul dragoprint

fed print sa O societate Butan Gas

B-dul Tudor Vladimirescu, nr. 31, sector 5, Bucureşti, ROMÂNIA
Telefon: 335.93.18; 335.97.47
Fax: 337.33.77

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Centrată pe documentele-program ale partidelor și curentelor politice din România în epoca modernă, ediția de față extinde această arie de izvoare într-un dublu sens. Ea suie cronologic până la începutul epocii moderne căutând izvoarele pozițiilor conservatoare și liberale în texte semnificative în acest sens încă din deceniul al III-lea al secolului al XIX-lea. Pe de altă parte, culegerea include și o serie de documente emise de conducătorii statului român (Alexandru Ioan Cuza, Carol I și Ferdinand I) reprezentând puncte de reper ale poziției statului român în probleme fundamentale de ordin extern și intern. În sfârșit, culegerea cuprinde actele fondatoare ale unirii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România.

În felul acesta volumul are o mare complexitate. Cea mai mare parte a documentelor cuprinde însă progresele partidelor politice și dezbateri de ordin doctrinar menite să pună în valoare concepțiile și orientările lor.

Complexitatea tematică și preocuparea pentru a îmbrățișa totalitatea programelor politice au făcut imposibilă reproducerea lor integrală. Am depus efortul de a oferi tot ceea ce era sesizant în piesele documentare și de a păstra sensurile definitorii ale textelor.

Aceleași obiective ne-au condus și în ce privește documentele cu caracter doctrinar indispensabile totalității fenomenului politic.

Întocmirea volumului a pus, cum este de înțeles, probleme de ortografie și punctuație.

De-a lungul secolului (care delimitează volumul), scrisul în limba română s-a aflat într-o stare de fluiditate. Ortografia , punctuația, vocabularul, pronunția cuvintelor prezintă caracteristici specifice de la etapă la etapă.

Evident, am fost puşi în situaţia să realizăm transcrierea textelor respectând formele de limbă şi aplicând regulile ortografiei actuale. Acolo unde anumite texte îngreunau lectura prin prolixitate a trebuit, totuşi să spargem fraze spre a le face inteligibile. (Am făcut-o în cazul aşa-zisei **Constituţii a cărvunarilor – 1822)**

Odată cu anul 1848 Limba română, a înglobat o considerabilă cantitate de neologisme care se regăsesc bineînţeles şi în documentele timpului: exil, restaurare, elite, deliberat, sentinţă etc.

S-au păstrat, bineînţeles, formele uzuale ale cuvintelor chiar dacă există alternanţa în folosirea lor: rigalitatea – regalitate; împlut – umplut; cestiunea – chestiunea; problemul – problema.

Vocalele accentuate (foarte frecvente în deceniile şapte-opt ale secolului trecut) s-au diftongat luând în considerare pronunţarea lor reală: vedé – vedea; pórtă – poartă; táte – toate; recunóşterea – recunoaşterea, trécă – treacă; ţéra - ţara.

De asemenea, grupurile de consoane, sci, dz – s-au transcris aşa cum se pronunţau de fapt şi în epocă; de exemplu: cunosce – cunoaşte; sciinţă - ştiinţă; dzicem – zicem; astădzi – astăzi etc.

S-au păstrat, bineînţeles, toate particularităţile de vorbire, ca şi formele de transcriere a cuvintelor din epocă: influienţă, conces, conferenţă, basa etc.

Punctuaţia s-a adaptat, pe cât era cu putinţă, normelor actuale. S-au corectat tacit erorile tipografice, destul de numeroase în "Dezbaterile parlamentare" şi în broşurile – discurs ale unor miniştri sau parlamentari.

Volumul de faţă nu cuprinde un corp propriu-zis de regeste. Prin ele am fi extins prea mult textul, fără să fi adăugat elemente substanţiale de înţelegere a documentelor: de exemplu: Toma Stelian, discurs rostit în sedinţa Camerei de la 3 decembrie 1903, sub titlu am înserat esenţa discursului: **Liberalii, proprietatea privată şi ideea naţionalizării pământului** – n.n.

Autorii

CUPRINS

Introducere 17

Capitolul I. Aspecte politice şi doctrinare 1821-1866

1. Tudor Vladimirescu: "Către tot norodul omenesc din Bucureşti şi din celelalte oraşe şi sate ale Ţării Rumâneşti, multă sănătate (din 23 ianuarie 1821) 37
2. Tudor Vladimirescu către Nicolae Văcărescu, scrisoare adresată la 11 februarie 1821 38
3. Proiectul de Constituţie din 1822 (Constituţia "Cărvunarilor" din 13 septembrie 1822 făcută la Iaşi) 39
4. Memoriul lui M. Sturdza despre cuvintele pentru care boierii emigranţi au amânat intrarea lor în ţară din 1 februarie 1823 46
5. Eufrosin Poteca. Către episcopul Argeşului, scrisoare din 17/29 august 1826 48
6. Anaforaua pentru pronomiile Moldavei din 9 aprilie 1827 49
7. I.H. Rădulescu, "Înştiinţare", în "Curierul românesc" din 8/20 aprilie 1829 51
8. I.H. Rădulescu, "Haracterul epohei noastre", în "Curierul românesc" din 14 februarie 1830 52
9. Pavel Kiselef, Dare de seamă despre administraţia Moldovei şi Valahiei de la 15 noiembrie 1829 până la începutul anului 1834 53

10. Declarație de principii a Partidei naționale din Țara Românească: Act de unire și independență din 1 noiembrie 1834 57
11. George Barițiu "Naționalitate" în "Foaie pentru minte, inimă și literatură" din 18 decembrie 1844 59
12. N. Șuțu "Scurtă privire asupra cauzelor stânjenirii și stagnării comerțului și asupra nevoilor economice ale Moldovei" (1838) 60
13. Petițiunea - Proclamațiune în numele tuturor stărilor Moldovei de la Iași din martie 1848 63
14. Punturile națiunii române din Transilvania votate în Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 - 5/17 mai 1848 66
15. Proclamația de la Islaz din 9/21 iunie 1848 68
16. Mihail Kogălniceanu, "Dorințele Partidei Naționale în Moldova" publicat la Cernăuți în august 1848 70
17. N. Bălcescu, "Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor." 75
18. N. Bălcescu scrisoare către A.C. Golescu la 4 martie 1850 77
19. Considerații filozofice asupra Unirii principatelor publicat în "Steao Dunării" din 6 septembrie 1856 79
20. Programul unioniștilor din Moldova publicat la Iași la 1/13 martie 1857 81
21. Comitetul Central al Unirii din București. Deslușiri asupra celor patru baze din programa națională publicat în "Concordia din 30 martie 1857 82
22. C.A. Rosetti, "Articolul program al <<Românului>> din "Românul" din 9/21 august 1857 84
23. Propunerea deputaților săteni în Divanul Ad-hoc din Moldova din 9 noiembrie 1857 87
24. Petiția deputaților săteni din Muntenia din 7 decembrie 1857 90
25. Dezbaterile Adunării Ad-hoc din Moldova din decembrie 1857 92
26. Mihail Kogălniceanu "Discurs la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei" rostit la Iași în 5/17 ianuarie 1859 95
27. Reformatorii, progres-revoluțiune, publicat în "Românul" din 30 aprilie 1861 96

28. Dionisie Pop - Marţian, "Cauza principală a neputinţelor noastre economice şi sociale", publicat în "Anale economice" nr. 9-12/1862 96
29. Mihail Kogălniceanu, "Discurs cu prilejul dezbaterii proiectului de lege rurală al Comisiei Centrale, rostit la 25 mai 1862 101
30. Barbu Catargiu, "Discurs cu prilejul dezbaterii proiectului de lage rurală a Comisiei centrale" din 29 mai 1862 106
31. Constituţiuna României, 30 iunie 1866 109
32. Lista cu numărul senatorilor şi deputaţilor împărţiţi pe judeţe 113

Capitolul II. Partidul Naţional Liberal

1. Programa din 1863 114
2. Programa din 1866 118
3. Programa din 1867 120
4. Programa coaliţiei liberale din 1875 123
5. Mihail Kogălniceanu "Declaraţie în Adunarea Deputaţilor privind proclamarea independenţei României, rostit la 9 mai 1877 126
6. Ion Ghica, Liberalii de altădată, noiembrie 1880 128
7. Ion Ghica, "Despre industrie, învăţământ, civilizaţia română la sfârşitul sec. a XIX- lea 130
8. P.S. Aurelian, Cum se poate fonda industria în România şi industria română faţă cu libertatea comerţului de importaţiune, septembrie 1881 135
9. C.A. Rosetti, Discurs asupra tocmelilor agricole, rostit în şedinţa Camerei la 12 februarie 1882 137
10. Ion Ionescu de la Brad, Dările de seamă către alegătorii colegiului al IV-lea de Roman 138
11. C.A. Rosetti, Răspuns la cuvântarea lui Titu Maiorescu la dezbaterea asupra regimului electoral rostit în Adunarea Deputaţilor în şedinţa din 2 aprilie 1884 141
12. I.C. Brătianu, Cuvântare în Adunarea Deputaţilor rostită la 19 aprilie 1883 144
13. I.C. Brătianu, Cuvântare în Adunarea Deputaţilor rostită la 9 mai 1884 148
14. Programul Partidului Naţional Liberal din 1892 149

15. "Din psihologia partidelor", articol publicat în "Drapelul" din 7 iunie 1897 158
16. Toma Stelian, Discurs rostit în şedinţa Camerei de la 3 decembrie 1903 160
17. "Gândul nostru", articol publicat în "Votul universal" din 5 februarie 1906 162
18. V.G. Morţun, "Din paginile trecutului", articol publicat în "Votul Universal" din 5 februarie 1906 165
19. I.G. Duca "Politica Austro-Ungariă", publicat în "Viaţa Românească" din august 1906 168
20. Vintilă Brătinau, "Necesitatea şi putinţa unui program", publicat în 1906 170
21. Programul Partidului Naţional Liberal din 1906 173
22. I.G. Duca, "Execuţia lui Ferrer", articol publicat în "Universul" din 17 octombrie 1909 176
23. I.G. Duca, "Boala bugetelor" publicat în "Viaţa Românească", nr. 6 din iunie 1909 178
24. Manifestul - program al Partidului Naţional Liberal din ianuarie 1911 179
25. Gheorghe Tătărescu, "Regimul electoral şi parlamentar din România", studiu publicat în 1912 183
26. E. Costinescu, "Incurajarea industriei naţionale, publicat în 1912 189
27. I.G. Duca, "Câteva constatări" publicat în "Universul" din august 1913 190
28. I.I.C. Brătianu, "Scrisoare către Partidul Naţional - Liberal" din 7 septembrie 1913 192
29. I.I.C. Brătianu, " Discurs la Congresul Partidului Naţional Liberal" din octombrie 1913 193
30. I.I.C. Brătianu, "Discurs la mesajul Tronului" din 4 martie 1914 196
31. I.I.C. Brătianu, "Declaraţie rostită în Consiliul de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914 198
32. I.I.C. Brătianu, "Declaraţie referitoare la proiectul pentru modificarea Constituţiei prezentată în Senat la 6 mai 1917 199
33. I.I.C. Brătianu, Telegramă adresată lui Ioan Inculeţ, preşedintele Sfatului ţării cu prilejul proclamării unirii Moldovei de peste Prut cu vechiul Regat, publicată în "Mişcarea" din 29 martie 1918 201

Capitolul III. Partidul Conservator

1. Th. Rosetti, "Direcția progresului nostru" publicat în "Convorbiri literare", vol. VIII 1874 202
2. Programul Partidului Conservator, 1880 205
3. Mihai Eminescu 211
   a) În numărul său de azi 211
   b) Nici pentru țara noastră 212
   c) A generaliza o aserțiune 213
   d) Răul de căpetenie 214
   e) Banca de scont și circulațiune 215
   g) Calumniare audacter 216
4. P.P. Carp, Discurs rostit în ședința Camerei din 13 martie 1881 219
5. P.P. Carp, Discurs rostite în ședințele Camerei din 14 și 18 martie 1882 220
6. P.P. Carp, Era nouă, Discurs rostit în Cameră la 30 martie 1881 221
7. Titu Maiorescu, Discurs rostit în Cameră în sesiunea extraordinară la ședința din 2 aprilie 1884 225
8. Titu Maiorescu, Discurs rostit în ședința Camerei din 14 decembrie 1889 230
9. Titu Maiorescu, Introducerea istorică la volumul al IV-lea al Discursurilor parlamentare 1892 232
10. N. Filipescu, Discurs la întrunirea conservatoare de la Iași din 1896 235
11. C. Dissescu, Discurs la înrunirea conservatoare de la Iași din 1896 238
12. Take Ionescu, Discurs la întrunirea conservatoare de la Iași din 1896 239
13. Titu Maiorescu, Discurs ținut la întrunirea publică a Partidului Conservator din Brăila la 14 octombrie 1901 241
14. C. Rădulescu Motru, "Rolul doctrinei în politică" publicat în "Studii filozofice" - IV, București, 1901 243
15. G. Gr. Cantacuzino, Discurs rostit la întrunirea de la Iași din 16/29 ianuarie 1905 248
16. Ion N. Lahovari, Chestie agrară în România", 1907 250
17. A P.P.Carp, Discurs pe marginea raportului privind "Legea învoielilor 8 dec. 1907 252

18. Take Ionescu, Discurs ţinut la întrunirea de la Iaşi la 2 martie 1908 254
19. Take Ionescu, Discurs ţinut la întrunirea de la Ploieşti la 9 martie 1908 255
21. Take Ionescu, Discurs rostit la întrunirea Partidului Conservator Democrat la Roman în ziua de 30 martie 1908 256
22. Programul Partidului Conservator din 1913 258
23. N. Filipescu, Cuvântare rostită la întrunirea de la "Dacia" a "Acţiunii Naţionale" la 23 noiembrie 1914 263
24. I.N. Lahovari, "Către toţi conservatorii", 1915 264

Capitolul IV. Partidul Naţional Român din Transilvania
1. Pronunciamentul din Blaj, mai 1868 265
2. Scrisoarea lui Alexandru Macsonyi din ianuarie 1869 266
3. Adunarea naţională din Timişoara din ianuarie 1869 271
4. Conferinţa naţională de la Mercurea din 23 februarie/7 martie 1869 273
5. Actele conferinţei de la Mercurea 275
6. Organizarea Partidului Naţional Român în mai 1881 278
7. Memorandumul românilor din Transilvania şi Ungaria către împăratul de la Viena din martie 1892 283
8. Hotărârile Conferinţei naţionale a Partidului Naţional Român de la Sibiu din 10 ianuarie 1905 296
9. Iuliu Maniu, "Discurs rostit în Camera Deputaţilor din Ungaria" în şedinţa din 29 mai 1906 298
10. Vasile Goldiş, "O părere individuală" publicat în "Românul" din 30 ianuarie/12 februarie 1911 302
11. Octavian Goga, "Războiul din Balcani şi durerile noastre - o nouă biruinţă a principiului naţional", publicat în "Românul din 29 noiembrie/ 12 decembrie 1912 304
12. Octavian Goga, "Izolarea noastră", publicat în "Românul" din 23 iunie/6 iulie 1913 306
13. De la Comitetul Naţional, comunicat publicat de ziarul "Românul" din 1/14 octombrie 1913 309
14. Declaraţia Comitetului executiv al Partidului Naţional Român de la 12 octombrie 1918, publicată în "Adevărul" (Budapesta) din 14/27 octombrie 1918 310

Capitolul V. Partidul Social-Democrat din România

1. C.Dobrogeanu-Gherea, "Ce vor socialiştii români?" publicat în "Revista socială" în 1866 311
2. Programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, publicat în "Munca" din 11 aprilie 1893 312
3. "Volkswille" ("Voinţa poporului") apărută la Timişoara la 1 mai 1893 317
4. Al. Ionescu "Sântem şi rămânem!...", publicată în "Lumea nouă" din 28 martie 1899 318
5. "Către fraţii noştri" publicat în "Adevărul" ("Glasul poporului") din 13 septembrie 1903 320
6. "Muncitorii şi lupta politică" publicat în "România muncitoare" din 20 noiembrie 1905 321
7. Lucrările primului congres social-democrat român din Transilvania, prezentare a dezbaterilor în ziarul "Adevărul" ("Galsul poporului") din 1 ianuarie 1906 322
8. "Destul" articol publicat în "România muncitoare" din 11 martie 1907 324
9. M. Gheorghiu - Bujor "Răscoalele ţărăneşti" publicat în "România muncitoare" din 4-11 martie 1907 326
10. Apel către muncitorimea română din Ungaria publicat în "Adevărul" din 18 februarie 1910 327
11. Programul Partidului Social-Democrat din România, adoptat la Congresul din 1910 328
12. Program de acţiune imediată cuprins în dezbaterile Congresului de constituire a Partidului Social-democrat şi ale Congresului sindicat, ţinut în zilele de 31 ianuarie, 1 şi 2 februarie 1910 la Bucureşti 334
13. C. Dobrogeanu - Gherea, "Instituţiile liberalo-burgheze în ţara noastră" 335
14. Chestiunea agrară prezentată la Congresul al III-lea al P.S.D.R din 6-8 aprilie 1914 şi publicată în "România muncitoare" din 15 aprilie 1914 343
15. Al VIII - lea Congres social-democrat român din Ungaria ale cărui documente au fost publicate în "Adevărul" din 31 octombrie 1913 345

Capitolul VI. Alte partide. Curente de idei. Texte doctrinare

1. Programul Democrat - Radical, publicat în 1890 347
2. Gheorghe Panu, "Sufragiul universal", 1893 350
3. Programul Partidului Național Român din Bucovina publicat la 2. 14 mai 1891 în primul număr al "Gazetei Bucovinei" 351
4. Manifestul Comitetului național al românilor ardeleni și bucovineni din 6 octombrie 1918 353
5. Declarația Consiliului Național Român din Bucovina, din 27 octombrie 1918, publicat în "Glasul Bucovinei" 354
6. Dezbaterile Consiliului național; Sedința primă din 27 octombrie 1918 356
7. Partidul Național-Român, " Câteva puncte din programul nostru" publicate în ziarul "Basarabia" în 1905 357
8. Partidul Național Român din Basarabia, "Părerea noastră" publicată în ziarul "Basarabia" în 1905 360
9. Chemare către studenții moldoveni, publicată în ziarul "Cuvânt Moldovenesc" din 19 aprilie 1917 362
10. Două apeluri ale Partidului Național Moldovenesc, publicate de "Cuvântul moldovenesc" în mai 1917 362
11. Hotărârile sfatului ostașilor moldoveni, ofițeri și soldați din Odesa, publicată de "Cuvânt moldovenesc" din 9 iulie 1917 363
12. Congresul ostășesc moldovenesc, publicat în "Cuvânt moldovenesc" din 1917 363
13. Despre moldovenii de peste Nistru, publicată în "Cuvânt moldovenesc" din 1917 364
14. Programul Partidei Țărănești din România din 1895 365
15. C. Dobrescu - Argeș, "Partida țărănească și partidele noastre politice" publicat în "Gazeta țăranilor" din 16 octombrie 1894 370
16. Vasile M. Kogălniceanu, "Către săteni". Apel votat la Congresul țărănesc din 6 septembrie 1906 371
17. C. Stere, "Socialdemocratism sau poporanism?", studiu publicat în mai multe numere ale revistei "Viața Românească" din anii 1907 și 1908 374
18. N. Iorga, "La mormântul lui Kogălniceanu" publicat în "Neamul Românesc" din 29 iunie 1906 384
19. N. Iorga, "Ascundeți țeranii!" publicat în "Neamul Românesc" din 1 octombrie 1906 386

20. N. Iorga, "O veste bună din Basarabia" publicat în "Neamul Românesc" din 5 noimebrie 1906 386
21. C. Stere, Cronica internă. Discuţiile din Cameră - analizate şi publicate în "Viaţa Românească" din decembrie 1907 387
22. A.C. Cuza, N. Iorga, Programul naţionalist-democrat, publicat în aprilie 1910 393
23. N. Iorga "Ceasul ..." publicat la 21 august 1916 396

Capitolul VII. Mesaje, Cuvântări programatice ale conducătorilor statului român în epoca modernă

1. Alexandru Ioan Cuza, "Mesajul către deputaţi" prezentat la 6 decembrie 1859" 398
2. Alexandru Ioan Cuza, "Discurs în faţa parlamentului unit la 24 ianuarie 1862 406
3. Alexandru Ioan Cuza, "Proclamaţia domnitorului către sătenii clăcaşi" 408
4. Alexandru Ioan Cuza, "Mesajul pentru deschiderea Corpurilor Legiuitoare pe 1865/66 410
5. Carol I, Proclamaţia din 11/23 mai 1866 411
6. Carol I, Mesaj către Adunarea Constituantă din 30 iunie/ 12 iulie 1866 412
7. Carol I, Manifest către ţară în timpul războiului pentru independenţă 27 august/8 septembrie 1877 413
8. Carol I, Mesaj la deschiderea Corpurilor Legiuitoare din 15/27 noiembrie 1881 415
9. Ferdinand I, Proclamaţia la declararea războiului pentru întregirea neamului din 15 august 1916 417
10. Ferdinand I, Proclamaţia către poporul românesc, din 14 august 1917 419
11. Ferdinand I, "Cuvântarea la masa solemnă din ziua intrării triumfale în Bucureşti din 18 noiembrie 1918 420
12. Ferdinand I, Cuvântare la masa din ziua înmânării actului de unire de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918 422

Capitolul VIII. Actele fundamentale ale Unității Naționale din 1918

1. Convenția politică încheiată între România, Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia (București 4/17 august 1916) 423
2. Declarația de război a României către Austro-Ungaria (14/27 august 1916) 425
3. Declarația privind unirea Basarabiei cu România (27 noastre/9 aprilie 1918) 428
4. Decretul - regal cu privire la hotărârea Sfatului țării 429
5. Declarația privind unirea Bucovinei cu România (15/28 noiembrie 1918) 429
6. Rezoluția privind unirea Transilvaniei cu România, adoptată de Adunarea Națională de la Alba-Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918) 431

INTRODUCERE

Întocmirea culegerii de față pornește de la o premisă motivată prioritar de considerente de ordin didactic: a pune la îndemâna studenților, cadrelor didactice și chiar a unui public mai larg, un instrument de informare rapidă și pe cât posibil sistematic asupra unor piese documentare de referință care caracterizează gândirea, ideologia și obiectele partidelor politice din România, tactica și reperele lor strategice, felul în care se concep pe sine și în care se raportează la societate, în care își descifrează temeiurile legitimității. Documentele exprimă, așadar, fizionomia politică a partidelor și refac linia lor evolutivă în planul ideilor și al principiilor de care le călăuzesc. Substanța acestor principii se regăsește - sau ar trebui să se regăsească - în programele sau în platformele electorale, în declarațiile sau în apelurile care exteriorizează date esențiale din viața partidelor, momentele lor fondatoare, sau care redefinesc viziunea acestora atunci când intervin reorientări practice și doctrinare.

Partidele politice sunt organisme vii; ele răsfrâng problemele societății prin prisma unor grupuri de interese pe care le sublimează și caută să le proiecteze ca interese de ordin general. Dar ele nu numai dau formă generalizată anumitor interese de grup sau de clasă; ele pot să joace în anumite momente un rol catalizator al intereselor de ordin general național. Așa încât, dincolo de sfera condiției nemijlocite a partidelor, a faptelor și acțiunilor acestora, activitatea lor face trimitere la întreaga sferă a istoriei societății. Dealtfel, în documentele cheie, partidele politice nu se explică exclusiv pe sine. Ele se pun în raport cu problemele societății, caută să se definească pe fondul acestora, să-și configureze determinațiile prin felul în care percep și răsfrâng aspectele multiple ale realității sociale.

Sigur, o colecție documentară nu este și nu are cum să fie o istorie a faptelor și evenimentelor acestor partide. Desfășurarea concretă a acțiunii partidelor ține de istoria politică în forma ei descriptivă, expozitivă. Documentele pe care le elaborează partidele ajută să înțelegem seria evenimentelor, să descifrăm sensuri dincolo de faptul brut, de comportamentul sau atitudinea adoptată de un partid sau de altul într-o situație sau alta. Pare imcomplet orice demers asupra manifestărilor concrete ale unui partid dacă nu urmărești și felul în care aceste manifestări intră în rezonanță cu principiile călăuzitoare ale formațiunii politice respective. Ele reprezintă fundalul de unde se transmit semnalele și prin care devin inteligibile acțiunile partidelor, mișcarea lor în zarea "duratelor scurte". De aici nevoia de a cunoaște documentele de bază ale partidelor, actele care explicitează obiectivele, trăsăturile și apelurile lor. Este nevoia, bineînțeles, de a privi nu numai imaginea lor răsfrântă în propria conștiință, dar și de a percepe ce era mimat și trucat în această imagine, de a sesiza raportul dintre vorbe și fapte, de a descifra, cu alte cuvinte, veracitatea ideilor în lumina faptelor. Așadar, componenta documentară de principiu a partidelor politice este un domeniu vital al cunoașterii vieții politice.

Culegerea de față caută să contribuie la efortul de a pătrunde în acest domeniu, de a-i descifra trăsăturile configuratoare în epoca modernă 1821-1918. Demersul este reclamat, după opinia noastră, cu atât mai mult cu cât în istoriografia consacrată acestei epoci lipsesc atât colecții de documente cuprinzătoare, cât și culegeri selective tematice de acest gen. În această situație, nu este de mirare că realitatea surselor este înlocuită, nu o dată, cu aproximații vagi, cu aprecieri care deformează lucrurile sau pozițiile unor lideri politici, care opacizează sensul unor fapte și idei. Supralicitările, acreditarea unor judecăți care distorsionează conținutul unor procese sau fenomene, tendința de a oferi interpretări dincolo de conținutul propriu al scenariilor istoriei, sau de orientările forțelor politice, toate acestea se cultivă mai ales în presa culturală de interpreți ai istoriei și civilizației române. Asemenea procedee sunt vizibile chiar în discursul unor specialiști.

Este timpul să se revină la surse și la interpretarea lor cu acuratețe și răspundere. Celebra sintagmă a lui Miron Costin: "Eu voi da seama de ale mele, câte scriu" e actuală, ca și acum trei secole.

Dacă osatura acestei culegeri o constituie documentele provenind de la partidele politice ale epocii, s-au impus aproape de la sine o serie de alte texte cu valoare de document care își găsesc locul firesc în cadrul volumului.

Programele, proclamțiile sau platformele electorale suferă de un anumit schematism, de o anumită ermetizare a ideii. Textul oscilează între formula seacă și declarația patetică. Pe scurt, programele, platformele sau declarațiile de principii nu sunt modele de gândire sau de inspirație. Nici nu pot să fie așa pentru că trebuie să se supună, volens-nolens, unor canoane: să fie simple, limpezi și fără echivoc. Enunțurile generale, constatările comune contribuie prea puțin la punerea în relief a identității, a determinărilor specifice ale partidelor. Ele sunt, bineînțeles, indispensabile studierii vieții politice și, într-un fel, privilegiate într-un volum cu caracter documentar. Nu sunt însă suficiente pentru a oferi o panoramă cuprinzătoare a politicului. Iată de ce am inclus în această secțiune numeroase texte ale fruntașilor vieții politice, revelatoare pentru convingerile și principiile pe care le îmbrățișează, pentru felul în care înțeleg doctrinele pe care le îmbrățișează, ideologia pe care o profesează și obiectivele pe care le promovează. Am putea, de pildă, înțelege profilul liberalismului român fără să recurgem la textele lui I.C.Brătianu și C.A. Rosetti, Ion Ghica sau Mihail Kogălniceanu, I.I.C. Brătianu sau alți corifei ai liberalismului român? Mai mult, am putea înțelege evoluția mișcării și a Partidului Liberal fără impulsurile inovatoare ale tineretului liberal grupat în jurul gazetei "Votul Universal"? Și am putea înțelege ideea conservatoare și configurația conservatorismului în România fără să apelăm la textele lui Barbu Catargiu, Petre Carp, Nicolae Filipescu, C. Dissescu, Titu Maiorescu, iar mai târziu, fără să observăm încercările de renovare a conservatorismului prin Take Ionescu? Observația este valabilă pentru Partidul Național din Transilvania, ca și pentru Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, etc.

Mai mult. Întâlnim texte revelatoare care descifrează caracteristicile ideii liberale sau conservatoare aparținând nu unor oameni de partid sau figuri politice, ci unor gânditori sociali. Aceștia abordează fenomenele într-un dublu plan: în plan general teoretic, descifrând principiile doctrinei, ca atare, și în acel care face referire la manifestarea acțiunii și practicii conservatoare sau liberale în țara noastră, în contextul socio-istoric dat al acesteia. Se înțelege că și asemenea texte trebuie recuperate. Bineînțeles, în marginile permise de volumul culegerii noastre și de scopul căreia îi este destinată. Iată un exemplu: am putea discuta despre latura doctrinară a Partidului Conservator fără să apelăm la broșura lui C. Rădulescu-Motru: *Doctrina conservatoare?*

Culegerea de față nu poate să pătrundă mai adânc în câmpul dezbaterilor de idei asupra realității românești. Ea are, cum s-a mai spus, centrul de greutate în zona politicului, a partidelor și curentelor politice. Pentru înfățișarea acestor

dezbateri ar trebui culegeri de documentare distincte dispunând de un spațiu adecvat. Stim că pe acest teren s-au desfășurat cele mai ample discuții, s-au expus teze de mare revelanță cognitivă, s-au construit teorii originale. Ele au alimentat atmosfera intelectuală a vremii, i-au dat o notă pasională, iradiind în toate sferele vieții noastre spirituale. Aceste dezbateri sunt, bineînțeles, tangente (dacă nu se intersectează) cu aspectele vieții și activității partidelor politice, cu structurile socio-economice, cu universul politic, social, economic și cultural al realității românești. Iată de ce am inclus în culegere texte care nu provin din cercuri conducătoare ale partidelor politice, dar care proiectează o lumină puternică asupra fenomenelor românești; avem în vedere doctrine cu o mare pondere în gândirea noastră sociologică (așa cum sunt scrierile lui Constantin Stere) sau probează idei care pornesc din tulpina unor principii afine unor mari mișcări politice (de pildă conservatorismul, în cazul lui Mihai Eminescu) dar care includ în substanța lor și alte aluviuni ce se topesc în pasta unor concepții originale și de mare revelanță teoretică.

Așa stând lucrurile, culegerea își extinde evantaiul articulațiilor sale nu doar la sfera partidelor și a liderilor politici. Ea caută să dea și o idee despre curentele doctrinare în legătură cu fenomentul politic, dar și cu cel social și economic.

Există, de asemenea o problemă care a stat înaintea autorilor volumului de față. El nu se limitează doar la cadrul cronologic al vieții moderne de partid în România. Am găsit necesar să pornim culegerea cu anul 1821 și să punctăm printr-o serie de documente cu semnificație politică și doctrinară, aspecte semnificative care oglindesc mișcarea de idei din deceniile III-IV ale secolului al XIX-lea, frământările epocii exteriorizate în ideile vremii, în documente fundamentale cum sunt cele privitoare la revoluția de la 1848, în texte care reflectă stări de spirit semnificative, atitudini politice și culturale relevante.

În sfârșit, o culegere menită să oglindească documentar viața politică și problemele ei, nu poate omite pe cei aflați în fruntea țării, declarațiile monarhilor României. Măcar câteva din acestea, câteva puncte de vedere și idei exprimate în momentele cheie ale istoriei țării, în situații care consfințesc împrejurări și evenimente deosebite. Am apelat numai la asemenea declarații sau discursuri ale prințului Alexandru Ioan Cuza, regilor Carol I și Ferdinand I. Este puțin în raport cu marea masă a materialelor documentare care a fost valorificată în colecții documentare: ceva mai vechi pentru Alexandru Ioan Cuza și în numeroase volume recente pentru regii Carol I și Ferdinand I. Tocmai ținând seama de această împrejurare am selectat doar câteva texte.

Privită în ansamblu, culegerea înmănunchează un vast evantai documentar, implicând, bineînțeles, mai întâi cunoașterea surselor, a documentelor de acest gen și necesitatea unei selectări atente de natură să înfățișeze aspecte reprezentative ale poziției liderilor politici, să surprindă, pe cât este posibil, ipostaze caracteristice ale viziunii lor, să-i exprime în ceea ce au propriu și caracteristic.

Pe cât ne-a permis cunoașterea surselor, stăpânirea problemelor istoriei moderne și posibilitatea integrării unor documente practic neincluse în circuitele cercetării - necum în sfera de interes a categoriilor mai largi de cititori - am căutat să realizăm aceasta prin culegerea de față.

Culegerea este, desigur, selectivă. Într-un dublu sens: a trebuit să selectăm din masa surselor pe acelea pe care le-am considerat caracteristice și relevante. Atât cât am putut să răspundem acestui criteriu, cât aprecierea și judecata noastră ne-a apropiat de adevăr și obiectivitate.

În al doilea rând, din piesele documentare selectate am decupat ce ni s-a părut mai semnificativ, ceea ce prezintă valoare ca idee, ceea ce constituie nucleul punctelor programatice ale documentelor de partid, al reflecțiilor figurilor politice, al modului lor în a se raporta la problemele societății, al viziunii lor socio-politice.

A trebuit să operăm în documente reduceri masive, să ne rezumăm la ceea ce este esențial. Intotdeauna am ținut însă seama de faptul ca părțile pentru care am optat să nu altereze pozițiile și judecățile care se degajă din ansamblul textelor din care am făcut selecția, iar pe de altă parte, ceea ce am reținut să aibă relevanță, să fie demn de interes, să se constituie într-un instrument de informare și de cunoaștere.

Și aceasta nu numai pentru studenți sau cadre didactice, dar pentru toți cititorii interesați de istorie, pentru cei dornici să se afle în contact cu conținutul autentic al manifestărilor fenomenului politic românesc și cu palpitul viu al documentelor.

Într-un text introductiv cum este cel de față este inutil să procedăm la un comentariu de fond al documentelor. Extins, acest comentariu riscă să se transforme într-un fel de istorie politică. Sarcina este tentantă, dar nu e locul de a realiza în cadrul de față un asemenea demers.

Credem nimerit să atragem luarea aminte asupra unor aspecte pe care cititorului cât de cât avizat le va observa de atlfel cu ușurință.

Astfel, documentele confirmă faptul că ideea conservatoare în Țările Române și apoi în România a fost intim legată de interesele marii proprietăți

funciare, de rolul și funcția acesteia. Imprejurarea a fost relevată de A.D.Xenopol care a dat în Istoria partidelor politice o valoroasă interpretare a genezei curentelor politice moderne din România.

Un document revelator pentru ideea conservatoare în contextul evenimentelor imediat următoare mișcării revoluționare a lui Tudor Vladimirescu este Memoriul lui Mihail Sturdza din februarie 1823 adresat consulului rus Minciaky.

Semnificația lui constă, dincolo de considerațiile subiacente, în definirea a însuși principiului conservator: reluctanța față de inovare politică sau socială, considerarea ordinii sociale ca imuabilă. Schimbarea semnifică un atentat la legitimitate, la tradiție, la raporturile consacrate de acestea. "Orice schimbare operată în principiul unui guvernământ - scrise el în acest memoriu - este privită ca o inovare. Și orice modificare a acestor principii subminează aproape întotdeauna instituțiile consacrate de legitimitate și cărora succesiunea secolelor le-a imprimat un caracter indelebil. "

Formula conservatoare exprimată de Mihail Sturdza are o nuanță categorică, radicală. Este formula unui mare boier beneficiind de toate avantajele condiției privilegiate și apărându-le prin inovarea ideii de legitimitate, de tradiție, de consacrare istorică. Sursa privilegiilor se afla în proprietatea de tip feudal și în raporturi clădite pe ea. Mihail Sturdza nu le invocă, dar se subînțeleg. (Ele se regăsesc formulate punctual în *Anaforaua pentru pronomiile Moldovei* adresată Domnitorului de o grupare de boieri din clasa I-a).

În mod nemijlocit pledoaria lui Mihail Sturdza era îndreptată împotriva Constituției cărvunarilor prin care reprezentanții micii boierimi, urmărind egalitatea de tratament în viața politică cu mare boierime, puneau în discuție un șir întreg de idei și deziderate care semnificau o breșă în ordinea politică și constutuțională a societății. Se enunța egalitatea de tratament "înaintea pravilei", accesul la slujbe pe bază de merit, respectarea libertății persoanei, introducerea unor reguli în sistemul obligațiilor țărănimii, etc. Se enunța ideea folosului de obște - deci al interesului general, în opoziție cu exclusivismul privilegiului, etc.

Din această Constituție, din alte documente afine celor "77 de ponturi", răzbate spiritul încă timid, firav exprimat, dar de netăgăduit, al liberalismului. El va germina în curentele liberale și naționale din perioada următoare, culminând cu mișcarea de idei, cu acțiunea și programele revoluției de la 1848.

O lectură atentă a documentelor inserate în culegerea de față atestă legătura dintre ideea națională și cea liberală, faptul că promotorii afirmării națiunii,

liderii mișcării naționale erau și adepții valorilor liberalismului, ai modernizării societății. Acest aspect fundamental pentru istoria modernă a României este pus în relief mai ales de marile momente istorice ale secolului al XIX-lea: revoluția de la 1848; Unirea din 1859 și crearea statului modern român, obținerea independenței de stat la 1877.

La rândul lor, toate documentele programatice ale curentelor liberale de după unire și apoi (din 1875) ale Partidului Național Liberal definesc momentul național ca unul constitutiv al identității lor. Partidul își asumă o misiune națională, iar pe de altă parte se consideră purtătorul intereselor generale ale națiunii. Această misiune o concepe în perspectiva progresului societății. De aici deschiderea partidului față de propășirea economică, de reforme înscrise în linia de mișcare a societății, de promovare a intereselor păturilor mijlocii prin intermediul dezvoltării comerțului, industriei, al unor organisme de credit financiar-bancare.

În același timp, Partidul Liberal nu a fost niciodată, până în perioada care a urmat frământărilor de după 1907, adeptul unor transformări mai profunde ale sistemului agrar. S-a păstrat în linia rezultată din configurația structurilor agrare generate de reforma din 1864, exprimând, în felul său, interesele blocului istoric constituit pe terenul transformărilor din 1859-1866. De aici o anumită contradicție între declarațiile de principii, mai ales între acele obiective așezate în perimetrul idealului și practica politică concretă a liberalismului român.

În plan politic, momentul cel mai ascuțit și mai delicat din activitatea partidului a fost cel marcat de dezbaterea modificării sistemului electoral din 1884. Documentele pe care le inserăm în volumul de față stau mărturie în acest sens. Se distinge, pe de o parte, acordul "de principiu" al șefului Partidului Liberal și prim-ministru al țării, I.C. Brătianu, cu ideea lărgirii dreptului de vot până la introducerea votului universal, iar pe de altă parte, deschiderea minoră pe care o acceptă în practică: reducerea de la patru la trei a colegiilor electorale. Pe de altă parte, se relevă poziția lui C.A. Rosetti și a grupării care îl susține în sensul realizării unei reforme reale în sistemul electoral, prin constituirea unui singur colegiu, cel al știutorilor de carte. Reforma propusă de C.A. Rosetti ar fi marcat o deschidere efectivă în sistemul electoral și în viața publică din România, ar fi creat condiții mai largi de afirmare a țărănimii în viața politică și ar fi ameliorat ideea civismului și atmosfera generală a exercițiului public.

În opoziție cu aceasta, Partidul Conservator invoca, pe temeiul păstrării în cadrele organice statuate de Constituția din 1866, perpetuarea sistemului electoral, atunci în funcțiune. Este semnificativă în acest sens pledoaria lui Titu

Maiorescu în polemica sa cu C.A. Rosetti în parlament, în primăvara anului 1884.

După 1892 și până la 1906, în practica și cugetarea Partidului Liberal se observă o anumită secetă de idei, de preocupări pentru înnoire. Programul din 1892 este pompos în partea introductivă care dorește să puncteze rolul luminos al partidului pe fondul întunecat al istorie țării, dar atunci când trece loa construcția pozitivă pe care și-o fixează ca obiectiv de viitor el proclamă domnia legilor, libertatea alegerilor, eventuala împroprietărire a țăranilor (declarație formală din moment ce nu avea caracteristicile unui program concret), deziderate niciodată onorate din plin în domeniul învățământului, și declararea votului obștesc drept ... ideal de viitor.

Programul era învăluit în promisiuni, dar avea grijă să fie suficient de vag, de neangajat spre a nu obliga la acțiuni reformatoare efective. Nici programul din 1906 nu depășea ca viziune, ca proiect modelator al societății, cadrul programului din 1892. Or, trecuseră nu mai puțin de 14 ani de la unul la celălalt! În această vreme, în interioarul partidului au apărut curente novatoare exprimate mai ales de tinerii liberali. Ideile lor, mai cu seamă în privința votului universal sunt exprimate în gazeta cu acest nume, prezentă în paginile volumului.

Suflul primenirii se pregătea și la vârf, în special după răscoala din 1907 și după preluarea șefiei partidului de Ion I.C. Brătianu. Statura impunătoare a figurii sale politice se relevă convingător în așa-zisa "eră a reformelor" din 1913-1914, cu participarea sa hotărâtoare, apoi în timpul primului război mondial când a condus statul și destinele țării în volbura evenimentelor din 1916-1919.

Într-un discurs din aprilie 1883 I.C. Brătianu tatăl spunea: "da, noi Românii, avem să facem fapte mari; avem să creăm condițiunile societății moderne românești". O formulă care dezvăluie integral sensul liberalismului în România. Peste circa trei decenii și jumătate, într-o *Declarație*, din 12 iunie 1917 Ion Brătianu - fiul spunea: "aceste reforme (este vorba de reforma agrară și cea electorală - n.n.) nu sunt altceva decât dezvoltarea, tot mai puternică a temeliei democratice a României moderne". Există între aceste declarații o legătură de aspirații, o unitate de viziune.

Programele Partidului Național Liberal, articole, cuvântări, discursuri parlamentare ale unor figuri reprezentative ale liberalismului român: I.C. Brătianu, M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Ion Ghica, P.S. Aurelian, I.I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, I.G. Duca, Gh. Tătărăscu, extrase din publicații - toate

conturează o imagine în documnete și izvoare a P.N.L. și a liberalismului în România. Ea sugurează structura și caracteristicile acestuia printr-un set de documente în care partea reflectă, pe cât posibil, întregul.

Liberalismul român a dominat viața politică antebelică a României în tandem cu Partidul Consevator. Am amintit anterior faptul că în România acest partid a fost grefat pe interesele aristocrației nobiliare, ale moșierimii, ale marii proprietăți. Această linie se poate urmări începând cu acel memoriu al lui Mihail Sturdza, cu prevederile Regulamentului Organic în partea care statuează raporturile social-agrare, în comportamentul reprezentanților boierimii din Comisia proprietății la 1848 în Țara Românească, în dezbaterile din Adunarea ad-hoc din octombrie - decembrie 1857 (în special cele generate de petiția depusă la 16 decembrie în Divanul Ad hoc al Moldovei de deputații pontași), în dezbaterile angajate în jurul realizării reformei agrare, interes doctrinar prezentând în special discursul lui Barbu Catargiu din 29 mai 1862.

Ulterior, doctrina conservatoare a dobândit contur doctrinar prin programele Partidului Conservator și prin setul de idei și de principii exprimate mai ales de reprezentanții aripii junimiste a conservatorilor, în special P.P. Carp și Titu Maiorescu. Mișcarea și doctrina conservatoare a căutat să valorifice o serie de idei, de repere comportamentale specifice conservatorismului în genere: atașamentul la tradiție înțeleasă ca normă comportamentală, reliefarea ideii de organicitate ca mișcare firească, graduală a societății, deci ca perpetuare a formelor de existență conservată de istorie, preferința pentru solidaritatea de tip comunitar, de colectivități clădite pe relații consacrate de datină, de cultură, de ceea ce ține de rutină și tradiție. De aici se desprindea pledoaria conservatorilor pentru o societate bine ordonată, construită ierarhic, ferită de tentația schimbărilor, având un simț dezvoltat al autorității, o stare de spirit elitară, sceptică dacă nu refractară fenomenelor mobilității sociale, dinamismului lumii moderne: "mobilității instituțiilor și persoanelor, prin care partidul liberal a creat adesea că va realiza progresul - sublinia Programul din 1880 al Partidului Conservator - opunem stabilitatea instituțiilor și a persoanelor și progresul măsurat, dar continuu" .

Conservatorii își refuzau entuziasmul proiectelor transformatoare în organismul social al țării și stăruiau în a-și construi o imagine de formație politică lucidă, probă, serioasă. Decât promovarea formelor "deasupra civilizației" - spunea Nicolae Filipescu într-un discurs din 1896 - conservatorii veneau în numele "acelor sentimente mari ca patriotismul" ... ca sentimentul estetic care a născut forma de civilizație rafinată, ca sentimentul religios care a

produs curente uimitoare de propășire". Conservatorii invocau obiectivitatea și tratau spiritul novator drept un entuziasm facil. De aici cultivarea spiritului critic în evaluarea fenomenului românesc modelat după conservatori, de ideologia și politica liberală. "Formelor seci și frazelor goale, ființa adevărului!" - se releva în programul din 1880. Spiritul critic ca diagnoză a societății care a surprins numeroase tare și disfuncțiuni ale societății noastre, semnifica în subtext o terapie e excesului de prudență, un mod de a contrapune tradiția mobilității, de a prefera tipul de societate tradițional. Era, prin urmare, o pledoarie pentru valori valorificate de timp, de istorie și de experiență, dar neadaptate mobilității, formelor dinamice de dezvoltare. Articulația organică a conservatorismului român cu interesele marii proprietăți s-a dezvăluit cu toată forța în două momente cheie ale vieții sociale și politice românești din epoca antebelică: răscoala din 1907, și ceva mai atenuat, dar suficient de limpede, în vremea dezbaterilor din 1914 asupra reformei agrare și electorale. Anume Petre Carp care reușise să-și construiască o imagine de "conservator modern" a fost apărătorul cel mai intransigent al intereselor marii proprietăți, pronunțând față de țăranii răsculați un singur remediu: represiunea. Iar în 1914 el respingea aproape integral proiectele de reformă liberale.

În ce privește determinațiile doctrinare ale conservatorismului în genere și a celui românesc în speță, ele își găsesc expresia cea mai relevantă în broșura lui C. Rădulescu - Motru, *Doctrina conservatoare* din care am preluat câteva extrase în culegerea de față.

Sigur, conservatorismul român nu trebuie considerat în antiteză cu liberalismul. Este aproape un loc comun în istoriografia ceva mai veche de a considera cele două partide în registrul unor categorii de clasă. Ele sunt, în adevăr, distincte, sunt diferite, dar nu întemeiate pe deosebiri organice. Liberalii n-au fost niciodată atât de radicali încât să tindă spre a smulge energic din organismul social românesc formele de existență tradiționale, de a cruța viața socială, economică ca și structurile instituționale de balastrul elementelor care frânau dezvoltarea liberă a capitalismului, a economiei de piață și a democrației politice bazată de participarea activă la viață civică a straturilor largi ale poporului. La rândul lor, conservatorii au acceptat formele moderne instituționale; au căutat să se adapteze acestora. Adaptarea era mărginită însă de protejarea intereselor moșierimii, de constituirea unui tip de modernizare în care moșierimea să-și găsească un loc și o pondere substanțială. Aspectul cel mai delicat nu consta în faptul că moșierii dețineau o mare proprietate de proporții considerabile: nu dimensiunea, în sine, a proprietății greva

potențialului tehnic-productiv al economiei agrare, ci structura raporturilor, cu întregul lor cortegiu de inconveniente economice, sociale și de ordin tehnic-productiv.

Limita reformatoare a partidului Conservator a fost mărginită, după declarațiile lor, de reformele înfăptuite între 1860-1866, de spiritul și prevederile Constituției de la 1866, de cadrul instituțiilor organice clădite pe acestea. Odată cu acestea, "era reformelor" era considerată încheiată. Între conservatori și liberali litigiile trebuiau stinse. Identitatea lor nu mai conținea, după conservatori, tmeiuri de adversitate. Dimpotrivă, erau reuniți prin consensul asupra acestui cadru care urma să fie conservat, perpetuat și promovat. Ceea ce urma era o operă de consolidare, de organizare mai intensă, de construire în interiorul cadrului dat. Intr-un discurs pronunțat la 1881, P.P. Carp exprima în termenii următori această idee: "toate chestiunile de principiu politice au fost rezolvate; lupta are să se facă pe tărâmul organizării sociale. Și când vă ziceam deunăzi cum că dreapta, cum este astăzi și stânga, cum este astăzi, nu sunt decât lucruri ale trecutului care se pot menține în prezent, dar care nu vor mai exista în viitor, cred că am zis un adevăr pe care viitorul se va însărcina a-l demonstra".

După o perioadă de deschidere, acceptând adaptarea la nevoia unor reforme imperios cerute de necesitățile vieții social-economice, conservatorii îmbracă o armură extrem de rigidă în fața mâniei dezlănțuite a țărănimii la 1907, înțelegând să apere pozițiile marii proprietăți pe calea intransigenței inflexibile. Petre P.Carp se face purtătorul acestei linii. El preia sarcina apărării *in integrum* a destinelor latifundului.

Înclinarea de a privi ca normale raporturile social-economice de la sate, în ciuda tensiunilor, uneori dramatice ale acestora, a dus viziunea conservatoare într-un impas la capătul căruia se profila inevitabila prăbușire.

O încercare de a promva un conservsatorism mai evoluat, mai în acord cu cerințele vremii a fost făcută de Take Ionescu, fruntaș conservator și în același timp un fel de "oaie neagră" a elitei conservatoare. Prin trecutul, prin poziția sa socială, ca și prin unele idei nu tocmai ortodoxe, Take Ionescu nu putea ajunge șef al conservatorilor puri. Locul era destinat celor proveniți din înalta aristocrație, "boierilor de viță", nu unui avocat, fie și strălucit. Tentativa lui de a face un fel de conservatorism popular nu era agreată de elita partidului. Or, Take Ionescu făcea aceasta nu atât în "interesul partidului". El știa că fără o platformă de largă aderență nu va însemna prea mult în mișcarea conservatoare din România. Iar în 1908, când s-a rupt de "conservatorii puri" și a creat

Partidul Conservator Democrat, s-a observat că este, practic, lipsit de un proiect care să propună ceva substanţial nou în raport cu partidul din care se desprinsese. Pedala de fapt pe o singură idee: "avem cu noi tradiţiunea trecutului, cu dorinţa însă de a o reînoi", fără să descifreze în ce constă înnoirea şi cât este ea de inovatoare. Take Ionescu şi Partidul său au reuşit să facă prozeliţi, dar nu a modernizat efectiv conservatorismul român. Incercarea lui de a crea un curent de "centru" între liberali şi conservatori era din start sortită eşecului, fiindcă nu exista, în realitate, loc pentru un asemenea "centru".

În întreaga perioadă modernă a României până la primul război mondial, viaţa publică a fost dominată în mod autoritar de cele două partide istorice: Partidul Naţonal Liberal şi Partidul Conservator. Autoritatea şi puterea lor de înrâurire se datora sprijinirii pe singurele forţe politice active care beneficiau de atuurile averii, culturii, tradiţiei, influenţei în mass-media, pregătirii pentru exercitarea funcţiilor publice, înrâuririi asupra opiniei publice, stăpânirea pârghiilor administrativ-instituţionale. Structura socială a societăţii întemeiată pe un clivaj între o elită de avere şi mai puţin de "robă" şi o mare majoritate a populaţiei ţărăneşti, scoasă, practic, prin jocul sistemului electoral cenzitar în afara vieţii politice, analfabetă în mare măsură, împovărată de nevoi materiale, sceptică faţă de tot ce se petrecea la vârf întrucât ea nu intra în jocul disputelor, toate acestea nu numai că au asigurat supremaţia exclusivă a elitelor sociale în viaţa politică, dar au constituit un zăgaz pentru penetrarea din exterior a acestui sistem. Mentalitatea fruntaşilor vieţii politice - mai ales a conservatorilor şi a dreptei liberale - era aceea că ţărănimea, în general poporul de rând, nu este pregătit pentru a participa la viaţa politică datorită lipsei de cultură, de deprinderi civice, şi mai direct, a analfabetismului, a stării de înapoiere în care se afla. Se crea astfel un cerc vicios: lipsa de lumina cărţii îi făcea inapţi pentru exerciţiul politic şi electoral, pentru înţelegerea problemelor politice, iar în acelaşi timp porţile şcolii se deschideau pentru fiii ţăranilor cu o zgârcenie revoltătoare (până la venirea lui Spiru Haret ca ministru a Instrucţiunii Publice) perpetându-se astfel starea de minorat în spaţiul politic. De fapt fondul chestiunii consta în altceva: accesul mai larg al ţărănimii la viaţa politică ar fi însemant schimbarea întregii atmosfere a acesteia, - ar fi bulversat, practic, sistemul şi regimul politic existent. Fenomenul a fost pus în evidenţă după primul război mondial.

În altă ordine de idei, o ascensiune a ţărănimii la viaţa politică ar fi antrenat deschiderea ecluzei sociale a problemei agrare. Tocmai acuitatea acestei probleme ducea la sblocarea unor modificări şi în sistemul politic reprezentativ. Structura raporturilor agrare se îngemănase cu structura sistemului politic dat.

O mișcare politică țărănească importantă nu s-a putut naște și afirma serios în contextul politic dat nu pentru că nu se simțea nevoie de ea. Dimpotrivă. Pentru că nevoia obiectivă se resimțea prea adânc și pentru că ar fi angajat perturbări în întregul organism social. Or, forțele politice conducătoare căutau să evite o astfel de confruntare. În rezumat, cu cât se resimțea mai puternic nevoia unei astfel de forțe, cu atât șansele ei de afirmare, în contextul dat, erau mai mici.

De aceea organizațiile de factură țărănească sau cele care se considerau ca atare, n-au avut șanse să devină un factor politic cât de cât semnificativ până la 1918. Ceea ce nu înseamnă că încercările care s-au făcut prin Constantin Dobrescu-Argeș, în ultimul deceniu al secolului trecut, prin Alexandru Vălescu și Vasile Kogălniceanu, la începutul secolului nostru, apoi prin acțiunea energică a lui Ion Mihalache, destinat să ajungă liderul Partidului Țărănesc, iar mai târziu unul dintre liderii Partidului Național-Țărănesc, nu au avut importanța lor.

Inițiativele în vederea creării unor formațiuni de coloratură țărănească își au semnificația lor, fie și numai ca semne prevestitoare ale unui proces care putea fi amânat, dar nicicum anihilat.

Documentele incluse în volumul de față atestă orientarea în general democratică a "Partidei țărănești", dar și eclectismul viziunii și al obiectivelor sale, Era opera unor oameni ai începutului de drum, căutând o cale proprie de afirmare, îmbinând timiditatea cu curajul, stereotipia unor sloganuri politice curente cu curajul și prospectarea unor idei. Un document bine articulat sub raport programatic, axat pe principii democratice de ordin social și politic, este manifestul *Către săteni* lansat în septembrie 1906 la un "Congres țărănesc". Liderii acestui congres, Vasile Kogălniceanu (fiul marelui om de stat) și învățătorul Al. Vălescu, au fost și inițiatorii unor "Reuniuni" care trebuiau să joace în viitor rolul de nucleu al unui posibil partid țărănesc. Apelul *Către săteni* a fost încriminat în 1907 ca document care a înrăurit spiritele în timpul răscoalei în câteva județe din Câmpia Munteniei. Vasile Kogălniceanu a și fost arestat și implicat într-un proces în vara lui 1907.

Mai înainte însă de a întreprinde încercări de închegare politică a țărănimii, există o revelatoare atitudine pro-țărănească în Parlamentul României. Ea este semnificativă în sine și capătă un îndoit interes pentru că vine din partea luptătorului de la 1848 pentru cauza țărănimii - Ion Ionescu de la Brad. În nouă *Dări de seamă către alegătorii Colegiului IV* (devenit Colegiul III) Ion Ionescu de la Brad prezintă obiectiv situația țărănimii, se pronunță ferm pentru

îmbunătățirea acesteia, pentru scuturi de dări și impozite, pentru ameliorarea învoielilor și extinderea pământului aflat în proprietatea sătenilor, pentru necesitatea ca aceștia să trimită în Parlament numai reprezentanți care se angajează să le apere drepturile. În cuprinsul culegerii de față redăm câteva fragmente din aceste *Dări de seamă*. Spiritul lor îl așează pe Ion Ionescu de la Brad în linia precursorilor țărănismului.

În afara partidelor de guvernământ, singurul curent politic care a reușit să se închege sub aspect organizatoric și doctrinar, să inițieze o acțiune practică, dar mai ales să desfășoare o activitate culturală și de propangandă, a fost Partidul Social - Democrat al Muncitorilor din România (creat în 1893). El avea antecendente în cercurile și cluburile muncitorilor încă din 1887, respectiv 1890.

Mișcarea socialistă și Partidul Social - Democrat a susținut un nou model al dezvoltării sociale, bazat pe principiile socialismului. De pe această platformă Partidul Social-democrat și-a construit tactica și strategia, a conceput, în consecință, acțiunea și s-a raportat la partidele politice guvernamantale față de care se considera în opoziție de principiu. Dincolo de idealul proiectat într-o perspectivă îndelungată, Partidul Social - Democrat a elaborat o platformă de revendicări denumite imediate, în sensul că se puteau realiza chiar în marginile societății date, platformă care avea un pronunțat caracter democrat. Socialismul ca mișcare politică și curent de idei n-a reușit, în condițiile României, să-și formeze o bază socială puternică și să devină un factor influent al vieții politice. Lipsa unei platforme industriale evoluate și a unui proletariat numeros, caracterul dispersat al acestuia, absența premiselor obiective pentru constituirea unei conștiințe active și vii - precaritatea posibilităților de dezvoltare intelectuală, de creare a unor detașamente bine calificate profesional, nivelul scăzut de trai, absența unei legislații ocrotitoare a muncii, lipsa unor tradiții de organizare - toate acestea au constituit impedimente în calea formării unei ample mișcări socialiste și sindicale. În perioadele de vârf, Partidul Social - Democrat și sindicatele reuneau în rândurile lor doar 10.000 - 12.000 de muncitori.

Mișcarea socialistă nu a putut să se afirme, în consecință, ca o forță parlamentară. A reușit numai la sfârșitul secolului al XIX-lea să trimită 1-2 deputați în parlament. El și-a păstrat totuși o influență de netăgăduit în rândurile unor categorii de muncitori și a desfășurat o activitate de propangandă prin presă, prin adunări și mitinguri, prin organizarea unor manifestări, mai ales cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai. Conduita generală a Partidului Social - Democrat din România era similară cu orientarea Partidelor socialiste și muncitorești

din Europa central - apuseană. Mișcarea socialistă română sublinia însă faptul că fiind însuflețită de aceleași idealuri își propune sarcini mai modeste, potrivite cu dimensiunea și cu capacitatea sa de a acționa.

În același timp, Partidul Social - Democrat a atras atenția asupra caracteristicilor specifice ale evoluției societății românești și ale ponderii problemei agrare și a țărănimii în acest cadru. Pe acest teren s-a afirmat demersul explorator privind problemele societății noastre și s-a întreprins o analiză ascuțită a fenomenului românesc. Sinteza preocupărilor în acest domeniu s-a materializat în *Neiobăgia* lui Constantin Dobrogeanu - Gherea (apărută în 1910), operă reprezentativă a gândirii sociologice din România. În analiza sa, Dobrogeanu - Gherea a propus și un model al dezvoltării istoriei generale, centrat pe capacitatea de iradiere a înrâuirii capitalismului apusean în zonele periferice ale economiei mondiale, pe forța sa modelatoare și pe ideea de atragere a țărilor înapoiate în orbita celor înaintate. Teoria sa sugerează tendința spre uniformizare a civilizației mondiale, fără să neglijeze tensiunile și dificultățile care apar în cursul acestui proces, în special disfuncțiunile care apar în interiorul țărilor înapoiate.

Un aspect care particularizează oarecum mișcarea socialistă din România de altele similare ei constă în preocupările sale de ordin cultural, în implicarea în dezbaterea de idei pe acest plan și în ecoul pe care l-a trezit în unele cercuri intelectuale, socialismul fiind privit de acestea mai ales ca o aspirație de ordin moral, ca formă de exprimare a ideii de justiție socială. Nu întâmplător s-a vorbit de socialism la sfârșitul secolului al XIX-lea în România ca de o mișcare mai ales culturală. Aceasta ca o compensație față de posibilitățile sale restrânse de afirmare în viața politică.

În culegerea de față reproducem părți din unele piese documentare provenite din mișcarea socialistă din România care sugerează, credem, caracteristicile gândirii și ale preocupărilor practice concrete ale acesteia.

Am inclus de asemenea în volum și câteva extrase din studiul lui Constantin Stere, *Social - democratism sau poporanism?*, unul dintre demersurile analitice cele mai pătrunzătoare asupra problemelor societății românești. C. Stere a argumentat problema spațiului de mișcare a României în contextul vectorilor de putere mondială a vremii sale, a tratat într-o perspectivă modernă pentru acea vreme conceptul de națiune, a propus o interpretare proprie a caracteristicilor structurii economiei țărănești, a formulat teza democrației rurale, a lăsat observații interesante asupra contradicțiilor societății și civilizației române moderne.

Tezele enunțate de C. Stere au jucat un rol care se cuvine relevat în edificarea osaturii țărănismului în România. Studiul este pătruns de un suflu radical democrat; în ciuda unor inadvertențe și a unui vizionarism romantic, el pledează pentru ridicarea condiției materiale și intelectuale a țărănimii, pentru transformarea acesteia într-o forță politică a democrației române, pentru schimbarea atmosferei social-politice existente și constituirea unui alt tip de civilizație, cu alte resurse integratoare și cu alte posibilități de ridicare economico-socială și politică a maselor profunde ale poporului. Că studiul lui Constantin Stere poartă pecetea unor iluzii mic-burgheze, a unui romantism juvenil nejustificat, cine ar putea să o nege? Intenția sa pornește însă dintr-o adâncă preocupare pentru ridicarea standardului de viață și de civilizație a celor mulți. Iar sub raport teoretic, studiul său de amplă meditație asupra problematicii societății românești, doct sub raport doctrinar, foiește de observații fine și pătrunzătoare.

Mai puțin cunoscut, datorită în parte dimensiunii restrânse a formațiunii politice, cât și a unor ambiguități programatice și doctrinare, este Partidul Național - Democrat condus de Nicolae Iorga și A.C.Cuza. S-a constituit formal la 1910 dar a acționat ca un curent încă mai devreme, având ca pilon de susținere gazeta "Neamul românesc" (apărută în 1906). S-a spus despre el că a fost mai mult revelatorul unei stări de spirit, având în consecință o coeziune de ordin sufletesc și nu una programatică și organizatorică. Curentul (sau Partidul) a găsit audiență printre studenți, profesori, preoți, învățători, avocați, în general în cadrul unor cercuri intelectuale, în inteligența atașată valorilor naționale, încrezătoare în cuvântul lui Nicolae Iorga. O inteligență care căuta căile spre o schimbare în societate, nemulțumită de fenomene pe care le punea pe seama marginalizării micii burghezii românești. Ea traducea, într-un fel, dificultățile acestor pături, insuccesele lor de ordin economic, căutându-le nu o dată acolo unde de fapt nu se aflau rădăcinile lor adevărate: în precaritatea condițiilor generale ale economiei, în structurile inerțiale din societate, în nivelul restrâns al circulației mijloacelor de schimb, în îngustimea operațiilor de piață și în starea vegetativă a târgurilor și orașelor din România, în special ale celor din Moldova.

Există însă un filon în cadrul acestui curent care îi conferă consistență: interesul pentru problema agrar-țărănească, susținerea necesității unor soluții, sensibilitatea pentru condiția material culturală a țărănimii. "Neamul Românesc" și Partidul Național-Democrat preia, evident, ceva din curentul sămănătorist animat de Nicolae Iorga. Un curent și o mișcare politică nu se puteau însă

mărgini la modalitatea preponderent culturală de a ridica țărănimea, la transfigurarea problemelor ei printr-o asemenea grilă, la pledoarie pentru o nouă stare spirituală, pentru declanșarea unei noi dominante psihologice, ca pârghie a unei noi dezvoltări sociale. De data aceasta Nicolae Iorga apelează mai ales la formule politice - sugerând necesitatea îmbunătățirii stării materiale a țărănimii, eventual printr-o împroprietărire, și lărgirea vieții democrate până la introducerea votului universal. O suită de alte revendicări situa Partidul Național Democrat într-o zonă apropiată de curentul țărănesc din epocă. S-a vorbit chiar de o colaborare cu Partidul Social-Democrat fără ca aceasta să fie tradusă în practică.

Dintre formațiunile politice situate la stânga eșicherului politic, caracteristic este Partidul Democrat - Radical condus de Gheorghe Panu. Propulsată ca un curent prin gazeta "Lupta" (1884), formațiunea condusă de Panu a elaborat în 1890 un program de certă orientare democratică. Se inspira din radicalismul francez și enunța obiective integrate într-un proiect curinzător în care democrația politică (introducerea sufragiului universal) se asocia cu cea socială și economică (o amplă legislație muncitorească, realizarea unei largi reforme agrare, dezvoltare sistemului școlar, etc.). Programul se confunda aproape, în partea revendicărilor imediate, cu cel socialist. Partidul Radical n-a găsit însă audiența cuvenită în contextul social-politic românesc, iar versatilitatea lui Gheorghe Panu a dus în cele din urmă la dispariția partidului de pe scena politică. Radicalismul n-a reușit să croiască un făgaș în întreaga evoluție a vieții politice din România. Dincolo de aceste circumstanțe, lipsa unei pături mijlocii cu interese specifice și a unei tradiții democratice de genul celei franceze, a făcut din Partidul Democrat-Radical o mișcare politică palidă de dimensiunea unui cerc de simpatizanți, lipsit de șansa impunerii în viața politică.

În epoca modernă desfășurarea procesului istoric în Principatele Dunărene se deschidea pe de o parte spre afirmarea națională și închegarea politică a statului modern pe temeiul unirii Moldovei cu Țara Românească, apoi a constituirii instituțiilor juridice - administrative moderne, a dobândirii independenței de stat (1877) și a demarării formelor moderne de dezvoltarea economică. Pentru celelalte provincii românești, aflate în afara statului național, se puneau probleme specifice, dominate de obținerea libertății de afirmare a individualității lor politice, a identității culturale și religioase, a înlăturării barierelor discriminatorii din calea afirmării lor ca entități colective. Dincolo de aceste obiective imediate, se întrezăresc idealul unirii cu Patria-mamă, ideal care închega și însuflețea mișcarea în toate articulațiile sale, definind finalitatea acesteia.

Anul 1848 a marcat un moment crucial în procesul afirmării naţionale a românilor transilvăneni. A creat, de asemenea, un puternic reviriment printre românii bucovineni. Pentru cealaltă provincie românească - Basarabia - vor trebui să treacă mai multe decenii pentru ca spiritul naţional să se poată manifesta, încă şovăielnic. Autocraţia ţaristă ţinea sub carapacea sa anchilozantă societatea şi naţunile asuprite. În Transilvania, în ciuda opreliştilor care veneau pe două căi, de la Viena şi de la Budapesta, în forme şi intensităţi diferite, în funcţie de evoluţia situaţiilor concret - istorice, mişcarea naţională şi-a croit drum neîncetat. Beneficiind de puternice tradiţii culturale şi politice, ea s-a înscris în linia acestor tradiţii, lărgindu-şi făgaşul manifestării, alcătuind organisme politice moderne, desfăşurând o vie activitate culturală şi de presă, formându-şi puncte de sprijin în numeroase centre ale provinciei, închegând un program de acţiune şi o doctrină naţională bine articulară şi angajând dezbateri de mare amploare şi cu ecou în conştiinţa vremii. Revendicările fundamentale ale românilor ardeleni au fost formulare încă în *Pronunciamentul de la Blaj* din 1868. După încheierea Pactului Dualist Austro-Ungar şi încorporarea Transilvaniei în sistemul de stat al Ungariei, mişcarea românilor ardeleni a însemnat o luptă necurmată împotriva măsurilor discriminatorii şi asupritoare în plan politic, cultural şi constituţional, pentru înlăturarea barierelor ridicate împotriva drepturilor populaţiei române, pentru egalitatea de tratament politic, civic şi cultural.

Documentele pe care le reproducem în volumul de faţă reflectă, pe de o parte, drumul constituirii Partidului Naţional din Transilvania ca factor politic reprezentativ al românilor, iar pe de altă parte ele pun în cauză torentul de vexaţiuni şi nedreptăţi la care au fost supuşi românii de politica obtuză şi apăsătoare a organelor de stat ungare, ghidate de ideea "naţiunii politice maghiare". Această politică a găsit o ripostă dârză şi energică din partea românilor din Transilvania. Un document reprezentativ în acest sens este Memorandumul din 1892 şi mişcarea care i se asociază, începând cu ideea memorandumului, cu fazele redactării lui, cu prezentarea lui solemnă Curţii imperiale de la Viena, în sfârşit, dar nu în ultimul rând, cu procesul memorandiştilor, cu mişcarea şi ecoul pe care le-a generat.

Mişcarea memorandistă a pus într-o lumină vie solidaritatea comunităţii româneşti, forţa de afirmare a sentimentelor sale identitare, maturitatea conştiinţei naţionale. Etapele ulterioare mişcării memorandiste sunt, după un relativ reflux al acesteia, etape de consolidare, de reorientare tactică spre activismul politic, de sporire a capacităţii de afirmare şi a influenţei în mase a Partidului Naţional Român.

Declanşarea războaielor balcanice din 1912-1913 a fost receptată ca detonator al unei noi situaţii istorice şi politice care angaja orientarea hotărâtă spre realizarea unităţii naţionale. De acum acest curs se va impune ca o dominantă a mişcării naţionale, fiind potenţată de evenimentele primului război mondial. intrarea României în război sub semnul întregirii naţionale s-a conjugat cu eforturile de eliberare şi de unire a românilor din Transilvania, ca şi din celelalte provincii româneşti, generând acea osmoză de voinţă şi de năzuinţe care şi-au găsit împlinirea în Unirea din 1918.

În Bucovina a existat o izbucnire a vieţii naţionale în perioada revoluţiei de la 1848 confirmată de manifestările culturale şi de presă din provincie, de fluidul legăturilor cu revoluţionarii din Moldova şi Transilvania, de programele în care figura ideea autonomiei, a protejării identităţii culturale şi religioase, a propăşirii învăţământului în limba română, a asigurării unor libertăţi politice şi civice. Ulterior, românii bucovineni n-au fost refractari integrării în structurile politico-instituţionale ale monarhiei austriece, dar, în acelaşi timp au căutat să-şi apere dreptul la identitate şi să beneficieze de pârghii culturale, şcolare, religioase şi de organizare politică, apte să asigure solidaritatea şi coeziunea elementului românesc, să permită extinderea legăturilor cu Patria-mamă, să se poată manifesta şi în forme de organizare politică.

Ridicând din rândurile lor intelectuali de valoare, dispunând de un puternic centru religios şi de organe de presă, românii bucovineni s-au organizat şi în plan politic spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea. În culegerea de faţă reproducem câteva mărturii în acest sens.

Basarabia a fost cea mai vitregită parte a arcului istoric românesc. Viaţa naţională, aproape stinsă în exterior datorită logicii autocrate a ţarismului intolerant la orice manifestare a alterităţii, se păstra totuşi vie în afundurile sufleteşti ale românilor basarabeni. Scânteile ei s-au aprins o vreme în anii de intense frământări ai revoluţiei din 1905-1907 din Rusia. Activitatea publicistică, formele de manifestare culturală şi religioasă, închegarea unor tendinţe politice şi unor proiecte de acţiune vădeau că sub învelişul tăcerii se păstrau vii potenţialităţile unei mişcări apte să asigure resurecţia vieţii naţionale. O idee în acest sens o pot da cele două-trei documente incluse în prezenta culegere.

Un deceniu mai târziu, în volbura evenimentelor din 1917-1918, mişcarea naţională din Basarabia parcurge extrem de rapid etapele resurecţiei naţionale. De la comitetele sovietelor de ţărani, lucrători şi ostaşi din primăvara şi vara anului 1917, s-a ajuns rapid la constituirea unor organe politice: fracţiunea ţărănească, Blocul moldovenesc etc., la activizarea intelectualilor basarabeni

- avocați, medici, preoți, profesori - a studenților reuniți într-o grupare națională. În toamna anului 1917 Basarabia și-a proclamat automonia, apoi, la 24 ianuarie 1918, s-a declarat independentă. Provincia s-a orientat tot mai mult spre România, delegații ale fruntașilor politici basarabeni vizitând în două rânduri guvernul român de la Iași. În primăvara anului 1918 mișcarea de unitate națională a atins stadiul favorabil creării premiselor unirii. Împlinirea actului hotărâtor a avut loc la 27 martie 1918 prin decizia luată de Sfatul țării, organul reprezentativ al Basarabiei. În culegere inserăm actele fundamentale ale unirii românilor.

Înainte de aceasta am inclus însă o suită de documente care cuprind secvențe din mesaje și cuvântări cu semnificații speciale ale șefilor statului român de la 1859-1918: domnitorul Alexandru Ioan Cuza, regii Carol I și Ferdinand I.

Sunt documente investite cu autoritatea deținătorilor puterii de stat care se raportează la momente importante ale vieții istorice românești în perioada dată. Ele au, ca atare, o semnificație politică specială, exprimând poziția statului nostru, orientarea sa, direcțiile sale de acțiune prin vocile cele mai autorizate.

Fiecare dintre cei trei monarhi, și în special Carol I care a vut o domnie de 48 ani, a lăsat un vast material documentar, extrem de diversificat după caracterul său: de la scrisori particulare, corespondență, amintiri, la acte solemne în situații-cheie ale vieții statului sau cuvântări și adrese curente generate de nevoia solitărilor la care trebuia să răspundă prin calitatea lor. În afară de aceasta, despre cei trei șefi ai statului nostru s-a scris enorm, încât posteritatea beneficiază de un material imens pentru a-i înțelege, a-i explica și a le aprecia opera, lumea lor lăuntrică și semnificația faptelor întreprinse, ca și caracteristicile de ordin psihic, spiritual și comportamental ale personalității lor. Ilustrarea documentară a acestor aspecte nu intră, bineînțeles, în sarcina culegerii de față. Așa cum este concepută, ea poate să puncteze doar câteva momente revelatoare din viața statului nostru.

Parcurgând pentru întocmirea volumului de față un amplu material documentar, suntem primii conștienți de faptul că ceea ce se află cuprins în marginile culegerii întocmite de noi reflectă doar parțial, poate fragmentar și discontinuu, problemele istoriei politice, sau unele aspecte și mărturii în acte și documente. Sperăm, totuși, ca materialul cuprins în acest volum să fi reunit selecții din piese semnificative și să ofere repere pentru a putea judeca trăsături esențiale ale felului în care se exteriorizau în documente mișcările și formațiunile politice, precum și unele curente doctrinare din România în epoca modernă.

Damian Hurezeanu și Gheorghe Sbârnă

Capitolul I

ASPECTE POLITICE ȘI DOCTRINARE 1821 - 1866

TUDOR VLADIMIRESCU

Către tot norodul omenesc din București și din celelalte orașe și sate ale Țării Rumânești, multă sănătate! (23 ian. 1821)

Fraților lăcuitori ai Țării Rumânești, veri de ce neam veți fi!

Nici o pravilă nu oprește pre om de a întâmpina răul cu rău! Sarpele când iți iasă înainte, dai cu ciomagul de-l lovești, ca să-ți aperi viiața, care mai de multe ori nu să primejduiește din muscarea lui!

Dar pre bălaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisăricești, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suge sângele din noi? Până când să le fim robi?

Dacă răul nu este priimit lui Dumnezău, stricătorii făcătorilor de rău bun lucru fac înaintea lui Dumnezău! Că bun este Dumnezău și, ca să ne asemănăm lui, trebuie să facem bine! Iar acesta nu să face până nu să strică răul. Până nu vine iarna, primăvară nu să face!

Au vrut Dumnezău să facă lumină? Aceia s-au făcut, dupe ce au lipsit întunerecul!

Veichilul lui Dumnezău, prea puternicul nostru împărat, voiește ca noi, ca niște credincioși ai lui, să trăim bine. Dar nu ne lasă răul ce ni-l pun peste cap căpeteniile noastre!

Veniți dar, fraților, cu toții, cu rău să pierdem pe cei răi, ca să ne fie noaă bine! Si să să aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sânt ai noștri și cu noi dimpreună vor lucra binele, ca să le fie și lor bine, precum ne sânt făgăduiți!

Nu vă leneviți, ci siliți dă veniți în grabă cu toții: care veți avea arme, cu arme; iar care nu veți avea arme, cu furci de fier și cu lănci: să vă faceți degrabă

și să veniți unde veți auzi ca să află Adunarea cea orânduită pentru binele și folosul a toată țara. Și ceia ce vă va povățui mai marii Adunării, aceia să urmați, și unde vă vor chema ei, acolo să mergeți. Că ne ajunge, fraților, atâta vreme de când lacrămile du pe obrazăle noastre nu s-au mai uscat!

Și iar să știți că niminea dintre noi nu este slobod, în vremea aceștii Adunări, obștii folositoare, ca să se atingă măcar de un grăunți, de binele sau de casa vreunui neguțători, oroșan sau țăran, sau de al vreunui lăcuitori; decât numai binele și averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să se jărtfească: însă al cărora nu vor urma noaă, precum sânt, făgăduiți, numai al acelora să să ia pentru folosul de obște!

(Documente privind istoria României, Răscoala din 1821, vol. I, Documente interne, București 1959, p. 207-208)

TUDOR VLADIMIRESCU CĂTRE NICOLAE VACARESCU (11 feb. 1821)

(Despre "dreptățile norodului" - n.n.)

Cu multă plecăciune sărut cinstita mâna dumitalie!

Cinstita scrisoarea dumitali cu multă plecăciune am primit, din care alta nu înțeleg, fără decât văz că toate pornirile cele vrăjmășești ale mai marilor noștri care le-au pornit asupra patrii, le grăinădești asupră-mi, ca când eu aș fi făcut sau aș face vre un rău patrii mele. Ci pă semne dumneata pă norod, cu al cărora sânge s-au hrănit și s-au poleit tot neamul boieresc, îl socotești nimic, și numai pă jăfuitori îi numeri patrie, măcar că eu nici asupra aceștii tagme nu sânt voitor de rău, ci încă mai vârtos le voiesc întregimea și întărirea privilegiurilor.

Apoi de ce, fără nici un cuvânt al dreptății, mă catigorisiți? Si cum nu socotiți că pă mine mă catigorisește numai tagma jăfuitorilor, iar pe jăfuitori îi catigorisesc toate neamurile!

Văz dar că alta nu este, fără numai Dumnezeu au împietrit inimile mai marilor noștri, precum oarecând pă ale eghiptenilor.

Dar cum nu socotiți dumneavoastră că patrie să chiamă popolul, iar nu tagma jăfuitorilor! Și cer ca să-mi arăți dumneata ce împotrivire arăt eu împotriva popolului. Că eu alta nu sânt decât numai un om luat de cătră tot norodul țării cel amărât și dosădit din pricina jăfuitorilor, ca să le fiu chivernisitor în treaba cererii dreptăților! Iar tagma jăfuitorilor, căci nu le place una ca aceasta, au rădicat arme de moarte asupra patrii și a ticălosului norod. O, ce mare jale!

Dar dacă este tagma jăfuitorilor dreaptă şi norodul vinovat, cum de nu trimiteţi dumneavoastră şi pe la învecinatele neamuri ca să vedeţi pă cine catigorisesc: pă norod sau pă dumneavoastră? Şi cu cine voiesc a ţinea: cu dumneavoastră sau cu norodul! Căci aceasta s-au vestit în toate laturile (...)

Si cu multă plecăciune sânt al dumitale plecată slugă, Theodor.

(Documente privind istoria României, Răscoala din 1821, vol. cit., p. 258-259)

PROIECTUL DE CONSTITUŢIE DIN 1822 ÎNTOCMIT SUB TITLUL:

Cererile cele mai însemnătoare ce se fac din partea obştiei Moldaviei în atocmire cu cele cuprinse prin obştească jalbă sa, trimisă către prea înnaltul Devlet si în temeiul sfântului si înalt împărătescului ferman ce s-a slobozit la ... ca să fie obşteşte sfinţite aceste cereri, spre a sluji pământeştei ocârmuiri de temelie până se va putea înfiinţa pravila ţărei într-o desăvârşită alcătuire.

Pontul I - Norodul Moldaviei, ca un norod ce din învechime şi până astăzi a avut şi are sfinţit privileghiul slobozeniei şi acela al volniciei de a se oblădui cu ocârmuitoriul său şi cu pravilele ţărei supt umbrirea prea puternicei împărăţii căreia este supusă, cere de a avea şi folosinţa acestui privilegiu întru deplină legiuire cele căzute a dreptăţei şi în păzirei celei datornice a sa supuneri şi a credinţei sale către prea înaltul Devleat, adecă:

2 - Să-şi aibă întru nestrămutare viaţă stăpânitoare a pravoslavnicei credinţe creştineşti a răsăritului, spre a urma cu toată solbozenia după rânduelele ei cele legiuite şi obicinuite în pământul acesta (...)

Ad.1: Automonia în privirea ocârmuirei prin Domn deosebit, recunoscută prin hatişerifurile (nu tractatele) de închinare şi mai ales prin practica neîncetată. Deşi această autonomie a fost ştirbită înlocuindu-se alegerea Domnului prin numirea lui, şi Domnul naţional prin străini, principiul Domniei deosebite n-a fost odată încălcat. Tările române n-au fost paşalâcuri. (Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană, II p. 108,195,514 şi 516)

Ad. 2: Autonomia religioasă, respectată de turci mai mult decât cea politică. Turcii n-au făcut niciodată geamii pe pământul românesc.

4 - Să nu poată fi nimenea oprit de a face cele ce nu vatămă pravilele.

5 - Să nu poată fi nimenea lipsit de vre-o parte din averea sa fără slobodă voința sa, afară numai de vre o întâmplare când o neaparată obștească trebuință pravilicește îndreptățită o va cere aceasta; dar și atunci după ce i se va face o despăgubire potrivită cu lucrul ce să va cere a i se lua.

6 - Să nu poată fi nimenea învinovățit, rădicat la închisoare sau pedepsit decât numai întru întâmplările hotărâte prin pravilă și după formele pravilei.

7 - Tot acela ce să va chema sau s-a rădica din poruncă după hotărârea pravililor și a formelor ei să să supuie îndată; iar împotrivirea să fie cunoscută de vinovăție și să supuie judecății pravilicești [...]

12 - Nici un fel de slujbă obștească, nici de judecătorie, nici de zabetlâc, nici de orice altă trebuință să nu se socotească de clironomie sau de chiverniseală, și nici să se deie vreodinioară subt acest fel de socotință.

13 - Lucrarea pământului în tot chipul, meșteșugurile, deschiderea de fabrici de orice trebuință, precum și alcătuitura (sic) de iscusinți cele nevinovate și tot felul de negustorie să fie neoprită în pământul Moldovei, slobode fiind productele pământului de orice fel a trece și peste hotar, afară din țară, spre folosul alișverișului țărei, fără să fie supusă vre-unei dări sau altei îndatoriri, afară de cea a vămei legiuită, precum și înlăuntrul țărei de a se alișverișui, aceasta fără nici o îndatorire de plată, asemenea slobozenie păzindu-se și pentru lucrurile trecătoare din părțile străine aicea în țară, după trebuința ce va avea țara de acest fel de lucruri, ca să fie însărcinată cu vreo altă plată afară de cea a vămii legiuite. (...)

18 - Înaintea pravilei să fie socotiți toți deopotrivă și fără deosebire, având a fi și pravila una și aceiași pentru toți, sau pentru a ocroti, sau pentru a pedepsi. In pravilă nu poate să se hotărească decât ceia ce este drept și folositor și nu poate să se oprească decât ceia ce este nedrept și de stricăciune.

Ad 5: Principiul exproprierei pentru cauză de folos public, introdus pentru întâia oară în așezămintele românilor.

Ad 6: Un fel de *habeas corpus acta*, principiu iarăși cu totul necunoscut vremilor mai vechi cari lăsau, nu numai libertatea omului, dar și viața lui, la bunul plac al ocârmuitorului. (Xenopol, op. cit. II p. 151,153 și III, p.585)

Ad 12: Principiul meritului, recunoscut. După cum obrazul mai inainte scutea de răspundere în fața legilor, așa tot el dădea drept la dregătorii. Articolul cere în locu-i destoinicia.

19 - Norodul, spre a i se ocârmui treburile sale cele din lăuntru în chipul cuviincios, ca să se poată folosi cu dreptățile vechilor sale privilegiuri, cere ca să i se întărească și legiuirea aceia a sfatului obștesc ce au avut-o pământul acesta iarăși din vechime, (...) iar puterea hotărârei să fie pururea în mâna Domnului împreună cu sfatul obștesc.

20 - Spre a se întemeia această legiuire subt o încuviințată siguripsire cererilor obștiei, este ca sfatul obștesc să se alcătuiască într-acest chip, adecă de mitropolitul țărei, de amândoi episcopii, a Romanului și a Hușului, de toate persoanele înființătoare a divanurilor și a departamenturilor, de câte un boier vechil rânduit de la fiește care ținut - și adunarea sfatului să se facă cu toată slobozenia persoanelor ce o alcătuiesc, sau în domneasca curte sau afară de aceasta într-un loc hotărât; și să se înființeze și de sineși din porunca Domnului, prin țidulă chemat.

21 - De adunarea sfatului obștesc să atârne toate pravilele acele de obștie privighitoare. (...)

23 - Sfatul obștesc încheind socotința sa la orice pricină de abștească trebuință, acea cunoștință să se facă cunoscută Domnului stăpânitor prin anafora iscălită de toate fețile adunărei, în a se întări și aduce întru împlinire, dacă se va uni și gnomia Domnului cu acea socotință. Iar dacă Domnul va avea a da a se gnomie cu vreo deosebire, atunci acea gnomie să o facă cunoscută prin țidulă gospodarul sfatului obștesc, întorcând înapoi și ; și dacă acea gnoonie va fi primită întru o covârșitoare socotință și unire de glasuri, atunci anaforaua să se prefacă și încheindu-se hotărârea pricinei după acea gnomie. Iar dacă nu va fi primită cu această covârșire de unire, atunci Domnul, primind anaforaua iarăși, să o întărească spre a lua ființă de hotărâre și a se duce întru împlinire.

Ad 18: Principiul egalității înaintea legilor, recunoscut și în chip teoretic: Pravila să fie una și aceeași, pentru a ocroti, și pentru a pedepsi, pe boieri, și pe neboieri.

Ad 19-23: Regimul constituțional reprezentativ în hotarele părerilor timpului. Important e că, în caz de conflict între părerea Domnului și acea a Sfatului obștesc, aceasta din urmă precumpenește (art. 23). Reprezentarea stărilor țărei este, fără îndoială neîndestulătoare, întrucât ea este dată numai clasei boierești. Totuși acest sfat are, în toate măsurile de interes general, putere mai mare decât Domnul. Acesta este deci pus sub lege și sub autoritatea care-i dă ființă: - esența principiului constituțional. (Vezi și art. 74).

Pentru alegerea persoanelor de slujbă.

46 - Toate feţele ce alcătuiesc sfatul obştesc, afară de şasăsprezece boieri vechi vechili a ţinuturilor, toate feţele alcătuitoare a divanului întâiu, a divanului al doile, a departamentului pricinelor străine şi a depart. criminalicesc, toate feţile ce au a împlini locurile osăbitelor pământeşti dregătorii (...) să se aleagă toţi aceştia după socotinţa Domnului, unită cu a sfatului obştesc, urmându-se alegerea numai după meritul bunelor fapte şi după puterea vredniciei firește căruia pentru slujba ce este să se încredinţeze şi după socotinţele cele mai covârşitoare la numărul sfatului obştesc (...)

47 - Spre a lipsi entrigile (sic) şi prigonirile şi spre a putea între (sic) toţi pământenii după meritul al lor (sic) în slujbele pământului, obştia găseşte cu cale ca toate feţile sau persoanele arătate la paragraful patruzeci şi şasă, până la unu, de la mare până la mic, să se schimbe la plinirea fieştecăruia an, purtându-se bine, iar dinpotrivă, pravilicește găsindu-se vinovaţi, să se schimbe şi mai înainte de plinirea anului.

48 - Şasăsprezece boieri vechili de pe la ţinuturi, ce au să fie de pururea în sfatul obştesc, să fie aleşi după sloboda voinţă şi socotinţa obştiei boierilor ţinuţaşi. (...)

Chipul îndreptării cerut de obştie pentru acele mai jos însemante.

53 - Adetul lăcuitorilor către stăpânii moşiilor să se îndrepteze întru o potrivire, ca nici stăpânii moşiilor să nu se pugubească din dreptul ce li s-ar cădea de pe drept pământul lor ce-l dau lăcuitorilor de se hrănesc, dar nici lăcuitorii să nu se asupreasică. Iar adeturile târgoveţilor şi mai vârtos a târgurilor,

---

Ad 46 - 47: Alegerea dregătorilor este dată Domnului şi sfatului obştesc, în înţelesul articolului 19, adecă cu precumpănirea voinţei sfatului în caz de conflict. Sfatul trebuie să hotărască deci cine să ocupe atât dregătoriile divanurilor, cât şi acele mai mici, enumerate în articolul 46. Domnul putea numai face nişte schimbări în atribuţiunile persoanelor alese de sfat, bună-oară să numească în divanul pricinilor străine pe o persoană aleasă de sfat pentru departamentul criminalicesc şi aşa mai departe. Sfatul fiind compus în majoritatea lui din boieri mici (vezi nota la art. 19-23), se înţelege toată furia boierilor mari contra acestui proiect de aşezământ al Moldovei.

Ad. 53: Adet = obiceiu; Gnomiile = părerile.

ce au fost drepte ale pământului şi le-au înstrăinat Domnii prin danii, să se împuţineze, uşurându-se în cât se poate mai mult, pentru ca să se poată întemeia târgurile, ştiut fiind că ticăloşia târgurilor şi a politiilor aduc (sic) neapărată ticăloşie şi lucrătorilor de pământ şi comerţiei.

54 - Birul ţării, care până acum n-au avut dreapta lui cumpănire, să se puie întru orânduială, ca acea ce s-ar socoti mai bine şi mai nimerit, pentru ca nici să se asuprească prin el pământenii, dar să lipsască şi toate greutăţile. (...)

Alte cereri de obştească trebuinţă

65 - Spre obştescul folos şi păşire înainte pentru învăţătura neamului moldovenesc, să se aşăze şcoale obşteşti în Eşi (sic) şi pe la toate târgurile din ţară, în rânduiala cea mai bună şi mai cuviincioasă, într-un chip ca acela ca să poată învăţa oricine în limba noastră; gramatică, aritmetică, geometrie, logică şi meşteşugul alcătuitor de scris, acestea fiind cele mai de trebuinţă pentru toată starea de obştie, pe lângă ştiinţa celor cuviincioasă a legei, a pravilei şi a datoriei obşteşti. (...)

66 - O tipografie obştească în limba patriei, afară de acea ce o avea mitropolia, să se sloboadă a se deschide şi a se alcătui în cea mai bună orânduială,(...)

67 - Pentru a se înconteni înmulţitele chipuri de sărăcie şi bântuielile ce urmează cu principele împresurărilor de moşii, să se rânduiască prin sfatul obştesc câte o comisie înadins de boieri şi cu ingineri pe la toate ţinuturile, ca să hotărască toate moşiile după puterea scrisorilor ce va înfăţoşa fieşte care (...)

68 - Streinii (sic) să nu poată de acum înainte a mai cumpăra moşii şi alte acareturi stăpânitoare de veci în pământul acesta. Iar pentru lucrarea neguţitoriei, să fie slobozi tot felul de străini (sic) de a urma în pământul acesta, fără a putea să se statornicească cu lăcuinţa (sic) în ţară. (...)

70 - Neamul jidovesc fiind ca o sarcină pentru lăcuitorii pământeşti, după chipurile cu care se chivernicesc (sic), nefiind lucrători de pământ, să nu fie îngăduiţi de acum înainte a se mai înmulţi cu venirea din alte părţi şi acei ce

---

Ad 68: Oprirea străinilor de a cumpăra moşii şi alte acareturi (case în oraşe). În vremile vechi străinii puteau cumpăra moşii. (Xenopol, Istoria Românilor, IV, p. 106). In tratatul lui Cantemir cu Petru -cel- Mare se prevede clauzala ca Rusii să nu poată cumpăra moşii în Moldova (Ibidem, IV, p. 514 şi 525 530). Străinii au avut în toate timpurile dreptul de a cumpăra case în oraşe; Armenii şi pe acela de a cumpăra vii. (ibidem, IV, p. 108 şi VI, p.202)

Ad 70: Oprirea jidovilor de a ţine moşii în arendă, adecă crâşme pe la sate, velniţe şi căsăpii pentru creştini, arată că ei se îndeletniceau cu asemenea daraveri pe la începutul veacului al XIX-lea, deoarece proiectul voieşte să-i oprească de la ele.

sunt să nu fie slobozi a ţinea moşii cu anu sau orânzi pe la sate, sau să locuiască statorniciţi prin sate, precum nici de a face velniţi pre la târguri sau a ţinea căsăpii şi a vinde norodului creştinesc carne, având slobozenie numai pentru dânşii să-şi taie carnea trebuincioasă (...)

72 - Pentru Domnii acestei ţări, rămăind după milostivnica îndurare pre puternicei noastre împărăţii ca să fie din pământeni Domni, atunce alegerea Domnului să fie prin obştesca adunare, alcătuită de mitropolit şi de episcopii ţării şi de toată obştia boierilor, de la logofăt mare şi până la şatrar, alegându-se Domnul numa din pământeni şi pi (sic) acel ce va fi mai cu deplină ispitire, cunoscut şi însemnat pentru faptele sale cele bune, pentru râvna patrioticească, pentru vrednicia cea cuviincioasă unui Domn şi pentru credinţa sa către pre puternica împărăţie, şi făcându-se alegirea (sic) după socotinţa şi primirea celor mai mulţi, după care, făcându-să cunoscut pre puternicei împărăţii prin obştesc Arz - magzar pentru acel ales, să facă şi rugăminte de a se întări şi a se orândui Domn.

73 - Legiuindu-se privileghiul acesta a sfatului obştesc, ce l-au avut din învechime (sic) pământul, după rugătoarea cerere a se face din parte (sic) obştiei pământului, tot ce se va hotărî de Domn împreună cu sfatul obştesc să fie şi să se cunoască de hotărâre şi voinţă a toată ţara. Acea hotărâre are să fie desăvârşita pravilă, căreia toată obştia norodului este datoare neapărat a se supune.

74 - Pravilelor ţării şi hotărârilor celor săvârşite şi de Domn unit cu sfatul obştesc este supus însuşi Domnul şi sfatul obştesc, până când nu s-ar anerisi acea hotărâre prin altă pravilicească hotărâre.

75 - Pravila fiind tot temeiul în care stă stavila întregii slobozenii, hotarul puterii celor ce plinesc trebile obşteşti, pravăţul cel povăţuitoriu (sic) spre ocrotirea acestei (sic), a averei şi a drepturilor obşteşti sau în partea fieştecăruia, şi în sfârşit temeiul puterei care plineşte şi face a se plini toate aceste legături soţialiceşti, (...), să înfăţoşaze o pravilă a ţării în deplină cuprindere şi a pravililor politiceşti şi acele criminaliceşti, precum şi a tuturor orânduelilor celor sfinţite a pământului, care pravă (sic), alcătuindu-se în limba noastră, să se întărească şi să se dee în cunoştinţa cea de obştie, spre a o avea fieşte cine de pravăţ asupra dreptăţilor şi asupra îndatoririlor sale (...)

Ad 74: Articolul însemnat, care rosteşte pe faţă principiul ce resultă implicit din art. 19-23, anume că Domnul şi Sfatul obştesc trebuie să se supună orânduirilor întocmite de el, până când ele se schimbă; cu alte cuvinte; supunerea autorităţilor ocârmuitoare sub legi, esenţa regimului constituţional.

76 - Sfatul obștesc fiind lucrul cel mai cu dinadinsul ce se cere de către toată obștia pământului și fiindcă prin acesta, dimpreună și cu Domnu stăpânitoriu, are să se facă începutul și pornirea a toată lucrarea privitoare către sfârșitul cererilor însemante pentru binele patriei, adauge obștia și această rugătoare ceriri (sic), ca, legiuindu-se privileghiul acesta pământului (sic), acum de odată adunarea sfatului să înfățoșaze prin însuș ocârmuirea. Ocârmuirea Domniei să facă adecă înadins luminata poruncă domnească către boierii ținuturilor, ca să-și aleagă de la fiește care ținut câte un boier vechil și să se trimeată aici la Eși, să facă iarăși înadins luminata poroncă domnească către boierii orășeni din Eși, ca să să aleagă doisprezece boieri de toată treapta pentru acest dintâi sfatul (sic) obștesc; și aceasta făcându-se, apoi, prin alta luminata (sic) poruncă către preosfinția lor mitropolitul și episcopii țărei și către toți aleșii boieri vechili de pe la ținuturi și acei din boieri orășeni a Eșului, ca în zi hotărâtă să se adune toți la un loc socotit, spre a înființa sfatul obștesc, (...)

Încheiere

De nu ar fi fost sădită în oameni pricina stăpâniriei de patimi precum mănia, pizma, lăcomia, mândria, ambiția și celelate câte le înfățosează iubirea cea de sineși și enteresul (sic), întru adevăr că nu ar fi trebuit ominirei (sic_ nici un fel de pravilă sau orânduială. Toți ar fi putut atunce să petreacă întru o liniștită unire și mulțămire. Omul către om și norod către norod ar fi avut o firească stavilă, care nu i-ar fi lăsat să jignească nici să vatăme unul pe altul. Pronia însă n-a rânduit ominirii o asemene soartă. Moldova înfățoșază dovada cea mai vie și mai luminată că o soțietate de oameni, ce nu se păvățuește cu pravila și cu bunele orânduieli, este starea cea mai ticăloasă și mai nesuferită ce se poate da pentru om (...)

Scoposul nu privește aiure decât la o temelie de siguranță încât s-ar pute mai atocmită, pentru ca să se ocrotească și să se întrunească dreptățile cele de obște a (sic) norodului și a fiește căruia, și această temelie pământul nu o găsește a sta în alta decât numai întru alcătuirea de pravilă pământească, îmbrăcată cu toată destoinicia acea cuviincioasă pentru binele cel de obștie.

Ad 76: Lucrul de căpetenie pentru reformatori era înființarea Sfatului obștesc, prin care tocmai se putea îndemna domnia legii în locul arbitrariului. Oricât de rudimentar, era un început de Parlament.

Intru acest scopos, năzurește obștia pământului a pune înaintea prea înălțatului stăpânitorului său Domn pre plecatele sale ceriri aceşte (sic), care se întovărășesc și cu cea mai adâncă obștească rugăciune de a se primi și de a se lua acum de odată dreptul temeiu, drept oareși care lumină de povățuire în lucrarea pământeștilor noastre trebuințe, până se va alcătui pravila țării, pentru ca să se poată desrădăcina relele cele adânc străbătute a neorânduelei urmate întru atâta delungare de vreme, a stăpânirii Domnilor streini, pentru ca să putem înființa, după tristele sfărmături a nevoei acestia, în care am venit, o oareși care adăpostire de odihnă, (...)

Facută în EȘI, la anul 1822, sept. 13

*(**A.D. Xenopol**, Primul proiect de constituție a Moldovei din 1822. Originile partidului conservator și a celui liberal, București, 1898.)*

MEMORIUL LUI MICHAIL STURDZA DESPRE CUVINTELE, PENTRU CARI BOIERII EMIGRAȚI AU AMÂNAT INTRAREA LOR ÎN ȚARĂ (1 feb. 1823)

(Ideea conservatoare în contextul dezbaterilor de idei după revoluția din 1821 - n.n.)

Tout changement opéré dans les principes d'un gouvernement est regardé comme une innovation. Et toute mutation de ces principes subertit presque toujours les institutions consacrées par la légitimite, et auxquelles la succesion des siècles a imprimé un caractere indélébile. Les institutions qui régissent la Moldavie sont basées sur l'autorité des ordonnances émanées du Gouvernement Ottoman, lesquelles n'ont été qu'une confirmation de l'ancienne administration de la principauté. Toute déviation de ce système primordial est une infraction manifeste (a la teneur des traités et) a la volonté de l'autorité suprême.

La Sublime Porte en confiant a l'Hospodar l'administration de la Moldavie, lui prescrit en même temps de se conformer invariablement aux usages et aux coutumes de cette province sans tolérer la moindre atteinte aux attributs qui représéntent l'autorite de Souverain qui l'investit. En partant de ce principe, l'on ne peut envisager l'obstination des novateurs à ce que l'Hospodar confirme la constitution qu'ils ont redigée que comme un acheminement a un projet qui tend à relacher les ressorts du pouvoir légitime, et a convertir le gouvernement de la principauté en un regime representatif.

Le nom seul d'une constitution désigne deja un acte attentatoine a l'autorité, et surtout lorsque les principes qui y sont énoncés tendent a une desorganisation. La constitution que la classe inférieure a redigeé contient en soixante-dix-sept articles des dispositions calquées sur de pareils principes. Pour éviter la prolixité on n'en rapportera que quelques uns:

1. La représentation des districts par deputés qui formeront une assemblée, laquelle s'adjuge des prérogatives plus intensives que celles de l'Hospodar meme. En vertu de cet empietement elle s'arroge le droit de prononcer en définitive sur tous les litiges, en soumettant a sa sanction ou abrogation, toute sentence de l'Hospodar.

2. Il est énnoncé dans cette constitution que les inverstitures de tous les emplois se feraient par cette assemblée, et que le prince serait obligé de les sanctionner. Il résulte d'un tel reglement une désobeissance formelle à la volonté de Gouvernement Ottoman, qui confère exclusivem a l'Hospodar la faculté de nommer aux places.

3. Cette assemblée s'attribue le droit de connaitre de toutes les affaires tant politique que civiles, et dans décider en dernier ressort. Elle s'approprie ainsi le pouvoir judiciaire, legislatif et executif, et elle fait de l'Hospodar un simulacre passif d'autorité.

Quelle autre consequence peut-on deduire de pareils principes, que celle de projets perturbateurs, d'innovation et d'erreurs, qui ont coûté des torrents de sang aux natons egarees? ...

J'espere que Votre Excellence me pardonnera la liberté que je prends, et qu'elle voudra bien me donner dans cette occasion une nouvelle preuve de sa bonté.

En adressant mes respectueux hommages a Mme votre epouse, je vous prie d'agreer l'assurance de la plus haute estime, avec laquelle. J'ai l'honneur d'être.

(Documente privitoare la Istoria Românilor din anii 1802-1849. Adunate, coordonate şi publicate de D.A. Sturdza - D.C. Sturdza şi Octavian Lugoşanu, Bucureşti, 1891, vol. IV, p.7-8)

EUFROSIN POTECA
Către Episcopul Argeşului (17 aug. 1826)

(Despre întocmirile clădite pe nedreptate în Tara Românească - n.n.)

„... Ticăloasa inima mea să topeşte de focul în care se frig bieţii români neîncetat. Pă unde am trecut, tot în foc i-am văzut. Si este o lună de când am ieşit din Bucureşti şi până acum nici o înştiinţare de la nimenea n-am avut ..."

Aşa, aşa, Bucureştenii sânt mai păcătoşi, pentru că nu vor să plătească dajdie şi să facă vre-o 15 mii de soldaţi, carii cu baionetele să nu lase pe ciumă să treacă Dunărea. Dajdie, zic bucureştenii, să plătească numai ţăranii proşti, iar dumnealor să trăiască fericiţi de-a gata. Oh, Dumnezeu meu, dacă eşti drept şi iubeşti dreptatea, pentru ce nu stingi pre asupritori de pre faţa pământului? Si săracii asupriţi şi să te slăvească! Săracii români, săracii români! Ei, dacă au oi, plătesc pentru ele; dacă porci, plătesc pentru dânşii; dacă stupi, dacă vii, tutun, plăteasc dajdie pentru toate, dau şi dijma şi vamă pentru orice vând, şi apoi pă deasupra plătesc şi altă dajdie neîncetat, supt deosebite chipuri. Iar dumnealor de care vorbesc, de au vii, le lucrează poslujnicii; 20.000 de rumâni aleşi le dă dajdie grea, şi dumnealor îşi poleiesc caleştile fără a face rumânilor cel mai mic folos. Dacă sânt în slujbe politiceşti, au destulă plată şi însă cea mai bună treabă o fac logofeţii şi zapciii; treaba lor este să stoarcă pre rumâni. (...)

Noi sântem hristiani ortodocşi şi apoi ţinem robi ca în vremea păgânităţii! Dar amar nouă de nu ne vom înţelepţi mărturisind adevărul, lucrând dreptatea şi dobândindu-ne dragostea de la cer şi de la oameni.

Gh. Nicolaescu. „Trei scrisori ale lui Eufrosin Poteca", în „Convorbiri literare", nr. 12, decembrie 1925. Autorul se adresează episcopului Argeşului în calitatea sa de ieromonah apud **Antologia gândirii româneşti**, partea I, Bucureşti, 1967, p. 184-185

ANAFORAUA PENTRU PRONOMIILE* MOLDAVEI. PREA ÎNĂLȚATE DOAMNE, (9 APRIL. 1827)

(Marea boirime susține integral privilegiile de care se bucură și caută să le permanentizeze - n.n.)

(...)

2. Lăcuitorii, pre cum s-au zis, sunt datori a da birul lor cel legiuit în țară și pentru țară, dar și mazilii, ruptașii, ruptele și celelalte trepte sunt datoare a păzi legiuitele lor dăjdii, și amăgirile cele pentru dânșii prin anaforale întemeiate și prin hrisoave spre neîmpilarea lor, arătându-se ei cu râvnă și întru săvârșirea slujbelor pământești, iar neamul boieresc și toți boierii, după dreptățile cele din început legiuite și în urmă dobândite de la o învechime a anilor pentru fire, au fost și sunt osăbiți și în veci vor rămânea supt acest pronomion, de a nu fi nici odinioară supărați cu nici un fel de dare și îndatorire supt orice cuvânt, nume și închipuire, căci nu numai persoanele lor sunt slobode de toate dările, dar încă și casele lor și dobitoacele lor toate, și viile, și livezile cu pomăt, n-au să deie ocărmuirii nimic, nici supusă la nici un fel de plată, precum din învechime s-au urmat și s-au legiuit.

3. Moșiile tuturor de obște, a mănăstirilor, a boierilor și a altor pământeni moldoveni, după vechiul obiceiu, nu sunt supuse, și în veci nu vor fi îndatorite la nici un fel de dare, și nimenea de pe aceste moșii a pământenilor nu pot să cei, sau să iai măcar un paiu fără voia stăpânului moșiei, ce încă sub tot cuvântul dreptății, și acele ce vor fi supt pământ sunt toate a stăpânului moșiei, atât metalele cât și tote alte aflări.

De aceea stăpânii moșiilor să fie volnici a se folosi însuși de dânsele fără amestecarea a ocârmuirii, sau oricui altuia întru nimic în veci (...)

5. Dijmele, sau zăciueala, din toate rodurile ce se fac pe moșiile stăpânilor, atât din lucrarea pământului de către însuși, cât și din sămănăturile lăcuitorilor, și a altora ce să vor învoi a sămăna, sunt toate ale stăpânului moșiei (...)

6. Codrii, pădurile, dumbrăvile, rădiurile, luncile, ce vor fi pe moșiile stăpânilor, nimenea să nu fie volnic a le strica, sau a tăia un lemn măcar după urmarea păzită din învechime subt orice cuvânt și trebuință, fără de învoire cu stăpânul moșiei, păzindu-se și din partea ocârmuirii cu sfințenie de atingerea pădurilor până la un lemn.

---

* Privilegiile

7. Orănzile*, băuturile, de vin, de bere, horilcă, rachiu şi orice altă băutură sunt şi vor fi în veci a stăpânului moşie.(...)

8. In oraşul Iaşi şi în toate târgurile ţerii, cari sunt slobode, fiind obşteşti oraşe a pământului, după toată slobozenia ce s-au păzit din învechime fieştecare persoană din pământul Moldaviei, acele ce au lăcuit într-însele, au prins locuri, le-au legiuit a lor vechime, au zidit casă, acareturi, dugheni, crâşme, hanuri, subt temelnică şi statornică aşezare, cunoscută şi legiuită în ţară că nu au a da către nimeni nimica, afară din ajutorinţa dughenilor de către acei ce vând mărfuri cari nu are a face cu orănzile (...)

Asăminea prevelighionul avut, şi vor avea şi locurile mănăstirilor, şi zidirile ce vor fi pe acele locuri mănăstireşti nefiind supuse în veci subt nici o îndatorire pentru băutură, dar încă şi locurile ce sunt date de către mănăstiri şi de către alţii în năimire la pământeni moldoveni şi alţi creştini orăşeni şi târgoveţi, tot acest pronomion au a păzi cu nestrămutate pentru zidirile ce vor fi făcut acei ce i-au năimit. (...)

9.Casele din oraş şi târguri şi de la moşiile de aşezări atât a boierilor cât şi a pământenilor stăpâni de moşii să fie pururi slobode de sarcina conacelor supt orice cuvânt şi nesupărat.

10. Judecăţile ce vor fi între boieri, sau jalobe asupra boierilor de la cei mai mici în pâră de judecaţi pentru moşii, şi alte pricini, să vor urma numai după vechiul obiceiu scris, şi rândueala păzită şl până astăzi, la cea mai înaltă judecătorie a Divanului care deapururi au avut urmarea sa (...)

Iar pentru celelalte trepte şi locuitori ai ţării vor merge la judecătoriile isprăvniceşti, care nici într-un chip nu sunt împuternicite a da sfârşit vreunei pricine de moşii (...)

12. Breslaşii, slugile şi poşlușnicii moşiilor, cari în locul vecinilor s-au legiuit boiarilor să-i aibă numai moşiile lor, să se păzească în veci, precum şi dritul scutelnicilor cu oricare sat se va putea învoi, fiind şi în hatişerif pomenire pentru aceste. (...)

16. Averile, mişcătoare şi nemişcătoare, a oricăruia pământean supus la orice învinovăţire criminalicească de cap, rămâne înmoştenitorilor sau îneamului său, fără a putea stăpâni supt nici un cuvânt a o confiscarisi şi a o lua.(...)

---

* Arenzile

18. Lăcuitorii ce vor fi pe moşiile boiereşti, mănăstireşti şi a altora, nu pot avea voie a să rădica fără voia stăpânului, şi pururea fugarii de acest fel se vor ridica fără voie, să fie aduşi la urmă şi cercetaţi.

19. Boierii, neamurile şi acei cinstiţi pământeni, nu pot fi rădicaţi de zapcii şi trecători, căci casele lor nu pot fi călcate până nu să va dovedi mai întâi de Divan vina lor, şi a să hotărî rădicarea lor. (...)

Prea Inălţate Doamne, aceste sunt cele din învechime şi astăzi legiuri, şi pronomii a principatului Moldaviei, precum sunt bine cunoscute şi de către însuşi înălţimea Ta, pre care supuindu-le cu plecăciune la înţelepciunea Voastră, ne rugăm a fi întărite şi cu sobornicesc hrisov după vechiul obiceiu.

Înălţimii Voastre către Dumnezeu smeriţi rugători, **Veniamin Mitropolit Moldaviei.**

(D.C. Sturdza - Scheeanu, Acte şi legiuiri privitoare la chestiunea ţărănească, vol. I, Bucureşti, 1907 p. 63-69)

I.H. RĂDULESCU
„INSTIINTARE" (8 aprilie 1829)

(Explicaţia împrejurărilor care făceau necesară apariţia primului organ de presă în limba română - n.n.)

Acest vestitor de obşte, de atâţia ani cunoscut de neapărata trebuinţă în luminata Europă, a ajuns astăzi a îşi împrăştia vestirile sale şi între neamurile cele mai necunoscute, care încă în turburările şi neodihnirile lor au simţit lipsa şi trebuinţa lui. El astăzi cunoaşte mai toate limbile Europii încă şi ale acelor naţii ce trăiesc supt apărarea şi ocrotirea altor legi, şi foarte trist era pentru noi, iubiţilor români, când el încă până acum nu cunoştea limba noastră şi noi vestirile lui le primeam în limbi străine în vreme ce ne aflăm în pământul nostru şi trăim supt legile şi cârmuirea noastră. Acuma însă aceeaşi putere ce până acum părinteşte ne-au apărat încât să ne bucurăm de aceste drepturi ale pământului nostru, aceeaşi însuşi ne face să simţim şi această bucurie de a ne făli în mâinile noastre cu gazeta patriei noastre şi scrisă chiar în limba noastră. Acuma poate cineva vedea pe simţitorul rumân curgându-i lacrimi de bucurie, văzând în toate casele bătrâni, tineri, bărbaţi, femei, învăţaţi şi mai de rând îndeletnicindu-se şi petrecând cu gazeta în mână şi înmulţindu-şi ideile, având cunoştinţă şi ţiind un şir de întâmplările lumii. Va putea vedea încă şi pruncii cei mici lăsându-şi şi jocurile lor cele nevinovate şi adunându-se împrejurul mumelor şi taţilor lor ca să citească ei singuri sau să asculte gazeta.

Folosul gazetei este de obște și deopotrivă pentru toată treapta de oameni: într-însa politicul își pironește ascuțitele și prevăzătoarele sale căutături și să adâncească în gândurile și combinările sale; aci liniștitul literat și filozof adună și pune în cumpănă faptele și întâmplărilor lumii; îndrăznețul și neastâmpăratul războinic se desăvârșește într-însa povățuindu-se din norocirile sau greșalele altor războinici. Băgătorul de seamă neguțător dintr-însa își îndreptează mai cu îndrăzneală spiculațiile sale; până când, în sfârșit, și asudătorul plugar și el poate afla aceea ce înlesnește ostenelile sale și face să umple câmpurile de înbelșugătoarele sale roduri. Nu este nici o treaptă, nu este nici o vârstă care să nu afle plăcere și folos într-această aflare vrednică și cuviincioasă cuvântării omului, adică în gazetă. (...)

*(„Curierul românesc" nr. 1, 8/20 aprilie 1829, apud **Antologia gândirii românești**", partea I București, 1967, p. 209")*

I.H.RĂDULESCU
„HARACTERUL EPOHEI NOASTRE"

(Revoluția industrială - fenomen fundamental pentru caracterizarea acestei epoci - n.n.)

De am voi să haracterisim vârsta noastră cu un singur epitet nicidecum nu o vom numi o vârstă eroihă, religioasă, filozofică sau morală; ci o vârstă mehanică, pentru că prin aceasta se deosebește de toate celelalte. Vârsta aceasta este vârsta mașinilor, vârsta care cu toate puterile sale adunate la un loc învață și pune în lucrare meșteșugul cel mare de a aduce mijloacele la sfârșitul lor. Toate se fac cu îndemânare și de-a dreptul, însă prin îmbinări și întocmiri înțelepte. Pentru cele mai lesne lucrări în ziua de astăzi avem un metod mai prescurt și oareșicare instrumenturi mai sănătoase și grabnice la lucrare. Inglița zmulsă din mâinile împletitorului au luat-o niște degete de fier care îi dă o împingere mai grabnică. Marinarul își strânge pânzele, își aruncă lopata și poruncește numai unui corăbier, a cărui putere este nedeșărtată, ca să-l poarte prin mijlocul mărilor pă aripile sale cele de aburi. Piroscafuł de la Birmingham a cercetat locurile cele mai fantastice ale răsăritului, unde nimica nu a aflat care să se potrivească cu minunile sale și capul Tampetelor s-a spăimântat de trăznetile cele nouă și mai aproape decât ale lui Gama. Nimica nu este care să nu se aplece la mașini. Calul și el însuși astăzi este despuiat de hamurile sale și Giurnei (aflătorul trăsurilor cu vapor) înhamă în locul lui un cal de foc; în

scurtă vreme vom izgoni și cloșca din curțile noastre, căci vom face să scoată pui ouăle prin vapor (aburi).

Triumfăm împotriva tuturor stărilor: îmblânzim mările, strămutăm din loc munți și facem șes, și prin puterea cea nebiruită a instrumentelor noastre ieșim biruitori în toate luptele noastre împotriva naturei.

Puterea neamului omenesc a primit fără îndoială prin mijlocul acesta creșteri pline de minuni și cu mulțumire ne socotim în ziua de astăzi cu o câtățime dată de muncă, avem și sălaș mai bun, îmbrăcăminte mai bună și hrană mai bună. Dar ce schimbări această nouă putere trebuie să pricinuiască în sisteme soțiale, ce trebuie să iasă din această lucrare urmându-se, care, făcând să crească grămada bogătașilor, caută să le grămădească și mai mult tot în aceleași mâini și să mărească distanța care desparte pe bogat de cel sărac. Acestea sânt întrebări a căror cercetare o lăsăm pe seama economiștilor. Noi ne mulțumim astăzi să privim cu băgare de seamă că geniul (duhul) mehanicii a făcut să se simtă și în lucrurile care se arată că nicidecum nu au a face cu dânsa nu sânt numai lucrurile cele din afară și materiale pe care le-a supus puterii sale, ci încă și lucrurile cele din lăuntru și înțelegătoare. In lumea cea morală, precum și în ceialaltă, s-au părăsit metodurile cele vechi și nimica nu urmează pe drumul său cel firesc și de bunăvoie. Tot se săvârșește prin mihanice gătiri, gătiri complicate și mai dinainte întocmite. Intr-acest chip și pentru educație avem în ziua de astăzi mașini: precum mașini lancasteriene, hamiltonie, monitori, harte, embleme (semne).

(„Curierul românesc" nr. 95,14 februarie 1830) apud,
***Antologia gândirii românești**, p. 210)*

Dare de seamă a generarului Kiselef despre administrația Moldovei și Valahiei de la 15 noiembrie 1829 până la începutul anului 1834"

Despre esența Regulamentului

După dispositiunea tractului de Adrianopole, ca Domn să fie aleși dintre boierii pământeni, Regulamentul statornicește regula acestei alegeri; spre acest sfârșit se stabilesc Adunări extraordinare compuse în Valachia din 190 iar în Moldova din 132 membri și anume: 1) din Mitropolitul și Episcopii eparchioți; 2) din boierii de stare întâia și a doua, proprietari de averi nemișcătoare; 3) din deputații ținuturilor dintre proprietarii locali; 4) din deputații orașelor din clasa negustătorilor.

După aceasta se organisează formarea părții legislative. Spre acest sfârșit se orânduiesc Adunări obișnuite în Valachia din 43, iar în Moldova din 34 membri aleși dintre înaltul cler, dintre boieri prin alegerea clasei boierești și dintre deputații ținutali aleși din proprietarii locali. Obștestile obicinuite Adunări se convoacă la sfârșitul fiecărui an, cercetează și încuviințează proiectele de legi noue; verifică compturile osebitelor ramuri ale administrațiunei și mai ales părtei financiare. Ele cercetează bugetele pe anul viitor și le supun la întărirea Domnului. In caz când dă peste prevaricații, obicinuita Adunare aduce aceasta la cunoștința Domnului, spre a trage pe vinovați la răspundere. Adunarea mai pote să comunice cererile și plângerile locuitorilor și în de obște despre orice obiecte atingătoare de folosul obștesc.

Partea administrativă se încredințează la Consilii, sub președința boierilor de clasa întâia, dintre cârmuitorii Departamentelor. Afacerile în curs, în partea executivă, se hotăresc prin compunerea ordinară a Consiliului (Sfatului) din Președinte, Vornicul trebilor din lăuntru, Vistierul și Postelnicul; la împrejurări importante se face o întrunire extraordinară, la care se învită și cârmuitorii celorlalte departamente, precum logofeții dreptății și ai trebilor bisericești, șeful străjei pământești și marele controlor. Hotărârile Sfatului se aduc la îndeplinire după întărirea Domnilor.

Formarea administrației din lăuntru în părțile sale, se hotărăște în următorul chip:

Departamentul trebilor din lăuntru are în căderea sa: a) poliția, b) instituțiile apărătoare salubrității publice, și c) partea gospodărească (economică).

Administrația poliției esențial în partea esecutivă o îndeplinesc în Capitale agii, în ținuturi ispravnicii, cari au de subordonați pe polițai prin orașe și pe subispravnici (privighetori) prin plăși; partea împlinitoare, coprinzând în sine inspecțiunea închisorilor și a caselor de corecțiune, este încredințată Vornicului de închisori.

Pentru paza liniștei din lăuntru și a bunei rânduieli. Regulamentul înființează un corp de dorobanți, care se împărțește în câtime analoagă pe la toate posturile polițienesci și al administrația închisorilor.

Instituțiunile pentru paza sănătății publice sunt: Comitetele de carantină, cari pe de o parte privilegiază linia carantinelor de pe Dunăre, iar pe de alta se îngrijesc despre buna stare sanitară în țară, prin mijlocirea administrațiilor medicale și prin medicii rânduiți pe la orașe.

Partea gospodărească (economică) o alcătuesc: 1) Comitetul de construcțiuni care se ocupă de zidirile publice și de construirea drumurilor și

a podurilor; 2) Magasiile de reservă pentru asigurarea îndestulării locuitorilor; 3) Cârmuirea orășenească încredințată eforiilor, cari în temeiul regulamentelor orășenesti, folosindu-se de venituri hotărâte, au în căderea lor rânduiala orașelor în toate părțile gospodăriei; și în sfârșit 4) Așezământul despre țărani. In această privință Regulamentul hotăreste drepturile și îndatoririle sătenilor către Guvern și în deosebi către proprietari.(...)

In relațiunea către proprietarii de moșii, mai nainte de toate se hotărște liberetatea țăranilor de a se strămuta de pe o moșie la alta și chiar la orașe.

Indatoririle țăranilor s-au mărginit prin analogie cu câtimea de pământ ce se cuvine fiecărei familii.

Luând în seamă valoarea productelor ce poate resulta de pe partea de pământ ce se dă locuitorului, se socotește din aceasta: 1.Darea către Visterie; 2. Intreținerea țăranului și a familiei sale și nutrețul vitelor sale; restul venitului se hotăraște în folosul proprietarului, așa că țăranul, în loc de bani, să plătească după analogia muncei, socotond pentru un an câte 12 zile de lucru.

Apoi rânduiala în folosul boierilor de poslușnici și scutelnici s-a desființat și oamenii cari alcătuiesc aceste două clase, intrară în sistemul obștesc al contribuabililor. Spre îndemnisare pentru acesta, se rânduiește proprietarilor acestui drept un fel de pensie care în Moldova se urcă tot până la un milion, iar în Valahia până la un milion și jumătate lei.

Cârmuirea institutelor de binefacere și a școalelor face obiectul îndatoriei în Valahia a Departamentului trebilor bisericești, iar în Moldova a Comitetului Central subordonat logofătului trebilor din lăuntru. (...)

In privința Departamentului financelor, Regulamentul statornicește mai întâi o nouă sistemă financiară, și al doilea legile despre comerciu.

1) Legea financiară, desființând toate impositele indirecte după producțiunile satelor și luărilor în natură, hotărăște o dare obștească pe cap câte treizeci lei de familie pe an.

Meseriașii trebuie să plătească pentru patentă: clasa întâia 90 lei și clasa a doua 50 lei.

Negutătorii se clasează în trei clase, după întinderea comerciului, și plătesc patente: clasa întâiu 240 lei, clasa a doua 120 lei, clasa a treia 60 lei pe an.

Mai departe urmează venitul de pe otcupurile: sărei, vămei, pescăriei și exportația productelor.

Cheltuielile se împărțesc pe paragrafe și se hotărăsc prin budgete: a) pentru întreținerea Domnului; b) pentru administrația țării; c) pentru instrucțiuni asigurătoare liniștei obștești; d) pentru așezăminte de binefacere.

Toate veniturile indirecte ale funcționarilor se desființează. Apoi se hotărăște modul de perceperea veniturilor și regule pentru compatibilitatea statului.

2) In obiectul comerciului, toate dările de pe industria satelor în lăuntrul Principatelor se desființează.

Exportația productelor peste hotar se lasă liberă, cu o singură îngrădire când Guvernul va găsi de trebuință, în cas de nerodire, să oprească exportația productelor. (...)

In privința părței judecătorești, Regulamentul despărțind-o de partea executivă, înființează trei instanțe.

La cea dintâiu (Tribunalele de județe) se încep toate procesele civile, comerciale și penale, și hotărârile se aduc la îndeplinire, dacă valoarea causei nu trece peste 1,500 lei.

Causele cari trec peste acestă valoare, trec în apel în a doua instanță: cele civile la Divanul Judecătoresc, cele comerciale la Tribunalul de comerciu și cele criminale la Departamentul criminalicesc.

A treia instanță, Inaltele Divanuri, hotărăsc causele de orice natură definitiv și supun hotărârile lor prin Logofătul Justiției la întărirea Domnului. Domnul, neavând drept de a judeca, are puterea, în cas când s-a făcut nedreptă aplicația a legei, să întoarcă afacerea spre revisuire; în Moldova, la Divanul Domnesc, în Valachia, la Inaltul Divan de revisuire.

Pricinele, odată hotărâte după formele statornice, nu mai pot fi supuse unei alte cercetări, și rămân pentru totdeauna neatinse. (...)

O asemenea reformă a principatelor, îmbrățișând toate părțile administrațiunei lor din lăuntru, toate drepturile personale, de la Inaltul Cârmuitor până la țăran, înfățișează o transformare generală, pentru care poporul a stăruit din vechi, și care atât de des s-a reînoit prin răsculări și prin privelişti sângeroase fără nici un resultat bun. (...)

(Documente privitoare la Istoria Românilor (urmare la Colecția lui Eudoxiu de Hurmuzaki, Supliment I, vol. IV 1802-1849. Documente adunate coordonate și publicate de D.A. Sturdza - D.C. Sturdza și Octavian Lugoșianu p.453 - 456, București 1891)

DECLARAȚIA DE PRINCIPII A PARTIDEI NAȚIONALE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ

(O expresie a fenomenului reformator național-liberal la sfârșitul deceniului IV, sec. XIX - n.n.)

ACT DE UNIRE ȘI INDEPENDENȚĂ

Subt iscăliții rumâni ai Prințipatului Valahii, mădulari ai Adunării Naționale, adunați ca să proclame drepturile locului lor și a expune plângerile, declară dă față a toată lumea că nesfiiala cu care Inalta Poartă și Rusia au siluit dă sânt veacuri și încă siluiesc pă toate zilele cele mai sfinte libertăți, le pune datoria dă a mântui suveranitatea rumână, dă a întoarce o patrie slobodă și independentă către toate mădulările răspândite ale neamului lor și a întrebuința toate drepturile păstrate atât prin tractaturile părinților cu Inalta Poartă, cât și prin legile politice ale locului. Roagă pă Dumnezeu ca rumânii Moldavii care suferă asemenea rele și toți acei frați ai lor care gem acum supt un giug din cele mai despotice și cele mai barbare să fie depozați a-i agiuta, a să însoți la al lor cuget și a face împreună cu ei unul și singur norod oblăduit dă către unul și acelaș șef și stăpânit dă aceleași legi.

Chemați dă către constituția locului a cerceta dacă legile să urmează, daca tracturile sânt respectate, daca prințul național este ales dă nație, daca scopul constituției este agiuns, daca orânduiala, dreptatea și economia domnesc în toate ramurile administrației, daca magistrații au socotința publică, daca sumile statutului sânt întrebuințate pentru binele statului, într-un cuvânt daca rumânii sânt fericiți, jos iscăliții declară:

1. Că dă un an dă zile mai ales , suverenetatea și libertățile locului sânt în primejdie, că Adunarea Națională nu mai subzistă în faptă, pentru că deliberațiile ei sânt nelegiuit strâmtorate dă firmanuri, că puterea legiuitoare cu care ea este îmbrăcată s-au entamat, că o putee streină nu numai că au deșchis-o și a închis-o după a ei bună plăcere, ce încă printr-un ucaz au și îndrăznit a porunci (în țară) pune bir, că nu-i mai mult nici siguranță, nici chezășie pentru nimenea [...]

2. Că curțile protectriță și garantă, care în tractul dă la Adrianopol au recunoscut netăgăduitul drept al rumânilor dă a-și alege șeful lor, nu avea puterea dă a să abate dă dânsul prin tractul dă la Petersburg și, încă mai puțin, cu prelegiul aflării oștirilor rusești în prințipat, dă a orândui un prinț cu firman, că, așadar, acest prinț nu să poate cunoaște drept voievod legiuit și național.

3. Că şi daca regulamenturile despre cea ce să atinge dă legile fundamentale şi constituţia nu ar fi fost nule fiindcă s-au alcătuit în vremea unii ocupaţii militare rusești dă o adunare alcătuită arbitrar, iar nu dă toate mădulările care avea drept a o compune, fiindcă într-însele să află o concluzie şi articole dărăpănătoare a suveranităţii naţii, trebuie să să desfiinţeze orişicum numai pentru căci nişte regulamenturi fie oricât dă bune sânt orânduite printr-a lor natură numai la o stare dă lucruri vremelnică.

Subt iscăliţii sânt bine încredinţaţi:

Că relele dânlăuntru dă carele este îngreoiată Valahia vor înceta îndată ce un rumân ce s-ar bucura dă încredinţarea publică, cunoscut printr-ale sale virtuţi şi patriotism, va fi chemat la tron ca să izbăvească locul; [...]

Ei cunosc cu toate acestea că, cu un loc împărţit ca al lor şi aşa răsipiţi cum sânt, va fi peste putinţă rumânilor a să împotrivi dă sineşi puternicilor imperiuri care îi încungioară, stăruiesc încă asupra împreunării cei neapărate a populaţiilor române supt un singur schiptru. In sfârşit:

Luând în băgare dă seamă că în starea dă opresie streină şi dă anarhie înlăuntru întru care să află locul este peste putinţă rumânilor a împlini cele mai prinţipale datorii a unei naţii către sineşi, că nu poate mai mult nici priveghia a să conserva, nici a să perfecţiona şi că, cu toate acestea, ca toate naţiile, au îndatorirea a fugi dă orice poate pricinui dărăpănarea lor şi dă orice este împotrivitor perfecţiei lor;

Luând în băgare dă seamă dăosebit dă aceasta că, când dăsfiinţarea statului este neapărată, când fiecare zi dăscoperă prăpădenii nouă, când trebuinţa este strașnică, cetăţenii nu mai sânt datori a respecta legile aşăzate, ci că împotrivă au datorie sfântă dă a lua iniţiativa, dă a să apăra împotriva tiranii, dă a izbăvi patria, căci izbăvirea norodului este cea dintâia lege. Tari de al lor cuget, suptiscăliţii hotărăsc cele următoare:

Art. 1-iu. Prin siluirea cea dă curând a articolelor trei şi patru din tractatul dă la 1460, legătura care era între rumâni şi Poartă să află ruptă; cu toate acestea, pentru ca să păstreze prietenia ei, să va negocia lângă dânsa răscumpărarea birului şi dajdia ce să va prerădica la acest prilegiu va fi în sarcina tutulor rumânilor fără dă osăbire, după starea şi puterea fiecăruia.

Art. 2-lea. Un nou trup dă legi politice, publice şi civile să va alcătui pentru populu român slobod şi independent.

Art. 3-lea. Ereditarea va rămânea în familia ce va fi chemată la tron şi să va coborî într-însa din fiu în fiu.

Arț. 4-lea. Indată ce acel român care va fi ales a să urca pă tron va giura nu numai a păzi condițiile acestui act și acelea ce să vor înscrie în dăosibitul act al numirii ce încă dă a face fericirea românilor, a dobândi independența, a face aliați și prieteni locului. (De îndată ce va fi depus jurământul, va fi recunoscut dă către suptiscăliții ca suveranul românilor)

Art. 5-lea. Acest act, în cel mai scurt soroc, să va aduce la cunoștința celor mai întâi rumâni ai tutulor locurilor și mai ales la ai Moldovii și suptiscăliții să îndatorează a lucra și a lupta din toarte puterile lor spre a dobândi împotrivă din parte-le dă aderență. (...)

Art. 7-lea. Suptiscăliții fiecare în parte giură pă Sfânta Evanghelie și față cu un episcop dă religia lor că vor fi supuși și credincioși la cela dintre rumâni care va fi chemat la tron, că dă astăzi vor jărtfi viața și starea lor la independența nații lor; să îndatorează prin giurământ asupra capului lor că până va sosi ceasul izbăvirii nu vor descoperi niciodată nimic din ceea ce s-a zis, și făcut în această adunare, nici din ceea ce să coprinde în aceste acturi.

Suptiscăliții încredințează că toate acestea sânt adevărate și că le-au socotit și scris slobod spre încredințarea cărora au pus pecețile și iscăliturile lor.

Făcută la Bucurezști la întâi dă noiemvrie anul una mie opt sute treizeci și opt.

(1848 la români. O istorie în date și mărturii de Cornelia Bodea vol. I, București, 1892; p.118-120)

GEORGE BARIȚIU - NAȚIONALITATE

(Națiunea și unitatea națională - idei forță la jumătatea sec. XIX - n.n.)

Popoarele Europei apusene, de la o vreme încoace, se simt însuflate de un prea frumos duh, care le face mare cinste: fiecare din acelea se luptă pentru unire națională puternică, întru a cărei desfășurare se întemeiază tăria și puterea poporului și a patriei, cum și vaza și cumpănirea ei politică. Unirea națională este frumoasa deviză ce răsună din toate părțile și deșteaptă duhurile cu putere multă. Popoarele Europei pricep și cunosc cum că tăria și puterea unui popor, baza sa, politica sa de cumpănire, nădejdile sale, prezentul și viitorul său zac în unirea națională; ele pricepură că numai naționalitatea e în stare a încheia legătuințe care dăinuie mai îndelungat ca oricare alte alianțe politice sau împrestrițate cu trăsuri[1] religioase, alianțe pe care nici o silă rea și nici o pretenție

[1] Trăsături

străină şi nedreaptă nu le poate sparge, alianţe care în timp de pace lucrează mai puternic decât oricare alte aşezăminte umanioare[1], prin stârpirea de prejudeţe, prin învierea iubirii frăţeşte şi prin întărirea simţului moral, iar la ameninţare de vreun război însuflă pe întreaga naţie pentru apărarea libertăţii şi a neatârnării sale. (...)

Unirea şi unimea naţională sânt bunuri mari, importante şi însufleţitoare, care nu cer mai mult decât voinţa tare de a fi şi a rămânea un singur popor: domnitorul, aristocratul, preotul, ostaşul, plugarul, meseriaşul, bărbatul, femeia, bătrânul, junele, pruncul, toţi naţionali, toţi vorbitori ai unei limbi păstrate de strămbuni şi veacuri, toţi fii ai unui popor păzitor de legile morale, înflăcărat de libertatea patriei, iubitor al semenului său, suferitor al străinului până unde sufere independenţa naţională. (...)

(Foaie pentru minte, inimă şi literatură", nr. 51,18 decembrie 1844, p. 399-400; apud Gândirea social-politică despre unire (1859), Bucureşti, 1966, p.34-35)

N. SUŢU

Scurtă privire asupra cauzelor stânjenirii şi stagnării comerţului şi asupra nevoilor economice ale Moldovei (1838)

Moldova este o ţară esenţialmente agricolă. Ea nu-şi trage bogăţiile sale decât din produsele agriculturii. Comerţul său de export nu este prea întins; el constă îndeosebi din cereale şi animale. Industria sa manufacturieră este aproape inexistentă.

Moldova dispune de un sol fertil, bogat în păduri, în vii şi în păşuni: un sol virgin, care fără să fie supus unei pregătiri prealabile, abia răsturnat de brazda cultivatorului, se pretează la toate soiurile de culturi adaptate climatului. (...)

Solul Moldovei este susceptibil de o producţie mult mai importantă; un sistem de asolament mult mai bine aplicat, perfecţionarea instrumentelor agricole, părăsirea sistemului de lăsare a pământului să se odihnească, întrebuinţarea de îngrăşăminte, executarea de asanări de teren, de defrişări, ar putea descătuşa, ca să spunem aşa, recolta ţării.

---

[1] Omeneşti.

[2] Prejudecăţi.

Dar nu e de ajuns să se producă bunuri; e nevoie să se producă, înainte de toate, bunuri de schimb sau din acelea care pot fi utile și care, în consecință, pot fi cerute și schimbate cu alte bunuri.

Capitalurile și munca omului nu se îndreaptă în mod natural decât înspre acele activități din care pot rezulta profituri; din cauza aceasta, pentru a se menține deasupra concurenței, fiecare se străduiește, fie de a întrebuința uneltele cele mai expeditive sau mai puțin costisitoare, pentru a micșora cheltuielile de producție, fie, ceea ce revine la același lucru, de a produce, cu aceleași cheltuieli, o cantitate mai mare de produse sau produse de calitate superioare. Aceasta este baza progresului activității productive [...]

Care este rațiunea care, în actuala stare de lucruri, se opune la prosperitatea agriculturii și care stânjenește tranzacțiile și activitatea cultivatorilor? Acesta este punctul capital; acesta este obiectul pe care trebuie să-l cercetăm, pentru a putea constata cauza suferinței care apasă dintr-un timp în altul asupra activității productive și pentru a putea găsi remediul cel mai eficace împotriva unui rău atât de mare. (...)

Dar Moldova, ca toate țările pur agricole, ca toate țările în care un stadiu superior de civilizație n-a introdus încă diviziunea muncii, se găsește dominată de toate neajunsurile pe care le aduce cu sine o asemenea starte de lucruri. (...)

Agricultura are o limită peste care nu poate avansa. Produsele sale, limitate de suprafața de cultură, sânt de altfel grele și foarte voluminoase; transportul lor urcă mult cheltuielile. (...)

O țară care se găsește în astfel de condiții are nevoie să-și dezvolte industria și comerțul. Aceste ramuri de activitate contribuie, nu numai la creșterea populației, la plasamentul capitalurilor, la progresul și creșterea bogăției sociale, dar ele sânt debușeul cel mai natural al produselor agricole și concură astfel indirect la perfecționarea agriculturii.

În economia politică este un fapt incontestabil că produsele nu se cumpără decât cu produse; trebuie ca să fii producătorul unei valori oarecare, pentru a o putea schimba cu o altă valoare. Indivizii sau națiunile care nu produc nimic, nu vor putea cumpăra nimic; bogăția care nu constă deci decât în producția de obiecte de schimb, deoarece o națiune nu este bogată decât prin producția sa și nu consumă efectiv decât produsele sale. (...)

Incurajarea formării de orașe sau dezvoltarea celor existente, este un mijloc care, pentru a fi consecvenți, trebuie să-l considerăm drept una din principalele nevoi ale țării. Nu e cazul să tăgăduim că, într-o împrejurare asemănătoare, nu există considerații care pot cântări mai greu, interese stabilite care trebuie

menajate; aceste considerații însă sânt treburi ale guvernului şi nu pot intra în subiectul pe care ni l-am propus să-l tratăm.

Orașele sânt locuite de meșteșugari și de industriași; un oraș cu activități productive este cel mai bun debușeu al produselor agricole; el devine un focar a cărui radiere răspândește din ce în ce mai mult viața în jurul său. Cu cât un oraș cuprinde mai multe elemente de prosperitate, cu atât ținuturile înconjurătoare se îmbogățesc, pentru că profită mai mult. Aceasta e o consecință atât de naturală a principiilor expuse mai sus, încât n-are nevoie de o dovadă mai dezvoltată. (...)

CONCLUZIE

În rezumat, este, așadar, vădit că cultura pământului începe să nu mai despăgubească cultivatorul de sforțările și avansurile sale, în cea mai mare parte a Moldovei. Prețurile la care s-au ridicat produsele în anii de secetă, încurajările date agriculturii, au provocat o mișcare de progres foarte accentuată și au justificat puternica extindere a culturii cerealelor; dar reacția asupra cultivatorului n-a întârziat să se facă simțită; produsele au ajuns să se îngrămădească; prețutindeni, acolo unde localitățile au permis, s-a trecut la fabricarea rachiului; cu toate acestea, și această resursă subsidiară și parțială n-a întârziat să lipsească; concurența a făcut-o puțin lucrativă, iar lucrurile au rămas, pentru cea mai mare parte dintre cultivatori, în aceeași situație ca mai înainte. E nevoie deci de o nouă direcție dată serviciilor productive, de un nou aliment pentru capitaluri, de o nouă destinație dată terenurilor care nu mai sânt rentabile, lăsate exploatării rutinare din trecut.

Astfel, crearea de noi debușee și, mai ales, deschiderea de căi de comunicație expeditive și economice, introducerea treptată a artelor industriale, sânt pentru Moldova o necesitate reală și urgentă și trebuie încurajate prin mijloace capabile să netezească drumul, să înfrângă obstacolele, pentru a ușura mersul progresiv al activității productive.

Tineri trimiși în fiecare an spre a studia în mod special procedeele întrebuințate în fabricile de obiecte utile vor importa într-un scurt interval de timp cunoștințele generale necesare pentru conducerea stabilimentelor manufacturiere. Aceste procedee, devenind prin aceasta mai puțin costisitoare, vor înlesni crearea de fabrici și vor răspândi bunăstareea, mărind producția țării și oferind agriculturii debușee; căile de comunicație, îmbunătățite din zi în zi, se vor preta noilor nevoi ale activității productive și numeroaselor schimburi. (...)

Acei care sînt destinaţi să imprime, printre cei dintâi, activităţii productive indigene această nouă direcţie, acei care prin exemplul lor vor face palpabile fericitele rezultate, vor aduce patriei lor cele mai mari servicii ce pot imagina.
(N. Şuţu, Opere Economice, Bucureşti, 1957, p. 51-63; 75-79).

PETIŢIUNEA-PROCLAMAŢIUNE ÎN NUMELE TUTUROR STARILOR MOLDOVEI (1848)

(Programul fruntaşilor mişcării de la 1848 în Moldova - n.n.)

Fraţilor,

In preajma dovezilor vederate de suferinţele ce se simt de poporul Moldovei şi a neapăratelor îmbunătăţiri ce cere starea ţării, Ocârmuirea prin organul d-lui Ministru, s-au adresat la câteva persoane din locuitori spre a se da opinia publică în privirea suferinţelor şi a îmbunătăţirii stării poporului ţării Moldovei. Acele persoane, răspunzând d-lui Ministru că nu pot lua asupra lor însărcinarea de a arăta opiniile obştii până a nu o cerceta în sânul ei, s-au îndatorit a merge în sânul obştii şi a asculta glasurile sale spre a le împărtăşi Ocârmuirii. D-l Ministru (Stefan Catargiu) nu numai că a primit această propunere, cunoscând singur boala ţării şi neapărata ei trebuinţă de vindecare, ci a făgăduit să vie însuşi în mijlocul fraţilor săi, ca un om ce, fiind însărcinat a păzi Regulamentul ţării, trebuie să fie însufleţit de dorinţa binelui obştesc.

Deci în 27 martie 1848, seara pe la 7 ceasuri, adunându-se numeroasă obşte alcătuită de toate stările din ţeară, precum şi de străini de toate naţiile ce locuiesc în Moldova, acea obşte au ales un comitet, în care şi-au depus toată încrederea sa şi l-au însărcinat a arăta cârmuirii simţirile şi dorinţele de care este pătruns fiecare.

Comitetul dar, adunându-se astăzi în 28 martie 1848 şi cercetând starea critică de astăzi a societăţii, s-au încredinţat în cuget curat şi nemişcat de patimi, că pentru de a pune Moldova pe o cale de fericire, mijloacele cele mai sigure şi mai neapărat trebuitoare sânt următoarele:

1. Sfânta păzire a Regulamentului în tot cuprinsul său şi fără nici o răstălmăcire.

2. Secarea corupţiei prin pravile înadins făcute şi a abusurilor ce izvorăsc din acea corupţie.

3. Siguranța personală, adecă nimeni să nu poată fi pedepsit decât pe temeiul legilor și în urmarea unei hotărâri judecătorești.

Fiește care arestuit să fie înfățișat în vreme de 24 ceasuri dinaintea tribunalului competinte.

4. Grabnică îmbunătățire a stării locuitorilor săteni, atât în relația lor cu proprietarii moșiilor, cât și în acelea cu cârmuirea, precum contenirea tuturor beilicurilor sub numirea de plată și celelalte.

5. Alcătuirea unei noi catagrafii spre a scăpa de împilare pe toți nenorociții locuitori care sânt astăzi asupriți prin măsurile catagrafiei trecute.

6. Mazilii, ruptașii, ruptele visteriei și celelalte clasuri privilegiate să fie ocrotiți potrivit Regulamentului și să nu mai fie întrebuințați în trebile particulare.

7. Privighetorii să se aleagă, după glăsuirea Regulamentului, fără nici o înrâuire a cârmuirii.

8. Reforma școalelor pe o temelie largă și națională spre răspândirea luminărilor în tot poporul.

9. Dezarmarea grabnică a arnăuților și a altora ce s-au înarmat de Ocârmuire și închezășluirea lor pentru viitor că nu vor mai fi pricină de turburare publică.

10. Ridicarea pedepselor trupești înjositoare caracterului de miliție națională, îmbunătățirea hranei sale și mai ales dreapta înaintire în ranguri după merituri persoanle.

11. Militarii cari au slujit patriei și cari au câștigat recunoștința obștească să fie scutiți de orice dăjdii când vor ieși din slujbă.

12. Miniștrii să aibă deplină libertate pravilicească în lucrările lor, pentru ca să poarte toată răspunderea acestor lucrări.

13. Desființarea poșlinei, ca una ce este vătămătoare agriculturii și comerțului țării.

14. Imbunătățirea portului Galații, ca cel mai mare canal al înfloririi comerțului și agriculturii țării.

15. Ridicarea morală și soțială a clerului.

16. Păzirea cu sfințenie a legilor pe cari se reazemă creditul public, și aceasta în privirea tuturor fără osebire, pentru siguranța relațiilor comerciale.

17. Formarea unui tribunal de comerț la iași; codul de comerț al Franței consfințit de Regulament, să fie tălmăcit în limba țării.

18. Banii de rezervă să fie întrebuințați în formarea unei bănci de scont pentru înlesnirea negutătorilor în înflorirea comerțului.

19. Hrana obștiei de prin târguri să fie subt cea mai de aproape îngrijire a stăpânirii spre a nu se face un mjiloc de îmbogățire particulară.

20. Așezarea poliției târgurilor pe principii de omenire în privirea nenorociților arestuiți.

21. Libertatea tuturor arestuiților în pricini politice atât civile, cât și militare; reîntoarcerea driturilor politice acelor cărora li s-au ridicat nedrept pentru asemenea pricini.

22. Nestrămutarea din posturi a amploiaților vrednici și cinstiți și înaintarea lor în posturi potrivit Regulamentului, precum și sporirea lefilor lor, spre a le înlesni mijloace de o viețuire cinstită și neatârnată.

23. Toți amploiații să fie răspunzători pentru faptele lor în lucrările slujbelor.

24. Inființarea unui banc național pe cel mai sigur temei.

25. Grabnicele forme de îmbunătățire ale condicei criminale, ale procedurei și ale sistemului pedepsitor.

26. Impărțirea dreaptă și potrivit Regulamentului a banilor pensiilor și îndreptarea abuzurilor ce s-au introdus în împărțirea acestor bani [...]

28. Seanțele tribunatelor să fie publice.

29. Seanțele Obștești Adunări să fie publice. Tinerea rânduielii în sânul ei să atârne de însăși adunarea, iar nu de vornicia de aprozi, potrivit Regulamentului.

30. Fiecare pământean să aibă dreptul de a adresa jalubă Obștești Adunări.

31. Deputații să nu poată fi în slujbă, să nu poată primi nici ranguri, nici mulțumire bănească în vremea deputății lor.

32. Chipul ce s-a întrebuințat la alegerile deputaților, fiind înpotriva legilor și, în urmare, și Obștească Adunare de astăzi fiind rodul acestui chip, nu insuflă nici o încredere obștie, deci această adunare să se desființeze și îndată să se înjghebe o nouă Cameră, fără nici o înrâuire asupra alegătorilor din partea Cârmuirii, pentru ca acea Cameră să fie adevărată reprezentație a nației și adevărată închezășluire a fericirii patriei.

33. Pe temeiul art. 57 din Regulament, Camera să aibă dreptul de a face domnului punere înainte a tot felul de lucruri privitoare la folosul obștesc.

34. Ridicarea censurei în privirea tuturor trebilor și a interselor dinlăuntrul țării.

35. Informare grabnică a unei garde cetățenești prin toate târgurile țării, alcătuită atât de români, cât și de străini proprietari.

(Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova; București 1960, p.200-201)

PUNTURILE NAȚIUNII ROMÂNE TRANSILVANE VOTATE ÎN ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA BLAJ ÎN 15-17 MAI 1848

1. Națiunea română, răzimată pe principiul libertății, egalității și fraternității, pretinde independența sa națională în respectul politic ca să figureze în numele său ca națiune română, să-și aibă reprezentanții săi la dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească cu limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislațiune, cât și în administrațiune. Ea pretinde pe tot anul o adunare națională generală. La acestea s-au adaos că de aci înainte în lucrările legale ale celorlalte națiuni transilvane și în limbile lor românii să se numească români, iar nu olah, walach și bloch.

2. Națiunea română pretinde ca biserica română, fără distincțiune de confesiune, să fie și să rămână liberă, independentă de la oricare altă biserică, egală în drepturi și foloase cu celelalte biserici ale Transilvaniei. Ea cere restabilirea mitropoliei române și a sinodului general anual după vechiul drept, în care sinod să fie deputați bisericești și mirenești. In același sinod să se aleagă și episcopii români, liber, prin majoritatea voturilor fără candidație: [...]

3. Națiunea română, ajungând la conștiința drepturilor individuale, cere fără întârziere desființarea de iobăgie fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi, atât în comitate cât și districte, scaune și granița militară. Ea cere totdeodată și desființarea dijmelor ca a unui mijloc de contribuire împedecătoriu economiei.

4. Națiunea română poftește libertatea industrială și comercială cu ridicarea țehurilor și a privilegiurilor și a tuturor pedecelor și stavilelor cu țările convecine de care se ține desființarea vămilor la graniță. [...]

6. Națiunea română cere desființarea dijmei, adică a zeciuielei (Zehendit) metalelor create în patria aceasta, care zeciuială e o adevărată piedecă pentru lucrarea minelor. La toți proprietarii de fodine să li se dea același drept în privința măsurei hotarului fodinei.

7. Națiunea română cere libertatea de a vorbi, de-a scrie, și a tipări fără nici o censură, prin urmare pretinde libertatea tiparului pentru orice publicare de cărți, de jurnale și de altele, fără sarcina cea grea a cauțiunii, care să nu se ceară nici de la jurnaliști, nici de la tipografi.

8. Națiunea română cere asigurarea libertății personale; niminea să nu se poată prinde supt vreun pretest politic. Cu acestea dimpreună cere libertatea adunărilor ca oameni să nu cadă la nici un prepus dacă se adună numai ca să

vorbească și să se înțeleagă în pace.

9. Națiunea română cere tribunale de jurați (Jurye) cu publicitate, în care procesele să se facă verbale.

10. Națiunea română cere înarmarea poporului sau gardă națională, spre apărarea țărei în lăuntru și din afară. Miliția română să-și aibă ofițerii săi români.

11. Națiunea română cere denumirea unei comisiuni mixte compusă din români și alte națiuni transilvane pentru cercetare cauzelor de mezuine ale moșiilor și pădurilor, de ocuparea pământului comun și a sesiunilor colonicale și alte câte se țin de categoria aceasta.

12. Națiunea română cere dotarea clerului român întreg din casa statului, întocma cu clerurile celorlalte națiuni.

13. Națiunea română cere înființarea școalelor române pe la toate satele și orașele, a gimnaziilor române, a institutelor militare și tehnice și a seminarelor preoțești, precum și a unei universități române dotate din casa statului în proporțiunea poporului contribuent, în dreptul deplin de a-și alege directori și profesori și de a-și sistemisa învățăturile după un plan școlastic și cu libertate de a învăța (docere).

14. Națiunea română pretinde purtarea comună a sarcinelor publice după starea și averea fiecăruia și ștergerea privilegiurilor.

15. Națiunea română poftește ca să se facă o Constituție nouă pentru Transilvania prin o adunare constituentă din națiunele țărei, care Constituțiune să se întemeieze pe principiile dreptății, libertății, egalității și fraternității, să se lucreze codici nouă de legi civile; criminale, comerciale ș.c.l. după acelea principii.

16. Națiunea română cere ca conlocuitoarele națiuni nicidecum să nu ia la dezbatere cauza uniunii Transilvaniei cu Ungaria, până când națiunea română nu va fi națiunea constituită și organizată cu vot deliberativ și decisiv, prezentată în Camera legislativă; iar din contră, dacă dieta Transilvaniei ar voi totuși a se slobozi la pertractarea aceleași uniuni, de noi fără noi, atunci națiunea română protestează cu solenitate.

(T.V. Păcățian, Cartea de aur, vol. I, p. 330-332 Sibiu, 1902)

PROCLAMAŢIA DE LA ISLAZ

(9 iunie 1848)

În numele poporului român

Respect către proprietate. Respect către persoane

Fraţilor români,

Timpul mântuirii noastre a venit; poporul român se deşteaptă la glasul trâmbiţei îngerului mântuirii şi îşi cunoaşte dreptul său de suveran. Pace vouă, pentru că vi se vesteşte libertate vouă!

Poporul român se scoală, se armează, şi nu spre a se lupta o clasă asupra alteia, nu spre a rumpe legăturile sale de relaţii din afară, ci ca să ţie în frâu şi în respect pe voitorii de rău ai fericirii publice. Strigarea românilor e strigare de pace, strigare de înfrăţire. La această mare faptă a mântuirii, tot românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot românul este un atom al întregii suveranităţi a popolului: sătean, meserian, negruţător, preot, soldat, student, boier, domn, e fiu al patriei şi, după sfânta noastră credinţă, e şi mai mult, e fiu al lui Dumnezeu. Toţi avem acelaşi nume de român. Acesta ne înfrăţeşte şi face să înceteze toate interesele, să se stingă toate urile. Pace dar vouă! Libertatea vouă! (...)

Poporul român leapădă un Regulament care este înpotriva drepturilor sale legislative şi înpotriva tratactelor ce-i recunosc autonomia. Această lepădare este însuşi în folosul Inaltei Porţi, ce va fi arbitrară dimpreună cu Franţa, Germania şi Englitera, cărora românii le reclamă judecată şi ajutor la orice asuprire ce li s-ar face. (...)

Pe scurt, popolul român, recapitulând, decretă:

1. independenţa sa administrativă şi legislativă pe temeiul tractelor lui Mircea şi Vlad V., şi neamestec al nici unei puteri din afară în cele din întru ale sale.

2. Egalitatea drepturilor politice.

3. Contribuţie generală.

4. Adunanţă generală compusă de reprezentanţi ai tuturor stărilor societăţii.

5. Domn responsabil, ales pe cinci ani, şi căutat în toate stările soţietăţii.

6. Impuţinarea listei civile; ardicarea de orice mijloc de corumpere.

7. Responsabilitatea miniştrilor şi a tuturor fonţionarilor în fonţia ce ocupă.

8. Libertatea absolută a tiparului.

9. Orice recompensă să vie de la patrie prin reprezentanții săi, iar nu de la domn.

10. Dreptul fiecărui județ de a-și alege dregătorii săi, drept care purcede din dreptul poporului întreg a-și alege domnul.

11. Gvardie națională.

12. Emancipația mănăstirilor închinate.

13. Emancipația clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire.

14. Desrobirea țiganilor prin despăgubire.

15. Reprezentant al țării la Constantinopole dintre români.

16. Instrucție egală și întreagă pentru românul de amândouă sexele.

17. Desființarea rangurilor titulare ce nu au foncții.

18. Desființarea pedepsei degrădătoare cu bătaia.

19. Desființarea atât în faptă, cât și în vorbă a pedepsei cu moartea.

20. Așezăminte penitențiare, unde să se spele cei criminali de păcatele lor și să iasă îmbunătățiți.

21. Emancipația israeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință.

22. Convocarea îndată a unei Adunanțe generale estraordinare constituante, alese spre a reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datoare a face Constituția țării pe temeiul acestor 21 articole, decretate de popolul român.

Această Adunanță va lăsa în moștenire viitorimii Constituția aceasta și va fi datoare încă a o încheia printr-o legiuire, prin care neapărat la fiecare 15 ani, din dreptul său, să-și aleagă popolul deputați estraordinari, cari, venind în Adunanță estraordinară, să introducă reformele cerute de spiritul epohei. Cu aceasta se împedică d-acum înainte vrednica de plâns nevoie de a se cere reforme cu mâna armată și vor fi feriți copiii și strănepoții noștri de necesitatea în care am aflat astăzi poporul român. (...)

(1848 la români. O istorie în date și mărturii, de Cornelia Bodea, vol. I, București, 1982, p. 533-538)

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Dorinţele Partidei Naţionale în Moldova (aug. 1848)

(Evaluare problemelor şi definirea sarcinilor renovării societăţii româneşti în orizontul evenimentelor de la 1848 - n.n.)

Atât Curţilor Turcei şi Rusiei, cât şi Europei întregi, sânt acum deplin cunoscute întâmplările din luna lui mart trecut. O petiţie în 35 puncturi întemeiate pe prinţipiile Organicescului Reglement, iscălită de mai multe sute de persoane din toate clasele sociale ale Moldovei fu tratată de cătră Domnul Michail Sturza ca o rebelie manifestă şi zugrăvită înanintea Puterilor ca o crimă contra driturilor lor.

Curţile de Constantinopole şi de San-Petersburg, voind a cerceta starea lucrurilor din Principate şi reformele de care au neapărată trebuinţă, au rânduit la faţa locului ca Comisari împărăteşti pe EE. LL. Talaat Efendi şi Duhamel.

De la 1 april şi până acum, sfârşitul lui august, în toate tristele împrejurări ce au înconjurat ţeara, moldovenii au răbdat cu cea mai mare resignaţie (căci nu putem zice curaj) toate biciurile ce le-au venit şi de la Dumnezeu şi de la oameni. (...)

Aceşti aristocraţi, adică **partida naţională**, clevetiţi şi prigoniţi, opriţi pe la moşii, fugăriţi de către sbirii domnesci, văzându-şi ţeara ocupată cu armii străine, şi prin urmare în neputinţă materială de a se întruni în pace, de a se pune chiar în relaţie cu acei trimişi de către Curţi spre a cerceta nevoinţele ţării, se văd dar siliţi a arăta prin lumina tiparului care sânt planurile lor, care sânt reformele ce le socot mai neapărate pentru ţeară. (...)

Când, la 28 mart, obştea adunată în Iaşi din toate ţinuturile Moldovei a cerut numai acele 35 puncturi întemeiate pe Reglement, ea prin aceasta n-a arătat că n-ar ave trebuinţă şi de alte reforme mai radicale. Însă tânguindu-se numai pentru ilegalităţi, ea vroia a fi reaşezată în legalitate, ca atunci legal să-şi poată da şi alte mai mari îmbunătăţiri. Timpul acesta a venit. Astăzi nu se mai atinge numai de îndreptarea abuzurilor şi de izgonirea săvârşitorului lor. Căderea acestora îi ca şi împlinită. Insă o chestie mult mai mare se iveşte: regeneraţia Moldovei îngenunchiată sub Michail Sturza V.V., înzestrarea ei cu instituţii analoage cu epoha-noastră. In fiinţa a ambelor Curţi ce vroiesc a cunoasce spiritul Principatelor, în fiinţa Europei, care simpatizează cu noi, moldovenii ar fi vinovaţi înaintea lui Dumnezeu, a popoarelor şi a lor însuşi, dacă nu ş-ar declara făţiş, fără sfieală, şi în adevăr: Care sânt dorinţele şi nevoienţele lor, care sânt instituţiile ce le socot neapărate pentru fericirea lor şi fără care nu poate să fie în ţeară nici pace, nici propăşire.

Prin o asemenea solanelă declarație, făcută cu vrednicie și cu unanimitate, moldovenii nu sînt rebeli, nu se pun în luptă cu nimeni. Ei sînt prea slabi spre a lovi driturile altora; dar cer ca și driturile lor să fie respectate, dacă este ca dreptatea, iar nu puterea, să presideze la soarta lor.

Inainte, dar de toate moldovenii protestă despre nestrămutata lor hotărâre de a nu lovi driturile cuiva; însă vroiesc, asemenea, ca și alții să nu le jicnească dreptățile ce le au înființate și închizășluite de sute de ani, pre care strămoșii noștri pururea și cu crude jertve au sciut a le păstra și pre care și noi voim a le lăsa întregi strănepoților nostri. Cel mai sfânt din aceste drituri este neatârnarea noastră dinlăuntru și prin urmare autonomia (...)

În puterea dar acestui drit neatrânare dinlăuntru, de autonomie, întemeiat pe titlul Moldovei de stat suveran, pe o întrebuințare de veacuri și pe toate tractatele, partida națională cu întreagă și plină convicție arată că Reglementul organic nu poate nici într-un chip să facă fericirea țării și ca puternică dovadă despre aceasta este ispita de șeaptesprezece nenorociți ani. (...)

Reglementul dar, nefiind nicidecum expresia voinței moldovenilor, nerăspunzând la nevoințele țării, neîntemeiat pe acele legiuiri vechi care, cu toate greutățile timpurilor și ale împrejurărilor din afară, sute de ani ne-au păstrat naționalitatea, nici a putut nici poate să facă fericirea țării noastre. De aceea dar vroim a ne întoarce la acele instituții a cărora origine este din pământul nostru, care în timp de cinci veacuri le-am avut, și pre care vroim numai a le adapta după luminile și trebuințele epohei. Pentru că ele au oareșicare asemănare cu constituțiile altor popoare să nu socoată cineva că sânt imitații și împrumutări, un plagiat al propagandei democratice și socialiste, cum ar vre nota Cabinetului rusesc din 19 iulie să le numească; să nu se iea după forme și după termine. Instituțiile ce le vroim sânt ale țării noastre în cea mai mare parte și aceasta o dovedesc istoria și acturile publice ale românilor.

Aceste instituții pe care partida națională le socoate ca neapărate și singurile mântuitoare pentru țeară sânt următoarele:

1. Neatârnarea administrativă și legislativă în toate cele dinlăuntru, fără amestec a orice puteri străine. (...)

2. Egalitatea drepturilor civile și politice. Prin aceasta moldovenii s-ar întoarce la un vechi și mântuitor prințip. (...)

3. Adunarea obștească compusă de reprezentanții tuturor stărilor. (...) Prin urmare, Adunarea obștească de astăzi (chiar nefiind înrâuită de guvern), neînfățoșând decât interesele unei stări, adică a boierilor, trebuie modificată într-astfel, ca să fie reprezintate în ea cele de căpetenie interese ale țării, adecă proprietatea, comerțului, slujbele făcute statuluiu, capacitatea, și agricultura.

4. Domnul ales din toate stările societății, după vechiul obicei. (...)

5. lista civilă proporționată cu veniturile și mijloacele țării. (...)

6. Responsabilitatea miniștrilor și a tutulor funcționarilor în funcțiile ce ocupă. Acesta este un principiu prea feritor și atât în interesul țării, cât și al domnului însuși. (...)

7. Libertatea tiparului. (...)

8. Răsplătirile naționale date de către nație prin Adunarea obștească, iar nu prin domn. (...)

9. Representanții țării în tot timpul mandatului lor să nu primească funcții, cinstiri sau răsplătiri de la guvern. (...)

10. Publicitatea seațelor Adunării obștești și a tribunalurilor. Principiu recunoscut și de către Reglement, art. 327, pe lângă vechiul obicei al țării, care s-a păstrat și până astăzi, deși într-un chip imperfect.

11. Dritul inițiativ și de petiție pentru Adunare. Dritul inițiativ este cunoscut de Reglement, art. 57. Dritul petiției este ertat de către obiceiul vechi și nu este oprit prin nici o lege nouă.

12. Representantul țării la Constantinopole ales de către Adunare dintre români.(...)

13. Inchezășluirea libertății individuale și a domiciliului. Aceste drituri sânt închizășluite de crisovul lui Ioan Sturza, 1 april 1828, și de Reglement, art. 358 și 433, însă numai boerilor; dar și pentru aceștia sânt numai pe hârtie.(...)

14. Instrucție egală și gratuită pentru toți românii. Acest principiu este cunoscut prin chrisoavele lui Grigore Ghica V.V., prin Reglement, anexa F, LXVI și LXVII și prin dispozițiile Departamentului din Lăuntru, în ministeria răpousatului) Logofăt Lupu Balș. Principul însă trebuie dezvoltat și pus în lucrare. Fiește rare oraș, târg și sat trebuie să aibă școala sa, ca fiește care român să poată primi instrucția la care îl chemaă facultățile sale.

15. Intemeierea unei garde urbane și rurale. (...)

16. intemeierea juriului pentru pricini politice, criminale și de tipar. (...)

17. Desființarea pedepsei de moarte și a bătăilor trupesci. Epoha în care viețuim face de prisos orice comentar întru aceasta.

18. Intemeiarea unui ordin de advocați spre libera apărare atât în cele civile, cât și în cele criminale. (...)

19. Intemeierea ministerului public. Așezarea advocaților cere neapărat și a procurorilor, care și există în Teara Românească.

20. Reforma tribunalelor și inamovilitatea judecătorilor. O mare parte a îngenunchirii țării se poate atribua tribunalelor. Rău organizate, rău compuse,

sub înrâuirea directă a domnului, în loc de a fi organul şi expresia dreptăţii, ele nu sânt decât instrumentul strâmbătăţii şi al venalităţii şi nu înfăţoşază nici o garanţie impricinaţilor. Reforma lor şi mai ales inamovibilitatea judecătorilor, cerută şi de art. 285 al Reglementului, sânt dar de toată nevoia.

21. Neamestecarea domnitorului în ramul judecătoresc şi aducerea în împlinire a sentenţielor fără întărirea sa. (...)

23. Libertatea culturilor (cultelor). Moldova a avut pururea de fală de a cunoasce libera întrebuinţare a tuturor culturilor. Religiile prigonite în alte ţări au găsit pururea în ţeara noastră un azil singur; şi pământul românesc este singurul carele nu s-a udat cu sânge vărsat în războaie religioase.

24. Ridicarea morală şi socială a clerului ortodox. Formarea clerului şi aducerea sa într-o stare îmbunătăţită şi însufleţitoare de respect este una din cele mai mari şi sfinte îngrijiri ale fieştecărui guvern pătruns de datoriile sale către popor. (...)

25. Organizarea clerului catolic pentru românii de această religie. (...)

26. Drepturi politice pentru orice compatrioţi de orice credinţă creştină. (...)

27. Emancipaţia graduală a israeliţilor moldoveni. Marele număr de israeliţi străini veniţi în Moldova, ignoranţa adâncă în care această stare se află, cere ca guvernul să se ocupe neadormit cu această chestie importantă pentru ţeară. (...)

28. Inturnarea către stat a averilor mănăstirilor închinate la locuri străine. Toate averile de către evlavioşii noştri domni locurilor de jos sânt condiţionate. (...)

30. Desfiinţarea a orice dări asupra exportaţiei productelor naţionale. (...)

32. intemeierea legilor de poliţie şi a aşezămintelor penitenţiare potrivite cu veacul.(...)

34. Inlesnirile comerţului şi libertăţii muncii prin: 1. promulgarea legilor de credit spre a sigura plătirea datoriilor fără excepţie de persoane. 2. Intemeierea unei bănci naţionale şi de escontă şi a caselor de păstrare. 3. Aşezarea de şcoli profesionale. 4. Deschiderea canalurilor şi drumurilor de comunicaţie. Regularea tarifurilor şi 6. Mai ales desfiinţarea a orice beilicuri, cărături şi havalele, precum la drumuri publice etc. Toată munca publică trebuind a fi făcută cu bani. Toate aceste îmbunătăţiri practice n-au trebuinţă de un mai departe comentar. (...)

I. A se oborî orice ranguri şi privileghiuri personale sau de nascere (...) Boeria de-abia în timpurile nouă a luat mersul unei nobleţe, nepotrivite şi

contrare cu toate instituțiile țării. (...) Ele (rangurile și privileghiile boierești) dar astăzi trebuesc oborâte ca nisce rămășițe ale timpurilor feudale și care, odată trecând granița, sânt necunoscute întregii Evrope (...)

II. A face parte la îndatoririle, sarcinile și dările statului, prin urmare a se supune la o contribuție generală, fiecare în proporția facultăților și a averii sale. (...)

Atât dreptatea, cât și epoha în care vieţuim, nu mai puțin și chiar interesul bine înțeles al patriei cer dar neapărat ca să ne întoarcem la vechiul și mântuitorul principiu al contribuției generale. (...)

Obștesc și adevărat patriotism însă să fie numai acolo unde patria își tratează fiii cu deopotrivă dreptate și dragoste, supuindu-i la aceleași îndatoriri și drituri.

III. A jertfi în folosul statului banii despăgubirii scutelnicilor păstrându-se ca pensie numai acei pentru nevoiași, văduve și orfani. (...)

IV. A se desființa robia de pe pământul românesc, cu despăgubirea numai acelora ce ar cere-o. un stat constituțional cu robi ar fi o monstruositate. (...)

VI. A se oborî boerescul și a se face proprietari pre toți gospodarii săteni, dându-se însă o dreaptă despăgubire vechilor stăpâni ai pământului. Această despăgubire și modul ei se vor hotărî de către cea întâi obștească Adunare, aleasă după noul chip arătat la art. 3 al reformelor și în fericirea mulțumirii, adică a nației. O nație însă care numără numai trei mii de oameni înzestrați cu drituri și averi, singurii adevărați cetățeni, nu merită acest nume. Moldova însă n-are mai mulți cetățeni; căci ceilalți care peste acești trei mii de privilighiați și până la un milion și jumătate formează populația țării sânt numai nisce locuitori desbrăcați de toate driturile, de toată buna stare materială și intelectuală și supuși numai dărilor și greutărilor țării. (...)

Omenia, dreptatea, interesul țării și chiar și chiar interesul proprietarilor de moșii cer dar neapărat îmbunătățirea radicală a acestei stări prin desființarea boerescului și prefacerea țăranilor în mici proprietari, dându-li-se pământurile pre care le-au înrodit cu sudorile lor. (...)

Numai o țeară ce are mulți proprietari este tare; căci numai acolo unde este răspândit(ă) iubirea pământului, este răspândit(ă) și iubirea patriei. (...)

Pe lângă toate aceste radicale instituții, singurele care ne pot regenera patria, apoi partida națională propune una, ca cunună tuturor, ca cheia bolței, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național; aceasta este Unirea Moldovei cu Teara Românească, pe temeiul punctelor de mai sus și care se vor pute modifica de către Adunarea obștească constituantă a ambelor țări unite; o

unire, dorită de veacuri de toți românii cei mai însemanți, ai amânduror Principatelor, o unire, dorită de veacuri de toți românii cei mai însemnați, ai amânduror. Principatelor, o unire pre care, după spiritul timpurilor, cu armele în mâna au vroit să o săvârșească Stefan cel Mare și Michail Viteazul, carele și ajunsese a se intitula: Cu mila lui Dumnezeu, Domn al Tării Românești, al Moldovei și al Ardealului. Prejudecățile veacului și intrigile străinilor până acum au stavilat această unire. Astăzi, însă, împrejurările ne sânt mai favorabile ca să putem realiza aceea ce strămoșilor noștri le-a fost cu putință numai de a dori. (...)

Epoha noastră are de cel întâi caracter triumful dritului asupra tăriei și se deosebește prin aceasta însuși de timpurile de mai înainte. Este statornic că înaintea unei bune dreptăți dritul celui mai slab are tot aceeași putere ca și dritul celui mai tare. (...)

Românii nu doresc nimica mai mult decât acele ce vedem cuprinse în rândurile de mai sus. (...)

Prin urmare, prin bărbăția noastră în nenorocire să ne arătăm vrednici de fericirea și de libertatea ce Tatăl Cel de Sus, de la întemeierea lumii, a pregătit tuturor popoarelor și care, prin urmare, curând sau trâziu trebuie să vie și românilor. Să gândim că cest nume strălucit ce l-am moștenit de la stăpânitorii lumii ne impune mari datorii și, prinurmare, oricum să ne fie cartea norocului, să trăim și să murim români, aducându-ne aminte de marea îndatorire și de frumoasa făgăduință ce de pe patul său de moarte ne-a lăsat Stefan cel Mare: „Dacă dușmanul nostru v-ar prescrie condiții rușinătoare, atunci mai bine muriți prin sabia lui decât să fiți privitorii împilării și ticăloșiei țării voastre!"

(„Anul 1848 în Principatele române, tomul IV, București 1903, p. 89-137)

NICOLAE BĂLCESCU
„CUVÂNT PRELIMINARIU DESPRE IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR".

(Istoria - factor structurator și dinamizator al conștiinței de sine - n.n.)

Românii au trebuință astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj și să câștige statotnicie în caracter. Aceste rezultate credem că s-ar dobândi când ei ar avea o bună istorie națională și când aceasta ar fi îndestul răspândită. privind

la acel şir de veacuri, în care părinţii nostri au trăit şi la chipul cu care s-au purtat în viaţa lor soţială, noi am căutat să dobândim virtuţile lor şi să ne ferim de greşelile în care au picat. Am părăsi, prin urmare, acel duh de partidă şi de ambiţie mârşavă. Am scăpat de acele temeri de nimic şi d-acele nădejdi deşarte. Am dobândit adevăratele prinţipe care trebue să ne povăţuiască în viaţa noastră soţială ca să ne putem mântui. Istoria încă ne ar arăta că părinţii noştri se aflară în vremi cu mult mai grele decât acele în ne care aflăm noi acum.

Călcaţi de la începutul lor de atâtea popoare barbare, goţi, huni, ghepizi, avari, bulgari, pacinaţi, cumani, tătari, încunjuraţi apoi de naţii puternice, cum ungurii, polonii şi turcii, care toate ţintea a-i robi, ei îşi păstrează naţionalitatea lor. O mână providenţială priveghie asupră-le şi îi strecură minunat din toate primejdiile. Aceasta ne va aduce să credem că o naţie care în mijlocul atâtor nevoi şi-a păstrat naţionalitatea ei în curgere de 18 veacuri, nu mai poate peri. Această convicţie, apoi, ne va face să avem mai multă încredere în viitor şi să lucrăm cu mai multă inimă la o reformă politică şi soţială, care să ne facă vrednici a ne lua rangul ce ni se cuvine în marea familie a naţiilor europene.

Dar ca o istorie să poată aduce aceste foloase nu trebue să fie numai ca un şir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o coloare, fără nici un adevăr local; nu trebue să se ocupe numai de oarecare persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituţiile, ideile, simtimentle şi obiceiurile lui în deosebite veacuri.

Noi credem că o asemine istorie este cu putinţă. Pentru aceasta soscotim că cei ce se ocupă cu istoria noastră nu trebue a se ţinea numai de ceea ce au lucrat şi au zis istoricii noştri cei moderni, dar, tot într-o vreme, folosindu-se de adevărurile descoperite de dânşii, să meargă mai departe, să alerge la izvoarăle originale, să caute şi să adune toate daturile putincioase, şi atunci vor putea ţese o bună istorie.

(N. Bălcescu - Opere, I, Scrieri istorice, politice şi economice 1844-1847, Bucureşti 1974, p. 95)

NICOLAE BĂLCESCU

către A.C. GOLESCU
Paris 4 martie 1850
(problema revoluției și a emancipării naționale în istoria românilor - n.n.)

Am citit, dragă Alexandru, o lungă scrisoare pe care mi-a comunicat-o Stefan[1]. Am văzut că tu te-ai apucat cu bună credință și în deplină sinceritate să studiezi revoluția și pe revoluționarii noștri; să examinezi ce au făcut și ce le rămâne de făcut. Ne sugerezi să facem și noi același studiu. In starea în care ne aflăm astăzi acest studiu poate că n-ar face decât să animeze animozitățile personale, căci făcând abstracție de nume proprii, nu am putea să nu punctăm nuanțele de sprijin care divizează revoluționarii și să nu ne bazăm pe ele și să explicăm răul și binele care a fost făcut. Or, în acest caz, este mai bine să numești pe cineva și să-i faci portretul decât să ne limităm la a-l indica, fără să-l numești. Iată pentru ce eu am refuzat și amân să scriu un istoric al revoluției noastre în ciuda rugăminților și provocărilor care mi-au fost făcute, mai ales după publicațiile domnului Eliade. Am răspuns că revoluția noastră nu s-a terminat pentru a fi judecată; ea a început doar; cei mai mulți dintre actorii care au figurat în ea nu s-au dezvăluit încă; ei nu și-au spus ultimul cuvânt, pentru a putea să-i judeci în deplină cunoștință și a le face portretul în mod exact. E mai bine, deci, să te abții din lipsă de o cunoaștere deplină decât să scrii o istorie ipotetică și falsă. În aceasta constă datoria marii istorii conștiincioase. Dar dacă este aproape imposibil și chiar dăunător de a scrie astăzi o istorie a revoluției noastre, putem să obținem un mare avantaj comunicându-ne unul altuia opiniile noastre despre oamenii revoluției și despre revoluția ca atare, cum ne dați și dumneavoastră exemplul, și pentru acest travaliu ideile noastre se vor rectifica și noi ne vom pregăti să scriem sau să înțelegem într-o zi istoria noastră. Iată pentru ce mă grăbesc să-ți comunic observațiile mele asupra tuturor punctelor pe cale le-ai tratat în scrisoarea ta, punând în aceasta aceeași sinceritate ca și tine.

Sunt în curs de a termina o operă care îmi lasă foarte puțin timp disponibil, de aceea nu pot să dezvolt ceea ce aș dori în această scrisoare. Voi fi deci scurt și nu voi face decât să trasez jaloanele istoriei revoluției noastre, pe care o vei completa și o vei dezvolta în gândirea ta.

[1] Este vorba de ȘtefanGolescu, fratele lui A.C. Golescu.

Încep cu începutul.

Revoluția din iunie n-a fost inventată, nici fabricată, nici de mine nici de dumneata, nici de domnul Eliade, nici de vreun alt revoluționar. Ea nu este decât dezvoltarea acelui travaliu necontenit și providențial, început în societatea noastră, ca în toate societățile, încă de la originile lor. Ea derivă mai ales și în mod direct din revoluția de la 1821. In această epocă, oprimați de fanarioți și de ciocoi, în numele statului, noi am făcut, împotriva acestor două partide unite, o revoluție națională și democratică. In plus, noi am reclamat față de turci respectarea capitulațiilor noastre. Rezultatul acestei revoluții a fost acela că noi am dobândit cauza noastră în raport cu turcii; am reușit astfel revoluția națională, adică am fost eliberați de fanarioți. Dar am pierdut însă revoluția democratică pentru că Regulamentul Organic a fortificat și mai mult aristocrația și poporul în loc să fie oprimat doar de către stat a fost oprimat încă și în numele proprietății.

Care trebuia să fie deci programul revoluției de la 1848?

Era dezvoltarea progresivă a revoluției de la 1821. Era acela de a organiza democrația și de a elibera pe țăran făcându-l proprietar. Intr-un cuvânt trebuia făcută o revoluție democratică și socială. Aceasta a fost scopul și programul de la 1848. Este același ca și cel din 1821 minus fanarioții și plus chestiunea socială.

Noi n-am făcut o revoluție nici împotriva turcilor, nici împotriva rușilor. Dreptul nostru de a face revoluției decurge din dreptul nostru de autonomie, care ne-a fost recunoscut de cele două puteri, deși mascată din timp în timp, și chiar prin Regulament. Am reclamat respectarea fără să vroim să abolim tratatele. Această revoluție, odată realizată, ne mai rămânea să facem încă două revoluții: o revoluție de unitate națională și, mai târziu, de independență națională pentru a face ca națiunea să-și intre în plenitudinea drepturilor sale naturale. Este deci evident, pentru toți cei care înțeleg ceva din progresul și din dezvoltarea istorică, că revoluția care va veni nu se va limita să fie democratică și socială, ci, potrivit tendințelor actuale de idei din toată Europa și mai ales printre români, ea va fi și o revoluție de unitate națională. Revoluția democratică și socială va servi mai curând ca mijloc decât ca țel. Unirea Munteniei și a Moldovei este un fapt recunoscut de toți, chiar în ochii rușilor și nu poate să întârzie a se realiza. Românii din Austria, bazați pe Constituția din 4 martie și pe promisiunile făcute cer laolaltă și prin mai multe instanțe de a se constitui într-un singur corp național de 3 milioane și jumătate, și ei vor sfârși prin a obține aceasta. Când deci două mari grupuri de 4 milioane și de 3 milioane și jumătate de

români se vor constitui unul lângă altul, cine îi va împiedica să se unească? România noastră va exista deci. Aceasta e părerea mea intimă. Orb este cine n-o vede. Ea poate să existe prin și în avantajul, sau al Turciei, sau al Austriei, în funcție de cine o va favoriza. Ea poate să existe în ciuda ambelor și împotriva lor, dacă ele se vor opune. Maghiarii luminați nu se vor mai opune și vor fi bucuroși ca în acest context să trăiască în confederație cu noi. Ei nu vor pierde nimic; vor câștiga, dimpotrivă. Se poate deci să se ivească ocazia în care revoluția de unitate națională să fie în același timp o revoluție de independență.

Se poate ca înainte de a vedea națiunea noastră intrată în toate drepturile să treacă un secol.

(N. BĂLCESCU, Opere IV Corespondență - Ediția critică de G. Zane, București, 1964 p. 276-278)

CONSIDERAȚII FILOSOFICE ASUPRA UNIRII PRINCIPATELOR

(6 sept. 1856)

După ce am arătat drepturile naționalității române așa precum ele rezultă din chipul legăturilor ce izvorăsc și precum au fost recunoscute prin Tratatul de la Paris, după ce am caracterizat trăsăturile principale ale societății române de astăzi și am cercetat pe care principii trebuie această societate să-și întemeieze dreptul civil, este nevoie să vedem care va fi temelia viitoarei sale organizări politice.

Dacă firescul curs al lucrurilor este în astfel, dacă neatrânarea țării noastre nu se va face expresia existenței unei naționalități, dacă nu vom da acestei existențe naționale temelia cea mai largă care ar putea avea, atunci nici stipulațiile tratatelor, nici neinteresarea megieșilor noștri nu ar fi capabile a susține pe mult timp un stat ce n-ar avea cuvânt de a exista, lipsit fiind de temeiuri pe care să-și razime existența politică; și amândouă Principatele, a Moldovei și a Valahiei, ar ajunge neapărat a fi absorbite de către un stat mai puternic. Pe când dacă ar fi aceste Principate întrunite într-un singur trup în numele identității originei, a religiei, a moravelor, a legilor și a unei soarte comune, îndată ar naște pentru statul român și cuvântul de a exista, dacă el ar căpăta acea putere de viețuitate pe care nici o putere materială nu o poate

desfiinţa, acea putere care susţine fiinţa naţionalităţilor, a celor mai slabe pe cât şi a celor mai puternice; într-un cuvânt, existenţa acelui stat se va rezema pe un ce mai mult decât pe interesul de o zi care a dictat articolele unui tratat făcut pentru nişte împrejurări trecătoare, se va rezema, zicem, pe interesul puternic ce îndeamnă pe toate naţiile de a apăra pe o altă naţie ameninţată în dreptul său firesc de a exista de la sine şi îndeosebi.

Această întrunire a Principatelor n-ar fi nici cum o combinaţie plăsmuită a diplomaţiei, menită a îndestula un interes provizor; ea ar fi consfinţirea unui fapt istoric carele este: fiinţa unei naţionalităţi române deosebite de naţionalităţile rusească, polonă, ungurească, serbească şi bulgărească, care o înconjură. Tocmai în acest fapt adus în aplicaţie, mult mai mult decât în acel al întrunirei a două puteri materiale, va sta închizăşuirea existenţii noului stat român; şi acesta e negreşit cuvântul principal care a îndemnat pe unele din marile puteri ale Europei de a favoriza Unirea Principatelor, căci Unirea dă acelor puteri o închizăşluire mai mult că pământul Principatelro va fi respectat, şi nu va mai servi în viitor de loc de descălecătoare şi de punct de sprijin unei arme ce ar veni să atace Imperiul otoman. In astă privire dar interesul Europei, precum şi acela al Turciei însuşi cer ca un stat mai puternic să fie aşezat la Dunărea de jos. Este oare nevoie, după aceste, de a se mai întreba dacă interesul nostru se află în potrivire cu acel al Europei şi al Turciei? Nu ni se pare oare că de a întreba pe un român dacă doreşte Unirea Principatelor este de a-l întreba dacă voieşte să asigureze existenţa politică a ţării sale, care nu poate fi întemeiată decât pe acea a naţionalităţii? La o asemenea întrebare nu este decât un singur răspuns de dat, şi acest răspuns ţara îl va da fără a ieşi cât de puţin, din dreptul său, pentru că cel întâi al său drept este de a-şi asigura existenţa, şi fără a jigni drepturile Porţii, pentru că Poarta a recunoscut totdeauna Principatelor o existenţă naţională şi politică deosebită de celelalte părţi ale staturilor sale, şi nu s-a încercat niciodată, chiar când puterea sa avea la noi o lucrare necontrolată de a asemăna ţările noastre cu provinciile imperiului său.

(„ Steao Dunării", nr. 67,6 septembrie 1856)

PROGRAMUL UNIONIȘTILOR DIN MOLDOVA

(13 martie 1857)

Domnilor!

Tratatul de Paris a hotărât că locuitorii Principatelor Române vor fi întrebați asupra reorganizării patriei lor.

Firmanul M.S.I. sultanului care cheamă adunările menite a rosti dorințele țării (divanele ad-hoc) s-a și publicat.

Comisia europeană ce are a duna aceste dorinți și a le supune congresului marilor puteri curând va sosi.

În acest moment plin de atâtea speranțe, datoria tuturor românilor este de a se întruni, de a se lumina, de a se înțelege împreună asupra principiilor pe cari trebuie să se întemeieze rostirea dorințelor țării.

Însuflețită de această datorire națională, „Partida Unirei Principatelor" socoate că a sosit timpul de a organiza și de a-și pregăti lucrările pentru viitoarele alegeri.

Ne grăbim dar a vă încunoștința că, după, înțelegerea urmată cu o mare parte din amicii noștri politici, subscrișii ne-am întrunit în Comitet electoral al Unirei pentru Iași.

Scopul întrunirei noastre este:

a) a ne pune în strânse înțelegeri cu ținuturile;

b) a lucra în conglăsuire cu ele, pentru ca în toată țara „Partida Unirei" să se organizeze astfel ca viitoarele alegeri să trimită în sânul divanurilor cât se poate mai mulți reprezentanți ai marelui principiu ce predomnește în Principate.

Programul „Partidei Unirei" se întemeiază pe înșiși principiile Tratatului de Paris.

Dorim dar și sprijinim:

1. Unirea Principatelor, cu respectarea drepturilor înaltei Porți, în cuprinderea vechilor noastre tratate (capitulații).

2. Neutralitatea pământului Principatelor Române.

3. Respectarea drepturilor Principatelor, și îndeosebi a autonomiei lor, în cuprinderea acelorași tratate.

4. Ereditatea șefului statului. (Domniele și-au făcut timpul, un regim european trebuie să le succedeze).

5. Puterea legiuitoare încredințată unei obștești adunări care să reprezinte interesele întregei nații.

6. Supunerea străinilor aflători în Principate la legile pământului.

7. Recunoașterea dritului Principatelor de a-și întemeia relațiile comerciale după interesele lor.

8. Toate acestea sub garanția colectivă a puterilor ce au subscris Tratatul de la Paris.

Partida Unirei este totodată și partida progresului. Dorim dar să se introducă și în țara noastră toate reformele cari sânt în stare de a ne civiliza societatea și a ne întări nația, reforme întemeiate pe principiele dreptății. (...)

(Acte și documente relative la istoria renașterii României, vol. IV, București, 1889, p. 40-41)

COMITETUL CENTRAL AL UNIRII DIN BUCUREȘTI DESLUȘIRI ASUPRA CELOR PATRU BAZE DIN PROGRAMA NAȚIONALĂ

De ne-am întoarce cu câteva luni înapoi, când Principatele Române se aflau în tăcerea așteptării despre punerea la cale a măsurelor hotărâte de puterile contractante la 30 martie (1856) în Paris, ne vom aduce aminte că unii din oameni, partizani ai sistemei vechi, zicea că Unirea Principatelor este o idee a unui mic număr de oameni. Astăzi însă, când puterile cele mari trimit bărbați însemnați ca să afle care sânt dorințele românilor, tăcerea se întrerupe și galsurile celor cu inimă de români se înalță, și nimeni nu cutează a zice sau a se îndoi că Unirea n-ar fi ideea generală a locuitorilor amânduror Principatelor. Partitul național se concentră în această idee, punându-și credința în acest principiu mântuitor, care are atâta putere și evidență, încât românii cu mulțimea se înșiră sub stindardul său; repeziciunea cu care coprinde inimile românilor nu lasă îndoință că peste puțin se va revărsa peste tot tărâmul Principatelor și se va așeza cu o autoritate neclintită.

Autoritatea Unirii e puternică, ca una ce umbrește și dezvoltă proprietatea, comerțul, industria, profesiunile libere și partea religioasă, cu-n cuvânt elementele întregi de viață a le unei țări. Programa Unirii a așezat patru fundamente puternice pe cari să se ridice edificiul organizării sale politice.

I. Chezășuirea autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, după cum sânt hotărârile amândouă prin capitulările din anii 1393-1460 și 1513 încheiate între țările române și Inalta Poartă, precum și neutralitatea teritoriului moldo-român.

Autonomia am avut-o și o avem în drept, iar în fapte s-a călcat. Acest drept nu s-a putut tăgădui cu dinadinsul niciodată românilor nici de puterea suzerană, nici de vreuna din puterile europene. Ba s-a confirmat încă din tractatul de Paris. Este încă de lipsă chezășuirea dreptului stipulată prin tractatele noastre cele vechi cu Inalta Poartă, cu care numai va putea înceta amestecul străinilor în treburile țării, și prin urmare firmanele.

Comerțul va avea liberă dezvoltarea și puterea militară va crește și se va întemeia după trebuințele statului. Când cerem chezășuirea drepturilor noastre internaționale, cari se coprind în capitulările noastre cu Inalta Poartă suzerană, recunoscute și de dânsa, noi vom putea prin noi înșine, prin trimișii noștri să reprezintăm interesele noastre lângă puterile celi mari și să contractăm cu acele puteri legăminte comerciale, întinzând relațiunile după trebuință. In sfârșit, prin neutralitatea teritoriului român, remâind scutiți de năvăliri străine, vom putea să ne bucurăm în liniște și în pace, crescând puterile materiale și dezvoltând pe cele morale, elementele neapărate ale fericirii unei țări.

II. Unirea țărilor române și moldave într-un singur stat și sub un singur guvern.

Unirea Principatelor aduce cu sine puterea națională, adică chezășuirea materială pozitivă a drepturilor noastre politice. Numai prin Unire putem ajunge la stabilitate, putere și tărie, și astfel vom putea face a se respecta drepturile din afară și din întru ale țării.

III. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare d-ale Europei, ai cărui moștenitori născuți în țară am dori să fie crescuți în religiunea țării. (...)

IV. Guvern constituțional reprezintativ și, după datinele cele vechi ale țării, o singură Adunare obștească, care va fi întocmită pe o bază electorală largă, încât să reprezinte interesele generale ale populațiunei române.

Intr-adevăr, cum ar putea fi chezășuită puterea legilor din întru dacă voia și puterea guvernului nu va fi mărginită și răspunzătoare înaintea unei Adunări obștești care să facă și să îmbunătățească legile țării? Această Adunare nu va înfățișa și sprijini privilegiile și interesele unei clase sau ale unei caste, ca în trecut, ci interesele obștești, compusă din persoane strâns legate cu interesele cele mari ale țării. Această Adunare va fi regulată astfel încât proprietatea, comerțul, capacitatea, ca în toate țările, să nu fie călcate de mulțimea numărului.

Aceste sânt fundamentle pe care are a se înălța edificiul ființei noastre politice și, ca să le putem dobândi, urmează să ne îndatorăm a ne asigura noi alegătorii prin înscris de la alegii noștri că vor exprima în Divanul ad-hoc

dorințele noastre formulate în cele patru principie fundamentale pe față, iar nu cu vot secret. (...)

Dacă avem deplină convingere și încredere în viitorul țărei, stă în cele patru puncte fundamentale, că în ele se coprinde viața și fericirea națională; care din noi, cu inima curată și cu cugetul sincer, n-ar voi să subscrie actul de îndatorire și n-ar voi să-și mărturisească în public a sa curățenie, declarând și sprijinind pe față în Divan dorințele românilor. (...)

Români! fiți bărbați, fiți cu luare-aminte. Se apropie acum minutul cel aducător de bine sau de rău, minutul zilei celei însemante, cari ne va atrage respectul și marea prețuire a Europei civilizate, sau disprețul lor cu rușinea noastră. Dacă nu vom arăta acum că am meritat simpatia Europei, vom fi părăsiți și uitați de dânsa și, prin urmare, peirea, o peire tristă, dar dreaptă, va fi partea noastră în viitor!...

Români! Deviza noastră să fie multă energie însoțită cu multă înțelepciune.

Prezid. C. Crețulescu

Viceprez. A. Golescu

Membri: Gr. Ghica, A. Isvoranu. G. Costaforu, C. Butculescu, A. Orescu, N. Nennovici, N. Hristu, Hr. Polihroniadi, D. Culoglu, N.N. Pîcleanu, C. Racoviță, I.I. Filipescu, I. Bălăceanu, I. Penescu, E. Predescu, G. Ioranu, P.I. Cernătescu

(„Concordia", nr. 16,30 martie 1857, apud Gândirea social-politică despre unire (1859), București, 1966, p. 114-118)

C.A. ROSETTI
Articolul program al <<ROMANULUI>>

Hotărât a începe publicarea unui ziar (jurnal), d-l Grant îmi propuse „Concordia" și onorabilul meu amic d. Crețulescu, mâhnit de feluritele piedici cu care luptă în curs de șase luni, îmi trecu condeiul său pe care îl primii, deși recunosc că n-am talentul redactorilor „Concordiei" și mai puțin încă meritele și știința directorului ei. Însă tot omul este dator a-și da tributul său; sânt ore în care sentinelele trebuiesc schimbate, ceea ce-mi lipsește mi-am zis că voi cere-o de la alții, colonele „Românului" vor fi deschise tuturor, și dacă un

cuget curat, o lucrare fără preget și dorința d-a studia, d-a cerceta ș-a căuta neîncetat bunul și binele pot fi socotite ca un merit, aceasta mă făgăduiesc că-l voi avea.

Cât pentru calea pe care vor merge redactorii „Românului", fi-va oare o pretindere uriașă din parte-ne de vom zice că noi credem că cele ce ziserăm și făcurăm în curs de 15 ani de când intrarăm în aria politică pot da chezășie despre calea pe care vom merge și în viitor? Dar, spre a nu putea nimeni zice că nu voim sau nu cutezăm a ne mărturisi credința și ca să nu lăsăm loc unor neînțelegeri din care pot țâșni bănuieli, certuri și uneori sfâșieri între frați cu aceleași dorinți și aceleași credinți, înfățișăm îndată programul nostru.

Toți oamenii sânt d-opotrivă, dar nu și semeni. Toți avem aceleași drepturi și datorii, însă fiecare om are o însărcinare ș-o îndemânare firească dată lui însuși de făptuitorul lumii. Astfel fiind, este invederat că cel care împiedecă cugetarea și lucrarea unui om stinge scânteile ce omul acela era menit a scăpăra între frații săi. Această credință ne făcu a combate necurmat nu numai pentru reîntruparea și reînvierea nației române, ci și pentru reîntregirea omului în societate în toate cadințele sale. (...)

Ceea ce voirăm cu dinadinsul și vom cere cu stăruință este ca românii să se lumineze, să cunoască ce sânt și care este însărcinarea ce a pus-o făptuitorul asupră-le ca indivizi și ca nație și să meargă astfel, cu cugetare, cu măsură și fie cât de încet, numai să meargă neîncetat fără fașe, fără cârji și fără piedici pe calea ce-i conduce Dumnezeul părinților lor. D-aceea zicem românului: „Luminează-te și vei fi; voiește și vei putea'; și d-aceea cerurăm și vom cere libertatea, adică sufletul, viața, mișcarea propășindă fără sfârșit în dezvoltarea ei și imperioasă în măduva și idealul ei.

Când însă zicem libertate propășindă fără sfârșit, nu înțelegem prin aceasta desfrânarea, nebunia, deșuchiarea, nesupunerea la legile naturale și sociale, călcarea datoriilor omului către sine și către ceilalți și ruperea acelor legăminte fără de care societatea, ca și familia, nu poate trăi. Din contra, când vom vorbi despre libertate, vom arăta că libertatea cea adevărată comandă datorii și jărtfe, dulci în adevăr, dar mult mai strânse și mai trainice decât cele impuse de despotism.

Cerând libertatea, se înțelege că vom cere și știința și că vom cere-o ca și libertatea pentru toți și propășindă în dezvoltarea ei. Pentru acest sfârșit ne vom sili, dacă românii ne vor susține, ca ziarul acesta să devie o tribună română, dupe care să se răspândească pe toată ziua cunoștințele cele mai bune, cele mai adevărate, hrana minții, fără de care sufletul nu poate trăi, precum moare trupul când îi lipsește pâinea. (...)

Si fiindcă sântem pentru știință, pentru luminarea și libertatea omului și a nației, ne vom sili a smulge din mintea și conștiința oamenilor închinarea la stăpân subt toate formele și la orice fel de stăpân. Una din ranele societății noastre a fost că românii (nu vorbim de escepții), uitând trecutul lor, însărcinarea lor, datoria și puterea lor ca nație, se uită pe sine-le ș-aplecând cerbicele subt jug, adormiră, mutmurând acea zicătoare a scalviei: „Capul plecat de sabie nu e tăiat. (...)

Ne vom sili, dar, a face ca tot omul să se cunoască, să se prețuiască și să se stime pe sine și, prin urmare, să prețuiască și să stime pe semenii săi și să se silească a dobândi tot prin el însuși, prin capacitatea (destoinicia) prin munca și valoarea sa, iar nu prin protecția străină și prin mila stăpânului. (...)

Tinta noastră dar va fi OMUL, și prin urmare, deși câțiva se vor zburli asupră-ne, noi o spunem fără sfială că nu vom face ceea ce se numește opoziție și nu vom combate ca sistem stăpânirea, guvernul sau oricum vor voi să-l numească. După părerea noastră, șeful unei nații nu poate face mai nimic bun când oamenii sânt neînvățați și corumpți și foarte puțin rău când nu va găsi oameni carii să-i vânză conștiința și Dumnezeul lor. Către om dar vom îndrepta mai adesea cererile, plângerile sau aprobările noastre și nu vom cere cu stăruință de la nici un guvern decât a nu împiedica lucrările și dezvoltarea minții ș-a inimii omului.

Vom cerceta treptat și potrivit cu cererile zilei care sânt legile ce ne trebuiesc în starea de astăzi a lucrurilor. Vom cerceta la timp toate cestiunile politice și economice, le vom pune în desbaterea tuturor. (...)

Făcând ori de câte ori va fi de lipsă bilanțul stării noastre politice dinăuntrul și din afară, vom căuta unirea intereselor și identitatea drepturilor, ș-adesea purtarea inemicilor noștri ne va arăta care trebue să fie a noastră. (...)

Dar să nu crează cineva că, fiindcă sântem pentru o înaintare fără margini, voim a căpăta totul și deodată. Noi cunoaștem că fiecare vârstă își are legile ei și că fiecare zi își are lucrările sale proprii. (...)

A nu lăsa să treacă timpul și a nu perde ziua, aceasta va fi ținta noastră.

Restrângându-se dar totdeauna în cercul putinței, ceea ce vom cere mai ce seamă va fi să nu închidem ușile propășirei prin nici un privilegiu, prin nici o silă, nici chiar prin nici o lege. Aceasta este în scurt calea pe care vom merge. Cât pentru metoda și tactica ce vom urma, cum am mai zis, purtarea inemicilor și întâmplările fiecăreia zi se însărcinează a ni le arăta. (...)

(„Românu;", 1, nr. 9/21 august 1857, apud Antologia gândirii românești, partea I, p. 424-427)

PROPUNEREA DEPUTAŢILOR SĂTENI ÎN DIVANUL AD-HOC DIN MOLDOVA

(9 noimebrie 1857)

In puterea legăturii încheiate de către cele şeapte puteri la scaunul marelui împărat al franţezilor la Paris, noi, trimişii deputaţi săteni din partea lăcuitorilor pontaşi a patrusprezece ţinuturi ale Moldovei, întrunindu-ne ca să rostim dorinţele treptei noastre în privirea noului aşezământ şi a noii rânduieli ce are a se pune în ţeară şi chibzuindu-ne noi în de noi despre nevoile şi durerile a douăsprezece sute de mii de suflete, care ne-au trimes să fim răsunetul gemătului lor la marea Adunare alcătuită din toate treptele ţării, în numele acelora glasul nostru cel slab rădicându-l, adevărul ca înaintea lui Dumnezeu mărturisim.

Că până în ziua de astăzi toate sarcinile cele mai grele numai asupra noastră au fost puse şi noi mai nici de unele bunuri ale ţării nu ne-am îndulcit, iară alţii, fără să fie supuşi la nici o povară, de toată mana ţării s-au bucurat; că noi biruri grele pe cap am plătit, oameni de oaste numai noi am dat; ispravnici, judecători, privighitori şi jandarmi numai noi am ţinut; drumuri, poduri şi şosele numai noi am lucrat; beilicuri, podvezi şi havalele numai noi am făcut; boierescuri, zile de merement numai noi am îndeplinit; clacă de voie şi fără de voie numai noi am dat... băutură scumpă şi otrăvită numai noi am băut; pâne neagră şi amară, udată cu lacrmi, numai noi am mâncat; bătălii şi răzmeriţe, când au fost, tot greul noi l-am dus; oşti, când au venit, noi le-am hrănit, noi le-am slujit, noi le-am purtat; că cel cu putere ţara îşi părăsia, peste hotare trecea; şi când da Dumnezeu de se făcea pace şi linişte şi ţara se îmbelşuga, cu toţii se întorceau de se desfătau, de nevoi nu ştiau; nevoia şi greutatea o duceau cei ce rămâneau la vatra lor. Iarna era grea, oşti multe, cărături multe şi la loc depărtat, căram la Dunărea şi peste Dunărea, boii degerau şi cădeau, alăturea cădea şi omul cu dânşii, acasă copii flămânzeau, că ceea ce nu lua ostaşul la nevoia sa luau zapcii cei de ţară de se îmbogăţeau.

Iară dacă puhoiul oştirilor se scurgea şi furtuna se alina, holdele se semăna, grânele îverzeau, câmpurile înfloreau, că sudoarea noastră le uda. Tara asta nici băi, (mine - n.n.) nici măiestrii nu are, nici meşteşuguri multe ca alte ţări nu are; toată bogăţia, toată îmbelşugarea, braţele şi sapele noastre o aduc. Câtu-i Dunărea de mare şi de largă curge râul sudorilor noastre, se duce peste mări şi peste hotare, acolo se preface în râuri de aur şi de argint şi curg iarăşi înapoi de se revarsă în ţara noastră; iar noi nici rânduială, nici dreptate nu am avut. Când

ne-am jăluit, când ne-am tânguit, păsurile când ne-am spus: ispravnicul ne-a bătut, privighetorul ne-a bătut, jandarmul ne-a bătut, zapciul ne-a bătut, vătășeul ne-a bătut, vechilul ne-a bătut, posesorul ne-a bătut, boierul de moșie ne-a bătut; cine s-a sculat mai de dimineață, cine a fost mai tare, acele era mai mare. Boul și vaca, munca ostenelelor noastre, nu știam de sânt ale noastre; puiul și găina, laptele de la gura copiilor noștri de multe ori cu nedreptul ni s-a luat.

Boierescul era odinioară șease și apoi douăsprezece zile de la răsăritul și până la sfințitul soarelui. Apoi s-a făcut lege ca să tălmăcească ziua lăsată de Dumnezeu câtu-i de mare, și boierescul s-a mărit; în urmă iar s-a mai tălmăcit și boierescul s-a tot îngreuiat. Acum sânt douăsprezece zile de pont, ziua cât luna; lucrăm din primăvară până în toamnă, lucrăm de cum se ia omătul și până dă înghețul tot la boieresc. Lucrăm cât zice legea și mai des și peste lege, lucrăm și nu mai mântuim, nu-i nici sărbătoare, nici lucrătoare. (...)

Inainte de Reglement, săteanul avea zece, cincisprezece și peste douăzeci de fălci. (...) Cu Reglementul munca ni s-a împovărat, iar pământurile ni s-au micșorat. Ni s-a dat numai câte patru fălci celor cu doi boi, celor fără de boi li s-au dat și mai puțin. Tot Reglementul zice că unde boierul de moșie nu va avea pământ de ajuns de dat lăcuitorilor, acolo să aibă a le da două treimi din întregul moșiei; unii dau, alții nu dau, cine cum vrea. Noi nici la facerea legii aceștia, nici la celelalte nu am fost chemați, nici întrebați, nici la vreo învoială nu am stătut. Domnia lor boierii de moșii singuri le-au făcut, noi le-am urmat, deși greu și amar ne-a picat. Dar fiind-că Dumnezeu și-a adus aminte și a dat în gând celor șeapte puteri de s-au îndurat ca de astă dată să fim și noi întrebați despre păsurile și durerile ce avem, uitat fie și șters din mintea și inimile noastre tot trecutul cu chinurile sale, departe fie toată ura, toată vrajba și toată împărecherea de la sufletul nostru; (...)

Insă, pentru ca în viitor să le lipsească orice prilej de neînțelegere și de nemulțumire între treapta sătenilor și între boierii de moșii, în numele preaputernicului Dumnezeu ca să ni se audă:

Pe lângă cele mari dorinți, care dimpreună cu celelalte trepte le-am arătat în Adunarea obștească a țării, treapta locuitorilor pontași cere ca pe viitorime săteanul să fie și el pus în rândul oamenilor, să nu mai fie ca până acum asămăluit cu dobitoacele necuvântătoare; bătaia, care atâta amar de timp ne-a umilit și ne-a ovilit, biciul și varga, care de multe ori au batjocorit părul cel alb al părinților noștri și câteodată au făcut pe femeile noastre să-și piardă pruncii din pântecele lor, să se rădice pentru totdeauna deasupra noastră. Pentru orice vină să ni se puie pedepsi, ca la ceealaltă lume, și să nu mai fim osândiți fără judecată.

De asemenea, ne rugăm ca pe viitorime toate beilicurile scrise și nescrise în legi, toate havalele, precum și birul pe cap, să fie pentru totdeauna oborâte. În locul tuturor acestora să se puie un singur bir pe averea fiecui, fără osebire în țeară, iar nu ca până acum; căci cei ce nu aveau de unde dau mult, iar cei ce aveau mult dau puțin sau nimic.

Ne mai rugăm iarăși ca satele să-și aibă de acum înainte dregătorii alese chiar din sânul lor însuși, dregătoriile acele să aibă a căuta sub privigherea cârmuirii de toate nevoile satului, precum ținerea rânduielii în sat, la câmp și la drumuri, privigherea, hotărârea și apărarea asupra avutului, venitului dărilor, cheltuielilor, lucrărilor, alcătuirilor și a tuturor drepturilor sătești. Să nu mai fie ca până acum, că noi vornicii și paznicii aleși de sat i-am avut, dar nici într-o seamă nu su fost; că cutii sătești încă am avut, bani am tot dat, ar fi să fie mii de mii de lei, dar cutiile au fost ca și sparte (...) pentru sate nici școală, nici vreo altă îmbunătățire nu s-a făcut.

Apoi suspinul, durerea noastră de toate zilele, dorința cea mai mare pentru care ne rugăm zi și noapte la Dumnezeu să se îndure, este căderea boierescului; de aceea vrem să răscumpărăm boierescul și toate acelea cu care sântem împovărați către boierii de moșii. Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm boierescul și toate acelea cu care sântem împovărați către boierii de moșii. Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm de robia în care sântem, vroim să ne răscumpărăm, să nu mai fim nimărui, să fim numai ai țării și să avem și noi o țeară; am îngenuncheat, am îmbrâncit cu toții; cum sântem, nu o mai putem duce îndelung. Nu voim să jignim drepturile nimănui, dar nici al nostru să nu se întunece.

Din buni și străbuni noi am avut dreptul de a ne lucra pământul trebuitor pentru hrana noastră și a vitelor noastre, fără să ne poată niminea alunga de pe dânsul. Toate uricile țării, toate așezămintele vechi și nouă ne sfințesc acest drept, precum și acela de a se da copiilor nostri pământuri până la acoperirea a două treimi din moșie; iar până la Regulament aveam dreptul de a lucra cât vom putea. De asemenea, boierii de moșii au avut dreptul a ne cere boieresc.

Să fie deci o Adunare obștească, unde să avem și noi oamenii noștri, să se cearnă și să se dezbată drepturile boierilor și drepturile noastre, și ceea ce o țeară va găsi că sântem datori cu sudorile noastre vom plăti; că omul, ca să scape din robie și să fie stăpân la casa, vatra și ogorul său, cu tragere de inimă va lucra și se va răscumpera.

Iată plecatele noastre rugăminți și cereri. Noi rugăm ca marea Adunare a țării să ieie aminte la durerile noastre și la sfânta dreptate, să dezbată întru

înțelepciunea sa ce este sau ce nu este cu cale și socotință să o trimeată pe lângă cererile noastre la cei șeapte trimiși adunați în București, carii înfățoșează chipul celor șapte puteri. (...)

Ele au luat și țin sorții României în puternica lor mână, numai ei pot împlini măreața faptă de a scoate un popor din mormântul în care a zăcut până acum. Biruințele cele mari câștigăte se vor șterge de pe stâlpii cei înalți pe care sânt scrise, petrile se vor preface iarăși în năsip; dar învierea României, săpată adânc în inimile tuturor românilor, trecând din strănepoți în strănepoți, vor binecuvânta timpurile viitoare numele întemeitorilor unui popor.

(Subscrișii) Ioan Roată, Simion Stanciu, Răducanu Sava, Dănilă Balan, Constantin Ostahi, Toader sân Pavel, Ion a Babei, Dumitru Savin, Pandelachi Croitoriu, Timotei Sacalov, Ioniță Olariu, Vasile Balaiș, Ioan Levărdă, Ioan Roșca, Vasilie Stan

(Acte și documente, vol VI, partea I, p. 342,343,344-345,346)

PETIȚIA DEPUTAȚILOR SĂTENI DIN MUNTENIA (7 DEC. 1857)

(Cererea de a avea acces la viața politică - n.n.)

Ca rumâni cari am jertfit și care sântem datori și gata a jertfi orice interes al nostru în parte pentru păstrarea cu întregime a sfintelor drepturi strămoșești ale țării noastre a tutulor, ca credincioși și hotărâți înfățișători ai alegătorilor noștri și ca cetățeni țărani cari dorim din tot sufletul nostru pacea, liniștea, buna înțelegere, unirea și fericirea obștească a tutulor stărilor de rumâni, venim acum cu mare încredere a depune în sânul aceștii onorabile adunări amara suferință și statornica hotărâre a noastră în tristele împrejurări de astăzi ale scumpei și nenorocitei noastre patrii a tutulor.

In adevăr, domnilor, este de prisos a vă mai arăta noi cu de-amănuntul nemărginitul și durerosul șir de sugrumătoare suferințe în care ne-am chinuit și ne chinuim încă noi țăranii rumâni plugari, frații cei mai adevărați ai dumneavoastră, căci inimile dumneavoastră, pline de simțiri omenești și rumânești, credem că le cunoaște ca și noi și că niciodată nu pot fi reci pentru cei ce ne-au dat vii dovezi că vor să fie fierbinți.

Acum însă, după ce fundamentalele dorințe politice ale țării și actul dezvoltator al lor le-am votat cu dumneavoastră și cu dumneavoastră toți și în urma răspunsului ce l-am dat cu dumneavoastră dimpreună la cele două note ale Inaltei comisii internaționale, ne simțim cu nestrămutare datori ca, potrivit cu mandatul ce îl avem de la alegătorii noștri și spre împăcarea conștinței noastre, să aducem aminte în fața sfântului altar al patriei noastre acestea:

Că în drepturile de autonomie ale țării are parte firește și rumânii țăran plugar ca fiecare rumân;

Că cel de astăzi Regulament organic al țării, care ne-a strivit și ne strivește de moarte și care chiar tractatul de la Paris a hotărât să se schimbe, n-a fost făcut cu știrea și voința noastră a țăranilor. Noi nu l-am primit, ci l-am alungat cu chiar primejdia vieții noastre și nu ne-am plecat capul în greul jug ce el ne-a impus decât numai după ce în multe părți ale țării am fost zeciuiți de cortece (străji) și baionete;

Că oricâte legiuiri s-au mai făcut de la înființarea Regulamentului organic încoace s-au făcut tot fără de noi și în paguba noastră!

Că cu adâncă durere vedem că, cu cât țara se îmbunătățește prin munca și sudoarea noastră, cu atât soarta noastră a țăranilor se face mai amară și mai nesuferit.

Că astăzi nu numai nouă rumânilor, ci lumei întregi este cunoscut cât de rău e întocmită această țară și cât de apăsat este poporul ei! (...)

Că dacă noi n-am deschis gura spre a arăta omorâtoarea noastră împilare, care este totdeaodată și rana din năuntrul Tării Române, pricina a fost că am împins în fundul inimilor noastre orice chin al clasei noastre, ca să nu avem înaintea ochilor noștri acum decât numai suferințele țării întregi.

Că din această tăcere a noastră însă să nu voiască nimenea a înțelege că noi sântem mulțumiți cu cea de astăzi stare a noastră din năuntru.

Că noi mai nainte de toate cugetăm acum cu neclintită îngrijire, ca și dumneavoastră toți, la apărarea autonomiei patrii noastre a tutulor.

Că pentru noi, rumânii țărani, de am votat și stăruim a nu intra acum în cercetarea trebilor dinn năuntrul țării nu este nepătrundere de ceea ce facem, nici temere că vom pierde noi țăranii vreun folos al nostru în parte, ci este numai via simțire că nu cumva să se vateme autonomia țării prin noi înșine;

Că noi, rumânii țărani, stăruim aici așteptând hotărârea înaltului Congres de la Paris asupra celor patru dorințe politice ale țării, votate de toată această onorabilă Adunare la 9/21 octombrie și care țin într-însele viitoare a rumânilor;

Că noi, rumânii țărani plugari, ca partea cea mai însemnată a unei țări autonome, avem dreptul netăgăduit d-a lua parte la viitoarele adunări care vor face Constituția țării și legiuirile din năuntru;

Că noi, rumânii țărani, prin urmare, ne păstrăm dreptul ca în Adunarea ce va face legile din năuntrul țării să dăm de față toate greutățile la care legile acum în ființă ne-au împilat și să arătăm îndreptările ce trebuie să se facă ca să fie fericire și pace adevărată într-această țară.

Că, dacă locul nostru, al rumânilor țărani plugari, ne-ar fi răpit din Adunările viitoare, noi, printr-aceasta, protestăm dinainte și facem cunoscut de astăzi că orice legi s-ar face fără de noi vor fi privite de țară ca nedrepte, și împilatoare și nu vor fi primite de noi decât impuse cu sila, ca și Regulamentul Organic.

In numele dreptății dar, cerem cu stăruință ca această mărturisire dă credință a noastră să se treacă în procesul verbal al ședinței de astăzi.

Tănase Constantin, Ioan Roateș, Nicolae Mazîlu, Marin Pîrcălăbescu, Stan Panait, Stroe Ivașcu, Mircea Mălăeru, Ene Cojocaru, Ioan Roibu, Stancu Stănică, C. Moglan, Stamate Bodorăscu, Preda Cernat, Tică Ioan, Teodosie Mugescu, Stoica Cojocaru.

(Documente privind Unirea Principatelor, vol. I, București, 1961, p. 657-659)

DEZBATERILE ADUNĂRII AD-HOC DIN MOLDOVA (DEC. 1857)
CUVÂNTUL D-LUI GRIGORIE BALȘ

(Poziția moșierimii conservatoare față de Petiția țărăninii -n.n.)

<< Ca raportator al comisiei, dați-mi voie să vă spun, că eu despart chestia locuitorilor în două chestia de drit și chestia socială a înbunătățirii soartei locuitorilor săteni.

<< Despre chestia de drit, Domnilor, fără sfială vă spun, că nici odată țăranii din Moldova n-au visat că ar putea avea cel mai mic drit de proprietate pe pământul care le este dat lor spre hrană.

<< Domnilor, proprietatea este valoarea materială a muncii individului, realisarea activității sale; cea întâi realisare a activității este ocupația pământului, pentru aceea și constituția agricolă este elementul cel mai esențial în desvelirea,

tăria şi înflorirea unei ţări. La început proprietatea în adevăr ni se arată ca un product al puterii, iar nu al muncii; această origină a proprietăţii teriană este recunoascută de mai toate statutile; însă o proprietate, oricare ar fi originea ei, trecând într-un chip legat dintr-o mână în alta, într-un timp dat se purifică de păcatul originar. (...)

<< De aceea dară, Domnilor, o repetez încă o dată, scriitorii jălbii locuitorilor n-au avut alt scop decât a aţâţa ură şi discordie între proprietară şi locuitori, căci ei nu ne-au presentat chestia ca o chestie socială, ca o chestie de îmbunătăţirea soartei locuitorilor prin împroprietărirea cu despăgubirea dreaptă a proprietăţii; ei au vroit a însufla locuitorilor idei răsturnătoare a ordinului social, idei condemnate de toată Europa, contestând proprietarilor clasei aceleia, care în toate ţările lumii este apărătoarea ordinului legal, rodul muncii sale şi viitorul copiilor săi, pământul cumpărat şi câştigat prin bună credinţă.

(...) De aceea încheiu, Domnilor, şi zic că comisia n-a putut altminterea face de cât a apăra proprietatea cu toate argumentele putincioase, arătând care este dreptul şi lăsând chestia socială la viitoarea Adunare legiuitoare, care după nişte pătrunzătoare studii, când va vedea că învoelile de bună-voe nu împlinesc scopul dorit, va face o lege, care fără să atingă dritul proprietăţii, va avea în privire stabilirea şi chipul vieţuirii locuitorilor>>.

(Acte şi documente relative la Istoria Renaşterii României, publicate de D.A. Struza şi C.Colescu - Vartic, vol. VI, partea I, Bucureşti, 1896, p. 513-515).

CUVÂNTUL D-LUI M. KOGĂLNICEANU

(Poziţia favorabilă ideii împroprietăririi şi emancipării ţăranilor -n.n.)

<< Atât în Comitetul proprietarilor mari, cât şi chiar acum la tribună am avut onoare a fi obiectul deselor şi bine-voitoarelor atacuri ale deputatului de Piatra, d-lui Vornicul Grigore Balş. D-lui s-a pogorât până la personalităţi. Aceasta mi-ar da şi mie dreptul de a răspunde în acelaşi simţ; şi atuncea poate că nu i-aş rămânea cu nimic dator. (...)

<< Domnilor, de 20 de ani sunt pe câmpul luptei, şi cu pana, şi cu vorba, şi cu fapta. In chestia locuitorilor pontaşi, ca în toate chestiile ce am apărat în această Adunare, sunt consecuent cu mine; tot ce am scris, tot e am zis, tot ce am făcut la vârsta de 20 de ani, la vârsta de 30 de ani le recunosc şi le subscriu

şi astăzi, când am călcat pe pragul al 40-lea an al vieţii mele. Si eu respectez proprietatea, şi eu o apăr, şi eu o iubesc, întâiu ca element, ca bază neapărată a societăţii, şi al doilea chiar din interes personal, pentru că şi eu sunt proprietar de moşie, pentru că proprietatea mea este drept şi onorabil câştigată, pentru că ea mă hrăneşte. Insă eu gândesc, că tocmai pentru a o asigura trebue să fac concesii; şi aşa socot, că chipul meu de a o apăra este mai nemerit de cât acela al d-lui Balş. Dacă ca răsplătire a strădaniilor mele pentru ţara mea, istoria-mi va păstra două linii, eu sunt singur că ea va fi dreaptă pentru mine, şi că va zice, că răsvrătitor n-am fost niciodată, dar că pururea am vroit şi vroiesc ordinul prin progres. Las dar să cadă incidentul personal şi vin la lucrul principal al discuţiei.

<< Domnilor, niciodată în Principate nu s-a înfăţoşat o chestie mai grea şi a căreia deslegare să ceară nu numai patriotism, dar şi tact, dar şi prudenţă, de cât chestia desfiinţării boierescului şi a stabilirii lucrătorilor de pământ. Această chestie de două sute de ani atârnă asupra capului nostru ca spada lui Damocles, căci ea ţine în luptă două interese - cele mai mari şi mai vitale - proprietatea şi populaţia agricolă, într-alte cuvinte, basa societăţii şi soarta naţiei!

<< In adevăr, sunt în tot dreptul de a sprijini, că de la deslegarea acestei chestii atârnă însăşi soarta naţiei noastre. Ce ar fi naţia, ce ar fi ţara în simţul său cel nobil - de locuitor al ţării. Departe de la mine încercarea altora de a despreţui această clasă, cea mai numeroasă şi cea mai importantă a societăţii. Ţăranii pentru mine nu sunt nici prinşi pe câmpul bătăliei, nici cumpăraţi cu bani, adecă vecini sau străini, ei sunt însuşi elementul cel mai puternic al naţionalităţii române; ţăranii sunt insuşi ţara, acei cărora suitorii boierilor proprietari de moşii de astăzi le ziceau iubiţii noştri compatrioţi, chiar atuncea când voiau a le spori boierescul, precum dovedeşte cererea boierilor către Domnul Moruz din 1805. Ce ar fi ţara noastră, ce ar fi naţia noastră, o mai adaog, fără ţărani? Insuşi această întrebare arată cât soluţia este de grea. Ei bine, eu socot, că totuşi noi am fi putut să tăiem nodul gordian, dacă nu am fi consultat de cât patriotismul nostru. (...)

(Acte şi documente ... p. 409-410)

MIHAIL KOGĂLNICEANU
DISCURS LA ALEGEREA LUI ALEXANDRU IOAN CUZA CA DOMN AL MOLDOVEI (5/17 IANUARIE 1859)

(O nouă epocă, un mod nou de a înțelege rostul domniei - n.n.)

Măria ta,

După o sută cincizeci și patru de ani de umilire și degradare națională, Moldova a intrat în vechiul său drept consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pe capul său, pe Domnul.

Prin înălțarea ta, pe tronul lui Stefan cel Mare, s-a reînălțat însăși naționalitatea română. Alegându-te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie către familia ta, a voit să răsplătească sângele strămoșilor tăi, vărsat pentru libertățile publice.

Alegându-te pre tine Domn în țara noastră, noi am voit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește: la legi nouă, om nou.

O, doamne! mare și frumoasă ți-este misiunea! Constituția din 7/19 august (Convenția de la Paris - n.n.) ne însemnează o epocă nouă; și Măria ta ești chemat să o deschizi. Fii dar omul epocei; fă ca legea să înlocuiască arbitrariul; fă ca legea să fie tare; iar Tu, Măria ta, ca Domn, fii bun și blând, fii bun, mai ales pentru aceia pentru care mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.

Nu uita că, dacă 50 de deputați te-au ales Domn, însă ai să domnești peste două miloane de oameni.

Fă, dar, ca domnia ta să fie cu totul de pace și de dreptare; împacă patimile și urile dintre noi și reintrodu în mijlocul nostru strămoșeasca frăție.

Fii simplu, Măria ta, fii bun, fii Domn cetățean; urechea ta să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire.

Porți un frumos și scump nume: numele lui Alexandru cel Bun. Să trăiești dar mulți ani!

Ca și dânsul, fă, o Doamne, ca, prin dreptatea Europei, prin dezvoltarea instituțiunilor noastre, prin simțimintele tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre, când Alexandru cel Bun zicea ambasadorilor împăratului din Bizanțiu că:

România nu are alt ocrotitot de cât pre Dumnezeu și sabia sa!

Să trăiești, Măria ta!

(D.A. Sturza, „Acte și documente relativ la istoria renașterii României", vol. VIII, București, p. 345)

REFORMATORII PROGRES - REVOLUŢIUNE (30 APRILIE 1861)

Acesta este titlul cel nou - sinonim cu acela de revoluţionari - cu care onorabilii bărbaţi de stat de la ziarul „Unirea" ne combat acum, zicând că venim cu teorii otârâte şi, voind a reforma totul şi îndată, aduserăm ţara în starea cea mai de plâns.

Nu vom avea niciodată rândul la pretenţiune a crede că nu putem comite multe greşeli mici, că în ideile noastre politice nu pot fi în multe punturi greşite, şi pentru că n-avurăm şi n-avem o asemenea ridiculă şi rătăcită opiniune, cerurăm şi vrem necontenit libertatea dezbaterilor, libertatea tiparului ş-a întrunirilor ce d-lor ne-au combătut totdeauna, cel puţin pân-acum. Intre onorabilii bărbaţi politici de la „Unirea" şi-ntre noi sânt câteva osebiri de idee, de credinţă, sincere şi, prin urmare, onorabile; interesul public ne-ndatorează dar, şi pe dumnealor şi pe noi, a espune în public şi lămurit ideile şi credinţele noastre ş-a le dezbate cu cea mai deplină sinceritate, ca astfel opiniunea publică, apreciind fiecare idee, să poată adopta şi susţine pe cea care va conţine mai mult adevăr. Cât despre titlul de reformatori ce ni-l dă în derâdere, nepreţuit, onorabilii de la „Unirea", noi nu numai că nu-l lepădăm, precum nu lepădăm nici chiar pe acele de revoluţionari, ci însă dorim a-l merita, pentru că diferim cu totul de onorabilii de la „Unirea" când zic că legile noastre, pentru a fi respectate, nu trebuiesc combătute nicidecum, ci îndreptate pe tăcute în a lor aplicare. Diferim asemenea, şi mai mult de se poate, când zic că relele de care suferă astăzi ţara sânt noi şi că ele provin fiindcă voim multe şi grabnice reforme. Nu ştim cu care din noi este adevărul; se poate ca el să fie esclusiv în posesiunea protivnicilor noştri, şi tocmai de-aceea datorim ambele părţi a epura ideile noastre în public, pentru căci numai când o idee este bine lămurită şi bine înţeleasă ea poate trece din teorie în practică şi da roadele ei cele bune. Această dezbatere ne vom încerca a o face astăzi în cea ce s-atinge de cuvântul reformă, progres, revoluţiune.

Intâia lege a omenirii, precum şl tuturor fiinţelor organizate şi vie, este progresul. (...)

Progresul, după noi, constă pentru societate a produce în fiecare moment al esistenţei sale o idee care îmbrăţişează, generalizează şi însumă toate ideile de umanitate, pe care le reproduce neîncetat, dar înavuţite d-un element nou şi le redă subt o formă mai înaltă. Si cum în societate ideea este totdeauna urmată de faptul care o espune, cum ideea este acelaşi lucru ca şi faptul, urmează că progresul se face deodată şi-n idee şi-n instituţiuni, astfel

încât figura lumii este, cum zice apostolul, în orișcare și-n necontenită metamorfoză (schimbare). (...)

Progresul este necurmat, aceasta iese din însuși noțiunea progresului; tot ce se curmă, tot ce stă nu mai poate fi progres. progresul însă nu este uniform; el are epocile sale în care curgerea sa este atât de lină, încât abia se poate zări; acele epoce le-am putea numi iarna vieții. Are apoi epocile critice, în care mișcarea se găsește d-odată crescută într-un mod neobișnuit și care sânt primăvara vieții. (...)

Acele epoce de grăbire s-au numit revoluțiuni nu fiind că ele sânt mai revoluționare decât celelalte, ci fiindcă mișcarea este atunci mai simțită, oamenii care n-au deprinderea d-a vedea bine ș-a cugeta îșî închipuiesc că s-au învârtit, când în realitate nu este decât a mergea mai repede, urmând în aceeași direcțiune. (...)

Din noțiunea generală a progresului, definirea fazelor sale, pusă de înșii învățați politici de la „Unirea", se deduc condițiunile oricării revoluțiuni, modul său de acțiune, rezistințele ei.

1. Ea trebuie să fie dreaptă, adică să se dezvolte după principiul ei, în paralel cu ideile și cu instrucțiunile trecute, fără-a atinge nimic din dreptul ce ele conțineau, dar preschimbându-le și desființându-le în toate formele lor cele rele și-n tot ce conținea nedrept. Intr-un cuvânt, ea trebuie să fie legitimă, adică să decurgă cu consecință legitimă din starea din trecut. (...)

2. Ziserăm încă că acțiunea revoluționarie este întregul mijloacelor prin care o societate pune în lucrare o formulă de mai înainte apropiată de căminul ei de viață. Sânt oameni politici foarte onorabili cari nu țin socoteală d-această situațiune, de primăvara aceasta a vieții sociale și cari, subt cuvânt de-a menținea tradițiunile, împiedică cât pot progresul, amână mereu trebuințele poporului ș-aspirările societății, pirotesc ș-adorm în statu-quo. Atunci revoluțiunea vine naturale spre a câștiga timpul pierdut ș-atunci este legitimă și neapărată, căci o întâiziere mai mult devine periculoasă. Acțiunea revoluțiunii însă nu constă în fapte de acele cum fu, spre exemplu, în Franța luarea Bastiliei și la noi cutare sau cutare fapt al atamnului Tudor sau biruința de la 11 iunie 1848. Ea este faptul care traduce cugetarea superioară care i-a dat naștere, legitimitate. Astfel, în Franța, la 1789 a fost votarea pe cap, iar nu pe clase, desființarea drepturilor feodale din noaptea de la 4 august, împărțirea țărmului în departamente, ocoluri și comune, constituțiunea civilă a clerului, dechiararea drepturilor omului, vinderea averilor naționale, crearea Curții cei mări a finanțelor etc. La noi, asemenea revoluțiunea d-lui Tudor, precum și cea de la 1830 și cea de la

1848 și cea de la 1859, au fost domni români, alegerea lor de națiune, desființarea scutelnicilor și poslujnicilor, reconstituirea adunărilor naționale, desființarea privilegiilor și toate celelalte principii coprinse în programa de la 1848 și în Convețiune și din care, la noi nici una încă nu s-a pus în lucrare nici de guvernele, nici de adunările noastre și pe lângă care să nu uităm a aduce aminte facerea unui buget regulat ce l-a cerut necontenit în adunare și fără să fie ascultate de maioritatea ei d. Ioan Brătianu, și organizarea țării pentru a constitui și apăra naționalitatea noastră și libertățile publice, ideea cea mare ce „Unirea" ne spune acum, cu drept cuvânt, că este ideea națională, care se manifestă necontenit de la 1821 și pân-acum și care, pentru că n-au fost puse în lucrare, se menține starea cea de plâns în care am fost, și generala nemulțumire ce-a fost, este și va fi până ce se satisface ideea naționale. (...)

(„Românul", an V, nr. 120 din 30 aprilie 1861. apud C.A. Rosetti, Gânditorul - omul, Studiu, antologie, note de R.Pantazi, București, 1969, p. 301-304)

DIONISIE POP - MARȚIAN

Cauza principală a neputințelor noastre economice și sociale

(Pledează pentru nevoia de a regândi problemele economiei naționale și ale formării cadrelor de specialitate - n.n.)

Sântem amenințați de concurență în viitorul nostru economic. In această luptă pacifică, dar serioasă, trebuie să susținem nu numai onoarea țării, ci și inteesele cele mai vitale ale locuitorilor ei. Din nenorocire, misiunea guvernului la noi nu este numai de a dezvolta și a înlesni mijloacele de comunicațiune, de a înmulți prin libertate și siguranță puterea muncitoare. In zadar are industria și comerțul român libertatea de a zbura, geniul nostru nu se știe folosi de această binefacere, căci libertatea nu este destulă pentru a lupta cu izbândă în contra concurenței străine. Pentru a domina atâta materie ce cuprinde largul și adâncul pământuluin român, trebuiesc puteri lucrătoare cu mult mai mari și mai inteligente de cum avem. Cauza inferiorității noastre economice este numai și numai neștiința de a exploata nenumerabila mulțime a izvoarelor de averi ce posedăm. Sântem prea avuți pentru inteligența ce avem!

Se știe cum se suplantă străinul în averea acelui care e vestit de neîngrijirea averilor sale. Ca vulturii, când văd agonia unui animal, întocmai așa lacomile staturi sau industrioasele popoare dau ocol muribundului stat spre a se împărtăși din corpul lui. In ziua de astăzi, care este a solidarității intereselor internaționale, existența unui popor sterp în industrie este precară. În societatea cea mare a popoarelor ce sânt civilizate și civilizează prin producțiile lor, cel ce nu produce după măsura bunurilor de care dispune nu poate conta pe simpatia și sprijinul națiunilor, întocmai precum nu este suferit trântorul între albinele cele muncitoare.

Pentru a transforma materia brută a acestei țări și a-i da un aspect industrios, ne trebuiesc economi și lucrători îndemânateci; pentru a avea lucrători și economi îndemânateci, trebuie să creăm economi mecanici și lucrători iscusiți. Iată trebuințele de care trebuie să ținem seama mai înainte de toate în chestiunea instrucțiunii naționale. Ne trebuie înainte de toate școli profesionale organizate și răspândite prin județe după trebuința industriilor locale, iar în capitala României, înainte de universitatea pentru științe, ne trebuiește un politehnic, adică o universitate a industriilor.

Bugetul instrucțiunii publice prevede în Iași și București facultăți pentru teologie, jurisprudențe, științe, litere, la care adăugând și școala de medicină din București, avem toate elementele pentru două universități de științe. Însă toate aceste instituții, chiar când vor funcționa pe deplin, nu sânt decât pentru creșterea acelor clase din societate care se destină pentru ocupațiile idealistice, care nu produc imediat în economia materială a societății. (...)

Puținul ce am învățat sânt idei abstracte, speculații metafizice; puțin ce vorbim și ce scriem sânt fraze sonore, programe vagi, maxime sau banalități, iar când e vorba să realizăm din materie o idee cât de neînsemnată, în fața unui butuc de lemn trebuie să ne înclinăm capul toți ideologii și să mărturisim neștiința de a formula ceva folositor din el.

Cauza este evidentă.

Avem întemeiate o mulțime de școli populare, dar nici un cuvânt nu se învață în raport cu economia.

Avem școale de frate pe la orașe, nimic de economia grădinăriei și de cele mai practice trebuințe. (...)

Avem gimnazii în care învață 14 ani și se alege cu a traduce din Virgiliu și Aristofane, cu niște noțiuni generale de istorie naturală, de istoria popoarelor, de geografie și matematică. Spuneți-mi la ce lucru practic al vieții este pregătit

acest june. Cât de pierdut este el dacă va avea nenorocirea de a nu putea continua un curs de specialitate! Orice va începe, el e novice ca și cel neînvățat. (...)

Avem școală de arte; ce meseriași a scos ea? S-au trimis stipendiați în străinătate pentru meserii. (...)

Avem școală de agricultură; unde sânt elevii agriculturii ce ne-a dat? Întreabă astăzi în acel institut dacă are o vacă cu lapte; un bou de jug, cum se face caşul, cum se prăsesc caii? Zarzavaturi cumpără din târg, laptele din sat, ouăle de la clăcași. Școală de agricultură fără de economie! Iată așa sântem noi; cum dar va fi soarta mai bună decât noi? (...)

N-am învățat și nu învățăm decât a trăi (consuma) în eleganță; nu ne ocupăm decât cu politica de partide și tot sistemul nostru de instrucție n-a produs un ce mai folositor decât o legiune de advocați. De aceea sofistica e în floare între românii ce se zic procopsiți; pentru aceea la noi negrul nu e negru pentru toți, albul nu e alb pentru cei ce nu vor să-l știe alb. Spirit de contradicție a produs această educație, o progenitură de anarhiști autocefali.

Clasa superioară a societății noastre din Muntenia nu are nici simțul inițiativei economice căci nu griji de asemenea natură au preocupat-o până acum. Datoriile în care se află înecată o pun la gânduri; dar, din nenorocire, ea nu se silește a se restaura prin mijloacele economiei, ci prin un triumf politic asupra celorlalte clase.

Clasa de mijloc, și mai ales orășănimea română, este foarte puțină. Instrucția profesională ce alimentă și înmulțește această clasă în alte părți, producând membrii cei mai folositori și cei mai indestulați, la noi n-a existat în conștiință de misiunea sa.

Clasa de jos n-are din nici o parte vreun impuls spre cultura economică. (...)

Apostolul naționalității române în Muntenia, Gheorghe Lazăr, a profesat înadins matematica și geometria practică, „pentru a scoate ingineri și arhitecți români", după expresia proprie a eforturilor de atunci. (...)

Sântem popor agricol. Această ocupație trebuie să străbată toată sistema noastră de instrucție publică de sus până jos. (...)

Mens agitat molem! [1] Ceea ce noi nu avem în puterea armelor trebuie să ne-o câștigăm în a culturii: să fim un centru de gravitațiune culturală, căci cultura este cea mai mare putere, cel mai bun mijloc de românizare. Instrucția

[1] Virgiliu, "Eneida": Inteligența mișcă materia"

noastră, facultățile, universitățile și politehnicul nostru trebuie să devină a rasei române întregi. Liberi noi avem datoria în privința tuturor asupriților ce ne împresoară. Dacă germanismul a putut spera că-și va întinde dominațiunea până la Marea Neagră, cauza este că popoarle pe care le cotropește și cele pe care speră a le submina n-au o clasă de mijloc puternică, pentru că nu au industrii.

Căutăm capitaluri în străinătate și cel mai însemant mijloc producător de capitaluri - instrucția industriilor și a științelor reale - ce o putem sădi spre a secera tot felul de îmbelșugări materiale o neglijăm. Pământ avem în abundență; brațe vânoase sânt multe, deși nu destule; astăzi ele se suplinesc prin mașini, iar mașinile le construiește inteligența tehnică. Capitalul culturei ne lipsește, al culturei reale!

(„Anale economice", nr. 9-12, 1862, apud Antologia gândirii românești, partea II, București, 1967, p. 483-487)

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Discurs cu prilejul dezbaterii proiectului de Lege Rurală al Comisiei Centralei din25 mai 1862

(Dreptatea, legea și interesul național validează, în viziunea lui Kogălniceanu, realizarea reformei agrare prin împroprietărire - n.n.)

Domnilor mei,

Dacă în țară este o cestiune mare și grea, negreșit că este cestiunea ce astăzi ni se înfățișează spre deslegare: vreau să vorbesc de îmbunătățirea soartei țăranilor, de îmbunătățirea prin urmare a însăși temeliei naționalității noastre. (...)

Si Adunarea României este astăzi chemată de a hotărî un proces, un proces care, după expresiunea reprezentanților. Puterilor garante, întruniți în București în anul 1857, este procesul cel mai mare, cel mai important, ce de două secule se tratează în Principate: Procesul dintre proprietate și dintre țărani. (...)

Comisiunea Centrală, acest înalt corp politic întemeiat de șapte suverani pentru a fi păstrătorul și apărătorul drepturilor și libertăților națiunii române, acest corp legislativ chemat de a așterne bazele îmbunătățirii soartei țăranilor,

prin proiectul său de lege rurală, îi isgonește din bucățica de pământ ce le-o recunoscuseră până și așezămintele din 1851, făcute fără împreuna lucrare a reprezentațiunii naționale, și promulgate de Sultanul otomanilor, și așa osândește la lipsă și la sărăcie și în curând și la proletariat trei milioane de țărani. Si aceasta s-a făcut fără măcar a li se cerceta drepturile și îndatoririle izvorâte din legile actuale; într-alte cuvinte, ei s-au osândit cu dreptatea în sân!

Dar de la lucrările din 1861 ale secțiilor separate, făcut-am măcar acum vreo îndreptare? Dar de când Adunările separate s-au întrunit în Parlamentul României, cestiunea studiatu-s-a mai bine? Trimisu-s-a proiectul prin secțiuni, potrivit regulamentului nostru? Nu! (...) Si așa, domnilor, noi am discuta și am încuviințat fără prealabilă cercetare un proiect de lege, de la a cărui bună sau rea chibzuire atârnă în mare parte viitorul țării noastre!

Dar fie și așa; să facem în ședința plenară și publică aceea ce n-am făcut în secțiuni; să ne punem dar a studia legiuirile pe care sântem chemați a le revedea. prin urmare, să ne punem a cerceta, a vedea ce drepturi și ce datorii rezultă din aceste legiuiri și pentru proprietarii de moșii, și pentru locuitorii de pe dânsele. Nu vă supărați domnilor, că zic drepturi pentru locuitori. Acest cuvânt este scris în fruntea legiuirilor noastre. In zadar am protestat în contra acestui cuvânt. El este! Dreptul există! țăranii nu sânt proletari, nu sânt salahori, nu sânt simpli chiriași, pe moșiile noastre. Ei au dreptul de a locui, de a se hrăni pe moșiile noastre. Ei sânt uzufructuari pe anume câtimi de pământ hotărâte de lege; și isgonindu-i în totul sau chiar și în parte de pe aceste pământuri lucrate de ei de sute de ani, stropite și rodite cu sudoarea, ba chiar adesea și cu sângele lor, am face cea mai mare strâmbătate a secolului, o strâmbătate și mai mare decât aceea când populațiunea rurală s-a fost redus la robia rumâniei sau a vecinătății.

In zadar, la auzul acestor cuvinte, unii îmi vor striga: comunism, socialism și Dumnezeu știe încă ce! Comunism! El nu există decât în imaginațiunea acelora care sânt surzi la glasul dreptului și al naționalității, care sânt orbi în fața reformei ce s-au făcut în toate țările unde proprietatea este cea mai sacră, în Franța, în Germania și sub proprii noștri ochi în Austria și în Rusia. (...)

Zicând aceste cuvinte, departe de mine ideea, departe de mine îndrăzneala de a voi a jicni sântul și mântuitorul pricipiu al proprietății. Să se știe, să ne audă pretutindeni că și noi iubim și respectăm proprietatea și noi o privim ca temelia societății, ca agentul cel mai puternic al civilizațiunii și al întăririi naționalității, și noi dar vom apăra-o, când ea va fi atacată.

Însă, precum respectăm proprietatea, tot așa trebuie să respectăm și adevărul pe care ni-l arată istoria, adevărul că felul, că exercițiul, că marginile proprietății funciare au variat pururea după secoli, după țări și după legi. (...)

Cât pentru clacă, ea nu este nicidecum un drit al proprietății izvorâtor din acturile de dăruire. Claca și la noi, ca pretutindenia, este o urmare, un drit al feodalității, adusă din țările occidentale în Ungaria și în Polonia, și de acolo în Principatele Române. (...)

Toți, îmi place a o crede, voim îmbunătățirea soartei sătenilor noștri, căci îmbunătățind soarta lor, îmbunătățim soarta țării, și prin urmare și propria noastră soartă: și din contră, vai de noi dacă am socoti că soarta țăranilor fiind rea, soarta țării, soarta noastră va putea fi și rămânea bună!

Spre a ajunge însă la această îmbunătățire, chipul cel mai drept, cel mai practic, cel mai leguit nu este de a lua, ci de a da sau măcar de a păstra. Tăranii au astăzi în stăpânirea lor legiuitele pogoane sau fălci, date lor spre exploatare, cum zic însuși așezămintele rurale din 1851, în măsura întemeiată pe adevărata lor trebuință. Tânguirile țăranilor n-au fost niciodată că li se impune o prea mare întindere de pământ. Așadar, misiunea noastră nu este de a ne pune a chibzui dacă țăranul are mult sau puțin pământ. A lua acum de la proprietar o singură prăjină din locurile sale și a o da locuitorului ar fi o nedreptate ce am face proprietatului; a lua iarăși de la sătean o singură prăjină din ceea ce el astăzi stăpânește și a o da proprietarului ar fi o nedreptate ce am face țăranului. Târguirile sătenilor n-au fost și nu sânt despre munca silită: claca sau boierescul la care ei sânt supuși, cerând răscumpărarea sau plata în bani. (...)

Libertatea proprietății, libertatea muncii; liber proprietarul, liber țăranul: se striga mai ales în Tara Românească, pe la anul 1857! (...) Astăzi toți, și conservatori și liberali, înțeleg că țăranul nu poate fi smuls din casa sa, din câmpul său și isgonit pe drumuri în voia lui Dumnezeu. Toți înțeleg că țăranul are două drepturi necontestabile: dreptul de locuință și dreptul de hrană pe moșiile noastre. Acest drept nu li s-a putut contesta chiar de către apărătorii proprietății absolute din sânul Adunării ad-hoc a Moldaviei, de către majoritatea comit\etului proprietarilor mari, căci, deși ei tăgăduiau țăranilor orice drept, orice șerbire asupra moșiilor noastre, totuși, în închieerea lor, n-au putut face altminteri decât de a proclama că: Legea (ce va avea Adunarea legiuitoare a face în cea a ei sesiune) va fi întemeiată pe principiul respectului proprietății și totodată va privi și la stabilirea și la chipul viețuirii locuitorilor săteni, astăzi lucrători de pământ. (...)

După convicțiunea mea, deposedarea țăranilor de pe acest pământ nu s-ar putea face în România fără o grozavă catastrofă, căci istoria facturile trecute și contimporane din pregiurul nostru ne dovedesc că pretutindeni și în Francia, și în Germania, și în Austria, și în Rusia, țăranul nu s-a emancipat decât împreună cu pământul ocupat de el.

(...) Nicăiri, nici în țările latine, nici în țările germane, nici în țările slavone, țăranul de șerb nu s-a prefăcut în lipit pământului, și din lipit pământului, din clăcaș nu s-a prefăcut în cultivator liber decât rămâind stăpân pe pământul exploatat de dânsul. (...)

Așadar, domnilor, din toate cele expuse mai sus, rezultă că cea întâi condițiune a îmbunătățirii soartei țăranilor români este: respectarea posesiunii lor pe pământul ce legile în vigoare le dau spre exploatare. (...)

Si noi, domnilor, legale reprezentațiune a țării, ne-am folosit de această autonomie, nu spre a da țăranilor ceea ce pretutindene li s-a dat, ceea ce însuși Puterile străine au recunoscut ca singura condițiune de îmbunătățire a soartei lor, ci spre a-i reduce la soarta de chiriași, ci spre a-i preface în proletari; sau, aceea ce este mai tot una, a le lua din stăpânire mai mult decât două treimi din legiuitele lor părți de pământ, și așa a înăspri, în loc de a îmbunătăți soarta lor. (...)

Iată domnilor, cauzele care mă fac să combat din toate puterile mele proiectul Comisiunii Centrale și orice alt proiect care ar ținti de a lipsi pe țărani de o singură prăjină de pământ din ceea ce ei astăzi stăpânesc în puterea legilor în vigoare.

Asemenea proiecte sânt în contra dreptății, în contra legii, în contra naționalității și în contra chiar interesului proprietarilor de moșii.

Ele ar fi în contra dreptății, pentru că nu este drept să ne folosim de puterea noastră de legiuitori, spre a strâmbătăți pe cei slabi și pe cei neîndrituiți de a ridica glasul aice.

Ele ar fi în contra legii, pentru că ar trage din stăpânirea țăranilor părticica de pământ ce le-o garantează legile actuale.

Ele ar fi în contra naționalității noastre, pentru că, departe de a dezvolta simțul patriotic în inima gloatelor, fără de care o națiune niciodată nu este tare, ele n-ar face decât de a deslipi clasa cea mai numeroasă a populațiunii noastre de la sânul patriei pentru că, nelegând pe țărani cu nici un interes la apărarea pământului strămoșesc, i-am face străini în propria lor țară, și poate i-am sili, în desnădejdea lor, ori la o pustietoare emigrațiune peste hotare, ori la o grozavă rezistență înlăuntrul țării! (...)

Voiu combate în sfârșit orice proiect care n-ar îndestula drepturile și legitimile trebuințe ale țăranilor, pentru că un asemenea proiect ar fi menit de a întreținea neștearsă ura între două clase, care, pentru binele Patriei, trebue să fie pururea în cea mai strânsă legătură de armonie și de dragoste. (...)

Servindu-mă în fine de expresiunile onorabilelui domnul Brăiloiu, când a combătut în sânul Comisiunii Centrale reforma legii electorale, voiu combate orice proiect care n-ar respecta stăpânirea țăranilor ca un proiect de despotism și de desordine.

Si acum, o domnilor, las dreptul deoparte; și mă voiu adresa numai la inima D-voastră!

Nu voiu mai chema în ajutorul țăranilor noștri decât umanitatea și patriotismul dumneavoastră.

O! Fie-vă milă de un milion de țărani, care cu femeile și cu pruncii lor, deși ținuți afară și departe de desbaterile noastre, au ochii țintiți asupra dealului Mitropoliei ca asupra soarelui mântuirii, și vă întind mâinile!

O nu drămuiți brazda de pământ trebuitoarehranei țăranilor. Gândiți la durerile, la patimile, la lipsurile trecutului lor. Gândiți la originea averilor Dv; gândiți că cea mai mare parte din ele o datoriți muncii și sudoarelor lor. Inchipuiți-vă că părinții lor s-au luptat alături cu părinții noștri pentru salvarea țării și a altarului. Gândiți că, mâne poate, ora pericolului poate iarăși suna; că fără dânșii nu veți putea apăra nici Patria, nici averile, nici drepturile voastre, și că odată țara căzută nu veți fi decât slugile străinilor, când astăzi sânteți în capul României, în capul unei țări libere și autonome. (...)

O, de ce nu am elocvența trebuitoare pentru ca glasul meu să poată triumfa de ideile egoiste, de fricile neîntemeiate, de interesele meschine, și așa să izbutim ca această mare și națională cestiune să se hotărască, nu prin lupte, nu prin majoritate, ci prin primirea tutulor, prin unanimitatea Parlamentului român. De s-ar face aceasta, ce mare și frumoasă zi ar fi pentru România, ce glorie ar fi pentru clasele bogate și inteligente ale țării, ce renume pentru Adunarea Legislativă, și cât de sus am rădica națiunea noastră în ochii Europei!

Si din contra, ce decadență pentru noi, când am dovedi streinilor că nu avem putință de a fi, de a ne ridica la înălțimea misiunii noastre, că în mâinile noastre era să întărim România, și că noi am îngropat-o de vie; căci, nenorocind trei milioane de țărani, nenorocită va fi și țara noastră; și moartă va fi România, când în o asemenea cestiune, noi legiuitorii ei, am da pilde strâmbătății și a nelegiuirii!

Si să nu credem, domnilor, că prin un vot al nostru am îneca pentru veci dreptul ţăranilor. Nu, domnilor, dreptatea nu piere (...)

(D.C. Sturza - Şcheeanu. „Acte şi legiuiri privitoare la chestia ţărănească", seria I, vol. II, Bucureşti, 1907, p. 404-452)

BARBU CATARGIU
Discurs cu prilejul dezbaterii proiectului de lege rurală a Comisiei Centrale din 29 mai 1862

(O expresie a ideii conservatoare asupra problemei şi reformei agrare - n.n.)

Domnilor!

D-nu Ministru al Justiţiei, onorabilul meu coleg, v-a anunţat că va vorbi ca deputat; eu am îndrăsneala a vă zice că voiu vorbi şi ca deputat şi ca Ministru.

Aţi auzit, domnilor, discursul d-lui Cogălniceanu. Acel discurs a luat îndestule lovituri grele, s-a sfâşiat în bucăţi de elocuenţii oratori ce au vorbit înaintea mea. Ar fi dar o lipsă de generositate din parte-mi de a căuta să-l mai sfâşii şi eu. Dar în acel discurs s-a citat cele zise de mine: „Totul pentru ţară, nimic pentru noi!"

Când am zis: „totul pentru România şi nimic pentru noi", eu n-am înţeles că România e despărţită în două tabere, în oameni fără avere şi în oameni avuţi, şi că cei dintâiu singuri sunt naţia, iar cei de al doilea nişte paria, nişte fiinţe afară din lege.

Dacă principiile de economie, pe cari se reazimă unii din d-voastră, nu vă dau alt mijloc de a înmulţi averile de cât de a lua de la unii şi a da altora, api sărace sunt acele principii, putrede sunt acele temeiuri, pe cari voiţi a vă sprijini.

Acum să ne ocupăm de cestiune în amănuntele ei. Această cestiune s-a pus în desbatere prin discursul d-lui Cogălniceanu, pe care l-au analizat mulţi şi cu talente superioare, fără însă să-l califice, să-l dea o formă. Acea figură i-o voiu da eu. Acel discurs a fost o chimeră, o chimeră ciudată, paradoxală, o chimeră cu capul de porumbiţă, făgăduind multă blândeţe, cu trunchiul de aspidă plin de venin, şi cu coada de şopârlă măglisitoare; căci, după ce ne-a făgăduit înpăcăciunea, abnegaţia de pasiune şi de interese

meschine, apropierea și înfrățirea, a stigmatizat proprietatea cu cele mai înveninate cuvinte, cu cele mai degradatoare calomnii, cu un cuvânt a sanctificat principiile lui Proudhon, care zice că proprietatea e o hoție; în fine, d-sa a încheiat cerând, cu multă umilință, a se da țăranului, cu un fel de milostenie, pământul ce cultivă astăzi. Țăranii, domnilor, sunt partea cea mare din națiie, și o națiie nu trăește cu milostenia.

Dacă voiți să faceți pe țăran liber, trebue să-l faceți virtuos, și, ca să fie virtuos, trebue să-l moralizați. (...)

Domnilor, subiectul ce tractăm se împarte în trei. El înfățișează o cestiune de drept, o cestiune de economie și în fine o cestiune politică, care, cum veți vedea, nu are cea mai mică parte în cele ce am a zice.

Vă voiu arăta, domnilor, întâiu că noi, ca proprietari, trebue să ne susținem drepturile noastre de proprietate și de naționalitate, căci, susținând proprietatea, susținem națiia. Vă voiu arăta apoi că, dacă e vorba să facem jertfe, vom ști a le face, dar nu luând de la unii și dând altora, ci ca oameni politici. (...)

Ați zis că, neînproprietărind pe țăran, națiia se pierde. (...) Oare cu aceste vorbe Englezii nu s-ar socoti insultați? Oare patriotismul se vinde cu cotul de pământ? Nu, domnilor, patriotismul consistă în sentimente morale și frățești, în legături de interese reciproce, și eu socotess că nu este un singur român care să zică: „nu sunt român, pentru că am mai puțin de cât altul și că nu sunt slobod a jefui pe cel ce are mai mult de cât mine." (...)

Oare Convenția, zicând înbunătățire, a avut și ea în vedere acea economie politică barbară a lua ceea ce e al altuia? Nu. Convenția a văzut aci la noi o rămășiță de barbarie, a găsit lucrul silnic, și a socotit că, ridicând această instituțlune a veacurilor trecute, va înbunătăți soarta țăranilor. Convenția a văzut restricții la strămutare țăranilor, și a zis: „dându-le libertatea de a-și căuta așezarea și desvoltarea intereselor lor unde vor găsi mai bine, firește se va îmbunătăți soarta lor." (...)

Prin urmare, principiul înpărțirii nu se poate susținerea de cât de cei ce și-au hrănit simțul și judecata cu utopii și paradoxe. (...)

Voiți să îmbunătățiți soarta țăranilor și tremurați de a le da libertatea? (...)

Dați țăranilor libertatea și ei vor cumpăra pământul, când vor socoti de trebuință, și când vor ști cum să agonisească averea, mai bine vor ști și să o păstreze. Punându-i în această posiție, îi și moralizați, și atunci nu vor mai pofti averile altora, ci și le vor crea ei singuri. (...)

Nu vă temeţi de învoirile de bună voie. Dacă asemenea transacţii se fac în alte părţi, unde sunt zece oameni pentru o părticică de pământ, cum vă puteţi teme că nu s-ar face la noi, unde pentru un om sunt zece bucăţi de pământ? (...)

Rămâne acum cestiunea politică. O! pentru această cestiune, d-lor, nu mai sunt apărătorul proprietarilor, ci consiliarul lor, de multe ori chiar şi contrariu. (...)

Nu e vorba de a unifica averile, nu e vorba de a îmbogăţi pe unii şi a sărăci pe ceilalţi, ci e vorba de a înzestra ţara cu o putere morală, de care are trebuinţă, de a face centruri de unitate, de civilizaţie, de a face nişte şcoale politice, voiu să zic comunele.

Iată ce trebuie să facem, şi atunci fiţi siguri că satele noastre vor deveni ca satele din Germania şi din Italia, oraşe, mai frumoase de cât oraşele noastre de astăzi. Să constituim comunele, însă nu aşa ca să încurajăm lenea, fiindcă cunoaşteţi domnilor, trebuie s-o mărturisim, că poporul român e cam bântuit de lene, şi de aceste viţii nu e el vinovat; viţiul acesta -i vine în parte de la gintea latină, din care se trage, în parte din lipsa de trebuinţe factice, cari sunt cea mai d-ntâiu impulsie a activităţii omeneşti. (...)

De veţi da dar o părticică de păâmt ţăranului, aţi face dintr-însul o fiinţă a cărui viaţă să n-aibă nici un scop. Ce va face el cu acea bucăţică de pământ ce abia i-ar putea asigura hrana vieţii? (...)

De ce vreţi să-l faceţi cu sila proprietar pe un ce, de care vă dovedesc că nu va avea nici un folos, şi să sdrobiţi tot într-o vreme, prin siluire, principiul proprietăţii, temelia cea mai puternică, cheia bolţii tutulor societăţilor civile?

Invoiala de bună voie a dat dovezi pipăite de folositoarele sale efecte. (...)

Dar să zicem că am trecut peste toate aceste consideraţiuni şi că nu vedem alt mijloc de îmbunătăţire a soartei ţăranului de cât dându-le o cătăţime de pământ. Câtă vreme aceşti oameni se vor bucura în linişte de această avere aşa căpătată? Câtă vreme vor fi ei fără duşmani? Câtă vreme aceşti oameni nu vor fi ei în ochii altora nişte răpitori? Eu nu le dau nici 50 de ani. Aţi zis că veţi pune majoritatul, şi ce aţi câştiga cu aceasta? (...)

Să facem ca oameni înţelepţi jertfe cari se cuvin, ca să instituim comunele, în intervalul de transiţie, fie şi pe viaţă, măcar că sunt sigur că învoielile de bună voie vor veni mult mai în grabă ca să zădărnicească această măsură transitorie. Am încredere în moderaţia şi înţelepciunea proprietarilor şl nu mă îndoiesfc că ei vor şti a se bucura de dreptul libertăţii şi unii şi alţii, ca nişte oameni demni de dânsa.

La din contră, atât mai rău pentru acei proprietari nesocotiți, ce vor voi să abuseze de noua lor posiție. Atunci Guvernul, o mai repet, va fi aci cu partea sa cea colosală de proprietate și va veni în ajutorul celor apăsați.

(Ang. Demetrescu, Discursurile lui Barbu Katargiu (1859 - 1862 iunie 8) București, 1886, p. 440 - 456)

CONSTITUȚIUNEA ROMÂNIEI 30 IUNIE 1866

TITLUL II
DESPRE DREPTURILE ROMÂNILOR

Art. 5 - Românii se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor.

Art. 6 - Constituțiunea de față și celelalte legi relative la drepturile politice determină cari sunt, osebit de calitatea de Român, condițiunile necesare pentru exercitarea acestor drepturi.

Art. 7 - *) Diferința de credințe religioase și confesiuni nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita. (...)

Drepturile până acum câștigate sunt respectate.

Convențiunile internaționale astăzi existente rămân în vigoare cu toate clauzele și termenul cuprinse într-însele.

Art. 8 - Împământenirea se dă de puterea legislativă.

Numai împământenirea aseamănă pe străin cu Românul pentru exercitarea drepturilor politice.

Art. 9 - Românul din orice stat, fără privire către locul nașterii sale, dovedind lepădarea sa de protecțiunea străină, poate dobândi de îndată exercitarea drepturilor politice prin un vot al Corpurilor legiuitoare.

Art. 10 - Nu există în stat nici o deosebire de clasă. Toți Românii sunt egali înaintea legii și datori a contribui fără osebire la dările și sarcinile publice.

Ei siguri sunt admisibili în funcțiunile publice, civile și militare.

Legi speciale vor determina condițiunile de admisibilitate și de înaintare în funcțiunile Statului.

Străinii nu pot fi admiși în funcțiunile publice decât în cazuri excepționale și anume statotnicite de legi.

Art. 11 - Toţi străinii aflători pe pământul României se bucură de protecţiunea dată de legi personalelor şi averilor în genere.

Art. 12 - Toate privilegiile, scutirile şi monopolurile de clasă sunt oprite pentru totdeauna în Statul român.

Titlurilr de nobleţă străină, precum: principi, grafi, baroni şi alte asemenea, ca contrarii vechiului aşezământ al ţării, sunt şi rămân neadmise în Statul român.

Decoraţiunile străine se vor purta de Români numai cu autorizarea Regelui.

Art. 13 - Libertatea individuală este garantată.

Nimeni nu poate fi urmărit decât în cazurile prevăzute de legi şi după formele prevăzute de ea.

Nimeni nu poate fi oprit sau arestat, afară de cazul de vină veghiată, decât în puterea unui mandat judecătoresc motivat, şi care trebuie să-i fie comunicat la momentul arestării sau cel mult în 24 ore după arestaţiune.

Art. 14 - Nimeni nu poate fi sustras în contra voinţei sale de la judecătorii ce-i legea.

Art. 15 - Domiciliul este neviolabil.

Nici o vizitare a domiciliului nu se poate face decât în cazurile anume prevăzute de lege şi potrivit formelor de ea prescrise.

Art. 16 - Nici o pedeapsă nu poate fi înfiinţată, nici aplicată decât în puterea unei legi.

Art. 17 - Nici o lege nu poate înfiinţă pedeapsa confiscării averilor.

Art. 18 - Pedeapsa morţei nu se va putea reînfiinţa, afară de cazurile prevăzute în codul penal militar în timp de resbel.

Art. 19 - Proprietatea de orice natură, precum şi toate creanţele asupra Statului sunt sacre şi neviolabile.

Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică, legalmente constatată, şi după o dreaptă şi prealabilă despăgubire.

Prin cauză de utilitate publică urmează a se înţelege numai comunicaţiunea şi salubritatea publică, precum şi lucrările de apărarea ţării.

Legile existente privitoare la aliniarea şi lărgirea stradelor de prin comune, precum şi la malurile apelor, ce curg prin sau pe lângă ele, rămân în vigoare.

Legi speciale vor regula procedura şi modul expropriaţiunii.

Libera şi neîmpiedicata întrebuinţare a râurilor navigabile şi flotabile, a şoseleleor şi altor căi de comunicare este de domeniul public.

Art. 20 - Proprietatea dată ţăranilor prin legea rurală şi despăgubirea garantată proprietarilor prin acea lege nu vor putea fi nici odată atinse.

Art. 21 - Libertatea conştiinţei este absolută.

Libertatea tuturor cultelor este garantată, întrucât însă celebraţiunea lor nu aduce o atingere ordinei publice sau bunelor moravuri.

Religiunea ortodoxă a Răsăritului este religiunea dominantă a Statului român.

Biserica ortodoxă română este şi rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-şi însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privinţa dogmelor.

Afacerile spirituale, canonice şi disciplinare ale Bisericii ortodoxe române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală, conform unei legi speciale.

Mitropoliţii şi espicopii eparhioţi ai Bisericii ortodoxe române sunt aleşi după modul ce se determină prin o lege specială.

Art. 22 - Actele statului civil sunt de atribuţiunea autorităţii civile.

Intocmirea acestor acte va trebui să preceadă în totdeauna benedicţiunea religioasă, care pentru căsătorii va fi obligatorie, afară de cazurile ce se vor prevederea prin anume lege.

Art. 23 - Invăţământul este liber. Libertatea învăţământului este garantată, întrucât exerciţiul ei nu ar atinge bunele moravuri sau ordinea publică.

Represiunea delictelor este regulată numai prin lege.

Se vor înfiinţa treptat şcoli primare în toate comunele României.

Învăţătura în şcolile Statului se dă fără plată.

Învăţătura primară va fi obligatoare pentru tinerii români pretutindeni unde se vor afla instituite şcoli primare.

O lege specială va regula tot ce priveşte învăţământul public.

Art. 24 - Constituţiunea garantează tuturor libertatea de a comunica şi publica ideile şi opiniunile lor prin graiu, prin scris şi prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăţi în cazurile determinate prin codicele penal, care nici într-un caz nu va putea restrîngere dreptul în sine.

Nici o lege excepţională nu se va putea înfiinţa în această materie.

Nici cenzura, nici o altă măsură prevenită pentru apariţiunea, vinderea sau distribuţiunea oricărei publicaţiuni nu se va putea înfiinţa.

Nu este nevoie de autorizaţiunea prealabilă a nici unei autorităţi pentru apariţiunea oricărei publicaţiuni.

Nici o cauţiune nu se va cere de la ziarişti, scriitori, editori, tipografi şi litografi.

Presa nu va fi pusă nici odată sub regimul avertismentlor.

Nici un ziar sau publicațiune nu va putea fi suspendat sau suprimat.

Autorul este răspunzător de scrierile sale; în lipsa autorului este răspunzător girantul, iar în lipsa acestuia editorul.

Orice ziar trebuie să aibă un girant răspunzător, care să se bucure de drepturile civile și politice.

Delictele de presă se judecă de juriu, afară de acele cari s-ar comite în contra persoanei Regelui și a Familiei Regale sau contra Suveranilor Statelor străine. Aceste delicte se vor judeca de tribunalele ordinare după dreptul comun.

Arestul preventiv în materie de presă este interzis.

Art. 25 - Secretul scrisorilor și al depeșilor telegrafice este neviolabil.

O lege va determina responsabilitatea agentilor guvernului pentru violarea secretului scrisorilor și depeșilor încredințate postei și relegrafului.

Art. 26 - Românii au dreptul de a se aduna pașnici și fără arme, conformându-se legilor cari regulează exercitarea acestui drept, pentru a trata tot felul de chestiuni; întru aceasta nu este trebuință de autorizațiune prealabilă.

Această dispoziţlune nu se va aplica și întrunirilor în loc deschis, cari sunt cu totul supuse legilor polițienești.

Art. 27 - Românii au dreptul a se asocia, conformându-se legilor cari regulează exercițiul acestui drept.

Art. 28 - Fi ecare are dreptul de a se adresa la autotitățile publice prin petiţluni subscrise de către una sau mai multe persoane, neputând însă petiționna decât în numele subscrișilor.

Numai autoritățile constituite au dreptul de a adresa peitițiuni în urme colectiv.

Art. 29 - Nici o autorizațiune prealabilă nu este necesară pentru a se exercita urmăriri contra funcționarilor publici pentru faptele administrațiunii lor de părți vătămate, rămâind însă neatinse regulile speciale statornicite în privința miniștrilor.

Cazurile și modul urmăririi se vor regula prin anume lege.

Dispoziţluni speciale în codicele penal vor determina palnlitățile prepuitorilor.

Art. 30 - Nici un român, fără autorizațiunea guvernului, nu poate intra în serviciul unui Stat, fără ca însuș prin aceasta să-și piază naționalitatea.

Extrădarea refugiaților politici este oprită.

(„Constituția României", București, 1917
Această ediție cuprinde textul Constituției din anul 1866, cu toate modificările introduse de Adunările Constituante din anii 1879 și 1884.)

LISTA
DE NUMĂRUL SENATORILOR ŞI DEPUTAŢILOR ÎMPĂRŢIŢI PE JUDEŢE

conform articolelor 62, 70, 73 şi 76, alin. 2 din Constituţie

JUDEŢUL	SENAT			CAMERA			
	Col. I	Col. II	Total	Col. I	Col. II	Col. III	Total
Argeş	2	1	3	2	2	1	5
Bacău	2	2	4	3	3	2	8
Botoşani	2	2	4	3	3	1	7
Brăila	2	2	4	2	3	1	6
Buzău	2	2	4	3	2	2	7
Covurlui	2	2	4	2	3	1	6
Dâmboviţa	2	2	4	2	1	1	4
Dolj	2	2	4	4	4	2	10
Dorohoi	2	1	3	2	1	1	4
Fălciu	2	1	3	2	2	1	5
Gorj	2	1	3	2	1	1	4
Ialomiţa	2	1	3	2	1	1	4
Iaşi	2	3	5	4	6	1	11
Ilfov	2	5	7	5	9	2	16
Mehedinţi	2	2	4	3	2	2	7
Muscel	2	1	3	2	1	1	4
Nneamţu	2	2	4	2	1	1	4
Olt	2	1	3	2	1	1	4
Prahova	2	2	4	3	4	2	9
Putna	2	2	4	3	3	2	8
Roman	2	1	3	2	3	1	6
Romanaţi	2	2	4	2	1	1	4
Râmnicu-Sărat	2	1	3	2	1	1	4
Suceava	2	1	3	2	1	2	5
Tecuci	2	1	3	2	1	1	4
Teleorman	2	2	4	3	3	1	7
Tutova	2	2	4	3	3	1	7
Vaslui	2	1	3	2	1	1	4
Vâlcea	2	1	3	2	1	1	4
Vlaşca	2	1	3	2	2	1	5
	60	50	110	75	70	38	183
Universităţile	—	—	2	—	—	—	—
Mitropoliţii şi Episcopii eparhioţi	—	—	8	—	—	—	—
Total	60	50	120	75	70	38	183

Capitolul II
PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL

PROGRAMA DIN 1863
(a Partidului Național Liberal - n.n.)

In fața atâtor lupte sterpe, atâtor felurite uneltiri și corupțiuni sistematice, ce toate împreună bântuie societatea noastră și-i mistuie puterile, atât de neapărate pentru reedificarea statului român, în fața, zicem, unei asemenmea situațiuni care pune în pericol chiar esistența noastră politică, toți Românii care n-au pierdut niciodată din vedere drepturile țărei și destinările ei, cari au salutat cu fericire noua eră, ce ne a deschis tratatul din Paris, care a îmbrățișat ca o anexă de salvare, principiile liberale de la (19) August 1858 s-au pătruns astăzi că este de cea mai urgentă necesitate; de a se grupa în jurul stindardului pe care este scris: Naționalitate, Libertate și Moralitate și domnii toți de aceleași simțiminte a-și da mâna cu încredere și a se pune la lucru cu bărbăție. (...)

Ca oameni politici și ca legiuitori, noi știm că nu se constituie nimic statornic decât prin justiție; și pentru noi justiția este nu numai respectul drepturilor dobândite, dar și datoria de a concede și a recunoaște pe cele ce trebuința timpului le cer imperios și cari singure pot pune pe România în starea celor înalte națiuni civilizate; într-un cuvânt noi înțelegând influența trecutului asupra prezentului nu putem pretinde a transforma radical și stantaneu starea socială a României, dar putem voi și voim cu statornicie progresul și toate reformele ce ne pot înălța în civilisare și ajuta la consolidarea naționalității noastre, treptat și fără zguduire.

Prin poziținea noastră, noi suntem posesorii a căii celei mari de comunicare între occident și orient. (...)

Astfel ele prin tractatul de la Paris, prin Convețiunea de la 1858 și prin recunoașterea deplinei uniri ne puseră sub dreptul ginților și ne deteră cele d-întâiu elemente ca să putem constitui o putere, care să fie în numele Europei, demna gardiană a acestui fluviu.

Pătrunși de aceste intențluni ale puterilor garante și tari de cunoscința ce avem de elementele de viață ce conține în sânul său națiunea română, vom păși la reedificarea statului român cu curagiul acele ce nu exclude prudența: cu statornicia aceia ce o dă constiința îndeplinirei unei mari misiuni. (...)

In privința regulărei intereselor noastre materiale în fața acelor interese ale puterilor europene nu putem fi mai bine sfătuiți de cât de o dreaptă reciprocitate, fără să uităm ceea ce am datori puterilor a căror solicitudine nu ne-ar lipsi la desvoltarea și întărirea naționalității noastre. (...)

Intru cât privește treburile din lăuntru noi voim:

1) Regimul represintativ constituțional, în tot adevărul și în toată sinceritatea sa

2) Ponderarea puterilor statului, regimul parlamentar în înalta sa independență.

3) Puterea executivă limitată și circumscrisă în atribuțiunile sale constituționale, de unde să resulte singura garanție reală pentru libertatea tuturor. O constituțlune bine definită este singurul mijloc de a ajunge la acel rezultat.

Intre reformele de cari suntem mai cu osebire preocupați, sunt reforma legei rurale, cea d-întâiu și cea mai capitală; reforma electorală și reforma administrativă.

Reforma rurală

Basele reformei rurale adoptate de noi sunt cele următore:

a) Incetarea oricărei reglementari și amestec administrativ în relațiunile dintre proprietari și cultivatori.

b) Transformarea satelor în comune libere, prin răscumpărarea locurilor de casă și grădine ce au locuitorii în vatra satului.

c) Lăsarea în posesiune locuitorilor a pogoanelor legiuite de arături, de fânețe și de pășune, cu dreptul de a putea dispune de dânsele prin testament, sau prin contracte de orice natură, în folosul rudelor lor și a altor săteni cultivatori, cu aceleași îndatoriri și condițiuni cu care le țin și dânșii de la proprietari.

d) Desființarea clăcei și a altor îndatoriri silite și transformarea lor în dare de bani dupe prețuri, tratările de comisiuni de arbitri și leguite de Cameră, o dată pentru totdeauna; cu facultatea însă pentru ambele părți de a putea

preface acele dări prin contracte individuale, pe termen de câte cinci ani, în producte sau chiar și în lucru de bună voie.

c) Facultatea acordată guvernului d-a vinde statornic și cu titlu de proprietate tutulor sătenilor plugari ce vor voi se cumpere locuri de hrană pe moșiile Statului, așezămintelor publice și monăstiresci.

Reforma electorală

După aceasta se va procede la reforma electorală. Rezultatul ce trebuie să căutăm în reforma electorală este de a apropia osebitele clase de alegători, a șterge antagonismul și diviziunea legală între dânsele, spre a face din colegii electorale corpuri compacte, independente și solidare de interese, încât să poată lupta în avantagiul public în contra influențelor ilegale deorice natură și din orice parte ar veni.

Prin urmare, suntem pentru contopirea colegiilor electorale bazate pe un cens care să reprezinte, în contribuțiuni directe, extrema limită de venit din Convețiune cu condițiunea însă ca alegătorii să știe citi și scrie, ceea ce este garanție pentru sinceritatea voturilor. (...)

Reforma administrativă vine ca un corolar și ca o garanție de vitalitate pentru reforma rurală șl pentru reforma electorală.

Este încă baza instituțlunelor representative constituționale și chiar un element de putere pentru administrațiunea generală a țărei.

Administrațiunea generală nu trebuie să fie izolată, ci întemeiată pe o administrațiune districtuală liberă.

Organisațiunea municipalităților este temeiul tutulor instituțlunilor și a unei administrațluni liberale de ordinea constituțională.

Centrurile comunale trebuesc constituite ca să poată da satisfacere celei mai mari părți a intereselor generale și particulare.

Legăturile între comune trebuiesc combinate cu instituirea de consilii districtorale, spre a da statului puterea de unitate de care are trebuință, încât acesta să poată funcționa fără d-a micșora sau a încurca acțiunea locală și spre a lumina administrațlunea generală în tot ce interesa trebuințele obștesci.

Sistema municipaă este cel mai vital instrument al unui regim de libertate pentru desvoltarea unui popor.

Suntem dar pentru cea mai deplină și puternică organisare a regimului municipal.

Libertatea individuală

Libertatea omului fiind cel dintâi drept, noi nu primim intervenirea autorităților în exercitarea acestui drept decât pentru a-l protege și a-l garanta,

oricând el n-are nimic incompatibil cu ordinea publică, cu garanția și cu dreptul altuia. In acest cas a interveni autoritățile conform prescripțiunelor legilor este tot a protege.

Funcțiunile administrative și judecătorească

Funcțiunile administrative și judecătorești trebuesc neapărat despărțite. (...)

Libertatea presei

Presa nu trebue să atârne de alt tribunal decât de acela al opiniunei publice.(...)

Instrucțiunea publică

Instrucțiunea publică trebuie să fie în sarcina comunelor pentru cel dintâi grad (instrucțiunea primară); cea secundară și superioară va fi în sarcina statului având el datorie a procura țărei oameni speciali pentru serviciile publice a tuturor gradelor de învățătură. (...)

Armata

Armata română, dupe posițiunea noastră geografică și în raport cu mijloacele noastre neputând fi decât o armată defensivă, trebue organisată, într-un mod așa încât toți tinerii să treacă succesiv supt steag, spre a se deprinde cu mânuirea armelor și cu disciplina militară, ca s-avem întotdeauna contingenți și reserve importante pentru apărarea teritoriului. Aplicarea oștirei a construi căile strategige și porturi ar ușura begetul lucrărilor publice și oștirea ar deveni îndoit folositoare pentru țară.

Finanțele țărei

Cea d-întâiu lege de economie pentru un guvern este echilibrul rețetelor și al cheltuielilor. Dacă proprietatea încărcată de ipotece este puțin despusă și în nepuțință de a mai spori impozite, cultivatorului are mai mult a se tângui în contra bugetului.

Reducerea dar de cheltuieli, covârșitoare și nefolositoare, economia și ordinea în toate operațiunele bugetare, stimularea dezvoltării producțiunei naționale, că astfel să crească rețetele, fără a se spori contribuțiunile, sunt mijloace proprie d-a pune ordine în finanțele țărei.

Moșiile monastirelor închinate

In cât primește cestiunea moșiilor monestirilor închinate este o cestiune totdeodată națională și religioasa pentru români, și credem că aceste averi trebuie să intre în rândul moșiilor monastirilor neînchinate fără a se lovi dispoziținile testatorilor.

Acestea sunt vederile noastre politice, guvernamentale, administrative şl economice.

" C.A.Rosetti, Gr. M. Sturdza, Anastase Panu, G.B. Stirbei, Stefan Golescu, A.G. Golescu, A.C. Golescu, C.N. Brăiloiu, I. C. Brătianu, G.Adrian, Ion Ghica, (nedescifrabil). Nicolae Golescu, G. Arghiropol, Anton I. Arion, A.S. Petrescu, C.T. Grigorescu.

(Amintiri intorice scrieri adunate şi adnotate de Vintilă C.A. Rosetti şi programele liberale de la 1848 până astăzi), Bucureşti, 1889, p. 154-165)

PROGRAMA DIN 1866

La 5 Octombre 1866, **"Românul"** a publicat, supt formă de propuneri colegiilor electorale, principiile pe cari trebuie să le susţie partida liberală.

Câteva zile în urmă se făcu un comitet electoral, compus de mai multe nuanţe liberale, care publică programa sa în Românul de la 19 Octombre 1866. Acea programă, care conţinea marea parte a reformelor cerute de C.A. Rosetti, fu însă modificată în câteva puncte, făcându-se concesii reciproce.

Iată cum comitetul electoral formulă noua programă:

I. Intărirea unităţii şi autonomiei naţionale, precum şi integritatea teritoriului românesc prin rectificarea fruntariilor dupe tratatele şi hotărniciile cele vechi, cari au fost călcate de câţiva ani, de unele din puterile vecine.

II. Regim constituţional în toată întinderea lui, supt domnia ereditară proclamată de naţlune, în zilele de 8(20) Aprilie şi 1 Maiu 1866.

II. Independenţa bisericei române şi reformarea legilor injositoare pentru demnitatea ei, făcută de guvernul căzut la 11 februarie.

IV. Garantarea şi dezvoltarea în legi pozitive a libertăţilor coprinse în Constituţiune, înlăturarea oricăror măsuri ce ar tinde a le nimici, a le restrânge, sau a le supune la buna voie a puterei.

Libertatea este un drept sfânt şi realizabil, al tuturora şi al fiecăruia în parte. Legea trebue dar se lovească cu tărie pe oricine at cerca a o viola.

V. Egalitatea înaintea legilor, a dărilor, şi a funcţiunelor.

Desfiinţarea oricărui privilegiu sau monopol.

Gratuitatea justiţiei şi prin urmare desfiinţarea tuturor taxelor sau dărilor ce ar stabili o inegalitate între cel avut şi sărac, în actul d-a reclama înaintea autorităţilor judiciare s-au administrative. (...)

VI. Echilibrarea bugetelor Statului prin reducerea cheltuielilor la suma efectivă a veniturilor. (...)

VII. Reforma sistemei de impozite, astfel încât cetățeanul să nu mai fie impus după cap, ci după averea, după producerea sa și fără ca reducerile să atingă școalele.

VIII. Inamovibilitatea proprietății de orice natură, fie națională, fie intlectuală, garantată prin legi pozitive, care să specifice casurile de expropriere prevăzută de Constituțlune și să stabilească procedura ce au să urmeze juratii cari vor pronunța asupra unității și condițiunei exproprierei.

IX. Responsabilitatea miniștrilor și a funcționarilor publici trebuie să devie o realitate și legea ce o va regula trebuie să ie expusă și fără cruțare pentru toți; căci moralitatea, abuzurile, provocările de tot felul au fost și sunt consecințele toleranței, slăbiciunea ce a existat în legi ca și în moravuri.

Fiecare cetățean se cuvine apoi să aibă dreptul a urmări pe funcționarul ce l-a vătămat în drepturile și interesele sale. (...)

X. Ridicarea comerciului și industriei naționale, prin creare de instituțiuni de credit, de căi de comunicare, șosele și drumuri de fier, cari să lege diferitele localități între ele și țara întreagă cu Europa civilizată...

XI. Descentralisare administrativă întinsă, reforma legilor comunale și județene în așa mod încât diferitelor localități să se asigure o viață proprie, o putere de acțiune care să le permită a se dezvolta materialicește și moralicește.

XII. Reorganisarea judecătorească așa încât să asigure o bună distribuție a justiției care să facă magistraților o poziținne mai puțin precarie, mai independentă și apărată de fluctuările politice, de consecințile schimbărilor miniștrilor, și să înlesnească astfel guvernului calea d-a dobândi și desființarea jurisdicțiunei consulare.

XIII. Instrucțiunea publică generală, gratuită și obligatorie să devie un adevăr.

Inființarea de școale comunale în toată țara, înființarea de școale de meserii și de comerciu cât se va putea mai mult. (...)

XIV. Organizarea armatei după sistema care să facă din fiecare român un oștian, să ne dea cu puține cheltuieli o armată numeroasă și bine organizată. (...)

(Amintiri istorice, scrieri adunate și adnotate de Vintilă C.A. Rosetti și Programele liberale de la 1848 până astăzi, p. 166-172)

PROGRAMA DIN 1867

Când se închise sesiunea din noembre 1866, în care liberalii fură aleşi pe bazele programei precedente, deputaţii diverselor grupuri adresară alegătorilor lor următorul manifest program, care fu votat în întrunirea centrului şi a stângei, la 21 Februarie 1867, câteva zile mai înainte d-a intra Ion Brătianu în minister.

Dupe o sesiune de 3 luni, subscrişii deputaţi represintând deosebite grupe liberale din adunarea legislativă, socotind că este bine, că chiar necesitatea causei ce apăra reclama ca ei să constate, că oricare a fost calea ce au urmat până aci, măsurile ce le-au întrebuinţat, ei n-au avut şi n-au urmărit, de cât unul şi acelaş finit: fondarea în România a unui guvern stabil întemeiat pe instituţiuni egalitare şi liberale, pe instituţiuni democratice.

Acest finit este astăzi dobândit. Prin realizarea marelui principiu proclamat de Adunările naţionale din 1857, prin suirea pe Tronul României a Principelui Carol I şi a dinastii sale, ţara a dobândit un guvern stabil, prin urmare mai presus de ambiţunile şi de intrigile aspiranţilor la domnie.

Prin Constituţiunea sancţionată de Domn în 30 Iulie 1866, România posedă astăzi toate libertăţile, toate garanţiile cetăţeneşti ce alte naţiuni mai puternice, mai înaintate nu le au încă, sau nu le-au dobâdit decât cu preţul unor stăruinţe seculare şi cu vărsare de torenţi de sânge.

A menţine şi consolida regimul constituţional, aceasta trebuie să fie, aceasta este programa partidei liberale din Cameră şi din ţară.

Aplicarea cu bună credinţă a Constituţiunei, dezvoltarea şi îmbunătăţirea pe calea legală a principiilor egalitare şi liberale ce ea le coprinde, adoptarea unei întregi sisteme de reforme în toate în spiritul regimului nostru constituţional sunt negreşit mijloacele cele mai nemerite spre a face ca naţlunea să iubească şi să binecuvinteze noua ordine de lucruri întemeiată în România prin plebiscitul de la 8(20) Aprilie 1866 şi prin Constituţunea din 30 Iunie.

Spre a dovedi aceasta, spre a asigura Românii calea de egalitate şi de libertate în care a intrat, spre a linişti naţiunea despre fricele ce încep a se simţi că s-ar fi cugetând a o reînapoia în regimele de predomnire a unei singure clase ş-a unei singure categorii de interese, spre a arăta tot deodată miniştrilor cu ce condiţluni, cu păzirea căror principii, în urmarea a cărui drum politic ei pot dobândi, atât în adunare cât şi în ţară concursul leal şi sincer al partidei liberale, venim azi a face profesiunea noastră de credinţă ce nu este de cât însumarea principiilor egalitare şi liberale care - deşi prin

osebite căi - pururea au însufleţit şi au condus partida liberală din România, în curs d-aprope două-zeci de ani, cu începere de la 1848 şi până astăzi.

Naţionalitatea

I. Mai înainte de toate, cu orice preţ şi în orice împrejurare ţinem la apărarea şi dezvoltarea naţionalităţii române. (...)

Respectând drepturile şi interesele statelor vecine, trebuie să fim şi noi pururea în poziţiune d-a face a se respecta şi drepturile şi interesele României de către ţările streine.

Libertatea conştiinţei

II. Tinem la libertatea conştiinţei, la toleranţa religioasă ca la o sacră moştenire, ca la legea bătrână a României. Ţinem cu atât mai mult la religiunea părinţilor noştri.

Religiunea ortodoxă a apărat şi a păstrat secoli întregi naţionalitatea română. (...)

Instrucţiunea publică

III. Naţiunea română a căruia orice membru este un cetăţean chiămat a zice cuvântul său în afacerile Statului, judeţului, şi comunei, are mai mult de cât oricare altă trebuinţă de o largă şi îndestulătoare instrucţiune publică. (...)

Instrucţiunea primară este declarată obligatorie şi gratuită.

Ea dar trebuie să devie şi în fapt precum este în lege şi în toate oraşele şi satele, şi fără a cruţa nici un sacrificiu, căci numai prin răspândirea unei instrucţiuni solide şi morale vom putea asigura existenţa libertăţilor publice. (...)

Armata

IV. Naţiunile cele mai puternice se ocupă mai mult de cât oricând, de mijloacele lor de atac şi de apărare, de forţele lor armate. România având numai a s-apăra nu simte nevoie de o numeroasă armată permanentă.

Avem trebuinţă numai d-a putea cheama sub arme cu grăbire şi cu mici cheltuieli cel mai mare număr posibil de luptători. Cât mai curând dar cată ca instituţiunea miliţiilor să devie o realitate. (...)

Finanţe, agricultură, industrie, comerciu etc.

V. Crisa noastră financiară în mare parte nu provine atât din lipsa resurselor, cât din lipsa spiritului unei adevărate economii în bugetul cheltuielilor noastre, din reaua şi nedreapta noastră sistemă de imposite, din legile vicioase de percepţiune, din neorganisarea institutelor de credit din care causa comerciul şi industria ţărei sunt în decădere. România are mari bogăţii naţionale necunoscurte şi nedestupate încă.

O țară care din 150 milioane venituri, are 37 provenite din domenii, mine, păduri, pescării și alte ramuri proprii ale sale, numai săracă nu se poate zice. (...)

Fără un comerciu, fără o industrie prosperă, un stat nu poate înainta; fără căi de comunicare, și institute de credit, acelea nu pot prospera.

A construi dar creditul, a complecta sistema noastră de șosele și a chema și ajutorul vapoarelor, spre a grăbi transporturile este mijlocul cel mai bun de a înlesni producerea, de a ieftini esportarea produselor noastre. (...)

Agricultura

XI. Agricultura este până astăzi singurul și marele nostru isvor de avuție națională. Legea rurală a precurmat pentru totdeauna în România cestiunea socială; acum atârnă numai de o bună administrațiune, de a asigura și împăca interesele bine înțelese ale proprietarilor mari și ale proprietarilor mici. (...)

Aceste sunt principiile cele mai esențiale ale partidei liberale din România. Ele formează programa noastră politică și ministerul care și le va însuși, care le va aplica cu sinceritate și bună credință este sigur că va avea concursul deplin și leal al deputaților ce sunt adunați sub acest drapel.

Acest concurs sincer și neinteresat va avea mai ales acel minister, care pe lângă adoptarea programei noastre va înțelege că după lungi și felurite lupte, cea dintâiu condițiune a consilierilor tronului, principelui Carol I, stă în precurmarea prigonirilor, în alinarea pasiunilor și în întemeierea păcei politice în societate.

Guvernul ce ne va da această pace, va fi în drept de a conta de mai înainte și pe recunoștința țărei și pe sprijinul tuturor bărbaților de bine și de inimă, fără deosebire de partida și poziție.

Preotul N. Ioachimescu - Stefan Golescu. - P. Popazu. - C.A. Rosetti - Trandafir Djuvara. - M. Kogălniceanu - Hasnaș. - Grigore Miculescu. - Ion Marghilomam. - Constantin Hristescu. - C.T. Grigorescu. - Voinea David. - P.Arbore. - Alecu C. Golescu. - D. Culoglu. - Mehedințeanu. - Gr. Iorgulescu. - N. Constandache. - G. Teodoru - D-tru. Brătianu. - Ion Filiu. - Gheorghe P. Mantu. - N. Hagi Nicolai - Ion C. Brătianu. - P.I. Cernătescu. - R.S. Cănpinju. - G. Ghițescu. - Gr. G. Lahovary. - I. Agarici. - A. Vericeanu. - M.I. Vladimirescu. - M. Pleșescu. - G. Cnezeveciu. - P. Filibiliu - N. Fleva și alți deputați din stânga și din centru.

(Amintiri istorice, scrieri adunate și adnotate de Vintilă C.A. Rosetti și programele libertale de la 1848 până astăzi, p. 172-185)

PROGRAMA COALIȚIEI LIBERALE DIN 1875

In timpul din urmă al guvernului d-lui Lascar Catargiu, liberalii de diverse nuanțe se unire cu domnii Manolache Costache Epureanu spre a răsturna guvernul conservator.

Deputații și senatorii, aparținând acelor grupări, redactară o programă, care fu în urmă cunoscut supt denumirea de programa de la Mazar - Pașa. Acea programă a fost de atunci și până în prezent considerată ca crezul politic al partidei național - liberale. (...)

Țara întreagă cunoaște că regimul constituțional - parlamentar, unul din cele patru puteri adoptate de adunările mame din 1857, ca basa viitorei organisațiuni a României, a devenit în ultimii ani o ficțiune. In fapt, guvernământul bunului plac a înlocuit instituțiunile noastre representative. (...)

După nouă ani de la promulgarea Constituțiunei, ministerul actual, printr-o monstruoasă interpretare a articolul 5 din legea electorală, a aruncat în colegiul III, ca alegătorii direcți, rurali nu pot vota de cât prin escepțiuni, profesiunile liberale, comerciul, industria nu-și mai au mandatari în Camera actuală, astfel reprezentațiunea orașelor este acum ucisă, precum de mult este ucisă represintațlunea populțiunilor rurale.

In zilele destinate pentru alegeri, alegătorii nu s-au găsit față cu alegătorii; n-a existat dar între cetățeni acea luptă pacinică și legală, care este sufletul guvernământului constituțional.

Alegătorii - cari au avut curagiul d-a pune mai presus de interesele lor și chiar de siguranța personală, datoria lor de cetățeni - acești alegători s-au aflat, mai pretutindeni, în față numai cu mașina guvernamentală, care confecționând și listele alegătorilor și listele chematilor a fi represintanții națiunei - spre a ne servi de înșeși espresia Mesagiului - s-a fost transformat în mare și unic alegător al țerei.

In asemeni condițiuni, succesul ministerului era mai dinainte asigurat și chiar cunoscuți.

Atfel din Constituțiunea noastră, nu mai avem decât denumirea; garanțiile constituționale nu mai esistă și guvernul bunului plac domnește în România.

Si când s-a făcut aceasta? Intr-o epocă normală, când marele cestiuni naționale și sociale sunt resolvate și țara, după multe suferințe, după îndelungate lupte și comoțiuni de sus și de jos, se credea ajunsă la acel liman, care face fericirea națiunilor în presinte, și pregătește mărirea lor în viitor și care poartă numele de: domnirea legilor.

Esperienţa secolilor a dovedit că guvernul personal, sub masca regimului parlamentar, devine, în privinţa consecinţelor asupra soartei popoarelor, mai desastros şi mai corupător de cât chiar guvernele cele mai despotice. La noi, acest trist adevăr, mai mult de cât în orice altă ţară, a dobândit o teribilă consacraţiune. Resultatele cârmuirei prin bunul plac şi-ale substituirei voinţei miniştrilor, în locul voinţei naţiunei, au adus ţara pe ţărmurile prăpastiei şi fiecare, plin de grije, vede înaintea sa ruina materială şi morală a României. (...)

După patru ani de funcţionare, în cele din urmă regimul n-a mai păstrat din guvernul constituţional de cât formele esterioare. (...)

Acestă domnire a legilor noi o cerem ca singura mântuitore pentru toţi. Ea este atât în interesul naţiunei, cât şi în interesul puterei executive. (...)

De aceia subscrişii deputaţi ai opositiunei ministeriale care datorim mandatul nostru numai virtuţei civice şi abnegaţiunii alegătorilor noştri, am uitat desbinările din trecut, am lăsat de o parte desbinările noastre asupra unor cestiuni de ordine secundară, şi, neavând în vedere de cât suferinţele ţărei, ne-am dat mâna spre a urmări cu stăruinţă reînvierea legilor, spre a redobândi independenţa individuală în faţă cu a tot puternicia guvernamentală, spre a face ca Constituţiunea, în general, şi legea electorală, în deosebi, să devie un adevăr respectat şi practicat, atât din cetăţeni, cât şi de puterea executivă.

Acest resultat mântuitor obişnuit, activitatea noastră parlamentară va urmări cu energie realisarea următoarelor principii:

1. Vom stărui ca, în afacerile noastre exterioare, să domnească o politică românească, o politică de pace. (...)

2. In toate Statele europene, guvernele, oricare este natura lor, pun o deosebită îngrijire întru a ocroti bunul traiu, întru a desvolta buna stare a claselor muncitoare, întru a răspândi instrucţiunea în mijlocul lor. Ministerul actual cârmueşte această ţară de un timp mai îndelungat de cât l-au avut toate celelalte ministere, de la 1866 până la 1870. El însă n-a făcut nimic pentru aceste populaţiuni, şi mai cu deosebire pentru cele rurale. Săteanul este astăzi adus la sapă de lemn. (...)

Legea tocmelilor agricole a pus la discreţiunea administraţiunei atât capitalurile proprietarilor şi ale arendaşilor, cât şi braţele cultivatorilor. (...)

Vom reclama imperios ca populaţiunile rurale să reintre în legea comună şi să ajungă a avea şi ele ceia ce le lipseşte astăzi cu totul: justiţia populară.

3. Indatoririle militare au devenit, mai ales pentru populaţiunile rurale, sarcină din cele mai apăsătoare. Legea miliţiilor. aplicată în mod rău-voitor şi

părtinitor în unele părți ale țerei, reclamă imperios o interpretațiune legislativă în scop de a ocroti pe cetățeni de prigoniri. (...)

4. Cu laudele oficiale date îmbunătățirei finanțelor noastre, laude cari nu pot resista la cea mai ușoară critică, este necontestabil, și chiar amicii guvernului o recunosc, că sarcinile fiscale ce apasă pe contribuabili au ajuns la niște proporțiuni atât de zdrobitoare, încât seacă toată avuția publică și privată. In nici o țară aceste sarcini - în scurtul timp de patru ani - n-au ajuns la o asemenea culme. Suntem în drept a afirma că, în acest mic interval, dările s-au urcat în total cu 32 la sută peste ce ele erau în 1869-1870. (...)

7. Magistratura, clerul, corpul profesional sunt astăzi lipsite de orice independență în îndeplinirea misiunei lor. Personalul lor lipsit de orice garanție, este redus la rolul de simplii funcționari administrativi. (...)

Aceste sunt basele principale ale programului nostru. Ele își au consacrațiunea lor în înseși pactul nostru fundamental. (...)

Strâns uniți în mijloace și în scop, noi pentru apărarea acestor principii și pentru introducerea lor în actele și deprinderile guvernului, nu vom cruța nici unul din mijloacele legale pe cari ni le dă Constituțunea din 1866, nici unul din sacrificiile pe cari ni le impune datoria noastră de români.

M. Kostaki, I.C.Brătianu, M.Cogălniceanu, A.G.Golescu, G.Vernescu Anastasiu, N.C.Fussea, A.Candiano-Popescu, A. Stolojan, Gh. Kițu, C.C. Pețacov, N.C.Furculescu.

In timp de un an de zile și mai bine au sosit aderări din capitală și din provincii.

In urma adesiunelor se făcu o întrunire de mai mulți cetățeni din partida național - liberală care alese un comitet pentru a susține și realisa programa acestei partide care s-a subscris de către deputații opositiunei.

Acest comitet era compus din 25 membrii și anume de d-nii:

Arvanezu Vasile, - Berendeiu Dumitru, - Buescu Pană, - Brătianu Ioan, - Brătianu Dumitru, - Cariaga Dumitru, Calinderu Nae, - Câmpineanu Ioan, - Ferichide Miccail, - Fleva Nicolae, - Ghica Ioan - Grădișteanu Constantin, Gianni Dumitru - Golescu Al.G., - Kogălniceanu Mihail - Costake Manolake, - Lupașcu Alexandru, - Nacu Constantin, - Opran Remus, - Protopopescu Pake, - Stătescu Eugeniu, - Stolojan Anastase, - Sturza Dumitru, - Rosetti C. A, - Vernescu George.

(Amintiri istorice, scrieri adunte și adnotate de Vintilă C.A. Rosetti și programele liberale de la 1848 până astăzi, p. 186-198)

MIHAIL KOGĂLNICEANU
Declarația în Adunarea Deputaților privind proclamarea independenței României

București, 9 mai 1877

(...) D-lor, și Camera, și Senatul, la interpelările d-lor Stolojan și Fălcoianu, au recunoscut că sântem în stare de rezbel, au recunoscut că sântem dezlegați de legăturile noastre cu Inalta Poartă și că acele legături sânt rupte mai întâi de către Inalta Poartă.

(...) In starea de rezbel cu legăturile rupte, ce sântem? Sântem independenți; sântem națiune de sine stătătoare (Aplauze). Insă d-lor, aci se oprește travaliul nostru? Aci se oprește misiunea noastră? Am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci, pot zice, de secole, și mai cu deosebire urmărit de la 1848 încoace? Mai întâi de toate, d-lor, să ne facem întrebare: ce am fost înainte de declararea rezbelului? Fost-am noi independenți către turci? Fost-am noi provincie turcească? Fost-am noi vasali ai Turciei? Avut-am noi pe sultanul ca suzeran? Străinii au zis aceasta; noi nu am zis-o niciodată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Insă era ceva. Erau niște legături sui-generis, niște legături care erau slabe când românii erau tari; niște legături care erau tari când românii erau slabi.

Incercările Turciei, pretențiunile Turciei în contra noastră, dacă în adevăr nu sporeau, cel puțin se repetau necontenit și mai mult în scris, căci în fapt nu se puteau face, pentru că Turcia slăbea din ce în ce mai mult, și numai când slăbea socotea de cuviință a-și arăta puterea către noi, pe care ne credea slabi. In acest mod, rezistența Turciei ni s-a manifestat mai cu seamă în acești din urmă 20 de ani, nevoind să intre în înțelegere cu noi spre a preface acele legături sui-generis, care nu mai sânt ale secolului actual și care, dacă nu mai erau de folos pentru noi, nu mai erau de folos nici pentru Turcia. Rezultatul a dovedit aceasta.

D-lor, eu nu voi să fac procesul Turciei; aceasta era treaba oamenilor de stat și care sânt în guvern, și care au fost, și care astăzi iau parte în parlamentul otoman. Ei sânt datori să vadă că au greșit când au răspuns pururea și într-un mod sistematic *non possumus* la toate cererile noastre. Aceasta este ceea ce ne-a adus pe noi în trista necesitate de a îndrepta armele noastre în contra armelor turcești îndreptate asupra noastră; aceasta ne-a adus în trista necesitate că, precum pe noi ne pâra Poarta și ne învinovățea că am trădat

interesele imperiului, că am rupt buna-credință, să declarăm și noi la rândul nostru că, fiindcă tunul raționează și pune în aplicațiune amenințările cuprinse în nota din 2 mai a lui Savfet-pașa, asemenea și noi am făcut recurs la tun și tunul nostru răspunde tunului otoman (Aplauze). Ne întrebați acum ce sântem? Sântem în stare de rezbel cu turcii; legăturile noastre cu Inalta Poartă sânt rupte și când va fi pacea să se facă nu cred că un singur român va mai consimți ca România să reintre în poziținea ei de mai înainte, rău definită, hibridă și jignitoare (...)

Așadar, d-lor deputați, nu am cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața reprezentanței naționale că noi sântem o națiune liberă și independentă (Aplauze îndelung repetite). Insă, d-lor, acum încep greutățile, fiindcă noua noastră condițlune cu definirea independenței noastre într-un mod mai determinat și mai absolut trebuie să fie acceptată de Europa. Aci este cestiunea, aci se reclamă patriotismul, aci se reclamă prudența, aci se reclamă sânge rece. Eu, cât pentru mine, nu m-am îngrijit de loc de notele lui Savfet-pașa (aplauze); dar foarte mult m-am îngrijit de acele cuvinte zise la tribuna parlamentului din Londra că România face parte integrantă din Imperiul otoman și că armata otomană poate trece Dunărea. Aceste cuvinte m-au îngrijit. Dar ce să facem? Să stăm morți? Nu, d-lor, căci morților nimeni nu le poate ajuta; nimeni nu comptează cu morții (Aplauze prelungite). Noi trebuie să dovedim că sântem națiune vie, trebuie să dovedim că avem conștiința misiunii noastre, trebuie să dovedim că sântem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri, și această misiune în momentele de față este încredințată fraților și fiilor noștri care mor la hotare.

(...) Așadar, trebuie să dovedim că, dacă voim să fim națiune liberă și independentă, nu este pentru ca să neliniștim pe vecinii noștri, nu este pentru ca să fim popor de îngrijiri pentru dânșii; din contra, și încă mai mult decât până acum, să arătăm că sântem o națiune hotărâtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei stări morale și materiale, iar nicidecum ca să îngrijim, ca să neliniștim pe cineva. Noi voim să fim bine cu toate puterile, și cu Rusia, și cu Austria, și chiar cu Turcia; și cu Turcia vom face legături nouă, (...) iar nu să rămânem în acele legături ca până astăzi, care nu mai au rațiunea lor de a fi.

Mă rezum, d-lor: voim să fim independenți, pentru că voim să trăim cu viața noastră proprie, pentru că nu voim să mai pătimim pentru greșelile altora, pentru că voim ca la gurile Dunării de jos să fie un bulevard în contra rezbelului.

(...) Încă o dată, vă declar. d-lor, în numele guvernului că noi ne privim ca în rezbel cu Poarta, că legăturile noastre cu Poarta sânt rupte, că guvernul va face tot ce va fi cu putinţă ca starea noastră de stat independent şi de sine stătător să fie recunoscută de Europa la viitoarea pace, pe care şi guvernul, şi dv., şi ţara întreagă o doreşte să o vadă cu o oră mai înainte.

(„Monitorul oficial", nr. 118 din 27 mai 1877; vezi şi „Pagini din lupta poporului român pentru independenţa naţională, 1877-1878", Bucureşti, 1967, p. 107-110)

ION GHICA
Liberalii de altădată, noiembrie 1880

(...)

Fatuitatea facţioşilor şi a demagogilor, a albilor şi a roşilor este atât de mare şi-i orbeşte pe unii şi pe alţii până într-atâta, încât îşi atribuie lor şi numai lor evenimentele cari au rezultat din cauze mari şi complexe, la cari ei au fost cu totul străini.

Publicul crezător şl uimit se închină când unora, când altora.(...)

Dorinţa ce are fiecare de a face să se crează despre sine că el şi numai el a făcut tot ce este bine, tot ce este mare trage după dânsa necesitatea de a defăima pe ceilalţi, de a înnegri în ochii naţiunii tot ce nu este el şi a se pune ca singurul capabil, curat şi bun. De-aici s-a născut şcoala calomniei şi a injuriei, care a adus zizania, ura şi dezbinarea, o şcoală a cărei adepţi, pentru a populariza neadevărul şi eroarea, nu-şi cruţă nici un sacrificiu, espresiunile cele mai batjocoritoare curg ca din izvor.

Dacă cineva are nenorocirea de a consilia moderaţiunea şi modestia, de a pomeni de economii în finanţe, de a zice că progresul şi civilizaţiunea nu stă în instituţiuni cari nu au alt scop şi alt rezultat decât de a satisface vanitatea, dacă denunţă vreo abatere sau nu aprobă persecuţiuni nedrepte, conspiraţii inventate, presupuneri şi acuzaţiuni infamante, îndată o sută de condeie şi mii de limbi tăbăresc pe dânsul, îl denunţă opiniunii publice ca vândut străinului. (..)

Credinţa mea este că va veni curând timpul când românii vor înţelege că nici libertatea nu este anarhie, nici legalitatea nu este despotism; şi că

autoritatea, cu cât este indispensabilă societăților, cu atât ea trebuie să fie mai întărită, făcând-o să derive de la lege, a cărei suveranitate este singurul principiu care poate conduce societățile moderne și că libertatea, cu cât este mai necesară, cu atât trebuie să fie subordinată rațiunii și științii. (...)

Intr-o societate bine echilibrată, deosebitele ramuri ale trebuințelor naționale trebuie să meargă mână în mână, trebuie ca nici politica să nu fie sacrificată comerțului și industriei, nici literatura și artele să nu fie sacrificate ambițiunii politice și vitejiei. (...)

Lumea occidentală se zvârcolește de secule între autoritate și libertate, luptă necontenit cu principiul autoritar, inimicul jurat al societăților libere.

Să nu se înțeleagă iar că a fi liber va să zică a nu face nimic, de teamă să nu aducem supărare semenului nostru, ci din contră a fi liber însemnează a munci, a fi singurul său arbitru de ceea ce face și de ceea ce nu face; căci libertatea este activitate, este dreptul de întrebuințare liberă a timpului, alegerea liberă a lucrării și a muncei noastre; nu este, cum cred unii, trândăvia sau dreptul de a înjura și a calomnia, sau dreptul de a chema ura și disprețul asupra celorlalți sau asupra guvernului și a provoca ură și răzvrătiri. Nimic nu garantează mai bine propriele drepturi ale fiecăruia ca respectul ce trebuie să avem noi înșine pentru drepturile carî le țin în cumpănă.

Numai cu această condițiune libertatea se poate stabili la un popor; ea este exigentă și capricioasă, voiește să fie înțeleasă, apreciată și iubită până la moarte. Si când dintr-un concurs oarecare de circumstanțe libertatea se coboară asupra unei societăți care nu știe să o prețuiască și să o practice, ea se oprește puțin și dacă vede că nu este respectată și adorată, zboară, fuge, lăsând un regret lung și amar, căci nimeni nu simte mai bine lipsa ei decât acei cari au avut-o și au pierdut-o, neștiind să o păstreze. Voltaire zicea că, pentru a scrie despre libertate, ar voi să fie închis la Bastilie. (...)

Una din condițiunile cele mai importante pentru libertatea unui popor este ca în clasele de jos să existe spiritul de conservațiune și în cele de sus să existe spiritul de inovațiune și de progres. Această condițiune a făcut că în Englitera libertatea a putut înflori mai bine decât în orice altă țară. (...)

Pe cât timp nu vom căuta decât ceea ce ne convine personal, fără a ține seamă de trebuințele și de interesele celorlalți, să tot dorim libertatea, să o tot chemăm toți cu toții, buni și răi, bătrâni și tineri, ea va rămânea surdă la glasul nostru, va rămânea suspendată în aer ca o simplă aspirațiune. (...)

Omul, ca să fie liber, trebuie să înțeleagă și să știe că ceea ce dă libertate, considerațiune și avere este munca, că ele sunt singurul drum care duce la civilizațiune și la progres. (...)

Orbirea partidelor merge până a refuza și a combate binele, când ar veni de la partidul opus, deși rațiunea ne zice să-l primim ori de unde ne-ar veni și să fim recunoscători acelor cari în timpuri grele au apărut drepturile țării. Trecutul de orice dată, ca și prezentul, își are păcatele sale; dar totodată și unul, și altul au drepturi netăgăduite la recunoștința urmașilor, când au știut să le păstreze o patrie; cu toate acestea, se găsesc mulți care-l defaimă, îl disprețuiesc și-l insultă. Această ingratitudine și lipsă de respect către oameni vine din patimă, din neștiință și din orbire. Mai târziu, când timpul va potoli patimile, atunci vom putea judeca oamenii cu imparțialitate, poate că dreptatea va apărea la mulți ca o mustrare că n-au știut să prețuiască și să judece în deplină libertate.(...)

Libertatea și autoritatea trebuie să se combine în folosul fiecărui membru al societății, iar nu să se combată, căci, de va fi luptă între aceste două elememte, societatea se pericliteză, și o libertate care nu recunoaște autoritate cade de sine prin anarhie, precum autoritatea cade prin abuzul puterii cu care a călcat libertatea.

Societățile ai căror membri nu-și înțeleg datoriile ce au unii către alții își dau mai totdeauna libertăți esagerate și rău înțelese, cari, mai curând sau mai târziu, produc ciocniri între interesele comune și particulare; degenerează într-o anarhie, al cărei-singur remediu este despotismul. (...)

(Ion Ghica, Scrisori către V. Alecsandri, București, 1976, p. 88-91; 117-123)

ION GHICA

(Despre industrie, învățământ, civilizație română la sfârșitul sec. al XIX - lea - n.n.)

(...)

Dacă voiți, voi tinerii, să aveți o patrie română, puneți-vă pe industrie, deveniți producători; lucrați împreună; în loc de a conta să câștigați cu efecte, cu împrumuturi d-ale statului și cu agiotagiu, asociați capitalul vostru cu munca, deschideți prăvălii, înființați ateliere, formați o casă de credit industrial, la care acei cari voiesc să muncească să poată găsi avansuri cu care să-și poată procura mașinele și instrumentele de lucru cu un procent drept și cuviincios; pentru întreprinderile cele mari, să căutăm soluțiunea în asociațiuni, interesând la beneficii atât capitalul cât și munca. (...)

La noi, pe de o parte puțina concentrare a populațiunei prin târguri, gusturile modeste la care era obligată o aristocrație a cării avere consta în pământuri întinse, dar fără cultivatori și fără drepturi feodale asupra acelor puțini locuitori ce aveau și care; la cea mi mică nedreptate, treceau Dunărea și obligau pe domni a impune boierilor concesiuni, ca să-i înduplece a se întoarce în țară; pe de altă parte sărăcia și lipsa de trebuințe în clasele de jos făceau traiul înlesnicios și nu a silit pe români a deveni prea laborioși; prin urmare a ținut salariul meserilor prea suit în comparațiune cu prețul obiectelor de hrană. (...)

Sunt autori care au susținut că starea de civilizațiune a unui popor se poate măsura prin cătimea de sulfur (pucioasă) ce întrebuințează. Este adevărat că nu este fabricațiune în care acidul sulfuric (vitriolul) să nu intre ca ingredient sau ca reactif; dar descoperirile în științe, în arte și în meșteșuguri merg așa de repede, încât agenții himici și mecanici se schimbă și se pot schimba dintr-o zi până-ntr-alta; fierul și cărbunele care pot da astăzi o idee, putem zice exactă, despre producțiunea unei țări, mâne n-ar mai putea servi ca termen de comparațiune, când s-ar găsi mijlocul de a se întrebuința altă putere motrice decât aburul. Cea ce însă a fost și va fi totdeauna un mijloc sigur de a măsura într-un mod necontestat starea morală și intlectuală a unei națiuni a fost și va fi instrucțiunea publică și literatura. Cu cât tezaurul adevărurilor morale, politice și științifice va fi mai bogat, cu cât cunoștințele în arte și meșteșuguri vor fi mai întinse, cu cât vor fi mai mulți la număr acei care pot să le înțleagă și să le aplice, și cu cât simțul binelui și al frumosului va fi mai dezvoltat, cu atât acel popor va fi mai înaintat în civilizație. Cheltuielile cele mari ce am făcut cu armata și luxul în birocrație, nu numai că nu ne-au permis să dăm instrucțiunei publice ceea ce i se cuvenea, dar ne-a făcut să nu-i lăsăm nici ceea ce era al ei bună și dreaptă proprietate. I-am luat cea mai mare parte din veniturile moșiilor și pădurilor consacrate de moși-strămoșii noștri și le-am dat jandarmilor, vameșilor și lingușitorilor.

Din 22 de milioane franci (socotind pe lângă cele 20.224.819 fr. arenzile anuale și venitul acelor vândute în sumă de 70 de miloane de lei vechi), numai 8.182.942 franci se întrebuințează oarecum la destinațiunea donatorilor, la școală și la biserică; iar celelalte 14 milioane servă a plăti anuitățile barbelor de lână, căciulilor de păr de urs lipit, a îmbogăți pe cei care ne-au tratat de înșelători și necinstiți înaintea Europei, după ce ne-au luat banii din ladă, a plăti artiști electorali ș-a încuraja spionii și panegiriștii dinîntru și dinafară.

Suma care figurează în bugetul Ministerului cultelor şi Instrucţiunei Publice este la noi de 8.182.942 fr. şi se împarte în modul următor:

3.818.592 franci, pentru clerul înalt şi administraţiune.

4.354.349 franci, pentru instrucţiunea publică.

Această sumă din urmă este distribuită astfel:

444.158 fr(anci), pentru universităţi

376.049 fr(anci), pentru învăţătura specială

762.506 fr(anci), pentru gimnazii

207.180 fr(anci), pentru şcoalele secondare de fete

430.256 fr(anci), pentru seminarii

1.328.200 fr(anci) pentru învăţământul primar urban

816.000 fr(anci), pentru învăţământul primar rural

Pentru învăţământul populaţlunei rurale, care este de aproape patru ori mai numeroasă decât toate celelalte clase împreună, se dă numai 816.000 fr. la care de vom adăoga şi contribuţlunea scolastică a comunelor rurale 1.500.000 fr., ajungem la cifra de 2.316.000 fr. pe an pentru învăţământul primar a 700.000 de familii de plugari sau câte 3 fr. de familie sau 66 de bani de om. De vom adăoga şi acei 1.328.200 fr. acordaţi şcoalelor primare urbane, suma totală întrebuinţată pentru învăţătura primară urbană şi rurală a patru milioane şi jumătate de români este 3.644.200 franci.

Să comparăm acum această sumă cu acea destinată aceluiaşi obiect într-ale ţări:

In Statele Unite ale Americei, serviciul învăţăturei publice este de 105 milioane franci pe an, la care sumă se adaogă şi venitul a 20 de milioane de hectare; peste tot 225 de milioane de franci, sumă de 65 de ori cât a noastră, şi ţiind seama de numărul populaţiunei, care este de 38 milioane sau de opt ori cât a noastră, vedem că acolo se dă de nouă ori cât la noi; 6 franci de suflet, iar numărul copiilor care urmează acele şcoli fiind de 4.500.000 suflete vine câte 50 de franci de copil.

In Prusia, unde organizaţiunea instrucţiunei poporului datează încă din secolul XVI, din timpul margravului Albert de Brandenburg, statistica din 1867, pe când populaţiunea regatului afară de anexe era de 19.675.990 de suflete, sumele destinate învăţăturei primare era de 30 de milioane de franci. (...)

Deosebit de cele 25.634 de şcoli primare de mai sus, Prusia mai are:

906 şcoli primare private cu 1.700 învăţători

600 şcoli de dumineca
şi 457 săli de azil.

Numărul copiilor care urmează aceste deosebite şcoli este de 3.070.299.(...)

De ne vom raporta la cifrele oficiale, numărul copiilor care urmează şcoalele primare la noi este de:

82.145 din care 55.985 în şcoalele primare rurale
26.160 în şcoalele primare urbane
(...)

Cifra pecuniară afectată la noi învăţăturei primare este în adevăr foarte mică şi solicitudinea guvernului din nenorocire a fost şi mai mică.(...)

După statistica noastră oficială, numărul copiilor care urmează şcolile primare este de 17 la mia de locuitori, dar în realitate nu trece de 7 sau 8. (...)

Trăim într-un secol în care lucrătorul nu mai poate fi un automat, făcând toată viaţa lui numai o minimă lucrare a gămăliilor de ac, nu mai poate fi un rutiniar, perpetuind din generaţiune în generaţiune forma şi cualitatea obiectului ce produce; astăzi uvrierul se cere să fie o maşină inteligentă, i se cere aptitudinea şi capacitatea de a studia, de a perfecţiona şi de a născoci. (...)

Lipsa de şcoli face ca la noi lucrătorii dulgheri, zidari, cavafi, croitori să fie astăzi ceea ce erau acum o sută de ani, dulgherul leagă şi astăzi căprioreala cu piroane, zidarul nu are nici o cunoştinţă despre proprietăţile deosebitelor feluri de var, tabacarul nu are cea mai mică idee de perfecţionările ce a luat industria argăsitului pieilor; cu toate acestea sunt oameni care par a crede că numai cu o lege sau un decret de protecţionism sau de prohibiţiune am putea vedea înflorind industria românească. (...)

Numărul tinerilor care urmează deosebitele noastre şcoli este, după tabelele statistice, de 88 până la 99 de mii; în acele tabele el creşte pe tot anul cu 5 sau 6 mii. Se împart în modul următor:

51.727 băieţi	în şc. primare rurale	1.831 institutori.
4.258 fete	cu 1.919 învăţători	78 institutrice.

18.682 băieţi
7.478 fete } în 232 şcoli primare urbane.

224 băieţi în trei şcoli reale.

979 elevi în 15 gimnazii.

1.487 elevi în 6 licee.

1.563 elevi în 8 seminare.

125 elevi în şcoala de medicină şi farmacie.

24 elevi în şcoala macedono-română.

450 eleve în 5 şcoli secondare de fete.

187 eleci în 2 şcoli de comerţ.

197 elevi în 2 şcoli normale.

571 elevi în 2 universităţi.

57 elevi în 2 şcoli de bele-arte.

243 elevi în 2 şcoli de muzică.

88.352

(..)

(Ion Ghica, Opere, vol. II, Bucureşti, 1956 p. 146; 152, 210-215)

P.S. AURELIAN
„CUM SE POATE FONDA INDUSTRIA ÎN ROMÂNIA ŞI INDUSTRIA ROMÂNĂ FAŢĂ CU LIBERTATEA COMERŢULUI DE IMPORTAŢIUNE"
(septembrie 1881)

PRECUVÂNTARE

Fiecare secol este caracterizat prin creaţiunea ori dezvoltarea oricăror ramuri de activitate. Istoria ne spune că în cutare epocă s-au dezvoltat artele; într-alta, cercetările filozofice; într-o a treia s-au cultivat ştiinţele. Cu privire la secolul al XIX - lea, aceea ce-l deosebeşte de cele trecute este progresul fără precedent al ştiinţelor şi al dezvoltării economice. Descoperirile ştiinţifice, cultivarea cu predilecţiune a diferitelor ramuri ale ştiinţei, împrăştierea şi vulgarizarea cunoştinţelor ştiinţifice vor fi unul dintre titlurile de glorie ale acestei epoci. Alături şi în paralel cu progresul ştiinţelor s-a dezvoltat industria în toate ramurile sale: agricultură, industrie propriu-zisă şi comerţ. Stiinţa aplicată la aceste trei ramuri de activitate este una din manifestaţiunile cu care se poate făli secolul nostru. Urmarea a fost progresul industrial, o preocupaţiune particulară pentru interesele economice, preocupaţiune care a mers crescând până în zilele noastre şi care nu se va mai opri de acum înainte. In timpul de faţă, îngrijirea despre dezvoltarea intereselor economice a devenit atât de mare, încât a ajuns să ocupe dacă nu cel dintâi, dară cel puţin unul dintre întâiele locuri în politica statelor. (...)

Lucrul nu trebuie să surprindă pe nimeni. După cum individul comerciant industrial ori agricultor, caută a avea câţi mai mulţi muşterii, asemenea şi staturile se silesc a dobândi cât mai numeroasă clientelă pentru producătorii lor. Afară de aceasta, pentru unele puteri politica economică a devenit un mijloc indirect spre a ajunge pe nesimţite la cuceriri politice şi aceasta dă şi mai mare însemnătate înrâuirilor pe cale economică. In multe împrejurări, istoria este faţă spre a ne spune, cuceririle economice au fost premergătoare cuceririlor politice.

Faţă de această aspiraţiune generală a popoarelor înaintate către dezvoltarea intereselor economice, faţă cu nepregetata stăruinţă a diplomaţiei în scopul înrâuirirei pe cale comercială, ţara noastră nu numai că nu poate fi nepăsătoare, dar nu-i este iertat a sta pe loc. (...)

Mulţumită lui Dumnezeu, poporul român nu este dintre acelea care fug de progres; dimpotrivă, nu cred că altele ar putea să-i stea înainte când este vorba de a se dezvolta şi a merge pe calea civilizaţiunei. Imprejurările mai

presus de puterile sale l-au împiedicat de a fi alături de celelalte neamuri înaintate; nu putea să lupte deodată pentru a-şi apăra fiinţa şi pentru a se dezvolta. Astăzi, după secole de suferinţe, el este liber şi independent. Ajuns în rândul popoarelor înaintate întrucât priveşte situaţiunea sa politică, este de datoria sa să se pună pe lucru pentru ale ajunge şi pe calea economică.(...)

CUM SE POATE FONDA INDUSTRIA IN ROMANIA

De unde acum câţiva ani chestiunile economice erau lăsate într-o absolută părăsire, în timpul de faţă, constatăm cu deosebită mulţumire, tot românul, până şi acela care n-a luat vreodată un manual de economie politică în mână, se interesează într-un mod particular de mişcarea economică a ţării. Fiecare, după cât se pricepe, ţine a spune cuvântul său când se vorbeşte despre lipsurile economice ale României. Mai mult, şi în aceasta vedem un semn de mântuire, astăzi a ajuns în stare de convingere adâncă pentru o parte însemnată a populaţiunei române ideea cum că lipsa unei industrii naţionale este în timpul de faţă o cauză de slăbiciune economică pentru ţară, iar în viitor o ameninţare pentru intersele sale cele mai vitale.(...)

O naţiune a făcut deja un pas mare în calea progresului când ajunge să-şi cunoască şi să-şi simtă lipsurile şi nevoile; a mers înainte când s-a convins că lipsa de industrie naţională este o ameninţare, care mâine poate deveni fapt împlinit, pentru cele mai scumpe ale sale interese.(...)

Aceasta fiind pornirea spiritelor în favoarea unei industrii naţionale, eu unul sânt de părere că nu numai nu avem timp de pierdut, dar că, cu riscul de a compromite realizarea unei idei atât de folositoare pentru întreaga ţară, ca guvern, corpuri legiuitoare şi particulari să ne folosim de această fericită dispoziţiune a românilor şi să nu mai întârziem căutuşi de puţin punerea temeliei industriei în România. Să nu ni se răpsundă că temelia este pusă fiindcă s-au înfiinţat două, trei fabrici de chibrituri, două fabrici de zahăr, o fabrică de postav şi alte câteva stabilimente. Nu este vorba de înfiinţarea a câteva stabilimente, ci despre aşternerea unui program general şi despre măsurile de a-l pune în aplicaţiune treptat. (...)

(P.S.Aurelian - Opere economice, Texte alese, Edit. Academiei, 1967, p. 185-188)

C.A.ROSETTI
Discurs asupra tocmelelor agricole (12 februarie 1882)

Țăranii dar s-au făcut proprietari; prea bine, aceasta este salvarea țării. Dar acum întreb: cu ce drept proprietarii cei mari se întrunesc și dau decrete fără a consulta și pe proprietarii cei mici? Ba încă și mai mult, se mândresc și cred că fac act de patrioți, zicând: noi numai, proprietari de cei mari, am decis așa. (...)

Ei bine, d-lor, dar nu știți și dacă nu știți nu v-a spus ieri d.P.Carp, în momentele sale de om liber, acel mare adevăr că mica proprietate este temeiul proprietății celei mari? că mica proprietate scapă proprietatea cea mare?

Prin urmare, din două una: sau că și acum ca totdeauna ați crezut în rangurile de boieri, sau că și acuma ca totdeauna ați violat, ați ucis proprietatea, ai căreia vă ziceți conservatori. Onor proprietarilor mari - și vă numesc astfel pentru că nu mai puteți să vă ziceți vornici și logofeți mari -, dacă sânteți așa de geloși a conserva proprietatea, de ce ați tăcut la Regulamentul Organic? De ce ați tăcut la ordinele guvernului de la Balta-Liman? De ce ați tăcut la 1864? De ce? (...)

Ei, d-lor, strigați, strigați contra proiectului de lege propus de fostul ministru de interne, dar sânteți oare așa de simpli încât să fie crezut că îndată ce l-a propus l-a și pus în lucrare? Știu că v-ați întrunit la Iași, dar nu ați spus nimic în acea întrunire decât că să rămână ceea ce este. Ei bine, ceea ce este credeți dv. că e asigurarea proprietății, asigurarea partidei conservatoare, când toată țara, tot omul trebuie să ceară să nu mai fie ceea ce este astăzi? (...)

M-ați acuzat că sânt republican. Negreșit că ați făcut aceasta din multa amoare ce aveți pentru monarhia ereditară liberală și nobilă; v-a fost teamă că eu, republicanul, voi resturna, de astă dată singur, pe un domn fără d-voastră. Iară gelozie de meserie. (...)

Eu voiesc să-mi consolidez națlunea, și cât pentru republică, aceasta este treaba copiilor mei și a copiilor lor.

Eu mă mulțumesc cu titlul de rege și cu faptul de republică. V-am dovedit-o: în esil, prin scris, noi am susținut domnul străin; la '59 am dovedit-o, căci am ales pe Cuza. Si cred că, dacă Cuza n-ar fi fost rău consiliat, am fi avut astăzi un rege al românilor născut aci.

Sânt fericit c-acela care este acum a știut să probeze poporului că-l înțelege și că se-ncrede în el. A văzut că dreptate a avut a se-ncrede în acest popor, mai cu seamă în urma resbelului, care á adus rigalitatea și pe care resbel l-ați

combătut necurmat. (...)

Cum dar cereți amânarea supt cuvânt că nu ați studiat cestiunea? Cum? De la 1866 și până acum, dv., oameni iluștri, proprietari mari, n-ați studiat încă legea de la care depinde proprietatea dv., proprietatea țărei întregi, de la care depinde liniștea și prosperitatea și gloria ei? Cum? N-ați auzit nici un țipăt până acum? Nu v-a trecut prin minte c-ar fi vro nedreptate pe undeva? (...)

(Discurs asupra tocmelilor agricole, rostit în ședința Camerei de la 12 jebruarie 1882, apud C.A. Rosetti, Gânditorul, Omul, p. 323-327)

IOAN IONESCU DE LA BRAD

(Activitatea Parlamentului din perspectiva unui ales al Colegiului IV - 1881; 1884)

Precum Domnul cu miniștri săi responsabili dau sama represintanților națiunei de starea țerii, asemenea crezu că și represintanții națiunei sunt datori se dea și ei o sama alegătorilor lor.

Așa am crezut și așa am făcut ca în toți anii de când m-ați ales deputat al vostru, așa fac și acum pentru anul acesta.

Miniștri cari guvernează, și au dat sama de starea țării și represintanții națlunei, cari controlează, au răspuns.

Ce au spus miniștrii și ce au răspuns represintanții națiunei?

Citiți Monitorul și veți vedea.

Veți vedea că miniștrii spun că pe România o bat toate fericirile, în toate merge bine, măcar că n-au putut, zic dumnealor, a se ocupa și de administrațlune internă, că veniturile tesaurului public cresc și se înmulțesc.

Voi cari munciți șl cu munca voastră ne hrăniți pe toți, și din munca voastră împleți cu bani visteria țării, spuneți voi, răspundeți voi miniștrilor cum sunteți și cum trăiți și cât de lesne plătiți birurile. (...)

In fața voastră, ca înaintea lui Dumnezeu, vin și mărturisesc că starea țării este departe de a fi aceia ce trebuie să fie. Legile făcute pentru binele vostru nu s-au aplicat; pământul hotărât de legea rurale a se da la însurăței s-au dat numai la unii dar nu la toți; pământul hotărât de lege a se vinde la țăranii ce au nevoie să cumpere, nu s-au vândut. Și apoi când n-aveți pământul vostru ca să munciți și se vă hrăniți, și pe noi pe toți, cum are să vă meargă bine? Legi

sunt făcute ca se ve vânză pământ, ca se aveți cu ce trăi, dar miniștrii nu le-au pus în lucrare, nu fac nimic pentru binele vostru: de aceea am votat negru la alb. Am votat în contra; pentru că miniștri nu-și împlinesc datoria lor, nu aplică legile făcute. (...)

Singurul lucru mai important de care s-au ocupat Camera mai înainte de Crăciun au fost recensemântul, a doua catagrafii ce se face pentru așezarea dărilor. Catagrafia au fost rău făcută, și mai ales pentru țeranii cărora le-au îndoit impositul fonciar; de aceea am adresat guvernului interpelarea următoare:

„Am onoarea a ruga pe domnu ministru de finance se binevoiască a ne spune cum s-au procedat la facerea recensământului pentru așezarea impositului fonciar de au ieșit o lucrare de care toată lumea se plânge, o lucrare ce nu se poate controla, o lucrare cu totul abătută de la principele științei și de la practica admisă în facerea unor asemenea importante lucrări statistice. Este dispus d. ministru că se îndrepte lucrarea, se liniștească lumea și să așeze impositul fonciar pe dreptate, și cum crede domnia sa să poată face această îndreptare? (...)

Dreptatea cere ca bogatul se plătească mai mult de cât săracul. Cel ce are mult, mult trebuie se dea, cel ce are puțin, puțin trebuie se dea, cel ce n-are nimic, nu trebuie să dea nimic. Așa cere dreptatea, așa caută se facă sciința în așezarea impositelor. Dar unde este sciința? Liberalii de astăzi de la guvern au întărit birul robiei schimbându-i numele din capaitația în căi de comunicațiune, și apoi cutează a se numi liberali.

Dupe ce s-au pus zilele de beilic a se plăti în bani apoi au pus pe spatele voastre alte zile de beilic în natură, ca nu cumva se rămâneți liberi de muncile publice, de zilele de beilic, de impositul robiei și al nedreptății. Astfel în loc de șase zile ce făceați sub Cuza-Vodă, vă găsiți astăzi cu 12, din care pe 6 le plătiți în bani și pe 6 le faceți în natură. Vai de steaua voastră!

Dupe vacanțiele Crăciunului au început a ploa cu legi noi, în Cameră, cu legi de tot felul, și a se vota cu o repeziciune nepomenită. Au fost o zi în care s-au votat zece legi!

Intre mulțimele de legi votate de cameră sunt vre-o două trei cari vă interesează mai cu osebire pe voi despre care cred de a mea datoria a vă spune câteva cuvinte.

Au votat proiectul de lege pentru a se da 2.000 lei noi spre a se face bustul lui Costachi Negri și a se pune în sala Adunărei, ca unul din cei mai însemnați oameni cari au luat parte și au avut o înrâurire curmătoare în toate reformele politice și sociale ce s-au făcut în țară de la 1848 până la 1866 și cari reforme au produs constituirea de astăzi a statului român.

Când s-au făcut desrobirea Tiganilor sub Vodă Ghica, Negri, consiliarul și amicul său intim și zicea că nu ne putem presinta înaintea Europei cu Tigani pe suflete, au căutat emanciparea Tiganilor zicând:

„Sculați mai frați, din greu somn vă deșteptați" și au sfârșit zicând:

„Dar-ar Domnul toți se fie cu noi astăzi desrobiți"

Si pentru ca să fie aceasta, Negri au propus în divanul ad-hoc emanciparea și împroprietărirea țăranilor și au stăruit pe lângă Vodă Cuza de s-au realizat dorința lui.

După împroprietărirea țăranilor, Negri sau retras din viața publică la căsuța sa de lângă Tg. Ocnei, s-au retras serac, având deja jertfă moșia sea Mânjina și toată averea lui pentru binele țărei.

Nu se știe cauza ce l-au făcut a se retrage. Putem presupune că causa au fost piedicele ce au întâmpinat în relizarea programei ce s-au format în 1848 la Cernăuți pentru emanciparea și împroprietărirea țăranilor; căci zicea că precum s-au desrobit Tiganii aseminea să se desrobească și țeranii, plătind statului recuperarea clăcii și a dijmei precum au plătit răscumpărarea sufletelor țigănesti.

Eată punctele principale ale programei lui Negri care pune asupra statului toată răscumpărarea clăcii.

1. Desființarea boerescului și a tuturor angarielor;
2. Egalitatea înaintea legilor;
3. Așezarea dărilor proporțlonală cu avutul fiecăruia;
4. Improprietărirea țăranilor cu despăgubire din partea statului;
5. Unirea principatelor într-un singur stat român.

Acum că răsumpărarea clăcii sau făcut luând parte la dânsa și țeranii și statul, adică țăranii plătind dare din trei părți și statul numai a treia parte, să ne aducem aminte cu recunoscință de acel C. Negri care, de și nu au dobândit tot cât au cerut, dar totuși au dobândit a treia parte, și pentru aceasta poporul român îi ține și îi va ținea seamă totdeauna. (...)

Frați săteni

Eu nu vin să cer voturile voastre la alegerile de față, dar tocmai pentru aceasta mă sânt dator către voi toți membri corpului electoral al țeranilor, iar mai ales către voi acei cari la alegerile din urmă ați dăruit într-un nobil curagiu ca se me trimeteți în adunarea țărei ca represintante al vostru.

Pe lângă aceasta, o viață întreagă ce am consacrat întru apărarea causei voastre și a interesului celui mare al emancipărei voastre de către robiele ce vă apasă, îmi pune datoria, astăzi mai cu samă, se vă dau un sfat bun.(...)

Voi sunteţi partea cea mai însemantă a puterei ţărei, voi plătiţi dările cele mai însemante; voi daţi mulţimea fiilor voştri pentru oastea ţerei, voi sunteţi cu numărul şi cu puterea de producere cea mai însemantă a avuţiei şi puterei ţărei; iar în faptă chiar şi după legea nouă, aveţi numărul cel mai mic de representanţi în Adunările legiuitore ale ţărei. Chiar în aceste corpuri legiuitoare de aţi trimite toţi represintanţi de ai voştri, tot aţi fi acolo într-o neînsemantă minoritate. Ce va fi oare de voi şi de interesele voastre când aţi trimite ca represintanţi ai voştri tot recomandaţi de prin alte colegiuri şi de comitete înfiinţate pentru acest scop?

Nu mai staţi, fraţilor, la îndoială. Dacă veţi alege ca în trecut, tot în starea de astăzi aveţi să rămâneţi, şi tot ca în trecut aveţi să pătimiţi.

(Dările de seamă către alegătorii colegiului al IV - lea de Roman din partea deputatului Ioan Ionescu de la Brad, 1881;1884, Iaşi 1885, p. 131-137; 192-193)

C.A. ROSETTI

(Răspuns la cuvântarea lui Titu Maiorescu la dezbaterea asupra regimului electoral, rostit în Adunarea Deputaţilor în şedinţa din 2 aprilie 1884)

D-lor, a răspunde, fără un minut de pregătire unui maestru ca D. Maiorescu, este mai mult de cât o cutezanţă. dacă am îndrăsnit însă să o fac, cutezanţa nu vine din încrederea ce am în mine, ci din siguranţa ce am că d. Maiorescu a ştiut, ca un adevărat maestru, să profite de toate greşelele noastre, pentru ca să le adune într-un cocoloş, şi să ne lovească cu el în cap, ca să ne deştepte.

Acest învăţat, onorabil şi maestru bărbat de Stat, a luat lucrurile cu acel şir regulat care ştie să-l aibă un vechiu şi exprimentat profesor, le-a luat încă de la lovirea de Stat.

Si în adevăr, tot ce a spus este adevărat. Lovirea de Stat, ori câte bunuri ar fi adus - şi admit că a adus multe bunuri - am spus-o înainte de a se face, cu ani întregi, şi dupe ce s-a făcut, că, dacă ar veni un om şi să-mi dea tot, dacă Isus, care reînviază Dumineca viitoare, ar bine-voi să mai vină o dată pe pământ şi mi-ar zice: pune degetul în rana cuielor şi crede; şi daca el ar voi să se facă dictator al acestui popor ca să-i dea toate bunurile pe care el le doreşte, eu n-aş primi nici chiar o astfel de dictatură... (Numeroase aplause);

pentru că, dacă astăzi se găsește un om sânt care ar salva țara mea, acel om e muritor, și noi cari ne-am fi desprins să nu mai existăm de cât prin voința unui om, am fi o națiune condemantă peirei.

Acest sentiment îl aveți toți, îl are naținea română. Elita națiunei române a făcut acea revoluțiune de sus în jos; s-a unit ca să restabilească regimul constituțional; și aceasta este gloria tututor acelor oameni fără osebire de nuanțe și caracter, că au dat națlunei mijlocul de a se desvolta prin ea însăși, și mai mult încă, că au oprit de a se perde țara Românească făcând, ceea ce ne amenința D. Lascar, când zicea că drepturile poporului nu se dau, ci se iau. Noi însă toată viața noastră am zis și vom zice, de sus în jos, iar nu de jos în sus.

Eu n-am venit la tribună ca să atac, nici să apăr, am venit să spun ceea ce cred că e drept, precum D. Maiorescu a atacat ceea ce a crezut că nu e drept.

D-sa zice că ceea ce facem acum este o operă de partit, iar nu operă constituționale; că jumătatea țărei este în contra; că oamenii ca D-nii cutare și cutare nu trebue să zică și ei ceva?

Toate acestea sunt mari și drepte adevăruri; dar dacă d-lor nu vor să vină, cum putem noi să-i luăm cu sila? Si la rândul meu vă întreb: cum pot eu să merg cu d-lor, dacă cred că d-lor fac rău? Poate mă înșel. Dar cine mă judecă? Națiunea.

Ei, bine, s-au deschis colegiele electorale; s-au dus și d-lor acolo, au vorbit și cred că nu se va fi găsit nimeni care să-i fi oprit de a lua cuvântul în o alegere.

O voce: Ba s-au și ales unii.

D.C.A. Rosetti: S-au ales vreo câțiva; dar au crezut că este în interesul țărei să demisioneze din Cameră și să zică: alegerile nu au fost libere, ne retragem dintr-o Cameră care nu este liber aleasă, și reintrăm în națiune.

Din ziua aceea, eu de multe ori m-am întrebat și mă întreb și astăzi: ce fel au intrat în sânul națiunei? (...)

Eu, însă, văd, că prin cuvintele și prin faptele d-lor, nu fac de cât a consfinți ceea ce am zis eu, că corupțlunea este la basa legei electorale; fiindcă, oricât de rău ar fi acest guvern, ori cât de răi sunt prefecții săi, oricâte înrâuiri au făcut în alegeri, în justiție în contra tutulor guvernelor? Oare membrii noului partid liberal-conservator, afară de cei cari făcuseră parte din ministerul d-lui Catargi, toți ceilalți membrii ai acestui partid nu au subscris împreună cu noi aceleași acusări în contra guvernului Catargi, și încă mult mai grave și mai vădite de cât acelea pe cari le aduc guvernului actual? (...)

Prin urmare, nu trebue să sfârşim odată cu acea corupţiune? Unde se află sorgintea răului, când toţi cei cari au venit la guvern de la 1866, nu au făcut nici unul din acele fapte pe cari Constituţiunea-i îndatora să le facă? (...)

Au zis numai că se duc în mijlocul naţiunei, dar eu nu am văzut pe nici unul să se ducă. 'Mi pare rău că nu s-au dus, şi-mi pare şi mai rău, că nici unul din partidul meu nu se duce de cât numai când sunt alegeri, având pe prefect la braţ. Mă plâng de amicii mei că nu fac întruniri publice, dar nu pot să apăr pe protrivnicii mei, cari au declarat că fug din Cameră, ca să se ducă în naţiune, şi au fugit şi din cameră şi din naţiune.

Mai zicea onor. D. Maiorescu, că guvernul acesta n-a făcut şcole, n-a făcut legi de admisibilitate în funcţlunile administrative, n-a făcut legi de organisare a justiţiei, etc. Va recunoaşte cel puţin d-sa, că eu, ca ideolog, le-am cerut. E adevărat că guvernul nostru e aproape de opt ani la putere şi e vinovat că n-a făcut toate aceste legi. Dar guvernul, d-lor, a fost necurmat, nu sub aceeaşi firmă, dar toţi din acelaşi partit, şi n-a făcut nimic, şi între duoi vinovaţi, ai noştri tot au făcut ceva. Eu aşi voi să dau jos guvernul acesta, dar pe cine să aduc în locu-i?

Nu-mi dai pe nici unul d-ta şi nici eu nu pot să-ţi dau. Eu nu pot, fiindcă sunt ideolog. (...)

Eu atribui, în sinceritate, legei noastre electorale toate relele de cari ne plângem. Le atribui legei electorale, căci nu pot să le atribui tutulor bărbaţilor cari au trecut pe la guvern. De aceea zic: legea electorală e de vină, şi de aceea, pentru că ştiu ce răspundere are cineva când este la guvern, şi pentru ca să nu implic câtuşi de puţin răspunderea nimănui în cestiunea pe care o ridicăm, când am făcut această propunere, am zis: scriu în numele meu şi numai eu singur. N-am vorbit cu nimeni. Acusaţiunea am făcut-o eu singur şi am spus-o îndată şi la început, ca nimeni să nu se înşele, să zică că unii din miniştri mi-au şoptit. Nu m-au crezut. Atât mai rău pentru acei cari nu cred când le spuni adevărul; se vede că se uită în oglindă când nu cred pe alţii.

Am mai cerut reforma legei electorale şi pentru ca să îndeplinesc lipsa de şcoale şi celelalte neajunsuri pe cari cu drept cuvânt le arătaţi, şi să curm orice ură care se naşte adesea între oamenii cari nu se cunosc, orice ură între partite, orice desbinări în naţiune; căci, lucrând la un loc cu toţii, ne cunoaştem mai bine unii pe alţii, ne sfătuim împreună şi câte binefaceri nu pot resulta din asemenea înţelegrri, câte bănuieli şi calomnii nu dispar când lumina se face înaintea tutulor? D-voastră însă lăsaţi pe sătean singur pe mâna zapciului şi a primarului; şi-i spuneţi că-i daţi dreptul de vot, când în realitate nu-i daţi

nimic. Apoi nu vedeți că l-ați corupt? Si ce ați corupt? Temelia casei. Nu vedeți că lăsându-l singur sub bici și zicându-i că acesta se chiamă a-i da drepturi, îl faceți să urască aceste drepturi? Săteanului îi trebue lumină și noi trebue să-l facem să profite de acestă școală a votului, care nu este decât un loc de a se lumina: căci, când vei merge d-ta în mijlocul lor și-i vei lumina, nu vezi că ai căpătat încrederea și dragostea lor? Si cu acesta ai oprit pe orice anarchist și nihilist ca mine și ca fiul meu ca să mergă să-i îndemne la omoruri, încendiuri și câte și mai câte scandaluri la cari m-au acusat? Si nu numai că ai oprit ca să mai lucreze anarchiștii și nihiliștii, dar chiar dacă nu vei reuși în acesta, cel puțin oprești poliția să mai facă raporturi mincinoase. (...)

(Dezbaterile corpurilor legiuitoare, ședința din 2 aprilie 1884, p. 2022-2024)

I.C. BRĂTIANU

Cuvântare în Adunarea Deputaților la 19 aprilie 1883

(Probleme cheie ale societății românești în viziunea fruntașului liberal) - n.n.

(...) D-lor, ce zice d. Kogălniceanu și după d-sa toată opoziținea? Zice că noi avem să unim două colegii, căci avem de gând să atacăm proprietatea.

Familia a lăsat-o la o parte; cel puțin a avut pudoarea ca de aceasta să nu vorbească nimic.

Cum? Noi care toată viața noastră am consacrat-o ca să reînființăm, proprietatea personală, care în secolii din urmă se desființase din România prin servaj și era numai o proprietate mixtă? Noi care, studiind istoria, am văzut că, pe câtă vreme familia și proprietatea a fost personală - așa cum este la rasa greco-latină-numai cu aceasta am putut noi Românii să rezistăm tuturor furtunilor celor mai mari, tuturor Baiazeților și Tamerlanilor?

Căci numai atunci societatea a fost ciuntită, când țăranul a fost în servaj.

Intotdeauna Românii au fost interesați să apere moșia cea mare, căci numai când aperi moșia cea mai îți aperi moșia cea mică și numai atunci ești îndoit puternic. (...)

Apoi, d-lor, noi am voit să desfacem devălmășia care era între clăcași și între proprietarii mari, pentru ca să creem proprietatea occidentală, individuală pentru ca să dăm puteri noi societății române; și noi să venim astăzi să o atăcăm? Ce? Suntem noi oare așa de ignoranți, încât să nu știm că acolo unde

aceste două clase sunt desbinate, unde ura și lupta e între ele, Statul e în pericol?

Noi, cari am luptat toată viața pentru întărirea naționalității române, să venim și să băgăm zizania între mica și marea proprietate?

Apoi, cum am zis și la Craiova, noi am luptat cu dumnealor pentru Creditul Funciar pe care voiau să-l dea în mâna străinilor.

Cine a făcut banca de scont și de circulație pentru a scădea dobânzile și-putea proprietatea să ia avânt? Noi, nu ei.

Cine a făcut expozițiunile agricole, pentru ca toți proprietarii dintr-un județ să se întrunească, să-și cunoască interesele, să discute între ei și să devină un adevărat element puternic în țară? Ei, sau noi?

Cine a făcut Creditul Agricol? ei, sau noi?

Cine a făcut consiliul superior la ministerul domeniilor pentru ca proprietarii să vină din țara, să se consulte ministrul cu țara întreagă asupra îmbunătățirilor de tot felul, pentru ca să ajute agricultura, iar nu numai pe proprietarii? Ei, sau noi?

Ce să vă mai spun? cum ziceam și la Craiova, că noi am luat vămile din mâinile anteprenorilor. Noi am luat drumurile de fier, spirtoasele, salinele din mâinile exploatatorilor străini ca să le aibe guvernul țării, care e sub controlul d-voastră, ca toți amploiații să fie români, ca nu amploiații români să fie la discreționea străinilor ca într-o zi să devină un instrument străin în țara noastră. (...)

D-lor, a mai aruncat d. Kogălniceanu cuvântul că noi încurajăm socialismul, nihilismul, anarhia, comunismul, etc.

Înțeleg să zică aceasta d-lui Schileru, căci el nu știe ce este socialism sau nihilism.

Eu l-am înâtlnit la gara Craiovei și i-am zis: „Mă acuză că ai fi inspirat de mine".

El zice: Eu nu fac propagandă socialistă.

Dar știi d-ta ce e socialismul? - Nu.

Noi însă nu putem să nu știm ce e socialismul, ce e nihilismul.

D-lor, în România se poate să fie imaginațiuni care să viseze asemenea condițiuni sociale; au fost chiar oameni însemanți în lume ca Fourier, St. Simon, Proudhon.

Dar să creadă cineva că în Tara Românească s-ar putea susține asemeni idei și prinde rădăcini!

Apoi, pentru aceasta ar trebui un proletariat. Unde e proletariatul nostru?

Era, d-lor, să se facă un proletariat, în Moldova, din foştii clăcaşi cari se împroprietăriseră.

Dar cine a venit de a zis: halt! şi-a pus o pedică de a se ajunge la o asemenea stare de lucruri? Este, întâiu, amicul meu d. Rosetti, care a venit cu legea ca să se întoarcă proprietăţile în mâinile ţăranilor; şi-a venit apoi cu legea tocmelilor agricole.

Dumnealor, însă, n-au văzut pericolul? (...)

Insă, după tratatul de la Adrianopole, după ce s-a deschis Dunărea, a început exportul şi-au început proprietarii să-şi caute moşiile; dar, fiindcă Valachia avea Dunărea de-alungul ei, a putut să exporte mult mai mult decât Moldova care avea numai un judeţ învecinat cu Dunărea, pe când ceilalţi trebuiau să vină cu carele câte 10 şi 12 poşte ca să ducă productele la Dunăre.

De aceea şi acolo s-au făcut velniţele de munte cu care făceau rachiu şi îngrăşau vitele pe cari le duceau la Viena. In Tara Românească, fiindcă cu deschiderea Dunării venitul proprietarilor a crescut, a putut să se formeze o clasă de arendaşi, iar proprietarii au început să locuiască oraşele; şi fiindcă ţăranul era al arendaşului, proprietarul proteja pe ţăran, pe clăcaş, în contra arendaşului, de câte ori arendaşul voia să abuzeze.

In Moldova însă, proprietarii din cauză că nu făcea ca dincoa, au fost siliţi să rămână pe la moşii, căci numai cu mari sacrificii se putea produce şi se putea transporta produsul lor de la Dorohoi sau de la Iaşi până la Galaţi.

Tot în aceiaşi vreme, odată cu deschiderea Dunării, s-a deschis şi importul mărfurilor străine, adică al productelor de lux; şi fiindcă trebue o educaţie îndelungată pentru ca omul să ştie să-şi măsoare poftele după mijloacele pe care le are şi după producţiunea sa, de aceea şi luxul a pătruns cu înlesnire în Tara Românească şi mai cu seamă în Moldova.

Ei bine, d-lor, când a venit legea rurală, în ce stare a găsit pe ţăranul din România şi cel din Moldova?

In Tara Românească proprietarul făcea cultura cu plugul şi vitele clăcaşilor, iar în Moldova proprietarul care şedea la moşie cumpăra el plugul şi vitele; el avea tot şi ţăranii ajunseseră într-o astfel de stare, încât se duceau iarna la mertic şi la curte şi se treceau la catastih.

Iată de ce acolo ţăranii au fost expuşi de-a fi spoliaţi, de-a rămâne în sapă de lemn, cum zice Românul.

D-lor, odată ce ţăranul şi-a văzut iarăş proprietatea asigurată, odată ce s-a făcut legea tocmelilor agricole, odată ce s-au făcut casele de economii,

casele de credit agricol, care trebuie să ia o mare întindere la noi, căci până acum au lipsit și mijloacele îndestule și personalul; acum când se face vânzarea proprietăților Statului; când avem Dobrogea un poate să încapă un milion de țărani, cine poate să mai fie amenințat în această țară că nu-și putea găsi proprietate?

De acum înainte, încă 60,70,100 de ani, această temere nu se poate realiza.

Prin urmare, noi nu suntem în pericol de a avea un proletariat țărănesc, cum e în Irlanda. (...)

Apoi, d-lor, atârnă de la noi ca să dăm toată osârdia noastră pentru ca să creem o industrie și să nu mai fim în privința aceasta birnicii străinilor. (...)

Noi, d-lor, am avut nenorocirea să rămânem mult înapoi. Cu toate acestea, dacă vom avea oameni, cu toate suferințele celor ce ne-au precedat, putem privi viitorul cu încredere.

Mai este, d-lor, azi, o nouă descoperire: este puterea motrice nu a vaporului, ci a electricității și astăzi toți învățații se silesc d-a o transporta la distanțe mari ori unde vor voi, în cantități foarte mici, dar cu mare putere motrice; astfel industria familiei va putea iarăși să se înființeze prin această forță motrice, poate mult mai ieftin decât cu vaporul. Prin urmare, noi, deși avem desavantagiul de a nu avea încă o industrie, avem însă avantagiul că o vom putea creia în condițiunile în care a fost înainte în Europa; căci, d-lor, fabricile mari nu numai că au creat proletariatul, dar au adus și altă nenorocire: au atins familia. (...)

D-l Kogălniceanu zice: Ce fapte mari aveți să faceți? Eu zic: da, noi, Românii avem să facem fapte mari; avem să creem condițiunile societății moderne românești.

A lupta pentru independență este o idee simplă; a lupta pentru unire este o idee simplă.

Dar a lupta să creezi toate condițiunile unei societăți care să se desvolte, să se întărească, să se asigure în contra năvălirilor străine, acelea sunt fapte mari. (...)

(I.C. Brătianu, Acte și cuvântări, publicate de G. Marinescu și C. Grecescu, vol. Viii, București, 1941, p. 187-193)

I.C. BRĂTIANU

Cuvântare în Adunarea Deputaţilor în şedinţa din 9 mai 1884

(Dezbaterea asupra regimului electoral - n.n.)

Prin urmare, de la 1857 încoace, suntem o societate cu totul nouă. Dar tocmai de aceea trebue câtva timp până să luăm încrederea reciprocă unii în alţii. Acea încredere nu există pe deplin astăzi şi de aceea colegiului întâi al senatorilor, adică cel mai tare impuşi, i-a fost frică, că făcându-se una cu colegiul al doilea să nu fie înăbuşit, aşa încât să dispună alţii de soarta lor. (...)

D-lor, spre onoarea noastră, niciodată oricare a fost sorgintea corpurilor electorale, niciodată interesele exclusive ale unei clase nu au fost puse mai presus de interesele generale. (...)

D-lor, eu cred că chiar aşa cum era compus până acum, Senatul nu a fost un corp privilegiat; din contra, eu care eram în contra Senatului, împreună cu d-voastră care aţi fost în Constituantă şi am admis această instituţie numai ca o concesiune împrejurărilor, eu care în urmă, aflându-mă ministru, am întâmpinat în Senat o mare rezistenţă şi opoziţie din partea mai tuturor senatorilor, cu toate acestea, d-lor, vă mărturisesc că am avut trebuinţă de Senat, pentru că legi cari fuseseră votate în Cameră, au ieşit mult mai bine după ce le-a modificat Senatul. (...)

Poate să ajungem odată la o singură Cameră, dar până acum să ne iertaţi pe noi aceştia mai cu seamă răscopţii, ca să nu dăm Senatului aceeaşi origine. (...) Cu toate acestea trebue să recunoaştem că, oricât de reacţionare ar fi fost Camerele noastre, cum le taxaţi d-voastră, tot am mers mai spre bine decât chiar acele ţări, unde a fost sufragiul universal. S-au văzut societăţi cu drepturi electorale foste restrânse, făcând progrese imense. (...)

Dar, d-lor, orice veţi spune d-voastră, nu trebue să pierdeţi din vedere un lucru - şi aci fac complimentele mele pentru d-l Vasile Lascăr, pentru omagiul ce a făcut vechiului nostru sistem electoral - nu trebue să pierdeţi din vedere că societatea noastră, a trecut prin atâtea faze, prin atâtea dificultăţi pe care a ştiut să le învingă şi a ştiut să fie la înălţimea tuturor chestiunilor pe care alte socităţi mult mai civilizate nu le-au putut rezolva, decât cu mari sacrificii de tot felul. De aceea spun că nu trebue să aruncăm piatra acelei stări de lucruri care nu ne-a oprit câtuşi de puţin de-a ne desvolta şi de-a ajunge unde suntem azi.

D-lor, cu modificările făcute acum Constituţiei, am făcut în adevăr un mare pas, mai cu seamă dacă vom lua şi garanţii prin legea electorală şi

pentru mine unul, cea mai mare garanție este secretul votului și votarea într-o zi, pentru că toate târgurile se fac noaptea. De aceea, încă odată o spun, cu modificarea făcută Constituției și cu legea electorală, pe aceste baze avem să mergem și mai repede de cum am mers până acum.

S-a spus, d-lor, că această reformă nu satisface sentimentele noastre liberale și democratice. Eu spuneam în sala de dincolo unui amic când a venit și așezându-se înaintea mea, mi-a spus că am făcut,, lege reacționară", că libertățile sunt compromise, eu i-am spus: „Crezi că d-ta ai un ideal superior idealului meu în chestiuni de libertate?

Pentru realizarea lor, făcut-ai dumneata cât am făcut eu? Dar oare suntem noi chemați aci, noi, ca guvern și d-voastră ca reprezentanți ai țării să ne realizăm idealul nostru personal? Nu!

D-voastră sunteți delegați ai nalțunii și noi ai d-voastră și nu putem decât să propagăm idealul nostru. Dar ca să-l traducem și în fapt, aceasta nu o putem face, decât numai atunci când va deveni o trebuință simțită de națiune".

(I.C. Brătianu, Acte și cuvântări publicate de G. Marinescu, vol. IX, București, 1943, p. 277-280)

PROGRAMUL PARTIDULUI NAȚIONAL-LIBERAL
Iași , 8 (20) Novembre 1892

Amare și crude au fost suferințele românilor, lângă epoca degradării naționale - timpul Fanarioților și al invasiunilor. Aservirea neamului și desființarea Statului au fost aproape doi secoli la ordinea zilei.

In acest timp de grea încercare, străini venetici răpise puterile statutului, iar poporul gemea în robie și umilire. Cei puternici, formând o oligarhie privilegiată, sau nu aveau nici un legământ cu nalțunea, sau pentru a trăi o viață ticnită se desbrăcau de datoriile lor către patrie.(...)

In fața celor puternici sta însă în picioare poporul român, pacinic, îndelung răbdător, mult ertător, dar neamestecat cu cei străini și înstrănați de dânsul. El nu se învețase a da ascultare intereselor momentane și poftelor personale și a nesocoti nevoile și tendințele națiunii și ale statului. El își aducea aminte și de originea și de misiunea sa. El simția viu, că destinele sale nu erau legate de obiceiurile bizantine și de corupțiunea fanariotă, ci de năzuințele lumei culte.

La întâia suflare a ideilor liberale, care puse în mişcare Europa, poporul român se redeşteptă <<din adânca-i letargie>>, precum zice poetul Alecsandri, pentru a redeveni la gurile Dunării - representantul şi sentinela civilisaţiunii apusene.

Intâia sguduitură ce primi clasa privilegiaţilor îi fu dată de un fiu al poporului, de un Oltean neînsemnat şi necunoscut. Domul Tudor făcu de licări pentru întâiaşi dată. după timp îndelungat, o rază de lumină şi de căldură asupra statului român. (...)

Pe mormântul lui Tudor se ridicară între 1830 şi 1840 o legiune de eroi, bărbaţi plini de suflet înalt, de entusiasm fără prihană, de devotament fără margini. In mijlocul apăsării din lăuntru şi din afară, ei au înfipt, în vederea tuturor, spre spaima şi uimirea privilegiaţilor, drapelul pe care sta scris - libertatea poporului şi independenţa naţiunii. (...)

Cetatea privilegiaţilor fu apărată pas cu pas. Incet cu încetul zidurile ei fură dărâmate. Finalmente însăşi cetatea fu spulberată.

Aceasta este originea Partidului Naţional - Liberal.

Programe politice - partidul naţional-liberal le-a formulat în România pentru întâiaşi dată. Pentru dânsele el a luptat zecimi de ani, până le-a îndeplinit, până le-a întrecut atât în cestiunile interne cât şi în acele privitoare la poziţiunea politică a statului. Pe dânsele le-a combătut clasa privilegiată necontenit, de la prima lor aparaţlune, declarându-le de utopice, de anarchice, de răsturnătoare ordinii sociale.

Programele de la 1848,1856 şi 1866, ca şi faptele isvorâte din ele, stau mărturii vii şi necontestabile. (...)

Clasa privilegiată nu a putut ţinea pept cu ideile şi năzuinţele moderne, cu ideile democratice şi naţionale, şi nu s-a acomodat lor decât momentan, pentru a se ridica în contra lor mai cu înverşunare la moment propice. A falsifica mai întâiu libertăţile publice, a le restrânge şi a le suprima mai în urmă: aceasta a fost ţinta privilegiaţilor, din ziua în care ei au trebuit să plece capul dinaintea suveranităţii poporului. (...)

Vechii privilegiaţi, botezându-se ca conservatori, se trudesc să ajungă pe o altă cale la scopul lor final. Ei nu s-au bucurat nici odată că puteri noue şi vii eşiau, prin regimul de libertate, din poporul cel nestricat şi sănătos. Ei nu simţiau că, numai cu ajutorul şi munca acestor forţe, statul român se putea regenera şi desvolta, Ei vedeau cu spaimă, că priceperea intereselor ţării pătrunde tot mai adânc în păturile sociale. (...)

Fiecare îşi aduce aminte în ce împrejurări partidul naţional-liberal fu chemat la putere în 1876. Conservatorii, după cinci ani de guvernare nemernică,

care revoltase conştiinţa de sine a ţării, nu mai erau în stare a merge înainte. Eram în ajunul unui mare războiu, care atingea însăşi esistenţa României, şi ei se retrăgeau fără a pricepe ce era de făcut, lăsând finanţele încurcate, ţeara înfundată în grele datorii şi creditul statului ruinat. (...)

A trebuit să fie chemat partidul naţional-liberal la putere, pentru ca focul sacru al devotamentului către patrie să cuprindă întreaga naţiune şi să-i dea energia, puterea şi încrederea de a face acele mari sacrificii morale şi materiale, fără de care nici un popor nu-şi poate întemeia viitorul. (...)

Partidul naţional-liberal nu numai a făcut de a eşit România victorioasă din războiu, ci a creat regatului acea situaţiune prin care l-a înălţat la o posiţiune europeană. Atunci s-a pus pe capul primului Rege al României coroana de oţel, semnul neperitor al gloriei străbune, al gloriei presente, al gloriei viitoare. Atunci s-a aşezat pe temelii puternice rostul regatului român de Ioan Brătianu, nemuritorul fiu al naţiunii reînviate. Atunci s-a format în ţară şi afară din ţară convingerea, că statul român de la Dunărea-de-jos e o forţă şi că acea forţă e necesară echilibrului politic al Europei. (...)

Când aruncăm o privire la desvoltarea internă, ea este toată şi întreagă fapta partidului naţional-liberal. Conservatorii cu clientela lor nu au avut în această desvoltare altă acţiune, decât de a împedeca reformele şi consecinţele lor. (...)

Emanciparea economică a ţării, pe al cui program a stat ea mai întâi, pe al cui program a rămas ea, şi cine a lucrat mai cu vigoare pentru ca ea să devie reală?

Cine a făcut legi pentru protecţiunea industriei naţionale şi cine aplicat acele legi cu eficacitate? Intrepositele de cereale şi târgurile de vite, cine le-a creat? Comerciul, cine începuse a-l regula? Cine a înfiinţat concursurile şi comiţiile agricole, astăzi desfiinţate? Cine a înfrânat abusul comerciului ambulant?

Cine a făcut ca armata să fie pusă în stare de a lua o parte activă şi însemnată în războiu, de nu iarăşi partidul naţional-liberal?(...)

Regimul vechilor privilegiaţi, ca şi regimul actualilor conservatori, e caracterisat prin un sistem de opresiuni şi de espediente, a căror sorginte erau şi sunt - interesul personal - neîncrederea în puterile vitale ale naţiunii. (...)

Partidul naţional-liberal în jumătate de secol a isbutit a spulbera toată clădirea umilitoare şi apăsătoare a privilegiaţilor, înălţând o clădire nouă, care este opera proprie a poporului românesc.(...)

Ţara cere astăzi, mai mult încă de cât la 1875, ca guvernul constituţional să nu mai fie - un mijloc de falsificare şi de suprimare a legilor, un mijloc de corupere a conseciinţelor şi a tuturor instituţiunilor ţării. Ţara cere ca guvernul constituţional să fie un adevăr şi să se desvolte cu sinceritate. Ţara cere ca să se închidă odată pentru totdeauna porţile reacţiunii, pentru ca naţiunea să poată din nou, nebântuită şi nefrământată de nimeni, să păşească mai departe pe calea ce ea însăşi şi-a tras-o şi pe care i-o indică geniul său. (...)

. Mari perderi a suferit naţiunea în ultimii ani, când moartea a secerat rând pe rând pe cei mai iluştri, pe cei mai încercaţi bărbaţi ai poporului: - pe fraţii Golesci şi pe Rosetti mai întâiu, pe Alecsandri şi pe Kogălniceanu în urmă, în fine pe fraţii Brătieni.

Dar mare e capitalul moral şi material, pe care ni l-au lăsat aceşti patrioţi în urma lor. Am intrat în această glorioasă moştenire cu consciinţa bine închegată că avem datoria de a o apăra, de a o asigura, de a face ca ea să producă şi în viitor roade binefăcătoare.

Pe urma marilor bărbaţi, cari au fundat regatul român, avem să mergem şi noi înainte, şi precum ei nu s-au desmințit în tot cursul vieţii lor, nici noi nu ne vom desminţi.

Păşim înainte pe calea deschisă de ei - în amintirea sacrificiilor făcute de dânşii şi a victoriilor obţinute.

Vom lupta deci - pentru întărirea şi desvoltarea libertăţilor publice, a ideilor democratice şi a independenţei naţionale. In fiecare zi, în fiecare oră, aceste mari idei vor lumina paşii noştri. Pe basa principiilor liberale, democratice şi naţionale vom deslega, şi în viitor, toate cestiunile, cari vor veni rând pe rând la ordinea zilei.

* * *

Intâia cestiune de resolvit în mod definitiv este - **Domnia Legilor**.

Tara a fost totdeauna setoasă de Domnirea Legilor pentru a se pune un capăt Regimului Bunului Plac al foştilor privilegiaţi şi al actualilor conservatori. (...)

Libertatea Alegerilor este, dimpreună cu aceea a **Domnirii Legilor**, cestiunea care reclamă toată solicitudinea noastră.

In privirea baselor electorale ale sistemului nostru representativ, Sufragiul universal cu representaţiunea proporţională este idealul partidului naţional-liberal. Către dânsul ne vom îndruma şi vom tinde a-l realisa prin reforme

treptate, răspândind tot mai mult în toată păturile sociale luminile unei instrucțiuni solide și sănătoase.

Dar până vom pune în lucrare această reformă binefăcătoare, care singură este în stare a întări conștiința națiunii despre afacerile ei, vom lupta din toate puterile pentru ca respectul și Domnia Legilor să-și facă începutul în aplicarea onestă și conștiințioasă a Legei Electorale. (...)

Vom fi conduși în această privire de îndoita preocupare: - de a restrânge cât mai mult acțiunea autorităților administrative, și - de a lărgi sfera atributelor judecătorești. (...)

Cestiunea țărănească reclamă la rândul ei atențiunea noastră cea mai neadormită.

S-a zis - că țăranul este talpa casei, adecă fundamentul pe care se ridică edificiul național al statului. Esistența, siguranța și viitorul acestuia depind în mod hotărâtor de buna stare a țărănimii. Partidul național-liberal va continua deci opera începută de dânsul - a îmbunătățirii și a întăririi condițiunilor de bun traiu al țăranului, și va urmări necontenit, precum a făcut-o și până acum, țelul propus - ca fiecare țăran să aibă în deplina sa proprietate o bucată de pământ cultivabil, pentru ca să-și asigure o poziție materială independentă și să se ridice economicesce și moralicesce. Când fiecare țăran va fi proprietar, orice încercare de cotropire a regatului se va sdrobi de resistența inimoasă și devotată a sute de mii de patrioți.

De aceea legea vânzării de pământuri la țărani trebue să fie și să rămâe o realitate. Ea trebuie să fie astfel chibzuită, ca să nu devie ilusorie, apăsătoare și rinătoare pentru țăran.

Partidul național - liberal voesce mai departe, ca să înceteze în România cu desăvârșire robia materială și morală a țăranului. (...)

El voește ca învoielile agricole să aibă la basă echitatea cea mai perfectă, pentru că numai astfel se poate desvolta într-un stat viața pacinică și bunul traiu al tuturor cetățenilor.

Partidul național-liberal va propune, spre acest sfârșit, următoarele măsuri:

1. Fiecare țăran, care nu posedă în a sa deplină și reală proprietate un lot de pământ cultivabil de cinci hectare, este îndeptățit a reclama pe domeniile statului un lot de această întindere. Acest drept îl vor avea și învățătorii rurali, mărginașii orașelor, precum și preoții și servitorii bisericești. Acest drept va mai putea fi reclamat de comunele rurale pentru o întindere ce se va fixa de lege.

2. Se vor crea instituțiuni naționale, cari vor avea de scop:

a) a înlesni țăranilor cumpărarea de proprietăți particulare cu bună învoială sau la licitație publică prin emiterea de Bonuri funciare, garantate de stat și plătitoare prin amortisare cu lung temin. (...)

3.Legea învoielilor agricole va avea de țintă:

- a esclude din transacțiunile dintre proprietari și muncitorii de pământ o esploatare usurară a acestora;

- a împiedeca exploatarea muncitorilor de pământ prin intermediari și precupeți;

- a stabili în aceste transacțiuni cea mai perfectă echitate între valoarea productivă a pământului și prețul muncei, prin mijlocirea unei bune înțelegeri între părți și a asociațiunilor agricole, cari le vor călăuzi și lumina.

Strâns legată de cestiunea țărănească este - aceea a **Bisericei** și a **Invățământului Public**.

Independența Bisericei române este opera partidului național-liberal. (...)

Desvoltarea Invățământului Public în România și-a luat un avânt tot prin lucrarea partidului național-liberal.

Doue treimi din școalele primare, rurale și urbane, cele mai multe gimnasii și licee clasice și reale, școale secundare de fete și școale comerciale, școale normale de diferite trepte, Scoala de Poduri și Șosele, cele două Universități cu institutele legate de dânsele: toate aceste sunt creațiuni ale partidului național-liberal. Sub impulsiunea dată de dânsul au propășit Academia și Museele naționale și s-a realisat hotărârea de a se clădi localuri școlare pentru toate gradele de învățământ. (...)

Un interes superior reclamă dar, ca statul să dea mijloacele necesare, pentru ca mai ales biserica sătească și școala rurală să poată subsiste, pentru ca preotul și învățătorul să-și vadă traiul lor pus la adăpost de orice grijă, spre a-și consacra timpul și munca întru îndeplinirea cu sfințenie a marei lor misiuni. (...)

De aceea partidul național-liberal va lucra pentru realisarea următoarelor reforme:

1. Clădirea cât mai neîntârziată a tuturor localurilor școlare - începând cu școalele primare rurale și urbane și sfârșind cu Universitățile și institutele de cultură ce se țin de dânsele.

2. Inzestrarea acestor școale cu materialul didactic necesar.

3. Organisarea întregului învățământ de toate gradele astfel, ca toate nevoile poporului și toate chemările cetățenilor în orice direcțiune a culturei să fie îndestulate.

4. Egalisarea materiilor de învățământ în școalele primare rurale și urbane.

5. Pregătirea unui corp didactic, care să asigure națiunii o instrucție și o educațiune la înălțimea situațiunii ocupate astăzi de Regat.

6. Asigurarea posițiunii corpului didactic de toate gradele.

7. Așezămintele școlare ale Bisericei să aibă de țintă a crea un centru de cultură și de viață religioasă, care să respândească lumina sa binefăcătoare asupra României și a întregului Orient.

8. Venitul pământurilor cari aparțin comunelor rurale, precum și venitul provenind din dreptul de a închiria cârciumele comunelor rurale, vor servi pentru a întâmpina retribuțiunile preoților și ale servitorilor bisericesci, precum și cheltuielile de întreținere și de material ale bisericilor și ale școalelor din sate.

*

O cestiune vitală pentru națiune este - **cestiunea Armatei**.(...)

De aceea partidul național-liberal va stărui:

1. Ca administrațiunea ministerului de Răsboiu să fie despărțită de Comandamentul militar.

2. Ca legea posițiunii oficerilor, desființată de conservatori, să fie reînființată și completată cu măsuri, cari să garanteze posițiunile oficerilor și ale serviciului, puindu-le la adăpostul arbitrariului și la adăpostul intereselor particulare sau de partid.

3. Codul de justiție militară să fie supus unei revisiuni, pentru a se lăsa în competința tribunalelor militare numai crimele și delictele curat militare.

*

Cestiunea Finanțelor și a **Politicei economice** este de o mare importanță pentru asigurarea viitorului patriei.(...)

Partidul național-liberal va lucra deci pentru:

1. Infrânarea cheltuielilor statului.

2. Intrebuințarea escedentelor bugetare la mărirea amortisării anuale a datoriri publice.

3. Desființarea cu desăvârșire a impositului personal.

4. Protecțiunea Agriculturei, Comerciului și Industriei pe basa principiilor stabilite de partidul național-liberal.

*

Cestiunea Justiției este astăzi mai mult decât ori când la ordinea zilei.

In trecut, sub regimul privilegiaților, magistratura era o unealtă nu numai a regimului, ci a interesului nesățios. Nu a fost ușor de a eși din această situațiune. De când s-a încăerat lupta între privilegiați și conservatori, de o parte și partidul național-liberal de alta, una din cerințele cele mai accentuate ale acestuia a fost - neatârnarea cea mai completă a magistraturei, pentru ca justițiabilii să afle în ea o nepărtinire reală și necontestată. (...)

*

O cestiune care preocupă întreaga țară este - **cestiunea descentralisării administrative**.

Descentralisarea, înscrisă în Constituțiune ca unul din principiile fundamentale ale desvoltării statului român a devenit astăzi și prin legi și prin practica guvernamentală o literă moartă. Națiunea de zecimi de ani cere ca viața comunală și județeană să fie și să rămâe la noi, cum este în toate țările civilisate, temelia regimului representativ, sorgintea activității cetățenilor în afacerile publice, mijlocul cel mai eficace al îmbunătățirii tuturor ramurelor administrațiunii,(...)

Vom stărui deci cu insistență asupra următoarelor reforme:

1. Comuna și județul vor avea plenitudinea atribuțiunilor administrative locale.

2. Dreptul de intervenire și de control al statului în cestiunile cari leagă comuna și județul de interesele generale se va regula prin lege.

3. Validarea alegerilor comunale și județene va fi deferită justiției.

Primarii cu ajutoarele lor, președinții și membrii Comitetului permanent, se vor alege de consiliile respective.

Disolvarea consiliilor comunale și județene și revocarea Primarilor și ajutoarelor lor, a președinților și membrilor Comitetelor permanente, se va face prin decisiunea puterii judecătoresci.

4. Sub-prefecții se vor desființa.

5. O lege va regula stabilitatea funcționarilor statului, județului, comunei și stabilimentelor publice, pentru ca arbitrariul să fie înlăturat de la numirea, ca și de la destituirea și suspendarea lor, și să fie înlocuit prin dispositiuni cari să garanteze o numire și o înaintare regulate și o suspendare, pedepsire sau hotărâre judecătorească.

6. Se vor lua măsurile cele mai eficace pentru a opri invasiunea în România a elementului evreesc, invasiune pe care o considerăm ca un pericol național.

*

In cestiunea **Politicei esterne** - voim să se urmeze cu sinceritate politica tradițională a partidului național liberal, care a dat în scurt timp Regatului român o poziție tare și respectată.

Voim ca România să fie și să rămâe - un stat independent în toată puterea cuvântului - un focar de cultură și de civilisațiune, - un centru de aspirațiuni sănătoase - un factor necesar al menținerii păcii europene - o putere bine organisată militărește pentru a apăra națiunea ori-și-când și de ori-și-unde va fi atacată.

Să se scie, că nu voim a turbura pacea nimeni, dar că suntem decișî a ne-o apăra pe a noastră.

*

O cestiune, în fine, asupra căreia partidul național-liberal și-a îndreptat totdeauna privirile și activitatea sa a fost - **Desvoltarea orașelor țării**.

Sub impulsiunea dată de el, toate orașele României, începând cu capitala, au căpătat un aspect cu totul nou.

Orașul însă, căruia regatul datoresce o solicitudine deosebită este Iași, vechea capitală a Moldovei, căreia cu drept cuvânt i s-a dat numele de - Leagănul Unirii. (...)

Pe această cale păsind înainte, partidul național-liberal va stărui în următoarele puncte:

1. Universitatea din Iași să devie un institut de cultură națională de prima ordine.

2. Legea din 1881 pentru înființarea de dockuri și intreposite în Iași să se esecute în cel mai scurt timp.

3. Statul va veni în ajutorul Iașilor pentru alimentarea acestui oraș cu apă.

4. Facultatea de Teologie a regatului, Scaunul Primatului României și Sinodul sfintei Biserici ortodoxe române vor fi așezate în Iași.

(Programul Partidului Național - Liberal din 1892 și Discursurile președintelui consiliului de miniștri D.A. Sturdza din 1895, București, 1896)

DIN PSIHOLOGIA PARTIDELOR

(Renovarea P.N.L. - o necesitate în opinia lui Dumitrescu - Iași - n.n.)

... Un semn caracteristic și înbucurător al neamului românesc este tocmai destoinicia cu care și-a putut transforma viața într-un interval de timp foarte scurt; înlesnirea cu care și-a putut asimila o parte din formele culturii moderne, precum și năzuința sa statornică de a merge **tot mai înainte**.

Marele merit al oamenilor noștri de stat, care au strălucit în timpul de jumătate de veac al regenerării noastre naționale, a consistat tocmai în aceea că ei s-au identificat cu năzuințele de propășire ale poporului românesc. Un curent de influențare reciprocă s-a stabilit între popor și dânșii. Ei au aprins scânteia și căldura pasionată a năzuințelor populare, i-a împins și i-a susținut în mișcarea lor hotărâtă pe calea dezvoltării naționale.

Cum stăm astăzi?

Cu mai multă căldură și credință în viitor se agită astăzi elementele care se mișcă în curentul ideilor democrației și a socialismului. Dar numărul lor este încă prea restrâns; unele dintre problemele pe care le agită prea mult în contrazicere cu organizația actuală a societății, așa că nu poate fi vorba despre înrâurirea lor directă în cârmuirea statului. Democrația socială la noi e încă în faza propagandei de idei.

Un semn înbucurător este tendința de modernizare a Partidului Consevator, accentuată cu oarecare persistență de câtva timp în coace.

Stă în esența unui partid conservator să țină cu ceva mai multă îndărătnicie la vechile alcătuiri. Cu cât însă ideile moderne câștigă mai mult teren printre aderanții conservatorismului, cu atât și colțul vechilor alcătuiri își pierde din tăria lui. In locul stăruinței îndărătnice în formele trecutului se ivește spiritul de cumpănire în reforme.

In această fază de transformare se găsește actualmente Partidul Conservator de la noi Si, desigur, în interesul țării trebuie să dorim să stăruiască pe calea pe care a apucat.

Cum stă Partidul Liberal?

Invinuirea cea mare adusă partidului liberal de către elementele democratice sincere este că a pierdut entuziasmul cald și sincer pentru ideile de viitor. Generația care a colaborat alături cu un Golescu, un Rosetti, un Brătianu, un Kogălniceanu, se pare că și-a stors puterile de muncă în concursul ce a dat acelor oameni mari ai țării. Si astăzi, obosiți, abia mai găsesc putere să cadă în admirație înaintea monumentelor de glorie a trecutului nostru apropiat.

E oare o simplă aparenţă, sau ne aflăm în faţa unei realităţi îngrijorătoare pentru viitor?

Fără îndoială, procesiunile pioase la morminte de eroi sunt o datorie sfântă pentru o ţară care are conştiinţă de sine. Ele sunt în acelaşi timp o îmbărbătare pentru un partid care a avut gloria să numere atâtea ilustraţii în rangurile sale.

De cât cei care îşi înconvoaie genunchi pe mormântul unui om mare trebuiesc să se ridice înzdrăveniţi. Trecutul glorios trebuie să-i însufleţească, dându-le încredere şi hotărâre de a merge înainte.

Dar tocmai aici stau semnele îngrijorătoare pentru viitor.

Deprinzându-ne a admira trecutul partidului, am ajuns - cel puţin o parte dintre noi - să pierdem încrederea în noi şi vederea limpede a viitorului. Sunt curente în Partidul Liberal, care se mişcă cu multă timiditate, când e vorba de a depăşi orizontul faptelor îndeplinite până acum.

Partidul liberal a trăit studiind nevoile ţării şi înlesnind realizarea acelei părţi din aspiraţiunile sale, pe care împrejurările momentului le-a îngăduit.

El nu poate trăi decât urmând aceeaşi cale. Fiecare moment al vieţii unui popor aduce cu sine probleme noi. Ori suntem în stare să înţelegem nevoile momentului, să găsim modul de a le satisface şi să lucrăm cu stăruinţă pentru realizarea convingerilor noastre, ori legătura dintre popor şi conducătorii partidului se rupe. Pe gloria trecutului nu mai trăiesc astăzi nici indivizi, necum partidele.

Elementele liberale, care simt în ele puterea de a contribui prin munca lor la mersul înainte al ţării, sunt datoare să-şi strângă rândurile şi astfel cu puteri crescute, să îndrumeze acţiunea partidului pe calea spornică a reformelor şi a îmbunătăţirilor cerute de ţară.

Să glorificăm pe oamenii mari ai trecutului; dar să lucrăm pentru a pregăti viitorul ţării.

(„Drapelul", an I, nr. 22 din 7 iunie 1897)

TOMA STELIAN

Discurs rostit în şedinţa Camerei de la 3 decembrie 1903

(Liberalii, proprietatea privată şi ideea naţionalizării pământului - n.n.)

(...)

Fi-va partidul liberal în stare ca să ceară şi să obţină reînoirea încrederei de la ţară, pentru ca, la rândul lui, să poată da guvernului toată autoritatea de care are trebuinţă, pentru ca să desăvârşească opera de regenerare economică a ţării pe care toţi o dorim?

D-lor, aţi observat poate ca şi mine, că din toate părţile, semne prevestitoare rele ne arată că parlamentarismul, şi mai ales partidele liberale, trec prin o criză grea, care poate fi mortală, Pretutindeni partidele liberale, bântuite de boala descompunerii, sunt reduse într-o pulbere de grupuleţe, cari se sbat în neputinţa de a se reuni, dând spectacolul convulsiunilor urâcioase ale unei agonii lungi şi dureroasă.

Nu este timpul de a cerceta acuma causele acestei descompuneri, cause cari par inerente partidelor liberale, de vreme ce sunt aşa de generale; şi mai cu seamă nu este timp de a indica măsurile de îndreptare şi de transformare a liberalismului, pentru a se ridica la nivelul trebuinţelor sociale şi a-l face să reintre în favoarea maselor electorale, transformate şi adânc modificate şi ele,

Mă voiu mărgini, în puţine observaţiuni, la partidul nostru liberal, care are o viaţă şi o fisionomie deosebită.

Dacă ne întoarcem cu mintea înapoi, la începutul acestei legislaturi, se părea că, prin o favoare rară, partidul liberal, scăpat de germenii descompunerei, să presinta înaintea ţărei unit şi întărit prin elemente noi şi preţioase.

Vă reamintiţi că elementele de desordine, cari ridicase steagul revoltei contra şefului şi a vechei organisaţiuni a partidului, capitulaseră.

Era, este adevărat, în formele acelei capitulări, ceva, care putea să jignească delicateţa de suflet a oamenilor de elită; erau acele linguşiri, acele tămâieri, a căror exagerare nu era egalată de cât de violenţa cu care altă dată se atacase şeful partidului. Dar aceasta era o cestiune de altă ordine de cât politică, şi cum, din nenorocire, ambiţiunile politice nu merg în totdeauna pe aceeaşi linie cu demnitatea personală, ne-am întors cu toţii ochii de la spectacolul acelor platitudini, pentru a ne îndrepta privirile numai către viitorul pe care îl doream partidului nostru unit.

Dar, alături de acest spectacol, era un altul de natură să umple de bucurie inimile tuturor liberalilor.

Un grup de tineri culți, iubitori de țară, punând mai presus chiar de cât convingerile lor, dorul de a o servi în momentele grele, prin care trecea, fără esitare, au intrat în partidul liberal. Era d-lor, de ce să se măgulească mândria legitimă a partidului liberal; era cel mai frumos omagiu ce se putea aduce principiilor liberale, care au făcut în totdeauna crezul nostru politic!

Iată sub ce auspicii fericite am început această legislatură.

Cine ar fi putut crede că, după trei ani, vom da spectacolul pe care-l oferim azi?

Mai întâi d-lor, nu mai recrutăm nimic. Nici un element tânăr, nici un element de valoare nu mai vine la noi; s-ar părea că, cu intrarea tinerilor de cari vă vorbeam, s-a istovit puterea de atracțiune, ce partidul nostru radia, altă dată, cu atâta strălucire.

Inlăuntrul partidului, s-a produs și din nenorocire să continuă un fenomen, firesc de altmintrelea, dar care nu pote fi semn îmbucurător de unitate în partid. Voi să vorbesc de împărțirea noastră în două - să nu zic grupuri, - dar în două grupări, pentru cari s-a inventat denumiri proprii: cadre vechi și cadre noui; grupări cari stau față în față și se observă - de aci și necesitatea unui organ de publicitate, însărcinat în special cu acesastă misiune de observare - ; grupări cari se observă, - dacă nu cu gelozie, - dar cu oarecare neliniște.

Fenomen firesc ziceam.

Până la discursul de eri al onoratului nostru coleg, d-l dr. Radovici, credeam că existența acestor grupări nu se datorește de cât unei simple deosebiri de temperament.

Stiam bine, și nu eu aș fi îndrăsnit vreo dată, să fac tinerilor noștri colegi politici injuria, de a-i crede capabili să fi renunțat pentru totdeauna la aspirațiunile și idealurile lor, căci nu se poate d-lor să se renunțe cu ușurință, - de azi până mâine - la un ideal care a înfrumusețat anii cei mai plăcuți din viața omului, - tinerețea.

Nu era deci cu putință să cred, că tinerii noștri colegi, vor fi renunțat pentru totdeauna la idealul, la aspirațiunile lor.

Dar socoteam că, intrând în partidul liberal, au amânat pentru câtva timp realizarea acelui ideal, și s-au mulțumit cu ceeace liberalii, prin programul lor, puteau să realizeze din aspirațiunile d-lor. (...)

D-lor nu aș vrea să risipesc ilusiunile onor nostru coleg dr. Radovici, dar dacă ar fi așa, cum am înțeles eu cuvântarea d-sale, aceasta ar însemn că, prin proiectul de lege depus să urmărească resolvirea unei mari probleme sociale, adică transformarea marei proprietăți, colectivisarea ei.

Am auzit vorbindu-se de naţlonalisarea proprietăţei rurale mari.

Dar acest cuvânt are un sens propriu, special în anume şcoli socialiste, în şcoala colectivistă şi socialismul de Stat.

Cine zice naţionalisarea solului zice desfiinţarea proprietăţii individuale, care este basa fundamentală a organisării noastre sociale; naţionalisarea solului însemnează că întreaga proprietate imobiliară să treacă în mâna naţiunei, adică a statului, proprietatea individuală să nu mai fie, să nu mai rămâie de cât o folosinţă provizorie (întreruperi).

Aţi vorbit despre transformarea proprietăţei rurale mari într-o proprietate colectivă, care ar aparţine sătenilor şi pe care ar putea să o dobândească cu înlesnire după proiectul d-lui Take Protopopescu. Dacă aşa ar fi, acest proiect de lege ar fi pentru noi o revelaţiune din două puncte de vedere. Ar fi mai întâiu o revelaţiune, fiindcă, cel puţin unii dintre noi se flatau până acum că cu intrarea D-v. în partidul liberal, partidul liberal a reuşit să vă converteaască la liberalism, şi dacă ar fi exact ceea ce spunea dl. dr. Radovici, am aisita la acest spectacol foarte curios ca dv. să fi convertit la socialism pe dl. Take Protopopescu. (...)

O a doua revelaţiune ar fi, că o asemenea cestiune mare, o aşa problemă însemantă să fie rezolvată prin modestul proect de lege, adică prin adăogirea a două mici alineate la un articol din Procedura civilă. (...)

Ei bine, d-lor, proectul acesta e cât se pote de burghez. Intrebuinţez întradins acest calificativ, întru cât proectul se preocupă de un lucru foarte burghez, şi anume, de a asigura interesele proprietarilor şi ale creditorilor hypotecari, în special ale creditului rural.

(Toma Stelian, Discurs rostit la şedinţa Camerei de la 3 decembrie 1903, Bucureşti, 1903, p. 10-14)

GÂNDUL NOSTRU

(Un curent liberal în favoarea votului universal la începutul sec XX - n.n.)

E timpul ca să se pună capăt şi în ţara noastră unui regim electoral, care la noi mai mult decât oriunde e o contrazicere flagrantă cu spiritul larg liberal al Constituţiei, şi constituie cel mai caraghios anacronism.

Nici o țară din lume n-a putut fi înzestrată cu o lege electorală atât de rău întocmită, atât de nedreaptă, atât de lipsă de orice criteriu logic în toate amănuntle sale, ca acea din țara românească.

De ce, - când Constituțiunea proclamă că „nu există în stat nici o deosebire de clasă" și că „toți românii sunt egali înaintea legii și datori a contribui fără deosebire la dările și sarcinile publice:, - legea electorală împarte totuși pe cetățeni în trei clase, în trei colegii și proclamă inegalitatea românilor înaintea ei?

De ce colegiul I de Cameră, compus azi din 15.978 de alegători, alege 75 de deputați, și de ce colegiul II, compus dintr-un număr mai mult de cât îndoit de alegători - 31742, - alege numai 70 de deputați?

De ce, ambele aceste colegii compuse numai din 50.715 alegători aleg 145 de deputați, pe când 923.442 alegători ai Colegiului III, dintre care 880.535 sunt indirecți și numai 12.907 direcți, aleg numai 38 de deputați? De ce Colegiul I alege un deputat la 213 alegători pe când Colegiul II alege tot un deputat la 455 alegători, iar colegiul III de abia alege un deputat la 24.301 alegători și din care numai 1.129 sunt direcți.(...)

De ce Colegiul I din Buzău, compus din 749 alegători, alege 3 deputați, adică unul la 250 alegători, pe când același colegiu din Botoșani, unde are numai 291 alegători, alege tot trei deputați, adică unul la 97 alegători, iar Suceava alege unul la 83 alegători? De ce colegiul II Buzău alege 2 deputați la 1453 alegători (unul la 726), pe când Fălciul cu 314 alegători, alege tot 2, adică unul la 157? (...)

La toate aceste întrebări și încă la alte o mie constatări de același fel suntem siguri că nu se vor găsi prea multe glasuri care să răspundă apărând această lege, unică în felul ei.

Si când lucrurile stau așa, mai este vreun motiv binecuvântat pentru ca sistemul acesta electoral, făurit la 1884 pe calapodul celor patru colegii de la 1866, să mai fie conservat și transmis și urmașilor noștri?

Pornim la luptă fiind siguri că toți oamenii politici, călăuziți de un patriotism luminat, sunt convinși că actuala lege electorală nu mai poate trăi.

Am demonstrat cu cifre că nimeni, nici chiar alegătorii din Colegiul I nu pot susține că nu-s nedreptățiți de actuala organizare electorală.

Dar mai presus de toți, este nedreptățită țara, prin faptul că cei mai numeroși fii ai ei, aceia care ne-au păstrat limba și care cu brațele lor au format statul român, aceia care au cele mai mari interese ca și cele mai multe sarcini în stat, aceia în sfârșit, fără de care clasele mai mari interese ca și cele mai multe

sarcini în stat, aceia în sfârşit, fără de care clasele noastre dirigente erau azi înnecate în oceanul de slavi, de unguri sau de turci, şi fără de care statul român nu putea exista - sunt înlăturaţi de la exerciţiul drepturilor lor politice?

Inceputul acestui veac se ilustrează prin chemarea şi prin expansiunea către viaţa publică a mulţimi producătoare. De jur împrejurul nostru organizarea politică a devenit sau tinde să devină din ce în ce mai democratică. (...)

Partidele noastre politice nu simt oare că însăşi existenţa unui stat mic, în mijlocul atâtor state mari şi lacome, poate fi în discuţie, când baza acestui stat, poporul care munceşte, se luptă, şi plăteşte birurile, este exclus din cetatea politică?

Partidul liberal a dat deja răspunsul său, la aceste întrebări. In fruntea programului de la Iaşi stă scris: Votul universal cu reprezentarea proporţională.

Acest punct din programul liberal este steagul nostru de luptă. Membrii conştienţi ai partidului liberal, noi suntem convinşi că acest partid e singurul în stare a da ţării reformele democratice de care are nevoie şi în fruntea cărora stă: Reforma electorală.

Mai mult: noi suntem convinşi că prin acordarea votului universal partidul liberal îşi va asigura o izbândă definitivă şi durabilă asupra partidului conservator, despre care nu se va mai pomeni decât doar în biblioteci şi prin muzele de antichităţi bizare. Triumful zdrobitor al liberalilor în Anglia este cel mai convigător exemplu.

Opera noastră va fi o operă de studii, de pregătire şi de convingere. Aderările primite de la liberali din toate părţile ţării ne încurajează în munca noastră. Alăturea de noi să vină toţi luptătorii pentru liberalism şi democraţie. Pornim cu gândul ca să nu încetăm lupta până când reforma votului universal nu va deveni o realitate.

Reacţionarilor care ne-ar obiecta că ţărănimea nu e încă pregătită, răspundem cu dl. Spiru Haret, care în încheierea cărţii sale asupra chestiei ţărăneşti consideră ţărănimea ca „un corp activ şi conştient" şi justifică acest mod de a vedea prin „dovezile de pricepere, de cumînţenie, de hărnicie, de iniţiativă pe care le-a dat ţărănimea în anii din urmă".

Acelora care ar obiecta că trebuie mai întâi ca poporul să înveţe cum să-şi exercite dreptul de vot şi apoi să-i dăm votul universal, răspundem cu d. V.G. Morţun că nimeni nu poate învăţa să înoate dacă n-are la dispoziţie apa necesară pentru acest exerciţiu şi poporul nu poate să înveţe exerciţul dreptului de vot fără a i se da vâsla necesară: votul universal.

Acelor, în sfârşit, care s-ar mai fi găsit pe ici pe colo obiectând că reforma electorală nu e încă oportună le răspundem prin cuvintele d-lui Ion I.C. Brătianu rostite cu ocazia discuţiei la mesajul regal:

„Am considerat că este o necesitate de stat ca bazele politice ale României să fie pe cât se poate de largi. Am crezut că în această parte agitată a lumii, în care trăim, numai atunci, va fi echilibrul stabil când baza va fi cât se poate de largă, - şi desigur că baza nu va fi definitiv largă, decât atunci când toţi locuitorii români din acest stat vor lua parte cu interes şi cu conştiinţă la cârmuirea statului... Nu cred să fie cuget de om politic şi de om de stat care să-şi închipuie că soluţiunea definitivă a aşezământului nostru politic să fie alta decât sufragiul universal... Credeţi d-voastră - când sufragiul universal e pe cale de a se aşeza la Apus şi la Răsărit, la miază-noapte şi la miază-zi - că noi, Statul Român, vom putea să trăim ca un compartiment izolat, bazat pe un alt sistem decât ar avea şi marele imperiu rusesc, şi regatul Ungariei şi Bulgariei, până şi Muntenegru?"

Acestea spuse, începem lupta, cu încredere că toată ţara liberală şi democratică este alături de noi.

(„Votul Universal", Galaţi, 5 februarie 1906)

V.G. MORŢUN

Din paginile trecutului

(O trecere în revistă a mişcării pentru votul universal în cadruol P.N.L - n.n.)

In vâltoarea mişcării noastre de renaştere, votul universal a avut de puternic sprijinitor pe înfocatul Nicolae Bălcescu, care curând câştiga în partea părerii sale pe Ion C.Brătianu.

Sunt convins că numai împrejurările prin care a trecut alcătuirea constituţiei noastre şi concesiile ce au fost silite elementele mai înaintate ale partidului liberal să le facă partidului conservator au dat câştig de cauză apărătorilor sistemului censitar.

***

In anii din urmă alcătuirii constituției noastre, mai că nu se mai pomenește de nedreptatea făcută celor mici prin răpirea, prin încătușarea drepturilor de vot. Singur numai Ion Ionescu de la Brad, alesul colegiului al IV-lea din Roman, încearcă din când în când să ridice glasul, atât în adunarea țării cât și în sânul alegătorilor lui.

La revizuirea Constituției de subt Ion C. Brătianu, partea mai înaintată a partidului liberal nu primea împărțirea actuală în 3 colegii, și bătrânul Costache Rosetti era să ieie cuvântul împotriva ei.

Printre cei care îl urmau în Cameră se afla un tânăr de mare talent, la începutul cariei sale politice, dar înzestrat cu puterea de convingere, cu focul și cu îndrăzneala trebuitoare omului politic; acela era George Panu, hotărât apărător al introducerii „Votului universal".

Intre el și bătrânul Rosetti urmă o lungă discuție, și Rosetti care făcea parte din bătrânii plini de înțelepciune și de dragoste pentru lupta ideilor, chiar în sânul partidului lui, Rosetti care iubea tinerimea cu inimă de tată, îndemnând-o să intre în luptă, să-și arate toate aspirațiile, bătrânul Rosetii care niciodată nu a aruncat priviri invidioase ori bănuieli de neîncredere asupra celor tineri, a lăsat pe G.Panu să vorbească în locul lui împotriva celor 3 colegii.

După ce a vorbit Panu care susținu introducerea Votului Universal, bătrânul Rosetti se sculă și strânse mâna tânăruluĭ, zicându-i: „Nu voi regreta niciodată că te-am lăsat să vorbești în locul meu. Ai dreptate!".

Acestea le știu chiar din gura lui Costache Rosetti și îmi fac o datorie să le împrospătez în memoria partidului liberal.

***

Se împlinesc 20 de ani de când G.Panu, ajuns un strălucit scriitor politic, a publicat în „Lupta" acea frumoasă serie de articole pentru cucerirea votului universal.

Si tot pe atuncea, subt imboldul frământărilor ce se făceau în favoarea acestei idei de fostul Partid socialist și de cel radical, Partidul național-liberal înscrise din nou, în programul său, introducerea reformei, ca un ideal îndepărtat al partidului.

De atunci vremea a trecut, depărtările s-au tot scurtat și împrejurările ne apropie mereu de idealul nostru atât de dorit.

***

Acum 10 ani în Camera Liberală de la 1895-1899 am avut mulţumirea sufletească să pot strânge, pentru apărarea acestui ideal, un mănunchi de liberali din ce în ce mai mare, din ce în ce mai impunător. Am avut mulţumirea sufletească să am alături pe Vintilă C.A.Rosetti, fiul lui Costache Rosetti, pe Vasile Cogălniceanu, fiul lui Mihail Cogălniceanu şi toţi aleşii ţărani ai colegiului al III-lea.

La început mişcarea se mărginea în propunerea unui amendament cu prilejul discuţiei răspunsului la Mesajul (Regal n.n.). Apoi începu să se întindă în afară de parlament: graţie ziarelor democratice, care pe atunci nu înţelegeau democraţia ca o apărătoare devotată a Partidului conservator, (sic) graţie unei serii de întruniri prin mai toate oraşele ţării, mişcarea prinse rădăcini puternice.

***

Prin căderea Partidului liberal de la putere şi prin restriştea financiară în care se afla ţara, câţiva ani în şir părtaşii nestrămutaţi ai acestei reforme au fost nevoiţi să se gândească mai întâi la întâmpinarea nevoii imediate, la scăparea ţării de greutăţile băneşti, de groaznicele deficite bugetare, şi numai după aceea să organizeze din nou lupta şi să deie un suprem atac pentru cucerirea votului universal.

In toată această vreme singurele manifestări făcute în favoarea acestei reforme sunt declaraţiile lui Ion I.C. Brătianu, făcute mai întâi pe când era ministru şi repetate acum în urmă ca deputat -, demne şi mândre afirmări ale dragostei ce are partidul naţional - liberal pentru pătura adâncă şi adevărat românească a acestei ţări.

***

Aţi dat azi semnalul ca lupta din nou să înceapă. La semanlul vostru nu puteam sta rece, nici mut, ci răspund din toată inima, adânc convins că izbânda va fi cu noi şi că, dacă până şi autocrata şi întunecata Rusie e gata să-l introducă în organizaţia ei politică, nu poate fi mult până ce şi partidul naţional-liberal îşi va vedea îndeplinit „apropiatul" ideal: „Votul universal"!

(„Votul universal", Galaţi. 5 februarie 1906 an I, nr. 1, organ naţional-liberal)

I.G. DUCA
Politica Austro-Ungară
(Problema națională în Austro-Ungaria - n.n.)

(..)

Naționalitățile din Orient, care luptă pentru întregirea lor națională, nu pot să renunțe la această luptă când văd că naționalitățile din Austria, fără să fie ca ele neatârnate, totuși luptă neîncetat și cu o admirabilă energie pentru a-și apăra drepturile de neam și pentru a se putea dezvolta în deplinătatea lor etnică. Cum ar putea mai ales să renunțe la luptă acele naționalități din Orient ce au frați de-ai lor care suferă sub dominațiunea Habsburgilor! Si iată cum, rând pe rând, statele balcanice și naționalitățile din Austro-Ungaria se influențează în luptele lor naționale, și se stabilește între ele o comunitate și o solidaritate de interese și de luptă. Dar afară de aceasta, ce siguranță mai poate prezenta pentru Europa o țară care veșnic clocotește și amenință să se rupă în bucăți, la cea dintâi ciocnire mai puternică a naționalităților ce o formează? In loc să fie elementul de ordine necesar echilibrului european, Austria este azi singurul focar de neliniște și de nesiguranță din centrul Europei.

Prin urmare, dacă Austro-Ungaria nu mai are nici prestigiul din trecut, nici nu mai prezintă pentru Europa același interes diplomatic ce îi dădea o situație strălucită și o îndrituia să urmărească o politică ambițioasă, la ce se reduce starea ei actuală, starea după care oamenii ei de stat ar trebui să se călăuzească în ocârnmuirea ei? Dezbrăcată de hainele strălucitoare ce împrejurările istorice îi dăduseră, Austria rămâne o țară locuită de o mulțime de neamuri deosebite, stăpânite și asuprite de două naționalități, care fiecare sânt în minoritate față de naționalitățile pe care le domină și pe care au pretenția să le asimileze, și aceasta într-un veac în care conștiința națională este mai vie decât oricând, în care state mari s-au format pe baza principiului naționalităților și în care nici rațlunea, nici simțămintele nu primesc ideea asupririi unei naționalități prin cealaltă. Iată ce este azi Austro-Ungaria, atât și nimic mai mult.

Si când la porțile acestui organism politic fictiv, atât de șubred și atât de slab, suflă în Rusia vijelia puternică a celei mai groaznice revoluțiuni ce istoria va fi cunoscut, a unei revoluțluni separatiste, care încă o dată vine să dovedească lumii că nu se pot nesocoti, nici de către o forță nemărginită ca țarismul, existența și drepturile naționalităților, nici atunci Austro-Ungaria să nu priceapă că-și pierde vremea umblând după cucerirea Salonicului și

după supremația în Balcani? E, într-adevăr, de necrezut cum oamenii de stat din Austro-Ungaria nu s-au convins că Austro-Ungaria s-a transformat într-o țară în care considerațiunile de politică generală dispar în fața voinței hotărâte a naționalităților de a dobândi exercițiul deplin al drepturilor lor naționale.

Si ceea ce e mai grav, e că cu cât oamenii politici din Viena și din Budapesta vor întârzia mai mult să înțeleagă necesitățile urgente ale monarhiei, cu atât și soluțiunea problemului austro-ungare va fi mai greu de găsit. Singurul mijloc de a se pune capăt crizei naționale din împărăția lui Franz Joseph este adoptarea regimului federal. Toate celelalte soluțiuni au fost încercate și nu pot duce la nici un rezultat, fiindcă ele pornesc toate de la un principiu greșit, de la concepția că în vremurile noastre statele pot avea drept bază drepturile istorice, adică plămădirile întâmplătoare și trecătoare ale cuceririlor. Fie că s-ar da satisfacție ungurilor, fie că s-ar da satisfacție cehilor, celelalte naționalități vor rămânea nemulțumite și vom vedea aceleași zbuciumări zadarnice și aceleași frământări pe loc, ce de atâta timp formează trista istorie a monarhiei și nefericirea atâtor milioane de locuitori, pe care soarta i-a împreunat sub sceptrul Habsburgilor. Insă e lesne de înțeles că cu cât timpul trece, cu atât și soluția federațiunii e mai greu de îndeplinit. Si aceasta pentru mai multe cuvinte. In primul rând, fiindcă cu cât Franz Ioseph va zăbovi mai mult, cu atât naționalitățile vor pierde mai mult încrederea lor în Habsburgi, vor face mai grea adoptarea unei soluțiuni, care deja prin natura ei și prin împotrivirea ce fatal va întâmpina din partea austriecilor și mai ales a ungurilor, prezintă destule greutăți. In al doilea rând, fiindcă cu cât timpul trece, cu aât statele mici din Balcani se organizează, se întăresc și devin pentru frații lor din monarhia Habsburgilor un centru de atracțiune mai puternică decât federațiunea sub o coroană străină, cu neamuri străine. Si, în sfârșit, fiindcă cu cât înaintăm, cu atât revoluția rusească, democratizând imperiul țarilor sau dezmembrându-l cu totul, va face să triumfe mai mult principiul naționalităților și va așeza viața publică a Europei întregi pe baza rațională a deosebirii și a unității de neam.

Dacă Austro-Ungaria nu va reuși să se federeze acum, ea va fi împărțită între naționalitățile ce o compun și ce o înconjură, care vor preferi, desigur, mai bine să se grupeze în state neatârnate, legate între ele prin alinatele sau federațiunile ce interesele lor le vor dicta, decât să formeze o federațiune austro-ungară, care la urma urmei este numai o soluție de conservare a unui stat pe care afară de unguri și de familia Habsburgilor, nimeni nu va mai avea interes să-l păstreze. (...)

Concepțiunile moderne, după ce au cucerit statele în care s-au născut, au pornit acum la asaltul tuturor statelor. Pretutindeni ele se ciocnesc cu concepțiunile și cu prejudecățile vechi. Forțele reacționare le opun o rezistență înverșunată, dar curentul se urcă și sporește. Europa se frământă adânc sub zvârcolirile acestor ciocniri și în învălmășeala luptei se poate întrezări deja izbânda definitivă a societății moderne asupra ultimelor rămășițe și ultimelor privilegii ale unei lumi ce nu mai este.

(„Viața Românească", 1990, an I, vol. II, nr. 6 (august), p. 492-497 apud I.G.Duca, Lumea la început de veac, București, 1994, p. 116-117)

VINTILĂ BRĂTIANU
Necesitatea și putința unui program

Am arătat că în parte cauza răului de care suferă viața noastră publică vine din slăbirea funcționării unuia din factorii constituționali, voința națională, manifestată prin mijlocirea partidelor politice. Nu există nici o indicație că acest factor de la sine ar fi renunțat la rolul ce i s-a fixat prin pactul de la '66, dar că organul normal care îi servea ca mijloc de manifestare, a slăbit în activitatea lui sau nu s-a adaptat îndestul transformării continue ce are orice viață. Acestui intermediar revenindu-i mare parte din răspundere, tot lui îi revine prin urmare și sarcina de a înlătura răul ce constatăm, și de a redeveni astfel interpretul mereu în acțiune și destoinic al acelui factor constituțional.

Sfera vieței publice întinzându-se, natura chestiunilor aduse în discuție schimbându-se, și mijloacele de acțiune ale partidelor politice trebue să se adapteze acestei noue stări.

Partidele politice, organizate cu un comitet central și cu câteva personalități politice în județe, puteau menține contactul cu corpul electoral restrâns de altă dată și pentru chestiuni cari prin natura lor erau lesne de înțeles.

Numărul celor cari, prin organizația Statului nostru, iau parte azi la viața publică, complicația și caracterul special al chestiunilor politice, cer nu numai o adevărată organizație de luptă și propagandă, dar impun și cercetări mai amănunțite ale nevoilor de interes general și ale soluțiilor de dat. Organizarea și programele trebuie să formeze acel contact continuu necesar între partidul

de guvernământ și între voința națională. De câte ori aceste condiții au fost împlinite organizmul nostru de Stat a funcționat în mod normal.

Nevoile statelor și ale popoarelor fiind schimbătoare, programele partidelor politice trebuiesc să se modifice și ele după aceste trebuințe. De și sunt puncte dintr-un program cari cer o vreme mai îndelungată ca să poată să se impue opiniei publice sau să poată să fie aplicate, programele corespund la anumite epoce. O parte din soluțiile ce se propun au fost aplicate; o parte din ele, prin neadmiterea lor sau prin scăderea importanței lor față de fapte ulterioare, se elimineză de sine.

De aceea dacă sunt principii de lungă durată cari dau partidelor directivele pentru stabilirea programelor, acestea din urmă sunt cu aât mai des premenite, cu cât partidul ce le proclamă este un partid de guvernământ, cunoscător al nevoilor fiecărui moment, destoinic în alegerea soluțiilor, puternic prin numărul aderenților săi, și cari, printr-o activitate neobosită, îndeplinește cât mai bine și cât mai curând angajamentele ce și-a luat față de țară.

Si aci situația partidului liberal este înlesnită: reformele nouă ce se cer intră prin natura lor în sfera de acțiune a unui partid național, liberal și democratic. De altminterea nevoia precizărei unui program a fost recunoscută de toți și a format discuții serioase în sânul comitetului exercutiv al partidului. Ea este cu atât mai mult în dreptul nostru, cu cât cele mai multe din chestiile puse la ordinea zilei au fost aduse de partidul liberal, ca guvern, sau de unele din personalitățile lui marcante.

Nu numai nevoia unui program este discutată, dar există astăzi elementele îndestulătoare pentru întocmirea lui și acordul aproape unanim asupra soluțiilor de dat.

După cum s-a spus în comitetul executiv, programul actual trebue să se compună din două părți:

Unul de îndreptare a măsurilor luate de guvernul în ființă și altul de măsuri nouă pentru îndrumarea viitorului.

Soluțiile celor dintâi sunt mai mult sau mai puțin indicate tocmai de opera vătămătoare a adversarilor noștri[1]. Sunt mai întâiu măsurile financiare de luat pentru a nu spori în mod inutil cheltuielile statului și prin urmare impunerea contribualilor peste mijloacele lor. (...)

---

[1] E vorba de Partidul Conservator.

Este vreme, cum s-a spus, ca în toate aceste chestiuni, dar mai cu seamă în a magistraturei, opinia publică să cunoască dinainte soluția ce dăm, și ca viitorul ministru de justiție liberal să găsească în ajutorul întregului partid, autoritatea necesară unei modificări atât de radicale cât o impune răul făcut în acești din urmă doi ani.

Dar partidele politice nu au numai o operă de îndreptare de făcut, ele trebue să fie călăuze în cercetarea și rezolvarea intereselor mari ale națiunei. Ele trebue să le descopere înnainte chiar ca aste nevoi să fie aduse în discuție sub presiunea din afară; altfel va fi mult mai greu să se dea cu mintea liniștită soluția necesară. Intr-un cuvânt, un partid politic conștient și puternic trebue să călăuzească, nu să fie remorcat; cu cât chestiunile sunt mai de căpetenie, cu atât ele trebuie prevăzute mai de departe ca să fie bine diriguite către soluția cea mai bună ce ele comportă.

Și în această privință există elementele unui program foarte bogat; dacă el nu este încă complect formulat, a fost pus înnainte în cea mai mare parte tot de partidul liberal.

Sunt, în primul rând, de adunat la un loc soluțiile de dat în diferitele ramuri ale chestiunei complexe țărănești.

Această chestiune, pe atât de națională, pe cât și socială, formează ea singură stofă necesară pentru un bogat și complect program de acțiune.

Din ea face mai întâiu parte Casa rurală, pusă în dezbatere de partidul liberal acum zece ani. (...)

Prin chestia țărănească se înțelege o grijă mai mare și continuă de nevoile populației rurale. In ea se coprinde, pe lângă dezvoltarea instrucției la sate, îmbunătățirea stării sanitare și a administrației; sarcini proporționale cu mijloacele; creditul la sate; relații echitabile între cultivatorul muncitor, proprietar și arendaș; apărarea țăranului față de pericolele economice și sociale ce ne bântue, îndrumarea de dat pentru a interesa mai mult la viața publică, sub toate formele ei, masa cea mare a poporului nostru, - într-un cuvânt toate chestiunile ce interesează viața la sate.

Din această chestie fac parte unele măsuri aplicate cum e a instrucțiunei rurale și profesionale, a băncilor populare, a obștilor de arendare, înființarea infirmeriilor și îmbunătățirea stării sanitare la sate și chiar dorința manifestată prin legea comunală de a îmbunătăți administrația la sate. (...)

Și tot de această mare operă de îndeplinit este legată chestiunea, pusă de partidul liberal în programul lui cel vechiu, lărgirea dreptului de vot, pentru a ajunge la votul universal. Intr-un cuvânt interesarea masei celei mari a poporului nostru la viața noastră publică.

Partidul liberal și în alte direcțiuni are principii cari i-au inspirat opera legislativă. El are o politică financiară bugetară bine hotărâtă. (...)

El are o politică economică reprezintată atât altă dată prin războiul vamal cu Austro-Ungaria, cât și azi prin tariful cel nou și convenția cu Germania.

In ceea ce privește administrația el a arătat, de câte ori ocazia s-a prezentat, că este pentru stabilitatesa funcționarilor, bazată pe condiții de admisibilitate.

Dar tocmai varietatea și importanța acestor chestiuni impune complectarea, coordonarea și precizarea lor. Trebue făcută această operă nu numai pentru unitatea vederilor ce trebue să existe în rândurile aceluiași partid, dar și pentru publicul cel mare.

Din înscrierea lor într-un program partidul liberal poate câștiga încă în autoritatea sa. (...)

In chestia votului universal ar trebui să se spue dacă sunt și care sunt etapele pentru a ajunge acolo. Fiindcă sub cuvântul de sufragiu universal se înțeleg diferite soluții care este aceea pe care o preconizează partidul liberal, pentru ca îndrumare să fie de pe acum făcută în vederea acestei soluțiuni definitive?

Nu sunt în sfârșit directive de dat în politica noastră națională?

Din cele ce preced reiese că există elementele unui program în cercul de acțiune a partidului liberal, și că chestiunile ce ele îmbrățișează sunt mari și unele chiar vitale. (...)

(Vintilă Brătianu, Menirea Partidului Național-Liberal, București, 1906, p. 22-27)

PROGRAMUL DIN 1906

Nestrămutat stă înaintea noastră Programul Partidului Național-Liberal din 1892. El zice: - „Tara a fost totdeauna setoasă de domnia legilor pentru a se pune capăt Regimului Bunului Plac al foștilor privilegiați și actuali conservatori. Pe acest tărâm s-au purtat luptele naționale și s-au desăvârșit victoriile poporului. Domnia legilor a fost necontenit periclitată la noi, de câte ori conservatorii au venit la guvern. Cerem ca Domnirea legilor să fie o realitate, căci numai pe dânsa se întemeiază Regimul Reprezentativ, de care e strâns legată existența noastră ca națiune și ca Stat. Intâia chestiune de rezolvit în mod definitiv este dar Domnirea Legilor."

Această cerere a fost rostită mai întâi cu tărie de adunările unirei din 1857 și de atunci ea a rămas un punct principal al programului Național - Liberal. Ea stă și astăzi în fruntea programului nostru, ca dovadă vie, cât de greu ne-a apăsat dezordinea în trecut și cât de greu dispar obiceurile cele rele.

Cerem dar și astăzi cu stăruință să dispară odată pentru totdeauna nefastul obicei, de a exploata Statul și concetățenii, ocolind sau nesocotind legile. A sosit timpul să ne încordăm puterile sufletești, pentru ca respectarea scrupuloasă a legilor și aplicarea lor conștiincioasă și cinstită să devie starea noastră normală. (...)

In jumătatea de secol am fost adânc sguduiți de patru crize financiare, produse prin dificite bugetare - de 36 milioane în 1865 - de 32 milioane în 1875 - de 27 milioane în 1895 - de (?) milioane în 1900 - (...)

Patru mari instituțiuni - Scoala, Armata, Justiția și Administrația - lucrează împreună spre asigura puterea unei țări. (...)

Atențiunea Partidului Național-Liberal a fost necontenit atrasă în timpul renașteri noastre asupra Scoalei temelia dezvoltării morale, intelectuale și economice a oricepopor. Din inițiativa acestui partid a pornit reforma școlară cuprinsă în Legile din 1896,1898,1899 și 1901, care au dat educațiunii naționale o îndrumare practică, răspunzând nevoilor și aspirațiunilor societății moderne, de a da direcțiuni sănătoase în toate ramurile activității omenești. Reforma era susținută prin creațiunea unui corp didactic înzestrat cu cunoștinți științifice și pedagogice, și insuflat de simțimântul înaltei sale datorii.

Din nenorocire, în loc de a consolida resultatele bune obținute, călcările de legi și abuzurile au deschis porțile corupției și imoralității, stricându-se astfel rostul școalelor. (...)

Puterea judecătorească trebuie întronată în poziținea ce i se dă de Constituțiune și de legile, care o consituie, ca una din instituțiunile fundamentale ale Statului. (...)

Administrația nu poate rămânea, fără pagubă pentru interesele și moralitatea publică, în serviciul personalităților influente. Și aci interesele generale trebuiesc să predomnească. (...)

Precum se vede, un câmp larg de muncă și de activitate este deschis Partidului Național-Liberal și de acum înainte.

In secolul trecut toate puterile națiunii au fost absorbite de constituirea Statului. Astăzi formăm un Stat, care ne aparține. Ni se impune prin urmare să îndeplinim lipsurile și neajunsurile, cari opresc desvoltarea lui regulată și repede.

Mai ales țărănimea stă înapoiată. In sate domenște sărăcia cu toate relele ce o înconjoară. Tărănimea nu dispune decât de un nutriment prost și neîndestulător. De aceea pelagra, boala mizeriei, nu dispare, ci se lățește în fiecare an și răspândește jalea în frumoasele câmpii ale țării și până în fundul munților. Imbrăcămintea săteanului este iarăși o dovadă vie a strâmtorii în care el trăește. Locuințele nesănătoase și lipsa unei instalări gospodărești cât de modeste precum și împuținarea vitelor, mențin pe săteni într-o stare de înapoiere, care nu se potrivește cu avântul altor trepte sociale.

Aceste suferinți sunt mărite prin lipsa aproape întreagă de sfat ajutător și îndreptător în anevoințele vieții de toate zilele.

De sănătatea țăranului nu se poartă grije îndestulătoare. Săteanul nu are la îndemână creditul necesar unei întreprinderi cât de simple, ci din contră el e apăsat de cămătăria cea mai aspră. Pe când sătenii dau zecimi de ani zile de muncă pentru a fi legați de căile ferate prin șosele; multe sate zac în aceeași lipsă de căi de comunicație în cari se aflau înainte de jumătate de scol.

Administrația, precum e organizată și practicată nu există pentru țărănime; iar justiția nu-și exercită deplin influența ei binefăcătoare asupra acestei clase a cetățenilor.

Acestea sunt cauzele că problema țărănească se prezintă astăzi dinaintea noastră în toată întinderea și cu toate dificultățile ei. Nici un om gânditor și conștiincios nu mai poate sta indiferent dinaintea unei situațiuni care devine pe fiecare zi atât mai gravă, cu cât ea este exploatată fără scrupul și pe toate căile de cete de oameni, fără alt rost al vieții de cât nesațiul de câștig.

Pentru a rezolva această chestiune economică și socială, este mai înainte de toate urgent ca legile cari ating interesele țărănești să fie aplicate în toată întregimea lor. Intreaga situațiune a țăranilor s-ar îmbunătăți, când apucăturile și obiceiurile ilegale ar fi înlocuite cu „Domnia Legilor".

Acest punct începătornic regulat cât mai neîntârziat, trebue neapărat să păsim la rezolvirea chestiunilor de amănunt, care de mult timp sunt la ordinea zilei. (...)

Guvernul și Parlamentul să nu mai piardă nici un minut din vedere, că existența statului și dăruirea națiunei atârnă de buna stare a țărănimei, și că de aceea ea se numește din vechime Talpa țării. Să nu îngăduim ca Talpa țării să putrezească sau să fie surpată.

Punctele expuse mai sus conțin chestiunile cele mai arzătoare, cari trebuesc rezolvite în mod satisfăcător și fără întârziere, pentru ca Statul Român să fie definitiv înjghebat și bine asigurat, pentru ca el să poată preîntâmpina și

învinge furtunile viitoare, pentru ca, îndeplinindu-se dorințele Adunărilor din 1857 în toată întregimea lor, să se poată așterne programul muncei noastre proprii în rândul popoarelor culte.

Așezământul nostru modern s-a înființat prin o generațiune de bărbați însuflețiți de simțăminte curate și înalte, dotați cu voință de a făptui binele, cu energia de a nu șovăi dinaintea dificultăților ce se ivesc, cu perseverență de a-și îndeplini în toate împrejurările datoria către neam și patrie.

In capul acestei generațiuni creatoare și întemeetoare stă Regele Carol I.

(Istoricul Partidului Național - Liberal de la 1848 și până astăzi, București, 1923, p. 180-185)

I.G.DUCA
EXECUTIA LUI FERRER[1]

(Pledoarie pentru valorile umanismului și democației - n.n.)

Lumea întreagă e în picioare din cauza execuțiunii lui Ferrer[1]. Rareori s-a văzut o manifestațiune mai măreață și mai impunătoare. Rareori solidaritatea universală, iubirea de dreptate, s-a afirmat cu mai multă putere. De la Lisabona la Petersburg și de la Stockholm la Milano, toate spiritele liberale, toată conștiința lumii civilizate a tresărit de indignare în fața sentinței care osândea la moarte pe întemeietorul școlilor liberale și pretutindeni atitudinea guvernului Maura și a regelui Alfons față de unul dintre cei mai mari dușmani ai reacționarismului din Spania a fost vestejită cu energia cuvenită. Intr-adevăr, totul este odios în execuțiunea lui Ferrer.

Odioasă concepția guvernului spaniol, care în loc să vază în evenimentele sângeroase din Barcelona izbucnirea unei boli sociale, adânci și vechi, n-a văzut în ele decât instigațiunile criminale ale câtorva personalități și îndeosebi ale lui Francesco Ferrer. E odios sistemul întrebuințat de domnul Maura și de

[1] Ferrer Guardia Francesco (1859-1909), iluminist și pedagog spaniol; republican mic-burghez. Adept al democratizării Spaniei pe calea culturalizării poporului. în timpul răscoalei din Barcelona 81909) Ferrer, învinuit fără temei, de a fi condus răscoala este arestat și executat (13 februarie 1909).

colegii lui, care plecând de la această înțelegere îngustă a evenimentelor ce s-au desfășurat în Catalonia și-au închipuit că focul și sabia pot înăbuși aspirațiile de libertate ale unui popor ce geme sub cea mai groaznică tiranie clericală. Odioasă e procedura guvernului, care fără dovezi serioase, pe simple presupuneri, pe ipoteze ce îi conveneau și pe mărturii care se contraziceau, a trimis pe Ferrer la moarte. Odioasă e atitudinea guvernului, după judecată, căci în loc să facă un gest de clemență, care în cazul de față ar fi fost și un gest de înaltă înțelepciune politică, a preferat să se înveșmânteze într-o haină inchizitorială și cu aceeași cruzime cu care fanaticii bisericii catolice ardeau odinioară pe rug pe toți cei ce cutezau să se împotrivească lor, tot astfel el a pus înaintea gloanțelor plutonului de execuțiune de la Montjuich pe omul care mai mult decât oricare altul întrupa în Spania alte idei și alte idealuri sociale decât cele ce reprezintă ocârmuitorii de azi ai regatului spaniol. Trăim în vremuri în care simțul de dreptate a pătruns prea adânc în toate straturile societății pentru ca o nedreptate de această natură să rămână nepedepsită.

Persoana lui Ferrer nici nu mai este în joc. Omul care și-a sacrificat adesea și viața pentru ca să răspândească lumina în rândurile poporului său ținut de veacuri în întuneric de către o popime interesată să-i sleiască puterile pentru ca să-l poată mai iute domina, trece pe al doilea plan. E ceva mai mult decât de un om, oricât de mare ar fi fost el, e vorba de un principiu. Omenirea de azi nu mai poate admite ca un om să fie omorât pentru ideile lui. Civilizațiunea socotește că cea mai frumoasă din izbânzile ei e că a dat omului dreptul să cugete netulburat și când lumea întreagă se ridică împotriva tentativelor de înăbușire a libertății de cugetare, ea nu face decât să dezvăluiască un instinct de conservare.

Pentru ca omenirea să producă, pentru ca să fie cu putință pe viitor realizarea acelorași pasuri gigantice care au făcut gloria vremurilor noastre, trebuie neapărat ca omul să fie stăpân pe gândurile lui. Progresul iese din ciocnirea tuturor ideilor, de la cele mai sublime până la cele mai absurde. Toate deopotrivă sânt necesare creării lui. Iată de ce lumea civilizată de astăzi ia cu atâta înverșunare apărarea lui Ferrer. Ea simte lămurit că dacă cumva ar lăsa nepedepsite asemenea tentative, germenul însuși al oricărui progres ar fi distrus și cu dânsul întreaga civilizațiune ar fi amenințată în existența ei. (...)

(„Universul", 17 octombrie 1909, apud I.G. Duca, Lumea la început de veac, 1994, p. 189-190)

BOALA BUGETELOR

(Noua paradigmă a echilibrului social în viziunea lui Duca - n.n.)

(...) Problemele sociale joacă un rol mai însemnat în viaţa popoarelor şi nimeni nu e în stare să se împotrivească mersului lor. Clasele ocârmuitoare de azi, care ar voi să oprească valul democratic care înaintează mereu, ar fi pur şi simplu măturate. Am ajuns deja la stadiul în care o clasă nu mai poate fi ocârmuitoare decât dacă consimte să îmbrăţişeze interesele păturilor largi şi numeroase ale unei naţiuni. Sub ochii noştri se petrec mari prefaceri. Stratificaţiunea vieţii sociale se schimbă: straturile din adâncime se înalţă, straturile de la suprafaţă se lasă în jos. Prin deplasările lor se pregăteşte o altă aşezare şi lumea se îndreptează către o nouă formulă de echilibru al factorilor sociali pe care nu avem putinţa s-o putem enunţa aci, dar care, în orice caz, va îngădui luminii şi bunei stări materiale să pătrundă mai lesne de la un strat la altul şi nu va mai introduce straturi impermeabile între fericirea celor de sus şi nevoile celor de jos. Să nu ai bani pentru o asemenea politică, e ca şi cum nu ai avea bani ca să trăieşti. Iată de ce boala prin care trec azi bugetele Marilor Puteri nu e o boală trecătoare, ci e boală organică, o boală a întregului mecanism social modern. Faptul că ea bântuie cu mai multă tărie tocmai în ţările cele mai mari şi cele mai bogate, adică în ţările în care şi chestiunea socială a intrat într-o fază mai acută, este o nouă dovadă că ea precipită mersul omenirii spre democratizare.

Probabil că ţările care împing azi mai departe spre furia armamentelor vor fi cele dintâi silite să capituleze în faţa chestiunii sociale fiindcă pe acele ţări greutăţile financiare le vor pune mai întâi în dilema de a alege între unele sau altele, iar împrejurările în nevoia de a prefera chestiunea socială, chestiunii înarmărilor. Aceasta va fi răzbunarea democraţiei împotriva scepticismului, cam sarcastic, cu care revedicările ei pacifice sânt întâmpinate de acei cărora le place să ia în râs sau să biciuiască tot ce schimbă ceva din credinţele, sau tulbură ceva din obiceiurile lor.

Poate că tot atunci vor înceta şi criticele cu care a fost săgetat materialismul cel mai prozaic; din cerinţele fără de îngăduinţă ale banului, din consideraţiuni meschine de cifre, din imposibilităţi de echilibrare bugetară, va ieşi pentru omenire o eflorescenţă de fericire mai curată şi mai ideală.

(„Viata Românească", 1909, an IV, vol. XIII, nr. 6 (iunie), p. 445-451, apud I.G.Duca, Lumea la început de veac, p. 176-177)

MANIFESTUL-PROGRAM AL PARTIDULUI NAȚIONAL-LIBERAL DIN IANUARIE 1911

Cetățeni alegători,

„Înfățișându-se înaintea d-vs. Partidul Național-Liberal vă cere să-l judecați după serviciile ce le-a adus țării în trecut și după idealurile ce le urmărește în viitor.

Nu mai amintim trecutul glorios, în care istoria renașterei României se confundă cu aceea a Partidului Național-Liberal.

Chemați la cârma Statului, în 1907, prin încrederea obștească a țării, spre a o feri de primejdiile ce o amenințau până și în existența ei, ne-am îndeplinit misiunea în întregime.

Am restabilit pacea socială și am realizat reformele făgăduite prin manifestul regal din 12 martie 1907, adăogând și altele pe care, în timpul guvernării noastre de patru ani, ni le-au impus nevoile Statului și grija binelui public.

Călăuziți numai de această grijă, am socotit că, după rezultatele pozitive obținute, opera noastră mai avea trebuință de o ultimă dovadă a binefăcătoriei ei însemnătăți: respectul adversarilor noștri politici. Am socotit anume că un singur mijloc era de a-i convinge și pe dânșii de utilitatea națională și socială a operei noastre: să-i punem pe ei înșiși în măsură s-o cunoască și, în fața înaltelor răspunderi ce vor avea, s-o respecte și s-o aplice.

Aceasta nu ese însă singura rațiune care ne-a împins să luăm o asmenea hotărâre. O altă grijă ne-a mai preocupat: aceea a zilei de mâine. Pentru completarea operei săvârșite, pentru consolidarea ei trainică, pentru desvoltarea tuturor forțelor României, Partidul Național-Liberal are credința că trebuie să se dea o mai mare întindere putinței tuturor cetățenilor de a participa, prin exprimarea voinței lor, la viața Statului așa ca Statul să reprezinte mai adevărat simțimintele și voințile tuturor românilor. Numai astfel îi va putea uni pe toți, într-un singur gând, conștiința unei conlucrări și a unei răspunderi comune a unei solidarități care să îmbrățișeze toate interesele vitale ale țării, dinăuntru și din afară.

Spre a atinge însă cât mai curând acest rezultat, se cuvine ca spiritele să fie pe deplin lămurite. Era, prin urmare, firesc ca guvernul liberal, după înfăptuirea reformelor promise prin manifestul regal, să se retragă spre a găsi în contactul direct cu toate straturile poporului puterile necesare pentru realizarea acestei mari reforme.

Partidul Național-Liberal dă astfel din nou dovada că, pentru dânsul, prezența la guvern e pururea dominată de voința și de puterea de a dezvolta energiile Statului, iar nu de ambițiunea de a stăpâni sau de pofta de a pune această stăpânire în serviciul unor interese inferioare.

Chestia agrară

Chestia agrară a fost negreșit preocuparea de căpetenie a guvernului liberal. Soluțiile ce s-au dat prin legea învoielilor agricole și a islazurilor comunale, prin legea împotriva trusturilor arendășești prin legea arendării moșiilor Statului și așezămintelor publice, au asigurat raporturi normale între proprietari și muncitorii de pământ: au trecut, în curs de doi ani, în posesiunea de veci sau vremelnică a țărănimei aproape 900.000 de hectare și au chezășuit, în sfârșit, marei proprietăți, condițiunile proprii pentru o dezvoltare sigură și liniștită.

Ca unii ce nu ne-am îndoit nici o singură clipă că micii cultivatori pot și trebuie să fie și dânșii un factor de propășire al economiei naționale și credincioși principiilor ce ne-au călăuzit în toată opera noastră, vom înlesni și în viitor sporirea micei proprietăți de sine stătătoare după normele puse în legea Casei rurale.

Dorim apoi ca, odată cu expirarea inalienabilității bunurilor rurale, să asigurăm prin dispoziții conforme principiului deja prevăzut în această lege, o limită sub care proprietatea țărănească să nu se poată divide și totdeodată să facem posibilă pe cale de selecțiune naturală, crearea unei proprietăți mijlocii, care va fi un produs firesc al forțării și al destoiniciei individuale, iar nu o creațiune artificială a legiuitorului.

Astfel, preocupați de dezvoltarea firească și liniștită a Statului, am căutat și vom căuta în totdeauna, prin soluțiunile noastre să desrădăcinăm ideia greșită și primejdioasă, pe care unele legislații agrare și unele făgăduieli interesate au sădit-o în sufletul țărănimei, că Statul poate și trebuie să fie distribuitorul direct și etern al pământului. (...)

Această activitate nu ne va împiedica însă de a da, ca în trecut, marei agriculturi tot spirjinul nostru pentru dezvoltarea ei, fie încurajând sindicatele agricole și creditul necesar, fie înființând Camere de agricultură, care să fie organele de informații și de acțiune ale intereselor agricole.

Credem totodată că prin dezvoltarea căilor de comunicațiune și prin mai rațională organizare a transporturilor și a creditului asupra cerealelor, depuse în gări și în porturi, se va da un avânt simțitor întregei noastre agriculturi.

Sănătatea publică

Incredinţaţi că progresul în toate direcţiunile, este condiţionat de starea fizică a populaţiunei noastre, am căutat prin legea ce am făcut, ca serviciul sanitar să existe la ţară, nu numai ca o formalitate deşartă, ci ca un adevărat şi puternic instrument de sănătate publică. (...)

Şcoala şi Biserica

Partidul Naţional-Liberal vede în lipsa de lumină a satelor una din cele mai mari primejdii ale Statului. De aceea, a dat întotdeauna cea mai vie atenţiune învăţământului rural, atât prin înmulţirea învăţătorilor cât şi prin clădirea localurilor de şcoală.

Pătruns de rolul naţional şi social al preotului şi al învăţătorului, Partidul Naţional-Liberal s-a împotrivit întodeauna oricărei încercări de a micşora acţiunea lor binefăcătoare sau de a pune o stavilă luminei, fie prin desfiinţarea şcoalelor normale, fie prin lipsa de interes pentru sporirea clădirilor şcolare, fie -în sfârşit - prin discreditul ce s-a încercat să se arunce asupra preoţimei şi a învăţătorimei. (...)

Trebue să ajungem astfel, în cel mai scurt timp şi cu orice sacrificii, ca nici un copil de român să nu fie lipsit de foloasele unei învăţături elementare cât de complecte şi cât mai în legătură, nu numai cu trebuinţele vieţei ţărăneşti, dar şi cu acelea ale întregii vieţi naţionale. (...)

Industria naţională. Soarta lucrătorilor

O ţară, în condiţiunile noastre geografice şi cu bogăţiile ei naturale, nu poate rămâne exclusiv o ţară agricolă; ea trebuie să se dezvolte în toate ramurile de activitate. Un Stat nu poate însă progresa în mod real, decât dacă poporul său participă de fapt la toate aceste ramuri de activitate.

Credincios tradiţiunilor cu care în trecut Partidul Naţional-Liberal a asigurat dezvoltarea puterilor naţionale; încrezător în însuşirile fireşti ale poporului şi, deci, dorind o participare cât mai activă a românilor la industria şi comerţul ţării, Partidul Naţional-Liberal a căutat să încurajeze o industrie adevărat naţională preocupându-se de a dezvolta în acest sens regimul actual de protecţiune a industriei.

Convinşi de necesitatea armonizării intereselor noastre economice cu interesele internaţionale, avem firească dorinţă ca in această conlucrare, să încurajăm din ce în ce mai mult capitalul şi iniţiativa românească şi să asigurăm elementului naţional o parte legitimă cât mai largă la muncă şi la conducere.

In deosebi, spre a da o îndrumare mai sigură industriei naționale, pe de o parte vom organiza Creditul industrial, iar pe de alta vom dezvolta și îmbunătăți învățământul technic și comercial. (...)

Meseriile. Industria casnică

Dacă unele meserii sunt menite să se transforme în fața industriilor mari, multe se pot însă dezvolta în mod normal prin ocrotirea ce li s-ar da, prin înlesnirea mijloacelor de credit și prin organizarea temeinică a instrucțiunei profesionale. (...)

Administrația

Grija unei bune administrațiuni preocupă de mult partidul liberal. El consideră însă înființarea dregătoriilor ca o măsură vătămătoare și contrară Constituțiunei.

Credincioși principiilor cuprinse atât în preoctul din 1898 cât și în cel depus la Senat în ultima legislatură și convinși că o descentralizare înțeleaptă se poate realiza astăzi, când prin noua organizare administrativă am trecut reprezentarea intereselor generale ale Statului în competința organelor direct dependente de dânsul, vom căuta să dăm preocupărilor de descentralizare administrativă o atențiune din ce în ce mai mare. (...)

Armata

Armata a fost întotdeauna obiectul solicitudinei Partidului Național-Liberal. Socotind-o și punând-o în totdeauna mai presus de sfera luptelor politice, noi am văzut și vedem într-nsa imaginea vie a Patriei însăși. (...)

Reforma electorală

Spre a desăvârși opera trecutului și a chezășui reformele ce propunem, se impune să adaptăm Constituția noastră noilor necesități ale societății. In reforma electorală noi vedem mijlocul cel mai eficace de a solidariza toate forțele națiunei și de a asigura armonia socială, care ar fi primejduită dacă nu s-ar da revendicărilor populare putința exprimărei într-un mod legal.

Partidul Național-Liberal, care, prin încrederea în puterile militare ale neamului, a făcut posibilă dobândirea și asigurarea independenței; care, prin încrederea în forțele lui economice a stabilit creditul național, iar la 1901 a evitat o catastrofă financiară; care, în sfârșit, prin încrederea în vitalitatea națiunei a restabilit la 1907 pacea socială, va încorona opera sa de organizare

și de întărire a Statului prin încrederea ce are în cumințenia politică a acestui popor.

Cetățeni alegători,
(...)
Adevărata democrație însemnează cârmuirea poporului prin sine însuși. Orice democrație își află, de sigur, în fruntașii săi o călăuză binefăcătoare, dar tot reazămul și toată nădejdea nu poate s-o aibă decât în propria-i energie. Căutați, deci, și îndemnul, și puterea de a făptui, în voi înșivă. De veți face astfel, avem credință nestrămutată că hotărârile voastre vor fi cele drepte. Ințelelpciunea neamului, plămădită în cursul veacurilor, nu va putea să se desmintă. (...)

In numele partidului național-liberal
ION I.C.BRATIANU
(Istoria Partidului Național Liberal de la 1848 și până astăzi, p. 195-203)

GHEORGHE TĂTĂRESCU
Regimul electoral și parlamentar din România
(Extrase din teza de doctorat)

Lovitura de stat din 1866 care a dus la căderea prințului Cuza a avut ca urmare o refacere integrală a organizației de stat.

Convenția din 1858 era opera unor străini; Constituția din 1864 a fost a unui om; cea din 1866 era opera națiunii înseși și această origine e suficientă pentru a explica în parte liberalismul ei.

Constituția din 1866, pe baza căreia se edifica România modernă pune ca fundament al organizării statului principiul suveranității naționale. (...)

Articolul 32 (alineatul 2) suna: „Reprezentarea națională se împarte în două adunări: Senatul și Camera deputaților."

Care este regimul electoral în virtutea căruia se recrutează aceste două adunări?

Trebuie spus mai întâi că regimul electoral organizat de Constituția din 1866 a fost ușor modificat, în detalii și în principiu, în 1884; pentru a evita

repetițiile și a vea o imagine clară a acestui sistem noi îl vom înfățișa pe cel care a fost modificat prin Constituția din 1884.

Iată care este acest sistem, actualmente încă în vigoare. Camera deputaților. Camera este compusă din 183 de deputați aleși pe patru ani. Pentru a fi ales trebuie: a) să fii român din naștere sau să fi obținut naturalizarea deplină; b) să te bucuri de drepturi civile și politice; c) să ai domiciliu în România; d) să ai 25 de ani împliniți.

Corpul electoral este împărțit în trei colegii. Fac parte din primul colegiu toți cei care îndeplinind condițiile cerute de lege au un venit funciar de 1200 de lei.

Fac parte din al doilea colegiu toți cei care au domiciliul și reședința în orașe și plătesc un impozit anual direct, de orice natură, de cel puțin 200 de lei.

Fac parte din al treilea colegiu toți cei care nu sunt electori în primele două colegii și plătesc un impozit oricât de mic. Electorii acestui colegiu care au un venit de cel puțin 300 de lei și care știu să scrie și să citească, pot să voteze după voie, sau direct pentru deputat în capitala județului sau indirect printr-un delegat din comuna lor împreună cu delegații care nu știu să scrie și să citească și cu cei care nu dispun de censul cerut.

50 de electori aleg un delegat.

Fiecare dintre aceste trei colegii votează separat.

Iată sistemul: trebuie adăugat că din 183 de deputați care compun Camera, 145 sunt aleși de primele două colegii și 38 sunt aleși de al treilea colegiu.

Circumscripția electorală pentru Cameră și chiar pentru Senat este districtul (județul) și numărul deputaților care urmează să fie aleși variază după un district sau altul, astfel ca un elector alege mai mulți deputați deodată.

Numai pentru cel de al doilea colegiu al Camerei circumscripția este orașul.

Senatul este compus din 121 de membri din care 9 sunt de drept și 112 aleși pe opt ani și reînoit la fiecare patru ani 50% prin tragere la sorți. (...) Pentru a fi ales senator în afară de condițiile de a te bucura de drepturile prevăzute pentru deputați este necesar: a) să ai 40 de ani; b) să ai un venit oarecare de 9400 de lei. (...)

Corpul electoral ese divizat în fiecare district în două colegii. Primul colegiu este compus din toți cei care au un venit funciar sau urban de 2000 de lei. (...)

Cel de al doilea colegiu se compune din toți cei care au un venit funciar sau urban de cel puțin 800 de lei, ca și comercianții și industriașii care plătesc o patentă de clasa I-a sau a II-a (...)

Condițiile comune cerute pentru electorii Camerei și aceea ai Senatului sunt: sa fii român sau naturalizat, să ai vârsta de 21 de ani și să te bucuri de drepturi politice și civile.

Aceasta a fost organizarea a acelora pe care participanții la Constituanta din 1866 au numit-o „sufragiul universal relaxat"; o lege electorală, votată concomitent, a reglementat chestiunile de detaliu vizând punerea în practică a sistemului.

Putem acum să rezumm sistemul electoral actual în vigoare.

Pentru Senat, corpul electoral este compus exclusiv din aristocrația funciară; (...) cele câteva elemente străine introduse în cele două colegii (prințul moștenitor, episcopii și mitropolitul) sau cei pe care de obicei îi numesc „elita intelectuală" nu schimbă cu nimic caracterul său, căci această elită nu este decât o minoritate înfirmă. Doar pentru colegiul al doilea acest caracter aristocratic funciar este puțin alterat prin prezența marilor industriași și a marilor comercianți, adică prin patentarii de clasa I-a și a II-a. Dar această alterare a avut loc pe o scară foarte redusă și întrucât, cel puțin până în prezent, marea industrie și marele comerț exercitat de românii nativi nu sunt decât la începutul lor.

Prin urmare, Senatul este ales de marii proprietari funciari, la care se asociază proprietarii imobilelor urbane; în cadrul acestor două categorii de proprietari predominaă primul electorat. (...) Camera superioară nu este decât o adunare reprezentativă a clasei de mari proprietari rurali. Era dealtfel în intenția Constituantei de a face o „Adunare Teritorială" (în sens de funciară - n.n) dar această expresie nu este justă decât pe jumătarte căci ea nu reprezintă decât o parte a teritoriului, anume acele pe care îl ocupă marii proprietari, în vreme ce proprietatea mijlocie și proprietatea mică, care se află în mâinile unei populații de 5 milioane de țărani nu este reprezentată de loc.

Sunt mai avantajați cei 5 milioane de țărani în reprezentarea Camerei?

Pentru Camera deputaților, din 183 de membri care o compun, 75 sunt aleși de elctorii primului colegiu, adică de cei care au un venit funciar mai mare de 1200 lei inclusiv; iată, deci, că proprietarilor funciari cărora le aparține integral Senatul, le aparține aproape și o jumătate din Cameră.

Va fi lăsată măcar cealaltă jumătate electorală națiunii care reprezinta 85% din populația țării? Nu, pentru că trebuie scăzute cele 70 de locuri care

sunt atribuite colegiul II, colegiu al locuitorilor oraşului. Rămân, deci, doar 38 de locuri atribuite celui de al treilea colegiu, iar aceşti 38 de deputaţi nu sunt aleşi direct de alegători întrucât doar o infimă parte, aceia care au un venit de 300 de lei, ştiu să citească şi să scrie, se bucură de acest privilegiu; ceilalţi vor vota prin delegaţi şl vom vedea mai jos, „ce reprezintă această alegere prin delegaţi".

Acest sistem este cel care separă clasele. (...)

Acest sistem chiar perfecţionează regimul claselor, amplificându-l, căci în sânul aceleiaşi clase introduce categorii şi fiecare categorie va cântări în balanţa politică atât cât atârnă în balanţa economică.

Exagerearea acestui principiu duce la acest rezultat: din 5 categorii de electori care aleg cele două Adunări, trei (doua la Senat şi una la Cameră) se recrutează exclusiv din proprietarii funciari şi urbani. O categorie se recrutează dintre locuitorii oraşelor şi numai una singură se recrutează din populaţia rurală.

Sub o altă formă situaţia creată este următoarea: sunt 295 de mandatari aleşi de naţiune (183 de deputaţi şi 112 de senatori aleşi). Dintre cei 295 de reprezentanţi ai naţiunii 257 sunt aleşi de câteva mii de mari proprietari şi locuitori ai oraşelor, şi nu sunt decât 38 care vor reprezenta 5 milioane de ţărani.

Iată ce înţelegeau membrii Constituantei din 1866 prin „sufragiu universal relaxat"; acest sistem transforma majoritatea ţării în minoritate politică şi formează majoritatea politică din minoritatea ţării. (...)

Ceea ce constituie încă una din caracteristicile acestui sistem, este faptul ca el nu oferă privilegii politice oricărei avuţii, ci numai avuţiei imobiliare. (...)

Odată făcute listele, trebuia să se asigure triumful (reprezentanţilor guvernului - n.n).

Atunci suprefectul chema la sediul plăşilor pe notarii şi primarii comunelor ţinându-le un discurs invariabil acelaşi: „Avem ordin de a alege listele următorilor electori. Sunteţi responsabili de reuşita lor şi insuccesul vă priveşte". Astfel întreaga responsabilitate a alegerilor cade în ultimă instanţă pe aceşti umili funcţionari.

Jandarmii primesc ordine în acelaşi sens cu o diferenţă de procedură: lor nu li se ţin discursuri; li se spune pur şi simplu că în ce priveşte alegerile, ei trebuie să fie la ordinul subprefecţilor.

Aceşti funcţionari inferiori au deci misiunea de a exercita constrângerea prin vexaţii şi prin intimidări pentru a face să triumfe listele guvernementale.

Spre a ne da seama cât de ușoară este această sarcină este suficient să spunem că nu există un pas pe care țăranul îl poate face în viață fără să se întâlnească cu primarul sau cu secretarul comunei, sau cu jandarmul.(...)

Am văzut cum succesul unei alegeri la colegiul al treilea depinde de alegerea electorilor delegați care are loc în fiecare comună. Să presupunem că această etapă a alegerii delegaților este terminată. (...)

Există o alta a alegerii deputaților care are loc în capitala județului; ea constă de asemena într-o manifestare elocventă a separării claselor. Spre prânz unde au loc alegerile sau chiar dimineața, toți funcționarii rurali, primarii, secretarii comunali, jandarmii sunt foarte agitați; este vorba de a aduna pe toți electorii delegați și pe ceilalți alegători direcți - care sunt alegători din oficiu-pentru a-i transporta în grupuri în capitala județului. Si aceasta nu este o operație simplă.

La primăria fiecărei compune se face mai întâi apelul nominal; se așteaptă cei întârziați care au uitat complet că aceasta este o zi în care trebuiau să meargă la oraș pentru a vota și că jandarmii au voit să-i anunțe. Odată gruparea fiind completă ea se pune în mișcare. Primarul îmbrăcat ca de sărbătoare deschide marșul urmat de consilierii comunali și de ceilalți electori; jandarmii încheiau convoiul.

Prezența acestor oficiali ai poliției judiciare dă un aspect straniu acestui program electoral. Câțiva prefecți au înțeles dealtfel că ar trebui măcar să se salveze aparențele și au interzis ca grupările alegătorilor să fie însoțite de jandarmi, lăsând acest rol pe seama primarului.

Convoiul încadrat asfel se îndreaptă pe picioare spre capitala județului; uneori se formează convoaie de căruțe unde se înghesuie cei care trebuie să meargă să voteze iar, dacă din întâmplare există pe aproape o cale ferată, aceștia sunt conduși la prima stație și cu biletele acordate de Ministerul de interne se transportă în orașul unde au loc operațiile electorale.

Cu ocazia acestei călătorii pe calea ferată au loc abuzuri regretabile. In cazul insuficienței vagoanelor, electorii sunt ingrămădiți în vagoane murdare lipsite de aer. (...)

Pe scurt, pe picioare, în căruțe sau în vagoane de călători sau de vite, electorii sunt îndreptați spre oraș. Acolo ei sunt preluați de o armată de funcționari a căror misiune este de a nu lăsa alegătorii să vină în contact cu agenții candidatului advers; și astfel supravergheați și escortați de funcționari, cortegiul se îndreaptă spre hoteluri și cârciumi reținute special și amenajate pentru a-i adăposti. Aici alegătorii primesc vizita prefectului care le dă sfaturi

precise și severe asupra manierei de vot. Candidatul soseşte deasemenea și adesea este pentru prima dată când alegătorii văd acest personaj.

In sfârșit, soseşte ora votării, cortegiul se reface și din nou escortat de funcționari se îndreaptă spre locul de votare pe căi laterale, spre curiozitatea trecătorilor; pe traseu funcționarii fac ultimele recomandări fiecărui alegător asupra manierei de votare.

Astfel se cuvine să ne reprezentăm clasa țăranilor cu cele 38 de locuri în colegiul al treilea al Camerei. Reduse „de jure"la o reprezentare de minoritate insignifiantă „în fapt" dispare și această posibilitate de a representa o minoritate datorită manierei în care se practică alegerile; fiindcă nu este greu de prevăzut ce vor fi acești 38 de reprezentanți ai clasei țărănești, reprezentanți care, în cea mai mare parte ignoră complet nevoile alegătorilor și care au o responsabilitate nu pentru alegători de drept, adică pentru țărani, ci pentru alegătorii lor de fapt, adică pentru guvern și agenții săi.

Consecința cea mai însemantă și gravă a acestor stări de lucru a fost confiscarea forței politice și forței adminisrative de către colegiile restrânse, adică de clasele privilegiate în defavoarea clasei țărănești. (...)

Jos la capătul scării 4.000.000 de țărani, din care o mică minoritate au conștiința existenței și libertății lor grație unor circumstanțe istorice; imensa majoritate este compusă din aceia care cu câțiva ani înainte trăiau într-o stare de semiiobăgie și de complet servaj politic o clasă amorfă, abrutizată de o sclavie seculară căreia istoria i-a atribuit un rol dublu: de a apăra pământul boierilor în timp de război și de a le umple hambarele în vreme de pace.

Intre aceste două clase nu există nici o legătură; nici un raport, nimic care ar putea să le apropie, care ar putea să le facă vie ideea că aparțin ambele aceleiași națiuni, că au interese comune, că soarta unora depinde de soarta celeilalte; istoria a creat o largă prăpastie între ele. De o parte vegetează mulțimea acelora care constituie fundamentul națiunii care nu poate și nu înseamnă nimic și de cealaltă se ridica atotputernici autoritatea celor care au totul și pot totul..

(George Tatărescu, Le régime electoral et parlamentaire en Roumanie, Paris, 1912, p. 27-34; 67; 95; 101-104; 106.)

E. COSTINESCU,
Încurajarea industriei naţionale

(...)

Domnul Neniţescu, în expunerea sa de motive la proiectul pentru încurajarea industriei naţionale, vorbeşte de legea de încurajare din 1887 şi de tariful vamal protector; d-sa zice: <<Sub ocrotirea acestei legi şi a tarifelor vamale, s-au înfiinţarea în România de la 1887 până astăzi 769 fabrici>>.

De oarece eu sunt autorul şi al legei din 1887şi al tarifului protector din 1904, în urma căruia s-au înfiinţat cele două treimi din fabricile în fiinţă, mă cred dator să-mi spun cuvântul, acum când un partid, care n-a făcut decât să combată şi legea din 1887 şi tariful, voieşte să se atingă de o operă care nu este a sa.

Mă grăbesc să adaug că intenţiile d-lui Neniţescu - conservator de adopţiune - sunt bune; nu propune proiectul său într-un spirit ostil Industriei naţionale, din contra. Dar cei ce-l înconjoară mă nelineştesc; nu pot să pierd din vedere că ei fac din orice o chestiune personală şi de partid, şi nu pot să uit că ei au strigat, nu prea de mult că nu ne trebue industrie, fiindcă ea va ruina agricultura, precum tot ei strigau că Casa rurală va ruina pe proprietari.(...)

Expunerea de motive, după ce exaltează progresele că le-a făcut industria <<sub ocrotirea legei şi a tarifului vamal>>, arătând că în 1910 <<fabricile încurajate au produs mărfuri în valoare de 355 milioane lei>>, apoi arată defectul principal al legei care, împreună cu tariful, a realizat aşa minuni. Iată acel defect" <<Legea încurajării industriei naţionale din 1887, acordă foloasele sale numai fabricilor cari dovedesc că întrebuinţează maşini mişcate de mijloace tehnice perfecţionate; că dispun de cel puţin 50.000 lei capital şi că întrebuinţează zilnic cel puţin 25 lucrători>>.

Apoi, după ce enumără câteva cazuri în cari legea nu se aplică, conchide: <<sub legea din 1887 industria mijlocie, mică, meseriaşii, industria casnică nu s-au bucurat de nici un sprijin>>.

Da, este aci un defect; dar el se simte numai de la aplicarea tarifului protector, adică de la 1906 încoace; mai înainte legea, aşa cum este, răspundea unei trebuinţe neapărate. Este însă neexact că legea nu dedea sprijin industriei mijlocii şi mici.

Oare o fabrică înfiinţată cu 50 mii de lei capital, lucrând cu 25 lucrători, se poate numai industrie mare?

Nu se poate numi nici mijlocie, este mică, foarte mică. Deci toată industria, de la cea mai mare până la cea mai mică era protejată. Defectul este adevărat numai pentru meseriași și pentru industria casnică. (...)

Intențiunea d-lui Nenițescu a fost bună, o repet; dar neavând experiență și cunoștinți personale în această materie, prea a ascultat de mulți interesați și de advocații lor; și, într-un dedal de cereri și de rugăminte, n-a parvenit să descurce dreptul din nedrept și folositorul din vătămător.

Eu sunt unul din industrialii cei mai mari ai țărei, aflându-mă în capul mai multor industrii importante; plătesc Statului circa 130.000 lei pe an ca taxe vamale, dar nu voiu ușurări, nu voiu scutiri, nici acolo unde pierd astăzi, dacă cei mici, din aceleași ramure de industrii nu se pot bucura de aceleași foloase.

Eu vorbesc astfel, fiindcă am și o viață politică întreagă în urma mea, care-mi face o datorie de a pune dreptatea și interesul general mai presus de interesul personal; însă străinii, în mare majoritate în industria noastră, și chiar românii pe cari preocuparea intersului general nu-i turbură în urmărirea scopului în care au creat o fabrică, caută neapărat mai presus de toate să câștige cât s-ar putea mai mult, chiar dacă ar sta cât de bine ei doresc și mai bine. Aceștia au defilat pe dinaintea d-lui Nenițescu sau a reprezintantului său cerând mult, cât se va putea mai mult. (...)

(E. Costinescu, Incurajarea industriei naționale, București, 1912, p. 7-9; 26-27)

I.G. DUCA

Câteva constatări

(Semnificațiile războaielor balcanice 1912-1913 - n.n.)

Criza balcanică s-a sfârșit. Pe lângă prefacerile politice ce i se datoresc, mai rezultă de pe urma ei și câteva constatări care sânt demne de toată luarea noastră aminte.

Printre aceste constatări trei se impun cu deosebire atenției noastre. In primul rând, că învinuirile aduse concertului european sânt nedrepte; în al doilea rând, că principiul naționalităților se afirmă tot cu mai multă tărie; în fine, că statele au reușit să se emancipeze de sub tutela Marilor Puteri.

Oricât de paradoxal ar părea la prima vedere, noi nu ne putem hotărî să recunoaştem că evenimentele din Balcani au discreditat concertul european. Desigur, concertul european ar merita toate criticile şi toate ironiile dacă ar fi fost creat ca să fie un instrument de acţiune şi de iniţiativă. dar el n-a fost creat în acest scop. El a avut exclusiv menirea să asigure pacea generală prin neutralizarea diferitelor forţe opuse.

Dar cine poate nega că acestei chemări el i-a răspuns cu prisosinţă? Cine nu ştie câte sforţări s-au făcut pentru ruperea echilibrului internaţional, cine a uitat uneltirile Austriei şi pornirile războinice ale cercurilor panslaviste? Dacă totuşi n-a izbucnit o conflagraţiune generală, e fiindcă areopagul european a fost destul de elastic ca să-şi păstreze coeziunea chiar sub presiunea celor mai vii agitaţii şi a celor mai violente patimi.

Aşa fiind, de ce să aruncăm concertului european acuzaţii nejustificate? Mai bine să recunoaştem că unii au vrut să-i dea atribuţiuni care ieşeau din cadrul menirii pentru care a fost creat.

Cât despre principiul naţionalităţilor, ce strălucită e izbânda pe care o obţine de peste o sută de ani! Cele mai puternice împărăţii din Europa se străduiau să cucerească Turcia şi iată că astăzi ea se împarte între naţionalităţile balcanice. Când privim acest rezultat nu putem crede că izbânzile principiului naţionalităţilor se va opri aci. Fatal aşteptăm să vie rândul şi a celorlalte împărăţii a căror existenţă se întemeiază pe disprețul acestui principiu şi, mai cu seamă, cum poate să nu treacă prin sufletul popoarelor care n-au ajuns încă la unitatea lor etnică o mare speranţă?

Dacă prefacerile din Balcani n-ar avea decât acest merit de a ne indica în ce direcţie se îndreaptă evoluţia statelor şi să întărească în mintea tuturor credinţa că se apropie ceasul în care hotarele politice se vor confunda cu cele etnice, le datorăm o adâncă recunoştinţă. In viaţa de mizerii şi de deziluzii a ţărilor mici, ele au apărut ca o rază de lumină şi ca chezăşie sigură a mântuirii viitoare.

Emanciparea statelor mici de sub tutela celor mari este şi ea o constatare îmbucurătoare. Din toată desfăşurarea evenimentelor balcanice a rezultat cu claritate că statele mici, când sânt hotărâte, pot să treacă peste voinţa celor mari. De mult se citea prin tratatele de drept internaţional că este interzis unei ţări să intervie în afacerile interne ale celorlalte. Cu toate acestea, se ştie că acest principiu nu se respectă decât faţă de statele mari. Când e vorba de statele mici, toate îşi însuşeau dreptul de a se amesteca în treburile lor.

Aşa încât putem spune că prin criza balcanică s-a consfinţit majoritatea politică a statelor mici şi s-a făcut dovadă că, unindu-se, ele pot deveni factori care să influenţeze asupra echilibrului internaţional.

Din toate aceste puncte de privire pe care ne-am socotit datori să le constatăm aci, evenimentele din Balcani rămân, pentru state mici ca al nostru întâmplări de fericit augur, adevărat preludiu al vremurilor de mărire către care năzuiesc idealurile noastre.

(„Universul", 25 august 1913, apud I.G.Duca Lumea la început de veac, Bucureşti, 1994, p. 251-252)

I.I.C. BRĂTIANU

Scrisoare către Partidul Naţional Liberal (7 septembrie 1913)

(Reformele sociale - la ordinea zilei - n.n.)

Tratatul din Bucureşti sfârşeşte o lungă fază a Chestiunii Orientului şi determină noi îndrumări deosebiţilor ei factori.

Prin sine însăşi, situaţiunea României era atât de dominantă, încât de trei ori împrejurările externe au restabilit poziţunea favorabilă a Regatului, compromisă de conducătorii lui şi, sub presiunea simţimântului general, au obligat, în sfârşit, pe solicitatorul anticamerelor din Londra şi Petersburg să se urce pe fotoliul prezidenţial din Bucureşti.

Onorurile, după deosebite consideraţiuni, au putut fi hărăzite altora; onoarea rămâne acelora cari au dobândit izbânda.(...)

Şi hotărârea războiului, şi purtarea lui, au adus astfel, în strălucită lumină, covârşitoarea înrâurire a maselor asupra destinelor Statului şi, punând în valoare însuşirile poporului nostru, au făcut proba neînlăturabilei noastre datorii de a proceda cu bărbăţie şi fără întârziere la tot ce e menit să dea puteri noi ţărănimii noastre şi să întărească conştiinţa solidarităţii claselor muncitoare cu Statul şi cu desvoltarea lui.

Desăvârşirea reformelor agrare printr-o intervenţiune a Statului, cu drept de expropriere, unde e nevoie, pentru creşterea proprietăţii ţărăneşti; stabilirea colegiului electoral unic, grabnica înmulţire a tuturor mijloacelor de instrucţiune şi de educaţiune, îndreptarea şi desvoltarea a tot ce trebue să înrăurească buna stare morală, fizică şi economică a claselor muncitoare, se

impun tot atât de imperios ca și întărirea organizării noastre militare, de a cărei grabnică necesitate nu se poate nimeni îndoi.

In noile situațiuni internaționale, neamul nostru se cade să păsească spre noi chemări.

In situațiunea și în însușirile lui stă suprema chezășie a viitorului său, pe care, peste orice greșală a momentului, el nu poate să nu-l dobândească. (...)

Organ tememinic al vieții constituționale, un partid politic conștient este reprezentantul permanent al cerințelor Statului.

Bărbații cari-l compun sau cari-l conduc pot dispare sau se pot schimba; datoriile sale rămân însă vii și cresc cu aspirațiunile din care izvorăsc.

Misiunea istorică a partidului național-liberal îi dictează o muncă mare și stăruitoare. Pentru îndeplinirea ei, e nevoie de o consfătuire prin care să reînceapă noile lui realizări.

Intr-acest scop, la începutul lui Octombrie se va strânge un congres al partidului.

Cu acest prilej se va examina, firește, și înrâuirea partidului nostru în ultimele împrejurări; iar întrucât mă privește personal, voiu putea trage concluziile răspunderilor pe cale le-am primit.

(„Viitorul", Septembrie 1913)

I.I.C.BRĂTIANU
Discurs la Congesul Partidului Național Liberal din 1913

Pentru că opera noastră de reforme pornește de la un adânc simțimânt al necesității de solidarizare generală, am crezut că este bine, am crezut că acum este venit mommentul ca ea să se facă; ca colegiile restrânse să ceară colegiul unic, iar d-voastră, prin avere, prin cultură, favorizați ai soartei, să cereți o operă de dreptate în desăvârșirea legilor noastre.

Sunt chestiuni în care, mai mult încă modul de a le înfăptui decât însăși înfăptuirea lor, arată adevăratele forțe vitale ale unui popor. Când sunt chestiuni de care depinde însăși desvoltarea și siguranța lui, e o zi mare și frumoasă, una ca aceasta, în care se vede consensul tuturor pentru înfăptuirea lor.

Era demult în sentimentul general, era demult în necesitățile așezământului nostru politic definitiv, și prin urmare în programul nostru, că viața noastră

politică constituțională trebuie să tindă spre lărgirea colegiilor până la sufragiul universal.

Pentru oamenii politici, dv. și noi, se punea numai chestiunea să știm când sună ceasul prielnic pentru realizarea acestei reforme.

Noua viață a Orientului european, noua situațiune europeană, grăbește toate măsurile de care poate depinde consolidarea temeliilor Statului nostru.

Iată de ce am crezut că azi nu ne e permis să mai întârziem și că trebuie să considerăm reforma electorală ca o problemă care trebuie imediat rezolvată.

Credem că necesitatea absolută a unui sănătos temeiu democratic face ca această reformă să se impună și credem că astăzi trebue să dăm regimului nostru electoral un astfel de caracter, încât de astăzi înainte să nu mai fie nevoie de revizuirea Constituției, pentru a se ajunge la desvoltarea luminii și instrucțiunei publice.

Este bine ca și pe acest drum să se simtă necesitatea imperioasă a desvoltării instrucțiunilor publice de tot soiul, a instrucțiunei rurale în special.

Credem totodată că prin reprezentarea minorităților și printr-o transformare a Senatului, care să-i lase totuși caracterul unui corp ponderator, se va face posibilă o reformă largă, fără să se aducă nici o sguduitură în mersul evolutiv al Statului.

Domnilor, odată cu această reformă, am înscris în programul nostru desăvârșirea reformelor agrare.

Pentru desăvârșirea reformelor agrare, voim să dăm Statului, în anume condițiuni, dreptul de expropriere pentru mărirea proprietății țărănești.

Făcând astfel, avem convingerea că rămânem și în această chestiune urmași credincioși ai acelora cari ne-au precedat.

Nu este vorba aci de un act de spoliațiune, căci expropierea se va face cu dreaptă despăgubire, nici de un act de sdruncinarea temeliilor unei societăți, prin suprimarea dreptului de proprietate.

Dimpotrivă: noi credem că prin măsura propusă, dacă se va scădea întruceva din suprafața unor proprietăți, se va spori însă siguranța proprietăților, prin sporirea siguranței sociale.

Cum zicea un scump și regretat amic personal și politic Alexandru Djuvara: „Proprietatea este astfel cum o îngrădesc legile și necesitățile Statului care o garantează". (...)

De sigur că nu e momentul de a intra chiar azi în detaliile unei reforme agrare, deoarece ele implică necesitatea unei revizuiri a Constituției și, prin

însăşi această necesitate, ele impun o procedură, comportând discuţiuni lungi, în cursul cărora vom avea ocaziunea să precizăm aceste detalii.

Este de ajuns să spunem astăzi că nu intră în mintea noastră nici un gând de spoliaţiune şi nici un gând de suprimare a proprietăţii mari. Intră în gândul nostru o accelerare a unei repartiţiuni mai bune, a unei măriri mari repezi a proprietăţii ţărăneşti.

Când zicem: completarea reformelor agrare, noi nu înţelegem numai această reformă constituţională.

Noi credem că o reformă agrară completă cuprinde mijloacele de cultură, de educaţiune şi chiar de regim al proprietăţii ţărăneşti, care va necesita o legiferare complexă.

Nu credem că astfel cum astăzi se stăpânesc şi se moştenesc loturile proprietăţii ţărăneşti, sistemul e menit să ne dea pe acel ţăran proprietar cum îl dorim şi cum suntem datori să-l cerem.

Activitatea noastră, în privinţa chestiunii ţărăneşti, cuprinde un program de muncă cu caracter educativ, caracter pe care înţelegem să-l dăm activităţii noastre în privinţa întregului nostru popor.

Suntem hotărâţi - lărgind baza constituţională - să continuăm munca noastră din trecut şi munca noastră de ieri, a guvernului de la 1907.

Suntem hotărâţi să persistăm în acţiunea noastră pentru îndreptarea moravurilor administrative pentru buna distribuţiune a Justiţiei, pentru însănătoşirea finanţelor, pentru îndrumarea economică prin încurajarea muncii şi capitalurilor româneşti, pentru desvoltarea cooperativelor, pentru avântul industriei şi al comerţului naţional, pentru îmbunătăţirea soartei meseriaşilor prin legea contractului de muncă şi prin modificarea legii asigurărilor.

Suntem, într-un cuvânt, hotărâţi să reluăm un program de activitate generală, care e schiţat în programul nostru electoral de la 1911 şi pe care noi îl considerm ca un program de educaţiune socială.

În toată activitatea noastră vom fi călăuziţi de acest principiu: că numai făcând operă de armonie socială se poate face operă de întărire naţională.

Vom continua, ca şi în trecut, să ne considerăm ca reprezentanţi ai tuturor intereselor şi ai tuturor claselor, să facem apel, cum am făcut astăzi, la cei mari în favoarea celor mici şi la toţi în favoarea dreptăţii.(...)

Se deschid datorii mari înaintea noastră, dar ele sunt luminate de credinţe şi mai mari şi n-am nici o îndoială că România şi noi, ca reprezentanţi ai ei, vom şti să îndeplinim în întregime marea sa misiune din Orientul Europei.

(„Viitorul" din 22 ocotmbrie 1913)

I.I.C. BRĂTINAU

Discurs la Mesajul Tronului din 4 martie 1914

(Partidul liberal și problema reformelor - n.n.)

D-lor, instituțiunile care vor să se mențină, să se desvolte, trebuie să evolueze și să se armonizeze cu interesel societăților în care trăiesc. (...)

Fiindcă văd la tineretul partidului conservator o tendință de a accentua într-un sens foarte reacționar doctrina conservatoare, eu, împins de sentimentele conservatoare care sunt și în sufletul meu, regret această tendință care va reduce din ce în ce la mai mare neputință factorii conservatori necesari țării.

Nu legând ideea conservatoare de interese strâmte, rigide și în desacord cu desvoltarea generală, poți să întemeezi puterile conservatoare.

Din contra: ajutând la opera noastră de azi, prin elemente țărănești puternice se vor creia factorii adevărați ai societății sănătoase.

Proprietatea mare nu trebue să facă mai mult parte din programul conservator decât oricare altă proprietate.

Nu aveți nevoie să o apărați, mai întâiu pentru că nu o atacă nimeni; am arătat că, nu numai ca atitudine politică, dar nici ca interese personale nu putem să fim vrăjmași ai marei proprietăți. Dar v-am arătat totodată că proprietatea, mare sau mică, are drept la același respect și că e în interesul nostru, în interesul conservator-național,să sporim cât se va putea mai mult, nu întinderea proprietăților, ci numărul proprietarilor.

D-lor, este un interes adevărat conservator și fiindcă este adevărat conservator este împărtășit și de noi, ca proprietatea mare nu numai să nu fie distrusă, dar să nu rămână cu un caracter precar.

De sigur că nu este în interesul Statului, nu este în interesul desvoltării economice și sociale ca proprietatea să aibă acest caracter și de aceea noi am declarat de la început că exproprierea pe care o credem necesară este o măsură excepțională, care nu se poate face decât cu toate garanțiile și pe căile lungi și dificile pe care le impune o revizuire a Constituției.

D-lor, găsim de asemenea că este o preocupare legitimă ca exproprierea să nu se poată face decât cu toate garanțiile unei drepte despăgubiri. (...)

Astfel, d-lor, soluțiunile noastre decurg din simțimântul și din convingerile noastre; vrem să facem o operă rodnică și pentru ca să fie astfel, nu poate să fie operă de ură și de distrugere. Nu am pornit pentru a distruge vreun interes general în această țară și, pentru că proprietatea mare reprezintă un interes general, noi nu voim nimicirea ei. Din contră. (...)

Am crezut că este de datoria noastră să invităm tocmai marea proprietate, când ţine încă în mână - chiar prin situaţiunile legilor şi Constituţiuni - puterea cea mare a Statului, să o invităm pe dânsa să facă această reformă, ca în ochii ţărănimii întregi să pară că reforma de astăzi este datorită colegiilor mai restrânse şi că ea nu este lăsată ca operă de mâine a colegiului unic.(...)

D-lor, noi nu credem că prin unificarea colegiilor se egalizează toate influenţele şi se egalizează toate puterile acelora cari fac parte dintr-un colegiu, afară numai dacă ar sta în puterea unui leguitor să egalizeze minţile oamenilor, să egalizeze cultura lor, să egalizeze averea şl activitatea lor.(...) privim la colegiile de astăzi cum priveşte ostaşul la drapelele învechite de care se desparte, însă ale căror cute reamintesc zile frumoase şi chiar tradiţiuni gloriase.

A venit însă momentul să înnoim aceste drapele!

Prin urmare, d-lor, nu contestăm serviciile aduse în trecut de colegiile acestea, care în desvoltarea noastră politică şi-au avut rol mare şi binefăcător, dar care în momentul da faţă nu mai corespunde nevoilor vremii.(...)

Rămâne numai să se vadă acum cum trebuiesc lărgite colegiile de astăzi.

Unii spun că trebue menţlnută separaţiunea de colegii, iar unii, - cari suntem noi, - zicem că trebuie să se facă un unic.

D-lor, noi credem că separaţia, colegiilor oricum ar fi ea implică interese diferite şi, prin urmare, luptă de interese. Colegiul unic impune contopirea de interese şi, prin urmare, conlucrarea înlăuntrul colegiului a intereselor speciale şi armonizarea lor nu poate să se facă decât dacă domină interesele generale.

Iată de ce noi credem că este necesar un colegiu unic. (...)

Deci, care este primejdia de care vă temeţi? La ce s-a redus rezistenţa aceasta a colegiilor, din punct de vedere al mersului constituţional al ţării, din punct de vedere al intereselor generale? La ce corespunde preocuparea care vă domină? Mai ales când, odată cu reforma constituţională, noi prevedem şi reprezentarea minorităţilor care, în orice caz, va asigura controlul opoziţlunii? Mai ales când, odată cu reforma Adunării Deputaţilor printr-un colegiu unic, noi prevedem şi menţinerea unui Senat, ca un corp ponderator, astfel încât surprizele - dacă ar putea să fie - să nu se producă? Este şi aci un tărâm pe care suntem datori să căutăm toate garanţiile pe care sufletele sincer conservatoare le pot cere.

D-lor, pentru a termina, eu voiu reaminti un cuvânt al d-lui Filipescu. D-sa zicea: „Să dăm pământ, dar cu cât mai puţin sgomot".

Eu zic, d-lor, să facem reforme şi să le facem nu numai cu cât mai puţin sgomot, dar cu cât mai puţină agitaţiune şi, mai ales, fără nici o violenţă. Şi

voiu zice cu toată convingerea că numai într-o atmosferă liniştită se vor face reformele în cele mai bune condiţiuni.

Vă spun aceasta, d-lor, fără nici un interes de partid; pentru că, dacă m-aş gândi numai la gloria efemeră a unui triumf, de sigur că ar fi pentru noi mai folositor triumful luat cu lupte şi cu bătălii.

Am convingerea că reformele trebuiesc înfăptuite; am credinţa că suntem în stare să le facem singuri.

Preocuparea unui interes superior şi general, însă mă face să spun tuturor: ori de unde aţi veni, din ori ce partid, daţi şi d-voastră contribuţiunea d-voastră rodnică şi binefăcătoare la efectuarea acestor reforme.

Veţi face un serviciu real şi mare Statului, pentru că veţi crea acea atmosferă de linişte şi vă veţi fi asigurat şi d-voastră un capital moral politic pentru desvoltarea zilei de mâine.

(Dezbaterile Senatului din 12 martie 1914, p. 100-106)

I.I.C. BRĂTIANU

Declaraţie rostită în Consiliul de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914

„Noi cerem ca România să rămână neutră. Tratatul, precum s-a arătat, nu ne obligă, dar chiar dacă ne-ar obliga, România nu poate admite ca aliaţii săi să dispună de soarta ei, fără ca măcar să-şi fi dat osteneala de a ne vesti. Austria şi Germania au pregătit războiul şi l-au declarat. Nu ne-au făcut cinstea să ne comunice să luăm armele alături de ele.

Un Stat ca al nostru, care a intrat în Alianţă ca un Stat suveran şi pe picior de egalitate, nu poate primi să fie tratat în asemenea chip.

Aceasta n-a fost concepţia nici a celor ce acum 30 de ani au legat soarta noastră de a Triplei Alianţe, şi nu poate fi nici gândul celor răspunzători azi de destinele Regatului.

Pe de altă parte, România nu ar putea să admită să ia armele într-un război a cărui cauză este tocmai nimicirea unei naţiuni mici.

Sentimentul public e aproape în unanimitate împotriva războiului.

Chestiunea Românilor din Ardeal domină întregul sentiment public.

Ea a fost pururea punctul negru al Alianţei. In ultima vreme, Austro-

Ungaria a făcut totul ca să înăsprească până într-atâta lucrurile încât să rupă cu desăvârşire legătura sufletească a Alianţei.

Soarta Românilor de peste munţi, idealul naţional al Românismului, sunt chestiuni pe care un guvern român nu le poate nesocoti. Dacă în lucrurile mici se poate trece peste simţimântul public, în ceasurile mari ale vieţii naţionale oamenii de Stat trebuie neapărat să ţină seama de voinţa poporului. Nu se poate face un război în vremurile de azi, când acest război nu este înţeles, nu este aprobat de conştiinţa naţională.

Să rămânem deci neutri. E probabil că şi Italia va avea aceeaşi atitudine. Să aşteptăm desfăşurarea evenimentelor.

După toate prevederile, războiu va fi probabil lung. Vom mai avea deci prilejul să ne spunem cuvântul".

(Discursurile lui I.I.C. Brătianu, vol.IV, Bucureşti, 1940, p. 306-307)

I.I.C. BRĂTIANU

Declaraţia referitoare la proiectul pentru modificarea Constituţiei prezentată în Senat în şedinţa din 6 mai 1917

Ion I.C. Brătianu, preşedintele Consiliului: D-lor senatori au trecut trei ani de când naţiunea ne-a încredinţat sarcina de a-i da o nouă alcătuire politică şi o mai dreaptă împărţire a proprietăţii rurale. Aceeastă operă ar fi fost de mult realizată, dacă în vara anului 1914 nu s-ar fi deslănţuit asupra lumii cel mai formidabil război pe care omenirea l-a cunoscut vreodată.

Nemaipomenita tulburare a avut o îndoită înrâuire asupra operei, pentru realizarea căreia am fost aleşi. Pe de o parte ne-a impus să amânăm desbaterile asupra chestiunilor interne, pe cât timp am trăit în aşteptarea intrării noastre în marele conflict; toţi am simţit că nu era cu putinţă - în vremea în care din zi în zi putea să vină hotărârea cea mai de seamă pe care poporul român a luat-o vreodată - să ne gândim la altceva decât la războiul în care era să se decidă soarta românismului. Pe de altă parte, înfăţişându-se poporului român împrejurarea unică în care el putea cu temeiu să aspire la realizarea unităţii naţionale, câmpul şi soluţiunile reformelor trebuiau neapărat să fie lărgite.

Dacă astăzi ne hotărâm să vă cerem înscrierea în Constituţie a celor două principii fundamentale ale reformelor: sufragiul universal şi

exproprierea, este că aceste două principii au devenit patrimoniul comun al tuturor și votarea lor se poate obține fără discuții pătimașe, care să tulbure liniștea sufletească a țării, înfrățirea tuturor fiilor patriei, atât de trebuincioase pentru buna și victorioasa conducere a războiului.

Jertfele consimțite cu atâta eroism și curățenie sufletească de către țărănimea noastră, ne impun să nu așteptăm până la ceasul în care va fi posibilă rezolvarea completă și amănunțită a problemelor care ne sunt puse și să votăm încă de acum aceste două principii fundamentale, ca să rămână câștigate pentru poporul nostru, orice s-ar întâmpla de aci înainte.

Aceasta este datoria de astăzi; aceasta o cerem de la patriotismul d-voastră. Restul va rămâne să fie desbătut și hotărât tot în formele prevăzute de Constituție, după ce comisiunile alese de d-voastră vor fi întocmit proiectele relative.

Atât sufragiul universal, cât și principiul exproprierii, sunt cerute nu numai de spiritul vremurilor în care trăim, dar și de necesitățile pe care ni le impune întinderea suveranității noastre dincolo de Carpați.

Realizarea idealului național a pus la oridinea zilei și alte reforme însemnate în organizarea noastră de Stat. Unele din ele vor putea fi votate chiar de actualele Camere de revizuire, altele vor face obiectul Camerelor Constituante, care firește, vor trebui să fie alese în urma înfăptuirii unității naționale. Astfel, în afară de legea electorală și de legea de expropriere, va trebui să realizăm stabilitatea reală a tuturor funcționarilor publici, să asigurăm libera expansiune a votului universal și va trebui să rezolvăm și chestia evreiască, care și-a schimbat înfățișarea din ceasul în care România s-a hotărât să se jertfească pentru a alipi la trupul ei ținuturile românești vecine, care cuprind supuși Evrei bucurându-se de drepturile cetățenești.

Pentru realizarea unor reforme menite să schimbe din temelii organizarea Statului nostru, se cere neapărat un mare spirit de abnegațiune. De sigur, este vorba de jertfele fără precedent în istoria transformărilor pe cale legală a societăților omenești.

Sunt însă împrejurări care ușurează opera noastră. Ne aflăm în ceasul unic al istoriei neamului românesc, unic și prin suferințele pe eare le-a îndurat și le îndură, unic și prin măreția scopului de care se vede apropriindu-se.

Sufletele noastre trebuie să fie acum la înălțimi la care în alte vremuri ar fi fost greu să se urce.

Din aceste înălțimi, conștiințele reprezentanților țării vor privi problemele care li se pun.

(Dezbaterile Senatului din 6 iunie 1917, p. 133-134)

UNIREA BASARABIEI

Iaşi, 27 Martie 1918.

Cu prilejul proclamării unirii Moldovei de peste Prut cu Vechiul Regat, Ion I.C. Brătinau a adresat lui Ion Inculeţ, preşedintele Sfatului ţării, următoare telegramă:

D-lui Inculeţ,

Preşedinţele Sfatului ţării, Chişinău.

Din Chişinău, raze de lumină trainică pătrund în casa noastră, pentru moment aşa crud cernită.

După o lungă despărţire, de când soarta nemiloasă, dar vremelnică, a armatelor făcuse din Prut graniţa dintre fraţi, vocea sângelui, legea firească a neamurilor, care singură clădeşte trainic, vă readuce pentru totdeauna între noi.

In numele partidului naţional-liberal, vă zic: **Bine aţi venit, fraţilor!**

Unirea sufletelor şi a puterilor în zilele de restrişte, ca şi în zile de fericire, va fi pentru poporul nostru cea mai temeinică chezăşie a ţării şi a propăşirii sale.

Ion I.C. Brătianu

(Mişcarea, XII. No. 72/Joi 29 Martie 1918)

Capitolul III
PARTIDUL CONSERVATOR

TH. ROSETTI
Direcţia progresului nostru, 1874
(Modelul junimist al civilizaţiei române moderne: Forme fără fond - n.n.)

(...)

De privim sub acest punct de vedere starea lucrurilor de la noi, nu putem zice altfel, decât că, departe de a fi realizat vre-un progres, suntem în acest punct cu mult înapoia părinţilor noştri. In dorul nemărginit şi nesocotit de a ne însuşi formele civilizaţiei înaintate, de a introduce în viaţa noastră publică instituţiile popoarelor celor mai culte ni s-a rupt cu o mână sacrilejă toate tradiţiile vechi, tot şirul desvoltării istorice. In loc de a desvolta în sens modern datinile şi instituţiile strămoşeşti, în loc de a căuta şi găsi formele sub care ideea modernă a statului s-ar fi putut introduce în conştiinţa poporului, noi am găsit mai lesne de a împlânta „en bloc" şi fără cea mai mică cugetare critică, formele prelucrate de alte ginţi, care oricât de perfecte ar putea fi, nu corespund nici trebuinţelor, nici trecutului, nici simţimintelor intime ale poporului nostru. Crescute în mare parte în străinătate, despăţite din frageda copilărie de tulpina naţională, clasele noastre culte au presupus cu uşurinţă fără de exemplu în istorie, că trebuinţele lor individuale, ca aspiraţiile şi necesităţile pe care le câştigase printr-un trai îndelungat între străini, în contactul superficial cu formele încântătoare ale unei civilizaţii desvoltate, sunt şi trebuinţele a însăşi totalităţii poporului. Nicăeri prăpastia care desparte clasele culte de cele inculte ale unui popor, nu e atât de mare ca la noi. Simţul de identitate natural, de omogeneitate chiar antropologică între ele s-a pierdut.

Precum țăranul nostru mai nu mai înțelege limba pe care o vorbim, așa nici noi nu mai înțelegem traiul pe care-l trăește. Tendințele noastre de a-l civiliza nu a condus până acum pentru el decât la o împovărare materială fără margini pentru el și pentru noi la simțul că suntem străini pe însuși pământul nostru strămoșesc. Așa numitele reforme pe care le-am introdus în cei din urmă douăzeci de ani nu sunt, privite la lumină, nimic alta decât rezultatul unui egoism individual sau de clasă, care pentru satisfacerea unor trebuințe adeseori deșarte nu s-a îndoit a sacrifica țelurile cele mai vitale ale poporului. Deprinși a fi înconjurați în tinerețele noastre cu toate îmbunătățirile mateiale ale unei stări de cultură înaintată, simțim de îndată ce revenim în țară într-un mod neplăcut și dureros lipsa lor; și fără a ține seama de relativitatea acestor bunuri, fără a reflecta câtuși de puțin, că ceeace este util și poate chiar necesar într-o țară desvoltată și avută, poate fi de prisos sau chiar stricăcios într-o stare mai primitivă, ne silim a introduce cu orice preț acele închipuite îmbunătățiri. Având trebuințe mai mari și mai variate decât părinții noștri și neputându-le îndestula, din cauza restrânselor noastre mijloace, fără de o muncă la care nu suntem deprinși, ne-am creat în organismul statului, un supliment de venituri pentru a acoperi trebuințele individuale mai mult decât un organ, care să corespundă la trebuințele poporului. Tendința generală de a mări și spori sub tot soiul de forme aparatul administrativ își găsește aici adevărata explicație. Emancipând poporul de jos de șerbirea și iobăgia secular, l-am supus unei iobăgii de alt soiu, care e cu atât mai apărătoare cu cât atât numărul indivizilor în folosul cărora ea este constituită, cât și trebuințele lor s-au sporit cu mult. Si rezultatul acestei tiranii moderne e cu atât mai steril, cu cât nu putem zice că el procedează măcar de la o clasă socială oarecare ce prin însuși faptul că ar poseda stăpânirea în stat, ar fi condusă a se identifica până la un grad oarecare cu trebuințele obștești. Creșterea pe care am primit-o departe unii de alții, supuși unor înrâuiri atât de variate, a desfăcut tot atât de mult ca și reformele politice, legământul social. Lipsiți de orice simț de solidaritate cu cercurile mai strânse sau mai largi în care trăim noi, în loc de a reprezenta o organizare oarecare, nu suntem decât o turmă turbulentă și incoherentă de indivizi, în care cel mai uricios egoism individul e unicul mobil de acțiune. Rezultatul final al acestei desvoltări îl vedem în indiferentismul cinic cu care în urma urmelor râdem de toți și de toate.

Dacă întorcându-ne de la aceste aprecieri generale, la rolul statului față cu populația, cercetăm care sunt principalele puncte de vedere, din care el e

chemat de a se îngriji pentru acest element constitutiv al său, găsim că punctele cele mai esențiale sunt: îngrijirea pentru numărul și prosperitatea materială și apoi îngrijirea pentru desvoltarea intelectuală a poporului. Statul fiind o individualitate colectivă, creată pentru realizarea scopurilor vitale ale unui popor dat, el este chemat a interveni în marginea putinței, oriunde și oricând forțele individuale izolate sau chiar forțele colective ale unui grup de indivizi mai mic, nu ar ajunge pentru a înlătura piedicile ce natura le pune desvoltării omului. Din această misiune a statului se explică cea mai mare parte a atribuțiilor sale administrative; pe ea se întemeiază lățirea constantă a sferei sale de acțiune, ce observăm în societățile moderne. Fiind, față cu individul, oarecum nesfârșit, numai el poate concepe și executa întreprinderi, care trecând cu mult peste sfera vieții individuale, sunt menite a aduce roadele lor unor generații viitoare și a asigura astfel desvoltarea succesivă.și, în teorie cel puțin, nesfârșită a poporului.

Dacă privim din acest punct de vedere ceea ce a făcut până acum statul la noi: 1) pentru desvoltarea fizică și 2) pentru cea morală a poporului, trebuie iarăși să ne zicem că progresul și în această privință a fost mai mult iluzie decât realitate. Singurul pas deciziv de la 59 încoace a fost emanciparea muncii locuitorilor prin legea rurală. Ridicând piedica cea mai importantă, ce se opunea la desvoltarea economică și intelectuală a maselor, eliberând pe agricultorul nostru de lanțurile seculare, recunoscându-i în sfârșit un drept asupra unei părticele din acel pământ, pe care numai munca sa îl făcuse să reprezinte o valoare economică, statul părea că a înțeles toată importanța ce are pentru dânsul organizarea pe niște baze reale, a părții celei mai numeroase a locuitorilor săi. Pe lângă îmbunătățirea curat materială, ce legea rurală era menită să aducă în soarta muncitorilor noștri, meritul ei principal consistă în faptul moral că prin ea se înălțau la rangul de om acei lucrători, care în trecut nu figurau decât ca simplu instrument de lucru. Putem zice, că de la acea lege numai cuvântul de popor român a început a avea un sens concret și practic. (...)

Pentru ca legea rurală să fi putut avea însă această înrâurire binefăcătoare, ce eram în drept a aștepta de la dânsa, ar fi trebuit ca odată cu ridicarea tutelei economice, în care până atunci trăise cea mai mare parte a populației noastre, să introducem un sistem administrativ și financiar, menit a completa emaciparea claselor de jos. Nu destul că am ridicat sarcinile ce apăsau populația din partea claselor privilegiate, trebuia să ne îngrijim ca ele să fie scutite până la consolidarea lor economică și morală, de apăsarea mai grea,

pe care o poate aduce însuşi statul asupra acestor clase. In loc însă de a le permite printr-o reformă administrativă şi mai ales financiară de a căpăta simţul de sine, independenţa economică, pentru care legea rurală nu dăduse prin înlăturarea piedicei principale decât putinţa negativă, reformatorii noştri, anticipând asupra efectelor reformei, scontând oarecum un progres posibil, dar încă nerealizat, s-a grăbit a înlocui sarcinile, pe care le ridicase cu o mână, prin altele, adeseori mai grele. (...)

Prin putinţa dată noilor proprietari de a împărţi în nesfârşit moşiile lor, legiuitorul a nimicit de la început speranţa constituirii unei clase numeroase şi prospere de proprietari mici, acest stâlp al oricărei ţări agricole. Prin introducerea simultană cu legea rurală a unui şir de reforme administrative, care în starea actuală a populaţiei sunt lipsite de orice sens, care însă sunt cu atât mai costisitoare, cu cât nu au nici un folos imediat şi practic, legiuitorul pare că a voit să reducă la starea de proletariat agricol acea populaţie, pe care de abia glasul său puternic o trezise din neantul moral. (...)

*(**Th. Rosetti**, Direcţia progresului nostru în „Convorbiri literare" vol. VIII, 1874, p. 8-10)*

PROGRAMUL
Partidului Conservator 1880

Independenţa, către care a tins cele două din urmă generaţiuni, pentru care a lucrat toate guvernele de la 1859, şi pe care am obţinut-o cu atâtea grele sacrificii, a aşezat România intre statele suverane ale Europei, şi, în această nouă situaţiune, aşteptată cu nerăbdare şi salutată cu bucurie, ţara noastră devine de a dreptul răspunzătoare de faptele guvernanţilor ei către fiecare din puterile cu cari suntem în contact.

De aci datoria pentru noi toţi de a fi mai cu luare aminte şi mai prevăzători, pentru a înlătura pericolele ce poate cuprinde noua noastră situaţiune internaţională şi a trage dintr-însa toate foloasele ce ni le poate da.

De altă parte, starea noastră din lăuntru este menită a inspira şi inspiră tuturor oamenilor prevăzători cea mai legitimă îngrijire.

Bugetul ţării, cu toate făgăduielile date, la căderea guvernului conservator, de bărbaţii ce sunt astăzi la putere, s-a urcat de la cifra de 87.000.000 a

anului 1877 la cifra de 116.000.000, pentru 1880, adică în trei ani cu 34%.(...)

In fața acestei situațiuni economice, nu mai cutezăm a întreba dacă românul se simte fericit de starea de față.(...)

Vom întreba încă dacă guvernanții se pot crede împăcați în conștiința lor la adăpostul formelor exterioare ale regimului parlamentar.

A da la aceste cestiuni un răspuns afirmativ, ar fi a abuza de ficțiunile constituționale!

Dar, acestea zise, nu noi vom întrebuința arma puțin leală a acelora cari impută relei voinței sau relei credințe a câtorva o stare economică întreagă.

Cauza acestei stări de lucruri este și veche și adâncă; ea stă in uitarea ideilor fundamentale pe care trebuie să repauze orice societate bine constituită.

S-a pierdut din vedere că conducerea intereselor generale nu este afacere de sentiment, ci constitue o știință, și ca bază nestrămutată a acestei științe este conservarea individualității naționale și conformarea legilor organice cu gradul de cultură și cu mijloacele de producțiune ale fiecărui popor.

Si în adevăr, teorii abstracte de cosmopolitism, importate de aiurea, s-au împrăștiat pe nesimțite și au slăbit cu încetul simțul conservării naționale, așa de vioiu și de puternic altă dată, la români; și aceste idei, vătămătoare chiar in țările luminate și puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru națiunea noastră și mică și slabă.

De altă parte, dorințele de progres și de libertate nechibzuite au introdus prea adesea in mecanismul nostru politic fraza goală in locul realității.

Se mulțumesc cu formele exterioare ale libertăților publice și cer și altele chiar dincolo de bazele fundamentale ale constituțiunii ce și-a dat țara in 1866.

Se mulțumesc cu etichetele instituțiunilor progresului, fără a căuta dacă acele instituțiuni pot rodi la noi și cer și altele mai costisitoare și mai neroditoare.

Urmările acestor tendințe erau lesne de prevăzut: instituțiunile cele mai folositoare au devenit numai o sarcină bugetară, și libertățile publice folosesc numai la câțiva oameni luminați; iar pentru marea majorirate a populațiunilor, au devenit de o parte o armă de exploatare în mâinile celor mai abili și mai puțin scrupuloși, de alta un mijloc de atâțări și de discordie între proprietari și muncitori, cei doi factori principali ai avuției naționale.

Pentru că clasele de jos ale societății, presupuse luminate din causă că instrucțiunea obligatoare stă scrisă în constituțiune, pe când în realitate lu-

mina numai o plătesc, fără să o dobândească; presupuse libere din causă că avem una din constituțiunile cele mai liberale din Europa, pe când libertatea numai le exploatează, fără ca ele să se bucure de dânsa, aceste clase au fost lăsate fără protecțiune în prada exploatatorilor de pretutindeni și în fața concurenței elementelor străine, strâns legate prin instituțiuni puternice de ajutor mutual și de protecțiune a fiecăuia de către toți ceilalți.

De aceea, meseriașii români se împuținează prin orașe și sătenii sărăcesc.

Desnaționalizarea de o parte, sărăcia de alta, eacă urmările apucăturilor ce semnalăm, eacă fructele guvernării unui stat prin politică de înclinări nesocotite, iar nu de știință.

Este onoarea conservatorilor, ori care a fost steagul sub care a luptat, de a fi denunțat totdeauna aceste tendințe nesănătoase și a fi prevăzut totdeauna aceste resultate fatale.

Dar adversarii noștri politici, slabi în principii, s-au aplicat a ne denatura opiniunile și a ne calomnia intențiunile:

Când am ridicat glasul contra haosului de legi, liberale în adevăr, dar neînțelese și neaplicabile, și am zis: Libertatea astfel introdusă face rău în loc de bine, - ni s-a răspuns: Sunteți boieri, sunteți reacționari!

Când am combătut instituțiunile progresului, pentru care nu aveam nici oameni ca să le organizăm, nici mijloace ca să le întreținem, și am zis: Aceste așezăminte frumoase au să ne sărăcească, - ni s-a răspuns: Sunteți inamici ai progresului, calomniați poporul!

Și, această manoperă, întrebuințată cu stăruință și cu abilitate, a reușit să inspire multor oameni, nedeprinși cu polemica, prevențiuni puternice contra ideilor celor sănătoase, prin temerea himerică a unei reacțiuni imaginare, și să atragă pe tinerii cei mai puțin prevăzători, prin aparențele libertății.

Dar, dinaintea tristei realități, care s-a precipitat cu atâta repeziciune, mai ales în anii din urmă, este timpul ca toți să deschidem ochii!

Dinaintea noii situațiuni internaționale ce ne este creată, este datoria noastră să demascăm manoperele și să spunem lămurit ceea ce suntem și ceea ce vrem!

Suntem Conservatori, și acest cuvânt, luat în înțelesul lui adevărat, cuprinde întreg programul nostru.

Conservator vrea să zică:

In afară, o politică modestă și chiar respectuoasă către toate puterile, dar demnă și stăruitoare, care exclude orice vederi ambițioase, orice visuri

aventuroase, şi ne scuteşte de umlinţe; o politică onestă şi consecuentă, care să ne concilieze bunăvoinţa şi să inspire încrederea.

In întru, cuvântul "Conservator" însemnează:

In faţa abstracţunilor umanitare, ce profesează partidul liberal, ideea desvoltării istorice a individualităţii noastre naţionale, ideea naţionalităţii româneşti!

In contra aspiraţiunilor de a trece dincolo de instituţiunile pe cari şi le a dat ţara, consolidarea acestor instituţiuni şi punerea lor în aplicare, aşa în cât toţi să se poată bucura de dânsele!

In prezenţa dorinţelor nechibzuite de îmbunătăţiri, măsurarea înţeleaptă a dorinţelor noastre după mijloacele de cari dispunem!

Tendinţei adversarilor de a se rezema mai ales pre masele neculte şi neconştiente şi pre elementele parazite şi tulburătoare ale societăţii, adică pre forţa brutală, opunem ideea constituţiunii noastre, care fundează edificiul politic mai ales pre clasele avute şi luminate şi pe elementele muncitoare şi liniştite, adică pre raţiune!

Mobilităţii instituţiunilor şi persoanelor, prin care partidul liberal a crezut adesea că va realiza progresul, opunem stabilitatea instiţiunilor şi a personalului şi progresul măsurat dar continuu!

Formelor seci şi frazelor goale, fiinţa adevărului!

Iacă ceea ce am fost totdeauna şi ceeea ce suntem!

Iacă acum ceea ce credem necesar deocamdată:

Voim ca instrucţiunea obligatorie să se aplice şi ca instrucţiunea publică în genere să primească o direcţiune reală; ca tot săteanul să înveţe a-şi cunoaşte interesele, ca tot orăşanul să înveţe meserie pentru a-şi căştigă hrana!

Şi până vom ajunge la această ţintă dorită credem neapărat:

Ca clasele de jos ale societăţii să fie protejate, prin măsuri priincioase, contra exploatatorilor de pretutindeni şi contra propriei lor neprevederi;

Ca să se restabilească armonia intre proprietari şi muncitorii agricoli: să garantăm pe unii contra intrigilor de jos şi fluctuaţiunilor politice de sus şi pe ceilalţi contra speculaţiunilor cărora sunt expuşi;

Ca propreitatea mică, atât cea creată prin legea rurală cât şi cea moşnenească sau răzăşească, să fie protejată prin legi speciale;

Şi, pentru că uzura de câtva timp a devenit o plagă socială, să se puie din nou în vigoare vechile măsuri legislative cari o stăvileau.

Voim ca mecanismul nostru administrativ să fie simplificat așa încât să poată fi înțeles și aplicat de personalul de care dispunem, și ca arbitrariul și excesul de putere să fie reprimate de o instanță ferită de fluctuațiunile politice.

Voim întărirea instituțiunilor noastre militare, în raport însă cu mijloacele țării, și fără a lovi celelalte ramuri ale activității naționale, tot atât de neapărate existenței sale.

Credem că deocamdată trebuie să înfrânăm orice dorințe de îmbunătățiri și întreprinderi costisitoare, deoarece sporirea impositelor a ajuns să atingă chiar forțele productive ale țării, și asemenea dorințe se traduc neapărat prin noi sarcini.

Voim mai ales ca obligațiunile să fie sfinte, căci numai astfel se va putea naște industria, și numai astfel se pot funda instituțiuni de credit, în cari fiecare român să găsească, cu condițiuni ușoare, capitalul necesar pentru a munci.

Pentru realizarea ideilor noastre, vom uza numai de armele legale pe cari ni le prezentă libertele noastre instituțiuni.

Țara la 1866 și-a pus toate speranțele, pentru mărire și prosperitatea ei, în principiul unei monarhii constituționale și în reprezentațiunea sa din Corpurile legiuitoare numai în consolidarea acestor principii vedem și astăzi întărirea țării noastre.

De aceea, cerem mai presus de toate aplicarea corectă a regimului reprezentativ și stabilirea unui control eficace, întemeiat pe independența alegătorilor, care singură poate chezășui libertatea alesului.

Împrejurul acestor idei mântuitoare întrunească-se toți românii cari caută în politică numai binele țării. (...)

Se căutăm la fapte, iar nu la vorbe, și să nu ne lăsăm a fi atrași prin aparențele libertății acolo unde nu găsim decât golul demagogiei.

Și cu modul acesta, lăsând cetele de vorbe, cari ne au despărțit, și frazele sunătoare, cari ne au ascuns realitatea și ne-au rătăcit de la adevărata țintă ce trebuia să urmărim, să ne convingem că numai prin muncă și prin adevăr vom face din libertățile publice o realitate și din naționalitatea noastră o tărie capabilă de a înfrunta pericolele prin cari trecem.

Președintele Comitetului, **M.Kostaki**.

STATUTELE „CLUBULUI CONSERVATORILOR"

Art. I.

Spre a aduce o mai mare cohesiune între diferiți membri cari compun partidul conservator și a putea ajunge astfel la o acțiune comună, s-a decis între semnatari acestor Statute, înființarea unui Club politic sub denumirea de „Clubul Conservatorilor".(...)

Art. III.

Orice persoană care dorește să facă parte din Club, trebuie să fie presintată de doi membri fondatori sau permanenți și după ce va fi aderat în scris la programul partidului și la Statutele de față.(...)

Art. IV.

Membrii comitetelor precum și orice alte persoane din județe care vor fi aderat la programul partidului și la Statutele de față, pot deveni membri permanenți ai Clubului, dacă vor fi agreați de către comitetul partidului.(...)

Art. VII.

Comitetul Clubului care este tot deodată și comitetul „Partidului conservator" se compune din:

1 Președinte;

1 Vice-Președinte;

5 Membrii.(...)

Art.X.

Președintele comitetului poate convoca Adunarea generală, ori când va socoti de cuviință.

Treizeci membri fondatori sau permanenți pot asemenea lua inițiativa convocării unei Adunări generale; această convocare se va face totuși prin comitetul Clubului.(...)

Președintele Comitetului, M. KOSTAKI.

(Statutele clubului conservatorilor și programul partidului, București, 1880)

MIHAI EMINESCU
„ÎN NUMĂRUL SĂU DE AZI ..."

(Gândirea social-politică a lui Eminescu și fenomenul românesc - n.n.)

In numărul său de azi „Românul", hărțuindu-se cu opiniile opoziției, nu se știește a formula următoarea dilemă:

„Concluziunile dar a acestor fapte nu pot fi decât una din două:

Una: majoritatea națiunii afirmă că toate acuzările opoziționii au fost și sânt de plin neadevărate.

Alta: majoritatea națiunii, susținând un guvern și un Parlament compus de bărbați iniorinți, hoți și trădători dovedește că ea însăși este pe deplin coruptă.

In cazul de întâi națiunea a declarat și declară de calomnii acuzările opoziționii și le respinge.

In cazul d-al doilea, dacă opoziționea declară că națiunea este atât de coruptă, ai cui sânt membri opoziționii? Și, dacă ei declară că mama lor este coruptă, ce respect mai poate găsi la străini o asemenea mamă cu niște asemenea fii!"

Noi credem din parte-ne că dilema aceasta s-ar putea formula numai în cazul când în adevăr națiunea ar fi totdeauna stăpână pe voința ei, când ar putea-o emite clar și statornic, fără să mai rămâie vreo îndoială asupra intențiilor ei; dar mai ales atunci s-ar putea stabili când guvernul n-ar dispune de mijloace pentru a falsifica opinia țării și pentru a-i stoarce voturile. Inainte de a pune deci o asemenea dilemă ziarul guvernamental ar trebui să izoleze pe cale logică elementele ce dau tonul vieții publice, factorii reali ai mișcării politice, și să cerceteze mai de-aproape teascul care se aplică asupra acestor elemente.

Se știe înainte de toate că adevărata națiune, patru din cinci părți ale poporului nostru, nu ia parte la viața publică, a cărei sarcine le poartă însă mai greu decât oricine altul. Aceste patru din cinci părți sânt sătenii, cari în adevăr n-au nimic comun cu d-nii Giani, Cariagdi, Carada, C.A.Rosetii, nici măcar originea, necum interesele sau altceva.

Deasupra acestui element, cel mai numeros și mai nefericit totodată, există țara legală sau ceea ce „Românul" botează cu numele de „națiune", iar paralel cu țara legală există elemente parazite cari și-au făcut din politică o meserie foarte lucrativă. Aceste elemente parazite, lipsite de merit, de avere,

de știință, sânt strâns legate între ele prin comunitatea nulității lor, invidia îi unește contra oricărui merit adevărat, sărăcia îi strunește și-i ține uniți contra țării legale, care se zvârcolește neputincioasă sub torturile teascului electoral. Miile de funcții administrative și sutele de funcții judecătorești, toate amovibile, sânt puse în mișcare într-un singur scop, pentru a stoarce voturile țării legale. Se înțelege că fiecc alegător (i) și are interesele sale materiale. De fiecare din aceste interese atârnă câte un fir al mașinii administrative. De-o zice alegătorul nu, curentul electric al mașinii izbește în acel interes și i ucide sâmburele vital, de-o zice da, (i) și poate vedea în liniște de treabă. Nu putem aștepta însă de la oameni - și oameni sântem toți - ca, pentru un interes general care nu poate fi priceput decât prin reflecție, să-și pună zilnic în pericol existența lor și a copiilor lor, ca aceia cari n-au nimic de pierdut. Abia o avere foarte întemeiată, care nu poate atârna în nici un chip de iubirea sau ura administrației, (i)l face pe om capabil, în România, de-a se opune țâțș guvernului. Dar acei cari, într-un chip ori într-altul, cată să muncească pentru a se ținea deasupra apei nu-și vor crea de buna lor voie piedeci zilnice intereselor lor, piedeci personificate în subprefecți vițioși, maiori cocoșați de gardă civică și alți monștri din regnul organic al celor ce n-au nimic de pierdut și totul de câștigat.

Ar mai rămânea o cale pentru ca țara să zvârle cât colo pe patrioții cari o guvernează: o mișcare violentă. Dar aceasta ar constitui totdeauna un pericol internațional și țara legală e prea patriotică pentru a apuca o asemenea cale. Când elementele roșii sânt în opoziție, atunci altceva. Dar bată războiul la ușă, dar vie pieirea a doua zi, puțin le pasă patrioților de meserie. Din contra, se pun în înțelegere cu străinătatea ca să răstoarne guvernul, căci când dumnealor nu sânt la putere orice mijloc de-a parveni e bun, chiar amenințări de asasinare adresate capului statului.(...)

20 februarie 1881

(Mihai Eminescu, Opere, vol. XII, București, 1985, p. 75-76)

„NICI PENTRU ȚARA NOASTRĂ ..."

(...)

Nici pentru țara noastră n-am gândit vreodată de-a propune un sistem care să învieze veacul al XVII - lea, epoca lui Matei Basarab.

Cu toate acestea oricine va voi să definească marele mister al existenței va vedea că el consistă în împrospătarea continuă a fondului și păstrarea formelor. Forme vechi, dar spirit pururea nou. Astfel vedem cum Anglia, care

stă în toate celea în fruntea civilizației, păstrează și astăzi vechile sale forme istorice, pururea reimprospătate de spiritul modern, de munca modernă. De aceea o și vedem rămâind ca granitul, măreață și sigură în valurile adâncelor mișcări sociale de cari statele continentale se cutremură. Un stat mare și puternic ca Rusia, dar absolutist, se cutremură din temelii de o mișcare socială, tot astfel Germania, tot astfel republicana și egalitara Franță. Ba chiar membrii internaționalei de la noi, ajunși aci miniștri și membri la Curtea de Casație, sunt siliți a vota o lege în contra străinilor socialiști de vreme ce indigenii socialiști ocupă funcții inalte. Ei bine, în Anglia sunt organele centrale ale Internaționalei roșie, trăiește Marx, generalismul partidului și nici pe guvernul, nici pe poporul englez nu-i doare capul de aceasta.

Cu același sistem oligarhic vedem Roma devenind imperiu, vedem Veneția, un oraș, devenind putere, adesea de rangul întâi, în curs de o mie și mai bine de ani.

Dar se înțelege că nici prin gând nu ne trece a admite că aristocrația istorică, substratul oligarhiei, se poate improviza și că putem scoate din pământ oasele Basarabilor spre a le da o nouă viață.

Cu totul altul e rolul monarhiei în țara noastră.

E îndeajuns dacă sub ea se asigură înaintarea meritului și a muncii și dacă acestea se pun la adăpost de escamotarea din partea Caradalelor și Costineștilor. (...)

6 mai 1881

(Opere, vol. XII, p. 159-160)

„A GENERALIZA O ASERȚIUNE..."

A generaliza o aserțiune susținută numai în parte e o sofismă din cele mai comune. E adevărat că sofismele sunt atât de dese în gazete încât mai nu merită ca cineva să releveze erorile, parte intenționate, parte neintenționate, câte obvin în ele. Un cod al șiretlicului gazetăresc, al apucăturilor sofistice a acestei bresle de negustori de vorbe, scris popular pentru înțelegerea fiecărui ar merita în adevăr acel nume pe care călugării-l dădeau în evul mediu logicei lui Aristotel: medicamentum mentis.

În unul din numerele trecute vorbisem de schimbările din Bulgaria și găsim că manifestul tânărului principe de Battenberg avea, abstracție făcând de orice alte motive, un sâmbure sănătos. (...)

Alte condiții de existență ca stat are deci a propune Alexandru Bulgariei sale ca să existe în mod normal; altele cu totul (î)și imagina Epureanu pentru

România. Epureanu era liberal și liberal sincer. Admirator și cunoscător al instituțiilor liberale engleze el recunoscuse adevărul că garanția duratei și trainicei dezvoltări a unui stat cu instituțiile lui cu tot e împăcarea formelor tradiționale de existență cu cuprinsul lor nou, cu dezvoltarea nouă. Astfel stejarul, oricât de mic ar fi la început, un vlăstar răsărit din pământ, are același caracter, aceeași formă ca uriașul secular care a dat naștere unui codru de stejari, care a asimilat cu esența (sa) și a absorbit în formele sale pături din ce în ce mai adânci ale suprafeței pământului.(...)

22-23 mai 1881

(Opere, vol XII, p. 181-182)

„RĂUL DE CĂPETENIE..."

Răul de căpetenie al organizării noastre sociale este posibilitatea ce se dă străinilor și păturei de feneanți, grecotei, franțuziți, bonjuriști, demagogi de-a exploata poporul sub o formă ori sub alta.

Asta e cheia tuturor relelor și tuturor suferințelor, acesta cuvântul cu care se dezleagă cimilitura putrejunii sociale și politice din România.

Posibilitatea dată unor nulități și unor parveniți de-a trăi din buget, din întreprinderi, din arenzi, din păsuieli; posibilitatea constituțională dată unor oameni de proveniență incertă de-a exploata munca poporului fără nici o compensație, iată răul, incurabil poate, al organizației noastre.

E evident că averea nu se poate câștiga decât sau prin muncă directă, deci prin întrebuințare de forță musculară sau nervoasă, sau prin fructificarea muncii capitalizate, prin capital. Când vedem milionari roșii, Stolojan, Carada etc., făcând avere fără muncă și fără capital nu mai e îndoială că ceea ce ei au au pierdut cineva și au pierdut-o fără compensație. *Tertium non datur.* Nu există alt izvor de avuție decât sau muncă, fie actuală, fie capitalizată, sau sustragerea, furtul, fie legal, fie ilegal.

Rolul muncii intelectuale e foarte mare în ordinea economică.(...)

Oare acest popor românesc n-are altă misiune pe pământ, altă rațiune de-a fi, alt înțeles decât de-a vota pensii reversibile, de-a plăti din sudoarea sa milioanele câștigate prin cumpărarea cu 60 la sută a unor hârtii ce nu făceau decât 20 la sută, a îmbogăți pe evrei prin băutura de rachiu otrăvit, a plăti lefurile și diurnele Caradalelor - și a munci totuși numai cu plugul lui Radu Negru, incult rămânând ca-n vremea lui Radu Negru, dar mai sărac, mai rău hrănit și înainte de toate bolnav, ceea ce nu era în vremea lui Radu Negru? Acest popor nu este decât o masă de exploatat, o vacă de muls pentru străinii

de toate soiurile, o vită de plug pentru a susține luxul, incuria și corupția Caradalelor, feneantismul și cocoteria, absenteismul și morbiditatea unor pături neistorice, superpuse lui fără a-i face nici un serviciu în schimb?

Iată cestiunea cea gravă, cea mare.

Regimul vechi, rău ori bun, nu discutăm, avea o calitate necontestabilă, o calitate care-l justifica în ochii tuturor: el nu costa nimic sau aproape nimic. (...)

1881

(Opere, vol XII, p. 303-304)

BANCA SE SCONT SI CIRCULAȚIUNE

(...)

A avea credit nu va să zică a-și pune amanet averea și veniturile pentru a căpăta bani; credit adevărat are numai acela care, prin tranzacțiunile sale corecte, dovedește că nu e capabil nici de-a-și hazarda averea, nici de-a o risipi pe nimicuri, credit are numai cel economicește puternic.(...)

Nimic mai lesne de produs, nimic mai greu de menținut ca iluzia economică. În ziua în care nu vom mai avea nimic de amanetat gestiunea financiară a partidului liberal se va arăta în toată spăimântătoarea ei goliciune, deși partidul are obiceiul de-a se retrage de la putere când se-nfundă lucrurile și de-a lăsa ca alții să le descurce, alții să astupe golurile. Cum e problematică răscumpărarea din punt de vedere economic, tot așa e și banca de scont și circulațiune.

Așa-numita aridităte a materiilor economice și financiare consistă în împrejurarea că cestiunile se tratează nu ca prin viu grai și în mod intuitiv, ci întrebuințându-se abstracțiuni subtilizate, al căror corelat material, al căror trup oarecum, nu se pune în evidență pentru înțelegerea cititorului. Acesta e deci amăgit de perspectivele splendide cari par a reieși din abstracțiunile pe hârtie și scapă din vedere principiul suprem că orice teorie, fie spusă în forma cea mai abstrasă posibilă, cată neapărat să poată fi redusă la ceva văzut și pipăit, cată să poată fi controlată prin realitate; substratul material e piatra de probă a oricărui adevăr. Indealmintrelea totul se reduce la o scamatorie de vorbe. (...)

În statele agricole munca, prin natura ei, e mărginită și foarte puțin elastică; ea nu poate produce decât obiecte de-un număr cert, de-o valoare certă. Dintr-un pogon de pământ se poate scoate maximul cutare de grâu și nimic peste acesta. Puterea fizică a omului, care nu poate fi urcată, cu tot exercițiul

posibil, decât la un maxim oarecare, e mărginită, ca și puterea pământului care, cu toată gunoaiarea, nu ajunge iar decât la o producțiune certă ș.a.m.d. Caracterul muncei fizice, în care inteligența joacă un rol mic, e deci mărginirea, neaugmentabilitatea, simplitatea, greoiunea.

Cu totul altfel stă însă cu arta și industria, la cari puterea fizică joacă un rol secundar, inteligența pe cel principal. Acolo consumarea nu stă în nici un raport cu producția, căci se consumă o pânză și câteva colori și se produce un tablou, se consumă un foarfece și se taie planul unei îmbrăcăminți a cărei valoare stă tocmai în croială, se consumă fire de tort și se fac dantele. Valoarea muncei industriale e deci augmentabilă în infinit. Munca agricolă e grea și fără spor mare, munca industrială ușoară și cu un spor, virtualiter cel puțin, nemărginit.

1880

(Opere, vol XI, București, 1984, p. 147)

„CALUMNIARE AUDACTER..."

Calumniare audacter semper aliquid haeret. De douăzeci și patru de ani conservatorii n-au dat decât dovezi că sprijină din inimă orice instituție liberală care ar asigura progresul afară de exploatarea nației de către ignoranți și perverși, de douăzeci și patru de ani pe de altă parte „Românul", cu toate dovezile de contrariu, își atribuie sie și partidului său introducerea reformelor liberale și ne taxează de reacționari. Publicul mare, căruia nu i se definesc exact cuvintele, ajunge astfel a crede că nu are în față-i mai mari inamici ai libertăților decât pe conservatori și mai mari amici ai progresului decât pe roșii, pe când tocmai contrariul e adevărat.

Conservatorii au comis într-adevăr o greșeală. În acest sfert de secol trecut ei au crezut că purtarea lor francă, mărturisirea adevăratelor lor principii în Parlament ar fi de ajuns pentru a invalida calomnia unor adversari cari administrau zilnic prin foaia lor publicului cuvenita doză de minciună, de ignoranță, de otravă socială. Ei au fost destul de optimiști de-a crede că cel ce-și primejduiește mintea și inima citind organe roșii se simte totodată dator de-a controla zisele foii prin cele ce se rostesc și se votau în Parlament. Ei nu aveau idee, se vede, că legea fizică a inerției își are analogia sa în lumea morală, în lenea intelectuală a cititorilor de gazete și că oamenii se măgulesc a fi gândit singuri și a se fi convins când ei n-au fost decât amăgiți pe nesimțite de către niște șarlatani politici.

Am afirmat că instituțiile liberale de azi sînt în cea mai mare parte opera partidului conservator.

„Românul" o contestă.

Cel ce afirmă cată să probeze.

Deci vom proba.

Se știe că în Moldova nu există roșii. Liberalii de acolo s-au numit fracționiști și au fost aproape totdeauna în opoziție. Principiile lor politice se întemeiază pe doctrinele răposatului Simeon Bărnuț, iar acestea din urmă au drept izvor o adunare eclectică de principii din dreptul roman și din doctrinele etice ale filozofiei germane. La dreptul vorbind nu au a face nici în clin, nici în mânecă cu roșii din Țara Românească, căci toată seria de principii e atât de deosebită de-a roșilor pre cât e de departe Blajul de Cayenne. Atară de aceea în timpul în care reforma constituțională s-a așternut pe hârtie fracțiunea mai nu exista; ea s-a format cu mult mai târziu. Principiile toate însă ale Constituției actuale au fost votate în unanimitate de Adunarea ad-hoc din Moldova și au devenit programul întregei dezvoltări a statului român.

Să luăm dar pe rând voturile acelei Adunări, hotărâtoare pentru întreaga dezvoltare ulterioară.

În ședința de la 7 octomvrie se votează:

1. Autonomia Principatelor în cuprinderea vechilor capitulații de la 1393, 1460, 1551 și 1643.

2. Unirea Principatelor într-un singur stat sub nume de România.

3. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare a Europei și al cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării.

4. Neutralitatea pământului Principatelor.

5. Puterea legiuitoare încredințată unei Obștești Adunări, în care să fie reprezentate toate interesele nației.

În ședința de la 25 octomvrie, același an, se votează:

6. Religia domnitoare în România este religia ortodoxă a Răsăritului. Exercițiul celorlalte culturi recunoscute este liber, însă cu restricția prevăzută în capitulații.

În ședința de la 29 octomvrie:

7. Privilegiile de clase vor fi desființate în România.

8. Egalitatea tuturor românilor înaintea legii.

9. Așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia fără deosebire.

10. Impunerea tuturor la conscripția militară.

11. Accesibilitatea pentru toți românii la funcțiile statului.

În ședința de la 31 octomvrie:

12. Respectul domiciliului și al libertății individuale.

13. Supunerea fiecăruia numai la judecătorii prevăzuți prin legi.

14. Comisii sau tribunale escepționale nu se vor înființa în nici un caz.

În ședința din 4 noiemvrie:

15. Recunoașterea neatârnării bisericii ortodoxe a Răsăritului din Principatele Unite de orice chiriarhie, păstrându-se însă unitatea credinței cu biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor.

16. Înființarea unei autorități sinodale centrale pentru treburile duhovnicești, canonice și disciplinare, unde va fi reprezentată și preoțimea de mir a fiecării eparhii.

17. Nici odinioară și nici într-un chip mitropoliții sau episcopii țării nu vor putea fi aleși dintre străini sau dintre împământeniți.

În ședința de la 6 noiemvrie:

18. Puterea esecutivă și legiuitoare să fie despărțite în România.

19. Străinii petrecători în Principate să fie supuși jurisdicției țării fără intervenția consulatelor.

În ședința de la 9 noiemvrie:

20. Puterile garante să recunoască vechiul și neprescriptibilul drept al Principatelor Unite de a-și regula ele singure relațiile lor comerciale cu alte state.

În ședința din 18 noiemvrie:

21. Deplina neatrânare a părții judecătorești de puterea curat administrativă.

22. Inamovibilitatea judecătorilor. Modul se va hotări prin o lege votată de Adunarea legiuitoare viitoare.

În ședința de la 20 noiemvrie:

23. Responsabilitatea miniștrilor înaintea Adunării generale.

24. O lege specială, votată de Adunarea în cea dintâi sesiune, va statornici tribunalul însărcinat cu judecarea miniștrilor puși în acuzație de Adunare.

25. Miniștrii osândiți în nici într-un caz nu vor putea fi iertați de șeful statului.

Ș.a.m.d.

Și cine erau raportorii Adunării acesteia pentru propunerile votate, cine oratorii și apărătorii reformei constituționale a României?

Vază-se Buletinul adunării: Lascar Catargiu, Epureanu, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu (n-a fost nicicând roșu), Dimitrie Ralet, Vasile Strudza, Constantin Hurmuzache.

Toate hotărârile acestea se luau, precum am mai spus-o, cu unanimitate de voturi căci nu existau partizi în Moldova.(...)

(1880)

(Opere, vol. XI, p.265-266)

P.P. CARP

Discurs rostit în şedinţa Camerei din 13 martie 1881

(Raportul conservatoari - liberali trebuie regândit în alţi termeni - n.n.)

(...)

Noi, când am procedat la organizarea noastră politică, n-am priceput că pe lângă organizarea politică trebue să avizăm şi la reorganizarea noastră socială. Acesta este punctul pe care şi unii şi alţii l-am lăsat în părăsire, şi pentru care nimenea nu a făcut nimica.

Astăzi, când toată lumea, şi cei cari voiesc libertatea şi cari, nu o voiesc, văd consecinţele acestei nepăsări pentru reorganizarea socială a noastră, la care nimenea nu s-a gândit şi nu a pus ‚mâna, nu trebuie să ne aruncăm piatra unii altora, ci să venim cu toţii şi să vedem ce este de făcut; şi dacă va fi să fim despărţiţi, cum poate e bine să fim, atunci nu pe tărâmul constituţional să fim despărţiţi, ci pe tărâmul ideilor de reorganizare socială!

Libertate avem, D-lor, destulă! Dar ce probează aceasta? Mi-aduc aminte că principele Bismarck zicea într-o zi, că un diplomat este un vas a cărui valoare atârnă de conţinutul lui. Dacă un diplomat are instrucţiuni bune, are valoare; dacă are instrucţiuni rele, nu valorează nimica.

Aplicăm aceste cuvinte şi la libertate; libertatea nu este de cât un vas care valorează prin conţinutul său. O dată ce am obţinut Constituţiunea noastră liberală, valoarea ei va atârna de conţinutul ei. Vom pune în ea o organizare socială serioasă? Vom beneficia de dânsa. Nu vom face aceasta, în van veţi proclama principii, ele nu vor da roade. Aceasta vă explică, pentru ce eu nu am primit să intru în organizarea partidului conservator, astfel cum este astăzi.

Pe tărâmul pe care am luptat până acuma, nu mai poate sta nici stânga, nici dreapta. Căci tărâmul de libertate politică este câştigat, şi în această privinţă nu mai e nimic de făcut. Pe tărâmul însă al reorganizării sociale, nu s-a pus nici una din aceste partide, în cât nu ştim, şi nu ştie ţara, ce vor unii şi

ce vor alții. Ce rezultă de aci? Rezultă fatalmente că, cu voie sau fără voie, avem să procedăm la reorganizarea și a dreptei și a stângei. Pe tărâmul pe care am luptat până acum, nu mai este posibilă lupta, fiindcă în această privire, repet, că până astăzi nu s-a gândit nimeni, în mod serios, și că nimeni nu a pus mâna la cestiunea socială, pe care trebue s-o desbată cu toții împreună.(...)

Stânga, cum este astăzi, și dreapta, cum este astăzi, sunt două partide cari nu reprezintă viitorul, care nu reprezintă trecutul și care abia se pot menține în prezent.(...)

Dar cum voiți ca să asculte țara aceasta, când, uniți pe tărâmul constituțional, D-voastră sunteți desbinați numai pe tărâmul persoanelor?

Nu vedeți că atunci țara aceasta va zice: dar principii nu există nici în dreapta, nici în stânga; sunt numai niște grupuri de oameni cari luptă numai pentru putere și ajunși acolo, țara va întoarce spatele și la unii și la alții.(..)

(P.P.Carp, Discursuri, Vol. I 1868-1888, București, 1907, p. 239-240)

P.P.CARP

Discurs rostit în ședințele Camerei din 14 și 18 martie 1882

(Legea învoielilor agricole e necesară deși iese de sub incidența dreptului consum - n.n.)

(...)

Da, D-lor, când combat cu atâta înverșunare dreptul comun, aceasta nu va să zică că dreptul comun nu este idealul meu.

Dar aceasta va să zică că eu voiesc treptat să ajungem acolo, eu voiesc încet, încet să împingem pe proprietari și săteni la transformarea modului de cultură la noi în țară: și transformările agricole nu se fac prin revoluțiuni, ca acelea ce voiți să faceți D-v. astăzi.

Veți ajunge la dreptul comun, știți când? Când agricultura se va face în Valachia prin mijlocul unei asociațiuni între țăran și proprietar, și când această asociațiune, în care stă viitorul agriculturei dincoace de Milcov, se va fi lățit, când încercările ce fac unii proprietari de aici vor deveni generale; și când pe de altă parte ne vom deprinde în Moldova a plăti munca în momentul când se face. Atunci să-mi vorbiți de dreptul comun, căci numai atunci el e posibil,

numai atunci el e bine-făcător.(...)

Legea care se prezintă astăzi face ea vreun pas în sensul acestei idei? Cred că da. Cred că reducerea de la 5 ani la un an a tocmelilor agricole pe bani este un pas înainte care permite să încercăm noi deprinderi, fără ca să provocăm o rupere violentă între deprinderile de ieri și cele de mâine.

D-lor, în noua noastră organizare și în reformele noastre am comis marea greșeală de a nu înțelege adâncul adevăr, că nici o reformă nu este roditoare de cât când e o continuare a trecutului, și dacă noi în loc de a veni să introducem în țara noastră toate reformele ce le găsiam aiurea fără să studiem nici trecutul nostru, nici caracterul nostru, nici moravurile noastre, am fi căutat treptat, să îmbunătățim starea de mai înainte, vă asigur că nivelul civilizațiunei noastre ar fi mai sus; vă asigur că din punctul de vedere moral și material am fi ajuns mult mai departe de cât unde suntem astăzi.

(P.P.Carp, Discursuri, vol. I, p. 297)

P.P.CARP

„Era nouă. Discursuri parlamentare" 30 martie 1881

(Punctele esențiale de reper ale caracteristicilor gândirii sale conservatoare: proprietate, democrație, imobilism, clasă politică conducătoare, administrație - n.n.)

(...) Or-cum vom aprecia, d-lor, nu putem contesta cum că la noi era cu 30 de ani înapoi o situațiune astfel încât numai un soiu de cetățeni aveau apanajul esclusiv al înrâuririi politice. Puteți, de altfel, să dați denumirea care o voiți; faptul e constant și nimeni nu-l poate tăgădui. Lucrul acesta poate să aibă el părțile lui bune și părțile lui rele; dar eu susțin că în mod franc desvelirea într-un Stat nu se face decât atunci când reacțiunea în contra acestei stări de lucruri nu e resultatul înrâuririlor politice a unui singur om, ci resultatul muncei generale a unei societăți întregi. Ei bine, nu se poate tăgădui că rezultatele la cari am ajuns noi nu sunt resultate ale muncii generale a societății noastre, ci numai resultatele succesului câtorva oameni. Care e răul ce isvorăște din această împrejurare? Răul știți care e? Este că nouile elemente sunt în genere elemente bugetare, și că noua democrație este o democrație bugetară, iar nu o democrație a muncii; pentru că atunci când înrâurirea

politică numai a unor oameni produce această mare revoluțiune socială, se naște totdeauna acest fenomen pe care am avut onoarea a vi-l semnala. Fie însă cum va fi, eu cred că un om serios nu poate contesta faptul. Cred că un om serios trebuie să zică că democratizarea statului român, fie ea făcută pe calea cea bună, fie pe calea cea rea, este azi un ce îndeplinit, pe care trebue să-l recunoaștem, dar pe care trebue însă să-l regulăm. Și aci naște întrebarea odată ce am ajuns la democratizarea Statului român, care e organizarea socială ce voim noi să dăm acestei societăți și acestui Stat? Voim noi să procedăm, cum am procedat, cam ca până acum? Voim noi ca tribunul să succedeze tribunului și succesul efemer succesului efemer? Voim noi să provocăm, cum a zis un ilustru om de Stat, - tot mereu avenirea noilor pături sociale? Or, odată ce am ajuns la resultatele obținute, voim noi să căutăm a regula această societate și a face de azi înainte ceea ce nu am putut face până acum, adică ca democrația să devie cel puțin de astăzi înainte produsul unei munci serioase, și ca posițiunea ce are fiecare în statul român să nu o mai aibă din împrejurarea că s-a făcut clientul cutărui sau cutărui om politic, dar din împrejurarea că cu fruntea sus poate revendica, conform cu meritele și munca lui, posițiunea lui, acesta e adevăratul democrat, și a-i produce cât de numeroși, trebuie să fie ținta unui bun organizațiuni sociale.(...)

Eu, deși am fost tratat de reacționar, cu toate că poate nici odată până astăzi nu am avut ocasiunea de a espune pe larg ce cred eu că este bine de făcut pentru o bună organizațiune socială la noi, vă declar franc, fără reclamă, că eu unul primesc democratizarea, dar ca resultat al muncei, nu ca resultat al înrâuririlor politice pe tărâmul parlamentar. Ce este de făcut ca să ajungem la acest resultat? Eu cred că mai înainte de toate trebuie a se pune oarecari greutăți, oarecari stavile, ușurințiî cu care un om poate să parvină astăzi în statul român. Până astăzi am văzut în țara noastră oameni cari au ajuns departe, foarte departe, fără ca ei să justifice prin munca și capacitatea lor că merită posițiunea pe care au dobândit-o. Pentru ce s-a produs aceasta? Pentru că noi, în setea noastră de democratisare, am deschis toate stavilarele și am lăsat toate liber la dispositiunea fiecărui ambițios.

Nu ne am gândit că, dând drepturi tuturor trebuie să asigurăm și pe societate care muncește în contra acelora cari nu muncesc și cari nu au alt merit decât de a fi mai îndrăsneți în promisiuni pompoase ce fac poporului înșelat. Cerând însă munca, trebuie să avisăm și la mijloacele cari garantează acea muncă.

In această privire, trebuie să avem în vedere trei soiuri de clase: clasa țăranilor, clasa meseriașilor, în accepțiunea largă a cuvântului, și clasa

guvernanților. Ce este de făcut, pentru ca noi, mănținându-ne strict pe tărâmul Constituțiunei noastre liberale, - de care, o repet, nu admit a se atinge cineva, nici în sens restrictiv, nici în sens lărgitor, ce este de făcut pentru ca noi să asigurăm munca acestor diferite clase? Pentru țărani, eu sunt convins că noi, cari ne dăm aerul de a-i iubi atât de mult, în van venim aci cu petițiuni ca să le dăm mereu la pământuri, în van vom căuta a le acorda or ce soi de favoruri, dacă nu vom căuta ca favorurile pe cari le acordăm să fie permanente.

De nu vom face aceasta, ne vom găsi peste 30 de ani în o situațiune mai tristă decât astăzi, adică fără clasă de țărani proprietari și fără moșii ca să procedăm la o nouă împărțire. Voind să înlătur o asemenea adevărată nenorocire, am avut onoarea de a presinta o lege care garantează proprietatea mică în mâinele țăranului. Nu mă opun de a se face cât voiți de mulți țărani în țara aceasta și de a împărți toate moșiile Statului la țărani, însă cu o condițiune: ca, odată împărțite acele moșii, să mă asigurați că ele au să rămână pentru totdeauna în mânele țăranilor, căci altfel nu veți fi decât niște falși umanitari și niște risipitori ai averii statului, pentru că nu veți avea în stat niciodată o clasă țărănească, în mâna căreea să fie asigurată proprietatea cea mică.(...)

De aceea, acum când împărțim moșiile statului la țărani, acum când am făcut legea rurală, eu am venit cu o lege care se află mai uitată în cartoanele Adunărei, dar care caută să asigure proprietatea țăranului. N-am pretențiunea a fi făcut ceva perfect, sunt lucruri cari pot fi susceptibile de modificare, sunt poate cuvinte cari vă șochează, d-v. nu aveți decât să le ștergeți și să puneți în locul lor altele mai bune; însă, ceea ce cer, cer ca să luați măsuri de asigurare pentru proprietatea cea mică în mâna țăranului.

Dar, aceasta nu este suficient, d-lor; v-am zis că nu trebue să-l asigurați numai în contra celor tari, ci să-l asigurați și contra propriilor lui slăbiciuni, - și aci nu mă pun pe tărâmul liberului arbitru, nu mă pun pe tărâmul libertății absolute, căci aceasta nu este o idee de stat, și oricine vrea să organizeze într-un mod serios o stare socială, trebue să se lase de asemenea abstracțiuni filosofice; am adus o altă lege, legea cârciumilor, care apără pe țăran în contra propriilor lui slăbiciuni, și care caută să asigure și starea lui morală, după ce i-a asigurat cea materială. Cer asemenea, d-lor, o reformă a legii comunale rurale.(...)

Ei bine, noi comună rurală nu avem. D-v. ați creeat comuna rurală -și aci nu acuz nici un partid, căci toți au făcut tot așa, ați luat legile din străinătate, legi cari acolo erau făcute pentru niște organismuri puternice, în vreme ce noi avem niște organisme slabe, niște copii abia născuți ce nu pot crește

decât incongiurați de întreaga noastră solicitudine, D-v ce ați făcut din comună rurală? Ați făcut din ea ultima instanță administrativă în Stat, și reclamți de la ea tot pentru Stat, și nu lăsați absolut nimic pentru ea.(...)

Nu voiesc aci să precizez, pentru că știu cât sunt de gingașe asemenea lucruri; asemenea reforme se fac numai chemând în ajutor esperiența tuturor oamenilor din țara aceasta, și făcându-se o lege, care să se alipească în Moldova de deprinderile Moldovei și în Valachia de deprinderile Valachiei. Eu cred că daca vom pune mâna la aceste reforme, vom face un ce bun și vom câștiga mai multe merite pentru clasa țărănească decât aceia cari nu se ocupă decât de presentul lor fără a le asigura și viitorul, și făcând aceasta vom asigura un bine nu numai pentru țăran dar și pentru statul român, căci cu aceasta vom așeza baze sănătoase edificiului întreg.

Trec acum la clasa de meseriași. Întrucât privește aceasta, eu cred ca noi am trebui să garantăm mai mult pe meseriași, eu cred că am trebui să le dăm facultatea de a se putea organisa în corporațiuni cari să le garanteze munca lor în țară și să împiedice concurența nelegală la care sunt astăzi expuși și care a produs fenomenele sociale de cari vă plângeți cu totu.(...)

Viu acum la clasele guvernante. Ce înțeleg eu prin clasele guvernante? Prin clasă guvernantă înțeleg pe acei oameni cari, prin mentele și instrucțiunea lor, au misiunea de a administra, de a apăra și de a face să crească resultatele producțiunii unei societăți întregi. O parte din această clasă guvernantă este magistratura. În privința magistraturii, d-lor, ca să o sustrag de înrâuirile la cari este expusă astăzi, să o sustrag de la înrâuirile la cari poate fi expusă mâine, cer inamovibilitatea ei, căci numai astfel putem avea o magistratură scutită de înrâuririle politice și de fluctuațiunile de cari am vorbit adineaori. O țara în care averea omului adică resultatul muncei sale, atârnă de la politică, acea țară va fi în curând în prada anarhiei, sau în prada străinului.

O altă parte este reprezintată prin administrațiunea unei țări, și în această privință cer condițiuni de admisibilitate serioase, cari să mă asigure că omul care mă administrează are în adevăr acea esperiență și acea știință ce-l pun în posițiune de a înlesni iar nu de a nimici producțiunea unei țări din munca lui.(...)

În clasa guvernantă intră și aceia cari se dedau la instrucția publică. În această privință legea noastră a instrucției publice garantează numai pe profesori, iar nu și pe școlari; și când ne întrebăm: școlarul este el pentru profesor, sau profesorul pentru școlar? avem aerul de a crede că școlarul este pentru profesor, iar nu profesorul pentru școlar. Știu că nu o zicem, dar afirm

că o facem. S-a prezentat în această privință o lege de către d.Maiorescu. Ea a provocat o coaliţiune teribilă tocmai din partea acelora cari aveau scris pe drapelul lor „instrucţiunea publică", dar pentru cari instrucţiune nu însemna decât o bună poziţiune pentru profesori. Nu vă cer să readuceţi d-v. acea lege, dar reclam o lege asemănătoare bazată pe principiile cari au dominat atunci şi cari vor fi binefăcătoare pentru stat.

Odată ce vom face toate acestea, ca resultanţă vom obţinea şi altceva: vom obţine poate şi o reprezentaţiune naţională, care şi ea face parte din clasa guvernantă, mai conformă poate cu adevăratele cerinţe ale unui regim parlamentar.(...)

Aceasta, d-lor, este tărâmul pe care trebue să ne punem în luptele noastre. Toate cestiunile de principii politice au fost resolvate; lupta are să se facă pe tărâmul organizării sociale. Si când vă zicem deunăzi cum că dreapta cum este azi şi stânga cum este azi, nu sunt decât lucruri ale trecutului cari se pot mănţine în present, dar cari nu vor mai exista în viitor, cred că am zis un adevăr pe care viitorul se va însărcina a-l demonstra.

Întru cât dar partidele de astăzi înainte trebue să se reformeze, constituindu-se din nou pe tărâmul ideilor organizatoare, numească-se ele stângă sau dreaptă, eu voiu fi alăturea cu acei ce vor procede la reorganizarea noastră socială în sensul în care am avut onoare a vorbi.

N-am avut pretenţlune de a desfăşura un întreg sistem; aceasta nu e resultatul unui singur om şi a unei singure zile. Am arătat însă direcţiunea ce trebue să dăm reformelor noastre în spiritul în care ele trebue să se facă.

(P.P.Carp, Era nouă. Discursuri parlamentare, Bucureşti, 1888, p. 60-75)

TITU MAIORESCU

Cuvântare rostită în şedinţa Camerei din 2 aprilie 1884

(Poziţia fruntaşului junimist faţă de regimul electoral - n.n.)

(...) D-lor, este vorba de reforma electorală. Să-mi daţi voie a nu intra în nici un detaliu din cele atinse de onor, mei preopinenţi, ci vorbind numai asupra luărei în consideraţlune. În general, voiu lua cestiunea oare cum mai abstract, în acestă abstracţiune în care o pune regulamentul, şi mă voiu întreba, de ce fel de proiect este vorba aci. Este vorba de o lege esenţial

politică, este vorba de modul de a extrage pentru operațiunele politice speciale ale Represintațiunei naționale numărul și calitatea membrilor ceruți în Constituțiune.

D-lor, când vorbește cineva de Constituțiune și de legea electorale, prin care să se facă din poporul întreg extrasul de represintanți ai lui ceruți în sistema constituțională, se gândeste mai întâi de toate la lupta deosebitelor păreri fundamentale, la diferința partidelor. Căci, dacă ar fi ca să rămână într-o țară părerile uniforme adică unisone, atunci nu s-ar fi întrodus sistemul constituțional; atunci un despotism luminat era suficient.

Ceeace este de esența constituționalismului este libera exprimare mai ales a diferenței părerilor.

Văzându-se adică pe continentul nostru european, că în Anglia, prin constituționalismul ei, mai bine de cât în alte state, a fost preservată societatea în contra revoluțiunilor, cel puțin în timpii din urmă s-a crezut că acest sistem constituțional este oare cum un ventil de siguranță în contra sguduirilor revoluționare și că este mai bună libertatea parlamentară de a se exprima diferitele păreri, de cât astuparea lor sub presiunea unei singure voințe. De aceea, propriu vorbind, cine zice sistem constituțional, garanții constituționale, garanții și în privința legii electorale, zice în prima linie, garanții pentru minorități, adică pentru părerile contrare voinței guvernului. Acesta cred că este indiscutabil, și veți fi văzut, de câte ori vorbea onor nostru fost președinte, D.C.A. Roseti, în cestiuni de regulament și chiar în cestiunea acesta de revizuire, unde materia permitea, D-sa se îngrijea mai întâi de paza dreptății pentru minorități.

O Constituțiune întreagă a țării, este fără îndoială pentru toate partidele; o reformă parțială așa de însemană ca o lege electorală, trebuie fără îndoială să fie asemenea pentru toate partidele constituționale în țară, căci ele toate au să se servească de ea. Ceea ce este foarte remarcabil și ceea ce dă o deosebită importanță Constituțiunei noastre de la 1866, pe care voiți să o reformați acum într-o parte esențială, este umanitatea cu care acestă primă încercare constituțională a României devenită liberă s-a manifestat și s-a votat.

Era compromis între partite? Da. Toți premergătorii majorității D-v. de astăzi s-au unit cu conservatorii, cu cuziștii și cu anti cuziștii, și au votat în unanimitate pactul de la 1866. Și D-v ce voiți să faceți acum? O simplă operă de partid, ori operă de adevărată reformă constituțională? Ce motiv puternic vă împinge, ca D-voastre, unilateral, când jumătate țara e în contra idelilor D-voastră de revizuire, să siliți să primească țara întreagă punctul de vedere al

D-voastre, când celălalt partid nu voieste să-l primească? Ce puternică împrejurare a intervenit, ca să facă din ceea ce era fundamentul dreptului politic, primit de toate partidele ţării în momentul când a venit Maiestatea Sa Regele în mijlocul nostru şi s-a întemeiat pe acest fundament, ca să facă, zic, din acest fundament, care era opera tuturor partidelor, o trunchiare unilaterală a unui partid isolat? Ce? Ţara legală e compusă numai din D-voastră? Din noi? Când e vorba de o reformă constituţională, e oare drept să zicem: ţara legală suntem noi acum? Nu. Este şi ţara, peste un an când va veni noua Cameră, peste 4, peste 8, peste 12 ani; e ţara în viitor; e prevederea politică de ceeace va fi în viitor. Şi în această perspectivă a lucrurilor, care este cea adevărată pentru o reformă constituţională, întrebarea despre celălalt partid devine foarte serioasă. Sau voiţi să ziceţi cu bună cumpănire a lucrurilor, că în ţara aceasta oameni ca Lascar Catargiu, ca Kogălniceanu, ca generalul Florescu, ca Dumitru Brătianu, ca Vernescu, ca Lahovari, ca general Manu, ca prinţul Ştirbei şi ceilalţi, n-au să mai zică nimic? Nu sunt chemaţi şi ei să aibă în bună primire o reformă constituţională? Când vedeţi, onor. Cameră, că asupra acestui proiect de lege, adică în intervalul de când discutaţi în secţiuni proeictul de reformă electorală, s-a terminat în cealaltă parte gruparea sau fusionarea partidelor, primind numele de liberali-conservatori, atunci sunteţi datori, ca oameni politici de prudenţă, când vorbiţi de reforma constituţională, să luaţi în oarecare considerare noua fusiune formată cu manifestul ei, cu organul ei de publicitate, cu aderenţii ei în ţară. Când aceştia vin şi declară, că nu voiesc reviziunea atunci D-voastră pe ce vă întemeiaţi ca să pretindeţi a o face singuri? Punctul acesta ar merita din partea D-voastră ceva luare aminte. Căci să ne punem într-o ipostază foarte posibilă: D-voastre votaţi reviziunea legii electorale; se va închide atunci de la sine Camera aceasta, se vor face alegeri noi.(...) dacă, zic, partidul opus, după votarea revizuirei, când veţi publica noile alegeri, va persista în această atitudine de abţinere şi nu va participa la alegeri, ce fel de reformă aţi făcut? O reformă electorală, în care o însemnată parte a ţării (nu voiesc să zic o jumătate, nici a 4-a parte, dar în fine un grup însemant de oameni politici, compus din conservatori şi liberali independenţi), în care această parte a ţării declară, că nu vrea să intre în viaţa publică sub această formă, ce mai însemnează şi ce mai poate însemna? Va însema, că momentul, în care partidul liberal nu va mai fi la guvern, (şi dacă vorbim de sistemul constituţional, trebuie să admiteţi că se va întâmpla şi aceasta; vă doresc să se întâmple cât mai târziu; dar are să se întâmple odată) ei, atunci, în acel moment, noul partid care va veni să

vă înlocuiască, va fi poate obligat să pună în programa sa reformarea pactului fundamental reformat de D-voastră; căci, dacă ar fi vorba ca prin reforma D-v. să se întindă drepturile politice în țară; dacă ați da prin această reformă dreptul de votare la mai mulți alegători de cât în trecut, precum face în chiar acest moment Englitera cu reforma ei electorală, atunci nu mi-ar fi teamă de un alt partid mai în urmă; căci ași zice: o astfel de libertate dată, nu se va mai putea lua înapoi în formă pacinică, constituțională; ar trebui o revoluțiune și o reacțlune pentru așa ceva, dar pe cale constituțională, pacinică, niciodată. Dar D-voastră nu dați nici un drept mai mult; faceți numai o reformă, prin care împărțiți pe unii contra altora, luați pe unii dintr-un colegiu și-i băgați în alte colegiuri; prin urmare, faceți o reformă, față cu care partidul opus, când va veni să o restoarne, va avea dreptul să zică: nu iau nici un drept public nimeni; din contra, colegiul I, care s-a decapitat de predecesori, îl repun în drepturile lui. Și atunci se va presinta cestiunea acesta sub forma unei restituiri de drepturi, și sub acestă formă se poate presinta constituționalicesce foarte convenabil. Iar resultatul final? Resultatul final ar fi, că atunci s-ar vedea toată țara aruncată, dintr-o reformă constituțională într-alta și s-ar săpa din nou abisurile de partide sub pretexte de reformă într-o țară, care era fericită, că la 66 să și fundeze pactul său în unanimitate, precum și, când s-a proclamat Regatul, în unanimitate s-a proclamat. Și acum primul pas, după regalitatea aclamată de liberali și conservatori împreună, să fie opera unui singur partid în contra celuilalt? Ertați-mă, eu nu pot vedea în acestă procedere nici o înțelepciune, nici o prudență politică.(...)

Trec acum la un al doilea argument.

D-lor, pentru ce D-voastră, acei cari susțineți proiectul, vă puneți în necesitatea de a face sub asemena împregiurări un asemenea act?

Căci, dacă chiar nu sunteți de părerea mea în privința pericolului cel văd eu din abținerea partidului opus, trebue să admiteți totuși împreună cu mine, că ar fi în orice caz, mai bine când ar participa toate partidele la lucrarea D-voastră, și că este mai rău, că este păcat, că este un defect al operei de astăzi, că se presintă numai ca o operă de partid și nu ca operă de colaborare a țărei întregi. (Aprobări). In această limită văd că mă aprobați cu toții. Așa dar, D-lor, cu acest defect de ce presintați lucrarea? Unde este necesitatea absolută care vă împinge la aceasta? Eu am citit raportul cel foarte desvoltat al D-lui Stolojanu și se înțelege, că cu cât desvoltă cineva mai mult, cu atât dă mai multă ocasie la critică; dar dacă nu ar fi desvoltat, ar fi fost mai legitimă critica că nu s-a adus un raport așa cum trebuie pentru o lucrare așa de însemantă.(...) dacă

D. Rosetti însuşi zice, că nu recunoaşte opera aceasta a majorităţii, apoi noi să o recunoaştem ca resultatul unui curent popular? Dacă ar fi curent, atunci cel puţin acela, care l-a deşteptat, trebuia să-l recunoască, şi daca nici acela nu-l recunoaşte, daţi-mi voie să zic, că nu este curent.

O voce: Nu este acelaşi.

D.T. Maiorescu: Apoi bine, de curent popular mai poate fi vorba în mijlocul acestor păreri schimbătoare? (...)

Dar în fine, curent sau nu curent, aceasta poate părea până la un punct, o simplă discuţiune de cuvinte. Veţi fi zis, poate, nu este curent, dar este o tendinţă de reformă manifestată în partid, şi fiindcă D.Rosetti este un autorisat şi puternic iniţiator de idei în partidul liberal din acestă ţară, tendinţele lui pot să se intindă şi să ajungă până într-o direcţiune, unde noi nu putem şi nu voim să-l urmăm. De tendinţa lui să ţinem semă, să o sprijinim la început, iar discuţiunea finală să rămână în mâna noastră, şi noi să oprim mişcarea, când şi unde voim. E probabil şi e natural, ca aceasta să fi fost cugetarea D-voastre, adică a guvernului.

D. Rosetti a publicat scrisori în **Românul** şi a determinat o mişcare, un curent: curentul acesta voim să-l abatem, adică să-l apucăm şi să-l întoarcem într-un sens, pe care să nu-l vrea D-sa, dar să-l vrem noi, adică să profităm de apa de la moara D-sale ca s-o punem în zăgazul de la moara noastră.(...)

Permiteţi-mi dar să termin toată vorbirea mea, cu o deosebire ce vreau să fac între iniţiatorii de idei, precum într-un mod eminent a fost în acestă ţară D.C.A. Rosetti şi între oamenii practici de stat, cari trebuie să pună în lucrare asemenea idei. Evident că ar fi dacă-mi iertaţi comparaţiunea, prea vulgară, toată viaţa publică un fel de aluat nesărat şi desgustător, dacă nu ar avea un ferment care să-i dea mişcare şi să-i mărească proporţiunile.

Ar fi o stagnare de moarte într-o societate în care n-ar fi cineva, unii sau mai mulţi, cari prin idei noi să ţină tot corpul în mişcare şi organismul în viaţă.

Este foarte frumoasă, este poate cea mai frumoasă misiunea acestor ideologi sau idealişti. Dar, ori cât de frumoasă ar fi, să-i recunoaştem limitele ei într-un stat constituit pe base reale. Vom constata îndată o deosebire de caracter fundamental. Acel care concepe numai ideile, se arată de regulă foarte nepractic pentru a le realisa, şi un admirabil iniţiator de idei poate să fie un detestabil ministru, şi viceveresa, acel care este mai încet, mai prudent, mai puţin capabil de a concepe idei noi, poate să fie foarte capabil pentru realisarea ideilor.(...)

Aşa dar, la 1866, D-voastră v-aţi unit cu adversarii conservatori şi aţi făcut Constituţiunea aşa cum a compus-o compromisul de atunci; o idee

măreaţă; şi, deşi din punctul de vedere al partidului liberal nu vi s-au realisat toate cerinţele în această Constituţiune, dar un lucru foarte mare vi s-a realisat, s-a isbit lovitura de stat, s-a arătat ţării că chiar un principe indigen şi în multe privinţe popular şi mare, precum era Vodă Cuza, când s-a atins de libertăţile publice, nu a mai putut să aibă existenţă solidă; mare triumf al principiilor liberale, şi acest triumf este propria esenţă a Constituţiunei de la 1866. Dacă este o aşa puternică idee în Constituţia de la 1866, nu-i lăsaţi timp să se pună în lucrare această Constituţiune în întregimea ei? Nu lăsaţi, ca acele idei ale Constituţiunei de la 1866, cari se referă la învăţământul public, la justiţie, la administraţie, să fie întâiu puse în lucrare, înainte de a trece la alte idei? Inainte de a fi executat toată opera începută la 1866 prin Constituţiune, veniţi astăzi să ştirbiţi acestă Constituţiune, şi veniţi cu alte idei, cu idei de trei colegii sau cu ideea de un singur colegiu, cum vrea D. Rosetti? Si, după o asemenea procedare pripită, când vom fi în mijlocul lucrărei cu aceste colegiuri reformate, cari numai ele prin ele singure nu o să facă minunea ţării ci vor reclama multe alte lucrări de detaliu, să veniţi cu alte idei şi să întrerupeţi şi acestă lucrare, înainte de a se fi realisat pe deplin?(...)

(Dezbaterile Corpurilor legiuitoare şedinţa din 2 aprilie 1884, 2019-2022)

TITU MAIORESCU

Cuvântare rostită în şedinţa Camerei din 14 decembrie 1889

(Nevoia modernizării ideii conservatoare - n.n.)

(...) Trebuie o conducere hotărâtă de câteva idei, asupra cărora să te pronunţi aşa încât aci să fie acţiunea ta principală. Nu este acţiune principală ca un partid să-şi găsească numai paralelităţi şi lateralităţi, sporind numai sorţii în unele colegii electorale, şi să mai primească când pe cutare, când pe cutare, când cu o idee, când cu ceailaltă, şi aceasta tocmai ocolind discuţia de idei. Căci, negreşit, ideile cele mai importante produc discuţii.

(...) Nu poţi lăsa lucrurile importante învăluite. Hotărât trebuie să mergi în acest sens, şi nu în toate sensurile, numai ca să prinzi mai mulţi aderenţi.

Şi dacă vedeţi că un şef de partid îşi are dispoziţiile lui intelectuale, deprinderile lui, obiceiul vechiu de a merge mai mult cu aranjamente, cu niveluri, cu învăluiri, ca să câştige diferiţi aderenţi fără pronunţarea energică a

ideilor, atunci vine momentul să te întrebi: mai poate să meargă așa un partid?

(...) Dar în opoziție ce avem noi alta de învățat, noi conservatorii, dacă nu a opune inerției guvernului d-lui Brătianu din ultima sa epocă o energică accentuare și elaborare a ideilor de reformă corespunzătoare cerințelor timpului, așa în cât să se simtă că la noi va fi lucru și apelul ce se va face la partizani să fie făcut mai ales ca să contribuie la efectuarea lui?

Așa vedeam noi situația încă de la 1881.

(...) Conducerea unui partid? Ea trebue să fie mai energică în sensul ideilor moderne de reformă. Respectul personal pentru d. Lascar Catargi am încercat acum un an să i-l arătăm, și ne închipuim că d. Catargi, ales prezident de Cameră, va fi găsit în aceasta deferența ce puteam să-i arătăm cu toții. Fără îndoială, dacă i se cuvenea cuiva prezidența, i se cuvenea d-sale. N-a fost în partidul liberal cel mai însemnat membru al său, d.C.A. Rosetti, prezidentul Camerei? Nu reprezenta dânsul încrederea partidului și sfatul partidului? Dar conducerea efectivă a lucrării se lăsase unor mâni, cari erau mai potrivite după felul educației lor pentru aceasta.

Cum? Nu a permis unui conservator să zică în bună credință: așa trebuie să mergem dacă vrem să mai existăm ca partidul cu putere și cu valoare pentru interesul țării? Ce vorbiți d-voastre astăzi prin gazete de transfugi? Am părăsit drapelul? Ce drapel? Ce? Drapelul stă în persoane? Stă în idei, și pentru realizarea unor idei ce se încearcă în chiar sânul partidului și cari se potrivesc cu rolul lui, are drept cineva să vorbească de părăsire?(...)

D.L. Catargi. Atât am ținut de mult să nu se sfărâme partidul conservator.

D.T. Maiorescu. Și ați plecat la Golășei. Atunci noi, pe baza unor idei de reformă, asupra cărora am discutat cu d. Carp care le formulase, cu d-nii, Manu, Lahovari, Rosetti, Păucescu, Triandafil, Știrbei, am convenit asupra unei schimbări a conducerii partidului, care să marcheze mai bine **era nouă**. Aceasta însemnează reformare! Evident însă că orice reformă trebue să schimbe ceva și să aducă alt ceva, dacă nu vrea să rămână tot vechia sistemă; evident că orice reformă se face cu oarecare durere.(...)

(Titu Maiorescu, Discursuri parlamentare, vol IV, București, 1904, p. 337-341)

TITU MAIORESCU

Introducere istorică la volumul al IV-lea al Discursurilor parlamentare

(Platforma electorală conservatoare din 1892 - n.n.)

(...)

După exemplu inaugurat de Cabinetul „junimist" în septemvrie 1888, şi Cabinetul conservator Lascar Catargi-Carp publică la 4 Ianuarie 1892, cu o lună înaintea alegerilor, programul său legislativ drept „platformă electorală" prin următorul apel către alegători (probabil redactat de d. Take Ionescu), al cărui sfârşit se potriveşte bine cu trecutul politic al d-lui P.Carp:

Domnilor alegători,

Partidul conservator, ai căruia reprezentanţi în guvern suntem, cerându-vă încrederea d-voastră, se simte dator să vă arate cari sunt principiile ce vor insufleţi activitatea sa.

Dacă nu ar fi acuzaţiunile pe cari partidele politice le asvârlă asupra-ne, am crede de prisos să vă spunem că suntem pe deplin respectuoşi şi sinceri sprijinitori ai libertăţilor publice şi ai instituţiunilor pe care şi le-a dat ţara. Trecutul partidului, partea însemnată pe care el a luat-o la întemeierea şi desvoltarea regimului reprezentativ, sunt dovezi cari nu se pot recuza; şi astăzi partidul conservator, urmărind acelaş ţel, va căuta să producă în instituţiunile noastre toate acele îmbunătăţiri cari sunt menite să asigure şi mai mult libertăţile publice, garanţia cea mai puternică a ordinei, fără de care nu este progres.

In acest scop, guvernul va cere votarea unor proiecte de legi cari, regulamentând condiţiunile de admisibilitate în funcţiunile publice şi întărind astfel stabilitatea servitorilor statului, va asigura un mers mai regulat în deosebitele administraţiuni publice.

Libertăţile publice, însă nu sunt numai un scop, ele sunt şi un mijloc. La adăpostul lor trebue să urmărim opera de desvoltare organică a Statului pe toate tărâmurile activităţii naţionale.

Fără a tăgădui mersul înainte al ţării în toate timpurile, partidul conservator poate afirma, cu o dreaptă mândrie, că în anii din urmă opera de organizare a Statului a făcut paşi uriaşi.

Continuarea acelei munci va fi misiunea noastră, şi, după cum multe şi deosebite sunt nevoile naţiunii române, tot astfel pe multe şi deosebite căi se va întinde activitatea noastră.

Administraţiunea interioară a ţării este cea dintâi care are trebuinţă de o reorganizare completă.(...)

Pentru ca legile însă să aibă o eficacitate serioasă, trebuie ca să existe și organe de execuțiune. Inființarea geandarmeriei va asigura executarea legilor, paza regulamentelor, siguranța persoanelor și a averilor.

O cestiune încă care ne-a preocupat, este starea sanitară a populațiunii noastre rurale. Modul cum este astăzi organizat acest serviciu este recunoscut ca defectuos. Sistemul medicului ambulant este părăsit în parte și înlocuit, pe cât se va putea, prin tratamentul în spitale.

Guvernul va stărui dar să înființeze spitale treptat în toate plășile și în centrurile de populațiune mai însemnate.

O bună administrațiune are, însă, drept corolar și o bună justiție.

in acest ordin de idei intră continuarea reformei judecătorești începută la 1890.

Suntem cei dintâi cari, cel puțin în mare parte, am dat justițiabililor garanția inamovibilității cerute de toți și nerealizată de nimeni. Voim a completa opera noastră, întinzând din ce în ce mai mult această garanție.(...)

Adânc pătruns de marele adevăr că interesele conservatoare ale statului sunt indisolubil legate de armonia dintre diferitele pături sociale, partidul conservator a urmărit în totdeauna înălțarea tuturor claselor sociale, și mai ales a acelor straturi adânci cari reprezintă temelia edificiului național.(...)

Aplicarea legii vânzării bunurilor statului, legea creditelor agricole, care va înlesni prin avansuri mijloacele necesare la mutarea noilor proprietari, și votarea tabelelor de evaluări prevăzute în lege, vor face din 180.000 de agricultori, atâția gospodari ce vor iubi cu atât mai mult țara lor, cu cât vor fi mai strâns legați de pământul ei.

Legea tocmelilor agricole va căuta să înfrățească cât se va putea mai mult interesele marei proprietăți cu buna stare a muncitorilor de pământ și va corespunde adevărului netăgăduit că marea și mica proprietate nu constituie decât un tot și au dreptul la egala noastră solicitudine.

Pe tărâmul culturii practice se impune reforma, de mult așteptată, a școalelor de meserii, de agricultură și de comerciu.(...)

Pe lângă această reformă, o lege asupra condiției meseriașilor va umple un gol simțit de industria noastră, a cărei desvoltare merge crescând.(...)

Căile noastre de comunicațiune, cu tot avântul ce li s-a dat în anii din urmă, nu mai corespund cu exigențele economice ale țării.

In adevăr, desvoltarea considerabilă luată de căile noastre ferate impune o înmulțire corespunzătoare a șoselelor. Numai cu mijlocul acesta se va putea utiliza toată puterea drumurilor de fier, se va încuraja agricultura în

toate unghiurile țării, și se va aduce la adevăratul ei nivel valoarea funciară, în mai multe locuri depreciate din lipsă de șosele.(...)

In fine, am întocmit un proiect de lege asupra apelor. Nu pretindem prin aceasta a deslega problema cea mare a punerii în stare de plutire sau de navigațiune a râurilor noastre interne, dar înțelegem a pune primele baze ale acestei opere prin reglementarea regimului apelor.(...)

Armata a primit în anii din urmă multe și serioase îmbunătățiri. Vom urmări cu stăruință terminarea întăririlor menite a da armatei noastre un sprijin puternic. Vom arma infanteria noastră după sistemul cel mai nou și mai perfecționat, vom efectua reorganizarea cavaleriei, desvoltând și producțlunea cailor în țară; vom da trupelor un cazarmament sănătos și rațional.(...)

Guvernul conservator, răspunzând unor cerințe așa de des repetite, va procede cât mai în grabă, printr-o serie de legi cari vor atinge toate gradele învățământului, la reforma legii actuale, în îndoitul scop de a pune legislațiunea în acord cu starea actuală de lucruri și de a da școalei naționale o direcțiune mai apropiată cu cerințele vieței moderne.

In învățământul primar voim să facem eficace principiul obligativității, să fixăm mai bine drepturile și datoriile membrilor corpului didactic, să îmbunătățim și înmulțim școlile normale de învățători și învățătoare, institutori și institutoare, și să asigurăm înzestrarea comunelor cu localuri de școale.

In învățământul secundar vom urmări ușurarea și, pe cât cu putință, unificarea în parte a programelor școalelor secundare; în învățământul superior completarea universității prin reorganizarea facultății de drept, astfel încât să răspundă varielor nevoi ale Statului, organizarea agregațiunii și înzestrarea facultăților cu catedrele și instituțunile pe cari le reclamă progresul științei moderne.(...)

In raporturi de amiciție cu toate guvernele streine, România nu poate să aibă altă politică în afară decât aceea care-i garantează independența și integritatea teritoriului său. Dorința de pace, care insuflă astăzi toate puterile Europei, este cea dintâi garanție a acestor mari interese. Pe cea de-a doua țara noastră o are în buna organizațiune a armatei și în patriotismul națiunii întregi.(...)

(Titu Maiorescu, Discursuri parlamentare, vol. IV, București, 1904, p. 65-76)

N. FILIPESCU

Discurs la întrunirea conservatoare de la Iaşi (1896)

(Cordonatele vieţii politice la sfârşitul sec. al XIX - lea - Convingerea în revirimentul conservator - n.n.)

D-lor, un bărbat politic englez, care era un parlamentar cumpătat, un conservator de baştină, un om de ordine prin excelenţă, zicea că: << cea dintâi datorie a unei opoziţiuni este de a face opoziţie >>.

Această primă îndatorire, d-lor, noi, partidul conservator, ne-o îndeplinim, fără a fi permis cuiva să zică că ne îndepărtăm de principiile de ordine cari trebue să călăuzească un partid conservator.(...)

D-lor, dacă nu privim numai greşelile guvernului actual, dacă nu ne ocupăm numai de activitatea unui singur guvern, ci îmbrăţişăm o serie de guverne, putem vedea d-a lungul alternării în aparenţă, fără legătură, a partidelor politice, un fir conducător. Acest fir conducător îl ţine în mână partidul care e dominat în acel timp în acea ţară. Prin partid dominant nu înţeleg pe acela care domneşte mai mult, ci partidul care domină nu numai pe partisanii lui, ci şi pe adversarii lui, nu numai prin ideile lui drepte, ci şi prin credinţele lui greşite şi prin prejudecăţile lui. Acest rol l-a avut la noi mai multă vreme partidul liberal. Până acum 7-8 ani puteam constata că partisani de ai noştri, dintre cei mai convinşi şl mai sinceri, obicinuiau a zice: Eu, sunt liberal, şi dacă merg cu conservatorii este că cred că conservatorii sunt ori mai cinstiţi, ori mai capabili de cât colectiviştii.

In acest înţeles putem zice că timp de 30 - 40 ani, partidul liberal a fost la noi partidul dominant.

Cred că azi această epocă liberală s-a încheiat, că suflarea generoasă care altă dată a făcut puterea acestui partid s-a stins, că de când s-a simţit aceasta, de şapte-opt ani, ţara a început să-şi puie speranţele în noi, şi că de atunci am intrat într-o epocă de transiţiune. Cred încă că după această perioadă de transiţie un nou curent se va naşte.(...)

Permiteţi-mi, d-lor, să vă demonstrez, ceea ce am stabilit în principiu.

Mai întâi să ne întrebăm care e causa favoarei de care s-a bucurat, atâta timp, partidul liberal la noi în ţară?

Când ne-am emancipat de sub domnia streină, când am ieşit din starea de amorţeală în care ne adâncise civilisaţia orientală, toate aspiraţiunile, acestei ţări au mers, cum era firesc să fie, spre apusul Europei, şi toţi erau insufleţiţi de

dorul de a ne occidentaliza. Acest curent era general; la noi în țară el era îmbrățișat de toate treptele societății: liberalii și conservatorii îl sprijineau deopotrivă.

Acest curent s-a manifestat în viața noastră publică, ca și în viața noastră privată. Precum ne-am grăbit să ne lepădăm de anteriu, așa eram zoriți să dăm de o aprte legile cele vechi, șl este probabil că cel dintâiu frac și cel dintâiu joben au fost în aceiași ladă care ne-a adus primul text al Constituțiunei belgiene.

Corentul de occidentalizare era general și sprijinit deopotrivă, de liberali și de conservatori. Dar liberalii au ghicit că e aci o bună speculă de făcut.

Roșii au simțit pe de o parte gustul publicului nostru pentru formele de civilisație ale Apusului, pe de altă parte și-au dat socoteală că este o parte superficială în civilizația apuseană pe care orice națiune și-o poate însuși cu ușurință și cu care să poate lua văzul unui popor tânăr ca al nostru.

Ei au priceput că se poate face o bună negustorie desfăcând tot ce era mai lustruit, dar și mai calp în civilizația occidentală și astfel și-au făcut o specialitate din furnisarea acestui soiu de marfă.(...)

Acest comerț a avut succes multă vreme și a fost foarte roditor pentru aceia cari l-au întreprins. Azi el este în plin faliment. Și iată pentru ce.

Mai întâiu, d-lor, ne-am îndestulat de tot ce era mai de seamă ca legislațiune înaintată. Apoi, dacă mai este ceva lipsă, putem culege tot ce voim în legislațiunile streine pe cari le putem avea la îndemâna noastră, fără ca să mai avem nevoie să plătim atât de scump samsarlicurile liberalilor. In fine am început să ne dă seama că marfa liberală era de proastă calitate, că etichetele prea erau din cale afară mincinoase, că liberalii ne-au dat numai formele deasupra ale civilisațiunei.(...)

Oribiți de câteva forme amăgitoare am sacrificat totul formelor și aparențelor și am neglijat să cultivăm calitățile noastre de rasă de cari atârnă viitorul oricărui neam. Am nesocotit puterea acelor câteva sentimente mari, ca patriotismul care a produs atâtea minuni la vecinii noștri unguri, ca sentimentul estetic care a născut forme de civilasație rafinate, ca sentimentul religios care a produs curente uimitoare de propășire.

Toate acestea le-am neglijat și singurele sentimente pe cari le-a încuibat, la noi, liberalismul au produs roade deplorabile. Roșii ne-au vorbit de egalitate, dar nu ne-au adus sentimentul de egalitate care înalță pe om, ci sentimentul de invidie și de ură pentru tot ce era superior.

Din această luptă pentru coborârea a tot ce erea radicat, s-au născut instinctele violente ce caracterizează luptele noastre politice.(...)

Partidul liberal a avut în epoca lui de glorie conducători cari ca fraţii Goleşti erau departe de a fi înzestraţi cu calităţi geniale şi totuşi n-au făcut de râs liberalismul.(...)

S-a mai spus acum vreo opt ani că nu liberalismul este de vină, ci Colectivitatea. Eu ved însă un lucru: că de vre-o zece ani se închiagă mereu grupări liberale în opoziţie şi când este vorba să dea roade la putere fructele ce le culegem sunt cu totul altele din cele ce ni s-au lăudat în opoziţie.

Semănăm mereu partide liberale şi recoltăm necontenit Colectivitate ori Ocultă.

Aşa se esplică, d-lor decadenţa acestui partid care a pornit aşa de sus şi a căzut aşa de jos.

Pe la 1848, s-a început cu epoca poetică care a încântat pe toţi Românii, căci toţi erau uniţi în acele lupte pentru naţionalitate şi libertate, iar nu pentru liberalism.

După aceea am avut partea eroică a liberalismului, al cărei punct culminat a fost pe la 1878-1879. De aici s-a născut dictatura lui Ion Brătianu cu corupţiunea ei, şi tot cortegiul de neomenii ce însoţesc întotdeauna despotismul, şi în fine la '87-'88 am avut regimul cumplitei corupţiuni.(...)

Deja de când ţara a început să-şi îndepărteze privirile de la acest partid şi să-şi pună speranţe în noi, partidul conversator, ne-a oprit pe clinul decadenţei. Această oprire pe loc constituie epoca de transiţiune de care vă vorbeam. Am speranţa că de aici înainte se va manifesta un nou curent, care ne va ridica din starea de decadenţă în care ne-a confundat partidul liberal şi cred că este menirea partidului conservator de a întrupa acest nou corent.(...)

Dacă este aşa, şi dacă este adevărat că există un antagonism firesc între două curente de idei ce cată să se înlocuiască unul pe altul, e natual ca nouă să ne aparţie de a reprezenta curentul de reacţiune încontra liberalismului. Cred că nimic nu ne lipseşte pentru a juca rolul ce azi ne încumbă de partid dominant în această ţară, care nu mai are nimic de aşteptat de la liberalism.(...)

Mai cred că pe lângă aceasta că ştiind a distinge cu pătrundere tot ce este fals în corentul liberal, vom şti să punem în loc un principiu de adevăr şi că în superficialitatea formelor liberale vom putea să facem să pătrunză un principiu nou de viaţă.

Imi aduc aminte că Eminescu visa că în formele cele mai moderne, cele mai inaintate ale legislaţiunei să facă să pătrundă << vulturescul avânt al Basarabilor >>.

Această lucrare de regenerare a inimei naţionale trebuie să ne gândim a o întreprinde dând toată atenţiunea părtei aducative a operei ce vom avea de săvârşit când vom fi la putere.

Această reformă morală va avea în mod firesc drept urmare de a însufleţi atât clasele dirigente cât şi puterile publice cu un spirit de solidaritate şi de bine pentru clasele de jos care va contribui şi la înbunătăţirea soartei materiale a claselor desmoştenite.

In favoarea unei asemenea opere putem face apel nu numai la profesionali politicei dar la toate clasele sănătoase ale societăţei de la conlucrarea cărora trebuie să aşteptăm progresul, iar nu numai de la acţlunea superficială a câtorva legislatori.(...)

(Intrunirea conservatoare de la Iaşi, Bucureşti, 1896, p. 13-17; 21-22)

C. DISSESCU

Discursul la întrunirea conservatoare de la Iaşi

(O viziune asupra etapelor liberalismului român; credinţa în resurecţia ideii conservatoare - n.n.)

(...)

Eroii liberalismului de altă dată nu mai sunt. S-au dus, şi în locul lor, cu durere vedem pe epigonii lor. (...)

Aceia cari au făcut acea epocă legendară au putut ca tot omul avea defecte; aveau însă o virtute, aveau o ideie mare: visiunea României ca cea mai frumoasă şi tare ţară. Aveau patriotismul mai presus de tot. Epigonii au o altă visiune: Banca.

Statul major al liberalilor de azi nu se gândeşte la suferinţele de altă dată, ci la jetoane şi recompense.

Vrei să ştii dacă cineva este liberal de marcă, întreabă-l dacă este la Bancă, la Credit.(...)

Mai este şi o a treia împrejurare.

Masele populare au devenit conştiente. Altădată era lesne ca în numele unor idei noi dar subversive şi periculoase, să produci curente puternice dar greşite. Azi şcoala este pretutindeni - şi veţi spune D-voastră cine a creat mai multe şcoale, amicul meu, ciocoiul şi reacţionarul Take Ionescu sau predecesorii săi? Graţie respândirei culturii, masele populare nu se mai pot conduce ca altă dată. Ele au înţeles că factorii de progres în Stat sunt ele, dar şi ordinea şi inteligenţa. Libertatea nu este demagogia bolnăvicioasă în oposiţie şi abusul de putere la guvern.(...)

(Intrunirea conservatoare de la Iaşi, Bucureşti, 1896, p. 32-34)

TAKE IONESCU

Dscurs la întrunirea conservatoare de la Iaşi

(Sensul alternării la putere în scenariul politic românesc - n.n.)

(...)

A venit 1866, a venit Constituanta. Care a fost în Constituantă munca d-lui Catargiu, a partidului conservator? A fost să dea acestei Dinastii garanţii de viaţă, să-i dea drepturi şi prerogative cu cari să-şi îndelinească menirea ei, menire despre care vă voi vorbi mai în urmă.

Aceasta a fost opera conservatorilor la 1866, şi cu toată opunerea liberalilor, ei au dus-o la bun sfârşit.

Iar la 1871 când liberalii deslănţuiau desordinea pe uliţe, când după ce proclamaseră republici caraghioase, declarau în Parlament că între Tron şi Şară stă un abis, pe umerii cui, peste popularitatea cui s-a zidit pentru a doua oară Dinastia în această ţară?(...)

Iar când s-a inaugurat era nouă, când s-a proclamat regatul, conservatorii atâţi câţi erau în Parlament au uitat că liberalii le făcuse necinstea că în vremea primului nostru războiu să fie înlăturaţi şi puşi în judecată ei cari întemeiaseră de a doua oară Dinastia, şi au adus şi ei ce puteau să aducă, glasul lor, glasul lor fără rezervă, glasul de adevăraţi patrioţi, şi au dat acestui act podoaba unanimităţii.(...)

Si mai înainte să ne întrebăm cari sânt condiţiunile fără de cari nu poate trăi nu poate progresa o societate modernă destinată cum sunt toate societăţile, moderne să fie guvernată de partide?

Două sunt aceste condiţiuni şi fără ele nu aveţi guvern posibil, nu aveţi progres posibil. Aceste condiţiuni sunt, că pentru amândouă partidele trebuie să fie loc sub soare, că ele trebuie să alterneze la guvern, dar din alternarea lor nu trebuie să sufere interesele permanente ale Statului, trebuie dinpotrivă ca cu toată alternarea lor să rămână unele lucrui înafară de patimile şi răsbunările lor reciproce.

Aceste două nevoi sunt aceleaşi pretutindeni. Fără ele guvernarea prin partide nu ar fi tolerată de nici o naţiune, ori cât de păcătoasă ar fi ea.(...)

Vă rog, d-lor, să nu faceţi confusiune. Prin alternarea partidelor nu înţeleg o operaţlune pur mecanică, care de exemplu ar hotărî că un guvern trebuie să stea cinci ani, şi din cinci în cinci s-ar schimba; nu, prin alternarea la guvern a partidelor înţeleg înlocuirea partidului când i s-a istovit puterea de lucru, prin partidul care este plin de viaţă şi de putere.

Înţeleg o operă de judecată politică, iar nu o simplă socoteală de zile.(...) Alternarea partidelor nu este un scop, ci un mijloc. Scopul este să se facă bine treburile Statului, să meargă înainte naţiunea pe care o cârmuim rând pe rând, unii şi alţii.(...)

D-lor, în viaţa Statelor, pentru a fi progres, este nevoie ca unele lucruri să iasă din sfera schimbărilor pe cari le aduce cu dânsa schimbarea unui guvern. Dintre acestea sunt: raporturile noastre faţă de streinătate, armata, şi în fine justiţia, singura garanţie a vieţii civilisate.(...)

(Intrunirea Conservatoare de la Iaşi, Bucureşti, 1896, p. 55-60)

TITU MAIORESCU

Discurs rostit la întrunirea publică a partidului Conservator din Brăila la 14 octimbrie 1901

(Tradiția și opera modernă conservatoare; liberalismul temperat al lui I.I.C. Brătianu - n.n.)

(...)

D-lor, viața noastră politică modernă începe, cum știți, de la Unirea sub Cuza Vodă, și viața constituțonală mai clară începe după venirea Domnitorului Carol, și anume de vreo 30 de ani încoace. În primii cinci ani ai domniei sale erau prea dese schimbările ministeriale, în temen mijlociu la câte cinci sau șase luni.

Primul guvern serios, de la care începe în sens propiu viața noastră de stat constituțlonal,este guvernul consevator al lui Lascăr Catargi, de la martie 1871 până la aprilie 1876, prin urmare cu o durată de cinci ani; după el a venit guvernul liberal Brătianu, care a ținut 12 ani, și după acesta iarăși o formațlune conservatoare de 7 ani, de la martie 1888 în coace, și mai ales ultima formare Lascăr Catargi - Petre Carp de la 1891 - 1895.

Va să zică avem de la 1871 până la 1895, împreună luați, 12 ani conservatori și 12 ani liberali ca administrație publică.

Așa dar tradițiunea conservatoare modernă începe de la martie 1871, la marele minister Lascăr Catargi.

Prin urmare aceia din conservatori, cari pot astăzi să vorbească din propria experiență în numele ideilor de atunci, cari sunt încă persoane reale, exemple vii din ministerul de atunci, aceia reprezintă prima și cea mai veche fază a tradiției partidului conservator, adică tradiția marelui guvern Lascăr Catargi de la 1871 - 1876.(...)

Slavă Domnului, s-au schimbat și liberalii de atunci încoace și sub conducerea, de la o vreme, înțeleaptă a lui Ion Brătianu au devenit un partid de guvern mai cuminte; dar atunci erau încă toate pasiunile deslănțuite, poate și ideile republicane din Franța le treceau prin cap, și după ce la martie 1871 aduseseră pe domnitorul Carol până la abdicare, în 1875 - 1876, în contra guvernului Lascăr Catargi din care făceam parte, se făcuse conspirația de la Mazar Pașa, unde d. Dim. Sturdza, șeful de astăzi al liberalilor și astăzi cel mai devotat supus al M.S. Regelui, voia să răstoarne pe domnitorul Carol și să aducă în loc pe colonelul Dabija. (...)

Așa dar, după căderea ministerului Lascăr Catargi la aprilie 1876, vine regimul liberal de 12 ani, cu darea noastră în judecată, cu nefericita revizuire constituțională, dar și cu marele războiu al independenței și cu proclamarea Regatului, titlul de glorie al lui Ioan Brătianu și al partidului liberal. Și trebuie să ne bucurăm de asemenea fapte și să le recunoaștem, fie și la adversari; căci români suntem cu toții și cetățenii aceleiași țări. Mare a fost dar meritul partidului liberal până pe la 1881. Dară cei de vârsta mea sau puțin mai tineri își aduc aminte că după proclamarea regatului și după sterila reformă constituțională, lâncezea tot guvernul și tot partidul liberal; nu mai mergea. Nu știau ori nu puteau să organizeze nimic în administrația publică, pritociau - iertați-mi expresia familiară - dintr-o sesiune într-alta, dar nu rezulta nimic.(...) Căci se realizase idealul național al Divanului ad-hoc de la 1857, și acum, cu independența statului, începea și se-și declarase **Era nouă** a reorganizării interne. Dar puterile liberalismului erau sleite; schimbarea lui dintr-o ceată de revoluționari într-un partid de guvern îl consumase. Guvernul Brătianu nu mai făcea nimic în școli, nimic la domenii, nimic la justiție. Și în acest gol legislativ firește că se deslănțuiau cu atât mai tare poftele private ale partizanilor, așa în cât bietul Ion Brătianu, care era om cinstit, ajunsese nămolit și desgustat de ai săi.

In vremea aceea au venit elementele conservatoare din Cameră, cu d. Petre Carp în frunte, și au formulat un șir de cereri de reforme cu indicarea direcției lor, și de atunci încoace datează la noi necesitatea oarecum elementară, ca orice partid politic, care aspiră la guvern și cu atât mai mult când este la guvern, să expuie înaintea Tării cu precisiune programul său politic, iar nu dorințe vagi și declamații goale.

Și astfel, când cade Brătianu la martie 1888 și vine din nou partidul conservator la guvern, întâi sub sonducerea d-lui Teodor Rosetti, apoi în marele minister de la 1891 la 1895 sub conducerea lui Lascar Catargi cu d. Carp la domenii, cel dintâiu lucru care se observă ca un bun simptom al **Erei noue** este un cinstit program de acțiune.(...)

(Discursul d-lui T.Maiorescu ținut la întrunirea publică a Partidului Conservator din Brăila în ziua de 14 oct. 1901, București, 1901, p. 5-10)

C. RĂDULESCU - MOTRU
I Rolul doctrinei în politică;
II Doctrina liberală și cea conservatoare

Cuvântările prin cari oratorii partidului conservator au afirmat doctrina conservatoare în aplausele a mii de cetățeni veniți să-i asculte în întrunirile publice din octomvrie și noemvrie 1901, pot fi rezumate în următoarele trei idei fundamentale.

Adevăratul conservator consideră ca un progres real în politică numai reformele care sunt potrivite cu natura și dezvoltarea poporului asupra căruia aceste reforme se aplică; legea votată nu are în sine o mare valoare, oricât de just ar fi întocmită, întru cât spiritul ei nu corespunde la moravurile și educația intelectuală a cetățenilor.

In doctrina conservatoare, libertatea și egalitatea politică a cetățeanului nu sunt ridicate la rangul unui ideal, ci ele sunt considerate numai ca simple mijloace de o valoare relativă pentru atingerea unor bunuri superioare intereselor individuale; aceste bunuri sunt indicate și până la un punct pregătite de trecutul istoric al neamului.

Mijloacele de propagandă a politicii conservatoare trebuiesc ele însăși să fie o contribuție la ridicarea morală a țării. Un partid conservator nu are menirea să aţâțe poftele cetățenilor și să disolve în lupta de clase legăturile sociale existente în scopul de a înlătura rezistența acestora față de reformele proiectate, - căci reformele dobândite în acest fel în ochii săi n-au nici o valoare, - ci un partid conservator are menirea să răspândească în masa poporului convingerea că adevăratele reforme nu se pot obține decât prin spiritul de ordine și prin consolidarea morală a tuturor claselor sociale.

Aceste trei idei formează miezul doctrinei conservatoare. Ele nu constituiesc însă un program de guvern, - și acel ce este convins de adevărul lor, dacă se găsește la cârma statului, are nevoie să-și chibzuiască în afară de dânsele și un program de reforme practice corespunzătoare cerințelor imediate ale țării, și care program nu decurge oarecum deductiv din ideile expuse mai sus; - dar folosul acestor idei în alte privințe este netăgăduit. In primul rând ele țin locul de criteriu pentru alegerea reformelor practice. Acestea din urmă nu se pot prevede în cele mai mici amănunte ale lor, precum nici conștiința omului moral nu poate prevede toate împrejurările care îl vor pune la încercare; dar aceea ce prevede omul moral, și analog cu el, aceea ce poate prevede omul politic, convins de doctrina conservatoare, este direcțiunea în

care va rezolvi nevoile statului și această direcțiune învederează tuturor logica activității sale. In al doilea rând apoi, și nu mai puțin important, folosul doctrinei reiese din sprijinul ce ea aduce la alcătuirea și la întărirea partidului politic. Adesiunile sincere, și sacrificiile spontane ale membrilor nu se întreține într-un partid decât prin credința cu care se afirmă doctrina. Unde aceasta lipsește, adesiunile devin mai puțin trainice, iar sacrificiile mai legate de interesele momentului. Aceasta s-a putut constata în deajuns în cursul vieței noastre politice: - unde într-un timp relativ scurt, s-au văzut totuși atâtea desidențe și fuzionări, fără a mai vorbi de cazurile de ubiquitate politică.

Afirmarea și cultivarea doctrinei în mod independent de programele de guvernământ, deși acestea din urmă sunt, negreșit, legătura necesară între convingerea doctrinală și realitatea practică, trebuie să se mențină apoi și din alte considerațiuni. Numai afirmarea doctrinei deschide orizonturi largi luptelor politice și face în același timp să colaboreze la succesul unui partid un număr mai însemnat de inteligențe de elită. Doctrina conservatoare, - și același lucru s-ar putea repeta și despre doctrina adversă ei, acea democratică revoluționară, - dacă ar fi redusă la litera unui simplu program de reforme practice, atunci ea n-ar determina la o colaborare desinteresată decât un mic număr de specialiști în ale politicii, un cerc restrâns de politicieni; pe când ridicată la înălțimea unui ideal, așa cum s-a făcut în timpul din urmă de către oratori conservatori, ea invită să-și spună cuvântul lor pe toți acei ce meditează asupra fenomenelor sociale în genere; ea atrage în cadrul aderenților săi pe toți cetățenii cari găsesc în ea expresiunea înclinațiunilor desinteresate ale sufletelor lor. Si dacă pentru alte popoare, rezolvarea acestei alternative în, sensul din urmă ar fi fără mare însemnătate, pentru noi însă ea se prezintă cu totul altfel. La alte popoare rolul educativ al doctrinei, considerată independent de orice plan de guvernământ, este susținută și până la un punct înlocuită de alți factori culturali. La alte popoare opinia publică găsește în presa zilnică și în scrierile filosofilor și sociologilor destule elemente, care să mențină idealul luptelor politice, pe când la noi aceste elemente trebuiesc procurate de însăși activitatea partidelor politice.

Noi nu avem diferențiarea muncei, pe care o au alte popoare mai vechi, și de aceea la noi omul politic are îndatoriri mai grele decât în alte părți. Aiurea omul politic este prin excelență un bun executor al ideilor altuia, un servitor al poporului; la noi omul politic trebue să fie și cugetător. El trebue să fie, cum prea bine a zis-o despre sine șeful partidului conservator, d-l P.P.Carp, „un servitor al poporului, dar cu condițiunea de a fi în același timp și educatorul acestuia".

Iată dar de ce noi considerăm ca un mare progres în viața noastră politică și în special în viața partidului conservator preocupațiunea arătată de oratorii acestui partid de a da o formulare teoretică doctrinei conservatoare. Și tot pentru acest cuvânt, deși partizani ai metodelor obiective în cercetările de știință socială, aprobăm fără rezervă participarea oamenilor de știință la mișcarea politică a țărei.(...)

Doctrinele politice și liberalismul.

În paginele precedente am opus doctrinei conservatoare numai doctrina democratică socialistă iar nu și vreuna liberală, cum poate se așteptau unii din cititorii deprinși cu denumirea partidelor noastre politice.

Dar această omisiune își are îndreptățirea sa.

În discuțiunile teoretice, cum nu găsim în cazul de față, ca doctrine de sine stătătoare nu pot fi considerate, de cât doctrina conservatoare și doctrina democratică socialistă. Cea dântâi, fundată pe convingerea că drepturile și datoriile cetățenești sunt determinate de evoluțiunea istorică a tuturor factorilor sociali care au constituit individualitatea statului și care ajunge la concluzia că o bună politică trebuie să mențină și pe viitor continuitatea și sprijinul reciproc al acestor factori; iar a doua doctrină, aceea democrată, fondată pe convingerea că funcțiunea economică a omului este singura care crează drepturi și datorii legale, și care în consecință dă politicii ca principală țintă rolul de a pregăi organizarea rațională a muncii. Doctrina conservatoare face să depindă viața economică a individului de preocupațiuni mai înalte: de realizarea unității și armoniei culturii, de păstrarea și întărirea individualității neamului în credința unei meniri proprii a acestuia pe pământ, și subordonează acestor preocupațiuni reformele politice; pe când cealaltă doctrină democrată, reduce toate precupațiunile de mai sus, la vag sentiment de umanitarism, pe care de altminteri ea îl consideră ca o simplă oglindire subiectivă și vremelnică a raporturilor economice. Una susține eficacitatea culturii morale în conflictele dintre clasele sociale; cealaltă găsește ca singur remediu pentru a îndrepta o stare nenorocită socială: transformarea radicală a organizațiunii economice. Doctrina conservatoare tinde spre reforme practice, în care se ține seama de toți factorii sociali: religie, morală, familie, cultură, etc; pe când doctrina democrată este pentru reforme radicale, și când vrea să fie consecință cu sine, ea e pentru revoluțiune. Atunci când una și celelalte se arată în forma lor pură, așa cum le-a cunoscut civilizațiunea antică greco-romană, doctrina conservatoare e doctrina oamenilor, cari au de apărut religiunea și obiceiurile strămoșilor, cultura și idealurile timpului; pe când doctrina democrată, e doctrina care călăuzește instinctul muncitorului robit

la profesiunea sa manuală, şi care râvneşte înainte de toate la o viaţă materială mai bună.

Alături de aceste două doctrine bine lămurite, liberalizmul reprezintă un compromis cerut de împrejurările timpului.

Intervin într-adevăr, în cursul dezvoltărei unei societăţi, momente atât de contrari doctrinei conservatoare, sau doctrinei democratice, şi uneori amândorora, în cât fiecare din ele nu are putinţa să se afirme cu tărie în conştiinţa publică pentru a aduna în jurul său un puternic partid politic.(...)

In asemenea cazuri liberalismul câştigă; lui îi vine apa la moară, cum zice românul toată lumea în momentele aceste, e liberală.

Politica liberalismul este de altfel cea mai potrivită pentru asemenea epoci de tranziţie. Ea promite tuturor fericire, fără a specifică însă prea mult elementele acestei fericiri. De aceea de preferinţă promisiunile sale au un înţeles negativ. Liberalul vrea libertatea, în înţelesul indirect, adică nu vrea asuprirea; egalitatea şi fraternitatea de asemeni, fiindcă nu vrea oligarhia trecutului; e pentru libertatea de conştiinţă în materie de învăţământ şi de credinţă religioasă, fiindcă nu vrea să ea asupră-şi răspunderea unei alegeri; şi tot din aceleaşi motive e pentru libertate desăvârşită în lupta economică a claselor sociale. Dar ce anume vrea liberalul în mod pozitiv, şi pe care elemente sociale se sprijină el, cu greu se poate şti! El e cu tradiţia conservatoare până la un oarecare punct, întru cât această tradiţie nu-i stîrbeşte popularitatea la muncitori; el e şi cu aspiraţiunile păturei muncitoare, dar iarăşi numai întru cât acestea nu ameninţă să slăbească instituţiunile existente ale statului. Este naţionalist înfocat, dinastic, apărător al culturii până chiar şi al clasicismului, dar numai întru cât hainele aceste pe care el le îmbracă sunt sărbătorite de mulţime; în alte ocazii, şi cu acelaşi entuziasm, el va fi socialist, internaţional, republican, şi partizan fără rezervă a învăţământului practic profesional.

Liberalismul nu e o dorinţă, ci e o tactică, un program de oportunitate politică. Lui nu trebuie să-i ceară cineva acea ce el nu vrea şi nu poate să dea; adică un program logic de idei. Această greşeală se face însă prea adeseori.

Succesul partidului liberal oportunist stă în disciplina partizanilor săi şi în abilitatea şefului conducător; gloria lui în fapte, nu în idei.

Aceasta ne învaţă cu deosebire istoria partidului liberal de la noi din ţară.

Constituit într-o epocă de tranziţie, popularitatea lui la început nu cunoscu nici o margine. Natura negativă a principiilor sale, le făcea pe acestea să apară tocmai cu atât mai largi şi cu atât mai împăciuitoare pentru toată lumea. Ele susţineau pe rând toate aspiraţiunile claselor sociale. Fu un timp când fruntaşii partidului liberal treceau drept socialişti republicani; şi veni apoi un

alt timp când ei revendicară pentru ei titlul de adevărați conservatori și de unici susținitori ai bolții statului. Și cu drept cuvânt în ambele cazuri. Principiile liberalismului sunt atât de generoase, sau atât de elastice, în cât ele se pot acomoda ușor la situațiuni reale deosebite.

Apoi marile succese ale partidului liberal de la noi fură obținute tocmai pe timpul când disciplina partizanilor era desăvârșită; când abilitatea șefului era în deosebește recunoscută. Cei 12 ani de guvernare a lui I.C. Brătianu sunt anii cei mai glorioși ai partidului liberal. Și aceasta iarăși foarte explicabil. Unde disciplina nu poate să fie impusă prin idei, ea se impune prin prestigiul șefului conducător. Într-un partid conservator sau democrat, unde influența doctrinei e mai pronunțată, șefii își pierd autoritatea când nu mai reprezintă ideea; la liberali din contră, realizarea ideei, cât de măreață fie ea, e lăsată la cumințenia șefului!

De aci, oarecare inferioaritate a partidului liberal față de celelalte partide; dar, de altă parte și oarecari avantagii în favoarea sa. (...)

Partidul conservator

Ne rămâne încă o importantă cestiune de examinat înainte de a termina micul nostru studiu asupra doctrinei conservatoare, anume cestiunea partidului conservator.

În această parte însă metoda noastră de expunere va fi puțin schimbată.

În discuțiunile de până acum, pentru a păstra inducțiunilor făcute un caracter mai obiectiv, ne-am referit în generalitatea cazurilor la fondul comun al politicei tuturor popoarelor și numai accidental la situațiunea politică a țării noastre; în cestiunea partidului conservator va trebui însă să avem în vederea în primul rând situațiunea politică a țărei în care acest partid își are existența. Un partid politic e totdeauna al unei țări, și al unei epoci de timp, prin urmare nu se poate discuta asupra organizărei lui în genere. Dar schimbând metoda, noi vom stărui cu toate acestea a nu ne abate câtuși de puțin de la obiectivitatea științifică cerută.

Necesitatea organizării partidului conservator pe baza unei **doctrine bine lămurite**[1], cu programul și idealul său propriu, nu a început a fi simțită

[1] Subliniez această specificare, pentru a evita o confuziune regretabilă pe care ușor ar putea-o comite un cetitor distrat. Organizarea partidului conservator, e bine-înțeles, că de fapt și prin tendința sa protivnică liberalizmului, datează de mult; numai organizarea sa pe baza unei doctrine este de dată recentă. A se vedea în această privință acele scrise de d. Titu Maiorescu în prefața, pag. 12-21, vol. III, din Discursuri Parlamentare.

în țară la noi de cât în timpurile cele mai din urmă. Cauza acestei întârzieri trebuie căutată în primul rând, după părerea noastră, în lipsa unui partid democrat.

Dacă partidul liberal ar fi fost mai fidel începuturilor sale democrate-revoluționare, și dacă la conducătorii săi ar fi continuat tendințele împrumutate apusului, atunci negreșit, că încă de mult, s-ar fi trezit în conștiința publică a țării, necesitatea politicei conservatoare. Din fericire însă pentru țară, - deși cu regretul conservatorilor militanți, - partizanii democraților de odinioară formară un partid liberal, și reușiră să opereze între fruntașii săi o selecțiune nemerită, înlăturând elementele democratice reprezentate prin C.A. Rosetti și dând mână liberă lui I.C. Brătianu. Acesta se îndrumă spre o politică oportunistă și salvă astfel instituțiunile statului de dezastrul vreunei experiențe nenorocite. Cât timp guvernă I.C. Brătianu rațiunea partidului conservator era greu să se arate. Ca partid de control, această rațiune nu și-ar fi găsit ecou în masele electorale; iar ca partid de principii ea ar fi găsit o concurență prea covârșitoare în generoasa maleabilitate a inteligenții lui Brătianu. Această situațiune durează până aproape de 1888. Spre epoca acea începu să se simtă în publicul nostru o reacțiune puternică în contra partidului liberal, dar nu în scopul da a afirma noi principii, cât mai mult în dorința de a schimba sistemul liberal de guvernământ. Ultimii ani ai lui I.C.Brătianu grăbiseră într-adevăr transformarea partidului liberal într-o simplă colectivitate.(...)

(C. Rădulescu - Motru, Doctrina conservatoare, în „Studii filosofice" - IV, București, 1901, p.179-181; 192-197)

G. GR. CANTACUZINO

Discurs rostit la întrunirea de la 16/29 ianuarie 1905, în Iași

(Liniamentele platformei electorale a Partidului Conservator - n.n.)

Ideia penru care partidul conservator a luptat în cei patru ani din urmă a învins.

Acestă idee o cunoașteți. Este existența a două partide de guvern, amândouă tari, amândouă stând în cadrul Constituțlunei și venind rând pe rând la cârma țării, cu tendințe deosebite, dar fără o rupere de continuitate care ar face sterilă munca națională.

Concepțiunea aceasta, care a fost aceea a marii generațiuni căreia datorim România modernă, este singura care ne poate asigura și liniștea și progresul neîntrerupt, două lucruri absolut indispensabile unei vieți politice sănătoase. Numai în convingerea că câmuirea de astăzi va fi opoșițiunea de mâine, guvernele pot găsi o stavilă la atotputernicia lor, și, numai cu siguranță că opoșițiunea de astăzi se va transforma în cârmuirea de mâine, opoșițiile pot înfrâna ispita hotărârilor pătimașe și a făgăduielilor primejdioase.(...)

In politica internă, grija de căpetenie a unui guvern conservator trebuie să fie ațintită către acea parte a populațiunei care a câștigat mai puțin din repedea transformare prin care a trecut statul român în veacul din urmă, către populațiunea rurală.

Neapărat toate îmbunătățirile ce s-au făcut și se vor face în Regatul nostru îmbunătățește și starea celor de la sate, dar sunt măsuri cari ating în chip direct soarta populațiunei rurale și cari trebuie să atragă toată solicitudinea noastră.

Actuala stare de neprevedere, care expune populațiunea noastră rurală la necesitatea de a fi ajutată de stat pentru hrană și sămânță după fiecare an de secetă, nu mai poate dăinui.

Un sistem de asigurare permanentă se impune și vom lua măsurile legislative necesare spre a ușura pe viitor efectele unor asemenea calamități.

Partidul conservator a luptat din toate puterile în contra Casei rurale, care era menită să tulbure adânc liniștea țărei, și în scurtă vreme s-o sărăcească și s-o decapiteze.

Partidul conservator, însă, nu înțelege ca, odată cu vânzarea actualelor moșii ale statului, să se istovească domeniul statului, care constituie reserva generațiunilor viitoare.

Vom asigura reînoirea permanentă a domeniului statului prin cumpărarea de moșii și păduri particulare cari ar fi scoase spre vânzare la licitație publică.(...)

Viața sufletească a țărănimei stă legată de școală și biserică.(...)

Școala rurală, ca să fie în adevăr folositoare, trebuie transformată astfel în cât să răspundă la adevăratele nevoi ale țăranului român. De aceea, vom simplifica și reduce programul cunoștințelor obligatorii, dând mai multă desvoltare celor necesare unei bune gospodării rurale.(...)

Vom înlesni, pe cât ne va fi posibil, înmulțirea instituțiunilor de credit, și, pentru a veni și în ajutorul celor mulți și slabi, vom ușura constuirea societăților cooperative și vom crea și un munte de pietate.

Orice s-ar face în această direcțiune avuția noastră de căpetenie rămâne tot agricultura.

Vom căuta să dăm agriculturii tot ce putem da.

In prima linie stă sporirea mijloacelor de transport.(...)

Făcând pe toţi să ştie că violarea legei nu se poate făptui de nimeni, va creşte şi respectul legii la guvernaţi şi tema de răspundere la guvernanţi. Şi societatea română se va asemăna şi mai mult cu societăţile occidentale de la cari s-a inspirat în renaşterea ei.(...)

Imbunătăţirile legislative nu trebue să se oprească de partea stângă a Dunărei.

După 25 de ani de la alipirea provinciei lui Mircea cel Bătrân cu patria mumă, credem că a sosit timpul să împlinim dorinţa Constituantei şi să studiem chipul în care vom putea introduce şi în Dobrogea viaţa politică.

Asimilarea constituţională va veni astfel să complecteze asimilarea deja realisată în aspiraţii şi simţiri.(...)

(Programul Partidului Conservator - Discurs rostit de G.Gr. Cantacuzino la întrunirea de la 16/29 ianuarie 1905 în Iaşi,Bucureşti, 1905)

IOAN N. LAHOVARI

Chestia agrară în România (1907)

(O obordare conservatoare a problemei agrare - n.n.)

(...)

Ce scop au urmărit oare organizatorii răscoalelor?

Mijloacele întrebuinţate ne arată în mod lămurit obiectivul acelora cari le-au urzit.

In realitate, a fost în toată ţara o tentativă făcută pentru a sili prin teroare pe proprietari şi pe arendaşi să renunţe la exploatarea moşiilor mari şi să le dea cu arendă asociaţiunilor de ţărani şi Bancilor populare.(...)

Aceasta explică pentru ce mişcarea despre care se spunea că a fost provocată la început prin ideile antisemite, prin abuzurile trustului din Moldova de Sus, sau prin exigenţele execesive ale arendaşilor cari, în urma urcării arenzilor, au agravat la rândul lor condiţiunile în cari sub-arendau ţăranilor, - în loc de a se limita la regiunile ţării şi la proprietăţile unde aceste plângeri puteau să aibă oarecari temeiu, a fost din contra generală şi s-a întins de la Dorohoiu la Mehedinţi, n-a făcut nici o deosebire între proprietar

şi arendaş, între moşiile în cari condiţiunile erau favorabile ţăranilor şi acelea unde ele erau uzurare, sau numai oneroase.(...)

Pare dar că adevărata cauză determinantă a exploziunii revoltelor agrare trebuie să fie căutată acolo şi nu aiurea (...)

A fost tentativa de a pune mâna prin violenţă şi teroare pe exploatăţiunea moşiilor proprietarilor mari.

Or, un lucru asemenea e evident: în ziua, în care de voie sau de nevoie, un proprietar şi-a arendat moşia la o asociaţiune de mai multe sute de săteni, nici odată - zic nici odată - nu vă putea reintra în posesiunea averei sale.(...)

Arendarea la asociaţiuni generalizată, este în scurt timp expropriere fără indemnitate; este, ceva mai mult, în toată ţara, substituirea culturei ţărăneşti la marea cultură care, mai raţională, mai bine înzestrată cu capitaluri, produce mai mult, (15 până la 20 la sută mijlocie) şi dă o calitate superioară (15 la sută ad valorem.(...)

De altă parte, e mai bine, să se suprime pe cât posibil intermediarul între proprietar şi ţăran, de vreme ce unul şi altul profită atunci de partea ce revine intermediarului. Iată de ce este de dorit, când nu există pedică majoră, ca proprietarul să-şi caute singur moşia, în loc de a o arenda.(...)

Este evident că dacă - cum o repetă cu prisos nu numai oratorii de la Capşa şi capetele grozave ale elevilor învăţământului universitar şi chiar secundar; dar atâţea publicişti şi oameni politici, unii cu conştiinţa limpede a scopului pe care-l urmăresc, alţii cu o înconştienţă naivă şi un umanitarism puţin luminat, singura cauză a revoltelor agrare ar ţine de lipsa de pământ de care ar suferi ţăranul şi de impilarea a cărei victimă ar fi, leacul ar fi indicat şi de o simplicitate revoluţionară: să se deposedeze proprietarii marii spre a adoaga la jumătatea posedată de ţărani noştri cealaltă jumătate a pământului României; sau încă, dacă s-ar lăsa să mai existe marile moşii să intervină statul în contractul de muncă între proprietar şi ţăran şi să fixeze un maximum peste care nu s-ar putea trece în condiţiunile în cari proprietarul ar închiria pământul său ţăranilor.

Aci suntem în plin socialism; aceasta tocmai este teza partidelor muncitorilor cari voiesc ca în loc de a se lăsa liberă desbaterea preţului muncii, puterea publică să intervie spre a fixa în favoarea lucrătorului un minimum de salariu.(...)

La drept vorbind, de cât să se admită acest principiu periculos şi care ar face ca proprietarul să se găsească grevat în proprietatea sa de o adevărată servitudine în folosul lucrătorilor pe cari i-ar întrebuinţa, mai bine aşi vrea ca

marii noştri proprietari să se resemneze încă odată, cu preţul unui indemnităţi, la jertfa unei oarecari fracţiuni a moşiilor lor, pentru a rămâne cel puţin absolut stăpâni pe rest.(...)

După teribila zguduire prin care trecurăm, trebuie mai înainte de toate să luăm măsuri energice pentru ca urzitorii de discordii să ştie că orice nouă încercare de a aprinde ţara, va fi repede înăbuşită.(...)

Ar trebui deci, înainte de toate să organizăm straşnic o numeroasă jandarmerie rurală, din care o mare parte va trebui să fie călare.(...)

Va mai trebui încă să se împartă armata în diferite puncte ale ţării studiate mai dinainte cu îngrijire în aşa chip, încât să se poată transporta totdeauna în punctele ameninţate şi să sosească la vreme pentru a împiedica catastrofele.

Ar trebui să se întărească în mod considerabil efectivul batalioanelor trupelor permanente şi să se mărească numărul acestor unităţi. Sistemul coloanelor de infanterie călăreaţă care au adus englezilor servicii aşa de mari în timpul războiului Translvaalului ne-ar da, cred, indicaţiuni preţioase.(...)

In acest chip, orice încercare de revoltă ar putea să fie înăbuşită de la început, şi contagiunea exemplului ar fi evitată.(...)

In aceiaşi ordine de idei o lege asupra responsabilităţei colective a comunelor, în caz de tulburări şi de atentate la persoane sau la proprietăţi, mi se pare necesară.(...)

(Ioan N. Lahovari, Chestia, agrară în România, Bucureşti, 1907, p. 43-52)

P.P.CARP

Discurs pe marginea raportului privind „Legea invoielilor agricole şi a izlazurilor comunale" depus de guvernul liberal la 8 decembrie 1907, raportor: Al. Djuvara

(Raportul administraţiei - relaţii de proprietate în viziunea lui Carp - n.n.)

„Chestiunea imaşurilor pentru mine, domnule Preşedine (M. Pherekyde) nu este o chestiune de imaş. Pentru mine, şi viitorul o va proba, este o improprietărire pe scară ridicolă. Iată adevăratul sens al imaşurilor dumneavoastră. proprietarul vinde şi eu l-aş sfătui să vândă, chiar dacă n-aş avea îndemnul angajamentului luat, pe care îl voi menţine cu toată scrupulozitatea. L-aş sfătui să vândă ca să facă proba necugetării dumneavoastră.

Domnilor, cu toţii voim să stârpim abuzurile, cu toţii, şi liberalii şi conservatorii, dar nu cred că aveţi să ajungeţi la acest rezultat pe calea pe care aţi apucat; nu cred că vom ajunge la acest rezultat, dacă nu vă veţi da seama de un lucru, de care am să vă vorbesc acum.

Că legea, în principalele ei dispoziţuni e rea; că legea, în principalele ei dispoziţiuni nu atinge telul dorit.(...)

Credinţa mea se întemeiază pe faptul următor: că trei sferturi din suferinţele ţăranilor provin din administraţiunea noastră.

Ţăranul este împilat de primar, de notar, de jandarm, de sub-prefect, de toţi agenţii subalterni administrativi şi nu vă puteţi închipui sumele enorme ce se storc de la ţărani pe această cale.(...)

Şi atunci, domnule preşedinte, trebuie să ne întrebăm: cum se face că noi tolerăm, şi conservatorii şi liberalii, o asemenea stare de lucruri? Cum se face, că dacă în privirea împroprietăririi, în privirea şcoalelor tot am făcut ceva, în privirea împilării de care suferea ţăranul din partea administraţiei nu am făcut nimic?

Explicaţiunea e uşoară, dar e foarte tristă: explicaţiunea e că şi Partidul Conservator şi Partidul Liberal au tras profit, ca partide politice, de această stare de arbitragiu şi de corupţiune. Nu am făcut nimic pentru că am avut interes să nu facem nimic. Noi am sustras administraţia de la răspundere pentru că nu i-am cerut niciodată administraţie; am cerut numai talent electoral şi am închis ochii de la toate celelalte cazuri. De îndată ce un primar, un institutor, un subprefect, un prefect era bun agent electoral, el era sacrosant.(...)

De aceea, domnule preşedinte, cu Legea tocmelilor agricole, căreia nu-i dau importanţa pe care i-a dat-o domnul raportor, nu vom face nimic, dar absolut nimic. Chiar cu Legea bancii agrare cu exproprieri, cu ce veţi voi, nu vom face nimic, dacă nu sustragem în această ţară administraţia de sub înrâuirea partidelor politice.(...)

(Dezbaterile Adunării Deputaţilor, şedinţa din 14 decembrie 1907, p. 182-183)

TAKE IONESCU

Discurs rostit la întrunirea de la Iași din 2 martie 1908

(Despre identitatea Partidului Conservator Democrat format de Take Ionescu în ianuarie 1908 - n.n.)

(...)

Am dreptul deci să vă spun: avem cu noi tradiţlunea trecutului, cu dorinţa însă se a o reînnoi, de a o înavuți, de a o adapta la nevoile prezentului și privind totdeauna înainte la viitor.

Iată, domnilor, unde văd eu garanţia succesului. Dacă am fi o alcătuire de oameni, cari nu și-au făcut niciodată dovezile, oricât de numeroși; dacă n-am fi fost încercați; dacă după noi ar veni lumea numai cu iluziunea pentru ceeace pot să spere, iar nu și cu știința de ceeace am realizat, - n-am putea să avem decât un succes cam ca al generalului Boulanger[1].(...)

Eu, Domnilor, sânt încântat că național-liberalii vor să execute ideile noastre, dar nu văd nevoia de a mai alege încă un național-liberal, ca să pună în practică ideile noastre și propunerile noastre cele vechi; sânt poate convertiții din ultimul ceas.(...)

Este adevărat: existența a trei partide încurcă mersul treburilor statului și fatal unul - acesta, sau celălalt - va trebui să topească pe celălalt, să desființeze pe celălalt. Care este, domnilor, cel menit să reducă, să desființeze pe celălalt? Credeți d-voastră că partidul, care spune cu dispreț că nu-i trebuie numărul, poate, într-o societate democratică, să desființeze partidul căruia i se recunoaște numărul? Credeți d-voastră că partidul „foștilor" are să desființeze partidul „viitorilor"?

Credeți d-voastră că partidul cu compartimente are să desființeze partidul ierarhiilor naturale?

Și credeți d-voastră că partidul acelora, cari singuri n-au guvernat niciodată, cari în tovărășie n-au mai guvernat de la 1895, va putea vreodată să desființeze partidul care cu ei a guvernat înainte de 1895 și care de două

---

[1] Boulanger Georges (1837 - 1891). Între 1886 - 1890 este ministru de război în Franța. Devine popular în rândurile armatei și al unor straturi populare, recurgând la demagogie și populism. Acuzat de tentativă de destabilizare a ordinii republicane și de conspirație s-a exilat la Bruxelles spre a evita arestul. S-a sinucis la 54 de ani din motive sentimentale.

ori a guvernat singur, fiindcă am pretenţiunea că aci se află aproape întreg partidul care a guvernat, şi la 1899, şi la 1904?

Credeţi d-voastră, domnilor, că partidul care nu şi-a descoperit sentimentele lui democratice decât după ce noi ne-am luat titlul de conservatori-democraţi, - care nu a înţeles încă nevoile cele mari ale statului, căci nu a primit să conclucreze cu partidul liberal la reforma agrară, decât după ce refuzase toată vara şi toată toamna şi numai după ce am luat iniţiativa în secţiunile Camerei şi se găsea aproape în faţa unui fapt împlinit, - credeţi d-voastră, că acest partid va fi în stare să desfiinţeze partidul care cel puţin de un an de zile dă dovada vie că a înţeles şi gravitatea situaţiunii şi a ştiut să se înalţe până la acea gravitate? De sigur, domnilor, nu. (...)

(Discursurile d-lui Take Ionescu de la 20 ianuarie - 22 iunie 1908, Bucureşti, 1908 p. 47-49)

TAKE IONESCU

Discurs ţinut la întrunirea din Ploieşti la 9 martie 1908

(Partidul Conservator Democrat se doreşte o formaţiune de „centru" între liberali şi conservatori - n.n.)

(...)

Eu, domnilor, n-am ridicat acest steag numai pentru a ne face un loc între cei doi, dar pentru ca, prin forţa noastră, să ţinem în strună pe liberali şi, prin mai marea forţă a noastră, să dospim pe ceilalţi. Cine va fi printre dânşii element de muncă şi de valoare, cine va şti să se închine vremurile celor noi, va fi bine primit, chiar dacă mă va fi insultat.(...)

Mai este însă, domnilor, încă un cuvânt pentru care trebuie să învingem, şi cu aceasta încheiu: Nenorocirea a făcut ca de câte ori un element nou, un element democratic s-a distins în partidul conservator prin muncă şi servicii, sfârşitul i-a fost rău. Vasile Boerescu făcuse mari servicii partidului conservator; a fost o vreme în care Vasile Boerescu era sufletul acestui partid. Boerescu a sfârşit amărât şi afară din partid. Păucescu, la un moment dat, fusese sufletul partidului, sufletul tinerimii partidului: Păucescu a isprăvit rău. S-a zis că este o simplă întâmplare. E bine să fie o simplă întâmplare. Dar atunci este datoria mea să dovedesc că nu a fost decât întâmplare, şi că nu este adevărat că în

armata conservatoare, fatal acei cari nu sunt conservatori născuți nu pot să se suie de cât până la gradul de aghiotanți ai celor născuți, căci, dacă ar fi astfel, ar pieri partidul conservator din această țară: căci noi cei născuți suntem așa de mulți încât i-am strivi numai prin suflarea noastră.

(Discursurile d-lui Take Ionescu de la 20 ianuarie - 22 iunie 1908, București, 1908, p. 63-64)

TAKE IONESCU

Discurs rostit la întrunirea Patidului Conservator Democrat la Roman în ziua de 30 martie 1908

(Partidul Conservator Democrat ca posibilă inovare a conservatorismului român - n.n.)

(...)

Nu este om cuminte care să nu simtă că societatea noastră românească, transformată cu repeziciune prin setea noastră de a câștiga timpul pierdut în atâția secoli în cari am stat pe loc, că societatea românească este zbuciumată, este turburată de tot delul de idei anarhice cari sunt și mai periculoase, când se întâmplă să fie sincere. Ați văzut în anii din urmă atâtea semne de descompunere socială; ați văzut, la un moment dat, acum un an și jumătate,cel dintâi corp al țării, Universitatea, recurgând la mijlocul lucrătorilor din occident, punându-se în grevă, ca să împiedice crearea a 18 catedre pe cari făuritorii grevei de atunci le-au votat astăzi la Cameră.

Ați văzut, domnilor, a doua anarhie, atunci când un guvern al nostru își făcea cu timiditate, cu execesivă timiditate, datoria contra revoltelor; ați văzut întrunirile, ați văzut protestările, ați citit broșurile oamenilor cari fuseseră oameni de guvern, cari ar fi trebuit să fie oameni cuminți și oameni cu răspundere, și cari strigau că se vor ridica pietrele, dacă ne vom face datoria.

Ați văzut în urmă, domnilor, ca în unele vedenii apocaliptice, ați văzut neștiința, barbaria, care stă în sufletul unei mari părți a populațiunii noastre - și dacă ar fi vorba de barbaria vrăjmașului, îl distrugi sau te depărtezi de dânsul; dar când este barbaria propriului tău frate, când este barbaria oamenilor, cari cu brațele lor cultivă pământul din care te hrănești, cari cu piepturile lor vor zidi, în ceas de nevoie, bariera de care să se izbească

vrăjmașul, - nu poți să privești nici cu răutate, nici măcar cu necaz barbaria lor: te cuprinde milă pentru barbaria lor, și în loc de ură către dânșii, ești și mai nenorocit, căci te simți dator să-i vindeci de barbaria care i-a coprins.

Ați văzut, domnilor, în urmă, un guvern chemat de noi, căruia i-am dat mai mult decât popriilor noastre guverne, cunoașteți toți tot ajutorul dat - și nu vorbesc de ajutorul de bile, dar de ajutorul de suflet, căci nu am voit nici să sgândărim nemulțumirile legitime, nici să capitalizăm suferințele reale - l-ați văzut alunecând în unele din propunerile lui la idei cari cu vremea vor fi adânc periculoase; i-ați auzit, mai ales în discursurile lor, aruncând sămânța acelor adânci turburări sufletești cari nu pot să nu aducă roade rele, oricât de inocente le-ar crede autorii lor fanteziști.

Era dar nevoie, este nevoie de organizarea unor forțe cari nu numai să proclame, dar cari să poată să apere ideile conservatoare.

Și cum se pot apăra, domnilor, ideile conservatare? Un singur mijloc este; nu cunosc altul: deosebind din cerințele vremii ce este folositor, ce este indispensabil, de ceeace nu este, și luând, tu conservator, în mâna ta, reformele cele reale, chiar cele cari ar părea cele mai periculoase, dar dospindu-le astfel încât să nu turburi temeliile sociale, să nu trăiești într-o zi ceea ce alte țări trăiesc într-un veac, și să nu-ți rupi gâtul din vina că ai trăit prea mult într-o zi. Dacă este așa, atunci eu simt, și nu pot să nu simt, că îmi stă în cale o invinuire.(...)

Neputința de a apăra ideile conservatoare prin direcțiunea fuziunii a fost stabilită prin purtarea partidului de la fuziune până în ianuarie.

Ei bine, am pretențiunea că ideile conservatoare vor fi apărate mai bine, pot fi apărate mai bine, după această ruptură, care numai temporal este ruptură, adică până când cei mai mulți de dincolo vor înțelege că trebuie să vie aci, fiindcă altfel sunt condamnați să dispară, - după această ruptură care nu este o scădere, ci o întărire,(...)

(Discursurile d-lui Take Ionescu de la 20 ianuarie - 22 iunie 1908, București, 1908, p. 70-72)

PROGRAMUL PARTIDULUI CONSERVATOR DIN 1913

Prin Pacea de la București s-a pus capăt crizei balcanice, care fusese până atunci obiectul principal al preocupărilor țării.

Acum își reiau rândul lor cestiunele de ordin intern, în frunte cu cestiunea agrară.

Credincios trecutului său, partidul conservator își închină activitatea în cercetarea măsurilor de întărire morală și materială a clasei țărănești, care a dovedit și vigoare și unitate de gândire națională.

Independent de măsurile pe care le crede indicate, partidul conservator este gata să cerceteze orice așezământ s-ar propune și care ar realiza progresul căutat, fără atingerea dreptului de proprietate, punct fundamental în Constituțiune și în starea noastră socială.

***

Respingem ca o utopie primejdioasă formula, că orice sătean muncitor de pământ trebue să fie înzestrat cu pământ.

Materialicește, acest lucru este nerealizabil: tot pământul de arătură al întregei Românii nu ar ajunge pentru a încăputa pe toți capii de familie rurali.

Economicește, el este primejdios pentru țară: generalizarea uniformă a unui mic și mediocru lot țărănesc ar fi scăderea, în calitate și în cantitate, a producțiunei totale, deci slăbirea țării și a creditului ei.

***

Sănătos este atunci să cauți a înlesni accesiunea pământului, în loturi destul de întinse, țăranului harnic și priceput, care se selecționează de la sine prin aceste calități.

Deci, ca primă măsură, trebue să se desprindă treptat din proprietatea cea mare o porțiune, care să meargă la proprietatea cea mică.

Aceasta, o afirmăm cu tărie, se poate face cu siguranță și destul de repede pe cale de evoluțiune, fără mijloace revoluționare cu totul inutile.

Să cercetăm acest punct mai de aproape:

Sunt mai întâi disponibile, ca proprietate de stat sau de mână moartă, aproximativ 500.000 ha., fără a socoti averea considerată până acum ca indisponibilă, din vechi clauze testamentare.

Mai sunt în circulație - lucru esențial de notat - anual, peste 100.000 ha, proprietate mare, de la 1000 pogoane în sus, cari se vând voluntar; toate aceste imobile, pe care proprietarul mare le lasă să iasă din mâna lui, ar trebui culese și adunate pentru a fi transmise micei proprietați.

Ar mai fi, în sfârșit, un al treilea izvor de alimentare treptată a micei proprietăți, în vânzările parțiale pe care proprietarii, fie pentru a stinge o sarcină ipotecară, fie pentru a constitui, ei, loturi țărănești, le-ar face, de sigur voios, dacă ar avea la îndemână un institut de credit, care să le garanteze plata. Noi, la 1908, am cerut ca să poată interveni Casa Rurală când un proprietar voiește să constituie loturi de la 15 la 50 ha, în favoarea sătenilor. Camera liberală ne-a refuzat această cerere atât de folositoare și de împăciuitoare între clase.(...)

De aceia credem că Statul este dator să intervină de îndată, cu autoritatea lui, cu mijloacele lui, pentru a îndeplini oficiul de culegător al proprietății rurale care se vinde, total sau parțial, pentru a o transmite țărănimii.

Statul dispune azi de un organ creat și încercat: Casa Centrală a Băncilor Populare. Ajunge ca această Casă să fie autorizată a emite obligațiuni garantate de Stat, pentru ca această vastă operațiune să fie realizabilă. Printr-însa, ea se poate chiar înfăptui în condițiuni mai avantajoase țărănimii.(...)

In afară de această sferă de acțiune nemijlocită, Casa Centrală va mai putea face oficiu de Credit funciar pentru mica proprietate rurală, când, peste trei ani, lotul țărănesc devenind alienabil, se va opera desigur o întreagă transformare în regimul acestei proprietăți.

Statul va deveni astfel regulatorul operei de prefacere rațională a proprietății rurale.

Și este de o elementară prudență, într-o țară tânără, în care ideile de o ordine fixă nu sunt încă înfipte, ca să lăsăm un timp de aplicațiune acestui întreg joc economic, înlesnit, dar dirigiuit de stat.

***

Nu ajunge să ajutăm pe țăran să dobândească pământ. Trebuie, mai presus de toate, să-l punem în situațiune de a-l stăpâni cu folos.

Deci, ca o a doua măsură, trebuie să procurăm clasei țărănești credit ieftin și să-i facem educațiunea agrară.

Pentru aceasta, avem obștiile de arendare, care conțin în sâmbure elementele necesare.(...)

Generalizarea acestor metode ne-ar conserva binefacerile unei mari culturi, făcută însă de cultivatori mici.

***

Când vorbim de mica proprietate, trebuie să se ştie că privim, ca protivnică interesului clasei ţărăneşti, împărţirea prin moştenire a lotului rural, sub oarecari margini.

Organizarea creditului funciar ţărănesc prin Băncile Populare, pe care l-am enunţat mai sus, va permite şi îndeplinirea acestei măsuri de prezervaţiune în contra proletariatului agrar.

***

Problema agrară nu trebuie privită numai din punctul de vedere al relaţiunei cu pământul.

Starea culturală, viaţa comunală şi moravurile administrative ale unei ţări, pot contribui mult la înălţarea sau la ţinerea pe loc a clasei rurale.

***

Instrucţia, la ţară, este absolut neîndestulătoare. Am creat mijloace. Trebuie acuma să avem învăţători adevăraţi, cari pregătiţi în şcoli normale, să poată da fiilor de săteni o cultură în stare de a răspunde trebuinţelor reale ale vieţii lor.(...)

Nimeni nu poate năzui la o schimbare radicală imediată. Credem însă că s-ar face o îndrumare serioasă, dacă s-ar da stabilitate capilor administraţiunii.

Prefecţii, supuşi unor condiţiuni severe de admisibilitate şi de ierarhie, neputând fi mutaţi decât în funcţiuni echivalente şi determinate prin lege, ar deveni, firește, administratori de carieră încercaţi şi prin aceasta chiar feriţi de impunerea exigenţelor electorale.

Atunci, li s-ar putea da mijloacele corespunzătoare rolului lor. Autoritatea prefectului, întărită ca iniţiativă şi ca execuţiune, s-ar întinde asupra tuturor organelor administrative, afară de Justiţie şi de Armată.

***

Ar fi înțelept să se aștepte realizarea acestor câștiguri, înainte de a se agita modificarea legei electorale. Cu un țăran temeinicește așezat, cap al unei gospodării serioase, cu o administrațiune cantonată însfârșit în rolul ei pur administrativ, lărgirea bazelor electorale ar însemna un progres simțitor.

Partidul Conservator nu este însă din principiu ostil, când se caută chiar azi o soluțiune.

PROGRAM

Partidul Conservator are credința nestrămutată că, în starea noastră socială și de cultură, este o necesitate de stat ca proprietatea să rămână garantată de Constituțiune cum se află astăzi.

Marea proprietate este un element indispensabil al tăriei și propășirei statului, și Partidul Conservator nu poate admite ideia că exproprierea silită să devină baza transformărei proprietății mari în proprietate mică.

Această transformare începe a se opera în chip normal și nu are nevoe decât de organizare, pentru a fi mai largă, mai repede și mai corespunzătoare trebuințelor sociale.

Transformarea proprietății mari trebuie să fie ajutată de stat.

Neaplicarea până azi a două cerințe de căpetenie ale Constituțiunei noastre: instrucțiunea obligatorie și descentralizarea administrațiunei, - lăsarea, de la 1864 încoace, într-o stare puțin lămurită, a micii proprietăți rurale, - îngrădirea ei prin dispoziții, cari au împiedicat jocul natural al forțelor economice, - au pus mica proprietate într-o stare de inferioritate, care impune statului datoria de a interveni cu hotărâre.

Dobândirea pământurilor Instituțiunilor de binefacere și persoanelor morale, grăbită prin impunerea unei sancțiuni care să o facă efectivă, - cumpărarea, cu drept de preferință, a proprietății de vânzare și transmiterea ei la clasa țărănească, - și înfăptuirea loturilor țărănești constituite voluntar, trebuie să fie operate de un organism de stat.(...)

Partidul Conservator constată că mulți mari proprietari sunt gata să înlesnească și să grăbească împroprietărirea țaranilor. El sfătuiește, în același timp, pe toți marii proprietari să aducă sacrificiile necesare pentru însemnatul scop.

El declară că, dacă toate înlesnirile propuse nu ar ajunge la rezutatul dorit, este hotărât să propună, la timp, măsurile devenite necesare împreună cu sancțiunea lor.

Pentru ca producțiunea să se mențină, și chiar să crească, Partidul Conservator crede că indivizibilitatea lotului țărănesc trebuie în deosebi garantată, iar lotul mărit la mai mult de cinci hectare, astfel ca țara să poată avea o puternică clasă de țărani proprietari.

Ținând seamă de elementele morale, cari contribuie la întărirea clasei țărănești, Partidul Conservator voiește, înainte de toate, ca școala să devie o realitate și învățământul ce se dă în aceste școli, întemeiat pe simțimântul național și religios, să fie totdeodată îndreptat spre trebuințele economice și sanitare ale săteanului.

Partidul Conservator afirmă că viața comunală contribuie la adevărata educațiune politică a poporului și că trebuie lăsate comunei mijloacele ei și putința de a se cârmui prin ea însăși.

El dorește, însfârșit, ca administrația, reorganizată și așezată temeinic prin stabilitate, să fie ferită de fluctuațiunile politice.

Partidul Conservator, care totdeauna și anume și în ultimii trei ani, a contribuit într-un mod așa de puternic la îndestularea trebuințelor armatei, e pătruns de necesitatea de a urma mai departe și fără șovăire pe această cale, recunoscând odată mai mult, însemnătatea misiunei ce o are armata română și despre care a dat o nouă și strălucită dovadă în decursul crizei balcanice.

Partidul Conservator crede că actualul sistem electoral nu a împiedicat propășirea țării și că schimbarea lui nu este cerută de vreo necesitate a momentului.

Dealtminteri o reformă constituțională nu trebuie să fie opera unui singur partid, ci rezultatul unei înțelegeri între partide, precum a fost pactul fundamental de la 1866.

(Programul Partidului Conservator, din 1913 București, 1913)

NICOLAE FILIPESCU

Cuvântarea rostită la întrunirea de la „Dacia" a „Acțiunii Naționale" la 23 noiembrie 1914

(Pledoarie pentru intrarea în război alături de Antantă -n.n.)

(...)

Iată cum ni se înfățișează situația noastră externă, demonstrată în cea mai simplă formă a unei teoreme.

Victoria Franței, Angliei și Rusiei înseamnă îndeplinirea idealului nostru național, unirea cu 4 jum. milioane de români și anexarea a 6 milioane de locuitori, dacă punem în socoteală și anclavele de altă naționalitate.

Din contră, victoria Austro-Ungariei alături (o regretăm) de Germania, însemnează - fiind chiar dacă România ar sta neutră - îngroparea idelului nostru, desnaționalizarea românilor din Austro-Ungaria și pierderea Regatului român.

Despre această independență, Imperiul otoman ne e plidă cum cucerirea economică și vasalitatea politică au putut merge până acolo, încât Germania să poată declara război în numele Turciei și fără voia ei.

Iar pretențiunile Austro-Ungariei din ultimatul ei către Serbia, dovedesc cum înțelege ea independența statelor mici și la ce ne putem aștepta, când ar fi victorioasă.

Dacă acestea sunt adevărate, pot afirma, cred că nici unul din statele beligerante nu are mai mult de câștigat, nici mai mult de pierdut, ca România în războiul actual.

Totuși, unii mai cred că am putea noi singuri, printre puterile interesate să rămânem în expectativă.(...)

Nu putem dar fi simpli spectatori, nepăsători încotro sboară victoria.

Va trebui să intrăm în război și dacă va trebui, nu mai rămâne decât o întrebare: Când?

Eu zic: cu cât mai repede, cu atât mai bine.(...)

(N. Filipescu, Pentru România Mare, București, 1925, p. 12-15)

I.N. LAHOVARI

Către toţi conservatorii

(Apel la unirea forţelor conservatoare sub semnul atitudinii favorabile pentru Tripla Înţelegere - n.n.)

Trăim zile grele; mâine, vom trăi zile mari.

Uriaşa luptă care de zece luni azvârlă pe unii încontra altora 16 milioane de ostaşi a pus pentru noi românii o problemă de viaţă şi de moarte. Ne-a făcut să vedem cu ochii putinţa realizării într-un moment apropiat a idealului naţional; pentru cei din generaţia mea acel ideal, părea un vis frumos, abia zărit în întunecimea vremurilor viitoare şi pe care numai generaţii ce vor fi după noi, l-ar fi putut vedea intrând în domeniul realităţilor.

Din ziua dintâi, naţiunea întreagă, cu acel instinct sigur care în momentele istorice luminează conştiinţa popoarelor a înţeles că nu putea România sta inertă şi nepăsătoare, în mijlocul luptelor ce aveau să schimbe faţa Europei, şi a ales fără sovăire, calea cea adevărată, care trebuia s-o ducă la realizarea idealului naţional şi la întregirea neamului.

Partidul conservator în imensa lui majoritate, a fost în aceste împrejurări, ca în totdeauna în strânsă legătură sufletească cu dorinţele, cu voinţa, cu aspiraţiunile poporului. Din ziua dintâi, la Consiliul de Coroană, prin reprezentanţii săi, a opinat clar şi energic, în contra acelora care credeau că România ar fi avut ori o datorie ori un interes de a merge cu Puterile Centrale.(...)

Putem afirma că pentru imensa majoritate a partidului două lucruri erau sigure:

1) Că trebuia să intrăm în acţiune;

2) Că acţiunea noastră trebuie să fie alături cu Puterile Triplei Înţelegeri.

Asupra momentului, asupra chestiunilor relative al preparaţiunea diplomatică şi militară au fost păreri opuse. Eu unul am luptat pe faţă contra celor nerăbdători, am susţinut cu energie pe d.Al. Marghiloman, în tot cursul perioadei de aşteptare pe care o credeam că numai la primăvară era să înceteze.(...)

Când şeful a fost pus în minoritate în Comitetul Consultativ, compus din toţi foştii miniştri cari au avut onoarea de a guverna ţara în numele partidului conservator când majoritatea reprezentanţilor partidului în Parlament - acum 26 faţă de 16 - a desaprobat atitudinea sa, când la Comitetul executiv din 20 aprilie, abia cu o majoritate de 5 voturi (32 contra 27) a obţinut o moţiune de încredere; când nici după acest rezultat, cu toate stăruinţele noastre (ale mele

în particular) n-a încetat desbinarea în partid, atunci m-am văzut nevoit să-i declar d-lui Maghiloman, că nu mai credeam că un şef contestat, combătut, să aibă puterea d-a reprezenta partidul în aceste momente grave, şi că eu unul nu-l mai puteam susţine înainte.(...)

(I.N. Lahovari, Către toţi conservatorii Bucureşti, 1915 p. 3-8)

Capitolul IV

PARTIDUL NAȚIONAL ROMÂN DIN TRANSILVANIA

PRONUNCIAMENTUL DIN BLAJ (1868)

"Inteligența română, adunată spre a serba aniversarea zilei de 3/15 mai, celei atât de memorabile în analele națiunii române, pătrunsă de însemnătatea zilei, după terminarea serbării a aflat cu cale a se aduna într-o unire, și între marginile legii a discuta, atât asupra situațiunii politice prezentate, în care, în contra voinței sale, se vedea aruncată, pe sine și pe națiunea română, cât și ca cetățeni credincioși augustului monarh și mare principe, și țării, asupra mijloacelor ce le consideră a fi sigur corespunzătoare spre delăturarea nemulțămirilor interne ce domnesc în națiunea română din Transilvania și se manifestă pe toată ziua, din toate unghiurile țării.

Deci, preînștiințând lucrul la locul competent, s-a întrunit spre scopul preamintit.

Intrunirea formată în modul acesta, după dezbatere, precum o cerea momentul obiectului, face următorul pronunciament:

Considerând nemulțămirea generală; considerând pericolul prea învederat, în care ajunse națiunea română, limba și confesiunile ei, prin starea prezentă a lucrurilor și nemulțămirea provenitoare de aici; considerând că acesta din urmă (pericolul) nu se poate delătura decât punându-se în viață principiile de egalitate, atât națională cât și confesională: din dorință către patrie și națiunea noastră, cari sunt aruncate pe marginea unui abis și nu se pot mântui decât prin mulțămirea justelor pretensiuni ale națiunii noastre, care face majoritatea precumpănitoare a locuitorilor Transilvaniei, declarăm a rămâne neclătiți pe lângă principiile și pretensiunile proclamate sărbătorește de națiunea română în adunarea generală și legală de la 3/15 mai 1848. Iar în special, că:

1. Ne pronunțăm pentru autonomia Transilvaniei, pe baza diplomei leopoldine și a sancțiunii pragmatice, cu atât mai vârtos, că și autonomia țărilor croato-slavone e recunoscută, deși relațiunile acelora către Ungaria au fost cu totul diferite de ale Transilvaniei.

2. Ne pronunțăm pentru reactivarea articolilor de lege aduși în dieta de la Sibiu din anul 1863/4, prin ambii factori competenți ai legislațiunii, sancționați de Maiestate, publicați și puși în viață, prin cari articole națiunea română s-a înarticulat ca națiune regnicolară, iar limba și confesiunile ei au fost garantate.

3. Ne pronunțăm pentru redeschiderea dietei transilvane pe baza unei adevărate reprezentațiuni poporale; după drept și cuviință, în sensul votului dat de minoritatea română în dieta feudală de la Cluj din anul 1865. Dieta pestană noi nu o putem considera de îndreptățită a face legi valide pentru Transilvania, nici pe transilvănenii cari poate vor fi șezând într-însa de reprezentanți legali ai țării noastre.

Fiindcă între împrejurările prezente nu ne-a rămas alt teren pentru a câștiga încuviințare și valoare convingțiunilor noastre politice, ne restrângem la descoperirea lor pe calea publicității, ca cel puțin în modul acesta să ne împlinim datorința de cetățeni, nizuind totodată a face și un serviciu regimului prin descoperirea francă a nemulțămirii provenitoare din purcederea dânsului în afacerile Transilvaniei. Blaj, 3/15 mai 1868".

(Teodor V. Păcățian, Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară, vol. IV, Sibiu, 1906, p. 354-355).

SCRISOAREA LUI ALEXANDRU MOCSONYI

(Atitudinea politică a fruntașului mișcării naționale române din Transilvania - n.n.)

Pe când încă nici nu se începuseră bine mișcările electorale în țară, în scopul trimeterii de deputați la dieta ungară de nou convocată, Dr. Alexandru Macsonyi a adresat publicului cetitor român următoarea scrisoare deschisă, în care se cuprindeau luminoase puncte de orientare, cu privire la atitudinea politică a românilor din statul ungar:

(...)

Intr-adevăr, dacă și ideile cele mai sublime și mai salutare, sfințenia cărora, independentă de împrejurări cauzale, zace pururea în raportul intim al ideilor

cu legile eterne ale progresului omenesc, până ce ele vor fi cuprinse numai de puțini singuratici, și vor fi nepricepute de mulțime, până atunci apar și dispar, ca niște umbre neputincioase. Dar în momentul în care ideea a preocupat mulțimea, atunci numai decât din umbra neputincoasă se naște o putere generală, tare și binefăcătoare. Generală, fiindcă lățirii lor nu pot pune stavilă nici tendințele castice, nici formulele artificiale ale politicei. Tare, fiindcă pentru timp îndelungat nu i-se poate opune nici o putere omenească. Binefăcătoare, căci înaintează desvoltarea și progresul omenimei.

Aceasta e natura comună a tuturor ideilor domnitoare în diferite epoce istorice, ale genului omenesc, aceasta e și natura ideii de naționalitate, domnitoare în secolul al XIX-lea.

Invingerea ei, care are să șteargă dreptul celui mai tare, are să șteargă titlul forței majore din vocabularul dreptului internațional, este o binefacere pentru toate popoarele, iar pentru noi condițiune de vieață.(...)

Situațiunea noastră de față e foarte serioasă, și o privire scurtă în trecutul cel mai nou nu poate face decât impresiune foarte tristă asupra noastră. Partidei domnitoare, și anume majorității dietale din Pesta, i-a succes să desfidă toate așteptările, chiar și cele mai modeste, câte la început se îndreptaseră spre dânsa și spre activitatea ei, și cari erau atât de generale, pe cât erau de juste.

Evenimentele triste, cari însă nu erau decât consecințe firești ale neînțelegerii dintre națiunile surori, destinate a trăi într-o patrie comună, lupta deplorabilă de la 1848/9, al cărei rezultat a fost începutul unei păci și mai deplorabile, absolutismul, care drepturile înăscute omului nimicindu-le, a țintit a desrădăcina din inimă chiar și simțul libertății, și căruia un deceniu i-a fost de-ajuns pentru ruinarea stării noastre materiale, - acestea păreau a fi o școală bună pentru a învăța, că scutul cel mai puternic, dar și unic al unei constituțiuni, este garantarea intereselor celor mai sfinte a tuturor cetățenilor, cum că toate desbinările civile nu sunt decât desbinări necesare atunci, când sfântul principiu de egală îndreptățire e vătămat prin lege.

Aceste experiențe dureroase și pline de învățătură păreau a fi tot atâtea garanțe, că îngrijirea pentru existența și viitorul patriei, pentru întărirea și asigurarea libertății comune va fi mai puternică decât aspirațiunile morboase la o eghemonie artificioasă a unei națiuni din patrie asupra celorlalte.

Faptele însă ne-au convins despre contrarul. Majoritatea dietei, în loc de a căuta fundamentul cel mai solid al dreptului public într-o alianță firească cu națiunile Ungariei, pe baza egalei îndreptățiri naționale, și-a început activitatea cu votarea legilor de așa numita împăcăciune, și a crezut că va putea asigura

viitorul patriei prin o alianță atât de nenaturală, pe cât de cu mari sacrificii împreunată, o alianță între elementul maghiar de dincoace și elementul german de dincolo de Leitha, - o alianță, a cărei idee fundamentală este o supremație dublă, al cărei ascuțiș este îndreptat în contra celorlalte națiuni, o alianță, care mulțămită simțului comun de dreptate și de libertate, nu e în stare a se înrădăcina deplin și peste tot, nici chiar la națiunea maghiară și germană.

Dacă alianța aceasta n-a lipsit a slăbi încrederea și a provoca opoziționea națiunilor nemaghiare, ea mai departe e calificată de a deștepta îngrijirile cele mai serioase pentru existența monarhiei la tot insul, care cunoaște starea ei actuală, care cunoaște puterea ideii de naționalitate și știe, că arta politică, chiar și cea mai rafinată, nu e în stare a găsi un expedient, o formulă politică, care ar putea îndupleca națiunile vii *să abzică de vieață, să renunțe la existența lor politică,* în favorul unei combinațiuni artificiale și nenaturale. Temerile cari după aceasta se iscară la deputații naționali, în privința intențiunilor adevărate ale majorității dietale față cu celelalte națiuni, crescând pe zi ce merge prin amânarea sistematică a chestiunii de naționalitate, deveniră tristă realitate, pericole reale, prin modul după care s-au deslegat cele mai momentuoase chestiuni interne, precum: chestiunea croată, chestiunea de naționalitate și chestiunea uniunei între Ungaria și Transilvania.

Stim toți ce procedură s-a urmat față de partida națională din Croația, și ne putem închipui impresiunea, ce legea adusă în cauza croată a trebuit să facă asupra poporului croat.

Legea votată în chestiunea naționalităților e negațiunea directă a acelor principii, cari, bazându-se pe drepturile nealienabile ale națiunilor, pe ideia egalei îndreptățiri și pe concretele relațiuni etnice ale țării, sunt formulate în proiectul de lege subșternut dietei de cătră deputații naționali, proiect de lege, pe care și D-voastră, prin adresele susamintite, binevoind a ne onora cu prețuitavă încredere, l-ați declarat de program al D-voastră.

Legea votată în cauza naționalităților, negând existența legală a națiunilor nemaghiare, negând sfântul principiu al egalei îndreptățiri naționale, recunoaște existența numai a unei națiuni politice, a națiunii maghiare, și asigurând națiunii maghiare supremația, întememeiată, nu pe însușirile faptice ale ei, ci răzimată pe clauzele legale, invoalvă pentru celelalte națiuni o subjugare prin lege, va să zică, o imposibilitate morală. Această imposibilitate morală a fost ce a împins pe deputații naționali în situațiunea abnormală de a nu participa chiar la aducerea legii celei mai adânc țăetoare în interesele noastre vitale, neputând dânșii împăca cu onoarea națiunilor nemaghiare acea imposibilitate morală, și cu conștiința lor acea responsabilitate grea.

Legea aceasta e deci făcută fără conlucrarea deputaților naționali, în contra voinței lor și în contra intereselor vitale ale națiunilor nemaghiare.

Legea votată în cauza uniunei Transilvaniei e efluxul consecvent tot al acelei politice exclusiv naționale maghiare, care caracterizează peste tot activitatea majorității maghiare din dietă. Legea aceasta, care ținteşte de o parte la o fuziune completă între țările surori, de altă parte, - deși în contrazicere cu sine însăși cu principiile recunoscute astăzi în toate țările civilizate, ba chiar și cu recerințele exprese ale strictei legalități, prin care ar fi să se justifice procedura aceasta a dietei față de autonomia și drepturile naturale ale poporului transilvan, - susține pentru Transilvania o lege electorală cu baze feudale din secolul trecut, și aceasta cu scopul invederat de a împiedica până și pe calea cea atât de strâmbă, dar legală, a constituțunii comune, prin mijloace artificioase, desvoltarea națională a poporului român.

Deputații naționali, față cu proiectul de lege în cauza uniunei, care bazându-se pe literile moarte ale unor concluze istorice, și ignorând factorii reali ai Transilvaniei de astăzi, supune dreptul inalienabil de existență și de desvoltare națională al poporului român aspirațiunilor eghemonistice maghiare, - și-au ținut de datorință a propune dietei un proiect de rezoluțiune care, cu respectarea tuturor intereselor îndreptățite, împărțind competența de a decide aceasta cauză între reprezentanțele legale ale ambelor țări, ar fi putut servi de o bază durabilă pentru a uniune priincioasă între țările surori.(...)

N-aș putea încheia această epistolă, deși ea și până aci este cam prea lungă, fără a fi atins și chestiunea aceasta de mare însemnătate.

Regimul constituțional este, după esența sa intimă, o luptă neîntreruptă a miilor de interese divergente, cari prezentându-se acuși toate deodată, acuși unele după altele pe scena vieții politice, dispun mult puțin de puterile existente în popor, încât chiar și în statele unde regimul constituțional este încă încărcat cu multe defecte absolutistice, lupta va fi în adevăr cu mult mai puțin naturală, învingerea momentană a intereselor neîndreptățite o victorie artificioasă, - dar ea, acea luptă, va începe îndată, căci zace în existența constituționalismului, prin urmare este neîncunjurabilă, și va înceta numai cu încetarea regimului constituțional, ori cu satisfacerea postulatelor îndreptățite.

Lupta aceasta, care se înțelege de sine, nu poate fi decât legală, departe de a fi o umbră a constituționalismului, e tocmai aceea ce dă constituționalismului valoarea sa cea mare.

Din aceasta rezultă două adevăruri, regule naturale ale constituționalismului: 1. că numai acele interese pot conta să fie respectate, cari bazându-se pe puterile

existente în popor, sunt în stare a se ridică la valoarea unui factor politic; 2. că învingerea intereselor acestora va fi cu atât mai uşoară şi mai deplină, cu cât factorul acesta politic posede o putere mai intensivă, va să zică, cu cât mai multe puteri sunt întrunite în acest factor şi cu cât mai intimă va fi concentrarea puterilor acestora.(...)

Trebuie să recunoaştem, că baza şi condiţiunea sine qua non a politicei noastre naţionale este, ca toţi aceia, cari convinşi de îndreptăţirea ideii de naţionalitate, ţin de datorinţa lor morală realizarea acestei idei, să se constituie pe tot locul unde se află, chiar de n-ar fi mai mulţi decât trei inşi, într-un club politic-naţional, care pe baza programului statorit şi formulat de către deputaţii naţionali în proiectul lor de lege, pentru asigurarea şi regularea naţionalităţilor şi a limbilor patriei, să se pună în coatingere cu asemenea cluburi din alte locuri, şi cu un club central, şi aşa să conclucre la formarea unui program întreg pentru toate chesiunile politice, adecă să stabilească un mod de păşire pentru întreaga partidă politică naţlonală.(...)

Deci organizarea cât mai perfectă a puterilor naţlonale cu naţlunile nemaghiare, pe baza solidarităţii, ca să devină un factor politic, menit a influenţa cu cunoştinţă deplină a intereselor noastre naţlonale evenimentele politice ale patriei, - sunt postulatele politicei noastre naţionale, cari recunoscute de mult prin majoritatea deputaţilor naţionali de la dieta trecută, aşteaptă a fi acum recunoscute şi din partea poporului.

Naţiunea română poate aproba ori reproba opiniunea aceasta a deputaţilor naţionali de la dieta trecută, dar nu va fi în stare a abroga nicicând legea naturală eternă, după care, numai naţiunea care ştie să lupte pentru libertatea sa, o va poseda întreagă.

Alexandru Mocsonyi m.p.

(...)

ADUNAREA NAŢIONALĂ ÎN TIMIŞOARA

Cu datul 20 ianuarie n. 1869, Antoniu de Mocsonyi, fost prezident al clubului parlamentar naţional român în sesiunea premergătoare a dietei ungare, a adresat inteligenţei române din părţile Ungariei şi ale Banatului următorul apel:

<<Mişcările pentru alegeri la dieta viitoare s-au început şi decurg pretutindenea cu o interesare serioasă şi generală. Vedem toate partidele prin toate părţile adunându-se în dese conferenţe, organizându-se şi desfăşurându-şi toată activitatea pentru o întrecere, o luptă nobilă, constituţională. Numai partida naţionalităţilor din patrie, şi anume, partida noastră naţională nu s-a servit încă de acest drept constituţional, nu s-a organizat încă, şi nu a început încă a-şi desfăşura activitatea solidară, omnilaterală, măcar că abia poate să existe partidă de interese, de aspiraţiuni şi de lipse atât de mari şi legitime, ca şi ale ei.(...)

Ca programă recomand din parte-mi: 1. Constituirea adunării prin alegerea unui preşedinte şi a unui notar sau raportor. 2. Comunicarea de păreri întru interesul cuzei naţionale şi despre mijloacele de a-l apăra şi înainta la ocaziunea alegerilor pentru dietă. 3. Combinări şi aducerea de deciziuni în ambele părţi (direcţiuni). (...)

După o desbatere lungă şi animată, la care au luat parte şi sârbii, conferenţa naţională română din Timişoara votează următoarele rezoluţiuni:

1. << Conferenţa naţională generală din Timişoara exprimă mulţămită domnului Antoniu de Mocsonyi pentru convocarea conferenţei. Totodată se declară recunoştinţă tuturor membrilor ilustrei familii de Mocsonyi pentru trecut şi încredere pentru viitor, cu rugarea, ca dânşii, sau câte unul dintr-înşii, şi de aci înainte pururea, de câteori va cere trebuinţa, să-şi ridice vocea şi să adune şi sfătuiască şi să conducă inteligenţa poporului în lupta pentru naţionalitate.

2. Se respică vot de încredere şi recunoştinţă publică deputaţilor naţionali de la dieta trecută, cari votară pentru proiectul de lege combinat în cauza naţionalităţilor între deputaţii români şi sârbi. Acel proiect de lege se declară de al conferenţei, şi el se va susţinea şi apăra şi mai departe, cu toate mijloacele legale.

3. Se recunoaşte de un mijloc legal eficace şi se va înfiinţa o partidă politică naţională de sine stătătoare, ai cărei membri să nu stee în legătură şi în solidaritate cu altă careva partidă politică.

4. Se statoreşte următoarea programă pentru partida politică naţională de sine stătătoare:

a) Solidaritate cu naţiunile partidei de asemenea interes;

b) In cauza naţionalităţilor ţinerea la proiectul de lege al deputaţilor români şi sârbi din dieta trecută;

c) In cauza Transilvaniei ţinerea la cunoscutul proiect de rezoluţiune al deputaţilor români.

d) Fiindcă după experienţele de până acum n-a putut a nu fi observat un fel de nex intern între art. de lege XII din 1867 şi între negaţiunea egalităţii de drept pentru naţlunile nemaghiare: din cauza aceasta este datorinţa partidei naţionale a privi acest articol de lege şi din acest punct de vedere şi a-l combate cu toate mijloacele legale.

e) Spriginirea programului naţional al croaţilor, în privinţa autonomiei ţării lor.

f) Regularea muncipiilor pe baza cea mai largă a democraţiei şi autonomiei.

g) Adoptarea principiilor liberalismului şi democraţiei în toate sferele organismului vieţii publice.(...)

(Teodor V. Păcăţian, Cartea de aur ..., vol. V, Sibiu, 1909, p. 26-46)

CONFERENŢA NAŢIONALĂ DE LA MERCUREA

Românii din Ungaria şi Banat şi-au croit linia de conduită politică în conferenţa naţională din Timişoara. Mai aveau deci să şi-o croiască românii din Ardeal. In scopul acesta, în 22 februarie n. 1869 a fost adresat inteligenţei române din Transilvania următorul apel:

<< Deşi meetingurile sau adunările de partide sunt la ordinea zilei în toată Ungaria, Banat şi Transilvania, trebuie totuşi să constatăm cu durere, că dintre toate clasele de popor, românii din Transilvania s-au folosit până acuma mai puţin de unul dintre cele mai frumoase drepturi sancţionate de mult prin praxa constituţională: de dreptul consfătuirii în privinţa ţinutei proprii şi a aplicării mijloacelor legale pentru apărarea intereselor lor de vieaţă.

Delăturarea acestui rău nu se mai poate nici decum amâna fără o şi mai mare periclitare a celor mai sfinte interese ale noastre, patriotice şi naţionale. De aceea, atât din presa noastră naţională, cum şi din descoperirile tuturor bărbaţilor noştri bine simţitori se vede, că necezitatea unei adunanţe a inteligenţei noastre n-a fost nici când mai simţită ca astăzi.

Consideratele premise, cum şi apropierea timpului de alegeri la dieta din Pesta, mă determinară a urma provocărilor ce mi se făcură din multe părţi şi a-mi lua libertatea să învit prin aceasta pe mult stimata noastră inteligenţă română din Transilvania la o conferenţă frăţească, în opidul Mercurea, pe ziua de 23 februarie v. (7 martie n.) a.c.

Scopul acestei conferenţe va fi: 1. Constituirea partidei naţionale române din Transilvania, după exemplul altor partide şi cluburi constituţionale, deja de mult organizate în ţară. 2. Statorirea unui mod de procedere solidară în privinţa alegerilor viitoare şi a dietei din Pesta, cum şi peste tot în privinţa intereselor noastre naţionale şi patriotice.

Sper, că fiecare inteligent al naţiunei noastre va fi pătruns de importanţa lucrului, se va sili în orice mod şi cu orice sacrificii a-şi împlini în urmarea acestei învitări frăţeşti o frumoasă datorinţă cătră patria şi naţiunea sa, şi că prin urmare, conferenţa convocată va fi cât mai număroasă. Mercurea10/22 februarie 1869.

Elie Măcelariu m.p. >>

Despre cele hotărâte în conferenţa aceasta ne dă lămuriri:

"Protocolul conferenţei inteligenţei române din Transilvania, ţinută în 7 şi 8 martie st. n. 1869 în opidul Mercurea, - care e următorul:

Sedinţa I din 7 martie n.

1. In urma apelului domnului consilier guvernial în pensiune, Elia Măcelariu, din 10/22 Februarie 1869, publicat în ziarele naţionale şi aclus la acest protocol sub A), inteligenţa naţiunei române din Transilvania s-a adunat astăzi în opidul Mercurea, în număr de 400, pentru constituirea partidei naţionale române din Transilvania şi pentru statorirea unui mod de procedere solidară în privinţa alegerilor viitoare dietale şi în privinţa dietei din Pesta, precum şi peste tot în privinţa intereselor noastre naţionale şi patriotice.

La 9 oare dimineaţa toţi membrii conferenţei se află în sala de şedinţe. Domnul Convocator, Elia Măcelariu, ia cuvântul şi în o vorbire, pe cât de simţită şi măduoasă, pe atât şi de inspirată de cele mai nobile simţăminte naţionale, desfăşură motivele, cari i-au dat impuls a convoca inteligenţa naţională la aceasta conferenţă, precum şi scopul ce şi l-a prefipt pentru agendele ei. (...)

După ce conferenţa s-a declarat în principiu pentru pasivitate şi, după ce aceasta s-ar putea înţelege în mai multe moduri, adecă, aşa, ca alegătorii să iee parte la alegerea de deputaţi, dar aceştia să nu între în dietă, sau, că în cercurile unde alegătorii noştri sunt în majoritate, să aleagă, şi unde nu sunt, să nu aleagă: conferenţa să se respice într-un înţeles, care să delăture toată dubietatea.

Domnul Axente Severu motivează necesitatea acestei respicări, şi este pentru propunerea preşedintelui.

Domnul Visarion Roman este de părere, că pasivitatea absolută cuprinde în sine explicare destul de clară, dar pentru că a mai venit lucrul înainte,

propune, ca acea pasivitate să se ieе în sensul, ca românii ardeleni să se abţină absolut în tot locul de la orice participare la actul de alegere pentru dieta din Pesta. Aşadar nici să aleagă, nici să meargă acolo.

Această propunere e sprijinită din toate părţile şi se primeşte de întreaga adunare.

11. Preşedintele pune la ordinea zilei punctul 2 din program: constituirea partidei naţionale române din Transilvania. Domnul Aron Densuşian face în acel obiect o propunere din 8 puncte, pe care însă, după ce domnul preşedinte pune pe masa adunării un proiect de memorand de acelaş sens şi-o retrage.

Domnul preşedinte crede, că acel punct s-ar deslega de astădată mai bine prin alegerea unui comitet naţional central.(...)

Adunarea decide cu unanimitate, că reşedinţa comitetului să fie, ca şi în trecut, Sibiul, şi că comitetul să constea din 25 membri, împreună cu preşedintele.

Adunarea proclamă de membri ai comitetului naţional central pe domnii: Elia Măcelariu, George Bariţiu, Ioan Hania, Iacob Bologa, Nicolae Popea, Ioan Antonelli, Elia Vlassa, Dr. Ioan Raţiu, Ioan Bran de Lemenyi, Visarion Roman, Dr. Nicolae Stoica, Dr. Ioan Nemeşiu, Ioan M. Moldovan, Ioan G. Ioan, Ioan Russu, protopresbiter, Augustin Munteanu, Gavriil Manu, Simeon Balint, Axente Severu, Ioan Pamfiliu, Dr. Avram Tincu, Aron Densuşian, Nicolae Gaetan, Ioachim Mureşan şi Demetriu Iuga.

13. La propunerea domnului vicariu Petru Pop, adunarea proclamă unanim de preşedinte al acestui comitet pe domnul Elia Măcelariu.(...)

ACTELE CONFERENŢEI DE LA MERCUREA

Convocarea conferenţei naţionale pe 7 martie n. 1869 la Mercurea, în înţelesul apelului adresat inteligenţei române din Transilvania, din partea fruntaşului român Elie Măcelariu, a fost adusă şi la cunoştinţa comisarului regesc din Ardeal, Pechy Mano, căruia Măcelariu i-a adresat următoarea scrisoare:

<< Excelenţă! Ori încătr-o privim în Ungaria şi Transilvania, pretutindenea vedem adunându-se partidele, cari profitând de dreptul sancţionat prin praxa constituţională, defig procedura ce au să-o urmeze la deslegarea chestiunilor zilei.

S-a servit de acest frumos drept partida lui Deak, s-a servit și partida stângei, la a cărei conferență generală luară parte toate nuanțele opoziționului ungurești. In fine s-au servit de acest drept și românii și sârbii din Ungaria.(...)

Ne înțeleserăm mai mulți, ca să convocăm pe 7 martie a.c. inteligența română din Transilvania la o conferență în Mercurea, al cărei scop să fie:

1. Constituirea partidei naționale române din Transilvania, după exemplul altor partide sau cluburi constituționale, de mult existente în țară.

2. Statorirea unui mod de procedere solidară în privința alegerilor pentru dieta viitoare, precum și peste tot în privința intereselor noastre naționale și patriotice.(...)

Conferența națională din Mercurea a fost deschisă cu următoarea cuvântare, rostită din partea convocatorului Elie Măcelariu.

(...) Primiți, vă rog, aceasta salutare frățească, primiți expresiunea recunoștinței, a stimei și iubirei mele, condus de aceste simțeminte, și cu acea ferbinte dorință, ca rezultatul desbaterilor noastre să ne îndreptățească pe toți a putea exclama, că conferența inteligenței române din Mercurea s-a convins despre nedisputabilul adevăr, că Românul numai în patria lui și numai ca Român poate fi fericit! Rezultatul conferenței de astăzi dee cerul să fie acela, ca să putem zice, că am venit la acel adevăr istoric, că puterea națională numai unită, numai solidară va mântui onoarea națiunii și va învinge pe inimicii libertății sale.

Prin aceasta declar conferența națională a Românilor din Transilvania de deschisă>>.

(...) Urmează Dr. Ioan Rațiu. Vorbește pentru pasivitate următoarele:

<< Domnilor! La statorirea unui program național, la statorirea unui program de purcedere, cu deosebire în obiectul de față, ca și în toate obiectele momentuoase și însemnate, eu înainte de toate iau în considerare demnitatea națiunei mele, și folosul care poate rezulta pentru ea din activitate sau pasivitate. Numai acolo voiu fi activ, sau acolo voiu fi pasiv, unde-mi va concede demnitatea națiunei mele. Numai acolo voiu apăra națiunea pe terenul activității, unde voiu ști, că aduc folos pentru națiune. Nu însă atunci, când vedem contrariul.

Să ne întoarcem la 1848. Să vedem cum au fost remunerate faptele noastre și cum ne-am împlinit noi datorința noastră. Românii au sângerat atunci și au perdut până la 40.000 de suflete pentru apărarea și susținerea existenței imperiului, care se clătina. A venit absolutimsul de fier. Și ce credeți, cu cine au umplut temnițele? Sau nu chiar cu acei luptători români? Cine a fost apăsat mai

tare? Oare nu noi? Si pe când domnilor, noi chiar şl cu acel absolutism fieros eram mulţămiţi pe când noi eram buni bucuroşi dacă primeam câte o bucătură de pâne, ca din graţie, alţii săpau la fundamentul putred al edificiului! Iată, domnilor, faptele noastre au fost pedepsite, iar ale altora remunerate!

A ţinut acest absolutism fieros până la anul 1861, şi drept răsplată pentru sacrificiile noastre cele mari, ne-a apăsat mereu. Atunci vedem întrodus deodată iarăşi terenul antemarţial. Ce luptă mare ne-a costat, să scăpăm de acea luptă! Ne-am luptat, şi aşa a venit anul 1863 şi 1864, şi s-a conchemat dieta din Sibiu. In dieta aceasta au fost doi factori, cari trebue să fie în o dietă constituţională. S-au adus legi şi acele legi s-au sancţionat. Dar ce a urmat? A urmat aceea, că legile acelea s-au şters în mod unilateral? Ne e aci vătămată demnitatea naţiunei, când noi ne-am plecat capul, când o minoritate a naţiunei, care nu voia să ştie de vătămarea autorilor acelor legi, a primit acea vătămare, numai pentru ca să arate în faptă, că românul ştie apăra mai mult decât ale sale interesele altora, de la cari aşteptăm şi noi să ni le apere?

Şi ce a urmat? S-au nimicit domnilor acele legi! In 1865 ne chiamă la o dietă feudală în Cluj. La Sibiu ne-am dus, la Viena ne-am dus, era deci mai mult ca posibil, că vom intra şi în dieta feudală din Cluj. Unii au făcut vot separat faţă cu acea dietă, în înţelesul căruia nu mai era iertat nici unui român din Transilvania a intra în dieta din Pesta. Cu toate acestea, a venit conchemarea pentru aceasta dietă. Dar aci ni s-a conces ca să mergem, prin urmare, ni s-a lăsat în voia liberă, să mergem ori ba? Noi ne-am dus! Si ce am isprăvit?

(...) Nu ne-aţi putut arăta un singur folos, doar paguba cea mai mare, de care se ruşinează chiar şi contrarii noştri politici. A conchema o dietă după două legi electorale deosebite, aici feudală, acolo în Ungaria liberală! Dacă nici atâta n-aţi putut scoate la cale în trei ani de zile în dieta din Pesta, ca să se şteargă cea feudală, şi ca lumea să nu mai aibă spectacolul acela deosebit, de a vedea conchemată o dietă pe baza a două legi electorale deosebite, atunci ce mai vreţi?

Această lege avea lipsă de reformă, pe care o aşteptau chiar şi contrarii noştri politici. Dar să luăm şi partea dreptului. Vedem, că de la 1848 încoace, la fiecare act pe care l-am făcut noi până astăzi, mai totdeauna cu vătămarea demnităţii noastre naţionale l-am făcut. Am avut totdeauna folosul cel mai mic, şi alţii au devenit remuneraţi.

După ce ni s-a conces a merge la dieta de încoronare, şi după ce noi n-am fost chemaţi acolo după toate formele, ar urma dară acuma, ca noi să nu mai mergem la Pesta. Prin participarea la alegeri noi am sancţiona de nou toate

actele şi faptele ce s-au făcut în acea dietă în contra demnităţii naţiunei noastre.(...)

Dacă noi sancţionăm faptele dietei din Pesta, şi aceea o facem prin participarea la alegeri şi la afaceri ei, atunci noi am rezignat pe cale a dreptului public a le mai recâştiga. Din aceasta considerantă sunt în contra activităţii.(...)

(Teodor V. Păcăţian, Cartea de aur ..., vol. V, Sibiu, 1909, p. 61-66; 74-95)

ORGANIZAREA PARTIDULUI NAŢIONAL ROMÂN

Anul 1881 formează piatra demarcaţională în politica românilor din statul ungar, începutul unei epoce noue în lupele purtate pentru revendicările lor naţionale. În anul acesta s-a făcut pasul însemnat şi hotărâtor spre întărirea forţelor naţlonale, spre unirea tuturor energiilor, spre închegarea rândurilor tuturor celor ce în bună armonie şi sub un singur steag au să lupte, cu arme legale, pentru binele şi fericirea poporului român din statul ungar. In anul acesta s-a făcut organizarea partidului naţional român, într-un mod, care între împrejurările date poate fi numit cel mai norocos, cel mai desăvârşit, pentru că s-a făcut pe temeiul celei mai stricte solidarităţi naţionale între toţi românii din statul ungar şi cu acceptarea principiului, ca în conferenţele naţionale, chemate să stabilească linia de conduită politică a românilor să fie reprezentaţi totalitatea alegătorilor români, prin delegaţi anume trimişi din partea lor în această corporaţiune. S-a fost combinat şi înfiinţat un mic parlament naţlonal, în care să nu poată intra, cine vrea şi cine poate, ci numai cei aleşi din partea poporului, ca reprezentanţi ai intereselor sale şi provăzuţi cu litere credenţionale din partea sa. S-a combinat şi stabilit acest mod de organizare politică din motivul, ca să nu se mai poată spune, că numai câţiva nemulţămiţi şi ambiţioşi fac politică naţionalistă română, - poporul român de la ţară e mulţămit cu soartea sa şi nu dă nici o ascultare acestor apostoli, - ci în viitor să se poată spune cu toată tăria şi cu toată hotărârea, că politica naţionalistă română e politica poporului întreg românesc din statul ungar, că glasul conferenţei politice naţionale române e glasul totalităţii românilor din patrie, iar hotărârile conferenţei sunt obligatoare pentru toţi românii din statul ungar.

Tot în anul aceasta s-a combinat şi stabilit şi programul politic al partidului naţional român, astfel, ca în el să fie trecute durerile şi dorinţele, aspiraţiunile şi

postulatele românilor de pretutindenea: din Transilvania, Ungaria şi Banat, - luând toţi angajamentul de a lupta împreună pentru realizarea lor.(...)

CONFERENŢA PRIMĂ NAŢIONALĂ DIN SIBIU

În 1 martie n. 1881 comitetul central electoral din Sibiu, ales de către conferenţa generală electorală din 1878, convoacă adunarea generală a alegătorilor români din Transilvania pe 12 mai n. orele 10 a.m. la Sibiu, astfel, ca la ea fiecare cerc electoral să fie reprezentat prin doi delegaţi. Ca obiect al conferenţei a fost indigetată: stabilirea atitudinei alegătorilor români faţă cu alegerile proxime dietale.(...)

La ordinea zilei au fost puse din partea comitetului de şapte obiectele următoare: a) Statorirea atitudinei alegătorilor români faţă de alegerile proxime dietale. b) Organizarea partidei naţionale pe baza legilor existente. c) Statorirea unei programe de acţiune comună a românilor din Ungaria şi Transilvania pentru eluptarea, pe cale legală, adecă pe baza legilor existente, sau prin stăruinţa de legi noue, a poziţunii politice naţionale ce se cuvine unui popor autohton de peste două şi jumătate milioane suflete din patria comună.(...)

Sedinţa a treia avea să se ţină în 13 mai, la orele 10 dimineaţa, dar din pricina, că comisiunea nu şi-a putut termina lucrările, s-a ţinut numai în 14 mai, la orele 10 şi jumătate. După mântuirea formalităţilor se dă cuvântul raportorului comisiunii de 30, lui Vincenţiu Babeş, care de la tribună rosteşte vorbirea următoare.(...)

De unde vine, că în această patrie comună a noastră, unde noi, românii numărăm aproape trei milioane de suflete şi formăm după maghiari cel mai compact popor, un popor ce are atâtea merite pentru tron şi patrie, întreaga sistemă politică şi întreaga administraţiune publică astfel este combinată şi executată, încât ori n-avem nici un drept, ori că unde avem câtuş de puţin, n-avem nici un scut, nici o garanţă în contra abuzurilor de sus?

De unde vine, că constituţiunea ţării şi legile suplimentare astfel sunt întocmite, încât românul ca atare să nu poată avea nici o influenţă la regularea afacerilor ţării, nici o parte la beneficiile publice, încât de la bugetul ţării, prin care pentru statul comun se dispun pe an cheltuieli până la 280 şi 290 milioane floreni, cele trei milioane de români să nu poată dispune de un cruceriu; încât

la regularea celor mai vitale chestiuni prin lege, pentru sine, votul lor să nu cumpănească, să nu decidă; încât acest factor însemnat și cu conștiința de sine, să fie dat pe deplin în discreționea d-lor maghiari; încât chiar acei puțini adevărați fii ai poporului român, cari față de această politică domnească se străcoară câte-odată ca prin urechile acului în dieta țării, când își ridică aci vocea, ca să arete relele de cari sufere națiunea română în această patrie a sa, sunt întimpinați de către domnii maghiari cu cele mai grele atacuri, sunt insultați, respinși și declarați de <<răi patrioți>>, de <<mâncători de maghiari>>, până și de <<inimici ai statului și tronului>>?

Nu încape îndoială, că răul acesta există și că el este mare și este latent, și numai aparițiunile îi sunt invederate.

Nu încape îndoială, că atunci, când un factor al statului, factorul de la putere, toate le combină și le execută în contra unui alt factor, în sine asemenea îndreptățit și după trecutul său și ținuta sa tot asemenea iubitor patriei și credincios tronului, trebuie să existe, oricât de afund în inima acelui factor domnitor, un greu motiv pentru care o face aceasta, și că acel motiv, cu cât este mai neîntemeiat și nemoral, cu atât trebuie să fie mai bine ascuns dinaintea lumii și mascat prin fel de fel de argumente false, pentru de a seduce și amăgi lumea.(...)

Domnii de la putere, domnii maghiari, în conștiința lor de slăbiciunea națiunii maghiare, prin neînsemnătatea numărului ei, între elemente străine, și-au format ideia fixă, că viața și desvoltarea și bunăstarea poporului român din patrie este împedecarea desvoltării și bunăstării, este chiar moartera elementului maghiar, firește, bazați pe presupunerea, că elementul, că națiunea maghiară, nu poate să existe și să se desvolte, decât pe contra altor elemente, stăpânindu-le și exploatându-le pe acestea, și prin urmare împedecându-le sistematicamente desvoltarea și libertatea națională și constrângându-le a se renega, a se preface în maghiare!

Aceasta și numai aceasta este cheia enigmei, este morbul, este motivul nefericitei politice a domnilor maghiari, din care curg ca dintr-un izvor înveninat toate, toate relele de cari suferim noi românii și sufere țara întreagă, chiar și frații maghiari, cari sacrifică toate, chiar și dreptatea, pentru o ideie fixă!

Pe cât ține această ideie fixă, acest morb în capetele domnilor, nu poate fi speranță de îndreptare, și aci se concentrează îngrijirile noastre, temerile noastre, pericolul cel mare pentru prezent și viitor.

Dar cum să-i vindecăm noi pe domnii maghiari de acel greu morb, de acea ideie fixă? Cum să-i luminăm, cum să le dovedim noi, că greșită este credința

lor, că existența și prosperarea elementului maghiar nu este condiționată de subjugarea, dripirea și nimicirea popoarelor conlocuitoare, anume a românilor, cari și ei sunt izolați între popoare străine, cu tendințe uneori contrare desvoltării lor, întocmai ca și maghiari? Iată chestiunea cea mare, ce a preocupat comsiunea noastră și trebuie să ne preocupe pe toți, câți ne iubim patria și națiunea.

Constat la acest loc, că între toți membrii comisiunei D-voastre unul nu s-a aflat, care să nu recunoască, sau chiar să nege greșita politică de sus și relele ce produce aceea pentru noi și pentru țară. Dar merg încă mai departe și constat, că chiar țara întreagă, așa zicând opiniunea publică a tuturor popoarelor, cu cel maghiar împreună, recunoaște aceasta și o profesează prin jurnale și prin toate adunările. Si de aceea cred, că nime nu va fi surprins, dacă românii, conform simțului și dorinței lor naționale și patriotice, află sosit timpul, ca să-și facă datorința, manifestându-se în fața lumii, prin toată ținuta lor și față de alegeri, ca adevărați patrioți, sinceramente devotați tronului și aspirători la frățietate și solidaritate cu toate popoarele patriei, și mai vârtos cu națiunea maghiară, cea de o soarte cu noi.(...)

Programa partidei naționale române din Ungaria și Transilvania, statorită în conferența electorală din Sibiu în 12-14 Maiu 1881.

Partida națională va lucra pe teren legal pentru exoperarea următoarelor drepturi:

1. Încât privește Transilvania, recâștigarea autonomiei sale.

2. Întroducerea ex lege a uzului limbei române în toate ținuturilr locuite de români, atât la administrație, cât și la justiție.

3. În ținuturile locuite de români aplicarea de funcționari români, iar dintre neromâni numai de aceia, cari știu vorbi și scrie românește și cari cunosc moravurile poporului român, și delăturarea uzului de astăzi, de a se aplica ca amploiați indivizi necunoscuți și necunoscători de popor.

4. Reviziunea legei despre egala îndreptățire a naționalităților în favoarea acestora, loiala și reala executare a tuturor legilor.

5. Eluptarea și susținerea autonomiei bisericilor și școalelor confesionale, ca a unor chestuni curat de naționaitate. Provederea din visteria statului a școalelor române și a altor institute de cultură națională în proporțiune cu sacrificiile de sânge și avere ce le aduce naționalitatea română pentru patrie, având de a se delătura legile și ordinațiunile, cari se contrariează desvoltării naționale.

6. Crearea unei legi electorale pe baza sufragiului universal, sau cel puțin ca fiecare cetățean, care e supus la dare directă, să fie învestit cu drept de alegere.

7. Fiindcă prosperitatea statului e condiţionată de la mulţămirea tuturor civilor săi, iar prin protejarea unei naţionalităţi şi suprimarea celorlalte se provoacă nemulţămire, se turbură liniştea civilor de stat şi se nutreşte ură reciprocă: partida naţională va lupta contra tuturor tendinţelor de maghiarizare manifestate din partea organelor statului pe cale directă şi indirectă, ca în contra unor fapte nepatriotice.

8. În chestiunile libertăţilor publice peste tot, precum şi a reformelor necesare în administraţiunea publică, şi mai ales în situaţiunea economică financiară, respective în privinţa sarcinilor publice, devenite ne mai suportabile, partida naţională va conlucra frăţeşte cu toţi aceia, cari mai vârtos vor ţinea cont de interesele şi bunăstarea poporului peste tot.

9. Chestiunea dualismului nefiind astăzi la ordinea zilei, partida naţională îşi rezervă a se pronunţa asupra ei la timpul său.

Proiectul de program se primeşte cu unanimitate şi fără discuţie. Conferenţa alege apoi un comitet electoral permanent central, compus din următoarele persoane: Vincenţiu Babeş, Gheorghe Bariţiu, Parteniu Cosma, Diamandi Manole, Nicolae Popea, George Pop, Dr. Ioan Raţiu, Visarion Roman, George Secula, Mircea B. Stănescu şi Anania Trombiţaş.

(Teodor v. Păcătian, Cartea de aur sau luptele politice naţionale ale românilor de sub coroana ungară, vol. VII, Sibiu, 1913, p. 3-34)

MEMORANDUL ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA ŞI UNGARIA CĂTRĂ MAIESTATEA SA IMPERIALĂ ŞI REGALĂ APOSTOLICĂ FRANCISC IOSIF I.,

ÎMPARAT AL AUSTRIEI REGE APOSTOLIC AL UNGARIEI, REGE AL BOEMIEI, DALMAŢIEI, CROAŢIEI, SLOVENIEI, GALIŢIEI, LODOMERIEI ŞI ILIRIEI, ARHIDUCE AL AUSTRIEI, MARE DUCE AL CRACOVIEI, DUCE AL LORENEI, DUCE AL SALISBURGULUI, STIRIEI, CARINTIEI, CARNEOLEI, BUCOVINEI, SILESIEI-SUPERIOARE ŞI INFERIOARE, MARE PRINCIPE AL TRANSILVANIEI, MARGRAV AL MORAVIEI, COMITE-PRINCIAR AL HABSBURGULUI ŞI TIROLULUI ETC. ETC. ETC.

MAIESTATEA VOASTRĂ IMPERIALĂ ŞI REGALĂ APOSTOLICĂ!

PREAGRAŢIOASE DOAMNE!

Reprezentanţii alegătorilor români din ţările coroanei ungare a Maiestăţii Voastre, întrunindu-se pe zilele de 20 şi 21 ianuarie ale anului curgător la Sibiu, în conferinţă electorală, au constatat că comitenţii lor, nemulţumiţi cu situaţiunea politică creată de sistemul de guvernământ inaugurat în anii 1866-1868 şi cu întreaga dezvoltare a vieţii noastre publice de atunci şi până acum, nu mai au, după tristele experienţe pe care le-au făcut, nici o încredere în dieta din Budapesta şi în guvernul maghiar, şi după lungi şi mature cumpăniri au căzut şi de astă dată cu toţii de acord că e o chesiune de prudenţă patriotică ca românii să nu mai facă încercarea de a se folosi de dreptul lor de a alege deputaţi, ci să se considere ca nefiind reprezentaţi în dieta ţării lor.

Din însărcinarea acelei conferinţe în care au fost reprezentaţi toţi românii din Cisleithania, ne prezentăm cu omagială supunere la treptele gloriosului Tron al Maiestăţii Voastre, ca să tragem părintească luare aminte a Maiesăţii Voastre asupra primejdiilor ce rezultă pentru patria comună din actuala politică de stat şi să aducem la cunoştinţă Maiestăţii Voastre faptele, în urma cărora românii, cei mai credincioşi şi mai răbdători dintre cetăţenii monarhiei, s-au văzut siliţi a renunţa deocamdată la exercitarea celor mai mari dintre drepturile pe care le au din îndurarea Maiestăţii Voastre, drept răsplată pentru jertfele de avere şi de sânge pe care le-au adus întru gloria Casei Domnitoare şi pentru Monarhie.

În anii 1866-1868, dorind o mai fericită împreună vieţuire a popoarelor adunate sub ocrotirea Maiestăţii Voastre. V-aţi îndurat Maiestatea Voastră preagraţiosa consimţi ca guvernarea Monarhiei să fie aşezată pe bazele dualismului.

Românii au întâmpinat cu îngrijire această reformă radicală a sistemului de guvernare, deoarece pregătirile făcute pentru această nouă organizare indicau înclinarea spre o politică internă greșită și primejdioasă.(...)

Românii, popor iubitor de ordine și plin de încredere în părinteasca privighere a Maiestății Voastre, au primit cu supunere noua stare de lucruri.

Prea în curând însă ei au trebuit să se încredințeze că pretutindenea în cercurile conducătoare e încurajată tendința de a face, prin o falsă aplicare a formelor constituționale, iluzorii drepturile sancționate de Maiestatea Voastră din plină putere monarhică.

În ciuda solemnelor promisiuni de a mulțumi toate naționalitățile prin respectarea drepturilor odată câștigate, deodată cu noul sistem de guvernământ s-a înaugurat în regatul ungar și dominațiunea de rasă[1], hegemonia națională măiestrită.

Silințele de a asigura această hegemonie națională au predominat întreaga noastră viață constituțională în timpul celor din urmă 25 ani.

Această politică de stat e diametral opusă cu dezvoltarea întreagă a vieții noastre politice și istorice de peste o mie de ani, opusă cu aspirațiunile politice tradiționale ale poporului român și cu interesele politice tradiționale ale poporului român și cu interesele lui de existență națională, opusă și cu cerințele organizațiunilor constituționale ale statelor moderne.

Istoria ni-e mărturie că în viața milenară a statului nostru și în dezvoltarea lui istorică relațiunile de popor cuceritor și cucerit, ca principiu de drept public, n-au existat niciodată, n-a existat dar nici dominațiune politică națională.

Toate frecările care au ieșit la iveală în viața socială și în relațiunile vieții legislative a statului se reduc la acțiunea pornită pe la anii 1790-1791 și la reacțiunea provocată de acea acțiune, și se prezintă ca o fază a luptei pentru existența și asigurarea națională la popoarele ce compun acest regat.

Poporul român, atunci, ca mai înainte, și ca de atunci încoace în toate timpurile, pe baza dreptului său istoric milenar și în virtutea importanței ce i se

---

[1] Prin cuvântul "rasă", textul Memorandului denumește națiunea, astfel încât prin expresii ca: "dominațiune de rasă", "interesele de rasă", "luptă de rasă" etc. se desemnau de fapt națiunile dominante, interesele îngust naționale și lupta dintre națiunile asuprite și cele asupritoare, ca și politica de învrăjbire națională practică de clasele exploatatoare.

cuvine din punctul de vedere al numărului fiilor săi, al poziţiunii sale etnice şi geografice, precum şi al calităţilor sale, a născuit spre validitatea drepturilor sale naţionale, la care n-a renunţat niciodată.(...)

Dreptul istoric, întocmai ca dreptul public al Transilvaniei, legile fundamentale, "Pragmatica Sancţiune", asigurează autonomia Transilvaniei într-o formă inatacabilă; şi poporul român, mai ales după proclamarea egalei îndreptăţiri la 1848 şi după dezvoltarea făcută în anii 1863-1865 în dreptul public, avea în acest act preţios suprema garanţie pentru viaţa naţională română pe viitor, şi aspiraţiunile lui naţionale culminau în această autonomie.

Contra vederilor politice dominate într-un şir de secoli, autonomia a fost, prin uniune, nimicită într-o injustă, contrară dreptului public şi drepturilor elementelor libere care constituiesc Transilvania şi fără considerare la poziţiunea etnică şi geografică şi la dezvoltarea ei specifică, care toate reclamă cu insistenţă această autonomie. (...)

Uniunea şi inaugurarea ei prin Art. de lege 43: 1868 sunt desconsiderarea făţişă a tuturor drepturilor poporului român ca element care compune în absolută majoritate vechea Transilvanie, precum şi a tuturor legilor fundamentale care asigurează autonomia acestui principat, sunt înlăturarea totală a elementului român şi o nedreptate atât din punctul de vedere legislariv şi juridic, cât şi din cel politic.

Ajungând, prin sistemul dualist şi prin uniune puterea statului în mâinile elementului maghiar, acesta nesocotind interesele comune, generale şi mari ale statului, a urmărit numai asigurarea hegemoniei sale şi unificarea naţlonală maghiară, şi toate legile create de atunci şi până astăzi, precum şi executarea lor, adeveresc mersul regretabil spre acest povârniş.(...)

După toate volniciile petrecute de la inaugurarea dualismului, românii sunt cuprinşi de o nemulţimire atât de adâncă, încât participarea în mase a alegătorilor români la alegerile falsificate ar putea să suscite chiar scene revoluţionare, a căror întindere nu se poate prevedea într-o ţară în care asupriţii sunt atât de mulţi şi asupritorii atât de puţini şi de nechibzuiţi ca în Transilvania. Cuprinşi dar de simţământul că, pentru români, câtă vreme se menţin legile nedrepte şi procedurile de violentare arătate mai sus, nu e loc în cadrul vieţii constituţionale s statului ungar, nici scaun în dieta ţării, alegătorii români din Transilvania şi din Ungaria au decretat a rămâne în rezistenţă pasivă faţă cu dieta din Budapesta.

MAIESTATEA VOASTRĂ IMPERIALĂ ŞI REGALĂ APOSTOLICĂ!

Românii totdeauna au dorit şi doresc şi acum să ieie parte la viaţa publică a patriei lor, care ajunge în dieta ţării la cea mai înaltă expresiune, ba au pretins şi pretind chiar dreptul la această participare, precum pretind să fie recunoscuţi ca factor în cadrul dreptului public din statul ungar, nu aşteptă dar nici acum decât să li se deie putinţa de a lua parte la viaţa publică potrivit cu demnitatea lor şi cu dreptul constituţional reprezentativ, fără de care participare cele mai de căpetenie criterii ale dezvoltării lor naţionale politice şi culturale sunt încătuşate. In împrejurările create dinadins prin legi nedrepte şi prin aplicarea lor ilegală şi lipsită de bună credinţă e imposibilă participarea aceasta; ne mângâiem dar cu gândul că Maiestatea Voastră va fi primit convingerea că rezistenţa pasivă a românilor e justificată, impusă contra propriei lor mai bune voinţe şi contra tuturor postulatelor de drept.

E durerors adevărul că peste 3 milioane dintre supuşii Maiestăţii Voastre nu sunt şi nu se consideră reprezentaţi în dieta ţării lor şi că de un pătrar de secol toate legile se creează fără de participarea acestui factor politic, cu desconsiderarea intereselor lui şi contra marilor interese ale Monarhiei. Românii însă, orişicât de grele ar fi fost timpurile trecute, n-au renunţat niciodată la individualitatea lor naţlonală, n-au încetat niciodată a pretinde resepctarea dreptului lor de liberă dezvoltare culturală şi au astăzi faţă cu părinţii, bunii şi străbunii lor datoria de a nu contribui la consolidarea unui stat condus cu tendinţa mărturisită de a face peste putinţă orişice dezvoltare naţională română în Transilvania şi în Ungaria.

B. Legea pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor, deşi defectuoasă, ar fi putut, dacă ar fi fost aplicată cu bună-credinţă, ar fi putut să-i îndemne pe români a contribui la consolidarea statului ungar.

Românii totdeauna s-au luptat pentru păstrarea individualităţii lor naţionale. In cele mai grele timpuri ei au conservat limba, datinile şi moravurile, şi în contra tuturor uneltirilor făcute spre a-i deznaţionaliza ei nu s-au contopit în vreun alt popor. Nimic dar pentru dânşii nu e mai presus de dreptul liberei dezvoltări culturale şi toate pretenţiunile lor naţionale se reduc la principiul asigurării legale a existenţei şi liberei dezvoltări.(...)

Scrutând însă dispoziţiunile legii pentru egala îndreptăţire, ne încredinţăm că atunci când s-a creat legea aceasta, nu se urmărea scopul acesta, deoarece legiuitorii nu numai că nu au asigurat prin lege existenţa naţională şi libera dezvoltare culturală

a naţionalităţilor ce constituiesc statul ungar şi îndeosebi a românilor, ci, din contră, ignorând individualităţile naţionale, contopesc naţionalităţile într-un corp naţional şi sub masca etnică şi politică a înţelesului limbii maghiare, cu scopul învederat de a pune baza legală a unificării naţiunii maghiare.

Purcedând legislaţiunea ţării din aceste vederi greşite, e lucru firesc că, afară de titlu, întreaga lege n-a mai putut cuprinde măreaţa idee a egalei îndreptăţiri.(...)

Prin această intenţionată confundare a noţiunii de naţiune politică cu noţiunea etnică a naţiunii, legea, chiar în prima ei frază, neagă existenţa noastră ca factor politic.(...)

Noi, românii, am făcut în timpul celor din urmă câteva decenii mari opintiri şi am adus mari fertfe, ca să propagăm cultura în masele poporului şi să scoatem din ele oameni calificaţi pe la înaltele aşezăminte de învăţământ ale Apusului, şi sunt azi între noi mii de oameni cu cultură apuseană, înzestraţi cu diplome, în toate ramurile de ştiinţă şi pentru toate specialităţile. Actualii consilieri ungari ai Maiestăţii Voastre însă, cunoscând nemulţumirea de care sunt agitaţi românii, se feresc de a aplica români în funcţiunile publice; iar românii cu calificaţiune, văzând silinţele guvernului de a înăbuşi aspiraţiunile culturale ale românilor, se văd nevoiţi a se retrage din viaţa publică a patriei lor. Unii dintre dânşii se susţin prin întreprinderi private ori ca avocaţi, iar cei cu desăvârşire mulţi au părăsit patria lor, în care sunt progoniţi, şi trăiesc azi în alte ţări. Astfel, din zi în zi, românii tot mai mult au trebuit să simtă că ei sunt trataţi ca străini în ţara lor.(...)

Stăpânit de oameni care-l consideră ca străin şi pe care el îi consideră străini, românul nici în justiţie, nici în administraţiune, nici în celelalte sfere ale vieţii publice nu e primit cu bunăvoinţa cuvenită şi nu află la nimeni mângâiere, nicăieri dreptate.

Iar aceasta mai ales pentru că, cu toate dispoziţiunile permisive ale legii pentru egala îndreptăţire, nu se ţine în viaţa publică seamă de limba poporului, dacă el nu e maghiar.(...)

2-12 ai art. de lege XLIV din 1868 acordă naţionalităţilor din statul ungar dreptul de a se folosi de limba maternă atât în afacerile oficiale comitatense şi comunale, cât şi în discuţiunile congregaţiunilor, şi recunosc orişicărui cetăţean dreptul de a se folosi de limba lui înaintea oficiilor şi tribunalelor. Cu toate aceste, limba maghiară a fost impusă pentru toate afacerile publice şi judiciare, ba chiar şi pentru instituţiunile private. Pentru ca să nu se poată ivi cazurile prevăzute în p. 5 oficialii nu se aleg dintre români, iar notarilor comunali care

au rămas din timpul provizoriului ori s-au strecurat mai târziu în administrațiune, le este interzis a se folosi în oficiul lor de limba poporului.(...)

C. Articolul de lege privind la organizarea municipiilor e creat și el în vederea excluderii românilor din viața publică. Temeiul lui sunt dispozițiunjile nedrepte ale legii electorale, deoarece acea parte a consilierilor municipali care intră în congregațiune în virtutea încrederii publice e aleasă tot de elementele care aleg și deputații în dietă. Tot pentru motivele pentru care românii nu sunt reprezentați în dietă, ei nu pot să fie reprezentați potrivit cu numărul și importanța lor nici în congregațiunile comitatelor ori ale districtelor, în care ei sunt în majoritatea precumpănitoare și în aceeași proporțiune posed pământul și poartă sarcinile publice.(...)

D. Biserica și școala au rămas singurele sfere ale vieții comune în care, grație părinteștii purtări de grijă a Maiestății voastre, românii își mai credeau ocrotită libertatea lor de dezvoltare națională.

Articolul XLII din legile anului 1868, p. 14, asigurează autonomia bisericească, precum și competența forurilor bisericești autonome în materia de religiune și de instrucțiune.

În aceste autonomii e cuprins și dreptul de a organiza și conduce învățământul în școalele poporale confesionale și în cele medii înființate și susținute de confesiuni.

Legislațiunea maghiară, confirmând prin crearea acestei legi o parte din drepturile de liberă dezvoltare culturală, pe care poporul român le avuse mai înainte din îndurarea Maiestății Voastre, nu putea să vază cu ochi buni foloasele culturale pe care le trăgeau românii din exercitarea acestor drepturi. După puțini ani s-au pus dar în discuțiune proiecte de legi care aveau de scop numai știrbirea acestor autonomii și mărginirea lor la niște cadre în care avântul cultural e peste putință, ci totodată și silirea prin lege ca fiii oricărei naționalități, în școalele confesionale, să învețe limba maghiară. In vederea acestui scop, lucru nemaipomenit în lumea aceasta, s-a dispus prin lege ca învățătorii școalelor confesionale să fie obligați în termene defipte (fixate - n.n.) a învăța limba maghiară, dacă țin să nu fie scoși din oficiu.(...)

Noi, românii, o poporațiune completă de peste 3 milioane de suflete, contribuim cu sângele și cu averea noastră pentru susținerea statului, nu avem însă pentru înaintarea noastră culturală nici un așezământ susținut de stat. Nu avem universitate, ba nici catedre paralele, după cum s-a fost proiectat în anii 1865-1866 și ni s-a pus în perspectivă cu ocaziunea înființării universității din Cluj. Am ajuns atât de departe încât nici pentru catedra de limba și literatura

română nu mai este iertată propunerea în limba genetică, ba la Universitatea din Cluj, prevederea acelei catedre e considerată ca o insultă adusă poporului român şi învăţământului superior.

Din banii plătiţi de noi statul nu susţine pentru dezvoltarea noastră naţională nici un gimnaziu, nici o şcoală medie, fie comercială ori economică, fie barem o şcoală pedagogică. Ba nu ni se mai dă nici autorizaţiunea de a înfiinţa noi înşine, din propriile noastre mijloace, şcoale secundare.(...)

La Arad şi la Carabsebeş, românii au stăruit în mai multe rânduri să li se deie autorizaţiunea de a înfiinţa din propria lor avere câte un gimnaziu: guvernul a refuzat autorizaţiunea sub pretext de nimic şi cu învederata intenţiune de a sili pe românii să-şi trimită copiii numai la şcoalele maghiare.(...)

Maiestatea Voastră! Românii şi-au păstrat naţionalitatea în cele mai grele timpuri şi o vor păstra şi în lupta cu actualul sistem de guvernământ. Lupta aceasta însă îi opreşte în dezvoltarea lor firească, îi umple de amărăciune şi-i înstrăinează din ce în ce mai mult de concetăţenii lor maghiari, care, seduşi şi preocupaţi de idealuri nerealizabile, au pierdut simţământul comunităţii de interese care leagă de popoarele adunate sub ocrotirea Maiestăţii Voastre, şi risipesc puterile statului în zadarnice opintiri pentru anihilarea a tot ce nu e maghiar în statul ungar. A fost şi este o datorie cetăţenească să protestăm contra acestor opintiri, şi avem conştiinţa de a ne fi făcut în toate împrejurările datoria aceasta.(...)

Guvernul însă a luat cele mai aspre măsuri pentru ca glasul să fie înăbuşit, ori cel puţin să nu străbată.

E. Legea de presă a fost croită anume în vederea acestui scop.

Deoarece în Transilvania românii sunt în majoritate precumpănitoare, guvernul a ţinut să aibă pentru Transilvania o mai liberă dispunere în ceea ce priveşte presa, pentru ca să poată înăbuşi cu mai multă înlesnire exprimarea convingerilor.

Transilvania are dar nu numai o deosebită lege electorală, ci totodată şi o deosebită lege de presă, mai aspră şi contrară liberalismului.(...)

Pe când dar în tot decursul celor 25 ani de guvernare constituţională un singur ziar politic maghiar n-a fost tras la răspundere pentru combaterea guvernului ori pentru tulburarea bunei înţelegeri între popoarele conlocuitoare, deşi ziarele maghiare sunt zilnic pline de cele mai violente atacuri, ziarele române în decursul aceluiaşi timp au fost mereu trase înaintea juriului, care n-a lipsit a pronunţa verdictul de condamnare. Astfel, ziarele româneşti "Federaţiunea", "Albina", "Observatorul", "Gazeta Transilvaniei", "Tribuna", "Romanische Revue", au fost trase în judecată şi condamnate fie pentru că au

dezaprobat proceduri ilegale, fie pentru că au reprodus și combătut articole nepatriotice din ziare maghiare. Ba i s-a făcut proces de presă până chiar și unei persoane apărate prin imunitatea de deputat, pentru un manifest către alegătorii săi, care nu conținea decât cea mai fidelă exprimare a îngrijirilor patriotice împărtășite de toți românii.

Într-un singur an, 1888, s-au pertractat 7 deosebite procese contra ziarelor române, și autorii ori redactorii au fost osândiți la pedepse grele, pentru că au avut curajul civic de a exprima convingerile românilor în ceea ce privește grava situațiune a țării.(...)

Prigonirile însă n-au putut să-i oprească pe românii de a-și face datoria patriotică, și astfel în anul 1890 a urmat o nouă serie de procese de presă, pornite contra ziarelor române. De astă dată mai mulți ziariști români au fost condamnați, între care un corespondent al "Tribunei" chiar la închisoare de un an și jumătate, pentru că a dezaprobat cultul kossuthist[1] al ziarelor maghiare.(...)

F. Politica agrară a guvernului a fost condusă și ea în vederea acestui scop.

Ținând seamă de importanța relațiunilor agrare pentru întreaga dezvoltare socială și voind a asigura pașnica lucrare a marilor mase de agricultori, Maiestatea Voastră V-ați îndurat Preagrațios a lua în patentele de la 1853 și 1854 un șir de dispozițiuni favorabile foștilor iobagi.

Explicări și reexplicări ale acestor patente, precum și ale legilor aduse în cauza aceasta au favorizat în practica judecătorească elementul posesoratului[2] contra intereselor și dreptului neîndoios al poporațiunii rurale până la marginea insuportabilității. Numeroase comune române au făcut din cauza aceasta plângeri la Inaltul tron al Maiestății voastre; iar jurisconsulții români au adresat dietei, în anul 1880, un memoriu contra proiectului de lege prezentat de guvern în materie agrară, care a fost ridicat cu toate acestea la valoare de lege ca art. XLV din anul 1880.

Ne mărginim dar aici a aduce la cunoștința Maiestății Voastre, că și astăzi, 44 ani după ștergerea robotelor, referințele urbariale ale statului stau în mare parte nerezolvate și o numeroasă serie de procese între foștii posesori și iobagi sunt în curgere.(...)

---

[1] Cultul eroului național care a încercat în 1848 să refacă Ungaria medievală, fără să țină seama că maghiarii nu formau majoritatea populației.

[2] Dreptul de proprietate feudală, invocat de nobili cu ocazia proceselor urbiale.

Pentru ca românii, în greuaua situațiune ce li s-a creat, să nu se poată ajuta nici ei între ei, guvernul și legislațiunea maghiară nici până astăzi, după o viață constituțională de 25 ani, n-au crezut de cuviință a crea o lege privitoare la reuniuni și întruniri publice, ci a rămas ca guvernul să ieie în privința aceasata dispozițiunile lui potrivit cu cerințele politicii maghiare militante. Astfel, sub pretexte de nimic, guvernul a refuzat românilor încuviințarea cerută de dânșii spre a înființa reuniuni agricole ori culturale. Ba chiar femeilor române li s-a interzis întrunirea în reuniune pur culturală. In același timp reuniuni de maghiarizare, deci asociațiuni cu cel mai agresiv scop, s-au organizat și lucrează sub protecțiunea autorităților publice și întrețin lupta de rasă între deosebitele popoare ale țării.

Maiestate! Noi, românii, nu dorim decât să putem trăi în bună înțelegere cu toți concetățenii noștri și să putem urma în pace lucrarea culturală și economică. Pătrunși de conștiința trăiniciei și a incoruptibilității neamului nostru, noi am râde de silințele zadarnice pe care guvernul țării noastre și societatea maghiară încurajată de dânsul și le dau spre a ne duce la decadență culturală și economică, pentru ca să ne facă accesibil pentru renegarea națională.

Acțiunea guvernului însă și a societății maghiare produce în mod firesc o reacțiune, care se manifestă în toate sferele vieții, și astfel atât monarhia, cât și patria noastră mai restrânsă e ținută în continuă frământare.

Suntem chibzuiți, Maiestatea Voastră, suntem iubitori de ordine, leali și îndelung răbdători, dar suntem oameni și nu se poate să rămânem neatinși când în fiecare zi suntem provocați, insultați fără de sfială, loviți în interesele noastre culturale și în cele economice, amenințați în existența noastră națională.(...)

Președintele consiliului de miniștri consideră deci ca străine toate limbile afară de cea maghiară, și nu caută în viața statului decât cel mai potrivit mod pentru asimilarea cetățenilor ce vorbesc în acele limbi străine. In vederea acestei asimilări au să fie create și executate legile, pentru ca să se obțină mulțumirea indivizilor, iar nu a individualităților naționale, care au să fie ignorate.(...)

MAIESTATEA VOASTRĂ IMPERIALĂ ȘI REGALĂ APOSTOLICĂ!

Prima datorie a cetățeanului e sinceritatea față cu Monarhul și față cu concetățenii săi, și românii au împlinit totdeauna datoria aceasta.

In consecința marilor interese de dezvoltare și de exsitență care leagă pe poporul român de monarhie, și din devotament către Maiestatea Voastră, românii au primit cu supunere situațiunea creată prin dualism, ca pe una care nu poate să fie decât trecătoare, și au suferit cu îndelungă răbdare nedreptățile ce li s-au făcut în timp de un pătrar de secol. Ei însă n-au încetat niciodată a-și da silința să oprească pe conducătorii statului din calea primejdioasă pe care au apucat.

Având în vedere că "Volenti non, fit injuria" [1], românii au protestat totdeauna, fără de sfială, contra orișicărei călcări de drepturi odată câștigate și și-au rezervat în fața țării și în fața lumii dreptul de revendicare pe timpuri mai priincioase pentru dezvoltarea internă a monarhiei.

Toate silințele pașnice și toate protestările lor leale au rămas însă zadarnice.(...)

MAIESTATEA VOASTRĂ!

In timpul de la 1849 până la 1866, românii au câștigat, întocmai ca celelalte popoare mai înainte asuprite ale monarhiei, un întreg șir de drepturi și de garanții pentru dezvoltarea lor națională. Deși în pactațiunile dualiste s-a stabilit respectarea acestor drepturi și asigurarea lor prin legi create în formă constituțională, experiențele făcute în timpul unei vieți constituționale de douăzeci și cinci de ani au produs în inimile românilor convingerea că elementele ridicate prin falsa aplicare a formelor constituționale în fruntea statului nu se țin de angajamentele luate, nu respectază drepturile acordate de Maiestatea Voastră din plină putere monarhică și în conformitate cu adevăratele interese de fortificare ale monarhiei, ci consideră drept o chestiune de ambițiune națională de a face ca statul ungar constituțional să ieie prin legiferare și executare constituțională tot ceea ce ni s-a dat din partea monarhiei austriece unitare. Călcarea angajamentelor supărătoare, ascunderea adevărului asupra relațiunilor interne, reaua-credință în formularea legilor și în aplicarea lor, violentarea în jos și amenințarea în sus au fost proclamte drept axiome de stat în patria noastră restrânsă, și de aceea aici, în țările coroanei ungare, așezămintele constituționale nu servesc spre asigurarea liberului exercițiu al drepturilor și spre înaintarea pașnicei dezvoltări, ci dau numai unei minorități

[1] "Nu se face nedreptate aceluia care consimte".

violente şi lărmuitoare putinţa de a asupri majoritatea compusă din elemente muncitoare şi gata întotdeauna să subordoneze interesele lor particulare, marilor interese ale monarhiei.

Puşi în faţa acestei situaţiuni, delegaţii trimişi de alegătorii români la conferinţa electorală ţinută la Sibiu în zilele de 20 şi 21 ianuarie a.c. s-au văzut siliţi a lua în unanimitate şi următorul conclus:

"Oricât de indispensabil trebuie să apară pentru fiecare patriot nepreocupat o schimbare salutară, totuşi conferinţa faţă cu dezvoltarea ce o iau lucrurile, se simte constrânsă la dureroasa mărturisire că nu numai faţă cu regimul, ci şi faţă cu toţi factorii parlamentari şi-a pierdut încrederea. Ea crede că sanarea răului ţara nu-l poate aştepta decât numai de la o intervenţiune corespunzătoare a celuilalt factor, a factorului suprem, de fapt a Coroanei, care în poziţiunea sa înaltă stând peste orice particularism şi ca adevărat reprezentant al intereselor celor mai înalte ale statului are chemarea constituţională de a se întrepune cu sacra sa autoritate şi plenitudine a puterii sale, ori de câte ori statul ajunge într-o stare în care organismul său este ameninţat chiar în structura sa cea mai internă. Conferinţa susţine deci cu deplină încredere în gloriosul ei purtător, Preagraţiosul nostru Monarh, conclusul conferinţelor trecute cu privire la subşternerea unui memorand la Tron, şi decide ca acest memorand să se prezenteze fără amânare".

Maiestatea Voastră Imperială şi regală Apostolică! Prea-graţioase Stăpâne! Împlinind însărcinarea cu care am fost onoraţi din partea oamenilor de încredere ai concetăţenilor noştri români, ne simţim datori a pune în vederea Maiestăţii Voastre că comitenţii noştri, românii nu sunt numai ei singuri în starea nesuferită asupra căreia am atras prin acest memoriu părinteasca luare aminte a Maiestăţii Voastre.

De la Porţile de Fier şi până în Leitha, din Marea Adriatică şi până în culmile Carpaţilor galiţieni, ţara e frământată de continuie agitaţiuni şi cuprinsă de adâncă nemulţmumire. Chiar concetăţenii noştri maghiari, văzând zădărnicia silinţelor lor utopice, sunt cei mai agitaţi şi mai nemulţumiţi şi împing mereu spre zguduiri violente.(...)

Singură înfăţişarea sinceră şi întemeiată pe respetarea reciprocă a intereselor de existenţă şi de dezvoltare naţională poate să ducă spre consolidarea internă şi spre fortificarea de la care atârnă exsitenţa luî în grele timpuri prin care trecem.

Regatul ungar, afară de Croaţia, care se bucură de autonomia ei, are o poporaţiune de vrea 13.200.000 suflete.

Aproape a patra parte din această poporațiune, vreo trei milioane de suflete, sunt români așezați în mase compacte în vechea Transilvanie, în Banat, în Arad, Bihor, Sălaj, Sătmar și Maramureș, adică la hotarele orientale ale Monarhiei, pe țărmul stâng al râului Tisa, în triunghiul dintre Tisa și Mureș și între munții mărginași ai Transilvaniei, pe un teritoriu de vreo 134.630,54 km^2, unde ei fac 60-95% din întreaga poporațlune. E adevăr neîndoios că ei se află aici și că stăpânesc ca proprietate privată ori comunală, în aproapre aceeași proporțiune, pământul țării. E adevăr neîndoios că muncesc pământul acesta și jertfesc din roadele muncii lor, plătind fel de fel de dări, pentru susținerea statului. E adevăr neîndoios că dau, ca oșteni, jertfă de sânge pentru apărarea țării. E adevăr neîndoios, dovedit prin miile de școale pe care le-au înființat și le susțin din propriile lor mijloace că ei au conștiință națională și nu vor să fie luați drept niște indivizi, ci se impun ca popor deosebit, care are aspirațiunile sale culturale.

E adevăr dovedit prin luptele pe care le-au purtat în timpul secolelor trecute fără de răgaz și prin silințele ce și-au dat să-și creeze o clasă conducătoare, că ei au conștiință despre importanța lor etnică, geografică și politică, își cunosc drepturile și țin să fie tratați întru toate deopotrivă cu celelalte popoare conlocuitoare, îndeosebi și deopotrivă cu poporul maghiar.

A nega aceste adevăruri, a le trece cu vederea, a le nesocoti a nu voi să le știi când ele se impun, este o gravă abatere de la cele mai elementare rezoane de stat.

Chiar dacă românii n-ar avea nici un trecut istoric și astfel nici o bază legitimă luată din trecutul milenar al statului pentru pretențiunile lor, chiar și numai faptul că ei sunt, voiesc cu toată hotărârea și pot mult în anumite împrejurări, e destul motiv politic spre a determina pe orișicare guvern să țină seamă de interesele lor legitime. (...)

Văzând nemulțumirea generală, de care sunt cuprinse toate straturile societății, și greutățile mari ale timpului, românii au ținut să caute mângâiere și îmbărbătare la Maiestatea Voastră, făcându-și datoria de supuși leali și sinceri.

Azi, ca totdeauna, convinși că numai prin o sinceră înfrățire a popoarelor se poate asigura pașnica dezvoltarea a patriei noastre, românii stăruie în dorința ca, în formă legală, și prin concursul factorilor competenți, sistemul de guvernare să fie reformat în patria noastră, astfel ca să se asigure drepturile odată câștigate și să se țină seamă de interesele legitime ale tuturor popoarelor ce compun statul ungar poliglot.(...)

Unitatea monarhiei şi rezoanele de stat care militează pentru această unitate, precum şi adevăratele interese ale regatului ungar cer imperios ca toate elementele compunătoare de stat să se simtă mulţumite şi dispuse a da sângele şi avutul lor pentru întărirea şi apărarea patriei comune, iar aceasta nu e cu putinţă câtă vreme drepturile naţionale nu sunt legal recunoscute şi respectate în practica executivă.

Încercarea de a ajunge la consolidarea statului ungar prin asigurarea dominaţiunii exclusive a poporului maghiar s-a dovedit zadarnică şi după opintiri făcute în timp de un pătrar de secol.(...)

Salutea[1]) Monarhiei, a patriei noastre mai restrânsă şi chiar a poporului maghiar îndeosebi cere să se pună capăt acestei stări de lucruri şi să se ieie cât mai curând iniţiativa pentru asocierea internă a popoarelor, pentru ca, adunaţi cu iubire şi cu încredere împrejurul Tronului, să emulăm cu toţii întru consolidarea şi fortificarea patriei comune.

Astăzi, după ce popoarele au fost învrăjbite prin o politică nesocotită şi îndărătnică, numai de la fireasca mijlocire a Maiestăţii Voastre se mai poate aştepta o asemenea schimbare salutată în viaţa noastră comună.(...)

Ai Maiestăţii Voastre cei mai credincioşi supuşi.

Comitetul designat de adunarea generală a reprezentanţilor tuturor alegătorilor români din Transilvania şi Ungaria pentru aşternerea memorandului.

Sibiu, 26 martie 1892

Dr. Ioan Raţiu m.p. preşedinte

George Pop de Băseşti m.p. vicepreşedinte

Dr. Vasile Lucaciu m.p. secretar general

Eugen Brote m.p. vicepreşedinte

Septimiu Albini m.p. secretar

(Teodor V. Păcăţian, Cartea de aur ..., vol. VII, Sibiu, 1913 p. 513-546)

[1] Salvarea

HOTĂRÂRILE CONFERINȚEI NAȚIONALE A PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN DE LA SIBIU DIN 10 IANUARIE 1905

<< Delegații români ai cercurilor electorale din țările de sub coroana sf. Stefan, întruniți în conferența de azi, află că împrejurările extrem de grave nu permit să ne atingem de programul partidului național român, ci din contră, justifică susținerea neatinsă a acestuia în întregitatea sa, așa cum a fost alcătuit în anul 1881 și susținut în anii 1884, 1887, 1890 și 1892, admițând în fața evoluțiunilor actuale politice posibilitatea unei revizuiri în sens de desvoltare și amplificare, cu scopul deplinei asigurări a existenții și libertății noastre naționale.

Fideli programului național, în considerarea exigențelor situațiunei politice, conferența enunță și accentuează din nou următoarele:

1. Pretindem neclintit recunoașterea poporului român de individualitate politică alcătuitoare de stat și asigurarea desvoltării sale etnice și constituționale prin instituțiuni de drept public, pe lângă susținerea intactă a întregității statului țărilor coroanei sfântului Stefan. Totodată dorim realizarea acelor postulate și pentru celelalte popoare cari toate împreună constituesc statul ungar.

2. În interesul bine priceput al patriei insistăm pe lângă susținerea neștirbită a unității armatei comune, în conducere, administrațiuni și limbă de comandă, dar cerem de altă parte respectarea și uzul mai intensiv al limbei fiecărui regiment. Pretindem scăriţarea (scurtarea - n.n.) timpului de serviciu de la 3 la 2 ani și curmarea tendințelor de maghiarizare și în armată.

3. Nu numai că pretindem din nou, conform programului național, punerea în deplină vigoare și respectarea legii despre egala îndreptățire, ci pretindem revizuirea și conformarea tuturor acelor legi ulterioare, a căror dispoziție taie în principiile acelei legi fundamentale. In consecință pretindem, ca în administrație, justiție și instrucțiune, uzul limbilor popoarelor din patrie prin lege să fie asigurat, în așa măsură și în așa chip, ca fiecare popor din patrie să fie judecat, administrat și instruit în limba sa proprie, drept ce funcționarii publici în fiecare ținut să fie aleși ori numiți dintre fiii poporului care îl locuește, iar dacă n-ar sta la dispoziție atari, la tot cazul funcționarii publici să cunoască în graiu și scris limbile acelor popoare în mijlocul cărora sunt aplicați.

4. Pretindem autonomie deplină pentru toate confesiunile și cerem, ca tuturor confesiunilor, în proporțiune cu numărul sufletelor de credincioși, din visteria statului să li se pună la dispoziție mijloacele materiale, cari sunt de

lipsă pentru administrarea bisericilor, dotarea preoților și susținerea școalelor confesionale, astfel, ca în țara întreagă instrucțiunea elementară să fie absolut gratuită.(...)

5. Pretindem autonomia deplină a comunelor și a cercurilor administrative și arondarea lor cu deosebită considerare la limitele de limbă a popoarelor din țară. Pretindem alegerea funcționarilor administrativi din popor, cu eschiderea dreptului de candidare, și desființarea instituțiunei viriliștilor.

6. Cerem lege electorală pe baza sufragiului universal și arondarea cercurilor, cu număr egal al alegătorilor, votare secretă în sediile notariale, înaintea unei comisii ambulante, și reprezentarea minorităților în parlamentul țării.

Pretindem să se garanteze prin lege dreptul de întrunire și asociere, fără nici o restricțiune, pretindem votarea deplinei libertăți, a presei, nelimitate în afacerile publice.

7. Cerem străformarea (reformarea - n.n.) radicală a sistemului de dare, reducerea dării de pământ, peste tot întroducerea contribuției progresive, scutirea de sub contribuție a minimului de existență și desființarea dării de cosum pentru articlii indispensabili de alimentare.

8. Pretindem desființarea fidei-comiselor, împroprietărirea în măsură corăspunzătoare a agricultorilor prin vinderea în parțele sub condiții favorabile a moșiilor statului. Cerem inalienabilitatea și indivizibilitatea minimului de proprietate și pretindem, ca în ținutul locuit de români colonizările să se facă numai cu populațiune română. Pășunatul în pădurile statului să fie pe lângă taxă mică dat în arândă direct poporului, iar legea referitoare la păduri să fie schimbată mai spre ușurarea poporului. Interesele muncitoarilor să fie scutite în mod echitabil în raport cu munca lor, făcându-se imposibilă exploatarea lor din partea întreprinzătorilor. Prin institut de stat să se introducă asigurarea obligatorie a muncitorilor pentru cazul de boală și bătrânețe, având să contribuie în acest scop statul, întreprinzătorii, precum și aceia, cari aplică muncitori. Nu mai puțin pretindem statificarea higienei publice, medic și medicamente pentru săraci.

Pentru eluptarea postulatelor dupuse în programul național, în hotărârile conferențelor naționale și în cele de mai sus, poporul român se va folosi de toate mijloacele constituționale, căutând a delătura toate pedecile artificiale ce i-se pun în cale.

Îndeosebi asupra participării ori neparticipării națiunei române la vieața parlamentară, conferența se simte necezitată a declara, că câtă vreme nu vor fi scoase din vigoare legile electorale actuale, artificial așa întocmite, ca să fie

exchise naţionalităţile nemaghiare de la înrâuire faptică în conducerea afacerilor ţării, - poporul român din ţările coroanei Sf. Stefan, nedreptăţile prin aceste legi, nici că poate fi reprezentat în parlamentul ţării în chip demn de importanţa sa politică, ce o are ca după număr a doua naţionalitate din ţară.(...)

Cu toate acestea însă, considerând, că concluzul conferenţei naţionale de la Sibiu din 1881, prin care s-a declarat pasivitatea şi li s-a impus conducătorilor politici ai poporului român îndatorirea să se îngrijească, ca <<această rezistenţă pasivă să devină serioasă şi reală>>, nu se mai poate executa în mod corăspunzător; considerând, că între stările actuale bine cumpănite, executarea pasivităţii reale întâmpină greutăţi neînvincibile, iar a susţinea şi mai departe, că păstrăm pasivitatea, când un număr foarte însemnat al alegătorilor români nu o vor observa, ar trece de sinamăgire deşartă; (...) considerând, că numai astfel se poate desminţi în mod real în faţa lumii întregi falsul susţinut de actualii guvernanţi, că poporul românesc n-ar consimţi cu scopurile politice ale conducătorilor săi, ci în marea sa majoritate ar aproba nedreptăţile ce i se fac; şi considerând în fine, că numai aşa se va delătura piedeca, care nelegal şi volniceşte s-a pus în calea organizării temeinice a partidului nostru naţional, cum şi în calea funcţionării libere a acestui partid:

Conferenţa delegaţilor români ai cercurilor electorale a ţărilor de sub coroana Sf. Stefan decretează prin aceasta întrarea în activitatea parlamentară a alegătorilor români, pentru toate cercurile electorale>>.

(Teodor V. Păcăţian, Cartea de aur ..., vol. VIII, p. 169-172)

IULIU MANIU

Discurs rostit în Camera Deputaţilor din Ungaria în şedinţa din 29 mai 1906

(Poziţia Partidului Naţional Român din Transilvania faţă de guvernul prezidat de Wekerle - n.n.)

- Onorată Casă! Fiind obicei parlamentar, ca diferitele partide, prin oratorii lor să-şi lămurească ţinuta faţă cu programul guvernului, îndrăznesc şi eu să-mi spun cuvântul, în numele partidului naţionaliştilor, din care fac parte. (Mare sgomot între kossuthişti şi la mijloc: Nu există partid naţionalist! Cine spune aşa ceva e trădător de patrie!)

D-voastră tăgăduiţi fiinţa partidului nostru, cu toate că avem program, cu toate că suntem aci noi, cari suntem membrii acestui partid: cu toate că avem,

organizație de partid, și așa înaintea oricărui om cu mintea trează ne înfățișem ca partid organizat.

Dar cu toate că D-voastră tăgăduiți ființa partidului nostru ... (Zgomot. Un glas dintre naționaliști: Atunci și noi tăgăduim pe a Dumneavoastră! Mișcări generale. Strigate în stânga: Trădători!)

- Noi susținem, că existința partidelor nu se poate discuta, și nu se poate discuta nici dreptul lor de a se validita. Noi aici vă vom dovedi nu numai cu argumente, ci și prin faptele noastre, că existăm ca partid și ca atare nu vom înceta a munci pentru binele națiunilor noastre și a patriei (Zgomot îndelung. Strigăte: numai o națiune există în patria aceasta. Trădători!)

Prezidentul: Vă rog să fiți în liniște! Eu până aci nu am auzit nici un cuvânt al oratorului. Așa zgomot faceți domnilor deputați că prezidentul nu poate urmări, după datorință, vorbirea oratorului. Prima datorință o avem deci, ca să ascultăm oratorii în liniște.

(...)

Mărturisesc, că am așteptat cu multă nerăbdare acest program, ce a binevoit a ni-l desfășura d-nul ministru prezident. Cele spuse m-au dezamăgit; și m-au dezamăgit, pentru că cunoscând caracterul de tranziție al guvernului acestuia și cunoscând și chemarea lui, am fi putut aștepta, cu tot dreptul, să ne vorbească mai lămurit și mai pe larg despre modul, cum are de gând să-și împlinească această chemare.

Guvernul de acum, pe lângă sarcina de-a acoperi trebuințele statului, i s-a dat și sarcina de a pregăti proiectul de lege pentru întroducerea votului universal. Guvernul a primit să deschidă șanțurile constituției pentru păturile largi ale poporului, dar domnul prim-ministru tocmai desfășurarea acestei îndatori însemante a lăsat-o în vălul întunerecului.

E aproape un an de când s-a pornit această luptă, care n-a avut alt sfârșit decât că chestiunea votului universal a ajuns la suprafața tuturor celorlalte chestiuni. Sub deviza votului universal se înțeleg însă diferite lucruri, și pentru rezolvirea acestei chestiuni se propun diferite modalități. Intre astfel de împrejurări ar fi corect, și cred, că este datorința d-lui ministru-președinte, să desfășure înaintea noastră, că din diferitele concepțiuni ce să profesează sub ideia votului universal, cari sunt acelea, pe cari dânsul le acceptează și pe cari dintre ele voiește să le ducă la îndeplinire? Când domnul ministru-președinte a declarat, că proiectul de lege despre votul universal voiește să-l întroducă pe baza ideilor democratice, și noi l-am aprobat; dar când dl. ministru a mai spus - dacă am înțeles bine, - că voiește să deschidă șanțurile constituției numai

pentru aceia, cari au destulă pricepere pentru asta ... şi pe cari guvernul îi află pricepuţi: atunci guvernul să gândească la un vot universal ţărmuit, pe care noi nu-l putem primi şi care ne-a îndemnat să revocăm aprobarea noastră. Nu putem avea, deci, încredere faţă de guvern, pentru că, noi, naţionaliştii, ştim prea bine că la întroducerea în viaţa practică a principiilor - de altcum binevenite şi democratice - tocmai principiile generale au fost date de minciună.

Afară de aceasta mai e o împrejurare care mă îndeamnă să fiu cu neîncredere faţă de programul înaintat, şi anume împrejurarea, că dl ministru-preşedinte n-a amintit nici cu un cuvânt, că va împlini cu dreptate şi nepărtinire legile fundamentale ale ţării.

Da, firește, s-ar înţelege de sine, dacă legile ţării ar fi întradevăr îndeplinite. - Dar, durere, noi ne-am obicinuit să vedem, că legile nu se îndeplinesc. (Mişcare şi zgomot în stânga. Deputatul Sümegi Vilmos mereu întrerupe.)

Preşedintele: (sună): Tăcere d-lor! pe domnul deputat Sümegi îl provoc să asculte în linişte pe orator.

- Onorată Casă! Domnul ministru-preşedinte a aflat de bine să spună, el va ţinea legile fundamentale ale Croaţiei. Dacă domnul ministru a aflat de bine să spună deschilinit aceasta, atuncia şi noi putem să aşteptăm cu drept cuvânt ... (Zgomot mare în toată casa strigăte: **Pe cine înţelegi subt >> şi noi << ?**)

Preşedintele: Onorată Casă! (Zgomot. **Să auzim**!) Aşa se vede, că dl deputat-vorbitor nu e în curat cu legile fundamentale ale ţării. (Strigăte. **Aşa-i**!) Si crede, că naţionalităţile de aici sunt în aceleaş relaţiuni cu Ungaria, ca şi Croaţia faţă de Ungaria. (Zgomot mare şi protestări din partea naţlonalităţilor.) Cer să nu întrerupeţi cuvintele preşedintelui. Aceasta e prima condiţiune, căci în caz contrar voiu fi silit să aplic regulamentul casei faţă de aceia, cari nici pe preşedintele nu vreau să-l asculte.

Eu rog deci pe domnul deputat, să se ţină de legile noastre fundamentale şi să nu peardă dinaintea ochilor acestea legi nici în cursul vorbirii sale.

Iuliu Markos: România-mare, până la Tisa, le-ar trebûi ăstora!

- Bine ştiu, că nu-mi este permis să comentez zisele d-lui preşedinte, tocmai pentru aceia mă acomodez şi vreau să constat numai, că n-am confundat instituţiunile de drept public ale ţării ...

- ... Cunosc bine legile, cari statoresc relaţiunea noastră cu Croaţia, şi cunosc şi celelalte legi fundamentale ale ţării, cari au fost şi sunt chemate a asigura întărirea ţării acestia, dară ştim, că acestea din urmă nu s-au îndeplinit. Eu am zis şi o spun neclintit şi acuma, că precum a aflat domnul preşedinte de lipsă, ca să asigure îndeplinirea legilor fundamentale referitoare la Croaţi, tot

așa - cred eu, avea datorința să se declare și în ce privește o altă lege fundamentală legea referitoare la egala îndreptățire a naționalităților cuprinsă în articolul de lege 44 din 1868 ...

Prezidentul: Rog liniște! Poftește continuă!

- ... și să declare, că și aceasta lege o va îndeplini conștiențios. (Mișcare.) Noi nu avem încredere (mare sgomot) față de acest guvern, pentru că vedem, că **acest guvern stă în slujba aceluiași sistem de guvernare, care de la 1867 încoace ține încătușată și împiedică validitarea acelor puteri firești, cari întradevăr susțin țara aceasta.** (Zgomot mare.) Pentru că slujește acelaș sistem de guvernare, care de la 1867 conduce destinele țării acesteia spre nefericirea ei, și care nu se poate numi altfel decât: dominațiunea esclusivizmului de rasă și de clasă. (Mare zgomot. Vii aprobări între naționaliști.)

Fiindcă domnul ministru prezident chiar și atunci, când promite proiectul de lege referitor la votul universal, care ar trebui să stee în slujba principiilor celor mai democratice, declară, că această lege asemenea va sluji caracterului național al acestui stat; fiindcă din trecut știm, că ce însamnă caracterul național statului .. (Zgomot mare. Strigăte la kossuthiști: Inseamnă unitatea națională!)

Bela Kelemen: Aici nu există decât națiune unitară maghiară!

- ... fiindcă noi știm din tristele pățanii ale trecutului, că această lozincă înseamnă încercarea de a ne contopi în rasa maghiară ... (Mare și nesfârșit zgomot. Deputatul Sumegi Vilmos întrerupe mereu.)

Prezidentul: Rog liniște! (Mare zgomot. Strigăte: Să auzim pe prezidentul!) Pe deputatul Sumegi îl rog de nou să nu conturbe pe orator cu continue întreruperi.

- ... fiindcă, durere, din trecutul nu prea îndepărtat știm și aceea, că subt lozinca statului național maghiar voiți să împedecați ființa naționalităților nemaghiare; și fiindcă din fiecare părticică a vorbirei de program a d-lui ministru prezident răsună această lozincă, noi deși vedem unele bune gânduri în părțile mai neînsemnate ale programului lustruit al guvernului, nu putem fi cu încredere față de acest guvern în deosebi nici pentru aceea pentru că din programul cultural al său se vede lămurit dorința de-a maghiariza, tendință, care împedecă fericirea adevărată a țării și înaintarea dreaptă a popoarălor ei. (Mare zgomot. Vii aprobări între naționaliști. Intreruperi dese la kosuthiști. **Asta nu-i strică nimic guvernului!)**

Noi o spunem hotărât că nu suntem pentru guvern aici, ci pentru binele poporului. (Mare zgomot).

(Dr. Iuliu Maniu, Discursurile parlamentare 29 mai - 31 iulie 1906, Blaj, 1906, p. 5-10)

VASILE GOLDIŞ
O părere individuală

(Percepţia fruntaşului Partidului Naţional Român asupra activismului politic - n.n.)

După memorandul din 1892 puterea politică a statului s-a năpustit cu toată furia asupra Partidului Naţional Român şi a făcut aproape imposibilă orice manifestare, orice lucrare politică a acestui partid. Cea mai mică mişcare a aderenţilor partidului era urmărită pe cale criminală, mai ales însă pe cea administrativă. Eram în primejdia necesităţii de a duce lupta politică a poporului românesc pentru aspiraţiile sale naţionale pe terenul ... publicităţii. Intre aceste sinistre împrejurări am fost cel dintâi care am avut curajul să arunc în discuţia publică ideea activităţii parlamentare, care dealtcum trebuie să recunosc, era acceptată deja în convorbiri particulare de o parte însemnată a aderenţilor partidului.

Am scris multe articole întru sprijinirea convingerii mele, că adică numai activitatea parlamentară ne poate izbăvi din impasul în care ajunsese activitatea politică a partidului naţional în urma mişcării memorandiste. Am avut satisfacţia mulţumitoare de a vedea în curând aproape întreaga tinerime naţionalistă arborând steagul activităţii parlamentare şi am sprijinit din toate puterile mele iniţiativa bărbătească a d-lui Aurel Vlad[1], care a cutezat mai întâi să pună în practică principiul activităţii. A fost însă totdeauna deosebire între felul cum am înţeles eu rostul activităţii parlamentare şi între chipul cum s-a pus acea activitate în aplicare. Eu ţineam activitatea parlamentară trebuincioasă în scopul ca prin ea să ne putem reconstitui partidul şi să ne putem crea organele de lipsă pentru conducerea şi reprezentarea partidului. Afară de acest scop, mai mult formal, activitatea parlamentară am socotit-o totdeauna ca mijlocul cel mai potrivit şi aproape singur posibil, pentru a face în masele mari ale poporului nostru propaganda politicii naţionale, pentru a profunda tot mai mult în aceste mase conştiinţa naţională şi de a întemeia raporturi tot masi strânse între popor şi intelectualii români. Aş putea reproduce toate articolele mele scrise în această materie şi din scrisele mele de atunci orişicine se poate convinge că am susţinut cu bogată argumentaţie teza: din însăşi activitatea noastră în parlament nu

[1] Aurel Vlad (1875-1953), fruntaş al luptei românilor pentru drepturi naţionale. A susţinut politica de "activitate", fiind ales în 1903 deputat în dietă.

putem spera o îmbunătățire a situației politice a poporului nostru. Am susținut că activitatea parlamentară nu de aceea ne trebuiește, fiindcă am nădăjduit ca prin lupta noastră în parlament am fi în stare să determinăm factorii decisivi în conducerea statului la concesiuni de oarecare preț pentru îmbunătățirea sorții poporului nostru, ci pentru aceea, ca să deșteptăm conștiința națională, să mișcăm masele, să ducem viață în popor, să-l apropiem de conducătorii săi și să-l determinăm la muncă mai intensivă în cele sociale, economice și culturale. În consecința acestui fel de a vedea am militat totdeauna pentru activitatea parlamentară ideală. Să nu intrăm în luptele electorale cu gândul de a izbuti la alegeri, cel puțin deocamdată și pentru câteva cicluri parlamentare. Tot în consecința acestui fel de a vedea am susținut totdeauna părerea că trebuie să punem candidați în toate cercurile electorale unde se află alegători români, fie cât de puțini, iar la alegeri absolut să nu facem cheltuieli, ci să lăsăm ca fiecare alegător român, care s-a convins despre adevărul politicii naționale, să vină la urnă cu cheltuiala sa, având credința că votul ce-l dă, pentru sine îl dă, cheltuiala ce o face, pentru sine o face.

În chipul acesta n-am fi avut, poate, nici până astăzi nici un deputat național, dar am avea o puternică tabără de bărbați convinși, ideea națională ar fi pătruns mai temeinic în masele populare și acești alegători ideali ar reprezenta o forță mai considerabilă în ochii factorilor politici decizători, decât întreg clubul deputaților naționaliști în parlament.

Am zis totdeauna că și după intrarea în activitatea parlamentară greul muncii noastre politice trebuie să fie desfășurat în mijlocul poporului, că în parlament este a se fixa numai punctul nostru de vedere față de politica oficială de guvernare, iar deputații vor avea să dezvolte adevărata lor muncă națională între alegătorii lor. Aceste idei ale mele însă n-au avut darul de a convinge și luptele electorale de la început s-au dat nu în scopul exclusiv de propagandă, ci în scopul de a izbuti la alegeri cu orice preț. De aici au urmat mari și multe neajunsuri. Ne le voi revela acum, dar țin totuși să constat că am intrat în activitatea parlamentară fără a ne da bine seama de ființa adevărată a acestei activități. Căci dacă am fi stabilit de la început principiul că intrăm în lupta parlamentară cu scopul de a izbuti la alegeri cu orice preț, atunci consecința logică a acestui principiu era să punem candidați numai în acele cercuri unde putem avea șanse sigure de izbândă și asupra acestor cercuri ar fi trebuit concentrată toată puterea partidului, iar în cercurile nesigure, ori trebuia să se susțină pasivitatea, ori să se dea numai în lupta ideală atinsă în șirile de mai sus, fără a angaja pentru aceste cercuri partea mai însemantă din forțele mo-

rale și materiale ale partidului. Experiența celor opt ani de activitate parlamentară m-a întărit în convingerile mele referitoare la ceea ce trebuie să fie pentru noi luptele electorale și mă voi strădui din nou să conving în viitor și pe alții despre temeinicia convingerilor mele. Le scriu acestea din prijejul alegerilor iminente de la Cisnădia și de la Șimleu. Sunt de părere că frații noștri din cercul Cisnădiei au făcut rău când au renunțat la candidatura națională în acel cerc, căci și prilejul acesta trebuia folosit pentru propaganda națională și pentru aprofundarea conștiinței naționale și politice la românii din acel cerc. Tot așa cred că frații noștri din cercul Șimleului ar face corect dacă lupta electorară care-i așteptă ar duce-o în sensul ideal propagat de mine, din motive de mare greutate, pe care fără îndoială vor avea ocaziune a le supune judecății fraților mei când va trebui să pregătim acțiunea electorală a ciclului următor.

("Românul" din 30 ianuarie/12 februarie 1911, p. 1-2, apud Ziarul "Românul și Marea Unire", București, 1988, p. 94-96)

OCTAVIAN GOGA

Războiul din Balcani și durerile noastre - o nouă biruință a principiului național

Ceea ce se petrece în Balcani, consolidarea unor state pe ruinele imperiului otoman, nu e pentru un spirit înțelegător decât desfășurarea firească a unui proces de evoluție politică care determină toate schimbările de hartă în istoria timpului mai nou. E biruința principiului național această proaspătă consolidare de puteri: o nouă etapă într-un lanț progresiv al istoriei universale. Poate surprinde numai prin felul dezlegării repezi dar nu poate decât să întărească concluziile logice ale unui proces de dezvoltare normală în istoria modernă a omenirii. Principiul național de orânduire a vieții de stat își are rădăcinile adânci în însăși firea omenească, a fost aruncat însă pe terenul de luptă la vieții moderne deodată cu lozincile marii revoluții franceze. Pe urma acestui vifor de primeniri a valorilor morale și a preceptelor de gândire învechită, deodată cu dezlegarea spiritului din cătușele scolasticismului răsuflat deodată cu învierea literaturii naționale a prins mai mare putere și tendința firească a popoartelor de a-și aranja granițele politice în conformitate cu granițele etnice. Intreg veacul al nouăsprezecelea răsună de strigătele acestei lozinci de luptă care pătrunde toate fibrele gândirii moderne. Și simțim chemarea pe câmpul

de bătaie şi-i deslușim fulgerele din cântecul poeților. Alcătuiri vechi se dărâmă şi împărăţii neputincioase cad în faţa acestui potop ... Aşa merge pas de pas, triumf de triumf principiul libertăţii naţionale, care e primit de popoare şi dus la izbândă în măsura dezvoltărilor culturale şi politice. În drumul lui cuceritor el a găsit răsunet şi în neamul românesc. Din vâltoarea evului '48 s-a desprins ca un tunet imnul lui Mureşanu, din îndemnurile vremii s-au înfiripat strofele răsunătoare ale lui Alecsandri şi s-au închegat într-un singur trup oropsitele Principate dunărene, care prin chiotul de triumf al dorobanţilor de la Plevna au pregătit intrarea glorioasă a României în istoria universală. Cu noi cești din dincoace de Carpaţi, justiţia istoriei a fost mai vitregă, neschimbând aproape nimic din alcătuirile unei vieţi de oprimare tradiţională. În suflete s-a trezit însă o mişcare de primenire, s-au ivit, cele dintâi licăriri de regenerare a conştiinţei noastre politice ... Popoarele din Balcani s-au desfăcut pas de pas din obezile unei servituţi de veacuri, mutând tot mai spre sud graniţa imperiului turcoman, care se întemeia pe forţa armată, nu pe unitatea etnică. Crescând din ce în ce în expansiunea lor, împinşi de impulsurile unui ideal politic conştient, folosindu-se de slăbiciunile momentane ale asupritorului de veacuri, slavii din Balcani au smuls cu o oră mai curând biruinţa principiului naţional la ei acasă, pregătind astfel o nouă verigă în lanţul de evoluţie normală a istoriei omeneşti. Pe harta Europei, după modificările mai recente, nu mai rămâne acum decât o singură mare putere susţinută de elemente etnice eterogene: Austro-Ungaria. Învăţămintele războiului din Balcani privesc deci direct monarhia noastră. Strigătul de biruinţă din vecini răsună la noi: introduce un ferment în masele populare, pune în mişcare aparatul de judecată simplistă a mulţimii, care văzând bucuria celui vindecat, simte mai intens durerea ranelor proprii. Soluţia elementară care e scoasă la suprafaţă cu tăria unei axiome implacabile se pune aşa: sau va fi în stare monarhia noastră să rezolve problemele amintitului proces de desfăşurare firească a acestui principiu biruitor, ducându-l la triumf în cadrele ei teritoriale, pe care le-ar întări în acest chip, sau susţinând mai departe nemulţumirile actuale, menajează în mod fatal tendinţele centrifugale care îi surpă existenţa. In orice caz starea de asuprire a prezentului în care găsim noi neamurile nemaghiare din Ungaria, devine după învăţămintele din Balcani un strigător anacronism istoric. (...)

De la felul cum vor înţelege factorii conducători ai monarhiei acest adevăr elementar depinde consolidarea ei din viitor. Dacă vor urma linia lor de conduită care ne-a adus în starea intolerabilă de astăzi, atunci pe viitor Austro-Ungaria, consumată de frământările interne îşi va slăbi zi de zi rostul ei în echilibru

internațional, va fi un teritoriu în care se așteaptă de cei asupriți un act de dreptate a istoriei și se va putea numi cu drept cuvânt: marele bolnav al Europei! ...

("Românul" din 29 noiembrie/12 decembrie 1912, p. 1-2; apud Ziarul "Românul" și Marea Unire, p. 217-219)

OCTAVIAN GOGA

Izolarea noastră

(Pledoarie pentru o politică distinctă și independentă a Partidului Național Român în contextul vieții politice din Ungaria - n.n.)

Alegerea de la Arad a scos la suprafață între altele și o problemă de mare importanță pentru orientarea noastră politică ... Cum se știe în recenta agitație electorală amândouă părțile beligerante, atât guvernul, cât și opoziția și-au îndreptat privirea asupra electorilor români și le-au solicitat votul. Răspunsul cunoscut al conducătorilor noștri locali a fost: noi rămânem pasivi ...

Pe urma acestei declarații s-a pornit ca de obicei un potop de injurii și bănuieli asupra noastră. Opoziția ne-a învinuit că pe la spate am făcut pact cu guvernul, iar guvernul la rândul său s-a lepădat de noi ... Au urmat, firește, acuzațiuni, scrisori, combinații fanteziste. Toate astea nu interesează, rămâne, însă de discutat chestiunea de ordin principal, întrucât a fost justificată pasivitatea noastră.

Pe lângă lămurirea noastră internă problema câștigă în interes și pentru atenția ce i s-a dat de către un eminent om de litere al Ungariei, d. Oscar Jaszi, ale cărui opinii trebuie învrednicite totdeauna de-o mențiune specială în publicistica românească.

Întrucât privește atitudinea noastră față de formațiile de partid ale vieții politice maghiare, aceasta se poate limpezi ușor și fără multă bătaie de cap. Partidele istorice ungurești își au trecutul lor cu linia de conduită fixată față de poporul românesc și din acest trecut se răsfrânge totdeauna răspunsul nostru de câte ori politicianismul lor strâmtorat ne cere mână de ajutor și ne adoarme cu făgăduinți.

Cartea deschisă a suferințelor noastre vorbește limpede. Vedem că în desfășurarea vieții politice a Ungariei de-o jumătate de veac încoace n-a fost

un singur moment când vreunul din partidele care s-au perindat să fi adoptat o formulă de împăcare a stărilor de la noi.(...)

Reprezentanții oficiali ai poporului maghiar sunt îndrumați până astăzi, încă în toate faptele lor de reflexele spiritului de feudalism tradițional care veacuri de-a rândul a otrăvit sufletele în Ungaria. Psihologia lor e simplistă și-o deslușești la tot pasul. Oamenii aceștia văd și acum în noi pe iobagii de odinioară, mentalitatea lor e cea a ciocoiului reacționar cu idei limitate. Pe toată linia distingi aceeași ridicolă trufie deplasată, aceleași porniri anticulturale vechiul regim de teroare și corupție nemerească. Numai fațada s-a schimbat, restul a rămas neatins.(...)

Fiind acesta spiritul care îndrumă politica tradițională ungurească, ce poate fi mai firesc decât cea mai înverșunată opoziție a noastră față de reprezentanții partidelor istorice maghiare? In tot locul și la toată ocazia noi suntem datori să le opunem credințele noastre, să luptăm pentru izbânda lor. Din principiu e exclusă deci orice colaborare.(...)

Nici măcar motive de oportunitate trecătoare nu se puteau invoca în favoarea unui legământ. Doar știu cu toții că partidul din care deunăzi prin rostul contelui Karolyi ni s-a cerut mâna prietenească, a fost pe vremea coaliției la guvern, ca să închidă școlile românești, iar guvernul actual cu loviturile lui de-acum nu face altceva decât să desăvârșească o operă de destrucțiune metodică. Care putea fi deci răspunsul nostru?

Din acest caz izolat deci se poate trage concluzia de ordin principal că în împrejurările actuale politica Partidului Național Român fiind diametral opusă credințelor profesate de partidele istorice maghiare cu care nu are nici un punct de atingere, orice colaborare cu ele e inadmisibilă. Aceasta o reclamă interesele superioare ale neamului.

Opinia publică a compatrioților noștri maghiari a început în timpul din urmă să prezinte și fenomenele unor fluctuații de idei schimbate ... Sub confluența unor idei culturale imporante au început să se modifice cu încetul valorile morale și să mai slăbească anumite prejudecăți. Intre altele s-ar părea că și grandoarea unei Ungarii unitare s-a mai atenuat făcând loc altor orientări politice mai apropiate de realitate. Suntem puși în fața unei prefaceri sociale și culturale din care va răsări probabil o concepție politică schimbată. Aceste apariții însă sunt răzlețe încă și nu s-au putut închega într-o tabără organizată, care în politica actuală a Ungariei să poată avea un cuvânt hotărâtor.(...)

Sunt o seamă de intelectuali ale căror cercetări sociologice au așezat în lumina adevărurilor științifice mai multe probleme care privesc stările culturale, politice și economice din țara noastră. In fruntea lor e cunoscutul publicist, domnul Oscar Jaszi, a cărui activitate lăudabilă poartă incontestabil marca

unui spirit occidental cu toate atribuțiile lui. Cuvântul lor e subliniat în frământarea politicii curente, cu deosebire de partidul socialist ... Acest partid de care se țin oarecum la distanță corifeii curentului de criticism amintit e alcătuit din elemente mult-puțin inconștiente și e la discreția unor șefi care nu pot inspira un capital deosebit de încredere politică.(...)

Colaborările sincere cu puterea de dăruire se pot înfăptui numai între grupări cu oarecare puncte de înrudire sufletească. Pe noi însă ne desparte o prăpastie ... Visul nostru noi nu ni l-am văzut încă, idealul ne plutește în umbră. Noi suntem precursorii unei redeșteptări naționale ... Și vrem să dezrobim cu lupta noastră un colț de umanitate, dar voim să conservăm toate atribuțiile particulare ale acestui petec de pământ.(...)

Vom privi deci firește cu simpatie mișcarea inaugurată de domnul Jaszi pentru înlocuirea spiritului feudal cu un regim democratic care cadrează perfect cu principiile noastre, vom rămânea însă și pe mai departe moștenitorii multor credințe și impulsuri tradiționale care la noi își au semnificația superioară a unor remedii de conservare națională. Din acest punct de vedere colaborarea noastră e imposibilă și nu poate face parte din preocupările noastre politice curente. Desigur nu e exclusă în viitorul depărtat când țara trecând prin marile prefaceri ale unor schimbări politice și culturale, cetățenii ei, cu idealul național împlinit vor putea să asculte chemarea unor lozinci umanitare care îi vor înfrăți în lupta pentru adevăr. Dar din nenorocire, domnule Jaszi, aceasta e muzica viitorului numai și acordurile ei armonioase se pierd în haosul actual.

Astăzi programul noastru de viață nu poate fi decât: izolarea. Trebuie să ridicăm stavilă între noi și străini, să ne îngrădim politicește, să ne desăvârșim pe toată linia izolarea socială și culturală. Desfăcuți de orice legătură cu alte neamuri, trăind cu visul nostru și cu nevoile noastre, detestând orice notă de oportunitate politică, exaltând sentimentul iubirii de neam, noi trebuie să rămânem singuri. Această solitudine are să ne susție în marea de străini, ca pe o insulă cu flora ei particulară.

Câtă vreme deci spiritul public maghiar va fi îmbinat de ideea dominației de rasă, noi trebuie să-i opunem drept contrapond credințele care izvorăsc din sentimentul de unitate sufletească a marelui corp național romînesc de pretutindeni. Pe acest drum trebuie să apuce educația noastră politică în aceste zile când imperii cu temelii putrede se prăbușesc și pe ruinele lor fălfâie biruitor steagul aspirațiilor naționale împlinite.

("Românul", 23 iunie/6 iulie 1913, p. 1-2., apud Ziarul "Românul și Marea Unire, p. 235-238)

DE LA COMITETUL NAȚIONAL

(Comunicat, privind acțiunile pe care le ar întreprinde Partidul Național Român împotriva politicii discriminatorii a guvernului maghiar - n.n.)

Comitetul Central Executiv al Partidului Național Român s-a întrunit în 11-12 l.c. sub președinția d-lui Gh. Pop de Băsești în ședința plenară la care au luat parte aproape toți membrii comitetului. In această ședință au avut loc discuții asupra situației politice în general, precum și asupra mijloacelor și programul de acțiune în viitorul cel mai apropiat. S-a constatat că situația politică sub guvernul actual este continuarea aceluiași sistem politic de opresiune față de care și în trecut comitetul a fost silit a observa opoziția cea mai hotărâtă. In scopul de a manifesta nemulțumirea poporului românesc și a motiva pretențiile noastre în fața politicii actuale de stat s-a decis publicarea unui memoriu informativ pentru opinia publică asupra nelegiuirilor ce le îndurăm pe toate terenele vieții publice. S-au luat măsuri pentru ținerea mai multor adunări populare și în fine, pentru desăvârșirea organizării partidului, precum și mai ales pentru îndeplinirea lucrărilor referitoare la stabilirea listelor electorale în baza legii celei noi, s-a decis angajarea unei puteri de muncă, care va sta exclusiv în serviciul comitetului.

Comitetul a luat la cunoștință mulțumitoarea activitate parlamentară a deputaților noștri naționali și i-a împuternicit ca la proiectele ce sunt a se aduce în discuție în parlament, să apere cu energie punctul de vedere al Partidului Național Român. În fața svonurilor răspândite în mod tendențios despre pretinsele tratative cu factorii politici hotărâtori în viața publică a statului nostru, comitetul constată că de la eșuarea tratativelor din iarna trecută între acest comitet și între guvernul țării, absolut nu au avut loc, nici un fel de tratative. Comitetul național însă de sine înțeles, se simte dator a discuta cu oricare factor decisiv în viața politică a statului nostru asupra condițiilor de existență națională și dezvoltare culturală și economică a neamului nostru și a arăta și acestora, cu orice ocazie, adevărurile pe care se bazează politica Partidului Național Român, singur în drept de a conduce viața politică a poporului românesc din Ungaria și Transilvania.

("Românul", 1/14 octombrie, p. 1. apud ziarul "Românul și Marea Unire, p. 247)

DECLARAȚIE

Comitetul executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria a ținut o ședință la 12 octombrie, la Oradea Mare sub prezidiul d-lui deputat dr. Teodor Mihali, în care după o dezbatere și cumpănire temeinică a situației politice interne și externe, a hotărât în mod unanim și în deplin acord să facă următoarea declarație.

Comitetul executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria constată că urmările războiului îndreptățesc pretențiunile de veacuri ale națiunei române la deplina libertate națională. Pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liberă de soarta ei - un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei - națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să se folosească de acest drept și reclamă (pretinde) în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrâuire străină, să hotărască singură plasarea ei (așezarea ei) printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturei de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere. Organul național al națiunei române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui parlament și acestui guvern să se considere ca reprezentante ale națiunei române, ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele națiunei române din Ungaria și Ardeal -, căci apărarea intereselor ei națiunea română o poate încredința numai unor factori designați de propria lor adunare națională (congres național).

Afară de organele delegate de adunarea națională sau alese din mijlocul său, așadar afară de Comitetul executiv al Partidului Național Român, nimenea nu poate fi îndreptățit să trateze și să hotărască, în treburi care se referă la situația politică a națiunei române. Toate decisiunile și acordurile (învoielile) care s-ar lua și s-ar face fără aprobarea acestor organe le declarăm ca nule și fără valoare, care nu leagă întru nimic națiunea română. Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară, așteaptă și cere după multe suferinți de veacuri - afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrmutate și inalienabule, la deplină viață națională.

("Adevărul" (Budapesta), an. XIV, nr. 41 din 14/27 octombrie 1918)

Capitolul V

PARTIDUL SOCIAL-DEMOCRAT DIN ROMÂNIA

C. DOBROGEANU-GHEREA
Ce vor socialiştii români? (1886)

(...)

Iată un şir de cereri politice şi economice care, după părerea noastră, ar putea să fie programul partidei socialiste muncitoare.

Partea politică

1. Votul universal direct (orice cetăţean ori cetăţeană ajungând la 20 de ani să aibă drept de vot).

2. Desfiinţarea armatei permanente şi înarmarea poporului.

3. Autonimia comunală. Comuna stăpână absolută pe toate treburile ei.

4. Libertate desăvârşită: pentru presă, întruniri, asociaţii, inviolabilitatea domiciliului, "habeas corpus".

5. Desfiinţarea bugetului cultelor.

6. Învăţământul liber şi fără plată. Lângă toate şcolile să se întememieze instituţii în care copiii săraci, în tot timpul învăţăturii, să primească mâncare, haine, cărţi.

7. Alegerea magistraţilor de către popor. Justiţia fără plată la toate instanţele şi în toate privinţele.

8. Înlocuirea penitenciarelor prin case de corecţie.

9. Egalitatea femeii.

Partea economică

1. Trecerea proprietăţilor statului în stăpânirea comunelor.

2. Răscumpărarea treptată a proprietăţilor mari şi trecerea lor la comune.

3. Desființarea tuturor dărilor indirecte și înlocuirea lor printr-un impozit progresiv (cetățenii al căror venit nu va trece peste 2000 de lei pe an să fie scutiți de orice impozit).

4. Moștenirile care trec peste 1000 de lei să fie supuse la următoarele taxe: cele colaterale la 50%, cele în linie dreaptă la 30%; dacă o moștenire ar fi mai mare de 100.000 de lei tot cât trece peste această sumă să rămână în folosul națiunii.

5. Deschidere de credit tuturor societăților de lucrători care s-ar forma pentru întreprinderi industriale.

6. Deschideri de credit comunelor rurale pentru a-și cumpăra unelte perfecționate de muncă, semințe bune etc.

7. Toate lucrările statului să fie date la grupurile de muncitori când vor fi constituite.

8. Comunele rurale și cele urbane să ia asupră-le pregătirea ori aducerea lucrurilor numaidecât trebuitoare, cum este pâinea, carnea, apa și luminatul, cu scop de a înlătura specula și scumpetea.

9. Comunele să răscumpere casele de închiriat și să le închirieze cu prețuri care să nu treacă peste cheltuielile de ținere în bunăstare și zidire din nou. (...)

(C. Dobrogeanu-Gherea, Ce vor socialiștii români, *"în Revista socială", 1885-1886)*

PROGRAMUL PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT AL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA (1893)

Dezvoltarea economico-socială a societăților burghezo-capitaliste moderne are o tendință neapărată și neînlăturată de a concentra, de a monopoliza toate mijloacele de producție în mâinile unei clase, a clasei capitaliste.

Prin această concentrare și monopolizare, societatea burghezo-capitalistă desparte pe producători de mijloacele de producție, desparte pe meseriași de unelte, pe micii agricultori țărani, de pământ, prefăcându-i în proletari ce n-au nici un drept asupra produsului muncii lor; iar capitaliștii prin faptul monopolizării mijloacelor de producere, ajung ei, care nu muncesc, stăpâni pe productul muncitorilor.

Mână în mână cu această expropriere a micilor producători merge întrunirea producțiunii în mic, în organizații uriașe de producere, merge prefacerea uneltei în mașină, merge o creștere uriașă a rodniciei muncii omenești.

Dar mijloacele de producere fiind monopolizate de clasa capitalistă, marile foloase ale acestor transformări sânt și ele monopolizate de capitaliști și de proprietarii mari de pământ. Pentru proletari, pentru micii producători, pentru clasele de mijloc, care ,merg stingându-se, această dezvoltare însemnează creșterea nesiguranței vieții, creșterea sărăciei, robiei, înjosirii, despoierii, nenorocirilor de tot felul.

Numai prefacerea mijloacelor de producție cum sânt: pământul, fabricile, atelierele, minele etc., din proprietate privată a unei clase, în proprietate socială a societății întregi și prefacerea producției de mărfuri în producție socialistă, condusă pentru societate și prin societate, numai această prefacere poate face ca producțiunea în mare și rodnicia din ce în ce mai mare a muncii să fie în loc de izvor de sărăcie, de apăsare, de nesiguranță, de înjosire, un izvor de bunăstare și dezvoltarea armonică în toate privințele.

Societatea actuală burghezo-capitalistă în dezvoltarea ei, pregătește ea însăși toate condițiunile necesare pentru această prefacere socialistă.

Mai întâi, chiar dezvoltarea uriașă a producțiunii moderne, începe să se împace din ce în ce mai puțin cu bazele capitaliste pe care se face această producțiune, adică producerea de mărfuri și cu regulatorul anarhic, care e libera concurență.

Această nepotrivire se manifestează prin crize din ce în ce mai mari, prin colosala nesiguranță a vieții de azi, astfel încât însăși dezvoltarea tot mai mare a producțiunii capitaliste cere un alt regulator în locul anarhiei liberei concurențe, și acest alt regulator nu va fi decât societatea, care va regula producțiunea după un plan anumit, cu mijloacele de producție care vor fi proprietatea ei colectivă, ceea ce și însemnează producție socialistă.

Apoi, societatea capitalistă dezvoltă tot mai mult antagonismul și lupta de clasă, mai ales între clasa producătorilor muncitori și neproducătorilor - capitaliști. Și această luptă, neînlăturată pe cât timp durează societatea de azi poate lua sfârșit numai o dată cu căderea acestei societăți.

Afară de aceasta, concentrând mijloacele de producție tot în mai puține mâini, societatea capitalistă face mai ușoară prefacere acestor mijloace de producere în proprietate colectivă a societății întregi.

Concentrând mase mari de lucrători, care lucrează colectiv în fabrici, moşii întinse etc., societatea de azi disciplinează ea singură armatele muncitoare pentru producerea socialistă. Şi în general întreaga dezvoltare economico-socială, dezvoltarea comunicaţiilor între oameni, drumuri de fier, telegraful, înmulţirea populaţiei, concentrarea locuitorilor în oraşe, toate au aceeaşi tendinţă spre colectivizarea societăţii.

Şi totdeodată societatea modernă burghezo-capitalistă creează ea singură acea clasă a cărei menire istorică e realizarea societăţii socialiste. Această clasă e clasa proletară, proletariatul. (...)

Socialismul e reprezentantul teoretic al acestei clase; social-democraţia e avangarda conştientă şi organizatoare.

Datoria dar a social-democraţiei lumii întregi este de a organiza proletariatul, de a organiza poporul muncitor, de a-l face conştient de menirea lui istorică şi de lupta pe care trebuie să o ducă. Social-democraţia trebuie să lupte pentru ridicarea puterii materiale şi intelectuale a poporului muncitor, deci, şi a puterii lui de luptă spre victoria finală. (...)

Partidul social-democrat român va lupta acuma pentru aducerea la îndeplinire a următoarelor puncte:

1. Vot universal, egal şi direct pentru toţi supuşii României, ce au trecut vârsta de 20 de ani, fără deosebire de sex, de religie şi de rasă.

Fixarea tuturor alegerilor şi votărilor în zilele legale de repaus.

Reprezentarea proporţională.

2. O întinsă descentralizare şi autonomie comunală.

3. Prefacerea armatei permanente în naţiune înarmată. Desfiinţarea tribunalelor militare. Până la realizarea prefacerii armatei, reducerea serviciului militar, egal pentru toţi, la un an şi trecerea în rezervă după acest an.

4. Despărţirea bisericii de stat.

5. Egalizarea condiţiilor juridice şi politice ale femeilor cu ale bărbaţilor.

6. Desfiinţarea legilor care pun pe servitori într-o inferioritate politică sau juridică.

7. Laicizarea tuturor şcolilor.

Organizarea învăţământului gratuit, obligatoriu şi integral pentru toţi copiii muncitorilor, fără deosebire de naţionalitate şi religie. Dezvoltarea şcolilor profesionale şi argicole. Cantine şcolare. Copiii săraci vor primi la şcoală haine, cărţi şi hrană.

Obligativitatea instrucţiei până la 14 ani.

Garantarea independenței corpului de învățământ. Inamovibilitatea învățătorilor, institutorilor și profesorilor.

8. Electivitatea magistraturii. Taxe proporționale cu importanța bănească a proceselor.

Despăgubirea celor osândiți pe nedrept, precum și celor arestați fără vină.

9. Luarea de măsuri riguroase pentru a face ca legile să fie aplicate și ca egalitatea înaintea legilor să ajungă o realitate.

10. Garantarea dreptului nemărginit de întruniri, asociații, greve în orașe și în sate.

11. Impozitul treptat progresiv asupra veniturilor - luându-se în seamă felul venitului și mărimea lui - și asupra moștenirilor, luându-se în seamă felul și mărimea, pentru a face față cheltuielilor publice.

Desființarea dărilor indirecte.

Venitul trebuitor pentru trai să fie scutit de orice dare.

12. Impozarea capitalului neproductiv.

13. Proteguirea industriei prin vămi, întrucât acestea nu vatămă interesele consumatorilor muncitori.

14. Electivitatea tuturor funcționarilor. Depărtarea ori destituirea funcționarilor nu poate fi făcută decât în urma unei hotărâri judecătorești.

15. Desființarea Senatului.

16. Intoarcerea domeniilor coroanei la stat. Restrângerea prerogativelor regale și mai ales a dreptului de a schimba ministerele și de a disloca și proroga toate Corpurile alese.

17. Aziluri de infirmi și sanatorii pentru copii.

18. Delictele de presă de orice natură să meargă înaintea juraților. Reforma codicelui penal, în sensul de a se îndulci pedepsele.

19. Revizuirea Constituției în toate punctele necesitate de prezentul program.

Până la revizuirea Constituției, abrogarea tuturor legilor și măsurilor de excepție și mai cu seamă abrogarea legii asupra străinilor din 7 aprilie 1881.[1]

Pentru proteguirea clasei muncitoare industriale, social-democrația română cere:

1. Fixarea zilei de muncă la 8 ceasuri.

Desființarea lucrului cu bucata în toate fabricile și atelierele.

2. Copiii mai mici de 14 ani să nu fie primiți la muncă.

---

[1] Legea asupra străinilor din 7 aprilie 1881 acorda dreptul expulzării celor urmăriți din motive politice.

3. Munca de noapte să se desființeze, afară de acele industrii, care prin natura lor - din pricina tehnicii sau al folosului public - cer muncă de noapte.

4. Repaus complet de duminică, adică de exact 36 de ore, în toate ramurile de muncă, în comerț, industrie, agricultură. Inspecția sanitară a condițiilor în care se face munca. Regulamentarea muncii femeilor.

5. Asigurarea împotriva accidentelor și asigurarea pentru vremea bătrâneților. La administrarea asigurărilor să participe și lucrători.

6. Toate diferendele între lucrători și patroni să fie supuse unui juriu compus din delegați în număr egal de patroni și lucrători. Intemeierea de burse ale muncii.

Obligarea patronilor de a da certificate de capacitate ucenicilor, îndată ce aceștia au ajuns lucrători.

Pentru clasa muncitorilor agricoli, social-democrația română propune:

1. Răscumpărarea treptată a pământurilor particulare, și acelea ale așezămintelor publice să formeze un domeniu inalienabil. Darea în arendă a acestor pământuri lucrătorilor agricoli, preferându-se sindicatele de muncitori agricoli.

Recunoașterea acestor sindicate ca persoane juridice.

Darea mașinilor agricole, semințelor, la comune, care le vor plăti prin anuități și le vor dă țăranilor pe prețul de cost.

Creditele agricole să aibă însărcinarea în primul loc de a înlesni dobândirea mașinilor perfecționate, semințelor bune etc. de către comunele rurale.

2. Reforma creditului agricol în așa fel ca dobânzile pe care le plătesc comunele și țăranii, să fie egale cu dobânzile pe care le plătesc proprietarii la banca funciară rurală, și creditul să fie dat în primul loc comunelor și țăranilor săraci pentru cumpărarea de vite, plug, semințe etc.

3. Fixarea în fiecare comună a unui islaz cu totul îndestulător. In caz când comuna nu va avea destul sau deloc pământ pentru islaz, statul va răscumpăra de la proprietarul local sau vecin bucata de pământ necesară.(...)

4. Stabilirea drumurilor necesare țăranilor pentru agricultura pământurilor și adăparea vitelor.

Pământul necesar pentru aceste drumuri se va răscumpăra după aceiași lege, după care se rescumpăra pentru cauza de utilitate publică.

5. Desființarea zilelor de prestație.

6. O lege pentru tocmelile agricole, spre a garanta pe muncitori contra despoierii arendașilor și proprietarilor.

7. Desființarea tuturor învoielilor în natură, rămășițe ale iobăgiei, cum sânt dijma, zile de prestație, căratul, ruşfeturile, obiecte de hrană, etc. Toate învoielile agricole să fie făcute numai în bani. Desființarea taxelor de podărit, de adăpat vitele, etc.

Nici o învoială să nu fie făcută cu bucata - falcea, pogonul, etc. - ci toate să fie făcute pe ziua de lucru.

Să se întărească încă odată țăranilor din Muntenia și celor din ținuturile de munte din Moldova, dreptul de a lua lemne de foc și de lucru din pădurile statului și din cele private. Să se dea același drept și țăranilor din ținuturile câmpene din Moldova.

În aceasta să se observe regulile forestiere științifice.

8. Obligația arendașilor și a proprietarilor de a ține registre în regulă pentru înregistrarea tuturor contractelor și conturilor dintre arendași și proprietari de o parte și țărani de altă parte.

9. Intocmirea unor comisiuni compuse din țărani și proprietari, în număr egal, pentru revizuirea datoriilor contractate de țărani până acum.(...)

In ceea ce privește politica externă, social-democrația română este potrivnică politicii țariste și solidară cu tactica social-democrației internaționale.

("Munca" din 11 aprilie 1893)

"VOLKSWILLE"
("Voința poporului")

Timișoara, 1893

(Prezentarea publicației - n.n.)

La 1 mai 1893 apare la Timișoara gazeta săptămânală socialistă "Volkswille". Gazeta a fost scoasă de organizația din Timișoara a P.S.D. într-un tiraj de 500 de exemplare.

De la apariția primului număr, redacția gazetei "Volkswille" ținea să sublinieze că întreaga ei activitate va reflecta programul enunțat de Partidul social-democrat în "Declarația de principii". In articolul redacțional "prin luptă la victorie", apărut în nr. 2 al gazetei, redacția lămurea cititorilor necesitatea apariției gazetei și sarcinile sale. "Am desfășurat drapelul social-democrației internaționale - se arată în acest articol - program. Cu înființarea ziarului

<<Volkswille>> a intrat în rânduri un nou luptător pentru libertate, pentru dreptatea celor oprimaţi, o nouă verigă se adaugă la lanţul organelor luptei proletare". După ce arăta că "de la prima anunţare a apariţiei sale", "Volkswille" "a fost întâmpinat cu salut răsunător de bun venit din partea păturilor populare". (...)

Aşadar, de la început se distinge rolul important pe care socialiştii din Timişoara îl acordau gazetei în munca de organizare profesională şi politică a muncitorilor, în răspândirea ideilor marxiste, în educarea multilaterală a clasei muncitoare. Într-adevăr, gazeta "Volkswille", în anii 1893-1900, a reflectat puternic în coloanele sale activitatea prodigioasă depusă de organizaţia social-democratică din Timişoara. Găsim în gazetă articole care descriu situaţia mase-lor muncitoare de la oraşe şi sate, exploatarea lor cruntă, sub diferite forme, articole care se ocupă de situaţia organizatorică din mişcarea muncitorească, de preocuparea continuă a muncitorilor pentru crearea de asociaţii profesionale pe ramuri de producţie,şi de întărirea organizaţiilor politice locale. Găsim, de asemenea, articole de popularizare a socialismului ştiinţific. Gazeta "Volkswille" a reflectat pe larg frământările muncitorilor, nemulţumirile lor, mişcarea grevistă din acei ani, acţiunile proletariatului industrial şi agricol cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai, precum şi cu alte ocazii.

Totodată, gazeta "Volkswille" şi-a informat cititorii despre activitatea socialiştilor din alte oraşe ale Transilvaniei.(...)

("Volkswille" din 16 februarie 1894, după Presa muncitorească şi socialistă din România, p. 373-374)

AL. IONESCU
SÂNTEM ŞI RĂMÂNEM!...

Un curent nenorocit s-a format, de câţiva ani, în rândurile unora din prietenii noştri, şi în special a acelora din pătura cultă. Acest curent e ca membrii partidului socialist să treacă în partidul liberal pentru a forma o aşa zisă stângă liberală, care să împingă, zic ei, partidul liberal pe calea reformelor, cu ajutorul cărora social-democraţia să se poată în urmă dezvolta.

Pentru mine, reprezentanţii acestui curent,îmi fac impresiunea unor politicieni, sau naivi, sau de rea credinţă. Naivi, prin cuvântul că un partid

socialist reprezintă interesele unei clase, ale muncitorimii, ale cărei interese - economice, mai ales, - nu se pot confunda cu interesele burgheziei.

În ce privește interesele politice de asemenea nu se poate pune temei pe reforme serioase, mai ales în țara noastră, unde o mare parte din oamenii politici se servesc de puterea politică a clasei lor pentru a trage foloase materiale.(...)

E cu totul alta calea de smuls reforme de la burghezie și aceasta prin ajutorul unei organizații puternice a clasei muncitoare.

Am spus că asemena propovăduitori pot fi de rea credință, căci în timpul din urmă s-au văzut unii d-ai noștri trecând în partidele burgheze, în schimbul a cine știe ce foloase politice sau materiale; iar alții care nu îndrăznesc a trece în condiții rușinoase, recurg la sofismele trecerii la stângă liberală, făcând pe politicienii șmecheri sub cuvântul că au să tragă burghezia pe sfoară!

Cu aceste gânduri ei în realitate își pregătesc dezertarea.(...)

Înțeleg ca membrii păturii culte, care s-au săturat de politica platonică și sânt nerăbdători de a putea ajunge ceva, să depună armele și să treacă la dușman, pentru a le satisface capriciile, dar ce rol pot avea muncitorii în partidul liberal?(...)

Nu cred că muncitorimea conștientă ar putea primi aceasta.

Noi nu putem să renunțăm la partidul și la idealul nostru. Sântem muncitori socialiști și vroim să rămânem ca atare, căci interesele noastre și politice și economice nu ne îngăduiesc să fim altfel.

Iar dacă multora le pare că idealul nostru e prea îndepărtat, nu pot aștepta să vadă răsărind razele frumoase și strălucitoare ale soarelui ideal, se pot duce, se pot reîntoarce la matca lor.

Noi sântem și rămânem soldați credincioși ai steagului roșu al proletariatului internațional și în această direcție vom lupta pentru ca elementele care împing pe căi nesănătoase muncitorimea, să le arătăm fie naivitatea lor politică, fie reaua lor credință!...

("Lumea nouă" din 28 martie 1899.)

CĂTRE FRAŢII NOŞTRI

(Mesajul ziarului socialist "Adevărul" adresat păturilor muncitoare româneşti din Transilvania - n.n.)

Deja de cinci săptămâni luptă tânăra foaie a partidei social-democrate, "Adevărul". Şi în aceste cinci săptămâni n-a fost tipărită nici o literă în foaia asta care să nu fi fost în slujba social-democraţiei, în slujba poporului apăsat şi jefuit din toate părţile.

Dar nici nu se putea altcum. "Adevărul" este o foaie social-democrată. Asta-i programul foaiei, de la care nu se abate, fiindcă întemeietorii acestei foi jurământ sfânt au pus că numai socìal-democraţia adevărată va fi tămâiată de ea şi, prin urmare, numai una are înaintea ochilor: a lupta pentru scăparea din jug a poporului român apăsat din Ungaria.

Căci - durere! - mulţi sânt cei apăsaţi în ţara noastră! Proprietarii mari, capitaliştii, băncile şi ceilalţi duşmani ai poporului îl ţin pe român în jug greu.

Şi poporul român până acum a răbdat cu nepăsare chinurile cele mai crunte. Dar trebuie să se facă capăt acestor stări de lucruri. Trebuie să se schimbe această lume nedreaptă, în care sânt avuţi şi săraci, apăsători şi apăsaţi.

Astăzi nu acela are cinste care lucră cu omenire şi cinsteşte pe confratele său, ci acela care ştie trage şapte piei de pe spatele muncitorului şi înşală lumea şi în dreapta şi în stânga. O altă lume ne trebuie nouă, muncitorilor!

Voim să se cinstească munca. Să fie egalitate. Lucrul să fie plătit după merit. Şi să nu se facă deschilinire între om şi om.

Pentru acestea luptă social-democraţia.

Se înţelege că toate acestea nu se vor îndeplini nici azi, nici mâine.(...)

Să ne unim toţi sub steagul social-democraţiei.

Şi dacă nu ne putem aduna la un loc să ne sfătuim că ce o să facem, iată în "Adevărul" ne putem sfătui. Fiecare poate scrie părerea sa şi cu plăcere va fi publicată. Noi voim să învăţăm unul de la celălalt.

Şi chiar din pricina asta fiecare frate să caute a răspândi foaia noastră.

Să nu mai fie comună românească unde "Adevărul" să nu fie citit. Căci din "Adevărul" vor învăţa fraţii ce-i social-democraţia şi ce-i de făcut pentru înaintare.

"Adevărul" ("Glasul poporului"), anul 1, nr.5, din 13 septembrie 1903

MUNCITORII ŞI LUPTA POLITICĂ

De multe ori am auzit lucrători pretinşi inteligenţi care să condamne lupta politică dusă alături de cea economică pentru îmbunătăţirea soartei clasei muncitoare. E foarte curioasă credinţa cu care se nutresc o parte din muncitori că luptele politice nu pot fi de mare folos şi că mai bine ar fi să ne ocupăm exclusiv numai de cele economice.

Greşesc mult muncitorii ce susţin această idee, fiindcă, dacă ar cunoaşte cât de puţin mişcarea muncitorilor din Apus, ar vedea foarte clar că luptele economice alături de cele politice au dat întotdeauna rezultate strălucite, contribuind într-o mare măsură la dobândirea de reforme folositoare pentru muncitorii ce au ştiut să facă uz de puterea lor politică şi economică.

Cu toată restricţiunea dreptului de vot, sânt ţări unde muncitorii conştienţi de însemnătatea lor politică şi oţeliţi în lupte au reuşit a face ca glasul lor să fie ţinut în seamă, iar aleşii lor au forţat pe stăpânitori să vie cu legi ocrotitoare pentru clasa dezmoşteniţilor.

Nu putem trece cu vederea puterea politică de care se bucură proletariatul din Germania şi câte transformări radicale pe terenul economic n-au realizat muncitorii de acolo graţie modului lor inteligent de organizare politică şi conducere a luptelor.

Lupta politică în actuala formă de guvernământ e unul din mijloacele cele mai puternice pentru cucerirea reformelor de care au absolută nevoie şi muncitorii din ţara noastră. Dacă cea mai mare parte din luptele economice dintre capitalişti şi muncitori sfârşesc prin completa îngenunchere a celor din urmă, apoi aceasta nu se datoreşte decât neînsemnătăţii politice de care se bucură muncitorii.

Când muncitorii noştri vor pricepe marea lor însemnătate şi puterea de care dispun, să fim siguri că în scurtă vreme am vedea operându-se schimbări simţitoare în mersul îmbunătăţirii soartei lor. Când ei vor vedea că reprezintă o forţă puternică, incontestabil că dorinţele lor trebuie să se transforme în legi.(...)

Deşteptarea conştiinţei politice a muncitorilor e o operă care nu trebuie să întârzie multă vreme. Salvarea lor economică, scăparea definitivă de sub robia capitalului e, fără îndoială, revoluţia socială. Nu-i mai puţin adevărat însă că până să pregăteşti această revoluţie e nevoie să li se facă educaţia politică în sensul de a îndulci oarecum mizeriile prezente şi în modul acesta îi vom avea preparaţi pentru marea operă de regenerare socială.

Idealul nostru este fără îndoială lupta politică alături de cea economică.(...)

Lupta politică cu cea economică ne vor conduce la rezultate îmbucurătoare şi de aceea o propagandă în speranţa că şi muncitorii din ţara noastră nu vor întârzia a o îmbrăţişa cu inimă şi cu convingere că nu va fi decât spre marele lor folos. [...]

Un tipograf socialist

(" România muncitore ", anul I, seria a II-a, nr. 38 din 20 noiembrie 1905)

LUCRĂRILE PRIMULUI CONGRES SOCIAL-DEMOCRAT DIN TRANSILVANIA DIN 24-25 DECEMBRIE 1905/6-7 IANUARIE 1906

PRIMUL NOSTRU CONGRES,

ţinut în Lugoj în zilele de 24 şi 25 decembrie 1905.

Raport special

Congresul se deschide la orele 10 dimineaţa. Se alege o comisiune de verificare în număr de 5 persoane, care constată că sânt reprezentate 40 comune, 9 organizaţii cu 78 de delegaţi.

Preşedintele de onoare a fost ales tovarăşul Stefan Miheli, reprezentantul organizaţiunii din Lugoj. Preşedintele de şedinţă a fost ales tovarăşul Petru Marincu (Berini), iar secretari tovarăşii Ioan Creţu (Sibiu) şi Lazăr Bogorin (Orăştie).

Tovarăşul Miheli salută congresul în numele organizaţiunei din Lugoj; zice că numai strânşi şi uniţi sub steagul social-democraţiei internaţionale este scăparea întregului popor muncitor de sub jurul apăsării, presimte că nu va trece mult timp şi vor înţelege şi sătenii şi muncitorii români că numai uniţi şi puternic organizaţi cu fraţii lor de suferinţă de alte naţionalităţi din această ţară îşi vor putea cuceri drepturile nesocotite şi călcate în picioare de capitalişti şi demagogi. Sfârşeşte zicând că doreşte un mare succes primului congres social-democrat român.

Tovarăşul Gustav Auerbach (Budapesta) salută congresul în numele Comitetului Central şi-şi, exprimă bucuria că vede pe muncitorii români strânşi la sfat ca să se chibzuiască asupra îmbunătăţirii soartei lor cea mare în care zace de sute de ani. Arată cum partidul social-democrat şi-a făcut datoria spre a alarma şi pe fraţii români, spre a se organiza şi a lupta împreună cu fraţii de suferinţă de alte naţionalităţi contra duşmanului comun, contra capitalismului, contra stăpânilor de azi care ne apasă şi ne jefuiesc.

Arată cum muncitorii de alte naţionalităţi au ţinut deja multe congrese şi organizaţii puternic în partidul de clasă, duc luptă pentru cucerirea votului universal şi arată hotărârea partidului cu care să ne ţinem şi noi sfatul con-

gresului în limba noastră maternă, ca să ne înțelegem unul pe altul și să luăm hotărâri cum să ne organizăm și cum să ducem lupta contra asupritorilor noștri. Dorește ca succesul primului congres social-democrat român să fie mare și să aducă roade folositoare poporului muncitor din aceasră țară.

Tovarășul Crețu (Sibiu) salută congresul și zice că, dacă nu sântem mai mulți, să nu credem că nu sântem putere; trebuie să ne gândim că noi reprezentăm multe mii de tovarăși.(...)

Tovarășul Lazăr Bogorin (Orăștie) salută congresul în numele muncitorilor din Orăștie și dorește izbândă mare cauzei sfinte a muncitorilor.

Tovarășul Roca Vasile (Cărășeu, com. Sătmar) salută congresul în numele muncitorilor din com. Sătmar.

Tovarășul Nicolae Purceluș (Berini) salută congresul și zice că numai strânși și uniți laolaltă ne putem croi soarta.

Președintele închide ședința la orele 12 și roagă pe delegați ca după-amiază la orele 2 să fie toți de față spre a intra în discuția programului.

După-amiază

Președintele deschide ședința la orele 2 și jumătate și predă cuvântul tovarășului Auerbach (spre) a refera asupra punctului 1, Lupta pentru votul universal, care prin date statistice arată cum după legile actuale sântem eschiși (excluși-n.n) de la drepturile ce ni se cuvin ca oameni producători ai bogățiilor de care noi, poporul muncitor, nu ne putem folosi de ele. Arată cum partidul social-democrat duce lupta pentru votul universal și cum muncitorimea organizată dă asalt pentru cucerirea acestui drept. Vorbește despre proiectul de lege al ministrului Kristoffy și arată că acest proiect este un pas spre înaintare; cu toate că primim acest drept de vot, totuși vom lupta mai departe pentru cucerirea adevăratului vot universal și secret. După ce au mai vorbit la acest punct tovarășii Crețu, Roca, Marincu, Purceluș și alșii, s-a primit următoarea

Rezoluție

Congresul social-democrat român, ținut în Lugoj în zilele de 24 și 25 decembrie, hotărăște că lupta pentru votul universal și secret să o ducă cu mai mare putere ca până acum. În toate orașele și comunele țării să se țină adunări pentru cucerirea dreptului de vot universal și secret. Datoria fiecărui delegat este să propage în toate locurile votul universal și să lumineze pe frați în privința aceasta, să-i îndemne la luptă pentru acest drept că cât mai în grabă să fie adus la îndeplinire.

Punctul 2, Presa partidului, este referat de tovarășul Auerbach, care arată însemnătatea presei și a tiparului, care este de mare importanță pentru noi

românii. Arată cum tovarășii de alte limbi au foi care apar zilnic, pe când foaia noastră a românilor "Adevărul" ("Glasul poporului"), apare numai o dată pe lună. Prin foi ne putem deștepta și lumina. În vorbirea sa arată cum foaia noastră a fost urmărită de autorități, de câte ori a fost confiscată pentru că a scris adevărul, pentru că luptă pentru drepturile milioanelor poporului muncitor. Dar, amar, tovarășii și frații noștri nu ne-au dat sprijinul cuvenit. Dar, cu toate astea, sântem hotărâți a scoate în cel mai scurt timp foaia "Adevărul" iarăși în toată săptămâna dacă frații noștri de suferință ne vor da sprijinul. Declară mai departe că foaia "Adevărul" se va strămuta la Lugoj.

Tovarășul Crețu arată că peste 40 foi românești, apar în Ungaria, dar nici una nu se ocupă cu starea de mizerie în care se află poporul. Citind aceste foi, gândim că trăim pe altă lume. Aceste foi nici nu vorbesc de neajunsul în care se află poporul. Ne arată dușmanul unde nu este, ca să poată acoperi nedreptățile pe care le comit ei. Pentru a putea să scăpăm și noi de robia economică și politică, termină cu speranța că nu va trece mult timp și acești găinari nu vor putea să mai prostească poporul. Roagă congresul să răspândească foaia "Adevărul" ca să o putem scoate cât mai în grabă săptămânală.(...)

"Adevărul" ("Glasul Poporului") anul IV, nr. 1, din 1 ianuarie 1906.

DESTUL!

(Mișcarea socialistă față de represiunea răscoalei din 1907-n.n.)

Ceea ce se petrece acum la sate e groaznic, e neînchipuit. Sub aparența de liniște și de ordine trâmbițate de rapoartele oficiale, cele mai josnice, mai crude și mai degradatoare fapte zguduie țărănimea întreagă.

De la un capăt la altul al țării, acum, pe întinsul câmpiilor, deasupra satelor umilite și sărace, din care nu mai se ridică nici chiotele de veselie ale oamenilor, nici cântecul păsărilor de curte, deasupra acestei jăli ce-ți strânge inima și-ți face impresia unui asândit ce nu mai are nici dreptul de a plânge și care-și stăpânește durerea în sughițuri mocnite deasupra tuturor o singură putere aspră și neîndestulătoare domnește; puterea represiunii militare. Iar această putere de represiune se simbolizează în aceleași semne ale urgiei și brutalității; în bici, cravașă, centiron.

În toate satele aceeași istorie se repetă, istorie jalnică și revoltătoare; autoritatea militară, singura autoritate în ființă, arestează rând pe rând în grupuri pe săteni, sub cuvântul că sânt instigatori și îi aduce la târgul mai apropiat, la închisoarea mai apropiată, unde începe apoi barbara instrucție sumară: pumnii și palmele, înjurăturile nelipsite, dezbrăcarea și bătaia pe pielea goală cu cravașa, cu centironul sau cu biciul, până ce mojicul sub grozăvia loviturilor, leșină, și este dat cu piciorul la o parte. Satul acum este un câmp de luptă căzut în stăpânirea învingătorului; învingătorul este militarul înarmat și crud, învinsul e veșnicul învins de astăzi și de ieri: țăranul. Învingătorii se poartă întocmai ca într-o țară cucerită; nici o considerație, nici o milă, nici o păsare față de nimeni și de nimic: vinovat și nevinovat, simplu muncitor, învățător sau preot, toți împărtășesc aceeași soartă, căci toți au acea mare vină: sânt țărani.(...)

Atâta cruzime, atâta batjocură, atâta furie sălbatică în reprimarea răscoalelor, înspăimântă și uimesc țărănimea întreagă. Fiecare se întreabă până unde va merge aceasta?(...)

E spăimântător, într-adevăr!

Urgia aceasta, urgie a stăpânilor și nu a lui D-zeu, trebuie însă să înceteze. Trebuie să înceteze chinuitoarea priveliște ce ni se ridică înaintea ochilor noștri: un popor întreg trântit la pământ și bătut. Nu se gândesc guvernanții noștri că toate acestea nu se vor uita și că mai târziu, când țăranii vor deveni o forță conștientă și organizată și o forță politică vor căuta să-i tragă la răspundere și amarnică le va putea fi pedeapsa?

Dar mai presus de toate în numele civilizației, în numele muncii desconsiderate, în numele demnității omenești, în numele solidarității umane, în numele acelor milioane suferinde și batjocorite strigăm indignați guvernanților noștri:destul!

("România muncitoare" din 11 martie 1907).

M.GH.BUJOR
Răscoalele țărănești

Marele suferind care a fost învățat să rabde și să muncească în trăcere pentru belșugul altora, începe acuma să se trezească din letargia sa. Obiditul și împilatul țăran, pentru care nu se cheltuiesc decât doar vorbele goale și cartușele pline, adus la marginea răbdării sale, ridică fruntea. În toate județele țării țărănimea e în fierbere. De la Tr. Severin până la Dorohoi, un curent de nemulțumire adâncă, fiorul unei răni dureroase și netămăduite, străbate această masă compactă de oameni, robi ai pământului și ai boierilor, ai natu-rii și ai întocmirilor sociale.

Răscoalele din județele Iași, Botoșani și Suceava nu sânt prin urmare, izbucnirea unei nemulțumiri locale sau fructul unor îmboldiri individuale. Ele sânt, dimpotrivă, încoronarea sistemului crud de exploatare de astăzi a țărănimii, rodul neînlăturabil al dominațiunei destrăbălate și jefuitoare a burgheziei și boierimii românești.

Lipsa de hrană, lipsa de pământ, lipsa de orice siguranță a vieții de toate zilele, traiul de câine desconsiderat și bătut, toate acestea sânt pricini puternice și generale de nemulțumire și de revoltă. Și toate aceste pricini se găsesc cu prisosință în mijlocul țăranimii noastre.

Iar această stare de decădere materială și morală este urmarea firească a vieții noastre sociale, în care o mână de mari boieri și mari capitaliști dețin în mâinile lor "puterea" țării, stăpânesc în adevăratul înțeles al cuvântului, taie și spânzură. Lupta surdă dintre țăranul muncitor și sărăcit și boierul ce se îmbogățește din exploatarea țăranului a trebuit să aducă și aci, ca și în orașe, vântul nemilos al revoltei.

Desigur, deșteptarea țărănimii împilată se apropie. Toate nemulțumirile, toate relele, toate suferințele, toate netrebnicile apăsări de biruri, de administrație, de cultură, de jefuire boierească sau arendășească, toate îi vor deschide ochii în cele din urmă și-i vor arăta că în "patrioții" ei stăpâni ea nu întâlnește decât dușmani și că toți acei care atârnă - români sau străini -, toți se aruncă asupra muncii sale cu lăcomia corbului pe hoitul părăsit. Și atunci opera de închegare a forțelor țărănești, de unire și întrunire a lor, de pregătire pentru luptă va veni de la sine.

Până atunci, se înțelege, politicienii vor mai putea face discursuri pe tema "chestiei țărănești", antisemiții și naționaliștii de orice calibru vor mai profita de

nepriceperea și suferința țărănimii. Însă ei nu știu că înșeși uneltirile lor vor săpa în cele din urmă edificiul de nedreptăți și minciuni pe care îl clădesc și care se va prăbuși odată cu toată înlănțuirea lor de intrigi și vrăjbiri de neamuri.

Și ziua aceea, desigur, nu e departe.

("România muncitoare" din 4-11 martie 1907).

APEL CĂTRE MUNCITORIMEA ROMÂNĂ DIN UNGARIA

Muncitori, tovarăși,

Acest apel călduros îl facem atât către muncitorimea industrială, cât și către muncitorimea agrară. Si ce ne-a îndemnat pe noi de a lansa acest apel muncitorimii române din Ungaria?

Multe cauze. Mulți zeci, ba putem spune sute de ani au trecut de când muncitorimea română suferă încontinuu cele mai grele suferințe din partea celor ce au stat și stau încă și azi la cârmuirea statului, precum și din partea tuturor explotatorilor săi atât din trecut, cât și din prezent.

Și noi acestor suferințe voim să le punem capăt odată. Cum, cum nu, însă trebuie să-i găsim modul.

Datorințe avem, însă drepturi nu. Însă drepturile trebuie să le câștigăm.

În momentul de față, întreaga țară, muncitorimea întregii țări e în fierbere, nu de azi, ci de mai mult, pentru cucerirea votului universal, egal, direct și secret. Pentru că știm că în urma cuceririi acestui drept vom ajunge la cucerirea și altor drepturi ce ni se cuvin. (...)

Afară de astea, am mai avea încă o sumedenie de lucruri de înșirat care ne-ar cuprinde zeci de pagini, însă le lăsăm la o parte și ne punem întrebarea: ce avem de făcut? Cum trebuie să ne cucerim drepturile?

Muncitori români industriași,

Frați țărani,

Dacă există în voi energie, dacă există în voi voință și dor după cucerirea drepturilor voastre, atunci ne ascultați glasul și ne urmați (...)

Tovarăși, frați țărani,

Dacă astfel veți gândi, dacă astfel veți vorbi, atunci din lupta decisivă ce o vom avea, azi sau mâine, cu siguranță vom ieși învingători. Votul universal,

egal, direct şi secret va trebui să-l realizeze contariul lui, dacă nu de voie, de nevoie. însă acel drept trebuie să vină, trebuie să se realizeze.

Dacă acesta se va realiza, atunci la mult bine veţi putea ajunge în urma lui. Paramentul de clasă de azi se va transforma în parlamentul poporului, în care vor lua parte şi adevăraţii reprezentanţi ai poporului din această ţară, care vor duce apoi lupte decisive nu în afară de parlament, ci în parlement.

Vor căuta ca să facă să domnească adevărul, vor căuta ca poporul să fie cruţat de legile nelalocul lor, de dările cele mari, care astăzi sânt împărţite şi prefăcute în cel mai murdar mod. (...)

Nu mult timp are să ne despartă de noile alegeri ce au să se facă pentru Camera ungară, şi la aceste alegeri şi noi vom lua parte. Partidul Social-Democrat va candida în mai multe cercuri româneşti, unde credem şi sântem convinşi că tovarăşii alegători vor şti acum cui să deie votul, nu ca în trecut, aceluia care a dat mai mult. Astăzi, credem, că s-au deschis ochii şi tovarăşilor noştri români şi-au văzut duşmanii, căci până azi nu li s-a adus nici un bine, dar rău şi sarcini au primit destule.

Muncitori români de la sate şi oraşe,

Urmaţi sfaturile bune, urmaţi drumul drept, care duce cu siguranţă la dezrobirea întregii omenimi.

La luptă dar pentru cucerirea drepturilor noastre.

Cu frăţietate

Comitetul regnicolar român al
Partidului Social-Democrat din Ungaria
("ADEVARUL", din 18 februarie 1910)

PROGRAMUL PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT DIN ROMÂNIA

I. Program politic:

1. Votul universal,egal, direct şi secret, atât pentru Cameră, cât şi pentru Consilii judeţene şi comunale, pentru toţi locuitorii ţării, de la vârsta de 20 de ani în sus, fără deosebire de neam, religie şi sex, care nu se bucura de nici o protecţie străină, cât şi pentru acei care au trăit în ţară 10 ani de când s-au lepădat de protecţia străină.

2. Reprezentarea proporţională.

Sistemul electoral în vigoare la noi este sistemul majoritar, adică numai majoritatea într-o localitate este reprezentată.

3. Facerea alegerilor într-o zi de repaus legal.

4. Indemnizare pentru cei aleşi.

5. Suprimarea Senatului.

6. Legiferarea directă a poporului prin dreptul ce trebuie să-l aibă de a propune legi şi confirma sau respinge pe cele votate de Cameră.

7. A înfiinţa descentralizarea administrativă şi autonomia comunală.

8. Desfiinţarea legii expulzărilor şi a tuturor legiuirilor excepţionale.

9. Desăvârşita egalizare a drepturilor dobrogenilor cu ale locuitorilor din restul ţării.

10. Desăvârşita egalizare a israeliţilor pământeni în ce priveşte exerciţiul drepturilor civile şi politice cu cetăţenii români.

11. Restabilirea drepturilor politice şi cetăţeneşti ale funcţionarilor, meseriaşilor şi muncitorilor statului, judeţelor şi stabilimentelor publice.

12. Căutarea paternităţii. A se da posibilitatea unui copil nelegitim a dovedi cine-i tatăl lui.

13. Egalizarea condiţiilor juridice şi politice ale femeilor cu ale bărbaţilor.

14. Votarea unei legi care să facă responsabil în faţa tribunalelor ordinare pe orice funcţionar al Statului pentru atingerea drepturilor politice ale cetăţenilor şi pentru orice abuz de încredere.

15. Asigurarea unei justiţii cinstite, drepte şi independente. Gratuitatea procedurii şi judecării. Asistenţa juridiciară.

16. Înscrierea în Constituţie a contenciosului administrativ şi întinderea lui la toţi salariaţii Statului, judeţelor, comunelor şi stabilimentelor publice, precum şi asupra actelor ilegale administrative.

17. Reorganizarea învăţământului popular, gratuit, obligatoriu şi integral pentru toţi copiii fără deosebire de naţionalitate şi religie cu respectarea limbii grupurilor etnice. Laicizarea învăţământului. Unificarea învăţământului rural cu cel urban şi egalizarea învăţătorilor cu institutorii. Dezvoltarea şcolilor profesionale şi agricole. Obligativitatea instrucţiei până la 14 ani. Generalizarea cantinelor şcolare. Hrană, îmbrăcăminte şi mateial didactic gratuit pentru elevii lipsiţi de mijloace din şcoli primare, medii şi profesionale, elementare. Procurarea de mijloace elevilor săraci şi merituoşi pentru a continua învăţătura în şcolile secundare şi superioare. Reorganizarea sistematică a coloniilor şcolare.

18. Desfiinţarea treptată a dărilor indirecte şi înlocuirea lor prin impozitul direct, proporţional şi progresiv, cu declaraţiunea obligatorie şi exactă a averii asupra veniturilor şi moştenirilor, luându-se în seamă felul şi mărimea. Venitul până la trei mii de lei anual să fie scutit de orice taxă.

19. Despărţirea bisericii de stat, lăsând administrarea şi conducerea ei în seama credincioşilor.

20. Inamovibilitatea şi stabilitatea funcţionarilor şi a tuturor salariaţilor statului, judeţelor şi comunelor.

21. Considerând armata numai ca un mijloc de apărare a ţării, iar nu ca un mijloc de represiune a clasei muncitoare în luptele ei de emancipare, cerem prefacerea armatei permanente în miliţie naţională, iar până atunci reducerea serviciului miliar la un an şi trecerea în rezerva după acest termen. Desfiinţarea justiţiei militare şi introducerea învăţământului obligatoriu în cazarmă.

II. Program economic

1. Desfiinţarea legilor cari restrâng dreptul de asociare şi de grevă a funcţionarilor şi salariaţilor de orice natură ocupaţi în întreprinderile statului, judeţelor, comunelor şi sabilimentelor publice.

2. Recunoaşterea sindicatelor ca persoane juridice.

Asta înseamnă ca sindicatele să aibă drept să poseadă imobile şi mobile pe numele lor, să primească donaţie, să se prezinte în faţa justiţiei ş.a.m.d.

3. Introducerea contractului colectiv. Stabilirea condiţiunilor de muncă şi angajarea muncitorilor numai prin sindicat.

4. Ziua de muncă de 8 ore.

5. Interzicerea muncii de noapte cu excepţie numai pentru acele industrii, în care condiţiunile tehnice nu permit. În ce priveşte femeile şi minorii, interzicerea trebuie să fie absolută.

6. Deplin repaos duminical sau săptămânal de o durată minimă de 36 ore pentru toţi salariaţii, fără excepţie, cu introducerea sistemului rotativ în industriile unde aceasta se impune.

7. Interzicerea absolută a muncii pentru copiii mai mici de 14 ani.

8. Legi ocrotitoare pentru ucenici şi muncitori minori. Învăţământul profesional gratuit prin şcoli sau cursuri libere.

9. Interzicerea deplină a muncii pentru femei şi minori în industriile vătămătoare.

10. Interzicerea muncii cu bucata, în acord şi la domiciliu. Aceste prescripţii trebuie să se aplice în toate ramurile activităţii economice (industria mare,

mică, transport şi comunicaţie, meserii comerţ, industria casnică, agricultură, pescuit, industria forestieră etc.).

11. Desfiinţarea legei meseriilor.

12. Responsabilitatea necondiţionată şi nelimitată a patronului în caz de accidente şi boli profesionale; despăgubire, pentru aceste cazuri, sub formă de pensiune, care să echivaleze cu salariul integral. Pensiuni pentru văduvele şi orfanii victimelor acestor accidente şi boli profesionale, egale cu 75% din salariul defunctului. În acest scop să se creeze o casă generală de pensiuni, susţinută de patroni, supravegheată de stat, sub conducerea şi controlul unui personal ales direct de sindicatele muncitoreşti.

13. Crearea unei case generale de ajutor pentru boală, invaliditate, lipsă de lucru, pensiuni la bătrâneţe, alimentată din cotizaţiile lucrătorilor, patronilor şi statului, administrată de lucrători şi patroni, aleşi prin vot universal.

14. Crearea inspectoratului muncii. Controlul direct al muncitorilor prin alegeri de inspectori şi inspectoare direct de sindicatele muncitoreşti.

15. Sancţiuni severe pentru garantarea executării îndatoririlor de către patroni din legile proteguitoare ale muncii.

16. Fixarea minimului de salar.

17. Suprimarea amenzilor şi cantinelor patronale. Interzicerea plăţilor în natură sau cu fişe.

18. Participarea muncitorilor la alcătuirea regulamentelor pe ateliere, uzine, magazine, birouri, etc., prin delegaţiunea sindicatelor. Obligaţia pentru patron de a ţine seamă de toate cerinţele lucrătorilor în ceea ce priveşte salubritatea şi higiena atelierului, precum şi instalaţiile necesare pentru prevenirea accidentelor şi boalelor profesionale.

19. Reorganizarea muncii în închisori, mănăstiri, şcoli profesionale şi de meserii, care nu trebuie să concureze munca privată.

20. La aceiaşi muncă, salariu egal pentru muncitorii de ambele sexe.

21. Crearea de instanţe judiciare profesionale din care să facă parte şi muncitori.

22. Introducerea în lucrările statului şi ale comunelor şi în caietele de sarcini, de clauze stabilind aplicarea reformelor de mai sus (ziua de 8 ore, minim de salar, igiena şi siguranţa muncii, desfiinţarea lucrului cu bucata, etc.)

23. Interdicţiunea carnetelor sau brevetelor de muncă.

24. Punerea pe picior de egalitate în toate privinţele a servitorilor cu lucrătorii.

25. Salariile lucrătorilor din stabilimentele private să nu poată fi urmărite decât pentru datoriile ce provin din alimente sau mijloace de subzistenţa şi nici în acest caz pentru mai mult de 1/4 din salariu.

26. Abrogarea art. 1472 din Codul Civil, care sună astfel:

"Patronul se crede pe cuvântul său:

"Pentru câtimea salariului.

"Pentru plata salariului anului expirat şi pentru aconturile date pe anul curgător".

III. Program agrar

1. Desfiinţarea tuturor rămăşiţelor feudale şi iobăgiste din raporturile de producţie agrară.

2. Desfiinţarea învoielilor în natură, rămăşiţe ale iobăgiei, cum sunt: dijma, zilele de prestaţie, căratul, ruşfturile şi a tuturor formelor făţişe sau ascunse de servitute. Toate învoielile agricole să fie făcute în bani, bani gata pe muncă gata.

3. Răscupărarea silită pe cât va fi trebuinţă a unei părţi cât mai întinse din proprietatea mare.

4. Toate pământurile răscumpărate să formeze un fond funciar naţional, administrat de comune sub supravegherea statului. Din acest fond se va acorda ţăranilor lipsiţi de pământ sau asociaţilor ţărăneşti, loturi în mărimea necesară unei mici gospodării ţărăneşti, şi pe termene care nu pot fi mai mici de 50 de ani. Dreptul de înoire a contractului de arendare aparţine şi soţiei sau copiilor şi altor moştenitori majoritari ai ţăranului. Tăranul să fie liber a-şi trece contractul de arendare la o a III-a persoană, cu condiţia expresă însă ca aceasta să fie agricultor care-şi lucrează singur pământul său.

5. Preţurile de arendare să fie hotărâte de o comisiune de ţărani şi proprietari aleasă astfel ca interesele muncitorilor ţărani să fie pe deplin garantate. Aceste preţuri vor fi obligatorii şi pentru proprietarii care îşi arendează pământurile.

6. Venitul acestui fond naţional va fi împărţit în două: o parte va servi pentru plata dobânzilor şi amortizărilor capitalului întrebuinţat în operaţiunea de răscumpărare; a doua parte, după ce vor fi scoase din ea cheltuielile de administraţie centrală, va fi împărţită între toate comunele ţării, care nu vor putea întrebuinţa acest venit de arendare decât pentru scopuri de asistenţă publică, îmbunătăţirea culturii agricole şi mărirea domeniului său.

7. Crearea unei legislaţiuni speciale pentru înlesnirea formării asociaţiunilor ţărăneşti, cu obligaţiunea statului şi comunei de a le veni în ajutor prin pro-

curarea de seminţe, îngrăşăminte şi maşini necesare unei culturi raţionale a pământului.

8. Organizarea unui credit agricol care, pe baza atât a averei mişcătoare şi nemişcătoare a ţăranilor, cât şi a contractelor lor de arendare, a numărului braţelor de muncă şi produselor lor agricole, să facă împrumuturi la ţărani, cu dobânzi mici.(...)

9. Realizarea islazurilor comunale inalienabile din pământurile fondului funciar naţional sau a proprietăţilor particulare. Preţurile de răscumpărare vor fi statornicite după regulile prevăzute mai sus.

10. Interzicerea cu desăvârşire a vânzării la particulari a pământurilor sau a pădurilor din proprietăţile statului sau comunelor. Această prescripţie trebuie să se întindă şi asupra tuturor bogăţiilor naturale: căderi de apă, râuri, mine etc.

11. Cultura pământului şi creşterea vitelor să fie încurajată de către stat şi comune prin toate mijloacele posibile, ca: instructori ambulanţi, staţiuni agronomice de experienţă, - pentru a se da putinţă ţăranilor să se folosească de toate metodele şi descoperirile tehnice cele mai moderne.

12. Instrucţiunea agronomică practică, atât prin creerea de şcoli speciale, cât şi prin introducerea ei în învăţământul primar rural.

în acest din urmă caz, însă, trebuie luate toate măsurile ca ea să nu se predea în dauna instrucţiunii generale, iar productul ei să folosească elevilor.

13. Regularea râurilor, crearea de canaluri pentru irigarea pământurilor, drenarea şi uscarea bălţilor, crearea de puţuri artesiane în localităţile secetoase (Bărăganul, Dobrogea, etc.)

Construcţia de şosele între sate şi de drumuri de fier de interes local. Impăduririle artificiale.(...)

16. Stabilirea minimului de salariu, prin comisiuni atât pentru lucrătorii cu ziua cât şi pentru cei cu anul (văcari, slujitori, ciobani, etc.).

17. Întinderea protecţiunii muncii proletariatului industrial asupra proletariatului agricol ţinând seama de condiţiile speciale ale acestuia.

18. Reducerea la maximum a preţurilor de călătorie pe drumurile de fier, pentru muncitorii agricoli, mai ales în timpul muncii agricole, astfel ca muncitorii să se poată transporta cu uşurinţă în locurile unde condiţiile de muncă le vor fi mai avantajoase.

19. Suprimarea impozitului funciar pentru ţăranii care îşi cultivă pământul singuri.

20. Scăderea taxelor de transport pentru îngrăşăminte, maşini şi produse agricole.

21. Libertatea vânatului și a pescuitului, fără altă îngrădire decât cea trebuitoare pentru păstrarea vânatului și a peștelui, precum și ferirea recoltelor de stricăciuni; interzicerea vânaturilor rezervate și a goanelor (afară de goanele de animale sălbatice).

(Programul Partidului Social Democrat din România, București, 1910, p. 5-45)

PROGRAMUL DE ACȚIUNE IMEDIATĂ

Considerând că din punctele programului Partidului social-democrat sânt unele de o realizare imediată, iar altele de o realizare mai îndepărtată;

Că realizarea acestora din urmă depinde de întărirea și creșterea mișcării și că la această întărire se va putea ajunge prin dobândirea punctelor mai ușor realizabile;

Că, în sfârșit, dezvoltarea clasei muncitoare și însăși dezvoltarea condițiilor economice și politice ale țării vor fi enorm ușurate prin aplicarea legilor existente, respectarea drepturilor, care, deși înscrise în Constituție, sânt apanajul claselor de sus, cum este libertatea presei, a întrunirilor, secretul corespondenței, inviolabilitatea domiciliului, drepturile politice, drepturile de asociație etc.,

Congresul decide următorul program minim de acțiune imediată:

1) votul universal;
2) legislația ocrotitoare pentru muncitori;
3) domnia legilor;
4) dreptul de asociație și de grevă;
5) abrogarea legilor de excepție;
6) desființarea corporațiilor;
7) reforme agrare.

Tactica electorală

Având în vedere că menirea Partidului social-democrat este de a scoate la iveală dușmănia adâncă ce există între clasele stăpânitoare și clasa muncitoare și a transporta lupta de clasă din viața economică în viața politică, el va căuta să se folosească în acest scop de alegerile pentru parlament, județ și comună, punând peste tot locul unde va fi posibil candidații lui de clasă, independent de celelalte partide politice;

Având în vedere că, paralel cu lupta sa împotriva tuturor partidelor burgheze pentru prefacerea radicală a societății, Partidul social-democrat luptă și pentru reforme politice și sociale, ca și pentru păstrarea și lărgirea drepturilor și libertăților cetățenești și care reforme pot figura și în programul unor partide burgheze, Partidul social-democrat îi e îngăduit ca să le dea voturile, dar aceasta numai la alegerea de balotaj și după ce candidații socialiști și-au făcut datoria la primul scrutin.(...)

("DEZBATERILE CONGRESULUI DE CONSTITUIRE A PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT ȘI ALE CONGRESULUI SINDICAL, ȚINUT IN ZILELE DE 31 IANUARIE, 1 ȘI 2 FEBRUARIE 1910 LA BUCUREȘTI", CERCUL DE EDITURĂ SOCIALISTĂ, BUCUREȘTI, 1910, P. 145-149)

C. DOBROGEANU GHEREA

Instituțiile liberalo-burgheze în țara noastră

(Punctul de vedere al fruntașului socialist român-n.n.)

Am dat o foarte mică schemă a dezvoltării societăților civilizate, de la care am împrumutat și noi instituțiile noastre politico și juridico-sociale. Firește, această schemă e cât se poate de scurtă și poate chiar confuză tocmai din cauza scurtimii ei. În câteva pagini nu putem da o schemă clară, amănunțită și cuprinzătoare a dezvoltării societăților civilizate în legătură cu instituțiile lor. Dar, așa cum e, credem că ne va fi de ajuns pentru dezvoltările noastre ulterioare.

Și înainte de toate se vede, destul de clar, chiar din schema asta atât de scurtă, că în țara noastră nu numai că n-am avut o dezvoltare organică-socială din care să fie rezultat necesarmente instituțiile occidentale ce am introdus, dar n-am avut nici împrejurări, nici condiții sociale, fie obiective, fie subiective, în sensul celor arătate mai sus pentru introducerea lor.

Astfel, dacă privim țara noastră la începutul veacului trecut, găsim la țară, în sat, un nivel de producție economică și relații sociale ca în evul mediu. Țăranul produce în casă toate necesarele vieții lui, boierul primește servituți-le mai mult în natură - cereale, legume, țesături, miere, fructe, pui etc. - și în zile de muncă; gospodăria este în mare parte naturală. Această stare economică nu numai că nu se aseamănă cu cea capitalisto-burgheză, dar e mult mai înapoiată chiar decât cea din timpul monarhiei absolute feudale.

Oraşele constituie un început mai serios de gospodărie bănească; acolo găsim ateliere, mici corporaţii medievale de breslaşi şi negustori caracteristice cel mult regimului feudal monarhic absolut la începutul existenţei, nu în timpul dezvoltării lui.

Nu e vorba însă de o puternică producţie economică, întovărăşită de o enormă împărţire a muncii, după cum nu e vorba nici de un schimb vast care să cuprindă toate colţurile ţării şi să se întindă peste mări şi ţări. Nu vedem capitaluri imense sub toate formele lor, după cum nu vedem nici clase puternice - burghezime mare şi mică şi proletariat muncitor -, nici cultură puternică izvorâtă dintr-o asemenea bogată viaţă economică şi nici o clasă cultă numeroasă pusă în serviciul burghezimii.

De toate aceste puteri obiective şi subiective, sufocându-se în atmosfera întocmirilor feudale şi zbătându-se cu puterea unor forţe elementare pentru a rupe zăgazurile şi a porni ca un şuvoi spre altă viaţă bazată pe alte întocmiri sociale, de toate astea nici pomeneală.

Repet, nu erau în ţară nici condiţiile obiective, nici cele subiective pentru întocmirea politico-socială a capitalismului: nici forţele economice care să necesiteze o asemenea transformare, nici clasele producătoare, numeroase şi importante, care s-o reclame.

Se înţelege, era o clasă producătoare, numeroasă şi importantă, care gemea sub iobăgie: era ţărănimea. Dar ţărănimea dorea şi reclama nu introducerea instituţiilor liberalo-burgheze, ci desfiinţarea iobăgiei; ea s-ar fi mulţumit mai curând cu monarhia absolută a unui vodă care ar fi eliberat-o din iobăgie.

Şi, totuşi, instituţiile caracteristice capitalismului s-au introdus, şi nu numai la noi, ci şi în alte state înapoiate, care se găseau în condiţii mai mult ori mai puţin similare, cum sânt, de pildă, Serbia şi Bulgaria. Şi atunci (se) naşte întrebarea: care sânt acele însemnate puteri oculte care au făcut să se introducă noua întocmire? Căci trebuie să fie puteri mari şi însemnate acelea care sânt în stare să impună o întreagă transformare socială în ţări care n-au în ele însele condiţiile obiective şi subiective proprii pentru o asemenea transformare.

Aşa ar fi trebuit pusă chestia de vechii conservatori, iară nu cum au pus-o ei: o mână de bonjurişti, o mână de tineri care au învăţat ori au petrecut la Paris, văzând cultura, bogăţia, civilizaţia incomparabilă a Franţei, şi-au închipuit că toate acestea sânt produse numai de instituţiile ei şi atunci le-au introdus şi în ţara lor, unde se potriveau ca nuca în perete; aceste instituţii au folosit foarte mult, materialmente şi politiceşte, celor ce le-au introdus şi clientelei lor, în schimb au fost dezastruoase pentru ţară.

Aceasta e, în câteva cuvinte, felul criticii făcute de conservatorii vechi întocmirii politico-sociale burgheze şi celor care au introdus-o. Şi e o parte de adevăr în această critică, şi anume că noi n-am avut antecedenţe sociale lăuntrice asemănătoare cu cele din Occident care să fi necesitat introducerea noii întocmiri şi e iarăşi adevărat că liberalii vechi au dat o importanţă exagerată instituţiilor, socotind că ele produc civilizaţia, şi nu viceversa. Fetişismul instituţiilor şi legilor a rămas şi la urmaşii lor într-o măsură atât de mare încât a fost destul ca tinerimea generoasă să intre în partidul liberal ca să se molipsească şi dânsa de acelaşi fetişism şi să piardă clara pătrundere a lucrurilor pe care o avusese altădată.

Dar, dacă această parte a criticii e adevărată, în schimb concepţia asta că transformarea politico-socială, de atunci se datora numai tinerimii revoluţionare, care n-a priceput nepotrivirea ei pentru ţara noastră şi deci, dacă ar fi priceput-o, transformarea nu s-ar fi făcut, întreagă această concepţie e superficială, greşită, lamentabilă.(...)

Dacă vechii conservatori, şi mai ales junimiştii, care au numărat printre ei inteligenţe şi talente briliante, în loc de a se opri la suprafaţă, ar fi căutat adâncile forţe sociale care au impus transformarea, ei ar fi înţeles că tinerimea liberală de la '48 a fost numai exprimatoare şi mijlocitoarea acestor forţe; dacă ar fi priceput aceasta şi ar fi pus astfel problema, critica, făcută de ei instituţiilor noastre liberale ar fi fost altfel, rodnică. Dar aşa, după mulţime şi mulţime de peregrinaţii, după critica aprigă a unui Costaforu, după imprecaţiile vehemente ale lui Eminescu, după râscul sarcastic al lui Caragiale, după glumele necruţătoare ale d-lui Carp, junimiştii formează partidul constituţional, al adevăraţilor constituţionali. Apoi dacă era ca junimismul să ajungă aici, nu mai trebuia atâta critică.

*

După această digresiune cam lungă, să vedem noi care sânt acele puteri sociale adânci care au făcut posibilă şi chiar au necesitat transformarea noastră liberalo-burgheză.

În articolul **"Cuvinte uitate"** le-am rezumat în trei vorbe: **epoca istorică capitalistă**. Această epocă necesită transformarea ţărilor înapoiate în ţări liberalo-burgheze. Şi afirmarea asta am deslusit-o prin următoarele cuvinte: "Tările rămase în urmă intră în orbita ţărilor capitaliste înaintate; ele se mişcă în orbita acelor ţări şi întreaga lor viaţă, dezvoltare şi mişcare socială e determinată de

viaţa şi mişcarea ţărilor înaintate, e determinată de epoca istorică în care trăim, de epoca burghezo-capitalistă. Şi această determinaţiune a vieţii şi mişcării sociale a ţărilor înapoiate prin cele înaintate le este însăşi condiţie necesară de viaţă".

Dar, ca să vedem mai de aproape aceste puteri transformatoare, să luăm ca pildă ţara noastră de la începutul veacului trecut, pronind de la comuna ei rurală.

Aici, cum ziceam, domnea încă gospodăria naturală, se producea în mare parte pentru consumarea proprie, nu pentru schimb, se produceau valori de întrebuinţare, nu valori de schimb.(...)

Dar iată, intervine un fapt care revoluţionează toată această viaţă patriarhală, feudală. Occidentul capitalist, după marea revoluţie franceză şi dobândirea instituţiilor prielnice, în puternica lui expansiune industrială are nevoie de pieţe de desfacere pentru mărfurile sale şi are nevoie de produse agricole pentru hrana populaţiei sale. Şi iată că negustorul occidental sau reprezentantul lui din ţară, vine şi aduce bani sunători cu care cumpără din sat grâu, porumb, iară pentru a-şi lua îndărăt banii aduşi occidentalul trimite încoace mărfurile sale atât de variate, atât de ispititoare şi atât de uimitor de ieftine.

Tranzacţiile se repetă, iară după tratatul din Adrianopol, care face Marea Neagră liberă pentru comerţul european, ele devin o regulă. Prin Galaţi şi Brăila se duce grâul românesc ca marfă, iar în schimb vin alte mărfuri; şi ele vin şi pe uscat din Lipsca şi Braşov cu harabalele, iar mai târziu cu drumul de fier din toată lumea.

Faptul intrării în relaţii de schimb cu Occidentul european, capitalist, are consecinţe incalculabile pentru ţară. Mai întâi ea începe să devină o ţară producătoare de mărfuri şi, din ţară cu gospodărie naturală, începe să devină o ţară cu gospodărie bănească. Această schimbare, care în Occident a necesitat veacuri de dezvoltare, de creştere organică socială, la noi s-a făcut într-un timp extrem de scurt. Dar prin aceasta ţara nu intră numai în simple relaţii cu capitalismul şi civilizaţia burgheză occidentală, ci ea devine un membru necesar al marii diviziuni mondiale a muncii, devine părtaşa civilizaţiei capitaliste: ea trimite Occidentului de-ale mâncării şi primeşte de la el mărfurile industriale şi culturale. Într-o anumită măsură putem zice că nici capitalismul nu mai poate fără ţara noastră, nici ea fără dânsul.

Participarea la civilizaţia Apusului foloseşte la început numai claselor superioare; celor producătoare le face mai mult rău. În special ţărănimea n-are de ce să se bucure. În adevăr, cât timp am fost în gospodărie naturală şi boierii

îşi încasau redevenţele în natură, exploatarea era limitată. Boierul lua din produsele ţăranului numai cât îi trebuia pentru satisfacerea nevoilor lui şi ale curţii sale, cu o cantitate mai mare n-ar fi avut ce face. Când însă vine noua formă de gospodărie, gospodăria bănească, şi grâul, devenit marfă, se vinde pe bani, nu mai există limită pentru exploatare, afară numai de limita pusă de însăşi natura puterilor iobagului. Dar tocmai această împrejurare face, între altele, necesară liberarea iobagilor din iobăgie.

A doua urmare importantă care decurge pentru ţărănime din faptul începutului relaţiilor de schimb cu pârţile capitaliste este nimicirea industriei casnice, ţărăneşti.

Mărfurile aduse din Apus, atât de variate, mult mai frumoase în aparenţă, decât cele naţionale şi având şi farmecul noutăţii, sânt şi uimitor de ieftine; oricât de puţin ar socoti ţăranul munca familiei sale din scurtele zile şi lungile nopţi de iarnă, produsele lui tot îi apar prea scumpe faţă de ieftinătatea mărfurilor străine.

Faptul că familia ţărănească devine lucrătoare numai timp de 4-5 luni de vară, cât ţine sezonul agricol, şi restul e supusă unui chomage forţat, iară drumurile de fier, luându-i cărăuşia, desăvârşesc acest proces, pe de altă parte prefacerea produsului ţărănesc în marfă şi dispariţia industriei casnice, toate acestea au o foarte mare influenţă dizolvantă asupra întregii vieţi materiale şi asupra moravurilor din sânul familiei patriarhale ţărăneşti.(...)

Şi această influenţă şi această revoluţie au fost şi mai mari în oraşe, devenite, ca şi în Apus, centre de schimb şi de aprovizionare şi pentru sate. Firește, produsele primitive ale corporaţiilor noastre semifeudale n-au putut deloc concura cu mărfurile străine, produse ale unei tehnici superioare, rezultat al unei dezvoltări de sute de ani. Banii străini năvăliţi în oraşe se întorc deci tot în străinătate, iar produsele naţionale sânt măturate de pe suprafaţa pământului românesc şi împreună cu ele şi instituţiile corporative medievale.[1] (...)

[1] Învinuirea pe care doctrinarii conservatorismului nostru o aduceau liberalilor şi instituţiilor liberale că lor se datoreşte desfiinţarea corporaţiilor, această învinuire şi cererea de a se reînfiinţa corporaţiile arată până la ce grad suprinzător lipseşte în ţară la noi priceperea celor mai elementare adevăruri din ştiinţa economică. Felul de producere şi împărţire a bogăţiilor în societatea modernă face imposibilă existenţa corporaţiilor medievale şi, într-o societate bazată pe libera concurenţă, corporaţiile sânt tot aşa de imposibile ca şi iobăgia sau sclavajul. Şi cât de puţin au de împărţit cu aceasta instituţiile liberale arată, spre pildă, Rusia, care - slavă Domnului! - n-a avut aceste instituţii şi unde totuşi corporaţiile medievale au dispărut ca şi la noi şi din aceleaşi cauze.

Felul comerțului depinde de felul producerii, și comerțului, care se ocupă cu circularea și cu împărțirea produselor, fie a celor produse în străinătate, fie a celor produse în țară pe baze capitaliste, trebuie să se facă, la rândul lui, pe baze corespunzătoare. Organizația medievală de corporații negustorești dispare, comerțul e liber, el se face pe baza liberei concurențe; prețurile mărfurilor și cantitatea lor depind de aceeași lege și de legea liberă a ofertei și cererii, tranzacțiile economice sânt deci libere, schimbul de asemenea. Toate relațiile economice se revoluționează și, într-o țară înapoiată, începem să avem categoriile economice, relații economice ca și în țările capitaliste, unde ele, după cum am văzut, au necesitat introducerea instituțiilor liberalo-burgheze. (...)

Și astfel, intrând în relații cu Occidentul capitalisto-burghez, devenind părtași la civilizația lui înaintată, el ne modifică toate procesele de viață, ne revoluționează toate raporturile sociale, economice și, împreună cu ele, moravurile de altădată. Și întru cât ne impune aceleași categorii economice, aceleași relații capitaliste, întru atât ne impune aceleași instituții politico-sociale și aceleași relații de drept.

Și ... să nu uităm că mai este o marfă, o marfă sui generis, pe care ne-o trimite Occidentul capitalist: e marfa intelectuală, e cartea, cultura, care desăvârșește procesul, care, la revoluția produsă în viață și raporturile materiale și economice, adaugă o altă revoluție, produsă în capete.

Știu, această revoluție e departe de a fi atât de perfectă pe cât s-ar părea la suprafață. Relațiile economice libere sânt încărcate încă de resturi feudale, și încă de ce resturi! Moravurile, desigur au fost revoluționate, dar sânt foarte departe de a fi ajuns la înălțimea țărilor civilizate, sânt pline încă de caractere orientale. Cultura e, în adevăr plină, apuseană, însă cât de superficială!

Dar, în special și mai cu seamă și înainte de orice, noi n-avem acea bază materială largă pe care sânt așezate instituțiile, moravurile, cultura Occidentului și fără de care acestea, mai mult ori mai puțin, atârnă în aer. Noi n-avem acel imens utiliaj industrial și acea superbă industrie, acea minunată agricultură intensivă, acele enorme capitaluri fixate în fabrici, în ateliere, în agricultură. N-avem această înălțime de producție, această bază materială, și ăsta e un fapt principal. Cultura intelectuală se capătă ea prin învățătură, numai mijloace să aibă omul; moravurile se schimbă mai greu, desigur, dar în condițiile prielnice schimbarea lor se face relativ destul de lesne; în sfârșit, instituții politico-sociale, mai ales când e să rămână pe hârtie, se pot introduce cât de ușor. Dar a căpătat această bază însăși a instituțiilor, a moravurilor, a culturii occidentale, asta e greu, o cât de greu!

Pentru aceasta trebuie sacrificii, lupte, muncă grea, tenace, pentru acesata trebuie generații.

Dar, dacă n-avem baza însăși a unei societăți capitaliste dezvoltate, trebuie să lucrăm, să muncim ca s-o realizăm; dacă relațiile noastre economice, dacă moravurile noastre sânt încărcate de felurite resturi feudale care ne împiedică dezvoltarea, trebuie să lucrăm ca să le nimicim. Și atunci, în această muncă de descotorosire de resturile feudale, în această muncă lungă și grea de realizare a unei vaste baze pentru viața noastră economico-socială și culturală, în această evoluție către un stat sau o societate capitalistă, pe baza căror instituții politico-sociale, pe baza căror relații de drept trebuie să mergem: pe a celor medievale, monarho-absolutiste, sau a celor occidentale, capitaliste, liberalo-burgheze?

Bineînțeles că răspunsul nu poate fi îndoielnic.(...)

Este iarăși de ultima evidență că, tocmai pentru această înaintare și pentru această sfărâmare a resturilor feudale, ne trebuie instituții liberalo-burgheze care ajută la sfărâmarea resturilor de feudalism și care ajută înaintarea noastră, progresul nostru economic.

În acest sens, după cum am zis în articolul citat, pentru țările înapoiate, semicapitaliste, instituțiile liberale au o importanță deosebită, pe care n-au avut-o pentru țările occidentale. Acolo capitalismul s-a dezvoltat sub instituțiile feudale și în luptă cu ele. Când burghezia a învins și a distrus feudalismul și și-a creat propriile ei instituții, capitalismul era acum dezvoltat, iar instituțiile noi au contribuit numai la înflorirea lui ulterioară. Acolo deci, dacă putem să ne exprimăm astfel, instituțiile burghezo-liberale au mers la coada capitalismului; pe când în țările înapoiate, semicapitaliste, ele merg în fruntea lui, deschizându-i și curățându-i drumul.

Așadar, în rezumat: o societate înapoiată intrând în relații cu capitalismul occidental; aceasta îi modifică procesul de viață socială, îi revoluționează toate raporturile economico-sociale și morale, îi produce adânci modificări culturale: toate acestea nu numai justifică, dar necesită instituții liberalo-burgheze, după cum le necesită și propășirea ulterioară a acelei societăți.

Au fost însă și alte condiții foarte importante care au necesitat introducerea instituțiilor liberalo-burgheze. Așa e chiar independența noastră națională, însăși crearea și existența statului român.

Țara românească a avut marea neșansă istorică să fie înconjurată de trei state puternice, care o strângeau ca într-un cerc de fier și dintre care unul se socotea stăpânul ei de drept (Turcia), altul stăpân de fapt (Rusia) și al treilea

căuta să devină și una și alta (Austria). Firește că aceste state au opus o rezistență înverșunată la crearea statului român independent. Pe ce dar și pe cine, pe al cui sprijin putea să conteze țara împotriva unor adeversari atât de puternici? Acest sprijin n-avea de unde să-l capete decât de la Occidentul liberalo-burghez. Dar nu putea să-l capete o țară înapoiată care s-ar fi încăpățânat să rămână iobăgisto-medievală, ci numai una care ar fi țintit să se transforme într-o țară capitalistă și liberalo-burgheză.

Și nu numai considerații morale, simpatii politico-sociale joacă aici un rol hotărâtor, ci mai ales interesul material. Țările capitaliste atrag în orbita mișcării lor pe cele înapoiate nu din interese ideale, ci mai cu seamă din interese foarte materiale, ca să le poată trimite mărfuri, ca să le prefacă în debușeu pentru produsele industriale de care gem.(...)

Așadar, instituțiile liberale au fost necesare pentru viața țării ca stat independent. Și într-un fel ele au fost necesare chiar pentru conservarea neamului românesc ca atare.

Dintre cei trei vecini pomeniți, cel mai periculos pentru existența însăși a neamului e, desigur, Rusia. În cazul unui dezastru al statului român, în cazul acaparării țărilor române de către Rusia, nu numai statul român ar fi fost distrus, dar însuși neamul românesc ar fi fost în pericol de nimicire.Vedem doar ce a pățit Basarabia. Într-o vreme atât de scurtă toți acești Crușevani, Puricikievici (Purice), Seladini, Krupenski etc. au devenit cei mai abjecți servitori ai țarismului muscălesc, au devenit o pacoste nu numai pentru Basarabia, dar și pentru însăși Rusia, iară țărănimea a fost atât de abrutizată încât nici nu se gândește la neam. Această soartă o aștepta și pe Moldova, și pe Muntenia.

În schimb, presupunând același dezastru - acapararea țărilor - din partea Austriei, statul independent ar fi fost de asemenea nimicit, dar ar fi putut să fie măcar vorba de distrugerea neamului? Zece milioane de români în Austria poliglotă ar fi rămas un neam puternic și, poate, în unele privințe chiar preponderent. E deci vădit că cel mai mare pericol pentru însăși existența neamului rămâne tot Rusia.

Or, pe la mijlocul veacului trecut, Rusia se și simțea în țară la noi ca la ea acasă; consulii ei de fapt stăpâneau țara. Similitudinea de religie, de organizație economică, de instituții și mai ales similitudinea de clase conducătoare, toate acestea au făcut ca Rusia să socotească provinciile moldo-valahe ca o

[1]Aluzie la conducătorii revoluției turce izbucnite în 1908, care a dus la căderea sultanului Abdul-Hamid.

pradă ușoară. Introducând instituțiile liberale și încă liberale înaintate, care nu aveau nici o asemănare cu cele rusești, chemând la viață o clasă conducătoare (burghezimea) așa de puțin asemănătoare cu boierimea rusească, România nu numai că a pus o stavilă între ea și Rusia, dar a săpat o prăpastie. A fost o lovitură abilă, genială, asemănătoare cu cea de acum a junilor turci. Așadar, și condițiile economice sociale rezultate din legăturile cu Occidentul european; și relațiile culturale; și necesitățile dezvoltării capitaliste ulterioare; și interesele conservării statului, independenței naționale și a neamului însuși, toate reclamau introducerea instituțiilor liberalo-burgheze. Desigur, e greu ca niște instituții să se bazeze pe necesități mai mari.

(C. Dobrogeanu - Gherea, Opere complete, vol. 4, București, 1977, p. 31-41)

CHESTIUNEA AGRARĂ

(Punctul de vedere al socialiștilor români în legătură cu reformele inițiate de liberali în 1914-n.n.)

Raportul tov. M.Gh. Bujor la Congresul al III-lea al P.S.D.R. din 6-8 aprilie 1914

La noi și aiurea

Chestiunea agrară are la noi, relativ vorbind, o importanță mai mare decât aceeași chestiune în țările apusene, capitaliste. Acolo țărănimea reprezintă un procent din ce în ce mai scăzut din populațiunea țării față de muncitorimea orășenească, proletariatul industrial, care crește mereu în importanță numerică, economică și socială. La noi, țărănimea reprezintă, dimpotrivă, un procent enorm față de o muncitorime puțin organizată și la începutul dezvoltării sale.

Apoi regimul nostru agrar se deosebește de acela din țările înaintate capitaliste. Acolo găsim raporturile și categoriile sociale burghezo-capitaliste introduse în regimul agrar: un proletariat agricol, al cărui număr scade de altfel, asemănător celui industrial, o mică proprietate țărănească de sine stătătoare și o mare proprietate, redusă mult, și care întrebuințează în raporturile ei cu proletariatul agricol sau mica proprietate mijloace de producere, de luptă hotărât burgheze.

La noi, proletariatul agricol, între 500.000 - 700.000, nu se bucură de toate libertățile și foloasele muncii libere; e plătit cele mai deseori în natură, e

stingherit în mișcările lui prin legi și dispoziţiuni autoritare, rămăşiţe din vechea iobăgie. Mica proprietate e în cea mai mare parte o proprietate aparentă, fiindcă nefiind îndestulătoare, trăieşte în atârnare permanentă de proprietatea mare. Iar proprietatea mare, dezvoltată peste măsură, anormal, este o proprietate latifundiară, care trăieşte din exploatarea muncii micului proprietar şi a ţăranului fără pământ în mod primitiv, cu uneltele şi inventarul ţăranului, în raporturi de supunere şi autoritate cu adevărat sclavagiste.

Toate legiuirile şi reglementarile introduse la ţară - legile de învoieli, armata şi autorităţile la îndemâna proprietarilor pentru executarea ţăranilor, jandarmeria rurală etc. - au întărit acest regim.

Libertăţile decretate au rămas pe hârtie.

Astfel, în regimul nostru agrar am ajuns să nu avem nici proprietate mare propriu-zisă, nici proletariat agricol, nici ţărănime proprietară de sine stătătoare. Acest regim, în care găsim urme puternice de iobăgie, a fost numit cu drept cuvânt de tov. Dobrogeanu Gherea regim neiobag.

Partidul nostru şi ţărănimea

Situaţia de plâns, imposibilă, exploatarea neomenească sălbatică în care trăiesc muncitorii de pământ, ca şi marea majoritate a micii proprietăţi, trebuie să intereseze de aproape pe partidul nostru. Este un motiv de dreptate şi un interes de clasă care îi impun aceasta.

Pe de altă parte, regimul nostru agrar, privind cea mai mare parte din populaţia şi din producţia ţării, are o înrâuire covârşitoare asupra întregii noastre vieţi economice, politice, sociale, morale. Neiobăgia de la ţară domneşte şi în oraşe unde libertăţile, drepturile, neatârnarea păturilor nevoiaşe şi producătoare sânt de fapt suprimate şi unde domneşte aceeaşi apăsare şi tiranie orientală. Din cauza aceasta, dezvoltarea însăşi a ţării este ţinută pe loc.

Dar un asemenea regim, înapoiat, plin de arbitrar, este o piedică pentru însuşi progresul socialismului, întrucât social-democraţia nu poate propăşi decât într-un regim pronunţat şi curat capitalist.

Propăşirea social-democraţiei, dezvoltarea societăţii pe care socialismul o are întotdeauna în vedere, dezrobirea ţărănimii, iată consideraţiuni variate şi puternice care impun partidului nostru să se preocupe de aproape de chestiunea ţărănească.

Ce trebuie să facem?

Fără îndoială trebuie să luptăm pentru înlăturarea acestui regim pierzător.(...)

(România muncitoare" din 15 aprilie 1914)

AL VIII-LEA CONGRES SOCIAL-DEMOCRAT ROMÂN DIN UNGARIA

Duminică 26 octombrie st. n. s-a ținut al VIII-lea Congres social-democrat român din Ungaria, la Arad, în casa muncitorilor.

Au luat parte 26 delegați din 15 localități. Împrejurările economice au împiedicat pe mulți tovarăși a lua parte, care numai prin scrisori și telegrame s-au alăturat de hotărârile congresului. (...)

(RAPORTUL PRIVIND ORGANIZAREA POLITICĂ ȘI ECONOMICĂ
RAPORTOR: IOSIF CISER)

Cum stăm?

Începe prin a arăta starea apăsătoare în care este poporul român. "Sântem mai mult un popor agrar, un popor de țărani săraci și neștiutor, apăsat ca clasă, apăsat ca neam. Politica tuturor guvernelor de până acum a împins țărănimea la sapă de lemn. Dările mari, scumpetea generală, lipsa de școli și acolo unde este maghiarizare cu sila, țăranii care muncesc pe moșiile mari ale grofilor, dacă cer o plată mai bună, fac greve, sânt băgați pe câte 30-60 de zile la închisoare. Degeaba se duc la orașe după muncă, nu găsesc; nefiind industria dezvoltată, nu sânt fabrici unde ar lucra, și-n acele puține care sânt plata e așa de mică, că moare de foame lucrând. La sate îl omoară neștiința, darea, jandarul, solgăbirăul și banca. La oraș degeaba se duce iarna să muncească, că nu se ajută cu nimic. Așa stând lucrurile, ușor putem înțelege pentru ce țăranii noștri, cu toată predica și povața fățarnică a popilor care îi spun să rămână aci să muncească mai mult, să nu se înstrăineze, el totuși, silit de nevoia de a trăi, își ia desagii la spinare și se duce la America, Rusia și România, muncește acolo ca să-și poată întrucâtva ușura viața lui și a celor de acasă.

La orașe de-abia acum începem să pătrundem în industrie, în mase mai mari ca lucrători în fabrici și ateliere. Partea cea mai mare stăm în orașele mici; acolo câștigul e așa de mic, viața e încă medievală, curentul de progres și cultură e foarte slab. Dacă toate astea sânt adevărate la întreaga muncitorime din provincie, cu atât sânt mai adevărate la noi, românii, deoarece de-abia ieri am ieșit din sat, păstrând încă judecata și felul de a fi (al) sufletului țăranului picat la oraș. Cea mai mare parte a lucrătorilor români fug de organizație (de sindicat), deci urmează că, fiind singuri, fără încredere în puterile lor, sânt plătiți mai prost, exploatați mai tare ca lucrătorii unguri organizați; al doilea rău ce urmează e că lucrătorii români, fugind de organizație, fug de singurele cetăți de cultură care sânt azi în orașele de provincie, pierd economicește și pierd culturalicește, trăiesc în nepăsare și risipiți sau se fac sprijinitorii popilor, uneltelor maieștrilor români,

care îi duc în "reuniunile meseriaşilor", unde îi storc să dea pentru biserica cutare, pentru fondul văduvelor, fondul orfanilor, fondul fetelor nemăritate încă şi alte o mulţime de fonduri, care nu se împart niciodată şi unde se dă o educaţie clericalistă, şovinistă, ură împotriva altor naţiuni.

Politica partidului naţional

Se impune întrebarea de la cine poate aştepta poporul român ridicarea sa economică şi culturală? Partidul naţional român, credincios tradiţiilor bătrâne, urmează a-şi duce politica sa de îmbogăţire personală a şefilor, popilor, advocaţilor. Poporul român însă e lăsat la buna plăcere a tuturor jefuitorilor, a solgăbirăilor şi a tuturor guvernelor. (...)

Priviţi numai politica sa social-economică, băncile lor, care se zice că sânt înfiinţate pentru a sprijini ţăranul sărac român şi care astăzi iau 14-16 şi 20 la sută camătă, băncile acelea care, dacă ţăranul român nu poate plăti punctual, îi vinde şi cenuşa din vatră, lăsându-l cerşitor pe drumuri. Uitaţi-vă la politica sa culturală. Scolile sânt în mâna popilor, învăţătorul nu e aceea ce ar trebui să fie. (...)

Sântem astăzi stăpâniţi de un guvern reacţionar panamist, care are o singură ţintă: asigurarea domniei feudale pe un timp cât mai lung.

Pentru aceasta a călcat în picioare parlamentarismul, a îndopat militarismul ca să aibă pe ce se sprijini. Toate naţionalităţile le-a călcat în picioare. (...)

Ce trebuie să facem noi?

(...) Noi avem datoria să pătrundem la sate, să luminăm poporul şi, în toate părţile unde e posibil, să-l organizăm în Uniunea muncitorilor de pământ. Odată organizat, va avea un cerc unde să se cultive, unde să facă cunoştinţă directă cu luptele celorlalte naţiuni, va putea să-şi apere interesele sale economie; odată organizat, se va simţi o putere şi va putea să ocupe o poziţie serioasă în politica comunală şi parlamentară.

("Adevărul" din 31 octombrie 1913)

Capitolul VI

ALTE PARTIDE POLITICE - CURENTE DE IDEI, TEXTE DOCTRINARE

PROGRAMUL DEMOCRAT-RADICAL
PARTEA ECONOMICA

Soluţiunea agrară

1. Revizuirea legii de împroprietărire de la 1864 şi 1882, a legii pentru vânzarea în loturi a bunurilor statului, precum şi a legii tocmelilor agricole în următorul mod:

În ceea ce priveşte modificarea celor dintâi trei legi;

Darea de pământ arabil, păşunabil etc. suficient ţăranilor, ajunşi la majoritate, completarea porţiunii de pământ necesară tuturor împroprietăriţilor de la 1864 şi a fiilor precum şi a însurăţeilor. Această împroprietărire făcută de stat va fi continuă şi permanentă iar nu periodică, până ce moşiile statului se vor epuiza. După aceea, statul va cumpăra cu bună învoire stocuri de moşii particulare pentru ca să poată face faţă tuturor cererilor pentru mulţi ani. Aceasta în mod provizoriu, până când un alt sistem mai complet şi mai conform cu legile progresului va putea funcţiona, în scop de a răspunde la necesităţile claselor rurale în viitor. Această împroprietărire continuă se va face în cele mai folositoare condiţii pentru ţărani.

2. Darea de instrumente agricole şi tot ce este necesar pentru instalarea unei exploataţii rurale ţăranilor ce vor avea nevoie, sumele necesare vor face parte din aceleaşi anuităţi ca şi cele privitoare la pământul cedat.

Acestea ca reforme fundametale.

În ceea ce priveşte legea tocmelilor agricole:

3. Fixarea maximului preţului arendei unui pogon.(...)

4. Determinarea maximului dijmei pe pogon. Efectuarea dijmuirii de către comisiuni comunale la date potrivite.(...)

5. Obligaţia din partea proprietarilor şi a arendaşilor de a da, din pământul arabil, numărul de pogoane necesare tuturor ţăranilor care nu au pământ sau au pământ insuficient, în condiţiile de mai sus.(...)

8. Fixarea preţului minimal al zilei de muncă agricolă cu braţele, cu carul etc. Fixarea preţului minimal pentru munca cu bucata.

9. Fixarea maximului orelor de lucru dintr-o zi pentru tot felul de muncă la câmp, la pădure, în sat etc.

10. Să se dea ţăranilor dreptul de a lua din pădurile statului lemnele pentru trebuinţele casnice şi de a pescui.(...)

Serviciul sanitar

1. Prevederea în bugetul statului a unui fond destinat pentru secarea apelor stătătoare din sate şi din împrejurimile lor.

2. Interzicerea prin aspre pedepse a vânzării de porumb stricat şi confiscarea lui oriunde s-ar găsi, după indicaţiunea medicului plăşii. De asemenea, interzicerea vânzării opincilor neargăsite, nedubite (prin al căror intermediu se pot propaga maladiile infecţioase la animale ca pesta bovină etc.) şi confiscarea lor oriunde s-ar găsi după indicaţiunile medicului veterinar al judeţului sau plăşii.

3. Crearea de spitale rurale prevăzute cu farmacii.(...)

Impozitele

Impozitul progresiv asupra capitalului. Prin capital se înţeleg imobilele agricole, uzine, fabrici, instrumente, maşini, obiecte mobile, minele, utilajul, trăsurile, animalele etc. Se exceptează imobilele urbane destinate închirierii, comerţului şi industriei, care vor fi supuse la alt regim. Acest impozit va avea de bază valoarea venală a obiectelor.(...)

3. Impozitul funciar progresiv. Acest impozit să va preleva asupra tuturor fondurilor pădurilor etc. exploatate sau nu.

4. Impozitul asupra succesiunilor de toate felurile, fixat cu un cuantum astfel încât el să poată aduce fondului social o parte măcar din averile acumulate de părinţi, de rude etc.(...)

Partea industrială

Principiul care trebuie să domineze această materie este următorul: de a face pe capitalişti să participe la muncă, iar pe muncitori la capital:

Iată prin ce mijloace:

1. Fixarea unui minimum de salarii pentru muncitorii de toate felurile de la fabrici, uzine, exploatări industriale, întreprinderi, societăți etc. Acest minimum se va fixa având în vedere deosebitele întrebuințări ale brațelor și ale inteligenței muncitorilor etc.

2. Pe lângă acest salariu minimum, participarea muncitorilor la beneficiul net al exploatărilor, în proporție cu munca și cu salariul lor.

3. Formarea de case pentru asigurarea lucrătorilor în caz de boală, de bătrânețe, de lipsă de lucru, de incapacitate de lucru etc. Pentru crearea unor astfel de fonduri patronii, întreprinzătorii etc., vor contribui cu două părți, muncitorii cu una din salariile lor, iar statul cu a patra parte.

4. Răspunderea patronilor în caz de accidente.

5. Formarea unui fond, prelevat asupra părții de beneficiu a lucrătorilor, în scop ca să poată cu timpul deveni părtași și ei la proprietatea fabricilor, utilajelor etc. Participarea lucrărilor în acest mod să fie obligatorie pentru patroni și capitaliști.

6. Interdicția de a se întrebuința în fabrici etc. copii care ar avea mai puțin de 12 ani. Combinarea orelor de lucru așa ca copiii să aibă timpul liber pentru a frecventa școlile.

7. Reglementarea muncii femeilor și a adolescenților.

8. Fixarea prin lege a unei zile normale pentru adulții de ambele sexe la 9 ore de lucru.(...)

PARTEA POLITICA

Grupul democratic-radical va persista în urmărirea unui număr de reforme pe tărâmul politic, pe acela al instrucției, al armatei, justiției etc., din care cele mai însemanate sânt următoarele:

În materia constituțională

1. Desființarea colegiilor actuale electorale și introducerea sufragiului universal, așa cum există el în Franța, Germania etc.

2. Ingrădirea și restrângerea prerogativelor și atribuțiilor regelui, precum desființarea puterii de a sancționa legile și de a fi șeful armatei etc. etc.

3. Stabilirea din nou a jurisdicției juraților în toate delictele de presă de orice natură ar fi ele.

4. Toate libertățile proclamate în Constituție serios lăsate în deplinul exercițiu și lărgite, precum dreptul cetățenilor de a se întruni în mod pașnic chiar și sub cerul liber, iar nu numai sub acoperământul unei clădiri.

5. Dreptul de rezistență la măsurile ilegale luate de autorități și judecarea diferendelor de această natură de juriu.

6. Intrarea Dobrogei sub regimul constituțional.

7. Garantarea poziției funcționarilor publici. Înaintarea în funcțiuni pe baza concursului.(...)

În ceea ce privește armata

1. Reducerea serviciului militar în armata activă de la 3 ani, la 1 an și mărirea efectivului până la garantarea siguranței statului.

2. Reducerea serviciului militar de la 5 la 2 ani în armata teritorială.(...)

În ce privește instrucția

1. Instrucția gratuită, obligatorie și integrală a tuturor copiilor din orașe și de la țară; întreținerea celor lipsiți de mijloace de către stat, comună etc., cu hrană, îmbrăcăminte etc. completarea acestei instrucții prin cursuri de adulți.

2. Inamovibilitatea învățătorilor și învățătoarelor rurali ca și a celorlalți membri au corpului didactic.

3. Statul să vie în ajutorul comunelor rurale care nu au fonduri îndestulătoare pentru a putea construi localuri școlare.(...)

7. Crearea de școli profesionale care să ia locul ucenicitului în ateliere. Aceste școli îmbrățișând studiul tuturor meseriilor, vor fi puse sub privegherea sindicatelor profesionale de lucrători.

8. Inființarea de școli agricole regionale.(...)

Politica externă

1. Unitatea națională și confederațiunea statelor balcanice.

(Programul democrat-radical, București, 1890)

GHEORGHE PANU
Sufragiu universal (1893)

AVEREA ȘI PATRIOTISMUL

Când consideri ce reprezintă dreptul de a participa la afacerile statului și cum clasa dirigentă îl falșifică, rămâi indignat de atâta rea-credință. În adevăr, ce reprezintă ideea de alegător? Ea nu poate nici trebuie să reprezinte decât un lucru, anume: dreptul oricui cetățean de a zice și cuvântul său în chestiunile care îl privesc, precum și acele de impozit, de instrucție, de legi economice, de justiție, administrație, precum și cele care regulează raporturile

lui sociale. Acest drept este absolut şi independent de orişice alte împrejurări. O singură condiţie ajunge: să aibă cetăţeanul capacitatea de vârstă cerută. Toate celelalte sânt secundare.

Aşa, întrucât faptul că un cetăţean plăteşte un impozit mic, de vreme ce toată lumea plăteşte cel puţin căile de comunicaţie, îl face impropriu de a fi alegător sau îi ştirbeşte o parte din prerogativele sale elective? Intrucât faptul că un alegător are un venit mai mic decât altul îl poate pune într-o situaţie inferioară politică? Care poate fi motivul? Unde este raţiunea şi dreptatea?

Ia să discutăm chestia mai strâns. Niminea nu poate pretinde că un cetăţean mai sărac este mai puţin legat prin interese, tradiţii, iubire de ţară decât unul bogat, încât să justifice inferioritatea politică a unuia şi suprioaritatea celuilalt prin faptul că celui întâi îi pasă mai puţin de binele public decât celui de-al doilea. Această glumă proastă cum că cei bogaţi iubesc mai mult ţara decât cei săraci a ieşit din modă.(...)

Cred că am arătat că, dacă este vorba de a înlătura pe cei ce nu posed avere pe cuvântul că nu prezintă destule garanţii că se interesează de ţară, apoi aceasta este o absurditate şi o injurie crudă, infligeată (impusă – n.n) de cei bogaţi, şi că toată această manoperă nu tinde decât a îndepărta de la drepturile politice pe cei mulţi în folosul celor puţini.

(George Panu "Sufragiul universal", Bucureşti, 1893, apud Antologia gândirii româneşti, partea II, Bucureşti, 1967, p. 575-581)

PROGRAMUL PARTIDULUI NAŢIONAL DIN BUCOVINA PROGRAMUL ACTUAL

Totalitatea chestiunilor româneşti ar fi natural să o găsim oglindită în programul Partidului Naţional-Român din Bucovina[1]

[1]Ziua în care s-a constituit Partidul Naţional din Bucovina este 7 Martie 1892; de aici vorba despre >>memorabila<< zi de 7 Martie. Atunci s-a luat următoarea resoluţiune:

>> Adunarea generală a reprezentanţilor alegătorilor români din Bucovina: >>1 proclamă din nou solidaritatea tuturor românilor din Bucovina în afaceri politice, naţionale şi bisericeşti şi organisarea lor într-un partid naţional compact representat prin societatea politică >>Concordia<<.

Programul acesta apărut în 2/14 Maiu 1891, în primul număr al <<Gazetei Bucovinei>>, este următorul (punctele sunt numerotate de mine).

1. Programul "Gazetei Bucovinei" ca atare (!) nu se va deosebi de programul originar (!) al societății politice >>Concordia<< și cuprinde în sine tot ceea-ce se găsește adânc cioplit în inima fiecărui român adevărat din Bucovina.

2. În privința politică românii țin înainte de toate cu credință neclintită la Impăratul lor, la împărăție și la dinastie. Prin urmare organul nostru va inteveni în toate chestiunile pentru tot ceea-ce ridică puterea și forțele glorioasei noastre patrii și contribuie în general (!) la întărirea și oțelirea monarhiei habsburgice.

3. Organul nostru va aspira (!) la menținerea autonomiei Bucovinei și al păstrarea individualității sale istorice-politice, garantate atât prin diploma împărătească din 9 decemvrie 1862, cât și prin legile fundamentale ale statului.

4. Noi stăm înainte de toate pe terenul constituției astăzi în valoare de la 21 Decemvrie 1867, deoarece în legile fundamentale ale statului găsim o deplină garanție pentru respectarea tuturor drepturilor noastre politice, cetățenești, bisericești și naționale. Drept aceea organul nostru va și pretinde totdeauna executarea conștiențioasă a acestor legi, precum și aplicarea strictă a spiritului lor și față cu poporul românesc din Bucovina.

5. Deoare-ce românii bucovineni doresc o soluțiune mulțumitoare a tuturor chestiunilor naționale în patrie drept un postulat esențial al întărirei și oțelirei monarhiei unitare, <<Gazeta Bucovinei>> își va da toată silința, de a promova buna înțelegere între poporul românesc și cealaltă poporațiune indigenă a țării!

6. În privința morală (!) și religioasă românii din Bucovina sunt fii credincioși și supuși ai bisericii ortodoxe - răsăritene și în urmarea acesteia nu vom întreprine și noi pentru dobândirea autonimiei și a organisării bisericii noastre.

>>2. însărcinează cu conducerea alegerilor din întreaga țară un comitet electoral central, care se va compune din toți membrii comitetului societății politice >> Concordia<< din membrii români ai camerei și ai dietei trecute și din alți bărbați de încredere don țară.

>>3. recunoaște de representanți ai românilor numai acei candidați români care vor fi recomandați de către comitetul electoral mai sus numit.

>>4. impune aleșilor românilor oblegământul de a forma în dieta țării un club național deosebit.

7. Gazeta Bucovinei<< va avea totdeauna în vedere desvoltarea culturală-națională a poporului românesc bucovinean și astfel ea va stărui pentru prosperarea învățământului în limba română, în special pentru lărgirea și înmulțirea școalelor primare, precum și pentru întrebuințarea limbei poporului în toate afacerile sale cu autoritățiule administrative și judecătorești.

8. Noi vom ave mai departe în vedere prosperarea economică a țării, și după-ce (!) țara noastră e mai ales o țară agricolă, acest ziar va tinde îndeosebi la ridicarea temeliei forțelor noastre economice; la ridicarea economieie rurale.

9. Conforma programului nostru, noi vom sprijini guvernul, care susține autonomia țărilor din această monarhie și care va da dovezi de o egală bunăvoință față cu toate naționalitățile din stat.

10. Una dintre misiunile noastre importante, pe care le avem în cadrul acestui program este și organizarea poporului nostru românesc din Bucovina. Cu ajutorul organului nostru vom lucra deci pentru formarea unui partid național compact, și vom combate din răsputeri spiritul de clică, ce s-ar încerca să se încuibe în sânul poporului și al partidului național. În această gazetă răul se va scoate la iveală ori-unde s-ar ivi el, și vor fi combătuți toți cei-ce vor contribui la răspândirea lui.(...)

11. În privința literară ziarul nostru se va nisui a ține pas cu direcțiunea literară urmată de toți Românii, care pentru desvoltarea gustului de cetire la popor și pentru cultivarea acestuia va scoate în fiecare lună câte un suplement sub numele >>Foaia Săteanului<<, în care se vor tracta materii ce interesează mai ales poporațiunea de la țară.(...)

(George Bogdan - Duică, Bucovina. Notițe asupra situației, Sibiu, 1895, p. 217-220)

MANIFESTUL COMITETULUI NAȚIONAL AL ROMÂNILOR ARDELENI ȘI BUCOVINENI ... DIN 6 OCTOMBRIE 1918.

În 6 Octombrie 1918 "Comitetul național al românilor ardeleni și bucovineni aflători în Moldova și Basarabia și al corpului ofițeresc și de voluntari" trimiseră Majestății Sale Regelui României, următorul manifest:

"Românii ardeleni și bucovineni aflători pe teritoriul român, în numele lor și al fraților subjugați de acasă, a căror conștiință e siluită și terorizată și deci în imposibilitatea de a se manifesta liberi, declară cele ce urmează:

1. Cerem să fim liberaţi de sub jugul monarhiei austro-ungare şi suntem ferm hotărât să luptăm pe toate căile şi prin toate mijloacele, ca elementul românesc în întregimea lui să fie constituit într-un singur stat naţional liber sub domnia dinastiei române. Războiul între noi şi monarhia austro-ungară nu se va sfârşi până când nu vom întrupa idealul naţional integral.

2. Nu recunoaştem monarhiei austro-ungare drepturi de a se ocupa de soarta Românilor din Ardeal şi Bucovina, deoarece dânsa veacuri dearândul ne-a ţinut în cea mai neagră şi ruşinoasă robie. Toate încercările de federalizare ale Casei din Habsburg sunt gesturi desperate ale unei împărăţii osândite să se descompună şi să piară.

Starea românilor din monarhia vecină o va decide biruinţa oştirei române şi voinţa întregului popor românesc pe care o va consfinţi hotărârea congresului de pace generală la care vor lua parte şi reprezentanţii oficiali ai României eliberatoare.

3. Cerem ca întreg teritoriul locuit de majorităţi covârşitoare româneşti din monarhia habsburgică să fie eliberat şi anexat Regatului român aşa cum este prevăzut în tratatul de alianţă a României cu puterile înţelegerei.

4. Toate declaraţiunile românilor din Ardeal şi Bucovina contrarii acestor aspiraţiuni naţionale le consideră ca stoarse de autorităţile duşmane cu forţa şi declară ca aceste declaraţiuni nu trebue să ducă în eroare opinia lumii care cere dreptate şi libertate pentru toate neamurile".

(Acţiunea refugiaţilor bucovineni în timpul războiului în Ion. I. Nistor, Unirea Bucovinei 28 noimebrie 1918. Studii şi documente, Bucureşti, 1928, p. 29-30).

DECLARAŢIA CONSILIULUI NAŢIONAL ROMÂN DIN BUCOVINA DIN 27 OCTOMBRIE 1918.

Un grup de intelectuali aderenţi convinşi ai curentului naţional în frunte cu profesorul Sextil Puşcaşiu s-au întrunit în ziua de 11 octombrie 1918 pentru a cădea la înţelege asupra măsurilor ce trebuiau luate în faţa situaţiei politice ce se crease prin descompunerea Austriei. După desbaterile amănunţite cei prezenţi căzură de acord să scoată un nou organ de publicitate care să fie "Glasul Bucovinei", o adevărată expresie a gândurilor şi năzuinţelor politice şi naţionale ale acestei provincii. Programul nouei grupări se rezuma

în următoarele declarațiuni de principii, pe care le găsim în numărul prim al "Glasului Bucovinei" din 22 Octombrie 1918. La întrebarea: "Ce vrem"? semnatarii programului răspundeau în modul următor:

"Vrem: să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocârmuim singuri precum o cer interesele noastre românești.

Nu mai vrem: să cerșim de la nimeni drepturile care ni se cuvin, ci în schimbul jertfelor de sânge aduse în acest războiu - jertfe mai dureroase decât ale altor popoare -.

Pretindem: ca împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria, cu care ne găsim în aceiași situație, să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului.

Cerem: să putem aduce la congresul de pace aceste postulate ale noastre prin reprezentanți aleși de noi înșine din mijlocul națiunei noastre.

Evenimentele politice în monarhia habsburgică se precipitau, astfel că problema Bucovinei trebuia și dânsa să-și găsească o soluție grabnică. În scopul acesta reprezentanții românilor Bucovinei, și spre cinstea lor trebuie să zicem că vechile divergențe politice dispărură dintre ei, ținând mai multe sfaturi la Cernăuți, se hotărâră în sfârșit să convoace pentru ziua de 27 Octombrie, orele 3 p.m. în "Palatul Național" din Cernăuți o adunare politică, la care să participe deputații români din parlamentul din Viena, foștii deputați din dieta Bucovinei și primarii români din întreaga provincie. La acestă adunare avură acces și alți intelectuali români, care ar fi dorit să ia parte activă la această importantă manifestație. Convocarea adunărei s-a făcut în baza art. 2 din legea austriacă pentru întruniri. Scopul adunărei era de a se proclama constituanta, și de a alege un consiliu național ca organ reprezentativ al românilor bucovineni, care avea să intre imediat în legătură cu românii din Transilvania și Ungaria.

Sala "Palatului Național" era arhiplină de reprezentanți ai românilor veniți din toate colțurile Bucovinei, când părintele Dionisie Bejan deschise adunarea pentru a propune pe Iancu Flondor președinte al accestei adunări. Luând presidiul adunărei, Iancu Flondor rosti următoarea cuvântare: "Domnilor, o iobăgie națională de aproape un secol și jumătate, pe cât de dureroasă pe atât de rușinoasă, e pe sfârșite. Poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge și a lepăda lanțul care i-a ferecat sufletul. Liberi, în puterea suveranității naționale, d-voastră veți hotărâ astăzi, ce veți afla de bine pentru un viitor fericit și falnic al neamului românesc din Bucovina. Dar să nu uităm, d-lor, că

acest moment înălțător s-a născut din suferințe grele și adâncă jale și e sfințit cu sângele abundent al eroilor noștri. Vă provoc să vă sculați în picioare ca semn de jurințâ că nu-i vom uita nici odată și că ne vom arăta întotdeauna demni de sacrificiul lor. Închei cu rugămintea ferbinte: "Dea Dumnezeu la momentul acesta mare și acele care vor urma să afle în rândurile noastre numai sulflete mari".

Sub impresia acestei scurte și bine simțite cuvântări, adunarea proclamându-se constituantă, votă următoarea moțiune:

1. " Reprezentanții poporului din Bucovina, întruniți astăzi în ziua de 27 Octombrie 1918 în capitala Bucovinei se declară, în puterea suveranității naționale, constituantă a acestei țări românești.

2. Constituanta hotărăște unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria.

3. Spre a conduce poporul român din Bucovina și a-i apăra drepturile și spre a stabili o legătură strânsă între toți românii, constituanta instituie un consiliu național de 50 membrii. Acest consiliu ne va reprezenta prin mandatari și la conferința de pace, și în afară de el nu recunoaștem nimănui dreptul de a hotărâ sau trata asupra poporului român din Bucovina.

4. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare ce ar ținti la știrbirea Bucovinei, dorește însă să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare".

("Glasul Bucovinei" din 29 octombrie 1918 apud Ion I. Nistor, Unirea Bucovinei 28 noiembrie 1918. Studii și documente, p. 35-38)

DESBATERILE CONSILIULUI NAȚIONAL

Sedința primă din 27 Octombrie 1918

Sedința s-a deschis la orele 4 d.m.

D-l Doctor Iancu Flondor salută pe membrii Consiliului național și roagă să se facă alegerea prezidiului.

Se aleg prin aclamațiune: D-l Doctor Iancu Flondor ca președinte, Dionisie Bejan, Dr. Dori Popovici și Sextil Pușcariu ca vice-președinți și D-nii Dr. V. Bodnărescu, Dr. R. Sbiera și L. Tomoioagă ca secretari.

D-l Dr. Iancu Flondor mulțumind pentru încrederea, ce i se aduce, declară că, primind prezidența, este gata să jertfească totul pentru înfăptuirea voinței poporului român din Bucovina.

D-l Dr. Stefan Saghin roagă pe deputaţii din camera imperială să binevoiască a da, lămuriri cu privire la raportul momentan al Bucovinei cu guvernul din Viena.

D-l Dr. Iancu Flondor răspunde că nici o singură naţiune din Austria nu mai recunoaşte guvernul austriac şi că consiliile naţionale ale diferitelor naţiuni înlocuiesc guvernul.

D-l Gheorghe Grigorovici spune, că depinde de noi şi nu de guvernul din Viena, care va fi viitorul naţiunei române şi al ţărei noastre. Cu cât mai curând şi mai bine ne vom constitui cu atât mai mari drepturi ne vom asigura. Cu ucrainienii şi cu celelalte naţiuni conlocuitoare trebuie să ne înţelem într-un mod oarecare. Dar, organizându-ne astăzi şi luând conducerea şi afacerile ţărei asupra noastră, grija noastră cea mare trebue să fie aprovizionarea, pe care vom, înlesni-o, căutând să intrăm în strânsă legătură comercială cu România şi cu Basarabia. Declară ca democrat socialist, că intră în consiliul naţional şi e gata să conlucreze, dar nu va depune drepturile sale de deputat al muncitorimii, pe care va reprezentat-o şi aci ca ori şi unde. D-sa voieşte o Românie Mare, care să cuprindă toate teritoriile româneşti, dar o Românie cinstită şi dreaptă, căci D-sa mai are pe lângă sentimentele sale naţionale încă şi alte sentimente, adică cele umane care, după părerea D-sale, stau mai pre sus de toate. Crede că nu vom lua pildă de la maghiari, ci vom căuta să facem dreptate egală, prin care vom alipi mai uşor şi mai curând pe cei străini.

(Ion I. Nistor, Unirea Bucovinei 28 noiembrie 1918. Studii şi documente, p. 86-87)

PARTIDUL NAŢIONAL ROMÂN (BASARABIA)

Câteva puncte din programul nostru

Mişcarea revoluţionară din Rusia a trezit toate straturile societăţii şi toate neamurile; s-au făcut acum o mulţime de partide noi şi partidele dinainte făcute dar care până acum erau silite să lucreze în ascuns au ieşit la lumina zilei luptând pentru ideile lor; toţi arată pentru ce luptă şi ce vor; credem că e şi datoria noastră să lămurim mai amănunţit pe cititorii noştri şi pe cei din jurul nostru de ce vroim.

Basarabeni suntem şi vroim să rămânem moldoveni, aceasta este baza programului nostru şi despre aceasta am vorbit deja; dar să nu uităm că fiind moldoveni ca neam, în acelaşi timp, ca strat social nu suntem decât ţărani. Boierimea noastră veche s-a împăcat bine cu stăpânirea rusească, care le-a dat tot ce ei au vrut şi toţi boierii noştri s-au făcut ruşi, iar copiii şi nepoţii lor nici nu mai ştiu să vorbească limba noastră. Negustorimea noastră s-a rusit şi ea ca să capete bunătăţi de la stăpânitorii ruşi de până acum. Preoţimea noastră a învăţat la şcoli ruseşti şi de-abia venind la noi în sate am învăţat-o din nou moldoveneşte. Învăţaţii din neamul nostru de aici din Basarabia s-au dus în târgurile Ruseşti, unde învaţă pe ruşi sau pe alte neamuri în limba rusească, acei puţini care s-au gândit şi au luptat pentru noi - au înfundat temniţele; aşa că aici în Basarabia am rămas moldoveni numai noi ţăranii.

Ar părea, că fiind moldoveni - adică români, noi am dori să ne unim cu fraţii noştri de peste Prut. N-ar fi nimic straniu în această dorinţă a noastră: suntem de acelaşi neam, avem aceeaşi limbă, aceeaşi lege şi obiceiuri. Dar pe lângă că această unire nu se poate face, nici nu ne vine la socoteală nouă moldovenilor din Basarabia. Ce am câştiga noi? E adevărat ca am sta împreună ca într-o casă, dar dacă casa e rece şi n-are pâine,-dacă în acea casă noi ţăranii din Basarabia am sta tot aşa se rău cum stau şi ţăranii din România, de ce folos le-am fi şi noi lor şi ei nouă? Adică dacă ne-am uni cu România - n-am plăti biruri mai mari şi mai grele şi mai nedrepte decât plătim acum? Nu - căci ţăranii din România plătesc şi ei biruri multe şi nedrepte. Adică am scăpa noi de oştire? Nu - căci ţăranii din România fac şi ei oştire; am avea noi libertatea cuvântului? Nu - căci ţăranii din România au libertatea cuvântului numai pe lege, pe hârtie, iar când e vorba la adică nu o au; am avea noi libertatea adunării? Nu - căci ţăranii din România, când se adună, stăpânirea lor, boierii lor, spun că se răscoală şi îi împuşcă; am scăpa noi de posesorii şi boierii de la sate, care ne iau câte şapte piei? Nu - căci şi fraţii ţărani din România tot de posesori şi boieri suferă şi nimeni nu sare să-i scape; unindu-ne cu ţăranii din România liberă am scăpa noi de dregătorii necinstiţi, răi şi răpitori, am scăpa noi de judecători fărnici şi înşelători? Nu! căci şi ţăranii din ţara românească tot aşa fel de dregători şi judecători au puşi de boierimea de acolo, ca să-i fure şi să-i înşele. Am avea noi dreptul fiecare ţăran să alegem de-a dreptul şi deopotrivă cu lucrătorii, meşteşugarii, negustorii şi boierii din târguri pe aleşii noştri, care să ne facă nouă ţăranilor legi bune? Nu, - căci şi ţăranii şi lucrătorii din ţara Românească n-au acest drept, acolo numai bogătaşii şi boierii au dreptul să aleagă şi aleg deputaţi, care fac legi nu

pentru binele țăranului, ci pentru folosul târgoveților și boierimii de toate neamurile și felurile. Dovada cea mai bună că țăranii din România liberă n-au nici un drept este că ei sunt mai săraci decât noi, boierii lor i-au jupuit mai dihai ca pe noi. Iar dovada că oștirea lor e grea sunt acei soldați care fug de la ei și vin la noi și ne povestesc cum îl bate pe țăranul soldat - ofițerul sălbatec boier - ca un rus.

Iată ce de noi țăranii moldoveni din Basarabia dorind fraților noștri țărani românilor și țăranilor de toate neamurile izbânda în lupta cu vrăjmașii lor, dorind și primind cu bucurie ajutorul lor și la nevoie gata a-i ajuta, unindu-ne cu ei în gânduri și lupta pentru scăpare de sub jugurile care ne apasă, nu ne putem uni cu ei politicește.

Ni se sfâșie inima de durere scriind cele de mai sus, dar: "amicus Plato, sed magis amicus veritas", și nici nu se cuvine în lupta dreaptă pentru țărănimea moldovenească din Basarabia să ne apucăm de la început cu cuvinte de sentimente și politețe să ascundem adevărurile crude și realitatea.

Noi țăranii moldoveni din Basarabia nu suntem cum se zice în limba învățaților iredentiști; noi vroim să luptăm pentru dezrobirea noastră ca moldoveni și țărani cetățeni ai statului Rus.

Am lămurit un punct greu din programul nostru și ținem ca toată lumea să țină seama de declarațiunile noastre care constituie baza programului nostru: 1) suntem moldoveni; 2) suntem țărani și 3) nu suntem iredentiști, adică vroim să luptăm ca cetățeni în statul Rus.

Ca moldoveni mai cerem ca Basarabia să aibă autonomia ei administrativă.(...)

Noi cerem ca în administrația din Basarabia să nu fie nici un dregător care să nu știe și să nu vorbească în limba moldovenească.

Noi cerem ca justiția în Basarabia să se facă în limba celor a cui este Basarabia - adică în limba moldovenilor și toți judecătorii și scriitorii să știe și să vorbească moldovenește.

Noi cerem ca școlile în Basarabia să fie școli în limba moldovenească și ca fiecare copil de la vârsta de 8 până la vârsta de 14 ani să fie dator a învăța la școala moldovenească. Ne ajunge nouă că am stat aproape o sută de ani fără școală, fără lumină - socotim că unul din punctele cele mai de nevoie cât mai repede de împlinit - punctul acesta.

Noi cerem ca fiecare om să fie liber a crede cum vrea; iar pentru noi moldovenii țărani din Basarabia, cerem ca preoții și arhiereii noștri să fie moldoveni și să facă slujbele moldovenește.

Noi cerem să avem libertatea cuvântului scris şi vorbit în moldoveneşte ca şi celelalte limbi fără nici o oprire cât de mică.

Noi cerem să nu poată fi închis nici un om fără să fie prins asupra faptului şi fără o hotărâre judecătorească.

Noi cerem dreptul de alegere universal direct şi secret, adică dreptul ca fiecare cetăţean bărbat sau femeie de la vârsta de 21 de ani în sus să aleagă pe cei pe care îi vor crede ei buni, pentru a se aduna şi controla treburile stăpânii, a hotărâ birurile, şi a face legi. Noi cerem să nu fie legi decât făcute de aleşii poporului. Noi cerem ca toţi moldovenii din Basarabia să facă ostirea în Basarabia.

Acestea sunt punctele principale din programul nostru politic.

Ca moldoveni şi ca ţărani noi cerem ca pământul Basarabiei al ţăranilor să fie, cu alte cuvinte întregul pământ al Basarabiei, fie acel ce stăpânesc boierii, fie acel ce stăpânesc mănăstirile, fie acel dăruit de împăraţii ruşi generalilor săi şi coconilor de la curte să se întoarcă, răscumpărat de casa ţărănească sau de către popor, care cu mâinile sale îl munceşte şi îl va munci.

Precum soarele ce luminează pământul, văzduhul ce înconjoară pământul, aşa şi ţărâna a nimănui să fie, şi acela ce munceşte acest pământ cu mâinile sale şi cât munceşte, atât să stăpânească până ce-l munceşte el şi fiii lui, şi nepoţii şi strănepoţii lui.

Acesta este programul nostru economic.

("Basarabia", organ al Partidului Naţional Român din Basarabia, Chişinău, 1905)

PARTIDUL NAŢIONAL ROMÂN DIN BASARABIA "PĂREREA NOASTRĂ"

Parerea noastră este, că noi moldoveni din Basarabia, ca şi romanii din antichitate, avem dreptul veşnic în contra celor cari au cotropit ţara noastră şi stăpânesc peste noi:

Adversus hostem aeterna auctoritas esto!

Părerea noastră este că aşa trebui să fie, şi aşa este!

Mintea omenească şi istoria sânt de acord asupra acestui punct.

Uneori, firește poporul asuprit renunţă la acest drept în contra cotropitorului; având chiar puterea de a-l goni, poporul nu-l goneşte.(...)

Cele 93 ani de când nenorocita Basarabie a căzut sub jugul greu a muscalului, ne arată, că şi în Istoria noastră, a moldovenilor, acelaşi eveniment istoric se repetă.

Cotropitorul barbar a călcat în picioare toate drepturile noastre de neam; a desfiinţat şcolile ce au existat, a distrus şi pustiit mănăstirile, a transformat biserica noastră autocefală într-una rusă necanonică, a prigonit limba românească, a oprit orice carte românească de a se aduce în ţară, şi-a bătut joc de tot ce e român, adoptând în limba sa barbară numele de <<maldovan>> drept un cuvânt de ocară!

Dar sună ora desceptărei! Toate popoarele înlănţuite de Rusia - polonii, finlandezii, lituanieni, ucrainieni, georgieni, armeni, tătari, chirchezi etc, se redică şi cer fiecare dreptul gintei, călcat de barbarul cotropitor.

La rândul nostru, noi moldovenii, ne ridicăm şi cerem, împreună cu cei robiţi de Rusia:

Dreptul de a avea şcolile româneşti.

Căci noi, moldovenii, am dat Rusiei pe întemeiatorii literaturei ruse, pe Cantemir, pe Herascov (Herescu).

Dreptul de a avea biserica română!

Căci noi, moldovenii, am dat Rusiei pe Petru Movilă, întemeietorul Academiei din Kiev, creatorul literaturei bisericeşti pe Ţamblac, pe fraţii Salinsa şi multe alte feţe bisericei ruse.

Dreptul la autonomia administrativă!

Căci sub administraţiunea muscălească poporul basarabiei pere de foame şi de boli contagioase.

Cerem în fine dreptul la limba noastră, isgonită din biserici, şcoli, dregătorie.

Cerem ca Basarabia, ţară moldovenească, a moldovenilor să fie, căci ţărâna acestei ţări este inbuibată cu sângele orheienilor şi sorocenilor, cari să luptau aci în contra puhoiului turc şi tătar încă d-atunci, când nici numele de rus n-a fost cunoscut pe faţa pământului.

("Basarabia" organ al Partidului Naţional Român din Basarabia, Chişinău, 1905)

CHEMAREA CATRE STUDENŢII MOLDOVENI

(Mişcarea Naţională din Basarabia în preajma Unirii-n.n)

Fraţilor! În aceste vremuri mari Neamul Moldovenesc aşteaptă de la voi să vă puneţi în slujba lui. Toţi acei care simţiţi în vinele voastre sânge moldovenesc şi care vreţi să fiţi adevăraţi fii ai neamului, veniţi cât mai degrabă aici, ca umăr la umăr cu noi, să lucraţi pentru organizarea moldovenilor.

Veniţi cât mai mulţi, veniţi cu toţii!

Frate moldovene,

Nu uita, ca în aceste vremuri hotărâtoare neamul moldovenesc s-a adunat într-un partid moldovenesc, în care trebuie să intre fiecare fiu al neamului moldovenesc."

("Cuvânt Moldovenesc" din 19 aprilie 1917")

DOUĂ APELURI ALE PARTIDULUI NAŢIONAL MOLDOVENESC

"Fraţi moldoveni! Să ştiţi că numărul acelora care luptă pentru autonomia Basarabiei, creşte văzând cu ochiii.

Zilele din urmă a intrat în rândurile acestora şi preoţimea întreagă din Basarabia, care se adunase la sfat.

Cu ajutorul lui dumnezeu toată suflarea moldovenească se aduna la un loc."

("Cuvântul Moldovenesc Nr. 34/1917)

"Fraţi moldoveni! Băgaţi de seamă ca în aceste vremuri o mulţime de oameni răi caută să pescuiască în apa tulbure! Mulţi vin printre voi cu fel de fel de vorbe amăgitoare ca să vă atragă în mrejele lor. Partidul Naţional Moldovenesc vă atrage luare aminte, ca să vă păziţi de orice încercări ale străinilor răuvoitori.

Ascultaţi cu toţii la îndrumările pe care vi le dau înainte - stătătorii voştri, urmaţi sfaturile din gazeta noastră şi aşteptaţi cu încredere ceea ce va spune de aici încolo Partidul Naţional Moldovenesc, care e făcut anume pentru binele moldoveanului."

("Cuvântul Moldovenesc" din 3 mai 1917)

HOTĂRÂRILE SFATULUI OSTAŞILOR MOLDOVENI, OFIŢERI ŞI SOLDAŢI DIN ODESA

"Să se aducă la cunoştinţa Comitetului Implinitor Gubernial din Basarabia, că soldaţii şi ofiţerii moldoveni, în număr de 60 de mii oameni vor ca:

1. Toate şcolile primare, de la începutul anului viitor de învăţătură, adică de la 1 septembrie, să facă învăţătura în limba română.

"Cursurile pregătitoare pentru învăţătorii moldoveni, deschise în Chişinău pentru 300 oameni, Sfatul le găseşte neîndestulătoare.

"Trebuie numai decât şi cât se poate mai degrabă să se deschidă o seminarie moldovenească pentru o pregătire temeinică a învăţătorilor moldoveni.

2. Trebuie să se deschidă câteva şcoli mijlocii, cu învăţătura în limba moldovenească.

3. În toate şcolile duhovniceşti învăţătura trebuie de făcut numai decât în limba moldovenească, deschizându-se totodată clase paralele cu învăţătura în limba rusească şi bulgărească dacă se vor găsi doritori de a învăţa în limbile acestea.

4. Să se ia măsuri hotărâtoare ca să se introducă în Basarabia toţi oamenii învăţaţi, care slujesc în aşezămintele ţării sau obşteşti în afară de Basarabia, dacă ei ştiu limba mildovenească, sunt democraţi şi vor să se întoarcă în Basarabia.

5. Să fie întrodusă limba moldovenească în administraţie, adică în aşezămintele ţării şi cele obşteşti şi în judecată. Slujbaşii rusificatori din aceste aşezământuri să fie înlocuiţi cu oameni care ştiu limba moldovenească şi celelalte limbi din Basarabia care sunt cunoscuţi ca spirjinitori ai revoluţiei.

6. Numai decât şi îndată să fie luate măsuri spre înfiinţarea pe lângă Universitatea din Odesa a unei catedre deosebită de limba şi istoria moldovenească.

7. Să se facă în Odesa de la toamna viitoare două internate pentru studenţii şi studentele sărace de moldoveni."

("Cuvântul Moldovenesc" din 9 iulie 1917)

CONGRESUL OSTĂŞESC MOLDOVENESC (20 OCT. 1917)

"Comitetele naţionale ostăşeşti moldoveneşti din Odesa, Chişinău, Iaşi şi Sevastopol - fiind unite - hotărăsc convocarea Congresului militar moldovenesc la Chişinău pe ziua de 20 octombrie 1917. Convocarea a avut loc după tipul revoluţionar, fără a cere autorizaţia Guvernului provizoriu rus şi nici a Comisarului guvernului din Basarabia.

La Congres s-au prezentat peste 600 de delegaţi, ofiţeri şi soldaţi moldoveni, de pe toate fronturile, plus un număr aproximativ de 500 delegaţi din diferite organizaţii profesionale. Delegaţii militari s-au prezentat în urma unei telegrame a unei delegaţii de 3 persoane, în frunte cu sublocotenentul Ion Paşcăluţă prin care s-a comunicat că Guvernul rus a aprobat participarea delegaţilor moldoveni la Congresul lor în garnizoana Chişinău şi ca unităţile să înlesnească cu permisiuni pe soldaţii moldoveni, pentru a putea lua parte la Congres.

În adunarea din 20-22 octombrie Congresul declara autonomia Basarabiei şi alegerea unui birou pentru organizarea Parlamentului local denumit Sfatul Tării precum şi 44 ostaşi din sânul Congresului ca deputaţi în Sfatul Ţării.

DIN REZOLUŢIILE CONGRESULUI OSTĂŞESC MOLDOVENESC DESPRE AUTONOMIA BASARABIEI

Având în vedere cultura naţională a neamului românesc şi trecutul său şi plecând de la principiul revoluţiei, că fiecare norod are dreptul să hotărască singur de soarta sa, Congresul în dorinţa de a uni neamul moldovenesc şi a-i chezăşui drepturile lui naţionale şi propăşirea lui economică şi culturală a hotărât:

"Să declare autonomia teritorială şi politică a Basarabiei. Pentru apărarea drepturilor şi intereselor autonomiei Basarabiei, pe lângă stăpânirea vremelnică să fie un împuternicit al neamului moldovenesc."

("Cuvântul Moldovenesc" nr. 96 din 1917)

DESPRE MOLDOVENII DE PESTE NISTRU

Congresul a hotărât: să se propună moldovenilor de peste Nistru 10 locuri în Sfatul Tării şi să dea tot sprijinul organizaţiei lor.

Să se îndrepte către stăpânirea vremelenică şi Rada Ucraineană cu cererea, ca moldovenilor de peste Nistru să li se încuviinţeze aceleaşi drepturi, pe care le au alte neamuri în Basarabia autonomă.

("Cuvânt Moldovenesc" Nr. 96 din 1917 apud Căpitan Gh. Andronachi, Albumul Basarabiei. În jurul marelui eveniment al nirii." Chişinău - 1933)

PROGRAMUL PARTIDEI ŢĂRĂNEŞTI DIN ROMÂNIA

I. Idealul naţional şi drepturile politice

1. Partida ţărănească îmbrăţişează cu entusiasm marele ideal al naţiunei române "până unde grai românesc, până acolo şi viitorul Stat Românesc".(...)

2. Partida ţărănească, în viaţa politică şi socială internă a ţării, nu voieşte de cât pace, dreptate şi frăţie, pentru buna stare materială şi intelectuală a naţiunei.

Pentru realizarea acestora partida ţărănească vrea:

3. Intărirea constituţiunei ţării prin garanţii eficace pentru practica reală şi sinceră a drepturilor cetăţeneşti.(...) pentru ca mai cu seamă Camerile legislative să fie expresiunea sinceră a voinţei şi intereselor naţiunei.

4. Representarea în Camerile legislative după marile interese ale naţiunei şi anume:

I. Proprietatea mare rurală representând venit fonciar până la 1200 lei anual.

II. Proprietatea mică rurală de la acest venit în jos, cu vot direct pentru toţi cei ce vor şti a citi şi scrie, fie că ar fi sau nu şi proprietari, şi prin delegaţi, unul la zece, din cei ce nu vor şti citi şi scrie, aleşi numai dintre dânşii.

III. Oraşele.

În toate aceste colegii alegerea va fi pe vot uninominal (individual), iar nu pe scrutin de listă.

5. Votul pentru adunările elective, considerat ca o datorie cetăţenească şi prin urmare obligatoriu.(...)

6. Emanciparea politică a Dobrogei

II. Revendicările relativ la pământ, păşunat, păduri şi servituţi rurale

1. Restatornicirea şi reglementarea dreptului străvechiu al sătenilor români la cele două treimi din pământul ţării, cu îndatorirea unei îndemnităţi echivalentă vechei dări numită clacă (boierescul) şi celorlalte îndatoriri către marea proprietate, desfiinţate odată pentru totdeauna şi în toată întinderea României prin legea rurală din 14 August 1864.

2. Restatornicirea dreptului la păşunat vitele pe moşiile de orice fel, pentru toţi locuitorii săteni, fără osebire, cu obligaţie ca pe fiecare moşie să se lase neapărat 1/4 parte pentru islaz.(...)

3. Restatornicirea şi reglementarea dreptului consacrat prin art. 9 al legei rurale din 1864, prin art. 44 al legei muntelui (adecă judeţele Putna, Bacău,

Neamțu și Suceava) și prin art. 140/ 4 din legea de la 23 Aprilie 1851 a Principelui Stirbeiu, de a putea lua sătenii uscaturi din păduri, și de a tăia din crânguri lemenele trebuincioase de foc.(...)

5. Statornicirea vetrelor comunelor, cu un perimetru împrejur de islaz comunal, fixat cel puțin la un sfert de hectar de cap de familie, destinat pentru folosul comunei.(...)

7. O lege de tocmeli agricole prin care să se stabilească ca principiu de drept comun arendarea pe parte din producte, trebuind ca dijma să fie din atâtea una, după localități, până la maxima din trei una, iar prin învoială particulară neputând trece peste una și una, chiar și când sămânța și treerișul vor fi procupate de proprietar sau arendași; suprimându-se absolut, ca un ce imoral și contra ordinei publice, orice obligație de rușfeturi, sau alte dări în bani sau muncă obicinuite până acum.(...)

8. Inființarea inspectorului muncei rurale pentru:

a) Inspectarea și controlul tocmelilor agricole;

b) pentru studii, anchete și pregătirea proiectelor de legi.

III. Regularea micei proprietăți sătenești

1. Reformarea legei din 7 Aprilie 1889 pentru înstreinarea bunurilor statului și rescumpărarea embaticurilor, în sensul preferenței la cumpărătoare de pământ.(...) și anume: că pe moșiile ce se vând, să fie preferiți mai întâiu acei locuitori ce se vor afla locuind chiar pe acea moșie, și acolo unde va rămânea încă pământ disponibil, în urma împroprietărirei locuitorilor de pe acea moșie să se așeze de preferință locuitorii în drept din comunele cele mai apropiate.(...)

2. Lege pentru rescumpărarea și a embaticurilor de pe moșiile "Domeniului Coroanei", instituțiunilor și stabilimentelor publice de orice fel, cum și de pe moșiile particulare.

3. Completarea legei din 13 Februarie 1879, pentru menținerea și executarea art. 7 din legea rurală, pentru ca sătenii cultivatori de pământ, ce nu ar avea de loc, s-au ar avea mai puțin de cât suma pogoanelor prevăzute prin art. 1 al acestei legi. (cinci hectare), să poată dobândi sau cumpăra de la alți împroprietăriți conform legilor rurale fie ca foști clăcași, însurăței sau cumpărători de loturi mari sau mici.(...)

4. Dispozițiunile legilor rurale relativ la neînstreinarea pământurilor rurale, transformate în dispoziții constituționale perpetui, cu singura restricțiune întru ce privește pământurile pentru înființarea stabilimentelor industriale și

de utilizare a cursului râurilor și apelor, și pe măsura strictă a instalațiunilor și utlizării unor asemenea, stabilimente, judecată necesară în urma avisului unei comisiuni ad-hoc, precum și întru ce privește pământurile cuprinse în circumscripțiunea razei comunelor urbane.(...)

6. Lege pentru a împedeca îmbucătățirea peste măsură a pământurilor rurale, prin modificarea drepturilor existente relativ mai ales la moșteniri, însă în nici un caz prin nerespectarea drepturilor locuitorilor români ce ar voi să locuiască în sate de a putea avea sau dobândi pământ în întindere hotărâtă în cuprinsul vetrei satelor.(...)

7. Legiuire pentru ca prin societăți de construcțiuni să se clădească locuințe higienice și comode sătenilor, plătibile cu anuități și amortisment în 40 de ani.(...)

V. Economia rurală

1. Inființarea unei mari bănci subvenționată de Stat pentru cumpărătoarea tuturor moșiilor posedate de străini, și a moșiilor mari posedate de românii cari ar voi să le vândă, pentru ca toate aceste moșii să se revândă în loturi mari și mici către locuitorii săteni, și către cei ce ar voi să se retragă la sate pentru a se ocupa cu agricultura sau pentru înființarea de așezăminte industriale, regulându-se, pe asemenia moșii, vatra comunei.(...)

2. Arendarea moșiilor în genere, a veniturilor și a iazurilor comunale numai către cetățenii români, și legiferare în scopul de a încuraja și facilita formarea de societăți particulare dintre români pentru luarea în arendă a unor asemenea moșii sau exploatarea pădurilor de pe dânsele.

3. Reglementarea regimului apelor și rectificarea cursului râurilor pentru înlesnirea intereselor comerciale și industriale ale cetățenilor și pentru irigațiuni.

4. Măsuri legislative pentru reținerea și desvotarea micilor capitaluri în sate prin: încuragiarea și înlesnirea din partea statului și a comunei pentru întemeierea de tovarășii cooperative, de sindicate agricole, cu caracter de personalitate juridică, pentru a-și putea locuitorii săteni procupa înlesniri și îmbunătățiri în privința locuinței, a vieței, a creditului, a economiei și înflorirea industriilor și meseriilor rurale și casnice.

5. Reorganizarea comițiilor agricole, reînfințarea expozițiunilor și a concursurilor agricole.(...)

VI. Creditul rural

Descentralisarea creditului agricol pe comunele rurale. Răspunderea sau plata împrumuturilor prin anuități, cu termen lung și gradat, iar nu la termen fix și prin sume exigibile.

Inlesnirea sătenilor de a depune la credit prin acțiuni economiile lor.

Rescumpărarea fondului creditului cu timpul de către comune pentru a rămânea un credit comunal.

VII. Proprietatea moșneană (răzășească)

1. Asigurarea micei propreități moșnene (răzești) în mâinile proprietarilor lor, împiedecându-se cotropirile arbitrare prin determinarea cu precizie și formal a porțiunilor ce s-ar vinde, închiria sau transmite în orice alt chip.

VIII. Măsuri legislative pentru împiedicarea și stârpirea cametei la sate isvorâtă din tocmeli agricole.

1. Verificarea tuturor datoriilor de acum a locuitorilor săteni din contractele de învoieli agricole; reglementarea acestor verificări pentru viitor, spre a se asigura despre nedreptățirea acestor locuitori.(...)

IX. Pentru comerț

(...)

2. Favori cât mai largi pentru încurajarea creațiunei industriilor și a exportului nostru de cereale și produse agricole, prin protecțiunea, distincțiunea și recompensarea fabricanților indigeni de ori ce fel, și a exporturilor de cereale și produse agricole.

3. Libertatea absolută a comerciului și industriei, cu garanții eficace contra fraudei și speculei neoneste, reservându-se pe seama numai a cetățenilor români comeciul de băuturi spirtoase în comunele rurale.

4. Măsuri eficace pentru întărirea și prosperarea creditului comercial și industrial, prin înființarea de bănci populare de credit, spre a-l face accesibil și micilor comercianți și industriași.(...)

X. În administrație

1. Desființarea actualei organizații a sub-prefecților și înlocuirea lor prin o delegație aleasă de consiliérii județeni dintre ei.

2. Imbunătățirea soartei slujbașilor de stat, județ sau comună prin garantarea posițiunei lor contra oricăror ingerințe, și de a nu putea fi înlocuiți

sau daţi afară din serviciu de cât pentru incapacitate, imoralitate sau abateri grave.(...)

XIII. Instrucţiunea publică

1. Un impozit fonciar asupra proprietăţilor din comunele sau cătunele pe cari nu se vor afla clădite localuri de şcoli sau clădite neîndestulător, care să fie afectat special pentru asemenea clădiri, care impozit să fie mai mare dacă moşia se va afla arendată şi mai mare dacă proprietarul locuieşte în streinătate, sau este strein.(...)

2. Înzestrarea tutulor şcoalelor rurale cu până la 10 hectare pământ prin cumpărarea sau altfel, pentru practica agricolă a elevilor.(...)

3. Îmulţirea personalului didactic rural după normele avute în vedere pentru şcoala primară urbană. Creşterea remunerariului învăţătorilor până la egalarea cu remunerarea salariului institutorilor.(...)

Ajutoare de stat copiilor de săteni diligenţi pe cât cu putinţă mai în fiecare comună rurală pentru instrucţiunea secundară şi superioară, pentru cultura specială de arte, meserii şi ştiinţă agricolă, comercială şi industrială.(...)

7. Cultivarea în mod obligatoriu a simţimântului religios şi a avântului naţional prin obligaţia impusă ca elevii şcoalelor primare şi secundare să se iniţieze în formarea de coruri musicale pentru exerciţiul serviciului religios în zile de sărbători, şi pentru cultivarea poesiei, ce îmbrăţişează cultul gloriei mărirei naţionale a poporului român.(...)

XIV. Sistema dăjdiilor

1) Imposite în general

1. Statornicirea unui sistem de impozite numai în raport cu venitul real de orice fel, fixându-se şi o limită de vârstă întru ce priveşte dările sau prestaţiunile personale, precum şi un minimum, neimposabil.(...)

2) Căile de comunicaţiune

1. Darea pentru şosele se va stabili în raport cu venitul averei fiecăruia. Măsuri eficace pentru împedecarea nedreptăţirei Locuitorilor, cari prestează munca în natură.(...)

XV. Serviciul militar

1. Naţiunea armată sau înfiinţarea în fiecare comună a unei garde civice potrivit numărului locuitorilor ei, înarmată cu puşti şi material ca şi armata permanentă sau teritorială.

2. Exercițiul militar obligatoi în școalele publice, și pentru tinerimea de la sate, în zile de sărbători, la chiar reședința fiecărei comune.(...)

XVI. Serviciul sanitar.

1. Reforme și măsuri de stat pentru îmbunătățirea hranei și locuinței locuitorilor săteni, precum și pentru îmbunătățirea stării igienice a satelor.(...)

3. Imulțirea spitalelor rurale, prevăzute cu farmacii complete pentru a putea vinde în acelaș timp medicamente pentru boalele ce bântuie satele.(...)

(Programul Partidei Țărănești din România, București, 1895)

C. DOBRESCU - ARGEȘ
PARTIDA ȚĂRĂNEASCĂ ȘI PARTIDELE NOASTRE POLITICE

Ciudat pare oricui auzind la noi în România vorbindu-se d-o partidă țărănească. Și cu toate acestea eu nu cred că trebuie să existe astăzi altă partidă mai trebuincioasă, mai însemnată, mai mare și mai legitimă decât o partidă înfățișând interesele țăranilor.

Căci, ce va să zică partidă dacă nu o reunire de cetățeni hotărâți a lucra pe calea constutițională și dreaptă pentru a duce țara la un ideal, la o țintă de propășire și la o stare mai bună. O partidă cere o clasă sau mai multe pe care să se sprijine; clase care au nevoi obștești de îndeplinit, drepturi de câștigat, progres de făcut.

De aceea, o partidă, având în spatele său anume clase, ca - partidă - trebuie să aibă neapărat programă de reformele ce trebuie să aducă pentru a împăca clasele în capul cărora partida s-a pus.

Și atunci, partida este un stat-major, o armată care luptă contra altor clase ce țin puterea și nu dau reformele, trebuie să lupte izbutind ca binele și ușurarea să dea claselor sale.

Vasăzică, partida are răspundere neînlăturată. Ea este angajată în bătaie, trebuie să triumfe sau să se dea.

Și dacă așa este, noi întrebăm: există în Tara românească o clasă mai mare, mai nemulțumită, mai coleșitoare decât clasa țărănească? Nu! Cine reprezintă la noi clasa țărănească? Unde e partida sa? Unde este un program? Unde statul său major? Unde sunt bărbații politici care luptă și se sacrifică zilnic pentru dânsa? Unde sunt luptătorii săi, ziariștii săi, deputații săi, apărătorii săi? Unde cluburile, societățile, mitingurile sale? Unde? (...)

Deci, dar, singură partida țărănească are cuvânt d-a fi, d-a exista, d-a exista, d-a lucra sacrificii. Ce de probleme nu are calea sa! Ce de chestiuni mari de deslegat! Ce de interese de împăcat, ce de suferințe de liniștit! Ce de lumină a revărsa! Ce dezrobiri a face!(...)

Partida țărănească, partida democrației rurale fi va marea și legitima partidă a viitorului; ea va îndeplini toate nădejdile românismului și pentru întemeierea și așezarea sa pe temelii largi să lucrăm. Și eac va fi - căci poporul nostru are credință și face minuni.

("Gazeta țăranilor" din 16 octombrie 1894)

VASILE M. KOGĂLNICEANU
- CĂTRE SĂTENI -

(Incercare de organizare și program țărănesc la 1906-n.n)

MOTTO:

Sculați oameni buni și ridicați-vă până la înălțimea datoriei voastre.
Atunci vă veți uimi singuri de puterea voastră.
Elisaveta
(Regina României)
Sinaia, 1 August 1906

Chestiunea țărnănească este cea mai însemnată în țara noastră. Intreg viitorul nemului românesc atârnă de ea, pentru că cei mai mulți locuitori, - aproape 5 milioane, - sunt plugari, și țara toată trăește mai numai din ceea ce produce munca acestor plugari.

Până acum nu s-a dat însă destulă băgare de seamă acestei mari chestiuni. Măsurile cari s-au luat din când în când pentru a se veni în ajutorul țăranilor au fost sau pripite sau neîndestulătoare. Urmarea e că azi starea țăranilor noștri este din cale afară de rea.

Cei mai mulți țărani nu au pământ sau îl au într-o întindere prea mică; învoielile agricole au ajuns înfricoșător de apăsătoare și neomenești; țăranul e lipsit de drepturi politice: el nu votează la fel cu ceilalți locuitori; nu are școli atâta cât îi trebuie; nu are învățătură agricolă pentru a ști cum să se folosească

mai bine de munca și de pământul lui; nu trăiește ca lumea fiindcă nu are case cum se cade; nu cunoaște măsurile ce trebuie să ia tot omul pentru a se feri de boli și, chiar de le-ar cunoaște, nu ar avea mijloace ca să ție seamă de ele; cu un cuvânt, întreaga lui viață este așezată pe o temelie șubredă și are neapărată nevoie de îndreptare.

Drept aceasta, ne-am adunat câțiva prieteni sinceri ai țărănimei și ne-am gândit cu multă și mare îngrijire la nevoile și chipurile de îndreptare ale acestei stări de lucruri.(...)

Pentru a ajunge aci, noi credem că țara ar trebui să ia următoarele măsuri:

(...)

Improprietărirea țăranilor pe moșiile statului, ale așezămintelor de binefacere, ale societăților financiare și ale acelor particulari cari vor voi să le vândă.

Improprietăririle să fie continue și prin ajutorul unei case sau al unei bănci care să dea proprietarilor moșiilor obligațiuni în schimbul pământului dat la țărani. Aceștia vor achita datoriile lor pentru pământul căpătat în rate anuale și pe un termen lung.

(...)

2. Un al doilea rând de măsuri mari ar trebui să schimbe cu totul felul muncei în dijmă și în bani, adecă felul în care țăranul e robit de proprietar și arendaș prin ajutorul învoielilor agricole.

Învoielile aceste trebuiesc neapărat schimbate, fiindcă ele sunt un isvor nesecat de asupriri pe capul țăranului.(...)

Învoielile trebuiesc deci schimbate. Trebuiesc luate măsuri strașnice prin lege ca tocmelile să fie păzite cu sfințenie, ca dijma să nu fie prea grea, ca țăranii să nu mai facă rușfet; ca să aibă câteva zile pe săptămână pentru lucrările pe pământul lor; ca să nu mai fie întârziați nici la dijmuit, nici la zile; ca prețurile zilelor de muncă să fie bine hotărâte și ca să nu mai poată fi nimeni încărcat la socoteli și scos cu datorii.

Și deoarece erbăritul este o pricină mare a robiei țăranilor, căci țăranii nu au islazuri și sunt nevoiți să plătească cu muncă și bani prețurile neasămuit de mari ce se pun pe fiecare cap de vită, este de trebuință ca pricina aceasta de robire să înceteze de a mai fi și drept aceea noi credem că ar trebui să se voteze o lege prin care să se hotărască:

Înființarea de islazuri comunale. Fie ce comună să-și aibă islazul ei, pe care toți locuitorii să-și poată paște vitele, după un regulament ce se va hotărî la urmă.

(...)

Tot de odată va trebui să se voteze:

O nouă lege a tocmelilor agricole prin care să se împedice apăsările de tot felul şi să se ia măsuri ca ţăranul să nu fie înşelat nici la măsuratul pământului, nici la dijmuit, nici la socotirea zilelor. Noua lege va trebui să arate chipul prin care se vor hotărî preţurile de muncă, prin care se vor împiedica ruşfeturile şi taxele, prin care se vor da ţăranului anumite zile din săptămână pentru a-şi lucra pământul lui şi prin care va putea lua pământ în dijmă pe mai mulţi ani şi pământ de calitate bună.

3. Dar chiar de se va vota o atare lege, întrebarea este: se va aduce ea oare la îndeplinire?

(...)

Ţăranul nu are putere politică, fiindcă el nu poate trimete în Cameră decât 38 de deputaţi şi încă nici pe aceştia. Neavând putere politică, deoarece votează abia indirect la colegiul III, el nu poate supraveghea trebile publice şi nici administraţiune. Numai când ţăranul va avea drept de vot egal cu ceilalţi, numai atunci va fi o putere şi va putea să asigure, împreună cu domnia legilor, şi îndeplinirea legilor economice de cari atârnă viaţa lui. De aceea noi credem că ţăranii ar trebui să ceară:

Votul universal, egal, direct şi secret

(...)

Nici un cătun să nu rămâie fără de şcoala lui.

Afară de aceasta să se caute a se răspândi prin toate chipurile: **Invăţământul agricol**

În afară de şcoală, să se caute a se înfiinţa la sate de către învăţători, preoţi, studenţi, institutori, profesori etc.: **Scoli de adulţi, şezătoare literare, conferinţi, biblioteci, teatre săteşti, etc.**

Mână în mână cu aceste aşezăminte folositoare, ar trebui să meargă şi îmbunătăţirea soartei învăţătorilor şi a preoţilor.

Îndreptărtile cele mai de seamă de cari are nevoie neapărată ţărănimea noastră după socoteala noastră, pentru a putea eşi din sărăcie la bunastare şi lumină, sunt deci.:

Pământ, învoieli bune, islazuri comunale, votul universal, şcoală.

(...)

Acest Apel a fost votat în unanimitate de către Congresul Tărănesc care a avut loc în Bucureşti, Sala Oppler, 5 Septemvrie 1906; după care s-a ales un comitet însărcinat cu conducerea mişcărei. Comitetul ales este compus din d-nii:

Vasile M. Kogălniceanu
Alexandru Vălescu, Mușătești (Argeș)
Iconom Ilie Roșioga (Gorj)
Simeon C. Grădinaru, Mărginenii-Munteni (Bacău),
iar ca Secretar a fost ales d-l Vasile M. Kogălniceanu.
București, 6 Septembrie 1906

(Vasile M. Kogălniceanu, Către săteni. Apel votat la Congresul țărănesc", București, 1906, p. 1-15)

C. STERE
SOCIALDEMOCRATISM SAU POPORANISM?

(Analiza problemelor societății românești în perspectiva poporanismului-n.n)

(...)

Voiu încerca, în seria de articole ce urmează, afirmând punctul de vedere al "Vieții Românești", pe care l-am numit poporanist, să cercetez obiectiv, *sine ira et studio,* întrucât se poate justifica, din punctul de vedere al împrejurărilor concrete ale vieții noastre sociale, și chiar în lumina concepțiunii socialiste, organizațiunea și activitatea unui partid social-democratic în România.

Fiindcă trebuie să deosebim cu îngrijire concepția filosofică asupra lumii și vieții, care formează baza pur teoretică și pur abstractă a socialismului, și întruparea ei concretă într-un program politic și într-un partid politic determinat.

Nu vreau să vorbesc aici despre deosebirile atât de mari în practica socialistă din țările totuși atât de asămănătoare între ele, ca împrejurări materiale ale vieții sociale, cum sânt Anglia, Franța sau Germania, nici măcar despre divergențile adânci, cari despart adesea pe socialiștii aceleiași țări, - în ce privește politica concretă de urmărit - cum de pildă sânt deosebirile de idei între un Guesde, Vaillant, Jaures, Viviani, Briand sau Millerand în Franța, între social-democrați, social-revoluționari sau socialiștii poporali în Rusia, ori chiar între un K. Kautsky și Ed. Bernstein în ortodoxa social-democrație germană.

Că aceștia cu toții sânt socialiști, cu toată prăpastia ce adesea îi desparte, din punctul de vedere al practicei politice, mi se pare, nimene încă nu s-a îndoit.

Dar situaţia social-democraţilor de astăzi e cu totul alta decât acea a părinţilor lor intelectuali din epoca "Manifestului comunist".

(...)

În toată literatura social-democratică, ţăranul e caracterizat când ca "mic burghez", cu toate tendinţile sociale ale burgheziei, cum am văzut de atâtea ori în citaţiile ce am făcut când însă ca "aproape proletar", sau chiar e identificat cu proletarii.

(...)

Ţăranul, privit din punctul de vedere al proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, e considerat astfel ca mic burghez şi acelaşi ţăran, din punctul de vedere al exploatării de către clasele superioare, apare în acelaşi timp ca proletar.

Acest dualism în aprecierea caracterului social al ţăranimii nu este una din cele mai neînsemnate cauze, cari au întunecat pentru doctrina social-democratică şi rolul social al ţărănimii, şi a dus-o în "impasul" lui Kautsky.

E uşor de văzut, că ţăranul, în realitate, nu este nici proletar, nici burghez, ci o categorie socială distinctă, pe spinarea căreia s-au ridicat toate celelalte clase sociale, neexceptând în mare parte, nici proletariatul industrial.(...)

Ţăranul nu este proletar, nu numai fiindcă este un adevărat proprietar, oricât de exploatat ar fi, dar şi mai ales, fiindcă el nu este exploatat necesar în însuşi procesul producţiunii la care participă, ci din alte împrejurări.

Şi nu este "burghez", diindcă el, cu familia lui, singur reprezintă munca în procesul de, producţlune, şi nu exploatează pe nimeni dar nu reprezintă numai munca.

(...)

Care, deci e caracterul lui social, şi ce împrejurări pot determina aceste deosebiri în soarta lui?

Am spus mai sus, că într-o gospodărie ţărănească nu s-a născut încă diferenţiarea elementelor de producţiune, încât ea se prezintă ca o formaţiune socială deosebită. Aici e cheia chestiunii întregi.

(...)

Aşa dar, am avut dreptul să afirm că ţărănimea, ca baza nediferenţiată a societăţii, contrinuie o categorie socială deosebită, pe spinarea căreia s-au ridicat toate celelalte clase sociale, neexceptând şi proletariatul industrial.(...)

"Viaţa Românească" vol. VI, nr. 7-9/ 1907, p. 171; 323; 333-335; 338

(...)

Nici un popor, oricât de bogat şi de puternic ar fi, nu e în stare să desvolte armonios toate însuşirile şi caracterele spiritului omenesc, armonia şi

plenitudinea desvoltării sufletești a omenirii nu se poate asigura decât prin colaborarea mai multor individualități naționale, cât mai puternice și originale.

De aceea un popor vrednic de acest nume ține la caracterul său propriu național mai presus de toate, și luptând pentru el, luptă nu numai pentru dreptul său la libertate, la viața culturală proprie, la propășirea națională, dar luptă pentru condițiunile indispensabile ale civilizațiunii omenești. Un popor subjugat altei culturi, e numai un material pasiv în istoria lumii, și e nu numai silit la o imitațiune moartă care îi ucide puterea de creațiune, - dar el înseamnă totdeauna o pierdere neprețuită pentru civilitațiunea omenească în genere.

(...)

Internaționalismul socialiștilor europeni, nu e dar antinațional ist, el nu cuprinde decât solidaritatea claselor muncitoare din toate țările în lupta lor economică, analoagă solidarității și altor categorii sociale în aceste vremuri, când raporturile economice între diferite țări sânt așa de strânse, și când această solidaritate se manifestă în nașterea atâtor asociațiuni internaționale de tot felul, - începând cu "trusturile" internaționale pentru diferite ramuri ale industriei și ale comerțului, și sfârșind cu societățile literare.

Dacă în diferite scrieri de luptă, în "Manifestul comunist" de pildă, găsim vorbe ca "lucrătorii n-au patrie", în ele nu se cuprinde de cât o critică amară, și justificată de atâtea ori, a unei stări de fapt, în care lucrătorilor adesa li se refuză în țara lor ocrotirea intereselor celor mai însemante.

(...)

Civilizațiunea, cum am spus la început, nu există pentru un popor întrucât ea nu i se înfățișează în forme asimilabile pentru el, în formele lui naționale: altfel ea er fi ca o bibliotecă cu cărți foarte frumoase, dar de la care s-a pierdut cheia ...

Astfel, numai literatura națională introduce un popor în familia popoarelor civilizate și îi asigură putința de a contribui și el, în formele geniului său propriu, la mersul spre progres al lumii întregi.

Dar literatura națională nu se poate naște și desvolta fără o clasă mijlocie națională, puternică și bogată.

"Elita socială", din vârful piramidei, e prea puțin numeroasă, îi sânt prea ușor accesibile creațiunile literare străine, o atrag prea puțin începuturile unei literaturi naționale, totdeauna slabe și imitative, - dar fără un "început" nu poate fi nici o desvoltare. E ridicul să facem încriminări. Constatăm o situațiune, firească în asemenea împrejurări.

Pe de altă parte poporul de jos e încă prea sărac, prea întunecat, prea înglodat în nevoi și în luptă zilnică grea, pentru a avea gustul de literatură, și

pentru a avea răgazul, putința de a da un loc însemnat preocupărilor de ordin literar, și în genere cultural.

Numai o clasă mijlocie poate avea destul răgaz și mijloacele necesare pentru a forma un câmp destul de larg pentru răspândirea literaturii, și în același timp, atât din cauza situațiunii ei materiale, cât și a contactului fatal, restrâns cu cultura străină, pentru ea nu poate fi accesibilă producțiunea literară străină, care de atfel nici nu ar putea să o satisfacă nici prin turnura spiritului, cu mult mai îndepărtat pentru clasa ce nu a rupt încă "firul ombilical" ce o leagă cu straturile de jos, din cari abia a ieșit.

(...)

Când în sânul unui popor clasa mijlocie e formată dintr-o populațiune străină, prin aceasta se sdruncină tot echilibrul elemenelor sociale.

În zilele noastre, într-o constituire socială-normală, de la baza societății până la vârfurile ei trecerea se face prin o gradație nesimțită, prin nuanțări ușoare în situația materială și socială a diferitelor elemente.

În aceste condiții, clasa mijlocie poate servi de rezervor din care se ridică elementele cele mai bine înzestrate de natură, ca fruntași și conducători ai țării în diferitele ramuri de activitate; apoi această clasă apare, pe de o parte, ca un receptacol firesc al elementelor slăbite, dintr-o cauză sau alta, din stratul superior al societății, asigurându-le posibilitatea unei alte vieți, mai modeste dar independente, - iar pe de altă parte ea pompează din stratul de jos toate elementele mai viguroase, dându-le putința, în mod normal, a unei ascensiuni ulterioare: un negustor, ieșit el singur de la țară, aduce de acolo, când îi permit mijloacele, depildă pe un nepot, băiat de talent etc., - din ei se pot recruta meseriașii și alte profesiuni, etc.

Pe lângă aceasta, clasa mijlocie servește, indirect, ca un conduct de cultură pentru clasele inferioare.(...)

Dar doctrinele și caracterul partidelor politice pot fi determinate, vădit, și de situația politică, în sensul strict al cuvântului, de problemele puse la ordinea zilei de împrejurările politice propriu zise, externe și interne, ale unei țări determinate.

Nici unei doctrine politice, ca și nici unui partid vrednic de acest nume, nu le este iertat să nesocotească și aceste împrejurări speciale țării, în sânul căreia partidul e menit să-și desfășoare acțiunea și în vederea căreia e zidit întreg edificiul său doctrinal.

Sântem deci datori de a elucida problema și din acest punct de vedere.

Şi aici, de la început, trebuie să constatăm o situaţiune, cu totul excepţională, a ţării noastre.

Dacă orice popor, oricât de mare, puternic şi bogat ar fi, oricât de veche ar fi cultura lui, în politica lui internă nu se poate sustrage cu totul înrîuirilor din afară, totuşi nu se poate tăgădui că pentru marile naţiuni înaintaşe ale lumii putem face abstracţie de aceste înrâuiriri în ce priveşte desvoltarea vieţii lor interne; idealurile urmărite de diferitele partide politice, precum şi doctrinele ce sânt la baza acţiunii lor pot fi considerate ca nişte momente de sine stătătoare ale vieţii lor sociale şi sufleteşti. Aceste naţiuni pot chiar năzui la rolul de directivă în istoria universală, pot nădăjdui să impună omenirii întregi idealul lor naţional, adică ideile născute în sânul vieţii lor naţionale.(...)

Cât de deosebită e situaţiunea unei ţări ca România, care nu numai a servit veacuri îndelungate de câmp de bătălie pentru toţi vecinii puternici; care nu numai abia a ieşit de sub îndoita tutelă a "înaltelor curţi suzerane şi protectoare", sau de sub controlul colectiv al sanhedrinului "marilor puteri"; care nu numai până ieri (dacă nu şi până azi!) intra în sfera savantelor combinaţiuni de "compensaţii" între balaurii politicei europene; - dar şi astăzi ea nu e ferită încă, chiar în politica curentă, de amare decepţiuni în ce priveşte realitatea independenţii sale ... Oricât de dureroasă ar fi această constatare pentru noi toţi, indignarea şi protestările ori cât de energie nu pot schimba nimic în această lume, în care, mai ales în sfera raporturilor politice, nimene nu e ascultat decât în măsura forţelor materiale de care poate dispune ...

Dar tocmai aceste împrejurări impun tuturor fiilor ţării anumite îndatoriri, pe cari nu le cunosc sau pe cari le pot nesocoti cetăţenii altor ţări, dar pe cari nu este iertat să le uite, un moment măcar, nici un om de doctrină şi nici un om de acţiune din România, dacă ei nu vor să cadă sub povara unui greu păcat faţă de viitorul neamului; - şi nu le este iertat să uite aceste îndatoriri, oricât i-ar înfiora ticăloşiile vieţii noastre sociale, oricât de adâncă li s-ar părea prăpastia ce desparte realitatea întunecată de înălţimea şi strălucirea idelului până la care s-a ridicat gândirea lor, - oricât de puternic ar simţi ei datoria să lupte pentru realizarea acestui ideal. Nici un ideal nu se poate înălţa pe ruinele, pe surparea condiţiunilor înseşi de viaţă şi de dezvoltare a poporului, pentru care şi în numele căruia stegarii acestui ideal pornesc la luptă.

Şi, în aceste condiţiuni, vădit, nu numai că este cu desăvârşire exclusă, prin firea însăşi a lucrurilor, orice politică revoluţionară, şi deci, România, din principiu, nu-şi poate permite luxul unui partid revoluţionar (nu putem uita, că până şi evenimentele din martie trecut au putut da naştere zvonurilor

sinistre de posibilitatea intervenţiunii străine ...); dar în situaţiunea descrisă, statul român, în care s-a putut închega pentru viaţa politică abia o jumătate din neamul nostru, în faţa marilor probleme naţionale nedeslegate încă, nu numai nu este pus încă la adăpostul unor dureroase încercări, dar e şi dator să fie gata, la orice eventualitate, să răspundă unor chemări, la cari nu poate renunţa nici un popor vrednic de viaţă.

Nu-mi este îngăduit aici să intru în analiza amănunţită a situaţiunii internaţionale ce, cu toate variaţiunile aparente, rămâne în fond neschimbată pentru noi de mai multe decenii, şi vecinic ameninţătoare cine ştie pentru câtă vreme încă, - situaţiune, care ne impune datoria de a ne încorda în atitudinea de apărare chiar peste puterile noastre reale, şi de a sta nesmintit cu puşca la picior, în faţa tuturor curentelor şi a contra curentelor din "concertul european".

Dar şi cunoştinţi istorice elemetare ajung pentru a vădi marea chemare, la care încă nu a răspuns statul român.

A., Îmi dau seama tot aşa de bine ca şi orişicine de toate scădeile şi de toate nemerniciile vieţii noastre de stat, în faţa acestei chemări!... Dacă însă ele ne îndeamnă spre o politică hotărâtă de reforme adânci şi largi, - ele nu ne pot ierta, în împrejurările concrete, o acţiune revoluţionară, care ar atinge la rădăcină puterea însăşi a statului.(...)

Tara noastră nu poate avea pezumţiunea de a deschide cărări nouă în istoria universală.

Nici împrejurările noastre sociale, nici gradul de cultură, nici însuşirile morale ale unui popor, în a cărui ţărănime trăieşte încă sufletul de iobagi, iar în clasa diriguitoare sânt încă vii tradiţiile fanarului, - nu pot îndreptăţi năzuinţa de a ne pune în fruntea omenirii, în ce priveşte premenirea formelor sociale. Să fim fericiţi, dacă ne vom putea ţine nu prea departe în urma înaintaşilor noştri ...

(...)

Viaţa politică nu se poate opri, şi în cadrul acestei vieţi politice sântem datori să luptăm pentru a asigura ţării noastre, până la marginile câmpului deschis puterilor şi năzuinţilor noastre, tot progresul social, politic şi economic, ce-l putem realiza prin noi înşine; şi în aceste condiţiuni, impuse de destinul istoric, sântem datori să întrupăm în viaţa noastră socială binele întreg şi toate aspiraţiunele ideale până la cari ne putem înălţa, nu prin zborul neînfrânat al închipuirii, ci prin o luminată hotărâre, şi bărbătească, de a

merge până la ultimul hotar, pe care ni-l pune înnaintea noastră legea supremă a neamurilor omeneşsti, ca şi a oricăror fiinţi vieţuitoare, - legea de conservare.

Si, acestei datorii nu i se poate sustrage nimene, spun fără nici o cruţare, decât prin laşitate, indiferentism sau egoism, fie conştient, fie inconştient, când se îmbracă în hainele strălucitoare ale pozelor ... <<frumoase şi eroice>> ... (...)

Problema, a cărei rezolvire în primul rând se impune generaţiei noastre, se poate rezuma în puţine cuvinte:

Opera generaţiunii de la 1848 a rămas nedesăvârşită.

Introducerii formelor de stat modern n-a urmat democratizarea tuturor instituţiunilor vieţii publice, înrădăcinarea democratismului în viaţa poporului însuşi, în legislaţie, în funcţionarea întregului aparat administrativ şi politic; cu alte cuvinte: masele populare au rămas aproape cu desăvârşire străine vieţii politice; - nu numai că sântem încă departe de guvernarea poporului prin sine însuşi, dar toate "libertăţile" înscrise pe faţada edificiului nostru constituţional n-au pătruns încă nici în realitatea vieţii, în adâncimile ei, nici măcar în conştiinţa poporului.

Democratismul însă nu este numai o formulă abstractă a celui mai perfect guvernământ, nici numai un postulat ideal şi moral al demnităţii omeneşti.

În împrejurările vieţii moderne, el este o condiţiune *sine qua non* a reuşitei în lupta popoarelor pentru existenţă, o condiţiune de conservare naţională, - ca singurul izvor al energiilor individuale neînfrânate, care poate asigura vitalitatea şi sănătatea unui neam, în mijlocul acestui mecanism de necurmate frământări şi ciocniri de interese, în lupta aprigă pentru un loc sub soare, care preface astăzi lumea întreaga într-o singură arenă de războiu neîncetat între toate neamurile pământului, chiar în timpuri de pace.(...)

E adevărat că în Apus, unde democratismul acum în mare parte este un punct câştigat, în broşurile lor de propagandă social-democraţii sânt adesea porniţi spre un scepticism uşor, cristalizat în cunoscuta formulă de <<libertate de a muri de foame>>.

Ar fi însă o naivitate neertată, mai ales într-o ţară atât de înapoiată în această privinţă ca România, dacă, împotriva doctrinei unanime a social-democraţiei (concretizată chiar în numele de partid), am lua în serios aceste manifestări, - fiindcă democratismul nu este numai o condiţiune indispensabilă pentru conservarea şi propăşirea naţională, dar şi o condiţie tot atât de indispensabilă şi a progresului social însuşi.(...)

Democratismul presupune nu numai un regim constituțional sincer, cu care seamănă foarte puțin parodia lui de astăzi; nu numai desființarea privilegiilor electorale și lărgirea sistemului electoral, până la votul obștesc, egal și direct; nu numai adevărata <<domnie a legilor>>, care în situația de azi nu poate fi decât o vorbă deșartă, oricât de curate ar fi intențiile celor ce o aruncă; nu numai respectarea desăvârșită a libertăților consituționale - a libertății cuvântului, a tiparului, a dreptului de întruniri și asociațiuni, etc.. care astăzi sânt cu totul necunoscute la țară (încât până și satele românești din Ungaria trăesc în această privință sub un regim neasămănat mai liberal: care candidat de opoziție ar îndrăzni să organizeze la noi întruniri publice la sate, cum fac zilnic deputații și candidații români din Ardeal?...); dar și o participare efectivă și energică a poporului însuși la guvernarea țării, și mai ales o viață cetățenească reală în adâncimile organizmului de stat, - la sat, la comună, la județ.

Într-un cuvânt, - pentru România, stat de țărani, desăvârșirea operei începută de generația de la 1848 impune urmășilor sarcina de a lupta pentru realizarea unei adevărate, puternice și sănătoase democrații rurale.(...)

Fiindcă cu istoria ei seculară în spate, - istorie de înjosiri, și nespusă apăsare, - țărănimea noastră sărăcită și întunecată, din nenorocire, încă nu poate, singură, constitui acea forță politică conștientă, necesară pentru îndeplinirea misiunii, ce am moștenit de la generația de la 1848.(...)

Nu putem urmări rezolvirea problemelor politice oricât de însemante și urgente, decât printr-o acțlune hotărâtă, conștientă și organizată, - și această cale din nenorocire, este în mare parte încă închisă țărănimii noastre.

De aici cade umbra tragică asupra vieții noastre politice.

Vădit, în sprijinul țărănimii, în elementele ei mai conștiente și mai viguroase, trebuie să vină alte elemente sociale: clasele mijlocii, - fruntașii satelor "mica burghezime" orășenească, și mai ales intelectualii, cari în țara noastră, cu o viață industrială și comercială săracă, formează un element atât de însemanat al claselor noastre mijlocii.

Numai printr-o colaborare strânsă între toate aceste elemente sociale, într-o acțiune și organizațiune politică temeinică, în care cu vremea să intre tot mai multe elemente din țărănime, în măsura în care pentru ea va fi tot mai accesibilă viața politică conștientă și lupta pacinică și legală, - numai prin această colaborare se poate asigura rezolvirea problemei ce ni se impune în actuala fază a desvoltării noastre politice și sociale.

(...)

Pretutindeni democratismul s-a născut ca rezultat al colaborării, în lupta politică, a claselor mijlocii (intelectualii în frunte) cu masele muncitoare.

(...)

Intrucât reorganizarea democratică a instituţiunilor politice, prin firea ei, nici nu tinde la socializarea imediată a mijloacelor de producţiune, e vădit că clasele mijlocii mai culte, mai bogate, mai bine înarmate în lupta pentru traiu, capătă inevitabil o firească preponderenţă în viaţa politică şi socială, iar în sânul societăţii democratice născându-se noi diferenţiări sociale, accentuându-se şi noi antagonisme de interese, cari despart pe luptătorii aliaţi până ieri împotriva vechiului regim, - e tot aşa de firesc ca toate avantajele situaţiunii preponderente să fie utilizate de cei mai favorizaţi de soartă.

Totuşi concepţia menţionată e din rădăcină falsă.

În momentul luptei pentru democraţie, interesele tuturor claselor sociale aliate sânt identice, ele sânt deopotrivă interesate pentru stabilirea unei noi ordine sociale. Clasele ce se află în fruntea mişcării reprezintă nu numai interesele lor egoiste, ci interesele societăţii întregi, care are nevoie de această nouă ordine, sub ameninţare de peire.

(...)

Câtă vreme însă toate elementele sociale pozitive nu şi-au îndeplinit încă misiunea căzută pe umerii lor în progresul universal, ele reprezintă deopotrivă interesul societăţii întregi, iar colaborarea politică între ele, într-o formă sau alta, apare ca o necesitate istorică şi socială, de la care ele nu se pot abate.(...)

***

Consideraţiunile de mai sus ne dau putinţa să ne orientăm şi mai bine în situaţiunea noastră politică, faţă de marea problemă a momentului.

Dacă este la noi o clasă care suferă adânc de orientalismul vieţii noastre publice, de neînfrânata gospodărie a oligarhiei întemeiată pe privilegiile electorale, de lipsa de legalitate şi dreptate, - aceasta desigur e ţărănimea, care, ea mai ales, poate numai câştiga din democratizarea instituţiunilor noastre politice, legată cu stabilirea, însfârşit, a domniei legilor, a administraţiunii corecte şi a justiţiei neprihănite. Intr-un stat, în care ţărănimea formează peste optzeci la sută din populaţiunea ţării, democratizarea instituţiunilor, vădit ne poate duce numai, cum am spus mai sus, la realizarea unei adevărate democraţii rurale, - în felul celor pe cari le găsim astăzi, de pildă, în Danemarca, Norvegia sau în unele cantoane ale Elveţiei, - când ţărănimea noastră fatal va ajunge să câştige acea situaţiune precumpănitoare morală, socială şi politică, potrivită cu valoarea ei numerică şi însemnătatea ei economică, cu rolul pe care îl are în procesul naţional de producţiune.(...)

A nădăjdui, în asemenea condiţluni, ca experienţa seculară să fie demninţită în momentul de faţă tocmai în România, a crede că la noi ţărănimea de rând poate avea, acum de îndată, un rol de iniţiativă şi o organizaţie politică proprie independentă, chiar în lupta ce se impune, fără amânare, pentru democratizarea ţării, - înseamnă a părăsi terenul ipotezelor permise pentru gândirea ştiinţifică, - iar cât pentru minuni, ele nu sânt mai cu putinţă în sfera socială sau politică, ca în sfera fenomenelor fizice.

(...)

Iată dar situaţia ce ni se înfăţişează, în urma rezultatelor obţinute în tot cuprinsul acestor studii:

Poporul român, în împrejurările lui excepţionale, nu poate nici urmări vre-o politică revoluţionară, nici năzui la transformarea bazelor înseşi ale ordinei sociale, înaintea popoarelor mai fericite din Apus.

El e silit încă să lupte pentru însăşi fiinţa sa naţională primejduită atât prin situaţia lui internaţională, întrucât e supus la încercări violente de maghiarizare, germanizare, rutenizare sau rustificare, - cât şi prin o altătuire socială anormală în regiuni întinse, care îngreue desvoltarea sănătoasă a claselor mijlocii naţionale, atât de însemante în economia forţelor sociale.

Problema naţională ce se pune astfel înaintea noastră, în aceste condiţiuni, nu e cunoscută de loc popoarelor înaintate ale Apusului.

Pe de altă parte, problema socială arzătoare din Apus, ca rezultat al dezvoltării capitaliste şi al industrializării producţiunii moderne, nu se pune încă înaintea societăţii noastre, sau se pune cu totul sub altă înfăţişare, - şi anume, ca chestie ţărănească în toată varietatea şi lărgimea ei, şi nu ca o chestie a proletariatului, ca în Apus.

De aici rezultă deosebiri fundamentale şi consecinţi incalculabile.

Ne putând avea loc la noi nici desvoltarea capitalistă, nici industrializarea ţării, în formele apusene, - toată evoluţia noastră socială e fatal să se îndrumeze pe alte căi. (...)

("Viaţa Românească" vol. VII, nr. 10-12/1907 p. 180;184;197-198;202 vol. VIII, nr. 1-3/1908, p. 49-51;55-60;62-64;72)

N.IORGA
LA MORMANTUL LUI KOGALNICEANU

O parte din liberalii din Iaşi au făcut drumul până la cimitir pentru a se închina amintirii lui Mihai Kogălniceanu.

Odată partidul făcea <<pelerinagii>> la mormântul lui Brătianu, al al lui Rosetti. De o bucată de vreme, ele au încetat. Marelui organisator şi om de ispravă, ca şi visătorului cu viaţa cinstită, politicianului fără arginţi, rămas până la capăt puţin poet, nu mai are nimeni să li ceară sfaturi. E bine că măcar mormântul lui Kogălniceanu e privit încă drept un izvor de inspiraţie. Dacă toţi cei ce au mers să-l vadă, s-au apropiat cu inima curată a omului ce vine să se reînnoiască prin pomenirea faptelor însemnate ale unui mai mare decât sine, atunci oracolul venit de peste pragul vieţii a putut spune vorbe ca acestea:

Că nu este un adevărat om politic, patriotic şi binefăcător, înţelegător al timpului său şi pregătitor al viitorului decât acela care, ca Mihail Kogălniceanu, începe întâiu printr-o largă cultură modernă, pe care el, Kogălniceanu, şi-o câştigase în Germania stăpânită de marele idealism de la începutul veacului.

Că a fi liberal sau conservator, ori a se zice numai liberal sau conservator, n-are nici-o însemnătate la un biet popor care se luptă să se ridice din cele mai strașnice adâncuri ale sărăciei şi lipsei de lumină, dar că are o mare însemnătate pentru un om politic calitatea, puterea naţionalismului său, iubirii sale pentru neam. Prin aceasta găseşti de la sine drumuri, pe care nu le poţi descoperi cu felinarul chior şi fumegător al formulei liberale ori cu iasca seacă a datinei conservatoare.

Că nu poate fi un neam trainic acela care se alcătuieşte cu adevărat numai din spuma de sus, care, chiar dacă nu e murdară, se va murdări de tot praful pe care-l mătură de-asupră-i vânturile cele mari ale lumii. Ci un adevărat neam e acel ce cuprinde în sine toată viaţa veşnic mişcată, totdeauna înnoită şi de deplin curată, a mulţimilor muncitoare şi cinstite.

Că nu e un om politic vrednic de acest nume meşterul ce ştie să câştige duşmanii, să ocolească piedecile, să cruţe munca şi să scape de primejdie. Ci este numai acela care, văzând o neclintită şi luminoasă ţintă, merge îndrăzneţ către dânsa, înfruntând duşmanii, mişcând din loc piedecile, primind în piept primejdiile, cu siguranţa că, perind chiar în cale, tot drumul ce a putut să-l facă e câştigat pentru urmaşii ce vor veni neapărat după vitejia lui. Aşa a judecat Kogălniceanu atăcând, în vremi foarte nesigure şi ameninţătoare,

chestii ca averea de moşii a străinilor din mănăstirile greceşti, şi ca lipsa de ogor şi de neatârnare a ţăranului.

Şi din ce n-a făcut el, acuma, se desface şi această ultimă învăţătură. Că un om politic trebuie să-şi sprijine fapta pe o viaţă personală cu desăvârşire curată, căci altfel va fi învins uşor, strânit şi întrebuinţat de alţii, mai slabi, mai puţin chemaţi decât dânsul, cari însă n-au păcate sau ştiu să le ascundă mai bine. Şi astfel, din nenorocire, o ţară, un neam pierde pe cârmaciul cel mai bun când ar avea mai multă nevoie de dânsul.

Pentru cine poate auzi, - acestea le spune mormântul lui Mihail Kogălniceanu.

("Neamul Românesc" anul I, Nr. 15 din 29 iunie 1906)

N. IORGA
ASCUNDEŢI ŢĂRANII!

(Condiţia ţărănimii la începutul veacului al XX-lea-n.n)

La podul de la Cernavodă, trenul Făgărăşenilor a fost oprit o clipă pentru o reparaţie.

De la plugurile cu care întindeau arătura nouă s-au desfăcut atunci ţărani de-ai noştri şi s-au apropiat, miraţi şi sfioşi, de fraţii lor.

- Al cui e câmpul ce lucraţi, întrebă un cleric de dincolo, mirat şi el şi scrâbit de înfăţişarea bieţilor oameni.

- Al boierului.

- Şi ce e boierul?

- Grec.

- Dar voi pământ aveţi?

- N-avem.

Şi, cum stăteau sărmanii înnaintea lui, preotul dădu în lături sumanul peticit, şi se dădu înnapoi, îngrozit, văzând pe pielea aspră a bietului creştin cămaşa neagră ca ţarna.

Adevărat, din vorbă în vorbă.

Ci puneţi la temniţă pe ţăranii din calea <<fraţilor>> noştri. Nu-i lăsaţi să umble slobozi pentrui a strica prin nespusa lor nenorocire efectul cuvântărilor înfocate în care triumfă avântul şampaniei plătite de Stat, adecă tot de dânşii robii sălbătăciţi ai brazdei negre!

Îngrijiți-vă, o voi, cuminți cârmuitori de țară, și de drumuri frumoase, pe care să le semănați cu femei de la târguri și cu budgetivori din cancelarii, îmbrăcați în haine de gală pentru a juca pe cât se poate mai strălucit rolul de țărani români. Iar pe vita câmpului răspingeți-o în pumni, ascundeți-o în viziuni ca să nu strice bucuria risipei din anul jubiliar. Tăiați mâna pelagroasă care scrie pe pereții auriți ai salelor de banchete un nou <<Mane, Techel, Fares>> de amenințare.

Surguniți nenorocirea, Sardanapalilor, așterneți văpseală groasă pe obrajii pământii, lezabelelor, iar voi, Potemchini meșteri, decorați natura săcătuită și omul stors, pentru ca feeria să se desfășure după cuviință.

Căci, altfel, uite, dă Dumnezeu că se betejește mașina zburătoare, că se oprește închisoarea trenului care duce pe <<frați>>, și, la un astfel de popas neașteptat, răsare, ca din fundul unui mormânt adânc și negru, Avel sângerând, care-și cere dreptatea în lumea lui Cain.

("Neamul Românesc", anul I, nr. 42, din 1 oct. 1906)

N. IORGA
O VESTE BUNĂ DIN BASARABIA

(Inițiative culturale ale românilor din Basarabia în 1906-n.n)

Preutimea românească din Basarabia și-a deschis de Sf. Dumitru tipografia de limbă moldovenească. Inaugurarea ei a fost o zi care va rămânea înscrisă în analele culturii noastre, iar pentru Basarabenii înșii o dată din cele mai fericite. S-a și vorbit românește la serbare.

Prietenește pentru noi s-a arătat și Mitropolitul, deși e rus, și chiar guvernatorul care nu s-a sfiit a recunoaște ființa celor un milion și jumătate de <<moldoveni>>, în Basarabia și nevoia ce este a li se da cetire pe limba lor.

Din București era de față tânărul Sergiu Cujbă, un basarabean și el, care a vorbit răspicat și frumos despre foloasele culturii, adăogând că ea nu întețește răscoale și nu aruncă în aer stăpânirile, ci-și are - adăugim - drumurile și metodee și izbânzile ei (o ce izbânzi minunate, trainice, veșnice!)

Oficialii vorbiau rusește, deși nu cu trufie, dar cinstiților preoți cari au făcut tiparnița în românește, nu li s-a ținut de rău că au făcut să audă și ei ca și oaspetele de la noi acea limbă, al cărei sunet se va desface din călătoriile harnice ale sloavelor pentru cățile bisericești pe înțeles.

Începutul acesta cultural nu e strălucitor, nici pretenţios. Se începe acolo în plin veac al XX-lea, aşa cum s-a început aiurea cu mult timp în urmă, şi de sigur nu fără folos. Şi în alte dăţi, pe alte plaiuri din cartea bisericească pe româneşte şi-au luat zborul scrisul, şi apoi şi gândul românesc!

Erau de faţă şi redactori ai ziarului <<Basarabia>>. Aceşti tineri crescuţi în şcoli înnalte ruseşti, stăpâniţi de cetirea literaturii ruseşti revoluţionare, înrâuriţi de prieteni ruşi revoluţionari, nu puteau să vadă odată în ochi pe preoţii <<înnapoiaţi>> ai unei legi de care vremile nouă n-ar mai avea nevoie. Prin popor, scriau ei, şi numai prin popor se poate face mântuirea poporului, pe lângă care grija pentru neam îşi are un rost ceva mai mic. Când li s-a dat aici sfatul de a uni într-un mănunchiu pe toţi românii din toate clasele, s-a sculat cutare basarabean, medic în România şi s-a răstit la mine căzăceşte, cu nagaica.

Acum iată că şi bietul popa foloseşte la ceva. Şi dintre aceşti popi s-a ridicat chiar o urare, din inimă, pentru cel d-intâiu ziar românesc ce iese între prut şi Nistru. S-a mulţămit de redactori, şi "Basarabia" laudă acum neobosit fapta preoţilor.

Aşa e bine.

("Neamul Românesc", Anul I, Nr. 52, din 5 noiembrie 1906)

C. STERE
CRONICA INTERNĂ
Discuţiile din Cameră
(Problema agrară şi partidele politice după răscoala din 1907-n.n)

Desigur, în momentul de faţă toate privirile, şi nu numai ale celor din ţară, ci şi ale românilor de pretutindeni, sânt aţintite asupra tribunii parlamentare.

"Viaţa Românească", în tendinţa ei de a sluji ca o oglindă credincioasă a vieţii sufleteşti a neamului, nu şi-ar îndeplini menirea, dacă nu şi-ar spune cuvântul, râdicându-se peste toate consideraţiile de partid şi de persoane, cu obiectivitatea unui istoric dator să lămurească înlănţuirea de cauze şi de efecte pentru vremuri de mult trecute, - asupra momentelor dramatice prin care trecem.

Oricât de mult patima şi prejudecăţile sânt legate de această fiinţă de lut, îmi voiu face, într-o serie de cronici, ce vor urma începând cu numărul de faţă, toată datoria şi faţă de conştiinţa mea şi faţă de cetitorii noştri.

***

Nu împărtășesc vederile d-lui N. Iorga, pe care le-a formulat în discursul său la discuțiunea Mesajului, asupra rostului partidelor politice.

Desigur, viața noastră politică e întunecată de multe uriciuni; desigur, partidele noastre politice au multă răspundere pentru situația în care am ajuns. Dar toate acestea nu decurg necesar din funcționarea mecânismului de partide, cum crede d. N. Iorga.

"Partidul", dimpotrivă, e forma necesară de organizare a forțelor sociale pentru orice viață politică dezvoltată. Și chiar în momentul de față, dacă n-am avea partide politice, față de excluderea țărănimii din viața politică, față de starea ei inferioară, și ca organizare și ca conștiință politică, întru cât țărănimea, cum am spus în altă parte, nu știe astăzi să găsească o cale intermediară între o răzvrătire sălbatică și votul după porunca d-lui sub-prefect, - desigur n-am putea ajunge nici la modestele reforme prezentate de partidul liberal: am văzut pe atâția "latifundiari" pe care numai disciplina de partid i-a putut sili să primească și aceste reforme.

Oricât de enormă ar fi forța socială a țăranilor, câtă vreme ea nu se va manifesta decât prin erupțiuni vulcanice, va fi totdeauna precumpănită de acțiunea constată a claselor suprapuse, - și chiar haosul de planuri de reformă, mai mult sau mai puțin ingenioase, apărute cu ocaziunea răscoalelor, ne arată cât de greu am fi ajuns la o acțiune unitară și pozitivă, fără organizarea și disciplina de partid.

Nu în firea partidelor politice, ci în baza lor actuală de organizație, în sistemul electoral, și în tot complexul de împrejurări, care determină felul lor de funcționare, trebue căutată cauza răului. Și, la urma urmelor, dacă fără partide politice nu poate fi viață politică, aice e mai adevărat decât oriunde că fiecare țară își are partidele pe care le merită ... Să nu deplasăm, prin urmare, răspunsurile ...

Totuși, funcționarea mecanismului politic la noi e supusă unui anumit convenționalism, care în adevăr poate irita exaspera prin nepotrivirea cu situațiunea unui moment istoric determinat.

Și caracterul discuției asupra Mesajului din sesiunea actuală ne poate ilustra de minune această dureroasă nepotrivire, întrucât această discuție se prezintă ca o manifestare ciudată de amnesie socială.

După normele convenționalismului nostru parlamentar, ori de câte ori, de pildă, în urma unei guvernări de aproximativ trei sau patru ani, prin

constatarea anticipată a voinţii naţionale un nou guvern e chemat la cârmă, şi după ce ţara legală e fericită şi grăbită de a confirma diagnoza adevăratei sale voinţi, - noul parlament îşi inaugurează lucrările prin acelaş *tournois* de tribună, prin acelaşi şir de dueluri parlamentare între partizanii guvernului de eri şi ai celui de azi.

Şi un om cu oarecare experienţă parlamentară poate construi de mai nainte tot mersul dezbaterilor ... Totul se mărgineşte la probe mai mult sau mai puţin elocvente, că ţara este dusă "la margina prăpastiei" - un cuvânt tehnic! - sau că este "salvată", pentru anumite persoane s-au aşezat pe banca ministerială, iar altele au fost silite să o părăsească spre a urca câteva trepte în incinta Camerei "spre munte", - tot după normele stricte ale convenţionalismului nostru politic. Variază numai numele miniştrilor, prefecţilor sau sub-prefecţilor atacaţi pentru că actele sau circulările lor, titlurile ziarelor citate; variază, bine înţeles, talentul de expunere, variază tonul mai mult sau mai puţin violent şi care e invers proporţional cu siguranţa apropierii unei noi constatări a voinţii naţionale ...(...)

Discursurile, mai cu seamă ale d-lor M. Cantacuzino şi N. Filipescu, din dezbaterile asupra Mesajului din acest an, pot servi, din acest punct de vedere, ca modele de oratorie clasică: ţara e la margina prăpastiei, constituţia e violată, dezordinea e la culme, toţi agenţii statului, de la cel mai umil subprefect până la miniştri, sânt nişte anarhişti şi incendiari, planul de reforme al guvernului e întruparea programului socialist-revoluţionar, pe care şi l-ar putea însuşi şi Bebel ... Acel plan cumpătat, prezentat de guvernul prezidat de un bătrân, care, la vârsta şi în situaţia la cari a ajuns, nu poate avea nici ambiţiuni deşerte, nici dorul zburdalnic de a-şi încheia o carieră de o jumătate de veac în serviciul statului prin extravaganţe revoluţionare!...

După ce am încheiat o sărbătoare, privind în nopţile de martie spre cerul roşit de rugurile conacurilor aprinse, după ce am fost faţă la acele scene de desăvârşit disoluţiune socială, pe care abia avem curajul să le mărturisim, fiindcă se părea că nu numai cârma statului a fost smulsă de furtună, dar însuşi vasul acesta al statului român, - durat cu atâta trudă de nesfârşitele generaţiuni "stinse în nemângâiere' ca să poarte toate nădejdile mute încă, - că vasul acesta însuşi crapă din toate încheieturile, acum să vedem iarăşi acelaş joc vinovat, de gladiatori, pentru galerie, să afectăm credinţa că rădăcina nenorocirilor noastre zace numai în faptul cine a ocupat ieri sau cine ocupă astăzi banca ministerială, sau că numai vre-o nouă mişcare a mecanismului

de constatări anticipate ale voinţii naţionale poate să ne aducă toată tămăduirea!...

Socot că ţara e în drept a cere să fie iertată de această adânc jignitoare, în împrejurările de faţă, parodie a luptelor gladiatorice, de acest veşnic scompt al migraţiunilor eventuale de personaje purtătoare de portofolii.

Ar fi ridicol să fac încriminări personale, fiindcă, în aceste clipe hotărâtoare, e mai adevărat decât oricând acel cuvânt pururea adevărat al cronicarului că bieţii oameni sânt cârmuiţi de vremuri.

Aceasta e adevărat şi pentru un nenorocit din întunericul satelor care, răzbit de durere, caută să o reverse într-o răzvrătire sălbatică; şi pentru marele proprietar care, în dorinţa firească de a-şi mări venitul, îşi părăseşte moşia pe mâinile unui lacom arendaş; şi pentru acest arendaş însuşi, care pentru a putea stoarce arenda tot mai urcată, fatal, înventează acel groaznic sistem de exploatare: "jocul natural al forţelor economice"!..

Aceasta e adevărat şi pentru oamenii politici. Şi lor situaţia le poate chiar impune atitudini neaşteptate.

Mi-ar fi uşor să subliniez cu maliţiozitate contrastul, de pildă, dintre trecutul d-lui P. Carp, când felicita această ţară veşnic guvernamentală, şi recenta sa atitudine războinică, când, în momentul în care fumega încă sub spuză focul răzvrătirii de la sate, d-sa organiza la oraşe rezistenţa intereselor exasperate, sau când, în Cameră, mânuia formula clasică a Constituţiei violate ...

Da, "nu sânt vremile sub câtma omului, ci bietul om sub vremi"...

Dar cu atât mai puţin se poate înţelege gladiatorismul luptelor noastre parlamentare faţă de felul însuşi al funcţionării regimului constituţional, faţă de acea "constituţie nescrisă", - cum a numit-o atât de spiritual d. Panu, - care este întotdeauna partea cea mai serioasă şi mai interesantă a oricărui regim constituţional.(...)

Atunci când problema pusă înaintea noastră de desfăşurarea evenimentelor trebue să fie rezolvită de o Cameră care, cum a spus d. Take Ionescu, e "cea mai cenzitară din Europa", primejdia nu poate veni din partea socialismului sau a anarhismului.

Şi vestitul "acord" între partidele istorice e o patentă dezminţire a tuturor temerilor formulate de d-nii M. Cantacuzino şi N. Filipescu la discuţiunea Mesajului: pentru savgardarea constituţiei s-a dovedit îndestulătoare sacrificarea islazurilor pentru satele răzăşeşti...(...)

Prin urmare, însuşi acordul se prezintă ca o mărturisire preţioasă a anomaliei situaţiei în care ne aflăm.

Sânt convins că nici un guvern n-ar fi renunțat la sancțiunea unei dispoziții legale de însemanătatea celei privitoare la islazurile comunale, dacă n-ar fi crezut această renunțare indispensabilă, nu atât față de adversari, cât față de unii partizani.

Și aci atingem adevăratul tragism al situațiunii noastre.

Acest tragism constă înfaptul că parlamentul nostru este chemat să judece o cauză în absența unuia din împricinați. Marele interesat lipsește, iar experiența zilnică ne arată că advocații *ex officio* nu sânt primejdioși ... pentru partea adversă, nici la tribunal nici în parlament ...

Și reala primejdie rezultă numai din aceia că marele interesat nu are educația politică elegantă, ca să fim în drept să ne așteptăm de la el, în caz de o vădită și strigătoare tăgadă de dreptate, numai la o opoziție împotriva cărții de judecată, dată de "Camera cenzitară", - opoziție investită cu toate formele procedurii politice ...

Și răspunderea întreagă, în fața istoriei, va cădea asupra celor care au încheiat o transacțiune, în aceste condițiuni.

Mai ales că istoria nu poate consacra acea filozofie de salon, după care absenții n-au niciodată dreptate.

Și în orice caz, ea va cere cel puțin de la cei cari hotărăsc soarta celui absent să-l respecteze, să-i respecte durerile de veacuri nealinate, de care și noi sântem atât de vinovați, să-i respecte munca atotziditoare, de roadele căreia noi mai ales ne bucurăm, să respecte ideia cea mare, de milenii purtată pe umerii lui, și pentru care odată copiii noștri poate ne vor erta păcatele, ușurința și egoismul feroce ...

Și acest respect ne impune, înnainte de toate, să nu judecăm un popor întreg ca fiind alcătuit din maniaci, sminți, perverși sau fiare turbate.

Și la aceasta se reduce afirmarea că acest popor, care mai curând poate uimi lumea prin blândețea lui îndelung răbdătoare, a putut deodată, fără nici o cauză serioasă, să rupă toate zăgăzurile vieții sociale, să izbucnească de la un capăt la celălalt al țării într-o erupțieune vulcanică, fără cruțare pentru averea, cinstea și viața semenilor săi.(...)

Pentru ce să luăm, după cuvântul expresiv al d-lui Virgil Arion, paserile vestitoare de tempestă drept cauzele furtunii?

Ce țară, ce popor am fi, dacă numai de la fantezia celui dintâiu exaltat ar atârna ca de azi pe mâne să dezlănțuiască toate stihiile răzvrătirii de la Dorohoiu până la Mehedinți?

Când o țară cade în starea aceasta de depozit de materii explozibile, încât o scântee ajunge pentru a provoca catastrofa, să nu căutăm instigatori, fiindcă

scânteia fatală poate veni, în aceste împrejurări, de la cel mai nevinovat joc de artificii.

Iar căutarea instigatorilor pe însăşi banca ministerială e cea mai petentă *reductio ad absurdum* a tezei întregi.

Să vă închipuiţi legiuni de instigatori într-un stat de ţărani cum e Danemarca, - ce răsunet ar putea găsi ei acolo?

Nu, - masa populară şi în deosebi ţărănimea e prin firea ei inertă, conservatoare, şi numai suferinţile peste măsură de arzătoare o pot aduce în starea aceasta de inflamabilitate

***

Cetitorii revistei noastre cunosc îndeajuns, din cronicele subscrisului şi din studiile asupra stării ţărănimii ale altor colaboratori ai "Vieţii Româneşti", atât mizeria groaznică de la sate, cât şi cauzele ei.

De asemenea îşi pot da seama că scriitorul acestor rânduri nu poate hrăni multe iluzii în privinţa limitelor abnegaţiunii până la care poate merge "Camera cea mai cenzitară din Europa"; de multe ori mi-am formulat categoric convingerea că, în starea actuală de înconştienţă şi lipsă de cultură şi de dezorganizare a ţărănimii, precum şi în condiţiunile de guvernare impuse de sistemul privilegiilor electorale, nu ne putem aştepta la soluţiuni radicale.

Dar sântem în drept să cerem, ca solidaritatea vieţii de stat să impună şi "Camerei cenzitare" sacrificiile necesare pentru a asigura, pentru moment cel puţin, dezvoltarea pacinică a statului,- rezervând viitorului rezolvirea desăvârşită a problemei.

În situaţia actuală, ar trebui să fim mulţumiţi, dacă am putea spune cu conştiinţa împăcată: "ajune pentru fiecare zi răutatea ei"...

Istoria cunoaşte multe cazuri, când o clasă diriguitoare, care a uitat prea mult de solidaritatea ce trebue să lege pe cetăţenii unui stat, a fost chemată la răspundere.(...)

Nu trebue să uităm că generaţia noastră care, după atâtea veacuri de zbuciumare a acestui popor, a avut pentru prima oară putinţa unei dezvoltări mai normale, mulţumită stabilităţii izvorâte din aşezarea unei mari dinastii europene, sustrase vrăjbilor şi veciniciei clocotiri de pofte - destinul vechilor domnii naţionale -, are încă o mare datorie de împlinit.(...)

În incinta Camerei a fost evocată imaginea sinistră a şirurilor de cruci tăcute de la marginea satelor pustiite din Oltenia.

Dacă clasele noastre diriguitoare nu vor avea tăria morală de a-şi impune măcar sacrificiile cele mai neapărate, aceste cruci, în tăcerea lor învinuitoare,

vor înseman şi mormântul conştiinţii noastre, - în zarea întunecată; vrâstată de aceste siluete tragice, nu va licări măcar nădejdea unor vremi mai bune.

Îmi voiu impune datoria să cercetez, în numele viitoare ale "Vieţii Româneşti", măsurile ce se propun şi situaţia pe care ele o determină, numai din acest punct de vedere, pe care nimeni nu-l poate privi ca exagerat şi, - întrucât ar fi o laşitate de a nu privi adevărul în faţă, îmi voiu spune tot gândul meu fără nici o cruţare.

("Viaţa Românească", anul II, nr. 12, decembrie 1907)

PROGRAMUL NAŢIONALIST - DEMOCRAT

A. Politica externă

1. O politică externă care, plecând de la conştiinţa unităţii neamului şi a intereselor lui solidare în toate privinţele, să întrebuinţeze cu înţelepciune toate împrejurările potrivite ce se oferă, fără a se angaja în costisitoare şi primejdioase alianţe cu Puterile mari, şi să caute în acelaşi timp şi apropriarea de vecinii României în Peninsula Balcanică, dobândind în această unire locul hotărâtor ce se cuvine de drept şi după toată tradiţia istorică României.

B. Politica internă

Reforme privitoare la clasa ţărănească

2. Revisuirea operei de împroprietărire de la 1864, în sensul de a întregi împroprietărirea acolo unde s-a dat cu lipsă şi de a se înlătura usurpatorii acestor pământuri.

3. Colonisarea pe moşiile Statului cu plugari români aleşi şi întemeierea de ferme - model, cu anexe de industrii agricole.

4. Hrănirea Casei Rurale, prefăcute în Instituţie de Stat, cu execedentul budgetar şi cumpărarea de către această Casă a moşiilor de la Societăţile de asigurare şi Instituţiile de binefacere.

5. Interzicerea dreptului de a se aduce lucrători agricoli străini, întrucât în ţară sânt lucrători români disponibili, şi crearea unui Oficiu permanent al muncii.

6. Desfiinţarea prestaţiei.

7. Desfiinţarea capitaţiei (impositului personal) şi aşezarea unui imposit progresiv pe venit.

8. Cadastrarea proprietății imobiliare.

9. Organisarea administrativă a proprietății moșnenilor aflați în diviziune și comasarea proprietății individuale.

10. Incurajarea industriei casnice țărănești.

11. Interzicerea dreptului pentru străini de a lua moșii în arendă.

12. Oprirea prin lege a stabilirii evreilor la sate.

13. Restabilirea legăturilor tradiționale dintre biserică și scoala rurală, prin prelungirea cursului primar până la vârsta de 16 ani, introducându-se într-o măsură mai largă învățământul practic agricol și religios.

14. Desfiițarea tutelei statului asupra bancilor populare și constituirea lor în federații independente.

15. Desvoltarea cooperației rurale și prefacerea obștiilor sătești la antreprise și furnituri, față cu oricine alții, la prețuri egale.

16. Ținerea în seamă a vechiului drept vecinal (protimisis) față de sătenii din satele apropiate, la vânzarea de moșii.

17. Sporirea impositului pentru aceia cari nu-și caută singuri moșiile.

18. Stabilirea în dreptul succesoral al unui minimum în împărțirea proprietății țărănești.

Reforme privitoare la calsa de mijloc.

19. Reformarea în sens practic a școlilor de comerț și meserii și acordarea prin lege de garanții și de ajutorare materiale absolvenților români.

20. Crearea de școli practice de industrie și comerț și instalarea în regiunile amenințate de concurența străinilor a unor deposite de produse și mărfuri, pentru vânzarea en-gors a acestor mărfuri la comercianții români.

21. Crearea unui Credit comercial și industrial, pentru ajutorarea comercianților și industriaților români.

22. Inlăturarea străinilor de la furnituri și lucrări și acordarea lor de preferință la asociații de meseriați români.

23. Scutirea de patentă pe timp de un an de zile a micilor întreprinderi comerciale și industriale românești.

24. Naționalisarea industriilor care se bucură de favoarea legilor protecționiste.

25. Măsuri de înfrânre a falimentelor frauduloase și înfrânare a cartelurilor și trusturilor comerciale și industriale; schimbarea legilor comerciale în sensul înfrânării moratoriilor.

26. Declararea și verificarea capitalului inițial al comerciantului începător, de către Camerele de Comerț.

27. Asigurarea lucrătorilor și muncitorilor români în contra accidentelor muncii și bătrâneților, cu proteguirea muncii, minorilor și femeilor în fabrici.

28. Monopolul asigurărilor de către Stat.

29. Organisarea pe nouă base arbitrale a legislației privitoare la conflictele muncii.

30. Transformarea docurilor, făcându-se din ele debușeuri de căpetenie ale producției agricole și industriale românești.

31. Inlăturarea tarifelor privilegiate de la C.F.R. pentru societățile străine.

Reforme privitoare la clasa dirigentă

32. Naționalisarea Invățământului și a educației în școală, fără a se excepta școlile particulare.

33. Apropierea Universităților de desvoltarea și nevoile actuale ale neamului și autonomia lor desăvârșită.

34. Organisarea autonomă a clerului și crearea unui fond religionar.

35. Scoli de administrație, inamovibilitatea administrativă a tuturor funcționarilor Statului, județului și comunei.

36. Îmbunătățirea situației materiale a Corpului didactic.

37. Încurajarea mișcării artistice naționale.

38. Încurajarea unei Academii comerciale în porturile dunărene Galați sau Brăila, pentru formarea înnaltei culturi comerciale și industriale.

Reforme cu caracter general

39. Ridicarea oștirii române până la o putere măcar îndoită față de aceia a oricărui Stat balcanic și educația militară a poporului.

40. Scoaterea evreilor din armată.

41. Monopolul alcoolului și educația antialcoolică prin școală și armată.

42. Crearea Casei Spitelelor rurale și urbane.

43. Crearea de biblioteci populare în toate centrele urbane și rurale.

44. Incompatibilitatea între funcțiunile publice și demnitățile politice și situațiunea de membri în Comsiliile de Administrație a socialităților străine.

45. Soluția problemei jidovești prin eliminarea jidanilor, desvoltând puterile productive ale românilor și proteguind întreprinderile lor.

46. Recunoașterea dreptului învățătorilor și preoților de a fi aleși în Parlament.

47. Mărginirea prin lege, conform Constituției, a dreptului scrisului politic la români.

48. Aplicarea eficace a măsurilor penale prevăzute în lege în contra scrierilor pornografice.

49. Votul universal pentru români și represintarea minorităților.

Acest program, conținând 49 de articole, s-a votat în consfătuirile ținute în zilele de 23 și 24 April 1910, și s-a primit și semant de toți cei presenți la consfătuirea Partidului Național-Democrat în București, 24 Aprilie 1910.

Președintele Adunării, Lt- colonel I. Manolescu - Mladian.

Secretar, Geoge Mil. Demetrescu.

Acest program îl vom păstra, răspândi și apăra cu toată puterea și statornicia noastră, privind aceasta ca întâia noastră datorie de cinste.

(A.C. Cuza, N. Iorga "Consfătuirea din 23-4 aprilie 1910 a Partidului Național-Democrat și întrunirea publică din 25 aprilie 1910. Programul, Vălenii de Munte, 1910, p. 111-114)

CEASUL...

(Semnificația intrării României în războiul de întregire națională-n.n)

A sosit un ceas pe care-l așteptăm de peste două veacuri, pentru care am trăit întreaga noastră viață națională, pentru care am muncit și am scris, am luptat și am gândit. A sosit ceasul în care cerem și noi lumiii, cinstit, cu arma în mână, cu jertfa a tot ce avem, ceea ce alte neamuri, mai fericite, au de atâta vreme, unele fără să fi vărsat o picătură de sânge pentru aceasta: dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănui ca robi rodul ostenelilor noastre.

În miez de noapte au sunat iarăși și clopotele, sfintele clopote care simt toate durerile și bucuriile noastre și care acum s-au înfiorat de cea mai mare speranță pe care am avut-o și la care, cu orice preț, ținem. Și sute de mii de oameni s-au trezit fără teamă și fără zburdăciune, liniștit și sigur, și în inimile lor a fost un singur răspuns: știm!

Da, o știm de mult. Ceas de ceas trecea, urzindu-se pânză de înțelepciune pentru a pregăti și apăra vitejia gata de luptă. Certele de deasupra nu pătrundeau în adânc. Acolo fiecare zi anunța o altă zi și mai grea, și nimeni

nu cârtea împotriva greutăților car se adunau. Ce nu poate răbda omul pentru o așteptare așa de sfântă? Stiau toți, se dezlipeau toți de legăturile lor de aici, se făceau liberi, și sprinteni, și viteji pentru marea și strălucita încercare.

Ea a venit. Pare că s-a făcut în aerul acestei țări o liniște mare. Un sfânt potir de sânge și de lacrimi s-a ridicat pentru binecuvântarea cea mai scumpă.

Plaiurile ardelene au băut răscumpărarea robiei. Odihniți-vă, viteji, în brazda lacomă de mult de acst sânge care plătește birul nenorocirilor seculare! Tărani-ostași, dormiți în pământul care aștepta moaștele voastre, ale răbdătorilor și voinicilor, ca să fie iarăși al nostru. Niciodată nu se va uita fapta voastră, biruința voastră prin moarte. Voievozii cei vechi, dezrobitorii mucenici din zilele bătrâne, cheamă la sine din negura trecutului umbrele voastre, care abia au părăsit carnea lor chinuită de dușmani. Veșnică pomenire vouă, marilor și fericiților!

Iar toți acei cari au rămas în vechea țară îngustă nu pot avea decât un singur rost: munca, și o singură lozincă: unirea. Dumnezeu va ajuta silințile unui neam întreg, care pentru un drept așa de firesc nu cruță nimic din tot ce a putut agonisi, din tot ce se cuprinde în puterile sale!

21 august 1916

(apud, N. Iorga. Pagini alese, vol II, București, 1965, p. 366-367)

Capitolul VII

MESAJE, CUVÂNTĂRI PROGRAMATICE ALE CONDUCĂTORILOR STATULUI ROMÂN 1859 - 1918

ALEXANDRU IOAN CUZA
MESAGIUL CĂTRE DD. DEPUTAŢI, ROSTIT DE D. PREŞEDINTE AL CONSILIULUI MINIŞTRILOR LA 6 DECEMBRIE

Domnilor Deputaţi,

V-am adunat în conformitate cu glăsuirea art. 17 din Convenţie şi pentru că a sosit momentul de a face cunoscut ţării programul Guvernului meu în ce priveşte reorganizarea Principatelor - Unite. Mărire fie Domnului! Cu ajutorul binevoitor al Puterilor garante şi al Curţii suzerane, epoca provisoriului şi a turburărilor politice s-a închis. Noi putem de acum înnainte, întru deplinătatea autonomiei noastre, să ne apucăm de lucrările administraţiei dinnăuntru, fără a avea altă preocupare decât aceia a înnaintării şi binelui scumpei noastre patrii.(...)

Este, prin urmare, de datoria Guvernului a se explica lămurit asupra proeictelor sale şi a expune principiile ce va aplica la organisarea fiecării ramure a administraţiei.

Iată acea explicaţie.

FINANŢE

Încep prin capitolul Finanţelor, pentru că ele răspund la nevoia noastră cea mai urgentă.

Mulţi ani de turburare, prin care s-a strecurat Tară noastră, au compromitat greu averea publică; însă, din norocire, mijloacele noastre sânt nemărgenite şi încă fecioare, şi adoptarea de măsuri înţelepte va înlătura grabnic relele trecutului.

Doresc şi ţin ca regula cea mai perfectă şi cumpănirea cea mai dreaptă să se stabileze numai decât între venituri şi cheltuieli. Toate Casele speciale, precum şi acele ale deosebitelor Ministerii şi altele, vor fi destinate spre a se aduna în o singură Casă, adecă a Ministeriului de Finanţe. Prin chipul acesta, complicările de socoteli vor dispărea şi va resulta o mare înlesnire pentru a se aşterne un budget autentic, în care ţara întreagă să poată vedea dintr-o singură ochire starea sa adevărată.

Imposăririle ce asigură reţelele (veniturile) Statului, nu vor fi stabilite decât treptat, şi aceasta însă în urma unei studii adânci şi a unui vot al Camerii. Repârţirea lor se va face cu o deplină dreptate între toţi, astfel încât încăsuirea banilor să se poată opera cu înlesnirea tuturor.

Cheltuielile votate asemenea de către Cameră, pe propunerea Miniştrilor, vor fi mărginite în hotarele celei mai stricte economii.(...)

Imposările şi cheltuielile vor fi supuse unei contabilităţi aspre, lămurite şi întemeiate pe documente doveditoare, încât să fie oricărui lesne de a urmări întrarea şi ieşirea celui de pe urmă ban.

O curte de control va fi instituită în scurt timp, pentru ca socotelile Statului, fiind supuse unei înnalte jurisdicţii, să primească pe tot anul sancţionarea unei autorităţi nu mai puţin neatărnate şi respectate ca şi autoritatea Justiţiei. Este de neapărată nevoie ca să ştie acei ce vor mânui bani publici că fiecare din actele lor are să fie supt cea mai strictă privighere şi supt cea mai aspră răspundere.

Fiindcă creşterea averii particularilor este temelia adevărată a averii statului, Guvernului meu se va preocupa necontenit de chipurile desvoltării sale. Cu ajutorul mijloacelor din afară, pe care avem dreptul de a conta, vom proceda la înfiinţarea Institutelor de credit, precum: Banca de circulare şi Banca fonciară, care stârpind camăta, vor aduce în ţară capitalurile de care ea are nevoie şi vor procura industriei şi agriculturei acel puternic mijloc de propăşire ce se numeşte Credit.(...)

Departe de noi de a împinge ţara pe o cale de împrumuturi nesfârşite. Noi nu ne vom împrumuta decât pentru a putea împinge greutăţile de faţă, lăsate nouă de tristele împrejurări ale trecutului şi mai cu seamă pentru ca Guvernul să poată avea facultatea de a pune în mişcare toate trebile ţării, care se află în cea mai ticăloasă amorţire.

Avem tot de creat: avem a întemeia creditul nostru public, a deschide drumuri, a face poduri, a împodobi şi a sănătăţi oraşele, a lărgi porturile, a înflori comerţul, a încuraja industria, a întări armata, a săpa canaluri, a îmtinde

liniii de drum de fier pe suprafaţa pământului nostru pentru înlesnirea comunicărilor, şi într-un cuvânt a desvolta toate stabiliemtnele publice.

Aceste cheltuieli, când sânt bine făcute, sânt roditoare, căci ele aduc un folos vederat naţiei. Dar, pentru ca să se poată face asemenea cheltuieli folositoare, nevoia cere un împrumut, atunci când imposările nu sânt de ajuns, ca să le acopere. iată mobilul împrumutului nostru al cărui scop unic este de a procura ţării, fără întârziere, îmbunătăţiri de întâiul ordin, îmbunătăţiri ce măresc repede averea obştească şi a căror avantagii ne vor înlesni a scăpa lesne de greutatea datoriilor ce am avea.

Desvoltarea prosperităţii publice este dar mai cu seamă ţelul pe care ni-l propunem şi la care trebuie să ajungem numai decât, căci pe dânsa se razimă adevăratele garanţii ce împrumutătorii sânt în dreptate de a ni cere.

Garanţiile materiale au negreşit importanţa lor, însă cred că onorul nostru reclamă ca să fim în stare de a oferi mai cu preferinţă garanţii morale, căci asemenea garanţii resultă de la buna administrare a averii publice, de la imposări drepte, bine repărţite şi bine adunate, de la cheltuieli inteligente şi roditoare, de la un control aspru şi neîncetat şi de la măsuri financiare care asigurează şi măresc îndestularea şi mulţumirea tuturor locuitorilor.(...)

JUSTIŢIA

Dacă în privinţa intereselor materiale am dat pasuri Finanţelor, nu mi puţin voiu da cel întâiu rang Justiţiei, când se atinge de ordinul moral al societăţii.

Păzitori ai libertăţii, ai onorului şi ai averii fiecării familii, magistraţii îndeplinesc cea mai înnaltă funcţie socială, şi trebuie, prin caracterul lor, să insufle încredere şi respesct.(...)

Ţara are nevoie, mai presus de toate, de magistraţi a căror purtare să fie ferită de cel mai mic prepus şi Guvernul este hotărât a-i da, cu orice preţ, asemenea funcţionari. Lefile acestora vor fi îndestulătoare pentru a li procura un traiu onorabil, şi trebuie să fie privite ele ca partea din budget cea mai bine întrebuinţată. Însă şi ţara va avea dreptul de a cere mult de la ei, şi dacă noi sântem tărăţi a pedepsi cu asprime pe funcţionarul prevaricator, ne vom arăta fără milă pentru judecătorul care şi-ar călca sfinţenia datoriilor sale. Fie dar preveniţi magistraţii că Ministerul Justiţiei va examina în persoană antecedentele lor şi că el va avea însărcinarea de a constata, nu numai starea averilor, când vor intra în funcţie, dar şi creşterea sau micşorarea ce s-ar întâmpla acestei stări.

În ce privește partea tehnică a organisării judiciare, ea se va ușura, întrebuințând cu oarecare modificări instanțele de față.

Noi vom completa-o introducând: 1. Ministerul public, acest organ al societății, care cere în numele acelui slab, precum și a celui tare, înfrânarea delictelor și a crimelor; 2. Justiția de pace, însărcinată de a preveni prin împăcare o mulțime de procesuri, ce sânt numai un izvor de ură și de ruină pentru familii; 3. Grefierii, cari supt răspunderea lor vor priveghia buna păstrare a actelor judiciare; Ușierii, al căror concurs este neapărat pentru îndeplinirea sentințelor și contracturilor.

Justiția își va lua îndărăt partea de atribuții ce a fost lăsată pe nesimțite poliției. Neviolarea domiciliului și libertatea individuală vor avea ființă adevărată atuncea numai când nici un agent nu se va atnge de ele decât în puterea unui mandat judiciar, afară în cazul de flagrant delict.(...)

ADMINISTRAȚIE

Deapartamentul d'innauntru, a cărui atribuții au să fie foarte exact mărginite spre a împiedica orice amestec în domeniul Justiției, va primi însemante modificări. Noi ni propunem în curând a micșora numărul prefecturilor și a mări îndestul importanța fiecârii din ele prin întinderea circumscripției, prin mărirea lefii și prin alte avantagii, precum un oțel special în reședința prefectorială, - și toate acestea cu scopul de a face din asemenea post un obiect de adevărată ambiție pentru toți. Totodată, spre a dobândi același resultat, vom înmulți numărul subprefecturilor.(...)

Activitatea, privigherea neadormită, energia trebuincioasă acestor funcții importante sânt condiții care cer oameni tineri și disciplinați; concursul activ și inteligent al unor asemenea funcționari ne va ajuta mult a înlesni, fără zguduire, transformarea viitoare a raporturilor între proprietari și cultivatori. Ministrul d'Innăuntru va pune cea mai mare îngrijire la constituirea comunelor, căci mai cu seamă prin comună se înrădăcinează în inima locuitorilor iubirea pământului unde se nasc; în ea se personifică simțirea amorului de patrie. De la buna sa organisare va atârna mult isprava măsurilor ce se vor hotărî în chestia proprietății. Este dar neapărat ca o adevărată solidaritate să se întemeieze între toți membrii comunei și ca aceasta să fie creată pe principiul unui interes de familie colectiv și comun.(...)

ARMIA

Guvernul meu va ști a se feri de plecarea ce ne-ar conduce a crea o armie permanentă, în disproporție cu mijloacele noastre de față și cu adevăratele

noastre nevoi. Eu sânt însufleţit, ca oricine, de simţirea patriotismului ce face a sălta inima fiecărui bun român, dar nu găsesc în acea simţire un motiv îndestulător pentru a compromite eveniemntele. Armia va fi dar constituită astfel, încât ţinerea ei să nu aducă pagubă nici finanţelor noastre, nici braţelor agriculturii; dar voiesc totodată ca să fie armia destul de tare pentru a menţinea liniştea publică şi a pedepsi cu energie pe acei ce ar îndrăzni a făptui turburări. Cu ajutorul de buni instructori de toată arma, voiu forma un bun personal comandant de ofiţeri şi de subofiţeri şi voiu îngriji ca, în proporţia creşterilor mijloacelor de care vom dispune, materialul nostru de rezbel să se desvolte şi să ajungă la înnălţimea ştiinţei moderne.(...)

LUCRĂRI PUBLICE

Nevoia de comnicaţie de tot soiul, precum drumuri, şosele, pavele, canaluri, drumuri de fier, este atât de urgentă în princiapte, că Guvernul meu nu se va sfii de a aplica la executarea lucrărilor publice o metodă necunoscută până acum în ţara noastră. Calculele făcute de oameni speciali au dovedit că cheltuielile şi întârzierile de transporturi, adăogite pe lângă alte cheltuieli, absorb la noi, în căutarea moşiilor, mai mult de atreia parte din venituri. Pentru o ţară agricolă, ale cării producte sânt mai cu deosebire grele şi grămăditoare, trebuie să înceteze numai decât o asemenea stare de lucruri.(...)

Companii puternice de capitalişti întreprinzători sânt gata de a veni la noi pentru a executa, într-un timp de 5-6 ani, şi cu banii lor, toate podurile, canalurile şi drumurile ce ni sânt trebuincioase. pentru un beneficiu legitim şi desbătut, pentru o dobândă şi o amortisare regulată a sumelor întrebuinţate, acele companii ni vor da toate înlesnirire ce am dori spre a ne plăti de datorii. Se înţelege că lucrurile ce s-ar întreprinde în folosul obştesc se vor executa supt privigherea statului.

Mari şi numeroase avantagii vor resulta pentru ţară din această combinare. În puţini ani, datoriile vor scădea aproape de a treia parte, ceia ce se traduce în realitate prin o egală creştere de venituri, şi, adăogând aceste beneficii pe lângă folosul izvorât din stârpirea cametei, vom pune astfel averea publică în poziţie de a purta mai uşor greutatea imposărilor.

Lucrările publice executate de companii de întreprinzători ni vor da şi un alt avantagiu: ele vor fi o şcoală practică pentru ai noştri şi ni vor forma o mulţime de arhitecţi, de ingineri şi de constructori pe cari nu vom mai avea nevoie de a-i trimete cu mari cheltuieli în străinătate ca să-şi capete instrucţie.

Buni instructori şi bunele metode la lucru împreună cu un persoanl iscusit prin o lungă practică!

Afară de aceasta sosirea companiilor va fi semnalul de desvoltare a industriei private ce se va aplica la lucrări mari. Mai multe experienţe au dovedit că industria privată, când este mişcată de propriul ei interes, desăvârşeşte lucrările sale cu mai mare grabă şi economie decât Guvernele. Cercarea a fost făcută, şi este astăzi recunoscută ca un adevăr. Să profităm, dar, de experienţa ce nu ne-a costat nimic; să profităm de ea cu atât mai bucuros, că companiile de întreprinzători vor desvolta la noi spiritul asocierii şi că, după pilda lor, românii negreşit vor ajunge a se sfătui între dânşii ca să întreprinză întinderea, paveluirea şi netezirea oraşelor.(...)

INSTRUCŢIA PUBLICĂ

De 27 de ani, de când exsită şcolile noastre, ele nu au realisat nici cum sperările naţiei. Departe de Mine gândul de a învinovăţi pe cineva; îmi place mai bine a da vina sistemului de învăţătură publică ce s-a urmat până acum: Noi am prea căutat a imita aceia ce se petrece în alte ţări, pregătind oameni pentru profesiile liberale. Romănia are şi alte nevoi, ce îi sânt speciale şi la care a sosit timpul ca să ne gândim.

Guvernul Meu va pune toată silinţa pentru ca Instrucţia Publică să fie graduală şi pusă în deosebitele sale graduri la îndămâna tuturor claselor. În educaţia poporului bine condusă se află cele mai bune garanţii de ordine, de progres şi de patriotism luminat. Ea trebuie dar, în fiecare naţie, să răspundă la adevăratele ei nevoi şi al adevărata sa poziţie. Dacă o instrucţie superioară, cuprinzând Facultăţi de înnalt însemnământ, ni este folositoare, instrucţia elementară şi primară ni este neapărată spre a răspândi o viaţă nouă în toată ţara.

. Clerul, care este represintat în fiecare sat prin unul sau mai mulţi preoţi, poate să ajute mult propaganda luminilor în poporaţia câmpenească. Eu ţin numai decât ca fiecare locuitor să ştie în curând a scrie şi a ceti, pentru ca să profite pentru industria sa de informaţiile folositoare ce ar găsi în cărţi bune şi speciale. Doresc ca instrucţia primară şi acea secundară să fie răspândite pe larg, deşi nu încă cu profusie nesocotită, pentru a prgăti elevi capabili să urmeze însemnământul înnalt; dar, totodată, nu mai puţin aş voi ca sistemul total de învăţătură să fie mai mult şi mai special apropiat trebuinţelor şi naturii românilor, decât imitat fără nici o chibzuire din cutare sau cutare instituţie străină.

Pe lângă însemnământul literelor, Facultăţile de ştiinţi, de Drept, de Medicină, sânt negreşit trebuincioase, dar starea de astăzi a Romăniei şi

viitorul ei cer numai decât o Facultate de ştiinţă economică şi administrativă, precum şi o Facultate de ştiinţă agronomică, îndustrială şi comercială. Administratori, finanţiari, agricultori, industriali, comercianţi, iată oameni de cari avem mai simţită trebuinţă.

În scurt, pentru ca să resum ideile mele asupra acestui obiect: Eu doresc ca, într-un viitor apropiat, un doctor de agronomie să ajungă în ţară la aceiaşi considerare şi avantagii materiale precum ar putea ajunge un doctor în litere.

INDUSTRIE, COMERŢ ŞI AGRICULTURĂ

Cultura pământului este, pot zice, singura noastră industrie şi singurul obiect de comerţ la noi. Prin urmare sântem îndatoriţi a favorisa cât se poate comerţul şi industria în înţelesul lor adevărat, şi mai cu seamă să încurajăm agricultura. În opinia Guvernului meu, serviciul cel mai însemant de făcut acestor trei ramuri ale activităţii omeneşti, care pentru acum se confundă toate în una, este de a le pune supt regimul libertăţii celei mai absolute. Nu înţeleg prin aceasta ca ele să nu fie supuse reglementelor de poliţie şi legilor, însă, dacă ne-am arătat dispuşi de a întrebuinţa pe cât se poate mai mult industria privată, găsesc de cuviinţă ca Guvernul să intervie cât se poate mai puţin în transacţiile particularilor.

În ochii noştri industria privată trebuie să joace un rol temeinic în consolidarea naţionalităţii noastre. Dacă centralisarea guvernamentală arată avantagii, ea cuprinde tot odată şi mari defecte. Cetăţenii, deprinşi de a vedea pe Guvern că-şi iea dreptul de iniţiativă întru toate, se obişnuiesc prin urmare a da toate pe socoteala Statului şi a aşteptat totul de la el.(...)

Noi nu admitem nici un soiu de sistem proteguitor. Să ne socotim fericiţi că pe pământul nostru nu există niciuna din acele industrii artificiale ce nu pot să se ţie decât prin puterea unor legi speciale.(...)

Guvernul voieşte dar libertatea industriilor şi desvoltarea lor, fără întrebuinţarea de mijloace artificiale şi în cât ele vor şti a răspunde la adevăratele noastre nevoi. El nu va veni în ajutorul nici uneia, afară însă de două, care cer chiar de la început mari jertfe şi sânt de un interes prea însemnător pentru ţară. Acestea sânt: I-iu, Industria fierului, către care se leagă studiul băilor de fier şi de cărbune de pământ, căci o ţară agricolă nu poate fi fără ele; şi al II-lea, Înfiinţarea de ateliere pentru construirea şi dresul maşinilor agricole, atât de trebuincioase într-o ţară ca a noasatră, care, pe cât de mult e mănoasă, pe atât de puţin e poporată.

Către agricultură se leagă o chestie foarte grea, chestia ţăranilor şi a proprietăţii: ştim că ea preocupă toate spiritele, că tulbură ideile obştii, că

înrâurează asupra tuturor calculelor şi împiedică toate combinările de viitor. Această chestie trebuie dar să fie hotărâtă, şi va fi. Noi voim ca să se iea în serioasă considerare drepturile şi interesle a unora şi a altora, ca dreptatea fiecărui să fie recunoscută şi ca nici o jertfă să nu se ceară de la nimeni fără o dreaptă despăgubire.(...)

Până atunci, îndemn pe proprietari ca să fie cu simţire părintească în privirea ţăranilor, şi tot odată pe ţărani ca să-şi îndeplinească datoriile aşteptând în linişte măsurile ce pregăteşte Guvernul, care, ieşit din sânul naţiei, voieşte numai binele ei.

STRĂINII

Mare număr de străini este stabilit de mulţi ani pe pământul nostru, şi presenţa lor a putut naşte câte odată supărătoare greutăţi, însă mai totdeauna acestea au provenit din nedumerirea regulelor ce sânt de urmat în privirea lor. Să ne ferim, dar, de a arunca asupra altora învinovăţiri pe care noi nu le am primi şi de a li atribui o rea-voinţă sistematică.(...)

Să menţinem cu energie drepturile noastre, dar să nu lăsăm a ne lua înnainte un exces de patriotism, care ne-ar îndeman a voi lucruri fără vreme. Vechea ospeţie românească este un dar sfânt de la strămoşi; să-l păstrăm ca unul ce onorează caracterul naţiei şi niciodată să nu-i pară rău străinului că a venit de s-a aşezat la vatra noastră.(...)

MINISTERII

Organizarea Ministeriilor este complementul planului general ce l-am expus.(...)

Eu sperasem că voi găsi în presă un organ puternic pentru răspândirea ideilor practice în ţară. Libertatea de care s-a bucurat presa până acum a fost destul de întinsă pentru ca să-i permită de a aborda toate chestiile.

Eu aşteptam de la dânsa că va şti a se folosi de acea libertate pentru luminarea spiritelor în privirea celor mai bune metode de urmat în chestia reorganisării noastre.

Cu părere de rău însă declar că presa nu a răspuns la toate aşteptările mele. În loc de a se ocupa cu lămurirea chestiilor importante, în loc de a căuta să înlăture şi să previe greutăţile, în loc de a ni înlesni lucrarea, prin expunerea de soluţii practice, am văzut pe cel mai multe foi publice umplându-şi coloanele cu atacuri personale şi cu porniri violente, care nu pot să aducă decât o tristă animositate între oameni. Presa va înţelege de la sine, nu mă îndoiesc, că un asemenea sistem nu poate fi primit.(...)

Domnilor Deputați,

Deși a trebuit ca să scurtez, pe cât se poate, această expunere, cred că m-am explicat îndestul asupra fiecării ramure a administrației noastre.(...)

Țelul se poate resuma în aceste cuvinte.

Fiind dată Convenția de la 1858 ca temelia nestrămutată a dreptului public în România, să organisăm acest stat răpede, puternic, pentru ca fiecare om să se simtă bine guvernat, și pentru ca averea publică și acea particulară să se desvolteze astfel încât românii din ambele Principate, păsind împreună pe calea progresului, să cunoască pe toată ziua că Unirea lor se face mai strânsă și Neatrănarea lor mai deplină.(...)

Lucrul ce avem de îndeplinit este greu, dar totodată este măreț, căci avem a consolida naționalitatea noastră.(...)

ALEXANDRU IOAN

(Mesagii, proclamații, răspunsuri și scrisori oficiale ale lui Cuza-Vodă, Vălenii de Munte, 1910, p. 11-33)

DISCURSUL DOMNITORULUI ALEXANDRU IOAN CUZA ÎN FAȚA PARLAMENTULUI UNIT LA 24 IANUARIE 1862

Domnilor Deputați,

Presența Voastră în jurul Meu, în această zi solemnă, Mă pătrunde de o vie mulțumire și de o legitimă mândrie pentru succesul misiunii ce mi-a încredințat națiunea română. Ziua aceasta, în care mandatarii întruniți ai ambelor Țări au venit a încunjura tronul comunei noastre Patrii este o zi de serbare pentru un popor întreg, o zi de fericire pentru alesul Vostru.

O viață nouă se începe astăzi pentru România. Ea intră, în fine, pe calea care o va conduce către îndeplinirea destinelor sale,

Înalta Poartă și marile Puteri garante au venit a recunoaște unirea Adunărilor și a Ministeriilor ambelor Principate. Guvernul meu este însărcinat a vă depune actul prin care s-au statornicit modificațiile ce noua stare de lucruri trebuia să aducă în unele din stipulatiile Convențiunii din 7/19 August 1858.

Eu însă, credincios misiunii ce mi-ați dat și cunoscând statornica voință a românilor de a rămânea pururea uniți, am proclamat, atât înnaintea Domniilor

Voastre, cât și înnaintea Tării, Unirea definitivă a Princiaptelor. V-am zis că ea va fi precum România o va dori și o va simți. Nu mă îndoiesc, domnilor, că nici Innalta Poartă, nici Puterile garante nu vor cugeta a desființa în viitor Unirea, ce au recunoscut-o atât de necesară pentru fericirea Principatelor.(...)

Astăzi Statul nostru s-a așezat pe o temelie mai întinsă. O eră nouă ni s-a deschis. Sosiți la acest stadiu al viitorului nostru, trebuie să nu pierdem din vedere că consolidarea Unirii cere din partea tuturor o abnegație complectă, care va face a înceta fluctuațiunile prin care am trecut până acum. Să renunțăm dar la însăși amintirea desbinărilor din trecut, a cărora reînoire ar putea compromite Unirea dobândită cu prețul atâtor necurmate silințe, și să punem toată activitatea noastră într-o comună conlucrare pentru desvoltarea morală și materială a României.

Garanția libertăților publice, spre a se putea consolida, are trebuință, pe de o parte, de o dreaptă cumpănire între atribuțiile puterilor Statului, iar, pe de alta, de respectul legilor din partea tuturor locuitorilor țării.(...)

Pentru a sigura desvoltarea progresivă a instituțiunilor noastre, sânteți chemați, domnilor deputați, a vă ocupa cu mai multe proiecte de legi, atingătoare de noua organisare a Statului român.

Nevoile cele mai urgente al Tării, asupra cărora atrag a voastră luare aminte, se pot resuma în urmăroarele:

Întrunirea administrațiunilor ambelor Tări în mod de a sigura, până la unificarea legilor și a regulamentelor administrative, aplicația celor astăzi în vigoare și a închezășui interesele locuitorilor unei părți a României în momentul când administrația Tării întregi se concentrează la București.(...)

Organisarea Ministeriilor, în mod de a defini mai bine atribuțiile și de a da acțiunii administrative o impulsiune mai favorabilă și o mai mare înlesnire pentru expeduirea lucrărilor.

Despărțirea bine definită a puterii administrative de cea judecătorească, în mod de a stribui acestei de pe urmă causele litigioase în care adeseori administrația este chemată a se pronunța.

Proiectul de lege rurală.

Organisarea comunală și municipală.(...)

Organisarea ramului financiar prin așezarea definitivă și unificarea impositelor; înființarea serviciilor de constatare și de percepție a dărilor; înființarea unei înnalte instituții pentru controlul contabilității publice; introducerea unui adevărat și statornic echilibru în budgetul Statului.

Reorganizarea fundamentală a Instrucției publice pentru a o așeza pe niște base solide, care să garanteze buna creștere morală și intelctuală a junimii.

O lege de presă, care să asigure libertatea ei și să împiedice licența.

Înființarea de căi ferate, atât de strâns legată cu desvoltarea prosperității Țării întregi.(...)

Mai avem încă a complecta unificarea legislațiunii prin codificarea legilor în ramuriule civile, penale, comerciale și de procedură.

Vedeți domnilor, cât de larg e câmpul deschis activității voastre. Misiunea aceasta e demnă de a stimula zelul patriotic și nobila ambiție a tuturor românilor.

Europa a pus soarta noastră în mâinile noastre. Am toată încrederea că, urmărind cu stăruință și înțelepciune îndeplinirea acestei grele sarcini, procedînd cu liniștea și maturitatea atât de necesare în discutarea și resolvarea acestor cestiuni, departe de a compromite instituțiile Țării și viitorul ei, vom dobândi adevărata întemeiere a naționalității noastre.

Să ne folosim dar de învățămintele ce trebuie să decurgă pentru noi din experiența timpului trecut.(...)

Fiți singuri, domnilor, că, înfățișând Europei civilisate o națiune de cinci milioane de suflete, strâns legate prin solidaritatea de simțiri și de interese; lucrând cu înțelepciune la consolidarea instituțiunilor noastre și la așezarea libertăților publice pe temelia singură mântuitoare a ordinii publice, mărgenind acțiunea și aspirațiunile noastre în cercul propriilor noastre interese, nu numai că vom garanta prosperitatea și existența României, dar nimeni nu va cugeta a despărți aceia ce Dumnezeu a lăsat să fie unit.

Dumnezeu să binecuvânteze lucrările domniilor voastre.

Sesiunea adunării unice a Principatelor Române pentru anul 1862 este deschisă.

ALEXANDRU IOAN I.

(Cuza Vodă, Mesagii, proclamații, răspunsuri la scrisori oficiale, p. 65-68)

PROCLAMAȚIA ÎNALȚIMII SALE DOMNITORULUI CĂTRE SĂTENII CLĂCAȘI

Sătenilor,

Îndelungata voastră așteptare, marea făgăduință dată vouă de Innaltele Puteri ale Europei prin art, 46 al Convenției, interesul Patriei, asigurarea proprietății fonciare și dorința mea cea mai vie s-au îndeplinit.

Claca (boierescul) este desființată pentru de-apururea, și de astăzi voi sânteți proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirii voastre, în întinderea hotărâtă din legile în ființă.

Mergeți dar, mai înnainte de toate, la poalele Altarului și, cu genunchile plecate, mulțămiți Atotputernicului Dumnezeu, pentru că, prin ajutorul Său, în sfârșit ați ajuns a vedea această zi frumoasă pentru voi, scumpă inimii mele și mare pentru viitorul României.

De astăzi, voi sâneți stăpâni pe brațele voastre; voi aveți o părticică de pământ, proprietate și moșie a voastră; de astăzi, voi aveți o patrie de iubit și de apărat.

Si, acum, după ce, cu brațul Celui de sus, am putut săvârși o asemenea mare luptă. Mă întorc către voi, spre a vă da un sfat de Domn și de Părinte, spre a vă arăta calea pe care trebuie să o urmați, de voiți să ajungeți la adevărata îmbunătățire a soartei noastre și a copiilor voștri.

Claca și toate celelalte legături silite între voi și între stăpânii voștri de moșii sânt desființate, prin plata unei drepte despăgubiri.

De acum înnainte, voi nu veți mai fi cu dânșii în alte legături decât acel ce vor izvorî din interesul și buna primire a unora și altora. Aceste legături însă vor fi pururea neapărate pentru ambele părți.(...)

Stăpâni liberi pe brațele și pe ogoarele voastre, nu uitați mai înnainte de toate că sânteți plugari, că sânteți muncitori de pământ. Nu părăsiți această frumoasă meserie, care face bogăția Țării, și dovediți și în România, ca pretutindenea, că munca liberă produce îndoit decât munca silită. Departe de a vă deda trândăviei, sporiți încă hărnicia noastră, și ogoarele noastre îndoit să fie mai bine lucrate, căci de acum aceste ogoare sânt averea voastră și moșia copiilor voștri.

Îngrijiți-vă asemena de vetrele satelor noastre, care de astăzi devin comune neatârnate, și lăcașuri statornicite ale voastre, din care nimeni nu vă mai poate izgoni. Siliți-vă dar a le îmbunătăți și a le înfrumuseța; faceți-vă case bune și îndestulătoare; încunjurați-le cu grădini și cu pomi roditori. Înzestrați-vă satele cu așezăminte folositoare vouă și urmașilor voștri. Statorniciți mai ales și pretutindenea școli, unde copii voștri să dobândească cunoștințele trebuitoare pentru a fi buni plugari și buni cetățeni. Actul din 2 Maiu v-a dat la toți drepturi; învățați dar pe copii voștri a le prețui și a le bine întrebuința.

Și, mai presus de toate, fiți și în viitor aceia ce ați fost și până acum, și chiar în timpurile cele mai rele, fiți bărbați de pace și de bună rânduială; aveți încredere în Domnul vostru, care vă dorește tot binele.(...)

ALEXANDRU IOAN

(Cuza Vodă, Mesagii, proclamații, răspunsuri la scrisori oficiale, p. 126-128)

MESAGIUL
M.S. DOMNITORULUI PENTRU DESCHIDEREA CORPURILOR LEGIUITOARE PE 1865-66

Domnilor Senatori,
Domnilor Deputați,
(...)

Meritul cel mare al epocei noastre este că ea a recunoscut și a pus în lucrare ideile roditoare de solidaritate și de înțelegere care leagă toate națiile lumii prin interesele lor, și care le vor apropia mai mult în viitorime, prin sentimentele de frăție și de stimă reciprocă. De aici vine acest mare concurs de la popor la popor, în care fiecare nație aduce tributul geniului său, și care permite tuturor să prețuiască și să admire progresele neîncetate ale spiritului omenesc.(...)

Demonstrațiile ce am primit de la toate districtele în urma acestor evenimente dovedesc acordul și încrederea reciprocă a Tronului cu Țara: Popor și Domn veghiază cu aceiași băgare de seamă asupra drepturilor României și prețuiesc cu aceiași lealitate raporturile seculare care există între România și Imperiul otoman. Popor și Domn voiesc triumful ideilor liberale proclamate la 2/14 Maiu; într-un cuvânt poporul român și Domnul său sânt strâns uniți într-una și aceiași gândire, liniștea și prosperitatea scumpei noastre patrii.

Împrejurarea aducând a vorbi despre persoana mea, eu vă declar în această ocasiune solemnă că singura mea ambiție este de a păstra dragostea poporului român, este în adevăr de a fi folositor patriei mele, de a menținea drepturile ei neatinse.

Fiți convinși că eu n-aș vrea o putere care nu s-ar întemeia decât pe forță. Fie în capul țării, fie alăturea cu d-voastră, eu voiu fi totdeauna cu țara pentru țară, fără altă țintă decât voința națională și marile interese ale României. Eu voiesc să fie bine știut că niciodată persoana mea nu va fi o împidecare la orice eveniment care ar permite de a consolida edificiul politic la a cărui așezare am fost fericit a contribui.

În Alexandru Ioan I-iu, Domn al Românilor, Românii vor găsi totdeauna pe colonelul Cuza, pe acel colonel Cuza, care a proclamat în Adunarea ad-hoc și Camera electivă din Moldova marile principii ale Regenerației României, și care, fiind Domn al Moldovei, declara oficialmente Innaltelor Puteri garante, când primia și Coroana Valahiei, că el primește această îndoită alegere ca

expresiunea neîndoilenică și statornică a voinței naționale pentru Unire - însă numai ca un deposit sacru.(...)

ALEXANDRU IOAN

(Cuza Vodă, Mesagii, proclamații, răspunsuri la scrisori oficiale, *p. 187-197)*

CAROL I
PROCLAMAȚIA DIN II(23) MAIU 1866

Români,

În destînurile omenești nu este o datorie mai nobilă decât aceea de a fi chemat a mănținea drepturile unei națiuni și a consollda libertățile ei.

O misiune așa de însemantă M-a decis să părăsesc frără preget o poziționе independentă, familia și țara de cari am fost legat prin legămintele și suvenirile cele mai sacre, pentru a urma apelului vostru.

Primirea plebiscitului, care a pus pe capul meu Coroana lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Vitezul, îmi impune o mare răspundere. Sper însă că-mi va fi dat, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu un întreg devotament, a asigura nouei mele patrii o existență fericită și demnă de trecutul ei.

Români! Sunt al vostru din toată inima și din tot sufletul. Puteți să vă întemeiați pe Mine în orice timp, precum Eu Mă întemeiez pe voi.

Dată în capitala Noastră,Carol București, în 11 Mai, 1866.

(Regele Carol I al României, Cuvântări și scrisori, vol I, București, 1909, p. 17)

Jurământul Domnului pe Constituție

30 Iunie/12 Iulie 1866.

(Constituția fusese votată în unanimitate la 29 Iunie și în ziua următoare Domnul a depus jurământul pe ea.)

Jur a păzi Constituțiunea și legile poporului român, a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului.

CAROL

DOMNUL CĂTRE ADUNAREA CONSTITUANTĂ

30 Iunie/ 12 Iulie 1866

(După depunerea jurământului pe Constituție, Domnul relevă importanța acesteia pentru națiune și pentru Sine ca Suveran, în deosebi. Elogiază națiunea română care a luptat pentru principiul unirii și al prințului străin și trasează un program de activitate în chestiunile interne și externe ale României, cerând în același timp unirea tuturor pentru propășirea patriei.)

Domnule președinte, Domnilor Deputați!

Actul ce s-a îndeplinit este cel mai însemnat în viața unui popor. Prin Constituțiunea ce dăm astăzi Statului român realizăm aspirațiunile legitme ale națiunii, garantând interesele tuturor stărilor, precum și toate drepturile ce cetățeanul trebuie să găsească într-o societate civilizată.

Acest act pentru mine în parte este cel mai solemn al vieții mele, căci el este pactul definitiv, care mă leagă pentru totdeauna cu destinele nouăi mele patrii, cu România.

Dacă națiunea română a putut trece peste atâtea secole de suferințe și încercări grele, fără a-și pierde existența ei, aceasta o datorește nu numai valorii brațului strămoșilor noștri, dar și înțelepciunii și răbdării, care au caracterizat în toate timpurile pe acest popor. El a știut să-și apere țara și drepturile, menținându-și aspirațiunile sale în cercul putinței și în limitele însemnate de poziținea sa geografică.

Zdruncinată prin luptele interioare, națiunea română a alergat la principiul Unirii și al principelui străin, ca la singurul liman de scăpare, ca la singurul mijloc de consolidare și prosperitate. Astăzi, când această dorință este îndeplinită, prin abnegarea, persistența și prudența românilor, precum și prin solicitudinea Curții suzerane și a Inaltelor Puteri garante; astăzi, în sfârșit, când prin Constituțiune bazele legilor noastre sunt fixate și statornicite, trebuie să ne dăm mâna cu toții și, strâns uniți, să menținem, să desvoltăm și să întărim aceea ce am dobândit.

Urmând cu liniște și demnitate pe această cale, vom fi respectați din afară și ne vom atrage bunăvoința Inaltei Porți și a Inaltelor Puteri garante.

În afară, ca și înăuntru, linia noastră de purtare e simplă.(...)

Nu suntem aliatul nici unei Puteri și vom pune toate silințele noastre a nu crea nici o dificultate Puterilor învecinate. Intersul nostru cere a trăi în cea mai bună armonie cu dânsele.

Ţinta precupaţiunilor şi a lucrărilor naţiunii trebue să fie desvoltarea puterilor ei morale şi materiale.

Ridicarea Bisericii române, restabilind-o pe bazele canoanelor şi întărirea simţimântului religios în inimile noastre, răspândirea învăţământului în toate clasele, o justiţie şi o administraţiune bună, care să stârpească, prin urmărirea şi pedepsirea culpabililor, toate abuzurile, o ordine şi o economie în finanţe, pentru a face să înceteze strâmtoarea de care sufere astăzi societatea şi pentru a da un nou sbor înavuţirii naţionale, îmbunătăţirea agriculturii, izvorul cel mai mare al bogăţiei noastre, înmulţirea căilor de comunicaţiune şi înfiinţarea institutelor de credit, ca singurele mijloace pentru a da o impulsiune comerţului: iată probleme ce trebue să rezolvăm.

Ţara a intrat într-o stare normală. Un guvern monarhic constituţional este aşezat. Să stăruim dar cu toţii, ca prin leala şi sincera aplicare a principiilor acestei Constituţiuni, ea să poată produce binefăcătoarele ei roade.

Domnilor Deputaţi! Străin la orice lupte, trecutul pentru mine nu consistă decât în faptele cele frumoase ale acestei naţiuni. Cu această sacră avere, toţi întruniţi, vom putea merge cu înlesnire şi siguranţă pe calea ce este deschisă înainte-ne.

Bucureşti, în 30 Iunie 1866

Cuvântările Regelui Carol I (1866-1914)
(Ed. îngrijită de C.C. Giurescu, vol. I, Bucureşti, 1939 p. 15-17)

MANIFEST CĂTRE ŢARĂ

Poradim, 27 August/8 Septembrie 1877

(Intrând în lupte pe câmpiile Bulgariei, Domnul îndreaptă spre ţară această chemare de mobilizare a conştiinţelor. Arată temeiurile care am împins pe români la război şi rosturile de viitor ale Statului român independent la gurile Dunării.)

CAROL I,

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Domn al Românilor.

La toţi de faţă şi viitori, sănătate.

Români,

După două secole de slăbiciune şi de înjosire naţională, voi astăzi aţi reluat arma în mână.

Oştirile ţării au trecut Dunărea!

Punându-mă în fruntea apărătorilor drepturilor şi independenţei patriei, simt trebuinţă a-mi împărtăşi cugetările şi speranţele cu naţiunea care mi-a încredinţat destinările sale.

Intrând în Bulgaria, noi intrăm în partea activă a unui război pe care nu l-am dorit, nu l-am provocat, pe care cu toţii am cercat să-l delăturăm, dar pe care, odată fiind nevoiţi a-l primi, vom şti a-l purta cu curajul şi statotnicia unui popor care are conştiinţa drepturilor sale, care are virtutea de a le susţinea.

Încă de pe când au început neînţelegerile politice între Imperiul Rusiei şi între Poarta Otomană,(...) am stăruit pe lângă toate marile Puteri europene ca ele să afle mijlocul de a chezăşui României, pe timpul marelui conflict, drepturile unei binefăcătoare neutralităţi, pe care tot ele ni le asiguraseră în timpul păcii.

Din nenorocire, stăruinţele noastre au rămas zădărnicite. Marile Puteri nu s-au crezut în poziţiune de a ne feri dânsele de pericolele unui război, pe care noi singuri încă mai puţin îl puteam depărta de la hotarele noastre.

Cu toată prudenţa ce guvern şi naţiune am arătat în aceste îngrijitoare împrejurări.(...)

Poarta nu a voit să ţie seama de greutăţile poziţiunii României şi înăăile ei loviri au fost îndreptate în contra noastră.(...)

În faţa acestei dureroase stări de lucruri, Corpurile noastre Legiuitoare s-au rostit în unicul mod potrivit cu demnitatea, cu drepturile şi cu interesel ţării. Am rupt vechile legături rău definite cu Inalta Poartă, am proclamat independenţa absolută a României.(...)

Expuşi a pierde prin pasivitatea noastră chiar şi ceea ce mai posedăm, neavând nici-o garanţie că Turcia ar face o deosebire între războiul defensiv şi între războiul ofensiv, datori a coopera pe lângă armatele imperiale ruse, pentru ca cu orice preţ să grăbim finitul acestui război, acţiunea ne este reclamată de împrejurări, dictate de interesele noastre naţionale şi economice, imperios impusă de însuşi simţimântul de conservaţiune.

Români,

Această dură extremitate, iar nu ambiţiunea personală, nu pofta de glorie sau de cuceriri, ne scoate din poziţiunea defensivă.

După stăruinţele a trei generaţiuni, după suferinţele şi sacrificiile părinţilor noştri şi mulţumită generoasei protecţiuni a marilor Puteri europene, Statul român s-a format. A sosit acum timpul ca acest Stat să dovedească şi el Europei, prin energia şi abnegaţiunea tuturor claselor societăţii sale, şi mai

ales prin brațul fiilor săi, că România are vitalitate, că ea are forțe proprii ale sale, că ea cu conștiința misiunii sale la gurile Dunării, că are bărbăția de a o putea împlini!

Alături cu drapelul Augustului Imperator al Rusiilor, pe unde stă scris: << Emanciparea popoarelor creștine din Orient>>, să înălțăm și noi drapelul nostru, care poartă semnul de viață de sine stătător semnul de independență al statului român.

Iubirea cu care veți susținea și îmbărbăta pe frații și fiii voștri, care au trecut Dunărea spre a afirma vitalitatea și forța României, va înzeci avântul și valoarea lor.

Cu deplină dar încredere în concursul unanim și necurmat al tuturor claselor națiunii și în convingerea că vă veți îndeplini toți, cu sfințenie, de la mic până la mare, și în orice împrejurare, datoriile voastre către patrie, noi intrăm fățiș în luptă, înălțând vechiul strigăt cu care mai ales au învins părinții voștri:

<<Inainte cu Dumnezeu, pentru țara noastră, pentru legea noastră>>.

Dat în cartierul Nostru Domnesc, la Poradim, la 27 August 1877.

CAROL

(Cuvântările Regelui Carol I (1866-1914), vol I, p. 258-263)

MESAJ LA DESCHIDEREA CORPURILOR LEGIUITOARE 15/27 noemvrie 1881

(...)

Astăzi mai cu seamă credem că vom putea să ne aplicăm cu o stăruință și mai deplină la însemanta lucrare de îmbunătățire a organizațiunii noastre; căci împrejurările din afară ne fac să sperăm o epocă de liniște și de pace. Este destul, în adevăr, să privim stăruința egală pusă de fiecare din marile Puteri în rezolvarea chestiunilor ridicate prin Tratatul din Berlin și care rămăsese în suspensl apropierea ce în timpii din urmă s-a întărit din nou între Suveranii unora din Statele cele mari, mai ales dintre Statele învecinate cu noi; să privim în fine cordialitatea ce în genere caracterizâ rapoartele marilor Puteri între dânsele, pentru ca să ne încredințăm c-avem atâtea dovezi aș putea zice garanții, că menținerea păcii e una din preocupările de căpetenie

a tuturor Statelor mari și dacă în existența Statelor puternice, care prin luptă pot obține satisfacerea intereselor lor, menținerea păcii se consideră astăzi ca o condițiune din ce în ce mai trebuitoare, cu atât mai mult se impune o asemenea condițiune Statelor mai mici, care nu pot decât să sufere de consecințele războiului.

Așa dar, timpul e bine ales ca să ne ocupăm de completarea și de îmbunătățirea legislațiunii noastre și să dăm mai cu osebire intereselor noastre economicce o desvoltare potrivită cu rodirea și cu avuțiile pământului țării noastre. Ați văzut că a fost destul să se înlesnească condițiunile de navigațiune pe marea cale a Dunării, să construim parte din șoselele și din căile noastre ferate, să dăm intereselor private asigurarea unei administrațiuni și a unei justiții regulate, pentru ca țara să ia în scurt timp un avânt de prosperitate necunoscută până aci. Aceasta a surprins pe mulți și a fost o revelațiune pentru cei care nu cunoșteau avuțiile pământului nostru și se îndoiau de activitatea și aptitudinile poporului român.

Negreșit, ne-am dat mari silințe pentru a obține asemena rezultate; acele silințe trebuesc însă urmate, căci rezultatele dobândite sunt departe de a fi îndestulătoare și trebuiesc privite numai ca un îndemn la noi sacrificii. Numeroși pași înainte sunt încă de făcut, atât în ramura agriculturii cât și în aceea a industriei miniere, care până astăzi a rămas ascunsă în sânul pământului.

Căile ferate pe care le-ați votat anul trecut, pentru punerea în legătură a trei din minele noastre de sare cu rețeaua principală sunt acum în lucrare.(...)

În ceea ce privește agricultura, s-au luat măsuri nemerite pentru a pune productele noastre în stare de a concura, prin calitate și ieftinătate, cu acele din alte țări.

Comițiile agricole și concursurile de agricultură și industrie au început a funcționa regulat în mai multe județe și nu mă îndoiesc că legea ce ați votat la finele sesiunii trecute va da în curând roadele sale.

Construcția dockurilor și intrepozitelor este în studiu; porturile din mai multe orașe vor fi în curând înzestrate cu cheiuri, ce în multe părți sunt deja date în construcțiune și băncile agricole sunt în ajun de a începe a funcționa.

Pe lângă acestea, Ministrul meu de Lucrări Publice va prezinta diferite proiecte de legi, între care și unele relative la înființarea unui Minister de Agricultură, Comerț, Industrie și Domenii, la reorganizarea Ministerului Lucrărilor Publice și a corpului tehnic, la înființarea regulelor privitoare la societăți anonime și un proiect relativ la modificarea legii asupra Camerelor de Comerț.(...)

Întins și roditor este cămpul activității d-voastre legislative în actuală sesiune. După ce ați încheiat limita edificiului nostru politic, o sarcină nouă și nu mai puțin laborioasă începe de acum pentru d-voastră aceea de a consolida marea operă la care a lucrat un lung șir de generațiuni spre a funda Statul român, de a îndrepta, prin măsuri înțelepte și prevăzătoare, aceea ce nestatornicia timpului și pripa evenimentelor au putut lăsa încă nedesăvârșit. Sunt convins că, și în această sarcină, reprezentațiunea națională va fi, ca întotdeauna, la înălțimea menirii sale și oricare ar putea fi deosebirile de păreri în privința mijloacelor celor mai nemerite spre a ajunge la soluțiunea chestiunilor supuse deliberărilor d-voastre, deosebiri care este firesc să se producă în sânul unor mari corpuri în care se desbat interesele diverse, în care sunt reprezentate forțele vii și inteligente ale societății, sunt bine încredințat însă și întregul nostru trecut este spre aceasta cel mai sigur garant, că oricând se va atinge de onoarea și de drepturile noastre naționale, aici ca și pe Tron, ca și în țară, nu va mai fi decât un cuget, care va ține deștepte toate mințile, care va face să bată frățește toate inimile, care va afla gata toate devotamentele, toate bărbățeștile sacrificii: România, pe care pururea Dumnezeu s-o binecuvânteze!

Sesiunea ordinară a Corpurilor Legiuitoare este deschisă.

CAROL

(Cuvântările Regelui Carol I (1866-1914), p. 374-380)

FERDINAND I
PROCALAMȚIE LA DECLARAREA RĂZBOIULUI PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

Români,

Războiul care de doi ani a încins mai strâns hotarele noastre a sdruncinat adânc vechiul așezământ al Europei și a învederat că pe viitor numai pe temeiul național se poate asigura viața pașnică a popoarelor.

Pentru neamul nostru el a adus ziua așteptată de veacuri de conștiința națională, ziua unirii lui.

După vremuri îndelungate de nenorociri și de grele încercări, înaintașii noștri au reușit să întemeieze Statul Român prin Unirea Principatelor, prin războiul independenței, prin munca lor neobosită pentru renașterea națională.

Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceiace Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: unirea Românilor de pe cele două părți ale Carpaților.

De noi atârnă astăzi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe frații noștri de peste munți și din plaiurilr Bucovinei, unde Stefan cel Mare doarme somnul lui de veci.

În noi, în virtuțiule, în virtejia noastră, stă putința de a le reda dreptul ca într-o Românie întregită și liberă de la Tisa până la mare, să propășnească în pace potrivit datinilor și aspirațiunilor gintei noastre.

Români,

Insuflețiți de datoria sfântă ce ni se impune, hotărâți să înfruntăm cu bărbăție toate jertfele legate de un crâncen război, pornim la luptă cu avântul puternic al unui popor care are credința neclintită în menirea lui.

Ne vor răsplăti roadele glorioase ale isbândei.

Cu Dumnezeu înainte!

Ostași,

V-am chemat ca să purtați steagurile voastre peste hotarele unde frații voștri vă așteaptă cu nerăbdare și cu inima plină de nădejde.

Umbrele marilor Voevozi Mihai Vitezul și Stefan cel Mare, a căror rămășițe zac în pământurile ce veți desrobi, vă îndeamnă la biruință ca vrednici urmași ai ostașilor cari au învins la Răsboieni, la Călugăreni și la Plevna.

Veți lupta alături de marile națluni cu cari ne-am unit.

O luptă aprigă vă așteptă. Cu bărbăție să-i îndurăm însă greutățile și cu ajutorul lui Dumnezeu isbânda va fi a noastră.

Arătați-vă deci demni de gloria strămună.

Dealungul veacurilor un neam întreg vă va binecuvânta și vă va slăvi.

București, 15 August 1916.

(Cuvântări de Ferdinand I regele României 1889-1922, București, 1922, p. 95-97)

PROCLAMAŢIA CĂTRE POPORUL ROMÂNESC

Români,

Se încheie anul de când, credincioşi neamului, am declarat război Austro-Ungariei. De atunci ne aflăm în luptă cu Germania şi cu aliaţii ei.

Războiul nostru nu porni din dorinţa de cucerire. Viaţa şi roadele muncii voastre ne-au fost prea scumpe ca să ne fi gândit la risipa lor în scopuri de deşartă strălucire.

Războiul nostru este un război sfânt.

A nu-l fi declarat ar fi fost o îndoită trădare: faţă de înaintaşii noştri şi faţă de şirul generaţiunilor cari vor să vie.(...)

Vremi de veacuri nu am avut decât un gând: <<veni-va ceasul să fim iarăşi împreună>>. (...)

Oricât am suferi trebuie să urmăm soarta şi să asigurăm menirea neamului nostru.

Eri şi mai ales azi suntem aliaţi cu aproape toate popoarele de pe faţa pământului,\. Bătându-ne pentru dezrobirea moşiei strămoşeşti, ne batem pentru triumful libertăţii şi al dreptăţii în omenirea întreagă.

Biruinţa este sigură. Nimic şi nimeni nu o poate împiedica.

Aliaţii şi noi vom învinge.

Vom învinge oricare ar fi întâmplările nestatornice şi trecătoare ale acestui război uriaş şi ne vom întoarce într-o patrie preamărită.

În locul României, de ieri vom dobândi România de mâine, aşa cum au mângâiat-o în visurile lor părinţii noştri, aşa cum o vom lăsa moştenire urmaşilor noştri.

Eroismul uimitor al ostaşilor, - admiraţi de lumea toată, - a fost susţinut de bărbăţia voastră, a acelora de acasă. În mijlocul celor mai groaznice încercări aţi rămas statornici în credinţa şi hotărârea voastră de a jertfi tot pentru cinste, pentru drept, pentru biruinţă.

Atacaţi de armata celei mai putenice împărăţii, am fost siliţi să părăsim două treimi din scumpul nostru pământ. Şi soarta a vrut să îndurăm şi vedenia chinurilor cumplite la cari sunt supuşi cei rămaşi sub călcâiul vrăjmaşului.

Şi aşi rămas neclintiţi.

Ş-aţi dat cea mai frumoasă pildă de înălţare sufletească.

Al doilea an de război, începând acum, ne va găsi tot aşa de hotărâţi, tot aşa de neclintiţi.

Prin suferinţele noastre vom câştiga dreptul la viaţa românilor de pretutindeni, singura viaţă care are preţ pentru noi toţi.

Sus inimile şi strânşi uniţi împrejurul steagului acoperit de glorie prin vitejia ostaşilor, să nu iasă din piepturile noastre decât un singur strigăt: <<Înainte pentru România Mare>>.

Iaşi, 14 august 1917.

(Cuvântări de Ferdinand I regele României 1889-1922, p. 114-116)

CUVÂNTARE LA MASA SOLEMNĂ DIN ZIUA INTRĂRII TRIUMFALE ÎN BUCUREŞTI

Per aspera ad astra[1], - glăsueşte o veche deviză ce cu drept cuvânt se potriveşte cu vremurile din urmă. Au trecut doi ani de când copleşiţi de forţe mult superioare, am fost siliţi să părăsim. Capitala ţării şi o mare şi bogată parte a teritoriului nostru în mâinile unui vrăjmaş care a vrut să ne pedepsiască pentru că am tras sabia împotriva lui, împinşi de un ideal ce nu putea fi înfăptuit decât prin luptă şi prin sânge.

Am trăit în acest răstimp clipe de mare mulţumire sufletească, când vitejii noştri ostaşi au ţinut piept unui vrăjmaş puternic şi trufaş, când pe munţii Moldovei şi pe malul Siretului au învăţat pe oştirile teutone, că pe aici nu se trece. Rămaşi singuri, în urma evenimentelor de la vecinul nostru, am fost siliţi şi noi să ne supunem pentru un timp unei forţe mai tari şi a urmat o epocă de durere, de suferinţe şi de chinuri sufleteşti pentru mine şi poporul meu. În aceste timpuri însă am avut o mângâiere din cele mai duioase, care m-a susţinut şi care a oţelit şi inima şi mintea mea, spre a fi mereu credincioos hotărârii ce luasem în august 1916, că nu voi înceta de a mă împotrivi unei situaţii impuse până ce nu vom căpăta ce era dreptul nostru sfânt, ce era înscris în cartea neamului acestuia iubit de Dumnezeu.(...)

Prin luptele crâncene, prin vitejia ostaşului român, armata a bine meritat de la patrie, prin demnitatea lui în zilele de grea încercare, prin încrederea în viitorul ţării, poporul meu a câştigat stima lumii întregi.(...)

---

[1] "Pe căi aspre către stele."

În aceste momente am câştigat convingerea că talpa ţării, ţăranul român şi toţi acei cari muncesc şi cari cu braţul şi sângele lor apărau pământul strămoşesc cu vitejia strămoşească, merită o solicitudine deosebită şi că împroprietărirea ţăranului este răsplata binemeritată pentru jertele ce au depus pe altarul ţării.

Când am luat moştenirea întemeietorului României moderne, am făgăduit înaintea reprezentanţilor naţiunei că voiu fi bun Român. Cred că m-am ţinut de cuvânt. Grele au fost timpurile, mari au fost jertfele, dar strălucită este răsplata, şi astăzi pot spune cu fruntea senină: faţă de Dumnezeu şi faţă de poporul meu, am conştiinţa curată.

Per aspera ad astra. După zilele negre de restrişte, după luni de grele încercări, a răsărit soarele asupra zilei de bucurie, când putem culege roadele încrederii noastre în noi înşine şi în trăinicia neamului românesc. Ceeace strămoşii au visat, ideea pentru care generaţiile trecute au suferit şi au lucrat, idealul pentru care toată suflarea românească a nădăjduit, iar ostaşii noştri, şi-au vărsat sângele, azi a devenit un fapt îndeplinit. Azi Mama România poate strânge pe toţi copiii iarăşi la sânul ei. Basarabia şi Bucovina, cele două fiice răpite, s-au întors una după alta în casa părintească, iar Ardealul, frumosul leagăn al poporului român, de unde au descălicat întâii Voevozi ai ţărilor româneşti, au votat azi la <<Alba Iulia>> unirea cu regatul român. Salutând printre noi pe solii din ţările româneşti, cari ne-au adus din partea fraţilor lor aceste bune vestiri, să-mi fie îngăduit să aduc prinosul meu de adâncă şi neperitoare recunoştinţă poporului meu şi tuturor bărbaţilor cu iubire de neam, cari cu patriotismul lor cald, cu sfatul lor chibzuit, cu voinţa lor nestrămutată, m-au ajutat pe mine şi pe ţară, să putem înfăptui visul nostru secular.

Să unim deci sufletele noastre, să unim toate puterile noastre, închinând toate energiile binelui obştesc, ca să putem face faţă unui viitor strălucit, care se deschide înaintea privirilor noastre, întemeiat pe baze sănătoase şi democratice. Binecuvântarea generaţiunilor viitoare va fi răsplata noastră neperitoare.

Şi acum, în această zi măreaţă, să unim glasurile noastre şi să strigăm din adâncul sufletului: Trăiască scumpa noastră Românie întregită şi deapurura nedespărţită.

18 noiembrie/ 1 decembrie 1918

(Cuvântări de Ferdinand I regele României 1889-1922, p. 123-125)

CUVÂNTARE LA MASA DIN ZIUA ÎNMÂNĂRII ACTULUI DE UNIRE DE LA ALBA-IULIA

În această zi plină de cea mai curată bucurie, când venind ca soli din frumosul Ardeal mi-aduceţi hotărârea de la Alba-Iulia, luată de un popor întreg, de a fi unit deapururea cu Regatul Român, vă zic din adâncul sufletului: bine aţi venit în zidurile acestuui Palat care a fost martor celor mai mari evenimente din Istoria modernă română.

Ne-aţi adus nu numai dorul împlinit a câtorva milioane de suflete, ne-aţi adus şi inimile lor, şi în primirea plină de dragoste frăţească ce a-ţi găsit-o între noi, aţi putut simţi pulsul Tării Mume ce bate în acelaş ritm cu al vostru.

În frmoasa sa cuvântare d. Goldiş a spus astăzi că unirea tuturor Românilor era o necesitate istorică. Această necesitate a fost înţeleasă de toţi oamenii cu inimă patriotică de dincoace şi de dincolo de Carpaţi, de la Nistru până la Tisa; dar dacă aşa fusese scris în destinele neamului românesc, evoluţia istorică avea nevoie de instrumente. Dumnezeu care a ocrotit necontenit în cursul veacurilor poporul românesc, i-a dat bărbaţi cari au ţinut sus stindardul ideii naţionale şi lor le-a dăruit suflet românesc, le-a întărit mintea şi oţelit braţul, ca să ducă barca românismului prin toate vitejiile vremurilor până la limanul dorit, unde după atâtea trude, atâtea suferinţe culegem roadele bine meritate ale unei lupte seculare.

Azi când vedem înaintea minţii şi înaintea ochilor noştri săvârşită clădirea măreaţă ce Mihai Viteazul începuse şi pe care generaţii întregi apoi au visat-o, aduc prinosul meu de recunoştiinţă tuturor acelor cari în toate colţurile unde sună dulcele graiu românesc au pus sufletul şi puterile lor în serviciul idealului naţional.

După Basarabia, după Bucovina, mai lipsia o piatră din cele mai scumpe: Ardealul cu ţinuturile din Ungaria locuite de Români. Azi ne-aţi adus şi această ultimă piatră a clădirii, care încoronează marea operă de unire.

Putem privi cu încredere în viitor, căci temeliile sunt puternice, bazate pe principii democratice ce sunt o chezăşie pentru desvoltarea firească a unei vieţi sănătoase, ele sunt cimentate prin credinţa nestrămutată a unui şir întreg de generaţii, de apostoli ai idealului naţional, ele sunt şi sfinţite prin sângele vitejilor mei ostaşi cari au luptat şi au murit pentru unire.(...)

1 decembrie 1918

(Cuvântari de Ferdinand I regele României 1889-1922, p. 177-178)

Capitolul VIII

ACTELE FUNDAMENTALE ALE UNITĂȚII NAȚIONALE DIN 1918

CONVENȚIA POLITICĂ ÎNCHEIATĂ ÎNTRE ROMÂNIA, FRANȚA, MAREA BRITANIE, ITALIA ȘI RUSIA (BUCUREȘTI 4/17 AUGUST 1916)

Exemplarul nr. 5
Convenție politică
ÎNTRE sebsemnații:

1. *Contele Saint-Aulaire*, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Republicii franceze pe lângă Maiestatea Sa regele României;

2. *Sir George Barclay*, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Maiestății Sale, regele Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al dominioanelor britanice de peste mări, împărat al Indiei, pe lângă Maiestatea sa regele României;

3. Baron Fasciotti, *trimis extraordinar și ministru plepontențiar al Maiestății Sale regele Italiei, pe lângă Maiestatea sa regele României;*

Domnul *Stanislas Poklevsky - Koziell*, trimis extraordinar și ministru plepontențiar al Maiestății Sale, țarul tuturor Rusiilor, pe lângă Maiestatea sa regele României, special împuterniciți de guvernele respective, pe de o parte, și domnul *Ion I.C. Brătinau*, președintele Consiliului de Miniștri al României, în numele guvernului român, pe de altă parte, s-au convenit cele ce urmează:

Articolul I

Franța, Marea britanie, Italia și Rusia garantează integritatea teritorială a Regatului României pe toată întinderea frontierelor sale actuale.

Articolul II

România se angajează să declare război și să atace Austro-Ungaria în condițiile prevăzute de Convenția militară. România se angajează totodată să

înceteze, din momentul declarării războiului, toate relațiile economice și schimburile comerciale cu toți inamicii Aliaților.

Articolul III

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile monarhiei austro-ungare stipulate și delimitate de articolul IV.

Articolul IV

Limitele teritoriale menționate la articolul precedent sunt fixate după cum urmează:

Linia demarcației va începe pe Prut, într-un punct al actualei frontiere, între Rusia și România, în apropiere de Noua Suliță, și va urca din nou de-a lungul acestui fluviu până la frontiera Galiției, la confluența Prutului cu Ceremușul. În continuare, ea va urma frontiera Galiției și a Bucovinei și cea a Galiției și a Ungariei până la punctul Stog, cota 1655; de aici ea va urma linia de separație a apelor Tisa și Vișeu, pentru a atinge Tisa și satul Trebusa, în amonte de punctul unde ea se unește cu Vișeul. Din acest punct, ea va coborî pe talvegul Tisei până la 4 kilometri în aval de confluența sa cu Someșul, lăsând satul Vasarosnameny, României. Ea va continua apoi în direcția sud-vest până la un punct situat la șase kilometri la est de orașul Debrețin. Din acest punct, ea va atinge Crișul la trei kilometri în aval de confluența celor doi afluenți ai săi (Crișul Alb și Crișul Repede). Ea se va împreuna apoi cu Tisa la înălțimea satului Algyo, la nord de Seghedin, trecând, la vest de satele Oroshaza și Bekersamson, la trei kilometri, de care ea va forma o mică curbă. de la Algjo, linia va coborî pe talvegul Tisei până la confleunța acesteia cu Dunărea și, în sfârșit, va urma talvegul Dunării până la actuala frontieră a României.

România se angajează să nu ridice fortificații în fața Belgradului, într-o zonă ce urmează a fi determinată ulterior și să nu mențină în această zonă decât forțele necesare serviciului de poliție. Guvernul regal român se angajează să despăgubească în termen de doi ani începând cu încheierea păcii, pe sârbii din regiunea Banatului care, abandonându-și proprietățile ar dori să emigreze.

Articolul V

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia pe de o parte, și România pe de altă parte, se angajează să nu încheie pace separată sau pace generală decât împreună și în același timp.

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia se angajează de asemenea, ca la tratativele de pace, teritoriile monarhiei austro-ungare, stipulate la Articolul IV, să fie anexate Coroanei României.

Articolul VI

România se va bucura de aceleași drepturi ca și Aliații ei, de tot ce are legătură cu preliminariile, cu negocierile păcii, precum și cu dezbaterea problemelor ce vor fi supuse hotărârilor Conferinței de pace.

Articolul VII

Puterile contractante se angajează să păstreze secretă prezenta convenție până la încheierea păcii generale.

Incheiat la București, la 4/17 august 1916, în 5 exemplare.

Ministerul Franței: semnat - Saint - Aulaire

Ministerul Marii Britanii: semnat - Barclay

Ministrul Italiei: semnat - Fasciotti

Ministrul Rusiei: semnat - Poklevsky

Președintele Consiliului de Miniștri al României: semnat - Brătianu

București. 4/17 august 1917

Pentru copie conformă: atașat militar, M. Despres.

(1918 la Români. Documente. vol. I, București, 1984, p. 766-767)

DECLARAȚIA DE RĂZBOI A ROMÂNIEI CĂTRE AUSTRO-UNGARIA (14/27 AUGUST 1916)

Alianța încheiată între Germania, Austro-Ungaria și Italia nu avea, după însăși declarațiile guvernelor, decât un caracter esențialmente conservator și de apărare. Obiectivul său principal era de a asigura țările aliate împotriva oricărui atac din afară și de a consolida starea creată prin tratatele anterioare. În dorința de a pune de acord politica sa cu aceste tendințe pacifice, România s-a alăturat acestei Alianțe.

Dedicată operei sale de reconstrucție internă și credincioasă hotărârii de a rămâne în regiunea Dunării de Jos un element de ordine și de echilibru, România nu a încetat de a contribui la menținerea păcii în Balcani. Ultimele războaie balcanice distrugând statu-quo-ul, i-au impus o nouă linie de conduită. Intervenția sa a grăbit pacea și a restabilit echilibrul; ea s-a mulțumit pentru ea însăși cu o rectificare a frontierei care îi dădea mai multă siguranță împotriva unei agresiuni și care, în același timp, îndrepta nedreptatea făcută în detrimentul său la Congresul de la Berlin. Dar, în urmărirea acestui scop,

România a avut decepția să constate că nu a întâlnit la Cabinetul de la Viena atitudinea la care era în drept a se aștepta.

Când a izbucnit actualul război, România, la fel cum a făcut Italia, a refuzat de a se alătura la declarația de război a Austro-Ungariei despre care ea nu a fost prevenită de către cabinetul din Viena. În primăvara anului 1915, Italia a declarat război Austro-Ungariei: Tripla Alianță nu mai exsita. În același timp au dispărut motivele care au determinat unirea României la acest sistem politic. În locul unei grupări de state căutând prin eforturi comune să lucreze de acord pentru a asigura pacea și păstrarea situațiilor de fapt și de drept create prin tratate, ne-am găsit în fața unor puteri făcându-și război exact în scopul de a ajunge la transformarea în întregime a vechilor aranjamente care au servit drept bază tratatului lor de alianță. Aceste profunde schimbări au fost pentru România o dovadă evidentă că scopul pe care ea l-a urmărit alăturându-se Triplei aleinațe nu mai putea fi atins și că ea trebuie să-și îndrepte privirile și eforturile spre căi noi; aceasta cu atât mai mult cu cât opera întreprinsă de către Austro-Ungaria a luat un caracter amenințător pentru interesele esențiale ale României, ca și pentru aspirațiile sale naționale cele mai legitime.

În prezența unei modificări atât de radicale a situației create între Monarhia austro-ungară și România, aceasta din urmă și-a reluat libertatea sa de acțiune.

Neutralitatea pe care guvernul regal și-a impus-o, ca urmare a unei declarații de război făcută în afara voinței sale și contrarie intereselor sale, a fost adoptată în primul rând în urma asigurărilor date la început de către guvernul imperial și regal, cât și de monarhie declarând război Serbiei ea nu a fost mânată de un gând de cucerire și că ea nu a urmărit în nici un fel acaparări teritoriale. Aceste asigurări nu s-au realizat.

Astăzi noi ne găsim în fața unei situații de fapt de unde pot decurge mari transformări teritoriale și schimbări politice de natură a constitui o gravă amenințare pentru securitatea și viitorul României. Opera de pace pe care România, credincioasă spiritului Triplei Alianțe, a încercat să o îndeplinească, a fost făcută astfel sterilă chiar de către cei care erau chemați să o sprijine și să o apere.

Aderând în 1883 la grupul de puteri centrale, România, departe de a uita legăturile de sânge care unesc populațiile din Regatul României și românii, supuși ai Monarhiei Austro-Ungare, a văzut, în raporturile de prietenie și alianță care s-au stabilit între cele trei mari puteri, o garanție prețioasă pentru liniștea sa internă ca și pentru îmbunătățirea soartei românilor din Austro-

Ungaria. De fapt, Germania și Italia care au reconstituit statele lor pe baza principiului naționalității nu puteau să nu recunoască legitimitatea bazei pe care se fonda propria lor existență. Cât privește Austro-Ungaria ea a găsit în relațiile prietenești care s-au stabilit între ea și Regatul României asigurările pentru liniștea sa atât în interior cât și la frontierele noastre comune; căci ea nu putea să nu știe la ce punct nemulțumirile populației românești se resfrângeau la noi, amenințând fiecare moment de a tulbura bunele raporturi între cele două state.

Din acest punct de vedere, speranța pe care noi ne-am făcut-o aderând la Tripla Alianță, a fost înșelată. În timpul unei perioade de mai mult de treizeci de ani românii din Monarhie nu numai că n-au văzut niciodată introducându-se o reformă de natură a le da chiar o aparentă satisfacție, dar, dimpotrivă, ei au fost tratați ca o rasă inferioară și condamnați să sufere opresiunea din partea unui element străin care nu constituie decât o minoritate în mijlocul diverselor naționalități din care se compune statul austro-ungar. Toate nedreptățile suferite de frații noștri au întreținut între țara noastră și Monarhie un element continuu de animozitate pe care guvernele Regatului nu au ajuns să-l potolească decât cu prețul unor mari greutăți și a numeroase sacrificii.

Când a izbucnit actualul război, se putea spera că guvernul austro-ungar, cel puțin în ultimul ceas, va sfârși prin a se convinge de necesitatea urgentă de a face să înceteze această nedreptate care punea în pericol nu numai relațiile de prietenie, dar chiar raporturile normale care trebuiau să existe între state vecine.

Doi ani de război, în timpul cărora România a păstrat neutralitatea, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă oricărei reforme interne putând să facă mai bună viața popoarelor pe care le guvernează, s-a arătat la fel de promptă în a le sacrifica, ca și neputincioasă a le apăra împotriva atacurilor din afară.

Războiul la care ia parte aproape întreaga Europă pune în discuție cele mai grave probleme cu privire la dezvoltarea națională și chiar a existenței statelor; România, mânată de dorința de a contribui la grăbirea sfârșitului conflictului și sub imperiul necesității de a pune la adăpost interesele sale de rasă, se vede silită de a intra în linie, alături de cei care îi pot asigura realizarea unității sale naționale.

Pentru aceste motive ea se consideră, începând din acest moment, în stare de război cu Austro-Ungaria.

Em. Porumbaru

Ministrul Afacerilor Străine

(România în războiul mondial 1916-1919, vol. I, București, 1934, Documente - Anexe)

DECLARAȚIA PRIVIND UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA (27 MARTIE/9 APRILIE 1918)

În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării decalră:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama ei România.

Această unire se face pe următoarele baze:

1. Sfatul Țării actual rămâne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare, după nevoile și cererile norodului; aceste hotărâri se vor recunoaște de guvernul român. 2. Basarabia își păstrează autonomia provincială, având un Sfat al Țării (Dietă), ales pe viitor prin vot universal, egal, direct și secret, cu un organ împlinitor și administrație proprie. 3. Competența Sfatului Țării este: a) votarea bugetelor locale; b) controlul organelor zemstvelor și orașelor; c) numirea tuturor funcționarilor administrației locale prin organul împlinitor, iar funcționarii înalți sunt întăriți de guvern. ș) Recrutarea armatei se va face, în principiu, pe baze teritoriale. 5. Legile în vigoare și organizația locală (zemstve, orașe) rămân în putere și vor putea fi schimbate de parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei. 6. Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia. 7. Doi reprezentanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul de Miniștri român, acum desemnați de actualul Sfat al Țării, iar pe viitor luați din sânul reprezentanților Basarabiei în parlamentul român. 8. Basarabia va trimite în parlamentul român un număr de reprezentanți proporțional cu populația, aleși pe baza votului universal, egal, direct și secret. 9. Toate alegerile din Basarabia pentru voloste și sate, orașe, zemstve și parlament se vor face pe baza votului universal, secret și direct. 10. Libertatea personală, libertatea tiparului, a cuvântului, a credinței, a adunărilor și toate libertățile obștești vor fi garantate prin Constituție. 11. Toate călcările de lege, făcute din motive politice în vremurile tulburi ale prefacerii din urmă, sunt amnistiate.

Basarabia, unindu-se ca o fiică cu mama sa România, parlamentul român va hotărî convocarea neîntârziată a Constituantei, în care vor intra proporțional cu populația și reprezentanții Basarabiei, aleși prin vot universal, egal, direct și secret, spre a hotărî împreună cu toții înscrierea în Constituție a principiilor garanțiilor de mai sus.

("Sfatul Țării", Chișinău, din 30 martie 1918)

DECRETUL-REGAL CU PRIVIRE LA HOTARAREA SFATULUI ŢĂRII

Sfatul Ţării din Basarabia, în şedinţa de la 27 martie (9 aprilie) 1918, votând prin 86 voturi pentru, contra 3, fiind şi 36 abţineri, următoarea rezoluţiune:

"În numele poporului Basarabiei Sfatul Ţării declară:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră şi vechile graniţe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută şi mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric şi dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte şi pentru totdeauna se uneşte cu mama sa România".

Şi prezidentul Consiliului nostru declarând că:

"În numele poporului român şi al regelui, M.S. Ferdinand I al României, ia act de acest vot quasi unanim şi declară la rândul lui Basarabia unită cu România de veci şi indivizibilă".

Promulgăm acest vot şi această declaraţie şi ordonăm să fie învestit cu sigiliul statului şi publicat în monitorul oficial.

"Monitorul oficial", din 10(23) aprilie 1918.

DECLARAŢIA PRIVIND UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA (15/28 NOIEMBRIE 1918)

Congresul general al Bucovinei, întrunit azi, joi, în 15/28 noiembrie 1918, în sala sinodală din Cernăuţi, considerând:

că, de la fundarea principatelor române, Bucovina, care cuprinde vechile ţinuturi ale Sucevei şi Cernăuţilor, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a închegat ca stat;

că în cuprinsul hotarelor acestei ţări se găsesc vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropniţele domneşti de la Rădăuţi, Putna şi Sucevita, precum şi multe alte urme şi amintiri scumpe din trecutul Moldovei;

că fiii acestei ţări, umăr la umăr cu fraţii lor din Moldova şi sub conducerea aceloraţi domnitori, au apărat de-a lungul veacurilor fiinţa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară şi a cotropirii păgâne;

că în 1774 prin vicleşug Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei şi cu de-a sila alipită coroanei Habsburgilor;

că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferinţele unei ocârmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naţionale şi care prin strâmbătăţi şi persecuţii căuta să-i înstrăineze firea şi să învrăjbească celelalte neamuri, cu care el voieşte să trăiască ca fraţii;

că în scurgerea de 144 de ani, bucovinenii au luptat ca nişte mucenici pe toate câmpiile de bătălie în Europa sub steag străin pentru menţinerea, slava şi mărirea asupritotilor lor, şi că ei drept răsplată aveau să îndure micşorarea drepturilor moştenite, izgonirea limbii lor din viaţa publică, din şcoală şi chiar din biserică;

că, în acelaşi timp, poporul băştinaş a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogăţiile izvoarelor de câştig ale acestei ţări şi despuiat în mare parte de vechea sa moştenire;

că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mântuirii, aşteptat cu atâta dor şi suferinţă, va sosi şi că moştenirea lor străbună, tăiată prin graniţe neleguite, se va reîntregi prin alipirea Bucovinei la Moldova lui Ştefan, şi că au nutrit vecinic credinţa că marele vis al neamului se va înfăptui, când se vor uni toate ţările române de la Nistru şi Tisa într-un stat naţional unitar;

constată că ceasul acesta mare a sunat!

Astăzi, când, după sforţări şi jertfe uriaşe din partea României şi a puternicilor şi nobililor ei aliaţi, s-au întronat în lume principiile de drept şi umanitate pentru toate neamurile, şi când în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit în temeliile ei şi s-a prăbuşit, şi toate neamurile încătuşate în cuprinsul ei şi-au câştigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către Regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre.

Drept aceea Noi,

Congresul general al Bucovinei,

întrupând suprema putere a ţării şi fiind investiţi singuri cu puterea legiuitoare,

În numele suveranităţii naţionale,

hotărâm:

Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru, cu Regatul României.

("Glasul Bucovinei", Cernăuţi, din 29 noiembrie 1918).

REZOLUȚIA PRIVIND UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA, ADOPTATĂ DE ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA ALBA-IULIA (18 NOIEMBRIE/1 DECEMBRIE 1918)

I. Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvnaia, Banat și Tara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între Mureș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus-indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu acesta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egala îndreptățire și deplină libertate confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani, reprezentarea în comune, județ ori parlament.

ș. Desăvârșita libertate de presă, asociere și întrunire; libera propagandă a tuturor gândurilor omenești.

5. Reforma agrară radicală. Se va face coînscrierera tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fideicomisele, și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arătură, pășune, pădure) cel puțin atât cât o să poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, pe de altă parte, potențarea producțiunii.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantaje, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea Națională dă expresiune dorinței sale ca Congresul de Pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să elimine războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această Adunare Națională salută pe frații lor din Bucovina scăpați din jurul monarhiei Austro-Ungare și uniți cu țara mamă România.

VI. Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm libertatea națiunilor subjugate până azi în monarhia Austro-Ungară și anume națiunile cehoslovacă austro-germană, iugoslavă, polonă și ruteană, și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români cari în acest război și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea Națională dă expresiune mulțumitei și admirațiunei sale tuturor Puterilor Aliate cari, prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghearele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Tara ungurească, Adunarea Națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile pe cari le va afla necesare în interesul națiunii.

("Românul", Arad, din 20 noimebrie/3 decembrie 1918)

Oricine dorește să cunoască din surse primare programele partidelor politice și orientările doctrinare ale curentelor și partidelor care s-au manifestat în viața politică din istoria modernă a României găsește în lucrarea de față un ghid indispensabil, avizat și cuprinzător. Volumul inserează toate programele partidelor guvernamentale și neguvernamentale din epocă, intervenții revelatoare ale celor mai autorizați factori politici în materie doctrinară, precum și documente care punctează orientări de căpătâi în mișcarea politică de idei din țara noastră. În contextul creșterii interesului pentru cunoașterea istoriei, indisociabil de o informare obiectivă și corectă, volumul de față aduce un serviciu validat de factura lui: contactul direct cu izvorul, cu identitatea politică și doctrinară a partidelor României moderne prin reperele lor cele mai semnificative: programe, dezbateri, intervenții ale unor figuri de vârf.

ISBN 973-9366-33-3